ANALELE SIGHET 2
INSTAURAREA COMUNISMULUI – ÎNTRE REZISTENȚĂ ȘI REPRESIUNE
FUNDAȚIA ACADEMIA CIVICĂ
1995

Colecția: ANALELE SIGHET

INSTAURAREA COMUNISMULUI – ÎNTRE REZISTENŢĂ ŞI REPRESIUNE

Analele Sighet 2

Comunicări prezentate la Simpozionul de la Sighetu Marmaţiei
(9–11 iunie 1995)

EDITOR: ROMULUS RUSAN

Colaboratori: Georgeta Pop, Liana Petrescu, Mihaela Udrescu, Marian Stere, Gheorghe Arvunescu, Departamentul de istorie orală al Alianţei Civice

Coperta: Dominic Cernea

Lucrarea pe hârtie a fost tipărită cu sprijinul ***Centrului de Informaţii şi Documentare al Consiliului Europei*** din Bucureşti şi al ***Fundaţiei „Hanns Seidel".***

Tehnoredactare ebook, format PDF: Ana Damian
Text: *Fundația Academia Civică* © 2016
Toate drepturile rezervate *Fundației Academia Civică*
© 2016 Fundația Academia Civică pentru versiunea.pdf Acrobat Reader

Este permisă descărcarea liberă, cu titlu personal, a volumului în acest format. Distribuirea gratuită a cărţii prin intermediul altor situri, modificarea sau comercializarea acestei versiuni fără acordul prealabil, în scris, al *Fundației Academia Civică* sunt interzise şi se pedepsesc conform legii privind drepturile de autor şi drepturile conexe, în vigoare.

Fundația Academia Civică: www.memorialsighet.ro

COLECŢIA „ANALELE SIGHET”

(*comunicări la simpozioanele de la Memorialul Sighet*)

Ediții pe hârtie:
Editor Romulus Rusan

Nr.1: „**Memoria ca formă de justiţie**”, 1994, 360 p.

Nr.2: „**Instaurarea comunismului – între rezistenţă şi represiune**”, 1995, 530 p., ISBN 973-0-00190-1

Nr.3: „**Anul 1946 – începutul sfârşitului**”, 1996, 588 p.
Nr.4: "**Anul 1946 – scrisori şi alte texte**", 1997, 292 p.
Nr.5: „**Anul 1947 – căderea cortinei**”, , 1997, 832 p.
Nr.6: „**Anul 1948 – instituţionalizarea comunismului**", 1998, 924 p.
Nr.7: „**1949-1953 – Mecanismele terorii**", 1999, 942 p.
Nr.8: „**1954-1960. Fluxurile şi refluxurile stalinismului**”, 2000, 1006 p.
Nr. 9: „**1961-1972. Ţările Europei de Est între speranţele reformei şi realitatea stagnării**”, 2001, 870 p.
Nr.10: „**Anii 1973-1989 – Cronica unui sfârşit de sistem**”, 1040 pag, 2003

CUPRINS

Alexandru Zub 13

MEMORIE ŞI UITARE: IMPLICAŢII ISTORIOGRAFICE 13

TEMA I-a: REPRESIUNI ASUPRA ŢĂRĂNIMII 17

Nicoleta Ionescu-Gură (Bucureşti) 18

STAREA DE SPIRIT A ŢĂRĂNIMII ÎN ANUL 1948 18

Gheorghe Onişoru (Iaşi) 28

PROPAGANDĂ ŞI CONTRAPROPAGANDĂ: TEMA COLHOZULUI (1944-1949) 28

Mihai Gheorghiu (Bucureşti) 36

CERCETARE ASUPRA COMUNIZĂRII PRIN COOPERATIVIZARE A SATULUI ROMÂNESC. 36

Jardar Seim (Oslo) 41

CÂTEVA CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA COLECTIVIZAREA AGRICULTURII ÎN EUROPA DE EST DUPĂ CEL DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL 41

Tatiana Pokivailova (Moscova) 44

ASPECTE ALE REPRESIUNII ÎMPOTRIVA ŢĂRĂNIMII ÎN U.R.S.S. ŞI ÎN ROMÂNIA 44

Vasile Marina (Ujgorod) 47

COLECTIVIZAREA ÎN SATELE ROMÂNEŞTI DIN DREAPTA TISEI (UCRAINA): METODE ŞI CONSECINŢE 47

Elena Şişcanu (Chişinău) 50

REPRESIUNILE BOLŞEVICE ÎMPOTRIVA ŢĂRANILOR BASARABENI ÎNTRE ANII 1944 – 1948 50

MĂRTURII 56

Vasile Vetişanu (Bucureşti) 56

UN ASASINAT MORAL AL ŢĂRĂNIMII 56

Mircea Dumitrescu (Bucureşti) 58

CÂTEVA REPERE ÎN PROCESUL COLECTIVIZĂRII 58
Dumitru Pop-Roibu (Ieud – Maramureş) 61
IEUDUL – PRIMUL SAT SUPUS COLECTIVIZĂRII ÎN MARAMUREŞ 61
Liana-Maria Bocu (Cluj-Napoca) 63
CONDAMNAREA ŢĂRANILOR – ÎNCEPUTUL DEZASTRULUI 63
Angela Costin (Satu Mare) 67
O FAMILIE, VICTIMĂ A REPRESIUNII COMUNISTE 67
Lia Lazăr-Gherasim (Cluj Napoca) 70
RELAŢIA DINTRE INTELECTUALI ŞI ŢĂRANI 70
Anca Popa (Braşov) 72
OIERII ARDELENI, DESŢELENITORII BĂRĂGANULUI ŞI DOBROGEI, SUB EFECTUL DECRETULUI-LEGE 83/1949 72
Ovidiu Şerban (Bucureşti) 75
EXTERMINAREA CAILOR 75
Nicolae I. Gaftoi (Toronto) 78
ISTORIA UNEI TRAGEDII 78
Ioan Folea (Brăila) 82
TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A AGRICULTURII, AŞA CUM ESTE EA PREZENTATĂ DE ŢĂRANII BRĂILENI ÎN DECLARAŢIILE LOR 82
Traian Orban (Timişoara) 91
COLECTIVIZAREA ÎN CÂTEVA LOCALITĂŢI CU POPULAŢIE MIXTĂ DIN BANAT 91
Nuţu Roşca (Sighetu Marmaţiei) 95
REZISTENŢA COMUNEI BÂRSANA LA COLECTIVIZAREA FORŢATĂ 95
Paul Nicoară (Turnu Măgurele) 98
REVOLTA ŢĂRANILOR DIN COMUNA NICOLAe BĂLCESCU, ÎN MARTIE 1960 98
Virgil Raţiu (Bistriţa-Năsăud) 101

REVOLTA DE LA OCNIŢA (BISTRIŢA-NĂSĂUD), 1961 101
Traian Popescu (Bucureşti) 107
COLECTIVIZAREA ÎN JUDEŢUL OLT în decembrie 1960 – ianuarie 1961 107
ANEXA 115
Ţărani arestaţi în judeţul Olt 115
TEMA a II-a: REZISTENŢA ARMATĂ LA INSTAURAREA COMUNISMULUI 120
Ilie Manole (Bucureşti) 121
ARMATA ROŞIE ÎN ROMÂNIA 121
Şerban Pavelescu, Gheorghe Creţu (Bucureşti) 125
COMANDANŢI DE MARI UNITĂŢI ROMÂNE ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL 125
Constantin Hlihor (Bucureşti) 129
GENERALI ROMÂNI ÎN REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ 129
Aurel Pentelescu (Bucureşti) 133
GHEORGHE I. BRĂTIANU UN ISTORIC MARTIR ÎN REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN ROMÂNIA 133
Tatiana Pokivailova (Moscova 139
MIŞCAREA DE REZISTENŢĂ DIN ARMATA ROMÂNĂ ÎN ANII 1944-1947, DUPĂ ARHIVELE RUSEŞTI 139
Mitru Ghiţiu (Chişinău) 141
UNELE ASPECTE DIN MIŞCAREA DE REZISTENŢĂ ANTISOVIETICĂ ÎN BASARABIA POSTBELICĂ 141
Eugen Şahan (Bucureşti) 149
ASPECTE DIN REZISTENŢA ROMÂNEASCĂ ÎMPOTRIVA SOVIETIZĂRII ÎN PERIOADA MARTIE 1944 – 1962 149
Constantin Voicescu (Bucureşti) 195
OAMENI AI BISERICII ÎN REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN MUNŢII ŞI CODRII ROMÂNIEI 195
Teofil Botlung (Timişoara) 206
RAPOARTE ALE SECURITĂŢII PRIVIND NIMICIREA LUPTĂTORILOR DIN MUNŢI 206

Ioana-Raluca Voicu (Bucureşti) 212
DOCUMENTE DESPRE GRUPUL DE PARTIZANI DIN COMUNA NUCŞOARA 212
MĂRTURII 216
Gavril Vatamaniuc (Bucureşti) 216
LUPTA ARMATĂ ÎMPOTRIVA COMUNISMULUI ÎN BUCOVINA ŞI REPRIMAREA EI 216
Zoe Rădulescu (Bucureşti) 218
REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN MUNŢII BABADAG 218
Ştefan Bellu (Baia Mare) 224
REZISTENŢA ÎN MUNŢII MARAMUREŞULUI 224
Mihai Timaru (Bucureşti) 228
LUPTA DE REZISTENŢĂ ANTICOMUNISTĂ ÎN MUNŢII VRANCEI 228
Steliana Breazu (Oradea) 233
GRUPUL DE REZISTENŢĂ ANTICOMUNISTĂ AL LUI CANTEMIR GLIGOR DIN MUNŢII ZARANDULUI ŞI MUNŢII CODRULUI, PE VALEA CRIŞULUI ALB 233
Ion Gavrilă-Ogoranu (Sântimbru – Alba) 235
CUM A ACŢIONAT SECURITATEA ÎN INTENŢIA LICHIDĂRII GRUPURILOR DE REZISTENŢĂ 235
Marius Oprea (Bucureşti) 237
COMPLETARE LA COMUNICAREA d-lui ION GAVRILĂ-OGORANU 237
Gheorghe Boldur-Lăţescu (Bucureşti) 239
CORNEL NIŢĂ – UN EROU NECUNOSCUT AL REZISTENŢEI 239
Teofil Răchiţeanu (Răchiţele – Cluj) 241
TRAGEDIA CA MOD DE VIAŢĂ 241
TEMA A III-A: DEPORTĂRI, EXODURI, EXIL 244
Vitalie Văratec (Chişinău) 245
EXODUL ROMÂNESC DE LA 1940 ÎN DOCUMENTELE TIMPULUI 245

Anatol Petrencu (Chişinău) 249
DEPORTAREA POPULAŢIEI ROMÂNEŞTI DIN BASARABIA ŞI ALTE CRIME ALE AUTORITĂŢILOR SOVIETICE, SĂVÂRŞITE ÎN IUNIE-IULIE 1941 249
Ion Şişcanu, Elena Şişcanu (Chişinău) 252
DRAMA ROMÂNILOR BASARABENI DIN VARA ANULUI 1949 252
Piotr Jakubowski (Varşovia) 257
DEPORTAREA MASIVĂ A POPULAŢIEI CIVILE POLONEZE PE TERITORIUL U.R.S.S., ÎN PERIOADA 1940-1941 257
Māra Zirnīte (Riga) 261
MĂRTURII ALE REPRESIUNII ÎN ISTORIA ORALĂ NAŢIONALĂ LETONĂ 261
Dennis Deletant (Londra) 264
COLONIILE DE MUNCĂ DIN DELTA DUNĂRII, 1949-1960 264
MĂRTURII 267
Vasile Baghiu (Piatra Neamţ) 267
MEMORIILE UNUI ŢĂRAN PRIZONIER ÎN U.R.S.S. 267
Gheorghe Netejoru (Giurgiu) 270
ZECE ANI ÎN LAGĂRELE COMUNISTE 270
ANEXA 273
ITINERARIUL fostului sublocotenent Gheorghe I. Netejoru 273
Aurelian Gulan (Bucureşti) 274
PRIZONIER ŞI DEŢINUT LA NORD DE CERCUL POLAR 274
Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului 277
UNA DIN FORMELE EXILULUI: STAREA DE FUGAR 277
Mihai Râpeanu (Bucureşti) 279
DEPORTĂRI ŞI CONFISCĂRI ÎN BAZA DECRETULUI 83/1949 279
Valer Pop, Alexandru Nicoară (Cluj-Napoca) 283

TRAGEDIA UNEI FAMILII, VICTIMĂ A DEPORTĂRII ŞI DOMICILIULUI OBLIGATORIU 283
Ignaz Fischer (Timişoara)....286
DATE DESPRE DEPORTAREA ÎN RUSIA A ETNICILOR GERMANI DIN BANAT 286
Maria Ballasch (Sibiu)....287
CINCI ANI DE NEÎNŢELES....287
Jean Schafhütl (Bucureşti)....289
KRASNODON – LAGĂRUL 1210....289
Julius Hager (Satu Mare)....292
DEPORTAREA ŞVABILOR SĂTMĂRENI ÎN U.R.S.S. 292
Doru Radoslav (Cluj-Napoca)....294
DONBAS – O ISTORIE DEPORTATĂ....294
Hannelore Baier (Sibiu)....296
SIGHET – PUNCTUL DE FRONTIERĂ PRIN CARE S-AU ÎNTORS PRIMII DEPORTAŢI ETNICI GERMANI DIN U.R.S.S. 296
Maria Luise Roth-Höppner (Sibiu)....299
DETENŢIA POLITICĂ ŞI EMIGRAREA ÎN GERMANIA 299
Constantin Constantinescu, Gheorghe Dăescu (Turnu Severin)....302
DEPORTĂRILE DIN MEHEDINŢI ÎN BĂRĂGAN....302
ANEXA....307
SITUAŢIA deportărilor în Bărăgan din judeţul Mehedinţi....307
Elena Constantinescu (Turnu Severin)....309
O TRAGEDIE CE NU POATE FI UITATĂ....309
Nicolae Burileanu (Turnu Severin)....310
„ZORII UNEI VIEŢI NOI” ÎN BĂRĂGAN 310
Constanţa P. Ciupagea (Flămânda – Mehedinţi) 312

URMĂRILE COMUNISMULUI....312
Ioan Gh. Jurchescu (Timişoara)....315
DEPORTĂRILE ÎN BĂRĂGAN, UN ACT DE TERORISM DE STAT....315
Marcel Gh. Cazacu (Timişoara)....317
„ELIBERAREA" PRIN DEPORTARE....317
Doina Magheţi (Timişoara)....320
CUM ŞI CÂT SE MUREA PE GRANIŢELE ROMÂNIEI COMUNISTE....320
Florin Mătrescu (Essen)....322
REGIMUL COMUNIST ŞI EXODUL ROMÂNILOR....322
Mircea Carp (München)....326
AVATARURILE EXILULUI ROMÂNESC....326
Mihai Caitar (Münster)....329
REZISTENŢA ŞI LUPTA OAMENILOR BISERICII DIN EXILUL ROMÂNESC ÎN EUROPA DE VEST ÎMPOTRIVA REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA....329
L.M.Arcade (Paris)....335
„CENACLUL DE LA NEUILLY": NECESITATE ŞI LOC DE ÎNTÂLNIRE CU SCRIITORII ROMÂNI DIN EXILUL INTERIOR....335
Nicoleta Franck (Geneva)....337
REGELE EXILAT – O ATITUDINE EXEMPLARĂ....337
Doina Cornea (Cluj-Napoca)....339
EXILUL REGELUI, IERI ŞI AZI....339
Radu Portocală (Paris)....341
IPOSTAZE ALE UNUI EXIL....341
Dumitru Balan (Bucureşti)....343
ROMÂNIA INTERBELICĂ ŞI EXODUL SCRIITORILOR DIN RUSIA BOLŞEVICĂ....343
Roman Wyborski (Katowice)....348

EXODUL POLONEZILOR ÎN ROMÂNIA, ÎN SEPTEMBRIE 1939 348
ADDENDA 350
Ana Blandiana 350
UN DRUM NU NUMAI SPRE TRECUT, CI ŞI SPRE VIITOR 350
Romulus Rusan 353
A SPUNE ADEVĂRUL COMPLET ESTE UN ACT DE TOLERANŢĂ 353
CRONOLOGIE 360

Alexandru Zub

MEMORIE ŞI UITARE: IMPLICAŢII ISTORIOGRAFICE

Am avut ocazia să relev în mai multe rânduri nevoia de a disciplina memoria colectivă prin apel sistematic la istorie. Iniţial, ca reacţie la mitologizarea ce însoţeşte şi tulbură mereu discursul istoric[1], apoi ca să previn asupra trebuinţei de a recupera urgent mărturiile pe care aceeaşi memorie le poate depune cu privire la istoria regimului comunist[2]. Era în adevăr urgent, fiindcă timpul nu aşteaptă, martorii dispar, iar memoria însăşi suferă distorsiuni şi alterări ce reclamă anumite precauţii de metodă în utilizarea produselor ei.

Asemenea precauţii sunt îndeobşte necesare, date fiind „capriciile", infidelităţile, poate şi perversiunile memoriei. Dar sunt mai cu seamă necesare când se referă la o epocă de tiranie, în care puterea politică şi-a aservit istoria, prefăcând-o în instrument al dominaţiei sale. S-a spus, de altfel, cu temei, că istora este un pariu, deoarece controlul trecutului a ajutat mereu la stăpânirea prezentului. De unde nevoia de a supraveghea istoria, de a distinge mereu între ştiinţa şi conştiinţa ei[3].

Azi ştim că nu numai puterea politică perverteşte imaginea trecutului. Societatea însăşi comportă diverse forme de cenzură, impunând istoriei tăceri, interdicţii, accente, cum s-a putut consta din analize ca aceea întreprinsă de Marc Ferro pe seama realităţilor din Franţa, Rusia, sistemul sovietic[4]. În ţările est-europene, asemenea studii se fac acum cu mare folos pentru istoriografie dar şi pentru analizele de sistem. Este o regăsire a memoriei, spectaculoasă, după îndelunga epocă de falsificări şi distorsiuni la car a fost supusă[5].

Marea ambiţie a regimului comunist, la noi, ca şi oriunde, a fost să-şi asigure durata oricum, prin orice mijloc. Impus de trupele sovietice în numele unei ideologii internaţionaliste, el se situa din capul locului în afara tradiţiei şi valorilor autohtone. Nu putea obţine recunoaştere, legitimitate, decât silind poporul să-şi uite istoria şi inventând „de tout pièce" o alta conformă cu propriul său ideal politic. Un „om nou" trebuia să se formeze, în spiritul luptei de clasă, raţionalist şi ateu, fără alt punct de sprijin decât partidul clasei muncitoare. Istoria trebuia deci aservită noului proiect, alături de ştiinţă, artă, filosofie. Nimeni n-a descris mecanismul acestei pervertiri mai bine ca Ştefan Heym, de la care se putea şti anume ce

[1] Al. Zub, *History and Mith in Romanian Society in the Modern Period*, în *The International Journal of Roumanian Studies*, Amsterdam, V, 2, 1987, p. 35-38. Text reprodus în vol. *Istorie şi finalitate*, Bucureşti, 1991, p. 36-53.

[2] Idem, *Pro memoria*, în *Cronica*, 1990, 14, p. 1; *Istorie şi anamnesis*, ibidem, 1990, 34, p. 1,2; *Memoria capta*, în *Convorbiri literare*, 1991, 2, p. 13; *Memorie şi reflexivitate*, ibidem, 1991, 20, p 4-5; *Istoria ca terapeutică a spiritului*, în *Cronica*, 1990, 20, p. 1,4.

[3] Cf. Marc Ferro, *L' histoire sous surveillance – Science et conscience de l' histoire*, Paris, 1985.

[4] *Ibidem*, p. 9 sqq.

[5] Cf. Alain Brosset etc. (ed.), *Á l'Est, la mémoire retrouvée*, Paris, La Découverte, 1990; Catherrine Durandin, *Roumanie,retour à l'histoire et révisions*, în *Relations internationales, no. 67, automne*, 1991, p. 295-298.

se întâmplă cu un istoric sub despotism. Etan ben Hosaia din *Relatare despre regele David* e prototipul istoricului ce nu consimte la mistificări pentru a legitima puterea[1]. Condamnat la un fel de moarte civică, el nu poate avea nici un ecou profesional. Dimpotrivă, istoricul aservit se bucură de privilegii, dar e nul din punct de vedere moral. Gardian al memoriei prin definiţie, el are de ales *in extremis* între o moarte şi alta.

Analiştii sistemelor totalitare nu avertizează asupra dispreţului pe care orice regim despotic îl manifestă faţă de rostul adevărat al memoriei. Dacă istoria e redusă la o funcţie ancilară, memoria însăşi nu poate fi decât un instrument docil şi maleabil. Istoria nici n-o mai fac popoarele, deşi se afirmă contrariul, ci veleitarii lipsiţi de scrupule, organisme oculte, puse în slujba câte unei idei capabile de seducţie colectivă. Istoria poate încremeni atunci pentru acel popoare, dacă se poate spune astfel, ca imaginea transmisă de Havel cu ocazia intrării sale în palatul prezidenţial din Praga. El a fost şocat, anume, de faptul că ornicele care împodobeau incinta erau scoase din funcţie, de parcă istoria însăşi ar fi murit. Primul său gest a fost să le reactiveze. Istoria se punea din nou în mers.

Regăsim această impresie de „timp congelat" şi la alţi analişti, preocupaţi la rândul lor de caracterul maladiv al percepţiei despre durată sub regimul comunist[2]. Istoricii înşişi s-au regăsit, după 1989, la „relansarea istoriei", după un final de ciclu, dar şi un posibil „sfârşit de istorie" (F. Fukuiama), în sensul că izbânda liberalismului a pune capăt istoriei de tip evenimenţial[3]. Destrămarea regimurilor totalitare din Estul Europei a stimulat oarecum analize demne de tot interesul, nu numai în legătură cu ultimele evoluţii din zonă, ci având în vedere ansamblul perioadei postbelice. O veritabilă explozie de informaţii noi a condus la regândirea multor episoade şi chiar a „războiului rece" situat în prelungirea conflagraţiei mondiale. Dezvăluiri însemnate s-au produs mai cu seamă în spaţiul dominat de sovietici până de curând, dar şi în „lumea liberă". S-a putut vedea cât de mult discursul istoric a fost alterat sub dictatură şi cât de urgentă este pentru umanitatea de azi recuperarea memoriei.

Numeroase iniţiative istoriografice, în diverse ţări, indică un interes sporit pentru istoria orală, ca mijloc de a urgenta această recuperare, mai ales acolo unde regimul comunist a supus memoria colectivă la distorsiuni şi falsificări mai drastice. Semnificativ e faptul că aproape concomitent cu marile schimbări din 1989 a apărut şi o nouă revistă *History and Memory*, tocmai ca răspuns la nevoia de a se pune un mai mare accent pe al doilea termen[4]. Este o direcţie productivă şi pentru alte momente din istorie[5]. Asupra ei au atras atenţia mai demult istorici de seamă, între care Moses Finley şi Pierre Chaunu[6] fac figură

[1] Ştefan Heym, *Relatare despre regele David*, Bucureşti, Editura Univers, p. 478.
[2] Iordan Chimet, *Dreptul la moarte*, I, Cluj, 1992, p. 7-8.
[3] Francis Fukuiama, *The End of History*, în *The National Interest*, 1989. Temă dezvoltată în vol. *The End of History and the Last Man*, New York, 1992.
[4] *History and Memory*, I, 1989, 1.
[5] P. h. Hutton, The role of memory in the historiography of the French Revolution, în *History and Theory*, 30, 1991, p.59-69.
[6] Moses I. Finely, *Mythe, mémoire, histoire. Les usages de passé*, Paris, 1981; Pierre Chaunu, *La mémore de l'éternité*, Paris, 1975, *La mémoire et le sacré*, Paris, 1978.

aparte prin accentul pus pe memorie ca proces de fixare, sistematizare, analiză şi reconstrucţie a datelor din trecut. „La început a fost memoria", spune Chaunu într-o parafrază memorabilă, adăugând apoi că a cunoaşte înseamnă de fapt a-şi aminti şi că orice criză e în ultimă instanţă „o maladie a memoriei"[1]. Ar trebui deci să ne îngrijim nu numai de recuperarea datelor pe care memoria le păstrează, dar şi de sănătatea ei. În vechime exista o „artă a memoriei", iar omul arhaic era cu siguranţă mai pregătit decât noi să pună în valoare acest instrument.

A ne regăsi memoria înseamnă apel al un sistem de valori până de curând obnubilat, dacă nu cu totul scos din uz, sistem care nu poate fi altul, după Chaunu, decât cel întemeiat pe transcendenţă[2]. Aceasta nu trebuie să însemne doar memorie ontologică, ci şi una istorică, susceptibilă aşadar să pună în valoare experienţele consumate înaintea noastră[3]. Existăm, s-ar putea spune, în măsura în care ne amintim, iar această măsură variază odată cu eforturile noastre de a ne explora memoria[4]. În fond, memoria deţine taina identităţii noastre[5], pe ea trebuie să se sprijine orice efort cognitiv, dacă e adevărat că a cunoaşte presupune, în sens platonic, a-şi aminti.

Când e vorba de comunitate, amintirea sistematică, adică istoria, joacă un rol decisiv. O naţiune se formează în jurul unei memorii comune, iar această memorie se întreţine, se cultivă, se înnoieşte mereu. De acea, E. Renan o considera, acum un secol, ca un plebiscit cotidian, pe când H. Bergson socotea memoria însăşi drept piatra unghiulară a oricărei *psyché*[6]. Reînnoirea continuă a opţiunii noastre implică o disciplină a memoriei colective, memorie la care suntem chemaţi a face mereu apel[7]. Istoria istoriei apare, sub acest unghi, ca un revelator indispensabil, a cărui fineţe atârnă de factori multipli, între care memoria colectivă nu e cel mai puţin însemnat. În raport cu aceasta, istoricii apar ca nişte gardieni de profesie, „bătrâni prin experienţă", cum i-a numit un mare istoric[8]. „Ce este vârsta omului, dacă memoria faptelor noastre nu s-ar uni cu veacurile cele dinainte?"[9]. O asemenea întrebare ne vine prin Kogălniceanu, tocmai din antichitate, ca să ne spună că fără un exerciţiu permanent al memoriei suntem condamnaţi la o copilărie perpetuă. Totuşi, în afara breslei istoriografice, nu acest exerciţiu ne caracterizează. „Trăim amnezici, într-o lume amnezică", observa Chaunu[10], a cărui pledoarie pentru istorie ca remediu contra uitării se cuvine a fi mereu amintită. Remediu precar, adesea ineficient, la care însă trebuie să apelam mereu.

Dacă această situaţie este în genere valabilă, ea apare încă mai dramatică pentru lumea a cărei memorie a fost

[1] Pierre Chaunu, *La mémoire de l'éternité,* p. 11.
[2] *Ibidem*, p. 14.
[3] Cf. Pr. Constantin Galeriu, *Memorie ontologică şi memorie istorică*, în *Memoria*, 11/1994, p. 8-10.
[4] Perre Chaunu, *La mémoire et le sacré*, p. 205 sqq.
[5] Idem, *Le fils de la morte*, în vol. *Essais d'égo-histoire*, éd. Par Pierre Nora, paris,1987, p. 61.
[6] Idem, *La mémoire de l'éternité*, p. 11.
[7] Cf. Pierre Nora, *Mémoire collective*, în *la nouvelle histoire*, ed. par Jacques le Golff, Paris, 1978, p.498-501.
[8] N. Iorga, *Generalităţi cu privire la studiile istorice*, Bucureşti, 1994, p. 97.
[9] M. Kogălniceanu, *Opere*, I,Bucureşti, 1946, p. 637.
[10] Pierre Chanu, *op. cit.*

supusă la presiuni şi distorsiuni de tot felul în ultima jumătate de secol. Patologiei sociale în care se zbate acum, după schimbările din 1989, îi corespunde o întreagă patologie a memoriei. Dacă nu se poate trăi fără trecut, ce fel de trecut trebuie să ne asumăm? Dacă propria noastră istorie a devenit insuportabilă, cum să ne raportăm al istorie în ansamblu? Ce instrumente de recuperare s-ar cuveni puse îndeosebi la lucru? Dacă uitarea e o constantă a omului, cum să evităm totuşi pierderea esenţialului?

Asemenea interogaţii se pot multiplica la nesfârşit pe seama societăţilor abia ieşite de sub dictatura comunistă. Istoriografia e chemată, în acest cadru, să propună ea însăşi remedii.

TEMA I–a

REPRESIUNI ASUPRA ŢĂRĂNIMII

Nicoleta Ionescu-Gură (Bucureşti)

STAREA DE SPIRIT A ŢĂRĂNIMII ÎN ANUL 1948

Comunicarea prezintă stări de spirit ale populaţiei de la sate în legătură cu câteva evenimente importante ale anului 1948 (cu referire şi la momentul 30 decembrie 1947), şi anume:

- recensământul populaţiei şi al proprietăţilor agricole din 25-31 ianuarie 1948;
- constituţia votată la 13 aprilie 1948 (art. 8 şi 9 care garantau şi protejau „proprietatea de muncă ţărănească");
- naţionalizarea din 11 iunie 1948;
- predarea cotelor obligatorii din recolta de păioase a anului 1948;
- introducerea impozitului agricol forfetar;
- însămânţările din toamna anului 1948.

Lucrarea se bazează pe material de arhivă inedit. Este vorba de rapoarte informative lunare ale Inspectoratelor Generale Administrative Regionale, care erau organele de inspecţie şi informaţie ale Ministerului Afacerilor Interne asupra activităţilor din întreaga ţară. Inspectoratele Generale Administrative întocmeau lunar informări cu caracter „secret", „confidenţial" sau în unele cazuri „strict secret", care erau înaintate spre informare şi documentare Direcţiei Administraţiei de Stat[1] din aparatul central al M.A.I.-ului, care avea ca rol întocmirea unei note-sinteză cu evenimentele raportate.

Se cuvine reţinut faptul că aceste rapoarte sunt întocmite în 1948 de către funcţionari oficiali şi destinate organului tutelar – M.A.I. Ele descriu realitatea, dar într-o modalitate care să fie acceptabilă organelor ierarhice superioare. De aceea, găsim formulări ca: „ţăranii au venit în număr mare, au ascultat pe cuvântători şi au şi aplaudat, însă fără elan", sau „printre reacţionari, atât cei de la sate cât şi cei de la oraşe, abdicarea regelui Mihai a provocat consternare". În ambele cazuri, formularea este destul de generală. Ceea ce rezultă cu claritate este că la sate abdicarea n-a fost privită cu aprobare. Cu toată exprimarea voit reţinută, rapoartele Inspectoratelor Generale Administrative Regionale ilustrează sugestiv manifestările opiniei publice de la sate, precum şi felul în care oamenii au încercat să reacţioneze. În 1948, nenumăratele zvonuri care circulau atât în mediul rural cât şi în cel urban, au întreţinut în rândul populaţiei o stare de spirit încordată. Zvonurile circulau la intervale de timp, în special după fiecare „reformă" introdusă de regimul de democraţie populară, originea zvonului fiind Capitala. La începutul anului 1948, starea de spirit a ţărănimii a fost influenţată de evenimentele de la 30 decembrie 1947: abdicarea forţată a regelui Mihai şi instaurarea Republicii Populare Române. Proclamarea R.P.R. a fost urmată de o stare de spirit diferită în lumea oraşelor şi a satelor. Populaţia rurală a primit cu tăcere şi rezervă înlăturarea monarhiei. Inspectoratul

[1] Direcţia Administraţiei de Stat avea ca atribut administrarea generală a ţării, executarea legilor şi regulamentelor de administraţie publică, lucrări relative la aplicarea legii electorale, executarea legilor privitoare la mobilizare şi la rechiziţii, recrutarea şi controlul întregului personal administrativ.

General Administrativ al circumscripţiei Bucureşti, în Raportul informativ pe luna ianuarie, semnala M.A.I.-ului: „vestea a fost primită cu entuziasm de către muncitorii de toate categoriile, cu *totală rezervă* de către majoritatea militarilor şi o parte din funcţionarii publici, cu *vădită ostilitate* de către unii funcţionari fiscali, profesori, învăţători, preoţi, liber-profesionişti. Populaţia rurală a privit evenimentul cu un calm semnificativ, dar fără să se manifeste în vreun fel; această rezervă îşi găseşte explicaţia în tradiţia monarhică a sătenilor, cu un nivel politic, social şi intelectual foarte scăzut, cât şi în propaganda ostilă Guvernului, pe care o duc elementele reacţionare prin chiaburii satelor”[1].

Inspectoratul General al circumscripţiei IV Administrative – Galaţi scria: „La sate, vestea instituirii R.P.R. şi plecarea regelui Mihai au constituit o surpriză. Ţăranii nu au fost pregătiţi politiceşte pentru această schimbare. La aceasta se mai adaugă spiritul ţăranului român care este eminamente tradiţionalist nu numai pentru concepţiile căzute în desuetudine şi în contradicţie cu progresul vremii, dar chiar pentru obiceiurile cu consistenţă de urme păgâne. La adunările populare făcute de lămurire la sate, pentru R.P.R., ţăranii au venit în număr mare, au ascultat pe cuvântători şi au şi aplaudat, însă fără elan. Realitatea este însă că în scopul întăririi R.P.R., în lumea satelor, va trebui să facem o intensă muncă de lămurire cu mult tact şi de către persoane competente. Printre reacţionari, atât cei de la oraşe cât si cei de la sate, abdicarea regelui Mihai a provocat consternare. Nu este exagerat dacă afirmăm că regele Mihai era una din cele două speranţe care mai rămăsese reacţiunii, ultima fiind imperialismul anglo-american”[2]. Raportul nu defineşte ce înţelege prin termenul de „reacţionar” şi nici cât de numeroşi erau reacţionarii. Cert este că noua putere politică aplica eticheta de „reacţionar” tuturor celor care se opuneau regimului politic instaurat la 30 decembrie 1947. În sate s-au înregistrat ieşiri izolate contra instaurării noului regim. De pildă, în câteva comune din jud. Constanţa s-a cântat pe la baluri şi serbări „Trăiască Regele”[3].

In prima parte a lunii ianuarie, ca urmare a zvonurilor care circulau în legătură cu recensământul populaţiei şi al proprietăţilor agricole care avea să se desfăşoare în perioada 25-31 ianuarie 1948, starea de spirit a ţărănimii a fost într-o oarecare măsură frământată, în unele localităţi aproape agitată. Recensământul a fost pus în legătură cu viitoarele „reforme” pe care guvernul intenţiona să le facă şi a ocazionat diferite interpretări, ca de pildă: numerotarea bunurilor urmăreşte confiscarea prisosului aflat peste limita ce se va stabili; desfiinţarea proprietăţii particulare urbane; confiscarea păsărilor domestice, a îmbrăcămintei, lăsându-se locuitorilor un rând de haine etc.[4].

În mediul rural, recensământul a fost interpretat ca o pregătire a înfiinţării colhozului. În multe comune din

[1] Arhivele Statului Bucureşti, fond M.A.I., Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 17/1948, f. 44.
[2] Ibidem, f. 77.
[3] Ibidem, f. 48.
[4] Ibidem, f. 127.

circumscripţiile administrative Constanţa[1] şi Craiova[2] s-au făcut gropi pentru a se ascunde haine şi chiar animale, ţăranii temându-se că li se vor lua la recensământ. După recensământ s-a menţinut aceeaşi stare de nelinişte în rândul ţăranilor. Inspectoratul General al circumscripţiei a III-a Administrative Cluj, în Raportul informativ pe luna februarie, semnala M.A.I.-ului că în unele regiuni şi în special în judeţul Someş, circula zvonul că proprietarilor care posedă mai mult de 5 ha de teren arabil diferenţa li se va lua de Stat. De asemenea, circula zvonul că se va face colhoz şi că pământurile declarate la recensământ vor fi impuse la taxe extrem de mari[3]. Inspectoratul General Administrativ Craiova, în raportul informativ pe luna februarie, semnala că: „Odată cu primele măsuri de recensământ şi cu înregistrarea pădurilor, făcute de organele silvice, s-a început un curent masiv de tăieri de lemne de teama de a nu li se lua pădurile. Astăzi, nemulţumirea continuă pe tema că locuitorii sunt obligaţi să parcurgă distanţe prea mari la Ocoalele Silvice pentru a obţine autorizaţii de tăiere şi transport”[4].

La începutul anului 1948, populaţia rurală era nemulţumită de disproporţia dintre preţul produselor agricole şi cele industriale (un plug de fier costa 7.000 lei şi o tocătoare de nutreţ 16.000 lei, în condiţiile în care statul colecta de la producătorii agricoli din recolta anului 1947 porumbul cu 4 lei kg, cu mult inferior preţului pieţei, care era de 20 lei kg); de restricţiile la tăierea şi vânzarea vitelor; de executările silite pentru plata impozitelor; de slaba aprovizionare cu unele articole de îmbrăcăminte şi încălţăminte. Ţăranii se plângeau de lipsa încălţămintei, a tălpii şi pielii pentru repararea încălţămintei, deoarece erau obligaţi să predea pieile vitelor statului, în schimb nu primeau nimic. De asemenea, bumbacul pentru pânzeturi, sarea, soda caustică, petrolul lipseau[5].

În luna martie, în plasa Sighet, judeţul Maramureş, s-a înregistrat „marea fierbere” în legătură cu interdicţia semănăturilor înalte (porumb, floarea-soarelui, cânepă etc.), în regiunea de frontieră. Aceasta însemna ca întreaga vale a Tisei, singurul teren agricol din judeţul Maramureş, să nu fie cultivat. Terenul din zona de frontieră este nisipos, nefiind propice culturilor joase, cu numai culturilor înalte.

Prefectul judeţului Sălaj arăta că populaţia care avea terenuri insista să se poată cultiva plante înalte până la 100 m de zonele interzise. Dispoziţiile erau că până la 500 m nu se puteau cultiva decât plante joase ca: sfeclă, pepeni, cartofi etc. De aceea, mulţi locuitori, mai ales din comuna Scărişoara-Nouă, care erau colonişti şi care aveau proprietăţile chiar pe zona de interdicţie, au raportat prefectului că dacă nu se revine asupra dispoziţiilor vor părăsi gospodăriile lor pentru că nu mai au de ce sta în comună şi îşi vor câştiga existenţa în altă parte. Prefectul judeţului Sălaj manifesta îngrijorare că circa 120 de familii româneşti cu circa 500 de suflete vor începe emigrările în alte regiuni ale ţării[6].

[1] Ibidem, f. 48.
[2] Ibidem, f. 69.
[3] Ibidem, f. 171.
[4] Ibidem, f. 175.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem, f. 249-250.

Articolul 8 din noua constituţie, votată la 13 aprilie 1948, care garanta proprietatea individuală ţărănească, a fost privit cu suspiciune de către ţărani datorită măsurilor coercitive ale statului care aduceau atingere dreptului de proprietate, şi anume: stăruinţa organelor agricole pentru realizarea asolamentului; desfiinţarea răzoarelor care mărgineau proprietăţile agricole; decizia Ministerului Agriculturii şi Domeniilor nr. 250664 din 30 ianuarie 1948 privitoare la deposedarea proprietarilor de vii, fără nici o despăgubire, în cazul când aceştia nu-şi vor cultiva viile în bune condiţii; decizia aceluiaşi departament nr. 432 din 15 martie 1948, care prevedea ca terenurile particulare neînsămânţate – conform planului – până la 15 aprilie 1948 să fie atribuite celor care le pot munci. Toate aceste măsuri au fost interpretate de către proprietarii agricoli mari şi mici ca având drept scop pregătirea unor condiţii adecvare pentru înfiinţarea colhozului. De asemenea, în sate circula zvonul cu privire la exproprierea pădurilor pe baza art. 6 din Constituţie[1], care stipula că: „Bogăţiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, *pădurile*, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicaţie ferate, rutiere, pe apă şi în aer, poşta, telefonul şi radioul aparţin Statului, ca bunuri comune ale poporului. Prin lege se vor stabili modalităţile de trecere în proprietatea Statului a bunurilor enumerate în alineatul precedent, care la data intrării în vigoare a prezentei Constituţii se aflau în mâini particulare”.

Interzicerea păşunatului în golurile de munte din pădurile statului a produs nelinişte în sânul populaţiei rurale mai ales în judeţele unde suprafeţele de islazuri erau mai limitate. În judeţul Turda, zona Câmpeni, s-a observat îngrijorare în urma acestei măsuri[2]. În judeţul Mehedinţi ţăranii îşi vindeau vitele din lipsă de hrană, iar numeroase delegaţii veneau la prefectură cerând ridicarea restricţiilor cu privire la interzicerea păşunatului în păduri. Prefectul semnala în rapoartele zilnice distrugerea însămânţărilor din toamna anului 1947, intrări forţate în islazuri, iar atunci când se închideau vitele în obor, locuitorii le eliberau cu forţa. Se citează cazuri în comuna Braniştea, unde s-au distrus însămânţările din toamna anului 1947 pe o suprafaţă întinsă, iar în comuna Brincea, locuitorii mascaţi şi înarmaţi cu arme şi cuţite şi-au luat oile din oborul de gloabă. În comuna Salcia, locuitorii cu vitele în islaz au împiedicat cu forţa autorităţile comunale de a evacua vitele. Mulţi locuitori au refuzat în acest judeţ (Mehedinţi) să are în întregime pământul, lăsând suprafeţe pentru păşunatul vitelor. Situaţia păşunilor s-a pus cu aceeaşi acuitate şi în judeţul Gorj[3].

În primăvara anului 1948, în lumea satului circulau diferite zvonuri despre abdicarea regelui Mihai şi despre transformările politice, sociale, economice ale regimului de „democraţie populară” ce vor urma imediat. De pildă, zvonul înlăturării monarhiei din ordin extern, sau „A plecat fostul rege Mihai dar pentru ca să vină tatăl său, fostul rege Carol”[4] sau „Partidul Unic Muncitoresc, pe cale de realizare, va

[1] Ibidem, f. 299.
[2] Ibidem, f. 281.
[3] Ibidem, f. 243.
[4] Ibidem, f. 77.

constitui un organ de conducere a ţării fără să solicite colaborarea ţărănimii, care va fi înlăturată de la conducerea treburilor obşteşti”[1]. Începerea în viitorul apropiat a unui război între anglo-americani şi U.R.S.S., zvonul acesta a circulat în tot cursul anului 1948 în toate păturile sociale şi în toate judeţele ţării, s-au precizat chiar date asupra începerii războiului. Urmau apoi cele referitoare la înfiinţarea colhozurilor (zvonul că prin dările mari la care sunt supuşi ţăranii se urmăreşte constrângerea acestora de a cere singuri înfiinţarea colhozurilor); înfiinţarea de detaşamente de muncă obligatorie; colectări de cereale, animale; o nouă stabilizare; o raţionalizare adâncă a alimentelor la producători; naţionalizarea clădirilor urbane; punerea în disponibilitate a funcţionarilor publici, a învăţătorilor, profesorilor şi înlocuirea lor cu elemente verificate etc. Zvonurile au fost crezute de o parte din populaţie care a reacţionat astfel: în urma zvonului că la 1 aprilie 1948 toate pădurile vor trece în patrimoniul Statului, cei care posedau păduri au început tăierea lor, iar lemnele să le depoziteze în ogrăzi. O parte din locuitorii judeţului Vaslui care posedau păduri au procedat astfel. Tot ei au început să-şi vândă boii de muncă, cumpărând în loc vaci, pe motivul de a nu mai fi necăjiţi cu prea multe corvezi pentru care li se plăteşte prea puţin în raport cu reparaţiile utilajelor[2]. În judeţul Romanaţi, tot datorită zvonurilor, o parte din locuitorii comunelor Pleşoiu, Doba, Arceşti şi Cocorăşti au început să-şi taie masiv salcâmii pe care îi aveau plantaţi pe terenurile din apropierea râului Beica sau din grădinile lor. Tăierile au fost provocate de teama că în urma recensământului aceste plantaţii vor trece în regim silvic[3]. De asemenea, în luna septembrie, zvonul că se va face o nouă stabilizare monetară (datorat retragerii din circulaţie a bancnotelor de 1.000 lei) a fost crezut de o mare parte a populaţiei, ceea ce a determinat pe mulţi locuitori să-şi plaseze numerarul disponibil în diferite cumpărături peste nevoile obişnuite. Din cauza acestui zvon, magazinele de stat şi particulare au fost invadate de cumpărători din oraşe şi sate care cumpărau orice marfă, cu tendinţa de a scăpa de monedă[4]. Ţăranii, sub impresia acestui zvon, s-au abţinut de la vânzarea produselor agricole, zvonul provocând o urcare generală a preţurilor la diferite produse alimentare[5]. În lunile noiembrie şi decembrie, în urma recensământului animalelor făcut la primării, la sate şi în mare parte chiar şi la oraşe, a circulat zvonul că statul va prelua porcii locuitorilor şi vitele mari, porcii în vederea distribuirii lor populaţiei sărace, iar animalele de muncă pentru organizarea colhozurilor. Zvonul a avut ca urmare tăieri de porci înainte de vreme şi mai mari decât cele normale. Chiar şi populaţia nevoiaşă şi-a tăiat înainte de vreme porcii, ascunzând carnea[6].

Imediat după naţionalizarea din 11 iunie a întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări şi de transport, a circulat foarte insistent, în lumea satelor, zvonul colhozului (în mediul urban au circulat zvonuri cu

[1] Ibidem.
[2] Ibidem, dosar 19/1948, f. 129.
[3] Ibidem, f. 258.
[4] Ibidem, f. 35.
[5] Ibidem, f. 2.
[6] Ibidem, f. 243.

privire la naţionalizarea imobilelor urbane mai importante)[1]. Inspectoratul General Administrativ Constanţa, în raportul informativ pe luna iulie, semnala M.A.I.-ului: „Mulţi ţărani se aşteptau să se organizeze colhozurile în câteva zile după naţionalizarea industriilor”[2]. În judeţul Braşov se arăta că numeroşi ţărani îşi vând vitele la preţuri derizorii, iar o mare parte din locuitorii împroprietăriţi în comunele de şes şi originari din regiunile de munte, încercau să-şi lichideze gospodăriile spre a se reîntoarce în comunele natale, motivând că preferă să muncească la colhozuri în comunele de origine[3]. În circumscripţia administrativă Suceava a circulat zvonul că în toamna acestui an se vor înfiinţa colhozuri din cauză că, impozitul pe pământ fiind prea mare, ţăranii nu-l vor mai putea achita şi, în consecinţă, li se va lua pământul[4]. În comuna Neagra-Şarului, judeţul Câmpulung, a circulat, de asemenea, zvonul că în curând vor sosi din U.R.S.S. în R.P.R. echipe de îndrumători politici cu menirea de a pregăti opinia publică pentru înfiinţarea colhozurilor[5]. În urma zvonurilor colectivizării, la târgul din Craiova a fost înregistrat cazul a doi locuitori din comuna Pleşoi, judeţul Dolj, care au venit să-şi vândă unicele vite de muncă pe care le aveau, afirmând că nu intenţionează să-şi cumpere altele, pentru că în curând vor fi deposedaţi de ele. Unul din aceştia era înstărit şi avea vite bine hrănite, celălalt era un om sărac[6].

Înainte de apariţia instrucţiunilor şi deciziilor privind colectivizarea cerealelor din recolta de păioase a anului 1948, ţăranii discutau soarta viitoarei recolte. Circulau zvonuri că statul va lua plugarilor tot grâul şi că li se va da să mănânce cu cartela. Zvonul privind eventuala colectare a cerealelor a făcut pe unii ţărani să-şi cosească de verde anumite păioase ce treceau de nevoile gospodăreşti, motivând că dau hrană la vite în loc de nutreţ[7]. Inspectoratul General Administrativ al circumscripţiei Oradea semnala M.A.I.-ului: „Populaţia agricolă de la sate se arată îngrijorată de pe acum pentru normele ce se vor aplica în legătură cu colectarea grâului şi a treierişului. Este îngrijorată că nu li se va lăsa grâu suficient pentru hrană”[8]. În sate se considera că recolta de păioase a anului 1948 va fi blocată în proporţie de 80% şi colectată direct de pe arie; plugarilor iarăşi li se va lăsa puţin[9]; că preţul cerealelor este prea mic faţă de preţul produselor industriale; că preţul de achiziţie la cerealelor colectate nu va fi corespunzător, grâul urmând a se plăti cu 4 lei kg, fapt care nemulţumea pe ţărani deoarece aceştia cumpăraseră grâul de sămânţă cu 15 lei kg[10]. Zvonurile legate de colectarea cerealelor au devenit foarte curând realităţi. Potrivit decretului nr. 121 publicat în „Monitorul Oficial” din 6 iulie 1948, producătorii agricoli erau obligaţi să dea statului contra plată o parte din prisosul recoltei lor de cereale în raport cu posibilităţile exploatării lor. Colectarea cerealelor era astfel motivată de regimul

[1] Ibidem, dosar 18/1948, f. 186.
[2] Ibidem, f. 140.
[3] Ibidem, dosar 19/1948, f. 226.
[4] Ibidem, dosar 18/1948, f. 305.
[5] Ibidem, dosar 19/1948, f. 203.
[6] Ibidem, f. 244.
[7] Ibidem, dosar 17/1948, f. 299.
[8] Ibidem, dosar 18/1948, f. 59.
[9] Ibidem, f. 37.
[10] Ibidem, dosar 10/1948, f. 8-10, 95.

popular: „în vederea asigurării hranei populaţiei muncitoare de la oraşe şi din regiunile care sunt lipsite de aprovizionare.” În realitate, planul de colectare se integra în cadrul măsurilor cerute de ascuţirea luptei de clasă la ţară. Planul de colectare era alcătuit în spiritul rezoluţiei celei de-a doua plenare a C.C. al P.M.R., care arăta: „în sânul ţărănimii sunt mari diferenţieri de clasă şi interesele ţăranului muncitor nu pot fi rezolvate decât prin luptă, în alianţă şi sub conducerea clasei muncitoare, împotriva exploatării capitaliste, pentru limitarea elementelor capitaliste la ţară, pentru întărirea poziţiilor democraţiei populare”. În stabilirea cotelor s-a ţinut seama de suprafaţa totală a terenului arabil al exploatării: cu cât aveai mai mult pământ, cu atât cotele erau mai presante. Decretul prevedea că cei cu pământ puţin (de la 1 ha la 3 ha) erau scutiţi de orice fel de obligaţii de predare, însă în practică şi aceştia au fost supuşi colectărilor. Nimeni nu era scutit de cotele obligatorii. Achiziţionarea cerealelor s-a făcut la preţuri care au fost sub costurile producţiei reale, precum urmează: grâul – 5, 60 lei kg; secara – 4 lei kg; orzul – 4,70 lei kg; orzoaica – 4,70 lei kg; ovăzul – 5,30 lei kg[1]. Nerespectarea cotelor stabilite constituia infracţiune la legea nr. 351 din 3 mai 1945 pentru reprimarea speculei ilicite şi a sabotajului economic şi se pedepsea conform articolului 28 din acea lege, adică cu închisoarea corecţională de la 4 la 12 ani şi cu amendă e la 100.000 lei la 20.000.000 lei, precum şi la legea nr. 252 pentru organizarea controlului economic publicată în „Monitorul Oficial” din 15 iulie 1947. Colectarea cerealelor din recolta de păioase a anului 1948 a produs nemulţumire la sate. Ţăranii considerau cotele de cereale pe care erau obligaţi să le predea statului prea mari în raport cu recolta obţinută (multora dintre ţărani nemairămânându-le aproape nimic după predarea cotei). Chiar şi ţăranii săraci au protestat împotriva cotelor. Împotrivirile propriu-zise au îmbrăcat diferite forme: unii ţărani au refuzat să treiere, alţii au ascuns cereale etc. Totuşi reacţiile violente în perioada 1947-1948 au fost rare. Abia începând cu 1949, dar mai ales în anii ’50, când s-a trecut la colectivizarea forţată, au prevalat reacţiile violente ale ţărănimii.

Inspectoratele Generale Administrative Regionale au înregistrat „manifestări antidemocratice” în rândul moşierilor şi chiaburilor satelor cu prilejul colectării cerealelor. „Am avut de luptat cu ocazia cestor colectări de cereale, ca şi în alte ocaziuni când a fost vorba de a colecta de la ţărani ceva, cu psihologia specific ţărănească de a nu da, de a ascunde, dea falsifica situaţiile. Fără voia noastră s-a creat o adevărată luptă între organele de colectare care voiau să afle adevărul şi să aplice principiile şi dispoziţiile de colectare şi între plugarii care voiau să dea cât mai puţin şi să ascundă realitatea”[2].

În comuna Ioan Corvin, judeţul Constanţa, o parte din ţărani au refuzat să ducă cotele de predare la centrul de colectare, sub motivul că aceste cote sunt prea mari şi nu au de unde să le dea[3]. În satul Lespezi, comuna Valea Rea,

[1] „Monitorul Oficial”, nr. 161 din 15 iulie 1948, p. 5893.

[2] Arhivele Statului Bucureşti, fond M.A.I., Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 18/1948, f. 328.

[3] Ibidem, f. 267.

de asemenea, ţăranii au refuzat treiere cu batoza, declarând că nu vor preda nici o cotă şi au ameninţat pe agentul agricol cu bătaia[1]. Inspectoratul General Administrativ al Regiunii Piteşti semnala M.A.I.-ului că: „la sate campania secerişului, a căratului la arie, a treierişului a ocazionat o serie de discuţiuni ca rezultat al influenţei zvonurilor, al îndemnurilor lansate de elementele moşiereşti şi chiaburimea satelor care încercau să solidarizeze cu ei pe ţăranii săraci. Au căutat să-i împingă la acţiuni contrarii intereselor lor, organizând delegaţii care să ceară autorităţilor scăderea cotelor; să nu care la arii că vor veni scăderi de cote şi că orice întârziere în efectuarea treierişului e în avantajul lor; că războiul bate la uşă, că e chestie de zile şi să aibă puţină răbdare că nu vor mai da nimic. Au mers şi la ameninţări că cei ce vor căra li se va pune foc la arii, astfel au fost unele cazuri în judeţul Teleorman: Segarcea Deal, Seaca, Florica, Belitori etc. S-au întocmit gărzi de pază după sistemul militar. Pe cei mai slabi i-au convins şi au întârziat, fie din frică, fie din curiozitate, să treiere. De asemenea, întrucât nevoile imediate de a avea grâul necesar hranei erau mai imperios simţite, locuitorii au bătut acasă grâul cu diferite mijloace, ca apoi să dovedească că n-au recolta care să corespundă cotei stabilite"[2]. Şi in judeţul Botoşani, în unele comune, ţăranii au refuzat să treiere: „Cazul în comuna Nicolae Bălcescu, unde erau făcute două arii, una a oamenilor mai săraci, unde era şi batoza de treier, iar alta a chiaburilor. Oamenii săraci, nemulţumiţi de impunere şi desigur antrenaţi de chiaburi, au refuzat treierul... Asemenea cazuri s-au mai întâmplat la Gorbăneşti, Socrujeni, Coşula, Blândeşti, Albeşti, Nicşeni, Roma şi Ştefăneşti"[3].

Ţăranul suferea de o dublă exploatare din partea statului democrat-popular: pe de o parte preţurile impuse de stat, care reprezentau circa un sfert din preţurile pieţei libere, iar pe de altă parte cote din produse agricole foarte ridicate. Explicaţia acestei exploatări se poate găsi în condiţiile în care aproximativ 76,6% din populaţia României locuia la sate şi tot aici se manifesta cea mai mare împotrivire faţă de noua ordine socială, faţă de măsurile economice ale guvernului: această populaţie trebuia neutralizată. În afară de cote, un al doilea mijloc de îngrădire a ţărănimii a fost impozitul agricol (decretul nr. 93 publicat în „Monitorul Oficial" nr. 138 din 17 iulie 1948), care pe exerciţiul 1948-1949 s-a perceput pe cale forfetară, adică pentru fiecare ha în parte, şi a variat după regiunea în care se afla proprietatea şi după suprafaţă. Cu cât un ţăran deţinea pământ mai mult, cu atât impozitul pe hectar era mai mare. De pildă, pentru un proprietar care avea 1-2 ha teren arabil, impozitul pe hectar era de 300 de lei; pentru un alt proprietar care deţinea peste 40 ha teren arabil, impozitul era de 2.700 lei pe hectar. Prin astfel de mijloace, regimul popular a urmărit limitarea posibilităţilor de menţinere şi dezvoltare ale „chiaburimii"; desfiinţarea producătorilor agricoli specializaţi în legume, fructe, orezării; pentru un hectar de grădină se plătea un impozit cât pentru 7 ha teren arabil. Regimul de democraţie

[1] Ibidem.
[2] Ibidem, f. 309.
[3] Ibidem, f. 307-308.

populară spera ca prin aceste două chingi (cote şi impozite) să aducă treptat pe ţărani la situaţia de a se înscrie „benevol", prin „liber consimţământ", în Gospodăriile Agricole Colective.

În anul 1948, unii proprietari au ajuns să-şi ofere întreg pământul statului, pe motivul că ei nu pot suporta grelele sarcini ce li se impun, iar alţii încercau să-şi vândă pământul, pentru că nu mai aveau nici un beneficiu de pe urma lui. Inspectoratele Generale Administrative Regionale, în rapoartele informative lunare către M.A.I., semnalau cazuri de cedare de pământuri statului pentru anul 1948. astfel, „Oferirea pământului către stat sau alte instituţii din partea moşierilor şi chiaburilor luase proporţii mari, cu deosebire în Ialomiţa şi Constanţa"[1], sau „În rândul chiaburilor se observa îngrijorare în legătură cu pământurile pe care le posedă, iar unii dintre moşieri se prezintă la organele administrative şi agricole oferind pământurile sub pretextul că nu prezintă rentabilitate, sau alţii sub acela că nu au cu ce le munci"[2]. Pământurile oferite de proprietarii agricoli nu au fost primite de autorităţi, deoarece politica agricolă a comunismului român hotărâse limitarea, îngrădirea chiaburilor, şi nu lichidarea lor. Nu se mergea pe linia lichidării niciunei categorii de exploatatori, ci numai pe linia limitării categoriilor mari. Observăm aceeaşi situaţie şi în următorii ani. De pildă decretul nr. 308/1953 la art. 8 arăta: „Nu se vor primi cereri de trecere a pământului în proprietatea statului din partea chiaburilor. Tendinţele chiaburilor de a renunţa la terenurile lor agricole trebuiesc considerate ca încercări de sabotare a producţiei agricole şi de sustragere de la îndeplinirea obligaţiunilor pe care le au faţă de Stat".

Împotriva chiaburilor erau decretate măsuri discriminatorii speciale. Ele erau aplicate în relaţiile lor cu ceilalţi ţărani, în politica fiscală, în stabilirea cotelor şi a facilităţilor de credit şi în interzicerea de a dobândi mai mult pământ. Ei trebuiau să fie îngrădiţi şi doar apoi lichidaţi[3].

Starea de spirit a ţărănimii, în 1948, a fost influenţată şi de fiscalitatea excesivă. Lipsa banilor se resimţea mult în mediul rural, situaţia îmbunătăţindu-se numai odată cu începerea valorificării cerealelor din noua recoltă. În aceste condiţii impozitul nu era plătit la timp, trecându-se la execuţii silite din partea autorităţilor. Perceptorii aveau ordine categorice pentru încasarea impozitelor. Ei aplicau sechestre şi ridicau lucruri din casele sătenilor pentru a-i constrânge la plata impozitelor. Ţărănimea considera impozitul stabilit asupra păşunilor, cât şi asupra terenului arabil, livezilor de pomi, exagerat de mare faţă de posibilităţile de câştig. De pildă, raportul Inspectoratului General al Circumscripţiei Administrative – Oradea, pe luna noiembrie, este extrem de sugestiv: „Populaţia ţărănească este nemulţumită, neputându-şi achita impozitele către stat şi comună din lipsă de numerar; statul le-a colectat cerealele pe un preţ minim, iar familiile lor sunt lipsite de încălţăminte şi îmbrăcăminte şi nu mai au cereale de vânzare la preţul liber al pieţei pentru a-şi procura aceste

[1] Ibidem, dosar 19/1948, f. 121.
[2] Ibidem, f. 84.
[3] Ghiţă Ionescu, *Comunismul în România*, Bucureşti, Editura Litera, 1994.

articole sau pentru a-şi putea plăti impozitul”[1]. Inspectoratul General al Circumscripţiei Administrative Sibiu, în raportul informativ pe luna octombrie, arăta: „În rândurile populaţiei de la sate se observă oarecari nemulţumiri la încasarea impozitelor, motivându-se slaba recoltă de cereale şi preţurile mici ale produselor ţărăneşti faţă de cele industriale”[2]. În judeţul Dolj se comenta că prin impozitul agricol ridicat se va determina populaţia să renunţe la posesiunea pământului[3].

La însămânţările din toamna anului 1948 s-a înregistrat împotrivire din partea ţăranilor, care poate fi motivată astfel: agricultura pentru ei nu mai este rentabilă, întrucât preţul muncii lor este foarte mare, iar preţul cerealelor este neremunerabil.

Concluzii

Deşi citatele vorbesc de la sine, se desprind câteva concluzii printre care cele mai importante ar fi:

1. Începând cu 1948, pentru ţăranul român începea teama (colhozului etc.), deoarece dispărea siguranţa personală, a familiei şi a proprietăţii lui. Teama era reală, nu trebuie uitat faptul că în haina militară ţăranul român a cunoscut realităţile sovietice. El simţea că după îndepărtarea regelui urmau celelalte transformări instituţional-politice şi economice ce aveau drept scop construcţia statului socialist care însemna, printre altele, şi distrugerea proprietăţii particulare.

2. Cine sunt zvonişti?

În rapoartele Inspectoratelor Generale Administrative Regionale se arăta că zvonurile sunt lansate de „reacţiune”, de pildă: „Reacţiunea dă dovada de existenţă a ei prin zvonurile pe care le lansează”. Rapoartele nu definesc termenul de „reacţionar”, cert este că noile autorităţi aplicau eticheta de „reacţionar” tuturor celor care se împotriveau regimului politic instaurat la 30 decembrie 1947. Zvonurile puteau fi însă lansate şi de noua putere politică, ca să cunoască reacţia populaţiei. Puterea avea acest interes, era ca un sondaj de opinie, ca să vadă cât de reală era împotrivirea populaţiei faţă de regimul de democraţie populară şi să construiască pe această bază un cadru legislativ prin care să elimine toate convulsiile, atât din lumea satelor, cât şi a oraşelor, într-o manieră cât mai dură şi cu eficacitate maximă pentru regim. Dar zvonurile au fost lansate şi întreţinute şi de elita satelor (învăţători, profesori, preoţi), de membrii fostelor partide istorice (un număr mare de ţărani au fost membri ai P.N.Ţ.-ului) cu scopul de a nu lăsa pe ţăran să cadă în mirajul promisiunilor noului regim, încercând să-l menţină într-o stare activă, în ideea că Occidentul nu l-a abandonat, că vor veni americanii care vor restabili situaţia.

3. Toate zvonurile care au circulat în 1948, atât în lumea satelor, cât şi a oraşelor, mai devreme sau mai târziu s-au adeverit. Dau, spre exemplificare, câteva acte normative: *1949* – decretul nr. 83 care completa legea 187 din 1945; *1950* – Hotărârile Consiliului de Miniştri de înfiinţare şi înzestrare a G.A.S.-urilor (H.C.M. nr. 41, 42,

[1] Arhivele Statului Bucureşti, fond M.A.I., Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 19/1948, f. 193.

[2] Ibidem, f. 143.

[3] Ibidem, f. 255.

267,294, 299); *1950* – naţionalizarea unor imobile (decretul nr. 92); *1951* – dislocări de populaţie şi strămutări (H.C.M. nr. 326/1951 pentru asigurarea forţelor de muncă necesare G.A.S.-urilor din regiunile Ialomiţa şi Galaţi) etc.

4. Ţărănimea a fost oponentul principal faţă de noua ordine socială. Nu numai „chiaburii", ci şi ţăranii săraci, fără pământ, s-au opus măsurilor economice ale noului regim (colectări, impozite etc.). Rapoartele Inspectoratelor au înregistrat „atitudini duşmănoase" din partea chiaburimii şi faptul că ţăranii săraci sunt „sub influenţa chiaburimii". Inspectoratul general al circumscripţiei a VII-a Administrative Iaşi, în Raportul informativ pe luna iunie arăta: „Chiaburimea satelor exercită o anumită influenţă asupra ţărănimii sărace şi mijlocaşe, atât ca urmare a faptului că pe chiabur îl găsim de multe ori sub titlul de „bun gospodar", cât şi, mai ales, datorită nivelului politic încă scăzut al ţărănimii noastre"[1]. Inspectoratul General Administrativ Braşov: „Ţărănimea săracă, deşi este cea mai apropiată de clasa muncitoare, deşi beneficiază de multe măsuri proteguitoare, totuşi influenţa partidului şi a organizaţiilor democratice nu a reuşit să o despartă, hotărât şi definitiv, de chiaburime. Aceasta din motivul că este încă şi astăzi sub influenţa ei"[2].

Reamintesc totuşi că, fiind rapoarte oficiale, destinate unor foruri ierarhic superioare, ele folosesc termeni în general moderaţi. Ostilitatea opiniei publice de la sate faţă de instaurarea noului regim şi faţă de măsurile economice ale lui a fost după toate probabilităţile mult mai mare decât o arată rapoartele.

[1] Ibidem, doasr 18/1948, f. 179.

Gheorghe Onişoru (Iaşi)

PROPAGANDĂ ŞI CONTRAPROPAGANDĂ: TEMA COLHOZULUI (1944-1949)

Propaganda a fost unul din punctele forte ale regimului comunist încă din 1917. În România s-a crezut mult timp, în special prin anii '80, că aceasta şi-a pierdut forţa de penetraţie, dar evenimentele din ultimii ani au demonstrat contrariul. În rândurile de faţă ne propunem să acoperim un mic segment al vastei problematici generate de titlul subiectului nostru, anume tema colhozului, limitată la intervalul crucial cuprins între 23 august 1944 şi începutul cooperativizării (martie 1949).

Evenimentele din Rusia, din 1917, au avut în România un impact deosebit, explicabil prin vecinătatea cu colosul din Est. Pe parcursul anilor dintre cele două războaie mondiale, guvernanţii de la Bucureşti au dezvoltat şi susţinut un discurs antibolşevic, în general, iar în lumea satelor a fost propagată ideea că puterea sovietică, prin înfiinţarea colhozului, nu urmărea decât să reducă standardul de viaţă al ţăranului rus. De aceea, în mediul rural, în momentul actului de la 23 august 1944, era deja bine întipărită imaginea că instaurarea comunismului va duce la apariţia inevitabilă a colhozului, cu întreg apanajul, inclusiv confiscarea pământurilor şi hrana la cazan.

[2] Ibidem, dosar 19/1948, f. 231.

Pe acest fond, imediat după reintrarea în legalitate, Partidul Comunist Român a fost nevoit să dezvolte un discurs menit să contrabalanseze ideile deja întipărite în mintea ţăranilor în legătură cu comunismul. În paralel, opoziţia democrată a exploatat eficient tocmai aceste temeri.

Efortul propagandistic al Partidului Comunist Român, încă de la primele documente oficiale, a avut în vedere, cu stăruinţă, problematica proprietăţii. Chiar din proiectul de platformă al Frontului Naţional Democrat, publicat în „Scânteia", la 20 septembrie 1944 – în care nu există nici cea mai vagă trimitere la o eventuală cooperativizare – la punctul 5 era susţinută ideea unei reforme agrare prin exproprierea suprafeţelor de peste 50 ha. De altfel, trebuie menţionat de la început că în toate textele şi broşurile publicate de comunişti şi aliaţii lor, ideea unei posibile confiscări a pământului în scopul înfiinţării de gospodării colective, a fost evitată cu mare grijă, chiar până în 1949.

În octombrie 1944 apărea noul program al partidului prezidat de Iuliu Maniu, în care era acordat un spaţiu important problemei agrare. Încă din faza declaraţiilor de principiu se preciza că „Partidul Naţional Ţărănesc stă în materie agrară pe temeiul proprietăţii individuale ţărăneşti, limitată principial la capacitatea de muncă a unei familii"[1]. În acelaşi timp, sub impactul prefacerilor din ţară, al alunecării vizibile spre stânga în Europa de Est în general, programul susţinea necesitatea unei noi reforme agrare, prin „transformarea marii proprietăţi agricole de azi în proprietate ţărănească". În consecinţă, „Statul – reprezentant al interesului colectiv – are dreptul să procedeze la exproprieri, la împroprietărire, la cooperativizare (în sensul doctrinei „statului ţărănesc" – n.n.), la culturi comune, la comasare, la disciplina muncii etc., iar exploatarea capitalistă şi a intermediarilor să fie înlăturată"[2]. Toate aceste idei nu erau noutăţi, ele cuprinzând puncte de vedere mai vechi adaptate la noile condiţii, fără a semnifica însă acceptarea orânduirii comuniste, ci doar înlăturarea unor inechităţi care dăinuiau în lumea satului românesc.

De altfel, disputa pe tema proprietăţii, până la 6 martie 1945 nu poate fi separată de problema reformei agrare. Frontul Naţional Democrat (în principal prin Partidul Comunist şi Frontul Plugarilor) a agitat chestiunea, în scopul atragerii unui segment important al ţărănimii, cerând legiferarea imediată. Pe de altă parte, Partidul Naţional Ţărănesc a venit cu varianta proprie, care avea unele prevederi chiar mai radicale ca ale F.N.D.-ului, împărtăşind totuşi tacit punctul de vedere al premierului Nicolae Rădescu, de a se aştepta sfârşitul războiului, evitându-se legiferarea pripită. Doar Partidul Naţional Liberal condus de Dinu Brătianu opina că reforma este inoportună.

Ţăranii, cei vizaţi direct, aşteptau cu nerăbdare să primească pământ, dar erau împotriva unor forme de exploatare de tip socialist. În acest sens, pentru a apela la un singur exemplu, credem că raportul preturii Măicăneşti, judeţul Râmnicu Sărat, înaintat forurilor tutelare, este sugestiv: „Discutând cu locuitorii din diverse comune, cu diverse posibilităţi materiale şi din toate categoriile de

[1] ***, Partidul Naţional Ţărănesc, *Manifest-Program*, Bucureşti, octombrie 1944, p. 2.

[2] *Ibidem*, p. 7.

proprietari, în general toţi îşi manifestă dorinţa de a se efectua această reformă... Toţi condiţionează această reformă prin aceea că ar vrea ca odată cu reforma şi împroprietărirea lor să li se dea şi inventarul necesar pentru a putea să lucreze acest pământ... Punându-li-se întrebarea dacă acest inventar ar dori să li se dea individual sau în mod colectiv, prin înfiinţarea de staţii de maşini agricole, toţi (în afară de voluntarii din divizia „Tudor Vladimirescu") au cerut ca inventarul să li se dea individual"[1]. De altfel, până la 6 martie 1945 Frontul Democrat nici n-a încercat să pună problema unor transformări, fie şi pre-socialiste, în agricultură. Mai mult, în prim-plan nu apăreau comuniştii, ci organizaţia Frontului Plugarilor condusă de Petru Groza. Programul de guvernare, lansat la 29 ianuarie 1945, conţinea în schimb, la punctul 6, revendicarea unei reforme agrare imediate[2]. Bineînţeles, după instalarea guvernului Groza, în condiţiile cunoscute, această problemă a stat în atenţia executivului, care a şi legiferat noua expropriere la 23 martie 1945.

Nu avem intenţia să insistăm asupra acestui act, dar dorim să subliniem că prin promulgarea legii în pripă şi, mai ales, prin maniera de aplicare, s-a reliefat faptul că reforma agrară era doar o treaptă necesară în drumul spre cooperativizare. Aparent, putem vorbi despre un pas înapoi în condiţiile în care forţele ce susţineau guvernul nu se bucurau de popularitate în ţară. În plus, a fost exploatat cu abilitate sentimentul de proprietate. În acest sens, instrucţiunile Comitetului Central al Partidului Comunist sunt relevante: „Orice acţiune de turburare a încrederii ţărănimii că pământul este definitiv şi pentru totdeauna al celor ce-l muncesc constituie o acţiune reacţionară şi duşmănoasă faţă de democraţia românească, faţă de linia partidului nostru"[3]. Aceeaşi idee, a unor concesii strategice, este întâlnită şi în discursul rostit de Alexandru Moghioroş (membru în C.C. al P.C. R.) în faţa activului regionalei Banat, la 31 iulie 1945: „Trebuie să ştim şi să băgăm foarte bine la cap că Rusia ţaristă, după revoluţia proletară, după ce a fost înfiinţată dictatura proletară, după ce proletariatul a pus bazele alianţei cu ţărănimea, guvernul sovietic atunci a trebuit să facă un pas înapoi şi a trebuit să facă concesiuni în faţa rămăşiţelor capitaliste interne"[4].

Atitudinea Partidului Comunist în problema proprietăţii s-a menţinut constantă în 1945, fapt relevat şi de lucrările Conferinţei Naţionale din octombrie. Rezoluţia adoptată vorbeşte chiar despre desăvârşirea reformei agrare[5], reformă pe care Gheorghe Gheorghiu-Dej o califica, de la tribuna Congresului Frontului Plugarilor 1945, „cheia de boltă a dezvoltării progresive a României"[6].

Propaganda oficială mergea chiar mai departe, cerând populaţiei să se delimiteze de vechile partide, apelând la formulări populiste. De exemplu, într-una din

[1] Arhivele Statului Bucureşti, fond Inspectoratul General Administrativ Bucureşti, dosar 173, f. 63.
[2] ***, *23 August 1944. Documente*, Bucureşti, 1984, volumul III, doc. 1123.
[3] Arhivele Statului Iaşi, fond 1, Comitetul regional P.M.R. Iaşi, dosar 46/1945, f. 4.
[4] Arhivele Statului Timişoara, fond Comitetul Judeţean P.C.R. Timiş Torontal, dosar 1/1945, f. 51.
[5] ***, *Documente privind istoria militară a poporului român, 13 mai 1945 – 30 decembrie 1947*, Bucureşti, 1988, doc. 117.
[6] ***, *Comuniştii şi proprietatea particulară*, Bucureşti, 1946, p. 19.

nenumăratele broşuri editate în acei ani descoperim că „în realitate, toţi lupii mănâncă oi, nici unul iarbă. Toţi moşierii au trăit din sudoarea poporului, nici unul din munca lui. De aceea toţi sunt duşmanii democraţiei, duşmani ai ridicării poporului”[1].

Confruntarea electorală din 1946 a constituit un excelent prilej de verificare a eficacităţii diferitelor discursuri propagandistice. Partidele care susţineau guvernul Groza, unite sub sigla Blocului Partidelor Democratice, beneficiind de suportul necondiţionat al instituţiilor statului, n-au precupeţit eforturile financiare în vederea editării de broşuri, pliante şi afişe electorale sau pentru plata propagandiştilor. Principala preocupare a Blocului a fost să contrabalanseze „zvonurile reacţiunii”.

Platforma B.P.D., principalul document programatic a forţelor guvernamentale, ţinea chiar să accentueze că se urmăreşte apărarea şi întărirea gospodăriilor ţărăneşti individuale[2]. Alegătorii erau chemaţi să voteze „Soarele” pentru ca „ţăranii să poată lucra în linişte şi culege roadele de pe ogorul lor”[3]. Mai mult, partidele conduse de Maniu şi Brătianu, zise istorice, deveneau prin această optică inamicele proprietăţii individuale: „Şi la întrebarea: dar oare ce urmăresc «istoricii» în încercarea lor disperată de a îndepărta poporul de pe făgaşul firesc al progresului – răspunsul este:

Ei vor să ia înapoi pământurile ţăranilor.

Ei vor să poată ruina din nou pe micul patron.

Ei vor să răpească cuceririle câştigate de muncitorii manuali şi intelectuali”[4].

Nu întâmplător, tocmai în scopuri electorale, a fost amânată operaţiunea de împărţire a titlurilor de proprietate, deşi trecuse un an şi jumătate de la legiferarea reformei agrare. Se spera că astfel va fi captată bunăvoinţa ţăranilor, fapt demonstrat de discursul oficial. Aflat în octombrie 1946 la Cluj, Vasile Luca ţinea să precizeze că: „Împărţirea titlurilor de proprietate spulberă legenda răspândită de clica moşierească reacţionară şi agenţii ei, cum că Partidul nostru ar avea intenţia de a vă băga în colhoz”[5]. De asemenea, afişele electorale şi lozincile şablonate în locurile publice cuprindeau idei asemănătoare: „Vreţi să va păstraţi pământul cu care aţi fost împroprietărit? Votaţi Soarele, semnul Blocului partidelor Democratice”, în consonanţă cu „Scânteia”, care, în numărul din 4 noiembrie 1946, titra: „Ei îşi vor moşiile înapoi. Vă apăraţi pământul votând «Soarele»!”.

Pe de altă parte, propaganda dusă de Partidul Naţional Ţărănesc, în special, se va dovedi mult mai eficientă decât cea a guvernului. Mijloacele de acţiune au diferit în condiţiile în care presa partidului se reducea, la nivel central, doar la „Dreptatea”, căreia i se adăugau câteva jurnale locale, ce apăreau cu intermitenţe. De asemenea, accesul la radio era, practic, interzis, iar deplasările pe teren ale echipelor de propagandişti erau foarte dificil de realizat. În aceste condiţii s-a apelat la mijloace aproape

[1] ***, *Lupta împotriva reacţiunii la sate*, Bucureşti, 1948, p. 8.

[2] *Comuniştii...*, p. 23.

[3] *Ibidem*, p. 21.

[4] *Ibidem*, p. 27.

[5] „Semnalul”, 9 octombrie 1946.

conspirative, în principal prin lansarea de zvonuri „de la om la om". Terenul era însă prielnic acestui tip de propagandă, chiar instructorii Blocului Partidelor Democratice având neplăcuta surpriză să constate realitatea. De exemplu, în raportul de activitate al judeţenei Baia a Partidului Comunist Român, pe luna iulie 1946, se sublinia: „Cu ocazia întrunirilor de partid, ca şi a adunărilor mai mici, ţăranii sunt de acord cu lupta partidului în cadrul guvernului, fără a avea însă încredere totală în viitor faţă de problema proprietăţii. Propaganda de ură faţă de regimul din U.R.S.S. şi coşmarul colhozului sunt prea adânc săpate ca să nu rămână încă un semn de întrebare pentru ei. Reacţiunea sub lozinci ca acestea: «Patrie, Naţiune, Regele şi Maniu», ţine să alimenteze subteran această stare de spirit de neîncredere"[1]. De altfel, aceste realităţi erau valabile la nivel naţional, fiind semnalate şi de organele Ministerului de Interne din judeţe, care ţineau să avertizeze Bucureştiul asupra pericolului lor potenţial. La 7 august 1946, de la Botoşani, se raporta Direcţiei Generale a Poliţiei în acest sens: „Sesizăm cu toată seriozitatea că în judeţul Botoşani propaganda partidelor istorice, referindu-se la colhoz, a prins rădăcini adânci în sânul plugarilor. Ea constituie cel mai important obstacol în alegeri. Ţărănimea vorbeşte cu teamă că după alegeri guvernul va lua înapoi pământul transformându-l în colhoz. Este necesară o activitate intensă de lămurire a ţărănimii în special asupra acestui lucru"[2]. Una din cele mai eficiente lozinci utilizate în acest judeţ s-a dovedit, conform chiar regionalei Moldova a P.C.R., „Jos dictatura comunistă. Fiecare vot dat lui Groza este o cărămidă pentru colhoz"[3]. Într-un top al temelor agitaţiei opoziţiei în lumea satelor în preajma alegerilor, alături de propaganda antisovietică, antisemită şi deportările în Uniunea Sovietică, pe primul loc este situată „înfricoşarea ţăranilor cu colhozul"[4]. Printre cei mai eficienţi propagandişti s-au aflat preoţii, oameni de mare autoritate în comunităţile rurale. Organele de interne semnalau, tot cu ocazia alegerilor de la 19 noiembrie 1946, că slujitorii bisericii au susţinut „diversiunea colhozului"[5] chiar şi în predicile ţinute la altar.

Încercând să determine cauzele eşecului guvernului în testul electoral (fiind salvat prin fraudă), de la Timişoara se raporta, la 25 noiembrie 1946, pe linia Partidului Comunist că opoziţia a avut succes întrucât a lansat zvonuri care au găsit un ecou printre ţărani, cu predilecţie „cu colhoz, şovinism, antisemitism şi cu biserica, şi monarhia, cu «duba neagră»"[6]. Aceleaşi motive, în mare, se regăsesc şi în darea de seamă a judeţenei Baia a P.C.R., în care se preciza că „Masa alegătorilor a fost însă antrenată contra colhozului, a deportării copiilor în U.R.S.S., contra evreilor, motive întreţinute de propaganda adversă"[7].

[1] Arhivele Statului Iaşi, *loc. cit.*, dosar 1/1946, f. 62.
[2] Arhivele Statului Bucureşti, fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar 115/1946, f. 293.
[3] Arhivele Statului Iaşi, fond Comitetul Regional de Partid Moldova, dosar 21/1944-1945, f. 28.
[4] Raport de activitate al Regionalei P.C.R. Suceava pe luna noiembrie 1946, Idem, fond 1, Comitetul Regional P.M.R. Iaşi, dosar 1579, f. 313.
[5] Dare de seamă din judeţul Baia (noiembrie 1946), Arhivele Statului Bucureşti, dosar Ministerul de Interne, Direcţia Administraţiei de Stat, dosar 46/1946, f. 23.
[6] Arhivele Statului Timişoara, *loc. cit.*, dosar 1/1946, f. 204.
[7] Arhivele Statului Iaşi, *loc. cit.*, dosar 1/1946, f. 85.

Confruntarea dintre guvern şi opoziţie, pe tema colhozului, a continuat şi în 1947. După interzicerea Partidului Naţional Ţărănesc, prin Jurnalul Consiliului de Miniştri din 29 iulie 1947, autorităţile sperau ca populaţia rurală să fie receptivă la discursul oficial care ocolea încă cu grijă ideea unei eventuale cooperativizări. Totuşi, în august 1947, Inspectoratul General Administrativ Sibiu raporta Ministerului Afacerilor Interne[1] că, în discuţiile politice în care sunt angrenaţi ţăranii, colhozul este un subiect central şi permanent.

Deşi guvernul şi partidele care îl susţineau au negat constant că ar avea intenţia de a confisca pământurile, în noile condiţii de la sfârşitul lui 1947 apăreau semnele unei reorientări. Astfel, la şedinţa regionalei Iaşi a Frontului Plugarilor, din 10 august[2] preşedintele acesteia, dr. Vasile Râşcanu, vorbea deja despre necesitatea reorganizării Frontului „pentru pregătirea zilei de mâine, când statul nostru va fi cu adevărat transformat într-un stat democrat. Va trebui să dispară burghezia şi chiaburimea".

În acelaşi sens se pronunţa şi Vasile Luca, pe care l-am citat deja în legătură cu împărţirea titlurilor de proprietate în preajma alegerilor din 1946. După un an, la 21 decembrie 1947, liderul comunist susţinea un alt tip de discurs, la Timişoara, în faţa regionalei Banat a Partidului Comunist: „Chiar putem spune că am pornit la o cotitură hotărâtoare prin loviturile date reacţiunii. Trebuie ca întreaga noastră democraţie să ia un nou avânt înainte (sic!), spre democraţie populară şi prin democraţie populară înainte spre socialism"[3]. Faptul că s-a trecut de la vorbe la fapte este demonstrat şi de întâmplări aparent minore. Un exemplu ar putea fi hotărârea Comitetului Sindical Judeţean Buzău de a interzice, în decembrie 1947, pomul de Crăciun[4], ceea ce a provocat indignarea populaţiei.

Dar, indubitabil, evenimentul care a polarizat atenţia la sfârşitul lui 1947 a fost abdicarea regelui Mihai. În lumea satului impactul a fost deosebit, nelipsind comentariile privind implicaţiile asupra regimului proprietăţii. În acest sens se înscrie şi nota informativă a Siguranţei judeţului Neamţ, în care este consemnată starea de spirit după proclamarea Republicii Populare. Pe baza datelor culese din mediul rural se concluziona că „ţăranii au primit cu părere de rău vestea abdicării regelui, cei mai înstăriţi comentând că în curând se va trece la exproprierea ţăranilor şi înfiinţarea forţată a colhozurilor"[5], constatări identice fiind făcute şi în judeţul vecin, Roman[6].

În noul tip de societate, un rol central era acordat luptei de clasă, atacul principal fiind îndreptat împotriva „reacţiunii". Această categorie era definită ca fiind formată „din toţi acei care până la venirea guvernului democrat prezidat de dr. Petru Groza trăiau fără să muncească,

[1] Arhivele Statului Bucureşti, *loc. cit.*, dosar 39/1947, f. 29.
[2] Arhivele Statului Iaşi, fond Comitetul Regional Moldova Frontul Plugarilor, dosar 27, f. 43.
[3] Arhivele Statului Timişoara, fond Comitetul Regional P.C.R. Banat, dosar 1/1947, f. 92.
[4] Raport al primăriei Buzău, Arhivele Statului Bucureşti, *loc. cit.*, dosar 43/1947, f. 11.
[5] Arhivele Statului Iaşi, fond Comitetul Regional de Partid Moldova, dosar 10/1947, f. 62.
[6] *Ibidem*, f. 60.

jefuind munca poporului muncitor. Reacţiunea este formată din foştii moşieri şi bancheri, care n-au văzut şi nu văd cu ochi buni reforma agrară şi toate reformele făcute în folosul poporului şi care sunt împotriva regimului democrat şi a R.P.R."[1]. Aceeaşi broşură din care am extras pasajul de mai sus, înfăţişează şi metodele de lucru ale „reacţionarului", care erau, în esenţă, următoarele:

„**1.** zvonul, şoapta, ameninţarea

2. acapararea unor posturi de conducere din primării, bănci, cooperative

3. propagarea urei de rasă şi de neam

4. încercarea de a sparge unirea dintre plugari şi muncitori

5. strecurarea în partidele democratice, mai ales în Frontul Plugarilor"[2].

Deşi puterea a luat măsuri severe de împiedicare şi pedepsire a colportajului de zvonuri, motiv pentru care s-a observat o scădere a intensităţii lor, fenomenul se manifesta încă frecvent la sate. În acest sens poate fi citat un fragment din raportul de activitate al regionalei Moldova a Frontului Plugarilor, pe luna iulie 1948, din care desprindem că: „Se spune că guvernul ar avea intenţia să naţionalizeze pământul, că sprijină pe calici şi că ar vrea să aducă ţăranii în situaţia celor săraci. Pe poziţiile de clasă ale chiaburimii stă o bună parte a preoţilor de la sate şi o parte a învăţătorilor"[3]. Din Galaţi, Ministerul de Interne era informat, de asemenea, că tema colhozului este vehiculată în continuare cu intensitate[4]. În preajma aniversării a patru ani de la evenimentele de la 23 august 1944, prezentate deja ca fiind meritul exclusiv al Partidului Comunist, principalele zvonuri propagate în mediul rural pronosticau alipirea României la Uniunea Sovietică, strămutările de populaţie, organizarea de colhozuri, stabilizarea cu ruble şi chiar că de la 1 septembrie va începe războiul[5].

O atenţie deosebită era acordată, în spiritul epocii, „formării omului nou", după modelul stalinist, prin ruperea de tradiţii. La 7 decembrie 1948, printr-o circulară a Comitetului Central al Frontului Plugarilor[6], se cerea luarea de măsuri ca datinile şi obiceiurile de iarnă să capete „un caracter progresist". De acum, acestea trebuiau să oglindească succesele ţărănimii în alianţă cu muncitorimea, îndemnurile la întrecerile în muncă, la lupta pentru pace. Accentul principal trebuia să cadă în jurul zilei de 30 decembrie, data proclamării noii forme de organizare a statului.

După patru ani de combatere fermă şi neobosită a „zvonurilor reacţiunii" privind colhozul, în primăvara lui 1949 acestea au fost, totuşi, confirmate. Pe baza hotărârii luate la 2 martie, între 3 si 5 martie s-a desfăşurat celebra plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Muncitoresc Român, în urma căreia va demara

[1] *Lupta...*, p. 3.
[2] *Ibidem*, pp. 21-32.
[3] Arhivele Statului Iaşi, fond Comitetul Regional Moldova Frontul Plugarilor, dosar 42, f. 92.
[4] Arhivele Statului Bucureşti, *loc. cit.*, dosar 16/1948, f. 132.
[5] Arhivele Statului Iaşi, *loc. cit.*, f. 115.
[6] *Ibidem*, dosar 43, f. 71.

cooperativizarea. De remarcat faptul că, de data aceasta, hotărârea, fie şi de formă, nu mai aparţinea guvernului sau Marii Adunări Naţionale. Lozinca leninistă privind sprijinirea pe ţărănimea săracă, strângerea alianţei cu cea mijlocaşă şi lupta împotriva chiaburimii, a fost preluată şi aplicată *ad litteram.*

Rezoluţia plenarei din 3-5 martie 1949[1] prevedea că pot fi înfiinţate gospodării agricole colective, dar numai cu aprobarea C.C. al P.M.R. şi a guvernului. G.A.C.-urile urmau să funcţioneze pe baza unui statut care să prevadă, în esenţă, următoarele:

- interzicerea accesului „chiaburilor"

- membrii intrau în asociaţie cu pământ şi inventar agricol, având dreptul de a păstra un mic lot pe lângă casă pentru zarzavaturi şi pomi fructiferi, ca şi animale de curte, vaci, porci, cai etc.

- repartiţia produselor urma să se facă pe criteriul muncii depuse.

În finalul rezoluţiei era făcut un apel pentru realizarea cu succes a obiectivului propus: „Introducerea consecventă a politicii de pregătire a condiţiilor pentru organizarea socialistă a agriculturii va duce la o extremă ascuţire a luptei de clasă la ţară. Chiaburii, pentru a-şi menţine poziţiile economice şi influenţa asupra ţărănimii sărace îşi revarsă ura lor feroce împotriva democraţiei populare prin cele mai diverse metode. De aceea, se cere tuturor organizaţiilor de partid, tuturor membrilor partidului, tuturor oamenilor muncii să-şi întărească vigilenţa de clasă".

Efectele anunţării intenţiilor Partidului Muncitoresc Român în domeniul agrar s-au resimţit imediat. Caracteristica principală poate fi considerată panica produsă în rândurile ţărănimii zise „chiabure" – în fapt, oamenii gospodari ai satelor – cu toate că măsura era previzibilă. Astfel, în sinteza buletinelor informative ale intervalului 1-15 martir 1949 se consemna că „în urma zvonului lansat că vor urma la expropriere, parte din chiaburi au intrat în panică şi astfel nu mai dorm acasă, iar o altă parte au părăsit domiciliul, înstrăinând inventarul agricol"[2]. Interesant este şi cazul semnalat în comuna Muereasca de Jos, judeţul Vâlcea, unde ţăranii de la conacul moşierului Gheorghe Settea au afirmat că trăiau mai bine sub fostul stăpân[3], fiind nevoie de intervenţia Partidului Muncitoresc pentru a-i „lămuri". Prefectura Roman raporta, la 16 martie 1949, că legea 87/1949 privind cooperativizarea „a pricinuit o mare panică printre chiaburii satelor, aproape nici unul nu doarme pe acasă aşteptând să fie ridicaţi şi ei şi expropriaţi[4]. Un aspect oarecum special conţinea buletinul informativ asupra intervalului 15 martie – 1 aprilie 1949, în care era inclus raportul prefecturii Timiş Torontal asupra situaţiei din plasa Recaş, cu precădere comunele Bazoş, Beucecul de Jos, Izvorul şi Remetea, unde

[1] ***, *Rezluţii şi hotărâri al e C.C. al P.M.R.*, vol. I (1948-1950), Bucureşti, 1952, pp. 86-110.
[2] Arhivele Statului Bucureşti, *loc. cit.*, dosar 54/1949, f. 2.
[3] *Ibidem*, f. 72.
[4] Arhivele Statului Iaşi, fond Inspectoratul general Administrativ Iaşi, dosar 8/1948, f. 406.

„chiaburimea a lansat zvonul pregătirii unei revolte armate sprijinită pe nuclee ce ar exista în comune[1].

Activiştii trimişi pe teren pentru a-i convinge pe ţărani să se înscrie în Gospodăriile Agricole Colective au avut de înfruntat o multitudine de piedici. Una mai neaşteptată venea din partea prizonierilor care se întorseseră din Uniunea Sovietică. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, în satul Goieşti, comuna Lungani, judeţul Iaşi, unde Gheorghe Rusu, Gheorghe Amariţei şi Gheorghe Prisăcaru (aflaţi în această situaţie) au spus sătenilor că: „colhozul nu este aşa după cum lămuresc activiştii noştri pe teren, spunând că ei au văzut realitatea şi au fost în colhoz”[2].

În concluzie, analizând puterea de penetraţie a diferitelor formule propagandistice utilizate în lumea satului până la declanşarea procesului cooperativizării, se poate aprecia că au existat unele segmente ale ţărănimii care, din varii motive, au crezut oficialităţile. În acelaşi timp, tema colhozului, colportată de opoziţia democrată, a prins rădăcini serioase în mediul rural. De aceea, după epuizarea mijloacelor, mai mult sau mai puţin paşnice, de „lămurire”, finalmente cooperativizarea a fost impusă forţat. Era confirmată, dacă mai era nevoie, aprecierea lui Nikolai Berdiaev, conform căreia „marxismul crede că binele se înfăptuieşte pe cărările răului şi ale beznei”.

[1] Arhivele Statului Bucureşti, *loc. cit.*, dosar 6/1949, f. 1.

Mihai Gheorghiu (Bucureşti)

CERCETARE ASUPRA COMUNIZĂRII PRIN COOPERATIVIZARE A SATULUI ROMÂNESC.

SCOPURI ŞI METODOLOGII POSIBILE.

(IPOTEZĂ)

Cooperativizarea nu este decât un simplu fenomen administrativ-economic, care nu dezvăluie în primă instanţă decât un furt. Realitatea mai adâncă a fenomenului este ceea ce se numeşte convenţional comunizare, respectiv teroarea generalizată destinată să subjuge economic şi social grupuri esenţiale ale societăţii româneşti.

Fenomenul comunizării societăţii reprezintă fenomenul esenţial al istoriei contemporane româneşti. Confruntarea României cu politica de comunizare reprezintă astfel singurul obiect de studiu real al unei antropologii care doreşte o supunere la realitate şi nu la o construcţie apriorică. Miza confruntării este omul – înfrângerea sa definitivă, schimbarea structurii sale interioare, înrobirea sa – nu numai economică şi politică, ci şi asumarea organică a robiei ca mediu intern.

Dacă istoria, economia politică şi politologia pot studia fenomenul în primul rând luând ca referinţă actorul politic de la care emană scopurile şi mijloacele legale de împlinire directă a comunizării, antropologia poate studia

[2] Arhivele Statului Iaşi, fond Comitetul Regional Moldova, Frontul Plugarilor, dosar 51, f. 162.

fenomenul luând ca referinţă şi obiect de cercetare individual, comunitatea sau grupul care suportă acţiunea politică a comunizării. Acesta nu este niciodată inert, inactiv, materie informă, chiar dacă sfârşeşte prin a fi înfrânt. Interacţiunea dintre actorii sociali şi politici este vie, concretă şi prezentă. Înfrânt, omul înfrânge la rându-i.

Fenomenul comunizării este în esenţă fenomenul destrucţiei organizate, prin violenţa manifestă a puterii, în toate câmpurile de manifestare: ideologic, economic, politic, administrativ. Această violenţă e orientată destructiv până la nivelul cel mai înalt al anihilării personale, precum şi până la cel general, al anihilării istorice, al desfiinţării colective a modelelor care subzistă oricărei organizări a societăţii. Cu toate acestea, niciodată destrucţia nu ajunge la termenii ei ultimi, niciodată nu eliberează mentalul şi socialul de orice urmă a tradiţiei modelului anterior. Simpla coexistenţă a generaţiilor succesive face ca presiunea modelului politic să nu meargă până la totala anihilare. Deşi alienarea, substanţa societăţii generată de violenţa organizată, poate deveni şi tinde să devină substanţă a indivizilor, ea nu devine niciodată *tale quale.* Chiar atunci când nu devine conştientă la coerciţie prin diverse forme, nu este mai puţin prezentă. Ceea ce reuşeşte cu adevărat teroarea organizată este anularea oricărei transmisiuni organizate a unor modele istorice, care astfel nu mai au o prezenţă nemijlocită şi modelatoare pentru membrii societăţii.

Pe de altă parte, nu orice model istoric agresat împinge la o punere nemijlocită. Dacă vom considera democraţia interbelică model de organizare politică, este clar că desfiinţarea modelului nu a fost nicicând considerată ca pierdere vitală. Lumea satului nu s-a identificat nicicând cu acest model şi nu l-a considerat propriu şi esenţial. Dacă vom considera proprietatea privată asupra pământului ca model socio-economic de coexistenţă, vom observa că pierderea acestei forme-model a fost considerată ca o pierdere esenţială şi a impus opunerea nemijlocită. Model înseamnă aici nu construcţia intelectuală a posteriori, ci structura concretă istoric dată a unei forme sociale.

Comunizarea este un fenomen de civilizaţie care se impune la întreaga scară a societăţii. Caracteristica sa esenţială este dată de construcţia unui nou model social şi politic, în care exercitarea puterii se face în mod absolut. Controlul puterii de stat, exercitarea acesteia nelimitat şi impunerea modurilor economic, social şi politic proprii în vederea atingerii scopurilor afirmate peste miezul fierbinte al fenomenului. Construcţia societăţii comuniste se face în temeiul forţei şi păstrează tot timpul raportul de forţă cu societatea.

Satul românesc intră pentru prima oară sub incidenţa unei forţe politice capabile să-i remodeleze existenţa. Capitalismul românesc interbelic, deşi în continuu proces evolutiv, nu a ajuns să producă schimbări majore şi bruşte în satul românesc. „Teroarea istoriei" ia pentru prima oară chip în România sub regimul comunist. Nimic din experienţa istorică a ţăranului nu va putea fi folosit în constituirea unei poziţii de apărare. Regimul comunist nu a duce numai simpla ocupaţie sau jaful, toate fenomenele cunoscute de ţărănime, ci aduce provocarea combinată a terorii poliţieneşti cu presiunea economică, violentă şi organizată, realizată practic în procesul industrializării forţate. Astfel, satul devine rezervorul principal de mână de lucru,

realizându-se un imens transfer de populaţie. Fenomenul proletarizării pe care societăţile occidentale l-au cunoscut de-a lungul ultimelor două secole, devine în România un proces rapid care duce la ruină pe parcursul a numai cincizeci de ani.

Societatea românească devine spaţiul unei agresiuni extraordinare, a unei lupte uneori violente, alteori surde, a oamenilor, a lucrurilor şi a valorilor. Satul este, poate, singurul acre opune în mod real tradiţia, noilor norme şi imperative, dar o va face atâta timp cât purtătorii ei vor fi vii şi activi. Generaţia următoare va fi deja generaţia care va accepta modelul şi va şti să coopereze şi să se adapteze.

Ce poate urmări o cercetare a fenomenului comunizării într-o comunitate rurală?

În primul rând o relevare calitativă a datelor fenomenului. O descriere istoric-evenimenţială, urmată de o descriere morfologică, aptă să conducă la analiză şi interpretare. O astfel de cercetare se plasează în câmpul antropologiei politice.

Antropologia politică are în centru studiul categoriei de putere. După Giordani: „Politicul este ansamblul de procese – instituţionalizate, ritualizate, personalizate sau nu – prin care un grup social cuprinzând înlăuntrul său subgrupuri contestă sau confirmă, pe scurt, restructurează neîncetat ierarhia valorilor, a intereselor, a conduitelor care îl constituie ca grup".

Pornind de la definiţia lui Mauss: „Socialul nu este ceea ce este permanent şi universal, ci, dimpotrivă, ceea ce se schimbă de la o societate la alta, şi în interiorul aceleiaşi societăţi, de-a lungul vremurilor", înţelegem că orice încercare de descriere şi interpretare a societăţii româneşti în ansamblu, sau numai al unui aspect al ei, trebuie să pornească de la înţelegerea acestui fapt social major, comunizarea. Nu o fundamentare politică sau morală duce spre aceasta, ci simpla percepţie a evidenţei. Societatea românească a suferit această transformare, acest şoc extraordinar, care a efectuat toate funcţiile sociale. Comunizarea nu reprezintă numai presiunea economică sau ideologică, numai teroarea poliţienească sau industrializarea, ci un complex general de politici comandate şi exercitate de centru ca deţinător unic al puterii, care influenţează şi sunt influenţate de comportamentul social al diverselor grupuri.

Fenomenul cel mai important este acest exerciţiu generalizat al unei puteri totalitare care se autoconstruieşte cu mijloace violente simultan la nivelul întregii societăţi. În procesul acestei autoconstrucţii puterea creează atât victime, cât şi aliaţi pe care îi recrutează, educă şi organizează după reţete proprii. De la ţăran la intelectual, puterea îşi creează instrumente obediente care se contaminează ideologic şi cooperează în cadrul unor reguli ferm stabilite. Capacitatea de a impune regulile de la centru face în scurt timp inutilă coerciţia radicală asupra grupurilor sociale, fenomenul fiind înlocuit cu cel al cooperării care rezolvă tensiunile şi permite infuzia masivă a politicilor puterii înlăuntrul diverselor grupuri sau comunităţi.

Această înfrângere ce se dizolvă în cooperare, care înseamnă atât ruptură cu tradiţia cât şi continuitate în bună măsură, poate constitui obiectul unei cercetări axate pe studiul categoriei de putere. Cum este înfrântă o comunitate rurală, în acest joc al puterii? Care este comportamentul diverselor grupuri dinlăuntrul satului? Care au fost efectele

acestei transformări asupra muncii, proprietăţii, sentimentului religios, ierarhiei comunitare etc.? care este reprezentarea asumată de diferite grupuri de vârstă asupra procesului petrecut? Toate acestea constituie întrebări la care poate fi dat un răspuns.

Traseul general al unei astfel de încercări este următorul, conform lui Mircea Vulcănescu: „Pentru sociologie ca si pentru orice altă ştiinţă explicaţia înseamnă în ultimă analiză desprinderea relaţiilor cu sens existenţial dintre un fapt şi alte fapte. Cu alte cuvinte: lămurirea împrejurărilor apariţiei unui fapt în câmpul experienţei, adică în câmpul existenţial supus observaţiei, condiţia unui fapt însemnând împrejurarea necesară acestei apariţii. Aceste cercetări se pot grupa în două momente metodologice cu obiective diferite. Un prim moment urmăreşte să înţeleagă, un al doilea să explice faptul social în chestiune. Aşa că în orice analiză sociologică bine făcută vom întâlni două cercetări cu totul deosebite ale realităţii sociale: 1. una fenomenologică; 2. una etiologică".

Dacă conchidem că obiectul unei astfel de cercetări este descrierea şi interpretarea modului în care o comunitate dată a reacţionat la coerciţia economică, ideologică şi politică a puterii comuniste, nu o putem face fără a găsi indicatorii acestui mod comportamental reactiv. Ceea ce revine la a spune că trebuie să utilizăm anumite instrumente şi un anume cadru conceptual.

Instrumente minimale ale cercetării

Observaţia este culegerea cu un anumit scop, de informaţii, prin contact direct cu persoanele supuse studiului. Problemele uzuale cu care se confruntă cercetătorul sunt: înclinaţiile observatorului (incapacitatea cuiva de a observa un fenomen de o manieră obiectivă şi consistentă) şi variabilitatea observatorului (un neajuns metodologic rezultând din incapacitatea cercetătorului de a repeta procedurile iniţiale în exact acelaşi fel şi cu aceleaşi rezultate).

Interviul este obţinerea de informaţii de la oameni prin investigaţie personală directă. Tehnicile de intervievare sistematică implică elaborarea unei scheme de chestionar legată direct de ipoteza care urmează să fie fundamentală sau de alte probleme ale cercetării. Există în principal două tipuri de interviuri: 1. structurat (direcţionat sau standard); 2. nestructurat (nedirecţionat sau nestandardizat).

Chestionarul este un instrument de cercetare-observaţie care constă într-un set de întrebări destinat să obţină reacţii din partea unui grup selecţionat. Subiectele de chestionar pot reclama reacţii faptice, expresii ale atitudinilor şi opiniilor sau explicaţii ale atitudinilor, opiniilor sau comportamentelor.

Cadru conceptual

Conceptul este definit ca o construcţie mentală formată prin generalizări succesive rezultate din caracteristici ale unei clase de lucruri. Procesul elaborării conceptelor necesită efectuarea unei investigaţii urmate de elaborarea unei scheme conceptuale care să faciliteze un studiu şi o analiză sistematice. Deoarece este dificil de a elabora concepte care să descrie precis şi uniform legături complexe, adesea din însuşiri observabile este făcută o „definiţie operaţională", folosită ulterior pentru a delimita aplicabilitatea conceptului la o anume problemă.

Conflictul este definit ca un tip de interacţiune caracterizat prin stări antagoniste sau ciocniri de interese, idei, politici, persoane sau alte entităţi.

Cooperarea este definită ca acord şi înţelegere între diverse entităţi.

Coerciţia este definită ca formă de influenţă caracterizată printr-un înalt grad de constrângere sau obligativitate. Politicile coercitive se pot încadra într-o gamă largă, de la intimidarea economică, socială sau politică şi până la ameninţarea cu forţa militară sau chiar folosirea forţei. Coerciţia este un termen analitic indisolubil legat de putere, influenţă şi autoritate.

Puterea este definită ca fiind capacitatea de a afecta comportamentul altora într-un mod dorit. Puterea este legată de tehnicile impunerii.

Autoritatea este definită ca fiind un tip de influenţă derivând din acceptarea voită din partea altora a dreptului cuiva de a elabora reguli sau de a emite imperative, aşteptând în schimb supunere. Autoritatea poate fi definită ca influenţă bazată pe legitimitate. Potrivit lui Max Weber, sursele autorităţii sunt: tradiţia, legea şi calităţile charismatice.

Influenţa este definită ca fiind capacitatea de a afecta comportamentul altora într-o manieră anume.

Instituţia este definită ca fiind un model anumit de comportament uman, care constă dintr-o interacţiune socială structurată într-un cadru cu valori relevante.

Comunitatea este definită ca un grup social având sentimentul unei identităţi, unei conştiinţe şi unor interese comune.

Grupul este definit ca o colectivitate de indivizi care se disting printr-un anume atribut comun sau prin legături comune. Există diverse categorii de grupuri: primare, secundare, categoriale sau de interese.

Grup de referinţă este orice grup de persoane de la care o persoană sau mai multe adoptă atitudini, convingeri sau valori care afectează comportamentul său.

Societatea este definită ca agregare de oameni cu atribute comune ce îi disting ca grup şi care interacţionează unul cu altul într-un mod specific. În mod obişnuit, prin societate se înţelege un grup cu o cultură directă şi trăind ca entitate distinctă.

Socializare politică este procesul de instruire prin care indivizii îşi însuşesc orientări (constând în convingeri, sentimente şi valori). Din perspectiva societăţii, socializarea politică este mijlocul prin care este menţinută sau schimbată cultura politică.

Sistemul social este definit ca o agregare de persoane care interacţionează una cu alta în manieră structurată. În sensul său generic sistemul social se poate referi la interacţiunea fiinţelor umane la orice scară.

Sistemul politic este definit ca un model persistent de relaţii umane prin care sunt luate decizii cu autoritate şi care apoi sunt îndeplinite pentru societate. Un sistem politic se deosebeşte de alte sisteme sociale prin patru caracteristici: 1. este universal în destinaţia sa, extinzându-se asupra tuturor membrilor societăţii; 2. pretinde controlul ultim în exercitarea coerciţiei fizice; 3. dreptul său de a lua decizii este acceptat ca legitim; 4. deciziile sale au autoritate.

Schimbarea politică este definită ca transformare a structurilor, proceselor şi ţelurilor care afectează distribuţia şi exercitarea puterii guvernamentale dintr-o societate.

Jardar Seim (Oslo)

CÂTEVA CONSIDERAŢII CU PRIVIRE LA COLECTIVIZAREA AGRICULTURII ÎN EUROPA DE EST DUPĂ CEL DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

Acum câteva zile, am căutat acasă, la Oslo, o carte. N-am găsit-o pe aceea, ci alta, poate nu întâmplător. Era volumul „Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti" de Gheorghe I. Brătianu. Ediţia era din 1980 şi într-un „Cuvânt înainte" se spune laconic despre marele istoric şi om politic: „După aceea (anul universitar 1946-1947) se află în concediu de la catedra de istorie universală. (...) În noaptea de 7 spre 8 mai 1950 a fost arestat. Reţinut timp de aproape trei ani, fără a fi judecat sau condamnat, Gheorghe I. Brătianu încetează din viaţă la închisoarea de la Sighetu Marmaţiei, în noaptea de 24 aprilie 1953". Unul din multele exemple de libertate răpită.

Vreau să mulţumesc Academiei Civice pentru invitaţia de a participa la acest simpozion. Simt o bucurie profundă de a fi împreună cu voi. Am o mare stimă pentru iniţiativa de a da unei închisori atât de înspăimântătoare o faţă nouă, ca centru documentar. Cu un cuvânt care probabil nu există în limba română: în loc de „închisoare" va fi o veritabilă „deschisoare".

Istoria trebuie deschisă. În sistemul comunist – cum este cazul în orice dictatură – nu numai oamenii sunt închişi dacă se împotrivesc puterii. Şi *istoria* – ca mijloc de cunoaştere a trecutului – este închisă, adică cenzurată sau falsificată sau interzisă, când nu corespunde intereselor puterii. Dar fără o istorie deschisă, prezentul se înţelege mult mai greu. Şi viitorul pare mai puţin deschis decât trebuie.

Ţările din Europa centrală şi răsăriteană, devenite comuniste după cel de-al II-lea război mondial, au primit – cu unele excepţii – acelaşi sistem de proprietate şi de exploatare agricolă. Să ne imaginăm că cineva a putut observa rezultatul colectivizării fără a avea cunoştinţe despre istoria fiecărei ţări înainte de comunism. Ar fi crezut că toate ţările colectivizate ar fi avut un trecut comun cu privire la sistemul agricol şi social la sate. Asta ar fi singura explicaţie logică pentru „tratamentul" politic comun în atât de multe ţări. Dar nu e aşa. Relaţiile sociale şi de producţie agricole în această parte a Europei au fost foarte diferite. Înainte de primul război mondial, în unele ţări au predominat moşiile (în Imperiul Habsburgic şi în Rusia, ca şi în România), în alte ţări proprietatea mică (în zona balcanică). Într-o anumită măsură, deosebirile dintre aceste două variante geografice s-au nivelat prin reformele agrare înfăptuite în mai multe ţări după primul război mondial.

Bulgaria şi Serbia erau deja ţări de mici agricultori. În celelalte părţi ale Iugoslaviei şi în România au avut loc reforme agricole destul de radicale. Moşierii şi-au pierdut poziţia centrală în structura socială. Cehoslovacia a avut reforme mai moderate. Reformele cele mai modeste au fost în Polonia şi în mod deosebit în Ungaria. O analiză a fiecărei ţări ar arăta că explicaţia acestor deosebiri este un produs a doi factori: factorul social şi factorul politic. Pentru o reformă agrară era nevoie de o inegalitate socială marcantă. Dar fără un climat politic potrivit în ţara respectivă, orice reformă ar fi fost exclusă. Din această cauză, Ungaria, într-

o măsură mult mai mare decât de pildă România, a păstrat vechea structură socială rurală. Deosebirea faţă de colectivizarea de după cel de-al II-lea război mondial e clară. Reformele făcute după primul război mondial se explică printr-o analiză a condiţiilor din fiecare ţară, unde bineînţeles intră şi influenţa internaţională. După cel de-al II-lea război mondial explicaţia principală se găseşte într-o analiză a unui singur factor, un factor extern, factorul sovietic. Colectivizarea a fost o paralelă cu ceea ce se întâmplase în Uniunea Sovietică sub conducerea lui Stalin în perioada interbelică.

Dar ideea de colectivizare n-a fost inventată de Stalin. A fost o parte integrantă a ideologiei comuniste. De ce? Cred că explicaţia trebuie căutată pe două planuri. Mai întâi – de ce a făcut parte din programul politic al socialiştilor marxişti încă de la sfârşitul secolului trecut? Analiza marxistă a avut ca principal scop lămurirea relaţiilor sociale şi economice în societatea industrială şi schimbarea acestor relaţii. La baza analizei au stat două premize simple. Prima: lumea, adică societăţile omeneşti, se dezvoltă continuu într-o singură direcţie, având ca motor forţele economice. Adică un determinism economic. Cealaltă premiză: cheia pentru înţelegerea părţii umane în această dezvoltare este lupta dintre două clase sociale antagoniste. Această luptă putea fi adesea observată foarte simplu, chiar şi fără cunoştinţe teoretice, în lumea industrială, când muncitorii îşi cereau nişte drepturi fundamentale şi o viaţă mai omenească. Dar lumea ţărănească era mai greu de analizat în felul acesta. Ţăranul, cu gospodăria lui de familie, ţăranul care nu exploatează (după definiţia marxistă) pe nimeni, el cade în afara schemei marxiste. O soluţie a acestei dileme teoretice s-a găsit în presupunerea unui paralelism economic dintre industrie şi agricultură: tendinţa spre unităţi mai mari de producţie capitalistă în agricultură, după modelul industrial. Dacă soarta ţăranilor mici este să fie muncitori agricoli într-un sistem capitalist cu unităţi mari, proprietatea mică nu mai există. Socialismul ar însemna atunci ca muncitorii agricoli asupriţi împreună, adică în mod colectiv, să exproprieze pe patronii lor.

Problema pentru marxişti, însă, a fost că lumea nu s-a dezvoltat după doctrina lor. Mica proprietate ţărănească a rezistat, şi chiar s-a dezvoltat, în multe ţări cu tradiţii democratice. Dacă partidele socialiste voiau să aibă voturile ţăranilor în asemenea ţări, ele trebuiau să accepte mica proprietate particulară în agricultură. Iată cum partidele socialiste care au ales principiile democratice ca bază schimbările dorite ale societăţii au trebuit să accepte existenţa proprietăţii mici. Acele partide, însă, care s-au definit ca partide „de elită", adică partide care ştiu mai bine decât poporul interesele aceluiaşi popor, adică partidele comuniste, acele partide au rămas cu partitura clasică, în care agricultura era tratată ca şi marea industrie.

Din motive tactice, chiar şi asemenea partide au trebuit să se exprime însă pentru o variantă cu proprietate particulară mică în agricultură. Asta s-a întâmplat după al doilea război mondial. Lumea ţărănească din Europa răsăriteană a ştiut despre ororile colectivizării din Rusia şi Ucraina. Cu tot controlul militar sovietic de după război, totuşi ar fi fost o aventură socială periculoasă pentru partidele comuniste dacă ar fi încercat imediat colectivizarea agriculturii după modelul sovietic. Pentru a-i linişti pe ţărani, au subliniat deosebirile dintre Uniunea

Sovietică şi celelalte ţări. Ca dovadă, în anul 1945, au promovat reforme agrare în tradiţia reformelor din jurul anului 1920. În timp ce proprietatea particulară a fost atacată şi distrusă în industrie, în viaţa financiară şi mai departe, dimpotrivă, în agricultură s-a lărgit numărul de proprietari. Aceste reforme au avut consecinţele cele mai importante în ţări cu o distribuţie proprietară inegală. În Ungaria, Polonia şi în zona sovietică de ocupaţie din Germania, mai mult de 30% din pământul agricol a fost repartizat (în Ungaria, aproape 60%). În ţări cu o distribuţie mai puţin contrastantă, cum a fost cazul în România, Bulgaria şi Iugoslavia, mai puţin de 10% a fost repartizat.

Dar pentru partidele comuniste această lărgire a drepturilor ţăranilor n-a fost concepută ca o politică durabilă. Procesul de colectivizare a început în mod serios în 1949-1950. În mai multe ţări, tocmai ultimele faze ale „reformelor agrare" au servit ca o introducere în colectivizare. Gradul de brutalitate, ca şi faptul că pământul nu a mai fost transferat altor ţărani mai săraci, ci a rămas proprietate de stat, erau de natură să marcheze o nouă situaţie. Încă din 1948 Kominternul avertizase prin rezoluţii că agricultura trebuie organizată pe principii mai socialiste. În 1949-1950 procesul devenea o realitate.

Dacă până acum am discutat problema proprietăţii colective agrare în teoria ideologiei marxiste, să vedem acum în ce mod ideologia lor s-a confruntat cu realitatea socială în momentul când comuniştii au ajuns să deţină în totalitate puterea politică. Această perspectivă are două variante: puterea economică şi puterea social-politică. Din punct de vedere economic, colectivizarea a fost un mijloc pentru a transfera valori din agricultură în industrie, prin mecanismele preţurilor şi ale investiţiilor, amândouă controlate de stat. Aşa a fost Uniunea Sovietică cu paralelismul cronologic impus de Stalin prin colectivizare şi prin industrializarea forţată. În acelaşi timp, colectivizarea a servit ca un mijloc pentru a furniza industriei forţe noi de muncă. Din punct de vedere social şi politic, colectivizarea a fost la fel de necesară. Pentru un partid care se bazase pe dictatură, lumea ţărănească ar fi fost prea independentă şi periculoasă dacă proprietatea particulară ar fi continuat. Cum se spunea pe atunci, socialismul nu poate fi construit doar la oraşe.

Colectivizarea agriculturii în Europa centrală şi răsăriteană n-a fost un singur val, identic peste tot, cu o aceeaşi viteză şi nici o copie perfectă după modelul sovietic. Cu toate ororile, în aceste ţări comuniştii s-au folosit mai mult de mijloacele care pot fi numite „forţare indirectă" (deosebite de ceea ce se făcuse în Uniunea Sovietică), adică de o presiune economică ce a făcut supravieţuirea ca ţăran independent imposibilă. Atunci a putut intra „voluntar" în cooperativă. Nu pot să discut aici toate deosebirile de ritm dintre ţările implicate. Dar, în general, după moartea lui Stalin în 1953, a început o perioadă mai înceată în procesul de colectivizare. Această încetinire era parte dintr-o modificare generală a politicii economice. Numai două ţări s-au detaşat de modelul sovietic: Polonia după 1956, sub Gomulka, şi Iugoslavia, după ruptura dintre Stalin şi Tito. Interesant este că imediat după această ruptură Tito mai întâi a forţat colectivizarea: n-a vrut să fie mai puţin corect din punct de vedere ideologic decât adversarul lui din Moscova.

Colectivizarea agriculturii a fost un vast experiment tragic. A fost victoria partidului asupra poporului. Exploatarea teoretică a omului de către om în agricultura ţărănească a fost înlocuită cu exploatarea reală a lumii ţărăneşti de către partidul instalat la putere în oraşe şi sate pe baza minciunilor propagandistice şi – în ultimă instanţă – sprijinit de puterea militară străină. Nu s-a putut realiza distrugerea tuturor valorilor de la sate. Dar tare aş fi vrut să văd ce fel de lume ar fi fost la ţară fără o perioadă aşa de lungă de colectivizare şi de dictatură politică.

Acest simpozion este un mijloc pentru ca istoria colectivizării să fie mai deschisă, adică mai cunoscută şi mai lămurită.

Cu o istorie mai deschisă şi viitorul poate fi mai deschis.

Tatiana Pokivailova (Moscova)

ASPECTE ALE REPRESIUNII ÎMPOTRIVA ŢĂRĂNIMII ÎN U.R.S.S. ŞI ÎN ROMÂNIA

Pentru ţărănimea rusă, cea mai tragică perioadă a fost deceniul al patrulea din secolul nostru, fenomen care a fost legat de aşa-numitul „mare salt", când s-a trecut la industrializarea şi colectivizarea agriculturii în mod forţat, fără a se ţine seama de posibilităţile umane şi materiale. Împotriva ţărănimii au fost folosite metodele războiului civil.

Sub lozinca luptei cu ţărănimea înstărită (chiaburimea), a fost adoptată violenţa în relaţiile cu întreaga ţărănime, iar rezultatul obţinut a fost distrugerea fizică a celor mai importanţi reprezentanţi ai acesteia, în închisori sau lagăre de deportare.

Regimul stalinist, care a funcţionat pe sistemul terorii, era menit să inoculeze în oameni frica, transformându-i în unelte docile, lipsite de cele mai elementare drepturi. Teroarea şi măsurile excepţionale erau fundamentate pe principiile teoriei ascuţirii luptei de clasă în înaintarea spre socialism[1].

Criticând politica stalinistă a „marelui salt", unul din conducătorii Partidului Bolşevic, Nicolai Buharin, declara la Plenara C.C. al P.C. (b), în aprilie 1929, următoarele: „În realitate micul producător s-a transformat în furnizor

[1] I. V. Stalin, *Socineniia*, Moscova, 1952, T. 12, p. 167-169.

obligat de produse cerealiere. A fost distrusă forma relaţiilor de piaţă, iar produsele cerealiere se transformă din ce în ce mai mult din marfă într-un obiect de obligativitate[1].

După părerea lui Buharin aici se află izvorul măsurilor excepţionale de presiune directă.

Declararea chiaburimii în afara legii a condus la noi violenţe faţă de întreaga ţărănime. De la centru se expediau în diferite localităţi directive pe linie de partid şi de komsomol, directive ale puterii sovietice şi ale organelor OTPS (Securitatea sovietică), cu indicaţii speciale de luptă împotriva chiaburimii, cât şi cu planuri de alungare a ţărănimii sau de folosire a cesteia la diverse munci forţate în lagăre de concentrare. Au fost trimişi la muncă forţată în Siberia, în Nordul îndepărtat, în Ural, în raioanele Extremului Orient, numai în perioada anilor 1930-1931, peste un milion şi jumătate de ţărani[2].

Deportaţii trăiau în condiţii insuportabil de grele, fapt relatat de altfel chiar şi în rapoartele oficiale.

În anul 1932, numai într-un singur raion din Siberia (Aldan) au murit 10.000 de ţărani şi alţi 6.500 au fugit din locurile unde au fost stabiliţi cu forţa.

Pe scurt, am putea spune că în acest mod s-a realizat cooperativizarea agriculturii în U.R.S.S., cu toate consecinţele ei în viaţa social-economică, în situaţia demografică şi politică a societăţii. Cu alte cuvinte, colectivizarea s-a realizat pe osemintele ţărănimii truditoare.

În august 1932 a fost adoptată hotărârea „Cu privire la apărarea proprietăţii întreprinderilor de stat şi colhozurilor"; în articolul al doilea al acesteia se menţiona: „Să se folosească ca măsură de represiune pentru furt din avutul colhoznic şi cooperatist pedeapsa capitală, adică împuşcarea cu confiscarea întregii averi."

Experienţa colectivizării în U.R.S.S. poate fi apreciată ca un factor negativ, care a dăunat nu numai ţărănimii, ci întregii societăţi. Şi cu toate acestea, experienţa respectivă a fost preluată ca model, după cel de-al doilea război mondial, de regimurile comuniste din ţările Europei de Sud-Est, inclusiv de România.

Chiar în anii 1946-1947 în România au fost introduse în agricultură cotele obligatorii. Dar ele nu putea fi obţinute fără folosirea forţei. Astfel, într-o discuţie cu locţiitorul preşedintelui Comisiei Aliate de control în România, I. Susaikov, Gh. Gheorghiu-Dej îşi exprima, la 28 ianuarie 1947, satisfacţia faţă de măsurile adoptate de guvernul român „privind stabilirea ordinii în ţară". Printre acestea se numărau: intensificarea campaniei de confiscare a cerealelor din diferite regiuni ale ţării, Interzicerea transportului de cereale pe calea ferată dintr-un judeţ spre altul şi folosirea celor mai aspre măsuri faţă de ţăranii care încercau să provoace dezordini". Astfel s-a întâmplat, după spusele lui Dej, într-o comună din judeţul Vlaşca, unde

[1] N. I. Buharin, *Problemî teorii i praktiki soţializma*, Moscova, 1989, p. 253-281.

[2] *Rosiiski Ţentr Hraneniia i Izuceniia Dokumentov Naveişei Istorii (RŢHIDNI)*, fond 17, op. 120, dosar 52, p. 1-4, 59.

ţăranii au încercat să se revolte, iar guvernul a folosit faţă de locuitorii acestei comune cele mai dure măsuri[1].

În acelaşi timp, în discuţia purtată cu I. Susaikov, Dej îşi manifesta o anumită prudenţă, afirmând că unii conducători urmăresc un singur ţel: să declare că au îndeplinit şi depăşit planul, dar nu ţin cont de faptul că au procedat sau nu cu justeţe, utilizând formele sovietice de acţiune şi omiţând să aprecieze dacă realitatea românească este matură pentru adoptarea unor asemenea metode[2].

La 27 februarie 1947, într-o discuţie cu ambasadorul U.R.S.S. în România, S. Kavartadze, Gh. Tătărescu afirma că în ultimele trei săptămâni, ca rezultat al politicii greşite, situaţia în ţară se înrăutăţise Lua amploare, de asemenea, foametea în regiunile afectate de secetă. În legătură cu aceasta, într-o serie de localităţi au avut loc revolte şi atacuri ale ţărănimii asupra depozitelor de alimente. O anumită cantitate de cereale a fost ascunsă de ţărani[3].

Au fost luate cele mai aspre măsuri împotriva ţăranilor, care se eschivau de la cotele obligatorii, iar pe de altă parte aceştia erau învinuiţi de speculă şi sabotaj[4].

Dintr-o informaţie a consulului U.R.S.S. de la Iaşi, U. Belov, din 1948, aflăm: „ţăranii tuturor judeţelor din Moldova sunt extrem de nemulţumiţi de sistemul de impozitare agricol (cotele obligatorii – T.P.) şi sabotează predarea cerealelor. În multe localităţi, impozitarea se făcea după ochi şi de aceea, adesea, impozitul depăşea cantitatea de cereale aflate în posesia ţăranilor. Confiscarea cu forţa a întregii cantităţi de cereale creează o mare nemulţumire în rândurile maselor largi de ţărani”[5].

Pentru refuzul de a preda cantitatea de cereale stabilită de stat, ţăranii erau trimişi în judecată pe baza legilor privind lupta cu specula şi sabotajul economic.

Din comunicatele conducerii jandarmeriei din judeţul Cluj, reieşea că din cele cinci sute şaptezeci şi şapte de persoane aflate în închisoarea din Gherla, majoritatea o formau ţăranii. Mulţi dintre ei erau foarte nemulţumiţi, deoarece nu ştiau pentru ce au fost arestaţi şi susţineau că nu sunt vinovaţi nici în faţa ţării şi nici în faţa guvernului.

Informaţii similare se află şi în rapoartele jandarmeriei judeţului Mureş. Astfel, într-un raport, datat 28 mai 1947, al numitei jandarmerii, rezultă că fuga ţăranilor din locurile natale devenise un fenomen de masă şi că mulţi ţărani se refugiau în munţi şi se alăturau ofiţerilor şi subofiţerilor care luptau împotriva comuniştilor.

După adoptarea Rezoluţiei Kominformului privind Iugoslavia, în care această ţară a fost învinuită că a desfăşurat prea lent procesul de cooperativizare a ţărănimii, s-a declanşat în blocul aşa-ziselor ţări de democraţie populară o campanie intensă de colectivizare forţată.

Ca şi în U.R.S.S., în România, în perioada industrializării, agricultura devenise o sursă de venituri care se vărsau în favoarea dezvoltării industriale. Dacă în cursul lui 1951 pentru industrie au fost prevăzute 57,5% din

[1] *Arhiv Vieşnei Politiki Rossiskoi Federaţii (A.V.P.R.F.)*, fond 0125, op.35, dosar 16, mapa 137, p. 2-3.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem*, fond 0125, op. 35, dosar 13, mapa 136, p. 10 (Tătărescu).
[4] *Ibidem*, fond 0125, op. 35, dosar 10, mapa 136, p. 7, 21.
[5] *Ibidem*, fond 0125, op. 36, dosar 12, p. 14-20.

venitul naţional, pentru agricultură au fost doar 7,7%. Colectivizarea agriculturii în România a început în anul 1949, când s-au format 56 de gospodării colective (cu 4.000 de gospodării ţărăneşti). În 1950 numărul acestora crescuse până la 176 (cu 12.000 de gospodării ţărăneşti). În anul 1951 s-a trecut la colectivizarea forţată în masă, cu toate că ţărănimea, în marea ei majoritate, era împotriva ei. S-au produs tensiuni sociale, măsurile de forţă din partea activiştilor de partid şi a lucrătorilor din aparatul de stat dând naştere la diferite forme pasive sau active de rezistenţă. Unii ţărani (mai ales cei cu o stare materială bună) erau urmăriţi şi trimişi în închisori, dar alţii îşi părăseau gospodăriile şi se stabileau la oraşe.

Între 1950 şi 1952, sub pretextul luptei împotriva chiaburimii care sabota, chipurile, predarea cotelor obligatorii din recolte, s-a trecut la arestări masive în rândul ţăranilor.

Numeroasele procese deschise, din anii 1950, urmare a unei politici economice eronate a regimului comunist, au condus la scăderea potenţialului activităţilor de producţie ale ţărănimii, la lichidarea gospodăriilor ţărăneşti şi, implicit, la pierderea a înseşi bazei de existenţă a ţărănimii.

[1] *Statut zemelnoi gromadi*, Kiev, 1945, p. 2.

Vasile Marina (Ujgorod)

COLECTIVIZAREA ÎN SATELE ROMÂNEŞTI DIN DREAPTA TISEI (UCRAINA): METODE ŞI CONSECINŢE

Odată cu instaurarea puterii comuniste în regiunea transcarpatică are loc începutul colectivizării gospodăriilor ţărăneşti după modelul stalinist. Însă, luând în consideraţie faptul că populaţia locală, inclusiv cea de origine română, avea o tradiţie democratică acumulată mai ales în perioada dominaţiei cehoslovace (1918-1939), regimul comunist nu se hotărăşte la înfăptuirea unei operaţii dure în acest domeniu. De aceea, crearea colhozurilor va cunoaşte aici două etape principale: în prima are loc crearea aşa-numitelor societăţi agrare (*zemel'naia gromada*). În istoriografia sovietică problema creării unor societăţi de acest fel era echivalentă cu însăşi crearea colhozurilor, ceea ce nu corespunde adevărului. Statutul de bază al acestor societăţi arată că ele se creează în scopul:

- soluţionării litigiilor care apar în gospodăriile ţărăneşti individuale;

- folosirii pământurilor obşteşti (păduri, păşuni, râuri, lacuri ş.a.)[1].

Pe parcursul anilor 1946-1947 asemenea societăţi apar în toate satele româneşti: *Glubokii Potok* (Strâmtura), *Dibrova* (Apşa de Jos), *Srednee Vodiana* (Apşa de Mijloc), *Solotvino* (Slatina), *Belaia Ţercovi* (Biserica Albă)[2].

[2] Arhiva regională de stat a regiunii Transcarpatia, f.r. – 1392, op. 1, dosar 1, p. 78.

Deosebirea dintre colhoz şi societatea agrară o înţelegeau şi ţăranii. Acest lucru devine evident atunci când în regiune vine timpul „colectivizării în masă".

Într-unul din documentele timpului se sublinia că la Slatina societatea agrară nu se interesează de problemele ţărănimii, a uitat cu totul de cei săraci, membrii ei au pierdut legătura cu masele şi nu înţeleg ideile progresiste despre transformarea gospodăriilor mici ţărăneşti în mari gospodării colhoznice[1].

În octombrie 1948, sesiunea de deputaţi a acestui sat acordă colhozului „30 let Komsomolia" 40 ha de pământ. În mare parte acest pământ a fost confiscat de la ţărani şi de la societatea agrară. Atunci când preşedintele acestei societăţi, Cerbanic, face încercarea de a-şi apăra membrii, el este învinuit ca fiind duşman „al orânduirii colhoznice, care nu doreşte să înţeleagă politica partidului şi guvernului". Unul dintre deputaţii locali declară că Cerbanic a recunoscut public acest fapt, afirmând: „Chiar dacă mă vor închide pe cinci ani, eu nu voi intra în colhoz"[2].

La sesiunea sovietului sătesc din Biserica Albă, care şi-a ţinut lucrările la 15 septembrie 1948, este luată hotărârea ca deputaţii şi tot activul satului să scrie primii cereri de intrare în colhoz. Interesant este faptul că, după această hotărâre, la lucrările sesiunilor următoare vor participa doar 9 din 17 aleşi ai poporului. Colectivizarea s-a desfăşurat în acest sat cu paşi greoi. Astfel, la 1 ianuarie 1950, la Biserica Albă, din 1835 de locuitori erau membri ai colhozului doar 81[3]. La aceeaşi dată în satul Apşa de Mijloc erau colhoznici doar 10% din numărul total al populaţiei[4]. La sesiunea din 8 mai 1950 se ia hotărârea conform căreia deputaţilor şi ţăranilor ostili noilor rânduieli li se interzicea să-şi scoată animalele pe păşunile şi în munţii satului. Cu mari greutăţi s-a impus noua ordine agrară şi în satul Apşa de Jos. Încercarea creării colhozului, în 1947, s-a terminat tragic pentru primul preşedinte, I. Cerniciko. Acesta a fost ucis în plină zi de un grup de ţărani. Însă, neluând în consideraţie voinţa majorităţii populaţiei locale, ofensiva colhoznică va continua. În aşa fel încât către septembrie 1949, în Apşa de Jos, din 5.300 de locuitori, 1.500 erau înscrişi ca membri ai colhozului.

Documentele ne vorbesc ne vorbesc şi despre metodele şi formele colectivizării. Într-una din hotărârile de partid se menţionează că: „În satul Dibrova (Apşa de Jos) în colhoz au fost primiţi oameni care nu au nimic cu agricultura. Ei sunt înscrişi fără cereri personale. Organele de Miliţie şi Securitate, având serioase motive, n-au reuşit să înăbuşe acţiunile duşmanilor de clasă împotriva colhozului, ceea ce a dus la uciderea preşedintelui Cerniciko"[5].

Într-un alt document se spune că în acelaşi sat au avut loc încălcări grosolane ale legilor sovietice. Astfel, în 14 decembrie 1948 chiaburul I. Marina a fost primit membru al colhozului „Kaganovici", deşi şi-a înaintat cererea nesemnată. Comisia de stabilire a averii a deschis

[1] Ibidem, f.r. – 2539, op. 1, dosar 11, p.1.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem, f.r. – 1334, op. 9, dosar 3, p. 18.
[4] Ibidem, f.r. – 28, op. 1, dosar 15, p. 298.
[5] Ibidem.

focul în ograda acestuia, după aceea l-au legat şi l-au dus la primărie. Tot aici a fost primită în colhoz şi chiabura M. Opriş, de la care s-au confiscat nelegal 9 oi. Iar secretarul de partid Veremeenko, fiind beat, a organizat, în octombrie 1948, un chef cu focuri de armă şi ameninţări în ograda unui ţăran. În aceeaşi noapte, au avut loc şi alte confiscări ilegale. Adjunctul preşedintelui raional Fedorciuk, personal, i-a arestat şi reţinut pe ţărani în sovietul sătesc[1]. O asemenea comportare din partea oficialităţilor comuniste a favorizat începutul procesului de rezistenţă armată din partea românilor din Transcarpatia. În pădurile şi munţii din jurul satelor româneşti acţionau grupări înarmate alcătuite din opozanţii noii puteri. Metodele agresive de colectivizare au avut drept consecinţă organizarea dezastruoasă a noilor gospodării. Acest lucru este uşor de observat în protocoalele adunărilor generale ale colhoznicilor. Ele oglindesc conflictul între membrii de rând şi cârmuirea colhozului. Primii afirmă că cei de la conducere sunt iresponsabili faţă de muncă şi beţivani. Preşedintele, la rândul său, se plânge de colhoznicii care refuză să iasă la lucru, ocupă pământurile colective ş.a.m.d. În consecinţă, toate planurile la producţia agricolă rămân neîndeplinite. Această stare de lucruri a avut ca urmare o productivitate a muncii scăzută. Populaţia locală, neavând posibilitatea satisfacerii cerinţelor materiale în cadru local, se vede nevoită să plece în căutarea locurilor de muncă în alte părţi ale marelui imperiu. Această plecare de acasă a avut însă ca premisă nu numai necesităţile materiale. După părerea noastră, ea a însemnat şi o fugă în lume a românilor, sătuli de obligaţiile comuniste. La început aceste „îndatoriri" constau în înfăptuirea gratuită a diferitelor munci: la pădure, la construcţii, reparaţii de poduri, drumuri etc. O altă categorie de obligaţii era trimiterea tinerilor la diferite construcţii unionale şi, bineînţeles, în armata sovietică. La ele se mai adaugă şi deportările forţate ale populaţiei de origine română în diferite regiuni. Acest lucru se înfăptuia sub pretextul că populaţia din regiunile muntoase ar avea nevoie de o culturalizare care să poată fi înfăptuită numai în oraşele industriale, ca Donbas, Izmail, Groznensk ş.a.[2].

[1] Ibidem, f.r. – 18, op. 1, dosar 70, p. 15.

[2] V. Marina, *Rumînii Zakarpatia problemî istorii etnokulturnovo razvitia*, Ujgorod, 1995, p. 13.

Elena Şişcanu (Chişinău)

REPRESIUNILE BOLŞEVICE ÎMPOTRIVA ŢĂRANILOR BASARABENI ÎNTRE ANII 1944 – 1948

În timpul puterii sovietice milioane de oameni au devenit jertfe ale fărădelegilor statului totalitar, au fost supuşi represiunilor pentru convingerile lor politice şi confesionale.

După ocuparea Basarabiei (iunie 1940), guvernul sovietic a extins asupra acesteia modul de producţie sovietic, orânduirea politică şi ideologică bolşevică, dominante atunci în U.R.S.S., schimbând radical toate sferele vieţii dintre Prut şi Nistru. Mutaţiile de ordin economic, politic şi ideologic vizau în primul rând ţărănimea, care constituia majoritatea covârşitoare a populaţiei din acea zonă. Satul basarabean avea să fie inclus în sistemul socialist, adică colhoznic.

Mentalitatea celor veniţi să construiască socialismul în Basarabia era dominată de dogma marxist-leninistă, conform căreia o parte considerabilă a ţărănimii ar fi manifestat, în orice circumstanţe, ostilitate faţă de colectivizare şi, prin urmare, colectivizarea urma să fie însoţită, invariabil, de lichidarea acestor ţărani.

Indicaţii şi chemări insistente la represiuni faţă de „duşmanul orânduirii colhoznice" în Basarabia se făceau auzite, de la diferite niveluri, cu mult înainte de organizarea colhozurilor. Ţinta bolşevicilor o constituiau gospodăriile ţăranilor înstăriţi, adică ţăranii care beneficiau de o anumită independenţă economică şi care s-ar fi împotrivit, mai mult sau mai puţin, procesului de colectivizare.

În istoriografia recent apărută în Republica Moldova sunt evidenţiate trei etape privind politica statului sovietic faţă de ţăranii individuali din Basarabia în anii '40: 1) iunie 1940 – august 1947; 2) septembrie 1947 – iunie 1948; 3) iulie 1948 – 1951.

Ne vom referi la represiunile aplicate în satul basarabean pe durata primelor două etape, adică de la ocuparea provinciei până la deportarea masivă a ţăranilor în 1949.

În perioada iunie 1940 – august 1947 gospodăriile ţărăneşti relativ înstărite nu erau evidenţiate într-o categorie aparte. Ele se numărau printre gospodăriile ţărăneşti individuale. Vom remarca, cu acest prilej, că în Basarabia nici nu au existat gospodării chiaburești în sensul rusesc al cuvântului „culac" (adică proprietar bogat, care exploata munca argaţilor şi ţăranilor săraci). Însăşi puterea sovietică avusese grijă să limiteze gospodăriile ţărăneşti. La 13 septembrie 1940 Moscova stabileşte normele maxime de folosire a pământului de către o gospodărie ţărănească din Basarabia: 20 ha pentru gospodăriile din judeţele Cahul şi Tighina şi 10 ha pentru gospodăriile din judeţele Chişinău, Orhei, Bălţi şi Soroca[1]. Aceste norme au fost confirmate de Moscova şi Chişinău şi după război[2]. Prin urmare, cele mai

[1] *Colectivizaţia crestianskih hoziaistv v pravoberejnîh raionah Moldavii*, Chişinău, 1969, p. 27.

[2] Valeriu Pasat, *Trudnîie straniţî istorii Moldovî*, Moscova, 1994, p. 230.

înstărite gospodării ţărăneşti aveau nu mai mult de 20 ori 10 ha de pământ, în funcţie de zona geografică, norme stabilite de puterea sovietică şi care nu permiteau ţăranilor să agonisească mare avere.

Basarabia însă trebuia comunizată, deci gospodăriile ţărăneşti colectivizate; aşa cum prevedea doctrina, trebuiau căutaţi şi găsiţi duşmanii colectivizării – chiaburii.

Linia strategică în vederea reprimării „duşmanilor orânduirii colhoznice" a fost trasată de Moscova şi promovată de P. Borodin, secretar al C.C. al P.C.(b) din R.S.S. Moldovenească.

„Aceşti duşmani, afirma el la 2 ianuarie 1941, la adunarea activului de partid din republică, pătrunzând în colhozuri, îşi vor continua lucrul lor de subminare a orânduirii colhoznice pe care o vom crea. Pătrunzând în colhozuri, trebuie să ducem o luptă necruţătoare şi să stârpim din rădăcină toate canaliile rămase de la români şi care vor încerca să se strecoare în ele. Dar trebuie de spus că unor tovarăşi nu li se ridică mâna ca să-i alunge de acolo în chip bolşevic, iată o sarcină importantă care stă în faţa noastră"[1]. Astfel, la începutul anului 1941, în condiţiile în care doar se proiecta organizarea colhozurilor, a fost pusă sarcina „stârpirii chiaburilor şi a altor elemente ostile". Rămânea doar să fie evidenţiate aceste elemente.

În perioada iunie 1940 – iulie 1941 de evidenţierea gospodăriilor ţărăneşti înstărite, a elementelor „duşmănoase noului regim" se ocupau, de regulă, „împuterniciţii" cu realizarea planurilor de livrare a produselor agroalimentare la stat. Aceştia erau dispuşi să aprecieze în orice moment drept „chiaburească" orice gospodărie ţărănească ce se împotrivea ori nu era în stare să achite gratis normele exagerate de livrări obligatorii de pâine la stat[2].

După război represiunile faţă de ţărani au fost reluate. Încă în septembrie 1945, Iakubson, şef al secţiei N.K.V.D.-ului în judeţul Chişinău, îl informa pe N. Şcelokov, şef de secţie a C.C. al P.C.(b) M., că în timpul campaniei de colectare s-a ciocnit de împotrivirea ţăranilor; că au avut loc acte de sabotaj din partea elementelor chiabureşti. Organele N.K.V.D.-ului, concretiza Iakubson, au arestat, pentru sabotarea livrărilor de cereale, mai bine de 100 de persoane[3].

Menţionăm şi cu acest prilej că nu se ştie în ce bază erau calificate aceste gospodării drept chiabureşti. Se ştie doar că ele erau evidenţiate de împuterniciţii cu colectarea produselor agricole. Anume, ei întocmeau şi înaintau listele „chiaburilor" judecătorilor. În baza acestor liste, în 1946, după unele date incomplete, au fost date în judecată 5.121 de familii ţărăneşti[4]. O şi mai mare nenorocire se abătuse asupra ţărănimii basarabene odată cu instituirea, în mai 1945, a Biroului C.C. al P.C.(b) şi a C.C.P. din U.R.S.S. pentru Moldova, al cărui preşedinte a fost numit F. Butov. Venit în Basarabia cu împuterniciri extraordinare, F. Butov a cerut N.K.V.D.-ului să determine „elementele chiabureşti cu stări

[1] Arhiva organizaţiilor social-politice din Moldova (în continuare, Arh. O.S.P.M.), fond 51, inventar 1, dosar 48, f. 38.
[2] Ion Şişcanu, *Desţărănirea bolşevică în Basarabia*, Chişinău, 1994, p. 74.
[3] Ibidem, p.76.
[4] Arh. O.S.P.M., fond 51, inventar 5, dosar 1, f. 12.

de spirit antisovietice"[1]. În lunile aprilie – mai 1945 N.K.V.D.-iştii au întocmit „listele chiaburilor, trădătorilor şi complicilor ocupanţilor" pentru fiecare raion din R.S.S. Moldovenească"[2]. La 14 septembrie 1945, listele confirmate prin semnătura comisarului Securităţii Moldovei Sovietice L. Mordoveţ, au fost remise lui F. Butov, care, în baza informaţiei primite, întocmeşte memoriul privind „limitarea economică a ţăranilor chiaburi care au contribuit la consolidarea regimului de ocupaţie în Basarabia"[3].

În acest memoriu, adresat la 1 noiembrie 1945 lui Gh. Malenkov, secretar al C.C. al P.C.(b) din Uniunea Sovietică, F. Butov îşi exprima convingerea că ţărănimea înstărită n-a fost suficient constrânsă în 1940, când au fost stabilite normele maxime de pământ, circa 10 ha şi 20 ha. Împuternicitul Moscovei constata, cu regret, că „în republică există 9,8 mii de gospodării ţărăneşti având suprafeţe de pământ peste 10 ha, inventar agricol, vite productive şi de muncă, circa 1.000 de motoare cu combustie, 43 de tractoare, 83 de locomobile, circa 1.500 de treierători, mori mici, râşniţe, oloiniţe etc.[4].

F. Butov îl informa în continuare pe Gh. Malenkov că organele N.K.V.D.-ului efectuaseră o evidenţă selectivă, în 40 de raioane ale republicii, a gospodăriilor chiabureşti „care susţinuseră regimul de ocupaţie şi care constituiau unul din pilonii acelui regim".

Criteriile e baza cărora au fost selectate gospodăriile ţărăneşti incluse în listele chiaburilor, au fost următoarele:

„– gospodăriile ai căror capi au fost membri activi ori conducători ai partidelor politice antisovietice;

– gospodăriile ai căror capi au fost supuşi represiunilor de către puterea sovietică pentru activitate duşmănoasă;

– gospodăriile ai căror membri au fost reprimaţi de puterea sovietică pentru activitate duşmănoasă;

– gospodăriile ai căror capi ori membri au colaborat cu organele puterii de ocupaţie;

– gospodăriile ai căror capi ori membri au avut relaţii cu puterea de ocupaţie;

– gospodăriile ai căror capi ori membri au emigrat în România"[5].

F. Butov considera că în fiecare sat erau câte 4-5 asemenea gospodării, iar în total în Basarabia ar fi fost, în 1945, 5.500-6.000 de gospodării chiabureşti[6].

Observăm, aşadar, că deşi nu exista un document oficial care ar fi indicat criteriile definitorii ale gospodăriilor chiabureşti, organele Securităţii Statului întocmeau listele în baza informaţiilor cu privire la atitudinea ţăranilor faţă de regimul puterii, deci se lua în considerare aspectul politic, şi nu cel economic. F. Butov relata că gospodăriile chiabureşti care „au sprijinit regimul româno-fascist de

[1] Vezi: Valeriu Pasat, *op. cit.*, p. 222-225.
[2] Ibidem, p. 223.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem, p. 224.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.

ocupaţie influenţează economic şi politic asupra ţăranilor săraci, fapt care complică situaţia politică generală în republică”[1].

Satele basarabene erau într-adevăr dominate de disperare; o disperare generată de sarcinile privind livrările obligatorii de produse agro-alimentare la stat, în fondul Armatei Roşii; de ravagiile diverşilor împuterniciţi ai statului sovietic; de seceta ce se abătuse atunci asupra regiunii. Toate acestea însă au fost interpretate în mod tradiţional bolşevic, adică s-a căutat vinovatul, acesta fiind găsit în sat – „chiaburul”.

Am acordat mai multă atenţie memoriului elaborat de F. Butov şi adresat lui Gh. Malenkov pentru că, pe toată durata luptei cu chiaburimea în R.S.S. Moldovenească, ţăranii, în majoritatea absolută a cazurilor, vor fi învinuiţi tocmai de colaborare cu structurile administraţiei româneşti, de antisovietism, activitate contrarevoluţionară, şi nu de exploatarea muncii străine, aşa cum se afirma în istoriografia sovietică.

Da, au existat mulţi ţărani care „au colaborat” cu administraţia românească în anii 1941-1944. Dar cine erau aceşti ţărani? Să ne amintim că basarabenii au fost cetăţeni ai statului român. La 8 martie 1941, Moscova, prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem, i-a declarat pe toţi – cetăţeni sovietici[2]. După patru luni de „cetăţenie sovietică”, basarabenii redevin cetăţeni ai statului român şi era normal ca ei să participe la viața publică a propriului stat. Acest lucru însă avea să fie apreciat de N.K.V.D. drept „colaborare cu un regim străin de ocupaţie”, ca „trădare a Patriei Sovietice” şi pedepsit conform legilor sovietice de război.

În anii 1946-1947, când satele basarabene erau cuprinse de foamete, ţăranii erau terorizaţi, cerându-li-se îndeplinirea unor obligaţiuni enorme de livrare de livrare a pâini la stat. În anii 1945, 1946 şi 1947 planurile de livrare a produselor agricole impuse de Moscova R.S.S. Moldoveneşti au fost depăşite cu preţul a circa 200 mii de morţi, al multor sute de mii de bolnavi, al zecilor de mi de ţărani deferiţi justiţiei.

De menţionat că în anii foametei regimul sovietic nu s-a grăbit să organizeze colhozuri, nici să deporteze ţăranii. Această manevră are următoarea explicaţie.

În condiţiile de lâncezire a satului basarabean de după război, reprezentanţilor regimului sovietic le era mult mai convenabil să stoarcă tot ce era posibil din gospodăria ţărănească individuală decât să asigure activitatea colhozurilor. Ţăranii individuali erau obligaţi să livreze statului mari cantităţi de produse alimentare şi să plătească impozitul agricol, indiferent de productivitatea culturilor din anul respectiv. Pentru neachitarea cotelor obligatorii la stat, ţăranul era pus la închisoare, iar averea îi era confiscată. Conducătorii de colhozuri, însă, nu erau traşi la răspundere pentru neîndeplinirea planului de producţie[3]. Prin urmare, deocamdată, statul sovietic era interesat să menţină gospodăriile individuale şi îşi concentrase atenţia

[1] Ibidem, p. 225.
[2] Arhivele statului Iaşi, fond Inspectoratul General Administrativ Iaşi, dosar 36/1945, f. 163.
[3] Ion Şişcanu, *op. cit.*, p. 46.

asupra acestui scop. Funcţionarii de partid şi din aparatul sovietic, împreună cu împuterniciţii pentru colectări, arestau, intimidau şi băteau ţăranii care nu puteau ori se împotriveau să livreze statului cantităţi de cereale ce depăşeau cu mult normele stabilite de legislaţia sovietică.

Doar câteva exemple: la 11 septembrie 1945, Krîlov, secretar al comitetului raional de partid Susleni, a convocat membrii activului de partid, la sovietul sătesc, ameninţându-i că în cazul nerealizării planului de predare a produselor agro-alimentare la stat vor fi daţi în judecată. În consecinţă, în satele raionului Susleni începuse o campanie masivă de arestări , de maltratări. Ţăranii erau duşi noaptea la sovietul sătesc, bătuţi şi închişi în beciuri. O adevărată teroare se abătuse asupra locuitorilor din satele Gordineşti, Alcedar ş.a.[1].

La 20-25 octombrie 1945, Bulava, împuternicitul comitetului executiv Orhei, în scopul organizării unei „caravane roşii", percheziţiona 400 de gospodării din satul Ghirova, raionul Teleneşti, lăsându-le în plină foamete, fără nici un bob de grâu ori de porumb[2].Ţărani erau bătuţi în raionul Soroca de Korolkov; în raionul Vulcăneşti – de Bardov[3].

Tot în aceşti ani ţăranii erau spionaţi, provocaţi, apoi supuşi represiunilor pentru „agitaţie antisovietică". La 1 ianuarie 1947 I. Tutuşkin informa Moscova că în R.S.S. Moldovenească elementele chiaburești, duşmănoase puterii sovietice, şi-au intensificat activitatea de subminare a acţiunilor întreprinse de partid şi guvern. În susţinerea acestei afirmaţii ministrul de la Chişinău aducea şi exemple: în satul Gromozdeni, raionul Lipcani, într-o convorbire cu un agent al Securităţii, P. Ghieşu spunea: „Să nu creadă sovietele că noi vom vota. Nimeni nu ne va sili să mergem la sovietul sătesc, iar când vor veni deputaţii, vom cere să ni se dea pâine, noi nu trebuie să murim de foame. Vom vedea care va fi răspunsul lor la această întrebare"[4].

Nicolae Rudenco, locuitor al satului Brezoaia, judeţul Tighina, ar fi spus: „În timpul apropiat toţi vor muri de foame. Puterea sovietică ne-a jefuit. Dacă nu ne lua pâinea în 1945, toţi am fi avut. Puterea sovietică a întreprins totul în scopul nimicirii poporului"[5].

Ţăranul Tiutiunic din Şireuţi, raionul Lipcani, a declarat că: „În timpul puterii româneşti am trăit mai bine. Eu aş pleca în România pentru că aici e greu de trăit şi nici nu ai ce mânca, dar la Prut sunt mulţi grăniceri. Totuşi, voi pleca cumva pe timp de noapte. Acolo condiţiile de viaţă sunt mai bune decât în Uniunea Sovietică"[6]. Asemenea declaraţii erau considerate antisovietice şi autorii lor erau judecaţi conform art. 58 al compartimentului „Crime contrarevoluţionare" din Codul penal al U.R.S.S.[7].

În vara anului 1947, când au fost depăşite parţial consecinţele foametei, iar la ordinea zilei era relansată organizarea în masă a colhozurilor, împotriva gospodăriilor

[1] *Golod v Moldove (1946-1947)*, Chişinău, 1993, p. 130.
[2] Ibidem, p. 140.
[3] Ibidem, p. 215-217
[4] Valeriu Pasat, *op. cit.*, p. 252.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem, p. 255.
[7] Vezi: *Sbornik zakonodatelinîh i normativnîh aktov o represiah i reabilitaţii jertv politiceskih represii*, Moscova, 1993, p. 49-54.

mai înstărite au fost luate măsuri de reprimare. Între 27-29 august 1947 a avut loc plenara a XIII-a a C.C. al P.C. (b) M., la care organizarea colhozurilor a fost considerată drept o „sarcină primordială”[1]. Deoarece, conform doctrinei leniniste, colectivizarea trebuia să fie urmată de lupta de clasă, această axiomă bolşevică a fost amintită membrilor Comitetului Central. „Reţineţi pentru totdeauna, afirma de la tribuna plenarei G. I. Rudi, preşedinte al Consiliului de Miniştri al R.S.S.M., că chiaburul este duşmanul puterii sovietice şi va utiliza toate mijloacele în scopul subminării autorităţii colhozurilor, al sabotării cauzei colectivizării”[2].

Având indicaţia Moscovei şi a plenarei a XIII-a, C.C. al P.C.(b) M. a adoptat la 30 august 1947 hotărârea: „Cu privire la evidenţierea gospodăriilor chiabureşti în judeţele din R.S.S. Moldovenească şi impozitarea lor”[3], elaborând şi criteriile definitorii ale gospodăriilor chiabureşti.

În 1947, în conformitate cu sus-numita hotărâre, comitetele executive raionale au evidenţiat şi au impus 10.154 de gospodării ţărăneşti, ca apoi acestea să fie incluse în listele „chiaburilor”. Gospodăriile calificate drept „chiabureşti” erau destul de slabe sub aspect economic. Conform datelor Ministerului de Finanţe al republicii, o gospodărie „chiaburească” avea în 1947, în medie, 5,67 ha de pământ arabil, 0,09 ha de livezi, 0,05 ha de vie sorturi europene, 0,28 ha vie sorturi hibride, 0,32 ha de fâneţe. Numărul de vite era şi el foarte redus. Unei familii îi reveneau 0,40 cai, 0,24 boi, 0,7 vaci, 3,29 oi[4].

La 12 octombrie 1948, I. Tutuşkin, în memoriul adresat ministrului Afacerilor Interne al U.R.S.S., S. Kruglov, îl ruga pe acesta să înainteze guvernului Uniunii Sovietice chestiunea deportării din R.S.S. Moldovenească în raioanele îndepărtate ale U.R.S.S. a 15.000 de familii[5]. Totodată Biroul C.C. al P.C.(b) din Moldova a desfăşurat o intensă activitate de pregătire pentru apropiata operaţiune de deportare. Conform informaţiei elaborate de către Ministerul Securităţii Statului al R.S.S.M., la finele anului 1948 în republică existau 6.312 familii chiabureşti, numărând 32.084 de persoane, inclusiv 7.854 copii şi adolescenţi[6].

La sfârşitul anului 1948, toate structurile regimului sovietic din R.S.S. Moldovenească îşi încheiaseră pregătirile pentru arestarea şi deportarea masivă a ţăranilor incluşi în listele chiabureşti. Urma ca Moscova să autorizeze operaţiunea.

Pe lângă eticheta de „duşman de clasă”, ţăranul basarabean inclus în listele chiaburilor mi purta şi pecetea de „naţionalist”, care îi complica şi mai mult situaţia. „Una din particularităţile chiaburimii basarabene, afirma I. Mordoveţ, ministru al Securităţii din R.S.S.M., o constituie apartenenţa ei la diverse partide politice burghezo-naţionaliste care au existat în România. Cu ajutorul acestor partide şi al diferitelor organizaţii fasciste, cercurile

[1] Arh. O.S.P.M., fond 51, dosar 4, f. 28
[2] Ibidem.
[3] *Colectivizaţia crestianschih hoziaistv*, p. 173.
[4] Arh. O.S.P.M., fond 51, inventar 7, dosar 614, f. 4.
[5] Valeriu Pasat, *op. cit.*, p. 333.
[6] Ibidem, p. 341.

conducătoare româneşti au educat chiaburimea basarabeană în spiritul naţionalismului româno-burghez”[1].

Aceste aprecieri, venind din nucleul reţelei teroriste a regimului bolşevic – Ministerul Securităţii Statului –, nu mai încerca nimeni să le pună, cel puţin, la îndoială. Cu atât mai mult cu cât eticheta de „naţionalist român” era dublată de aceea de „duşman al Uniunii Sovietice”. „În ultimul timp, menţiona acelaşi I. Mordoveţ, activitatea duşmănoasă a chiaburimii s-a intensificat şi este orientată împotriva transformărilor socialiste din agricultura Moldovei.

În această luptă chiaburimea contează pe un război al Americii şi Angliei contra U.R.S.S. şi pe înfrângerea Uniunii Sovietice. Anume în această direcţie îşi desfăşoară chiaburii activitatea de subminare”[2].

Aşadar, listele erau întocmite. Urma să fie dat avizul Moscovei care, erau siguri guvernanţii de la Chişinău, trebuia să fie primit fără întârziere. Satul basarabean avea să fie decapitat, iar românii de la est de Prut – avertizaţi că, în cazul în care nu vor uita că sunt români, sistemul totalitar bolşevic are suficiente mijloace şi forţe pentru a-i face moldoveni sovietici.

[1] Ibidem, p. 266.

MĂRTURII

Vasile Vetişanu (Bucureşti)

UN ASASINAT MORAL AL ŢĂRĂNIMII

În politica dusă de dictatura comunistă, timp de aproape cincizeci de ani, ţărănimea a ocupat un loc însemnat, dat fiind faptul că se urmărea distrugerea sentimentului de proprietate ţărănească. Din acest punct de vedere, ţărănimea era moştenitoarea cea mai sigură a unei proprietăţi, iar în viaţa li pulsa şi trăia mentalitatea după care pământul se moşteneşte întocmai ca sângele părinţilor. Au existat diferite opinii în ceea ce priveşte această moştenire, statutul ei şi valoarea ei socială într-un context istoric dat. Cert este că proprietatea a dăinuit aici la sat printr-un reflex al legii nescrise, al cutumei, dând omului convingerea că se situează într-o ordine a vieţii, că îşi asumă o răspundere de comunitate, dar şi una individuală, în fine, că această proprietate reprezintă garanţia materială şi morală a individualităţii în relaţiile sociale cu ceilalţi, cu semenii. Cu alte cuvinte, proprietatea asupra pământului se înfăţişa ca o totalitate a factorilor sociali, economici şi afectivi, care determinau orice acţiune a individului şi-l înscriau pe acesta la un nivel sau altul al comunităţii în care trăia.

[2] Ibidem, p. 367.

Dictatura comunistă – începând, mai ales, cu anul 1949 – a trecut peste toate cele de mai sus, anulându-le ca fiind potrivnice unei evoluţii sociale, progresului în genere. Pornind de la principii generalizatoare, aproape mesianice, şi cu atât mai irealizabile, „dictatura roşie" a pus în scenă cele mai draconice metode de suprimare a proprietăţii, în numele „binelui colectiv", general, pentru toţi. S-au făcut eforturi ce depăşesc normalul pentru a convinge că noua organizare a vieţii ţărănimii va aduce fericirea şi va salva ţăranul de mizerie. Căile preconizate în acest scop erau multiple, între altele calea *colectivizării satelor*, prin aşa-zisa opţiune individuală, care, în realitate, a devenit metoda presiunii imediate asupra dreptului fundamental al proprietăţii şi al individualităţii. E curios, dar dictatura comunistă a procedat într-un mod diabolic, exercitând aceste presiuni tocmai acolo unde nu era îndreptăţită s-o facă, respectiv asupra celor mai gospodari oameni ai satelor, nu asupra celor care nu aveau acest statut. Evident, nu ar fi avut de câştigat prea mult de la aceştia din urmă, întrucât în comunitatea rurală românească întâietatea o avea cel mai vrednic, acesta având şi o prioritate în determinarea unei evoluţii pe plan local. Era şi aceasta o moştenire, dar morală, a satului românesc, pe care dictatura comunistă s-a străduit să o anihileze treptat. În parte a reuşit, după ani de încleştări directe şi ingerinţe în viaţa comunităţii rurale, ducând la distrugerea unei tradiţii care venea din veacuri de aşezare şi organizare proprie a satului românesc.

În direcţia unei nivelări a vieţii ţărăneşti şi a comunizării ei, dictatura comunistă a folosit metodele cele mai brutale, ducând până la exterminarea fizică. Sunt cunoscute metodele „convingerii" folosite de comunişti pentru intrarea în colectiv, de la bătăi la asasinate. Ţăranii înstăriţi – numiţi, după modelul sovietic, „chiaburi" – erau cei care se situau în primul pluton al duşmanilor declaraţi faţă de colectivizare. Prin persecuţia îndreptată sistematic asupra acestora, ceilalţi urmau să se conformeze pentru a nu cădea în aceeaşi situaţie.

O adevărată vânătoare de vinovaţi şi potrivnici s-a declanşat după 1949 în România, vizându-i pe „chiaburi". Pe lângă teroarea fizică, arestări, deportări în alte locuri, s-a exercitat teroarea morală sau asasinatul moral al ţărănimii. Dictatura comunistă a deschis acest capitol întunecat al istoriei ţărănimii româneşti, în scopul intimidării tuturor celorlalţi oameni şi al înregimentării lor în politica de comunizare. Un exemplu, din miile existente. În satul Mălădia din judeţul Sălaj, gospodarul de frunte Ioan Mocanu a fost arestat, în 1954, de la domiciliu, la ora 12 noaptea. Doi călăi de la Securitate au pătruns cu lanternele aprinse şi i-au sculat din somn pe cei ai casei cu ţigările lor aprinse, aplicate pe mâna celor care dormeau. Spaima era o metodă. Arestat fără drept de apel, Ioan Mocanu a fost dus de securiştii Făgărăşanu şi Pădurean la Şimleu, unde maşina a înconjurat de 40 de ori oraşul, în timp ce victimei i se spunea că au ajuns la Cluj. A fost aruncat în temniţa oraşului. În urma acestui moment, în sat s-a creat o atmosferă de teamă continuă. Sub aspect moral, satul a căzut într-o stare de nelinişte. Chiar şi „mijlocaşii" erau direct ameninţaţi, putând fi oricând declaraţi chiaburi. Pe fondul de mai sus, a început munca „de înscriere în colectiv". Orice opoziţie era urmărită. N-au lipsit violenţele. Gospodarul Ioan Mudure a fost „rupt în bătaie", cum s-a zis

în sat, ca să fie „convins”. După doi ani a decedat, bolnav, în urma traumatismelor. Pe Crişan Petru l-au ameninţat cu pistolul. Cu asemenea exemple brutale, dictatura comunistă lovea nu numai în indivizi, dar producea un asasinat moral cu efect imediat şi general. Astfel că grija, frica, neliniştea au împins ţărănimea, până la urmă, spre forma de organizare colectivă preconizată de dictatura comunistă. Orice rezistenţă era suprimată fizic şi moral, deoarece aceste cazuri directe de oprimare creau precedente asupra statutului moral al satului românesc în genere.

Va trebui, cândva, să se scrie o lucrare asupra acestei dimensiuni, legată de asasinatul moral executat de către dictatura comunistă asupra ţărănimii româneşti. Aici nu sunt decât câteva repere, urmând ca ele să fie dezvoltate în lucrarea noastră: „Distrugerea ţărănimii sau distrugerea României pe o sută de ani”, cuprinzând etapele decimării fizice şi morale a ţărănimii române, pe o perioadă de o jumătate de veac.

Mircea Dumitrescu (Bucureşti)

CÂTEVA REPERE ÎN PROCESUL COLECTIVIZĂRII

M-aplec peste ani, vorba cântecului, şi-mi revin în minte figuri de ţărani întâlniţi în închisorile anilor 1948-1963.

- Revăd pe Florea Gâscă, cel cu încredere nelimitată în justiţie;

- pe moş Ion Buium din judeţul Neamţ, pildă de modestie şi fermitate;

- pe Ion Mercea din Arad, cel cu vorbă domoală şi bine cântărită;

- pe nenea Alexandru Pană din Muscel, furtunos şi conştient de dreptatea cauzei pentru care a luptat în Munţii Făgăraşului.

Dar cei amintiţi sunt doar câţiva dintre nenumăraţii oameni ai satului ale căror figuri se contopesc într-o unică imagine pe care, parafrazând, aş numi-o „cuminţenia pământului”. Ascultându-i şi văzându-le gesturile, mişcările, mă surprindeam gândind ca Lucian Blaga: „Veşnicia s-a născut la sat”.

Ce-i adusese pe toţi aceşti oameni blânzi în închisorile comuniste?

Răspunsul este unul singur: războiul declarat de comunişti structurilor socio-economice şi moralei satului românesc, permanentizarea comunismului de război iniţiat de către Lenin şi Stalin şi preluat de agenţii lor din România.

Manifestându-se ca primă formă, prin impunerea cotelor obligatorii, în curând s-a trecut la cooperativizare, continuându-se cu colectivizarea forţată.

O legislaţie specială, formată din zeci de acte normative (legi, decrete, dispoziţii ministeriale sau ale Consiliului de Miniştri),o armată de activişti, o presă de partid, o forţă de represiune constituită din Miliţie şi Securitate şi-au unit puterile pentru a înfrânge rezistenţa ţăranului român.

Conform „dublei gândiri", permanent au alterat afirmaţii şi negaţii, au ascuns intenţii, iar când au considerat că există condiţii suficiente pentru aruncarea măştii, comuniştii au lansat o întreagă legislaţie represivă pentru a îngrădi libertatea ţăranului şi a-i smulge proprietatea asupra pământului.

Dacă în legea reformei agrare se afirma că agricultura României se sprijină pe gospodăriile ţărăneşti bazate pe proprietatea particulară a celor ce stăpânesc pământul;

- dacă în 1946 dr. Petru Groza spunea tinerilor: „nu facem colhozuri, aşa cum vă sperie partidele istorice";

- dacă în acelaşi an, la 31 iulie, Teohari Georgescu a firma „Colectivizarea nu se va face. Toate acestea sunt minciuni";

- în presa comunistă încep totuşi să apară primele aluzii la colectivizare, definită ca „singura sursă de îmbunătăţire a vieţii ţăranilor", iar măsurile legislative nu întârzie să apară. Primele lovituri sunt îndreptate împotriva ţăranilor bogaţi, a „chiaburilor" şi moşierilor, care sunt obligaţi să predea maşinile agricole statului. Ca reacţie pasivă, proprietarii demontează maşinile, le ascund, iar unii chiar le îngroapă în pământ.

La 16 iulie 1946, prin Decretul 565/1946, statul devine unicul cumpărător al produselor agricole.

La 19 iulie 1947 se stabilesc cotele obligatorii ce se vor prelua de către stat. Acestea sunt raportate la suprafaţa deţinută, fiind majorate pentru cei ce au suprafeţe mai mari de 5 hectare.

În continuare, până în 1961, aceste cote sunt majorate şi extinse de la cereale la prăşitoare, apoi la lână, lapte, carne şi derivatele lor.

Sancţiunile pentru nepredare nu întârzie şi sunt dure: Decretul lege 183/1949 consideră aceste situaţii sabotaj economic şi le pedepseşte cu închisoare până la 15 ani muncă silnică.

În primăvara lui 1949 se înfiinţează gospodăriile agricole colective.

Forţarea ţăranilor pentru ale accepta stârneşte reacţii, mai întâi pasive, apoi violente.

Deşi în anii 1947 şi 1948 reacţiile violente sunt rare, începând cu 1949 şi ajungând până în 1961 ele se înmulţesc şi cuprind marea majoritate a judeţelor tării.

Astfel:

- În 1949, în comuna Izverna (Mehedinţi) sunt împuşcaţi trei tineri şi, în acelaşi an, în judeţul Botoşani, ţăranii din comuna Roma se răscoală, iar autorităţile trag cu tunul asupra satului;

- În Bihor se răscoală 17 comune: 16 ţărani sunt împuşcaţi demonstrativ şi 100 familii sunt deportate;

– În Arad se răscoală 15 comune: 12 oameni sunt împuşcaţi, conform ordinului D.G.S.P. nr. 513/2 august 1949;

– În Ialomiţa, Vlaşca, Ilfov, Galaţi, Tulcea, Vrancea, Mureş, Braşov, Dolj, Tecuci, Mehedinţi, Bacău, Cluj, Dâmboviţa, Olt, Teleorman, Suceava, Rădăuţi, acelaşi scenariu: ţăranii cer desfiinţarea cotelor şi a gospodăriilor colective, iar statul comunist răspunde cu foc, arestări şi confiscări.

– În 1961, la Plenara C.C. al P.M.R., Gheorghiu-Dej declară că violenţele asupra ţăranilor sunt reprobate de partid şi că ele au dus la 90.000 de arestări de ţărani, judecaţi în 30.000 de procese publice. Violenţele sunt puse pe seama Anei Pauker şi a lui Teohari Georgescu.

Semnificativ pentru făţărnicia acestor declaraţii este faptul că cei condamnaţi rămân mai departe în închisori, iar asasinii acestora stau liniştiţi şi fără mustrări de conştiinţă până astăzi, afirmând că nu şi-au făcut decât datoria.

Aceste crime au avut drept rezultat depopularea satelor, creşterea numărului celor ce le părăseau fugind la oraş, cu toate consecinţele acestei situaţii: muncitori slab pregătiţi, supranormativ de personal în industrie şi construcţii, producţie agricolă diminuată, suprafeţe agricole care nu mai produc.

Gheorghiu-Dej afirma în 1951 că, faţă de 1948, suprafaţa cultivată cu porumb s-a redus cu 800 mii de hectare.

Dar cea mai gravă consecinţă pe care o constatăm şi acum este distrugerea structurilor morale ale populaţiei satelor, matca naţiunii noastre: delăsarea, refuzul muncii, furtul proliferând la toate nivelurile.

Ce este de făcut?

Redarea încrederii fiecărui om în structurile statului, o legislaţie care să răspundă nevoilor maselor (căci numai răspunzând acestora statul îşi îndeplineşte menirea) şi nu în ultimul rând corectarea deficienţelor din mentalitatea românească.

Dumitru Pop-Roibu (Ieud – Maramureş)

IEUDUL – PRIMUL SAT SUPUS COLECTIVIZĂRII ÎN MARAMUREŞ

În anii '50 s-a înfiinţat prima gospodărie colectivă în comuna noastră. Şi apoi una la Săpânţa, două sate care au fost socotite reacţionare. Au început şicane de toate formele, procese de sabotaj pentru cote: i-au încărcat pe oameni, ei nu le-au putut da şi atunci i-au arestat. Dar şi cei care au putut da cotele tot n-au scăpat. De exemplu, un om de la noi a rezistat, şi atunci ce-au făcut ca să-l poată aresta? A fost programat ca să treiere la data de cutare, dar chiar în aceeaşi zi l-au trimis să scoată lemne de la Vişeu, departe de comună, şi atunci l-au putut băga la sabotaj. Cât i-au dat? Unşpe ani, domnule, pentru că n-a treierat. Sute de cazuri de astea au fost. Ne-au şicanat în tot felul: veneau în miezul nopţii să mergi să le dai declaraţii la Securitate! Şi oamenii sigur că s-au speriat, şi unii au luat drumul pădurii. Pe unii ne-au arestat în grup şi ne-a condamnat Tribunalul Militar din Cluj, iar cu vitele noastre, pe care le-au confiscat, şi cu averile noastre s-a înfiinţat colectivul. Nu s-au înscris în colectiv decât slugi, venite din alte sate, care n-au avut pământ. Cu tot ce-am avut noi şi ne-au luat s-a întemeiat colectivul. La început au fost puţini, vreo 50, că au rezistat oamenii până în '62 i doar atunci s-au înscris. Înainte de înscriere le-au făcut procese de sabotaj, până ce-au ajuns şi bărbatul şi femeia închişi şi au rămas pruncii singuri în sat. Aşa a început colectivizarea în Maramureş, unde, vedeţi şi dumneavoastră, nu-i loc de colectivizare, aici, pe dealurile astea. Multe s-au mai pătimit, dar eu nu ştiu, că n-am însemnat, şi eu sunt ţăran, nu intelectual ca să ştiu cum e situaţia.

Între timp au mai fost şi problemele de când am fost alipiţi la Ucraina. Puţini ştiţi , poate, că judeţul ăsta a fost alipit la Ucraina. Am rezistat şi atunci am scăpat. Când ne-au alipit, ne-au dat dispoziţii să facem un recensământ pe judeţ, cu semnături, şi le-au prezentat la Bucureşti ca cerere a populaţiei din Maramureş pentru alipire la Ucraina. Noi nu ştiam ce se întâmplă al Bucureşti, unde era guvernul Rădescu. Am trimis doi delegaţi, învăţătorii Vancea şi Văleanu din Sighet, ca să informeze la Bucureşti, să spună ce se întâmplă aici. Au mers acolo, era în jur de 1 martie 1945, dar Rădescu le-a spus: „Nu avem ce vă face, că voi aţi cerut alipirea la Ucraina", iar ei au spus situaţia cum e. Au mers şi la Comisia Aliată de Control, dar au primit acelaşi răspuns.

Când am aflat, noi am făcut o şedinţă, mai bine zis intelectualii, că eu sunt simplu ţăran, dar le-am trăit toate astea de la început şi sunt dintre cei puţini care am rămas. Au zis: „Să nu ne supunem" şi am venit şi am protestat la Comandamentul Rusesc de aici din Sighet şi ne-au admis o manifestaţie paşnică. Am anunţat toate satele de pe Iza şi de pe valea Vişeului, Borşa, dar s-a întâmplat o neregulă. Cum era atunci, după război, borşenii au venit înarmaţi, oamenii au mai băut şi pe parcurs au început să tragă. Din Sighet ne-au trimis vorbă să oprim manifestaţia că n ne dă voie să intrăm în oraş, altfel se întâmplă o nenorocire. Ne-am întors de la jumătatea drumului, de la Bârsana. Ce-i de făcut? Am venit noi, după aceea, câţiva din plasa Iza – directorul şcolii şi doi cetăţeni din fiecare sat – la comandantul pieţei, un maior rus. Aici, în Sighet, era o

divizie rusească, cu un general, dar la politic era maiorul. I-am spus ce e şi zice: „Mergeţi şi întrebaţi-l pe Odoviciuc de ce v-a schimbat prefectul". Eram şi eu când au fost la prefectură, da ne-au bruftuluit şi ne-au scos afară. Pentru că era zi de târg, noi am mers şi am anunţat populaţia şi ne-am întors mulţi de tot. O delegaţie am trimis-o la comandantul rus, i-am spus ce se întâmplă la prefectură, că i-au arestat pe ai noştri, şi el a dat un telefon şi i-a eliberat. Ne-am dus acasă. Ce-i de făcut? Am făcut o şedinţă la noi, la plasă: ne supunem, sau nu ne supunem? Am hotărât să nu ne supunem.

Ei au încercat să se extindă prin sate, dar nu puteau, mai alea pe la noi. Dar, oamenii de la o vreme s-au săturat de şicane şi atunci ei s-au extins în tot judeţul. Nu mai protesta nimeni în masă, public. Noi ne-am hotărât, totuşi, să rezistăm. Patru luni n-am luat contactul cu prefectura. Era în timpul războiului si trebuiau date cote pentru război, dădeam partea noastră la cotă, la Dragomireşti, unde era un comandant rus. La plasă era prim-pretor Ilie Luşco, un avocat din Dragomireşti. El a venit la noi şi ne-a zis să-i arestăm noi, pentru că nu se bizuia pe oamenii lui. Eu atunci eram primar în sat şi i-am spus că vom vedea ce va fi când vor veni la noi. În sat aveam un preot dârz, Dunca Ion, zis Jodlea, el a fost sufletul mişcării. Tocmai atunci a murit protopopul din Dragomireşti şi preotul a trebuit să se ducă la înmormântare. M-aş fi dus şi eu dar el a zis: „Nu veni că chiar atunci se poate întâmpla". Şi chiar atunci s-a întâmplat.

A venit o patrulă înarmată la judeţ, erau şase inşi şi cu un agronom. Au venit la primărie şi i-am întrebat „Cu ce ocazie veniţi?" Zice: „Vrem să facem reforma agrară". „În numele cui veniţi dumneavoastră?". „În numele guvernului de la Ujgorod" (guvernul ucrainean instaurat peste Tisa). „Domnule, noi nu recunoaştem guvernul de la Ujgorod, noi recunoaştem guvernul românesc de la Bucureşti". Dacă veniţi în numele lui, bine, dacă nu.Dar la reforma agrară de ce veniţi înarmaţi? Vă rog să puneţi armele jos". Ei au pus mâna pe arme să se apere, dar oamenii noştri erau amestecaţi printre ei şi i-au dezarmat imediat. Aşa i-am capturat. Seara a venit altă echipă, că ei erau organizaţi, dar n-au ştiut ce s-a întâmplat cu ceilalţi. I-am capturat şi pe ei. I-am trimis la pădure sub escortă, într-o casă izolată.

A doua zi au venit de la Sighet cu un camion. Nu ştiu cine erau, că s-au temut să intre în sat, dar cum satul e în vale, de pe deal ne-au omorât un om care ieşea să se ascundă şi tocmai pe el l-au împuşcat. Şi noi trăgeam, că aveam armele celor pa care i-am capturat. A durat situaţia asta cinci luni de zile. Noi aveam prizonierii luaţi, ei ne-au capturat patru oameni, pe care îi ţineau închişi într-un beci în Sighet. Eu cred că şi-au dat seama că se îngroaşe gluma, că nu era terminat războiul şi nu aveau nevoie de scanda în spatele frontului şi au cedat. A venit, deci, o delegaţie de la Bucureşti. Acolo era deja instalat guvernul Groza. Pătrăşcanu era ministru de Justiţie şi a venit un consilier al lui la Sighet şi a tratat cu noi. Asta se întâmpla în Duminica Floriilor, înainte de Paşti, pe data de 9 aprilie 1945. Au venit cu o maşină care avea pe scară un preot de aici de la noi, din Sighet, ca să nu tragă cineva în ei. De la Bucureşti au venit vreo trei delegaţi. Ne-au adunat la şcoală, ne-au expus situaţia de la Bucureşti, au văzut care este situaţia aici şi ne-au cerut să le dăm drumul prizonierilor. Am fost de acord să le dea drumul alai noştri şi la ai lor. Aşa s-a

întâmplat şi din fericire s-a terminat cu bine rezistenţa din ’45.

Am avut o perioadă de acalmie până în ’49, când a început calvarul cu arestările în masă şi cu condamnările politice, cu confiscările. S-au întâmplat tragedii, de exemplu în familia lui Dunca Dumitru au fost arestaţi tata, mama, două fete şi un băiat care a reuşit să fugă, dar tot l-au prins până la urmă. Au înscenat un proces politic, ne-au adunat într-o organizaţie şi pe mine m-au pus şef! M-au condamnat la 5 ani, pe Dunca Dumitru la 4 nani, iar pe ceilalţi la mai puţin, de un an şi jumătate la cinci. În februarie ’50 ne-au condamnat, iar apoi în ’50 s-a făcut colectivizarea, cu pământurile şi vitele confiscate de la noi. A fost o răzbunare, pentru că primul colectiv s-a făcut la noi şi nu s-au mai făcut în celelalte sate până în ’62. A trecut şi asta! Ne-au distrus familiile. A fost o nenorocire cu cotele peste puteri de mari. La noi a fost aproape jumătate satul închis pentru sabotaj. De-asta zic eu că a fost o tragedie mare. Aici s-a vorbit despre rezistenţă şi eu vreau să vă spun că rezistenţa noastră a început înaintea altora, dar din fericire s-a gătat cu bine cea din ’45, dar apoi a venit tragedia mai mare.

Liana-Maria Bocu (Cluj-Napoca)

CONDAMNAREA ŢĂRANILOR – ÎNCEPUTUL DEZASTRULUI

Procese ale Tribunalului Regiunii a III-a Militare Cluj

„Teza materialismului filozofic marxist despre existenţa socială ca factor secund are o uriaşă însemnătate pentru activitatea practică a Partidului comunist (...). Întreaga istorie a Partidului Comunist şi a statului socialist este un viu exemplu de aplicare creatoare a cestei teze marxiste, la rezolvarea celor mai complexe probleme care se ivesc în cursul construirii socialismului şi comunismului.”

MATERIALISMUL DIALECTIC,

Editura de Stat pentru Literatura Politică, 1954, Bucureşti, pagina 367.

I. Socializarea conştiinţei – o „problemă complexă” a partidului comunist

Activitatea practică a Partidului comunist a constat în distrugerea individualităţii, în ordinea prevăzută de teorie: mai întâi, socializarea existenţei umane prin desfiinţarea oricărei forme de proprietate particulară; apoi, socializarea conştiinţei prin anularea personalităţii.

Raportată la ţărănime, această activitate a Partidului a condus la distrugerea satului românesc prin colectivizare şi educarea „conştiinţei socialiste" prin metode represive. Partidul comunist n-ar fi reuşit să-şi „rezolve problemele", recunoscute „complexe", fără întreg sistemul represiv pe care şi l-a creat. Din punctul nostru de vedere, în represiunea comunistă cel mai important rol l-a jucat aparatul de justiţie. S-a vorbit mult în ultimii ani despre suferinţele din lagăre şi închisori. Au fost supuşi oprobriului public comandanţii, anchetatorii şi gardienii locurilor de detenţie. Au scăpat ca prin urechile acului instanţele judecătoreşti care au dat sentinţele de condamnare.

II. Condamnarea ţăranilor.

În ziua de 12 februarie 1959, În sala de judecată a Regiunii a III-a Militare Cluj, am asistat la două procese în care inculpaţii erau ţărani. Nu reţin nici numele lor, nici pe acelea ale avocaţilor sau ale martorilor, în schimb, reţin perfect sentinţele care s-au pronunţat contra lor şi capetele de acuzare.

Prima: 10 ani de închisoare şi confiscarea totală a averii, pentru atitudine duşmănoasă faţă de poporul frate sovietic. Ţăranul, un om de 40-50 de ani, fusese acuzat că afirmase, în prezenţa unor martori, că motocicleta IJ de fabricaţie sovietică este o copie slabă a motocicletei SIMPSON, aceasta din urmă fiind mult mai bună.

A doua: 15 ani de închisoare grea şi confiscarea totală averii pentru atitudine duşmănoasă împotriva regimului democrat popular instaurat în România. Ţăranul, un bărbat relativ tânăr, era acuzat că ascultă posturi de radio străine, că răspândeşte ştiri subversive, că ridiculizează toate formele de întovărăşire agricolă, că aşteaptă venirea americanilor şi că lansează zvonuri false pe această temă.

Ambele procese au durat mai puţin de două ore. Ţăranii s-au apărat, fie necunoscând acuzaţiile în totalitatea lor, fie declarând că în anumite situaţii s-au aflat în stare de ebrietate, ceea ce mi s-a părut foarte puţin probabil (după întregul lor comportament). M-au impresionat foarte neplăcut avocaţii, tocmai pentru că insistau asupra beţiei ca circumstanţă atenuantă, în vreme ce martorii acuzării, chiar negau cu vehemenţă acest lucru, declarând că ţăranii respectivi sunt cunoscuţi în sat ca nebăutori.

Pledoariile avocaţilor erau neconvingătoare, ei îmi păreau ezitanţi, exagerat de politicoşi, chiar umili. Martorii apărării, tot ţărani (şi un preot, mi se pare), erau, în general, membri de familie, echilibraţi, demni şi mult mai curajoşi. Martorii acuzării, însă, deşi tot ţărani, aveau mult aplomb. Ei îi cunoşteau foarte bine pe inculpaţi, consăteni fiind. Uimeau întreaga sală prin răutate şi prin prostie, producând rumoare în asistenţă, şi chiar indignare. Preşedintele completului de judecată a intervenit de mai multe ori pentru linişte, ameninţând cu evacuarea sălii.

III. Membrii instanţei

1. Indiferent de naţionalitate, membrii instanţei judecătoreşti nu cunoşteau nici limba română, nici gramatica limbii române. Făceau o impresie deosebit de proastă prin felul în care stâlceau cuvintele şi prin vocabularul lor teribil de redus. Uneori nu înţelegeau nici termenii folosiţi de inculpaţi, nici pe cei juridici folosiţi de

avocaţi, încât aceştia trebuiau să-şi reformuleze ideile şi propoziţiile pentru a le face accesibile propriilor acuzatori şi propriilor lor judecători.

2. Indiferent de naţionalitate, membrii instanţei (şi mai ales procurorul) demonstrau o evidentă lipsă de logică. Incapacitatea lor de gândire era atât de frapantă, încât mi-am făcut observaţia că repetenta clasei noastre (de care mă ocupasem mai mulţi ani) fusese cu mut mai inteligentă, având un nivel de gândire şi de exprimare mult mai ridicat.

IV. Încheiere

Instanţa care în ziua de 12 februarie 1959 a pronunţat sentinţele de condamnare pomenite mai sus, a fost formată din următoarele persoane:

1. Căpitan de justiţie Gödri Ioan – preşedinte
2. Căpitan de justiţie Kertesz Adalbert – judecător
3. Maior Bulgaru Ioan – asesor
4. Maior Vrapciu Gheorghe – asesor
5. Maior Costache Stelian – asesor
6. Căpitan de justiţie Duţu Gheorghe – procuror
7. Vasiliu Eugen – secretar

Structura completului de judecată probează, aşadar, că „întărirea continuă a statului socialist" s-a făcut „în procesul dezvoltării conştiinţei socialiste a maselor, prin unitatea frăţească a oamenilor muncii, fără deosebire de naţionalitate", cu alte cuvinte, într-o perfectă colaborare interetnică. Faptul ar putea explica, în parte, conflictul de azi dintre P.U.N.R. şi U.D.M.R.!

P.S.: În aceeaşi zi, au avut loc şi dezbaterile în dosarul nr. 2015/1958 pentru care mă aflam în sală. Sentinţa nr. 317/9.III.1959 conţine cea mai mică dintre condamnările zilei respective: 8 ani închisoare corecţională pentru omisiunea denunţării şi confiscarea totală a averii. Îmi permit să o reproduc pentru a reconstitui măcar printr-un element, felul cum se „făcea dreptate" în 1959.

Anexa

Dos. Nr. 2.015/1958

SENTINŢA Nr. 317

din 9.III.1959

Preşedinte: Cpt. de just. Gödri Ioan

Judecător: Cpt. de just. Kertesz Adalbert

Asesori: Maior Bulgaru Ioan

Maior Vrapciu Gheorghe

Maior Costache Stelian

Procuror: Cpt. de just. Duţu Gheorghe

Secretar: Vasiliu Eugen

S-a întrunit pentru a pronunţa în cauza privind pe inculpaţii:

1. /
2. /
3. /
4. / Cupşa D. Ioan, născut la 2 aprilie 1906, căsătorit având 3 copii, profesor – inginer, avere personală 1/2 casă, trimis în judecată pentru infracţiunea prevăzută de art. 209 pct. 1 Cp.

Dezbaterile au avut loc în ziua de 12.II.1959

Procurorul Militar a arătat că starea de fapt ce rezultă din dezbaterile judiciare, confirmă actele efectuate de ancheta penală, iar încadrarea juridică este aceea de uneltire contra ordinei sociale p.p. de art. 209 pct. 1 Cp. care constă în activitatea desfăşurată de inculpat în cadrul organizaţiei contrarevoluţionare iniţiată de inculpatul Pavelescu Eugen.

S-a dat apoi cuvântul apărării:

Avocatul Vaida Felician în apărarea inculpatului Cupsa Ioan a susţinut împrejurarea că pentru aceleaşi considerente expuse în apărarea inculp. Magda, nu se poate reţine nici în sarcina acestui inculpat faptul de a se fi încadrat într-o organizaţie contrarevoluţionară, singurul fapt ce eventual s-ar putea reţine, fiind aceea de a fi discutat cu Pavelescu E. în problema lucrării pe care acesta o concepuse şi de care deci ar fi luat la cunoştinţă, apreciind – susţine apărarea – că faţă de această stare de fapt, infracţiunea ce s-ar putea reţine în sarcina sa ar fi aceea prevăzută de art. 228 Cp. – În aplicarea sancţiunii solicită a se avea în vedere faptul că este la prima greşeală şi că după cum a arătat martorul Toderici Ioan, inculpatul a desfăşurat o activitate pozitivă pe linia didactică. –

În replică Procurorul Militar, îşi menţine concluziile cu privire la calificările propuse iniţial. –

Dându-se ultimul cuvânt inculp. Cupşa Ioan, a declarat că este cu totul nevinovat şi cere a fi achitat de orice penalitate. –

Pronunţarea amânată pentru ziua de 16.II. apoi 23.II. şi 3.III. în cele din urmă pentru 9.III.959. – Tribunalul deliberând în secret asupra acţiunii penale deschisă contra inculpaţilor: şi Cupşa Ioan, se constată următoarele:

În fapt: În ce priveşte pe inculp. Cupsa I. din probele administrate în cauză rezultă că a avut legătură cu Pavelescu E. în anii 1955-57 de la care a aflat de programul organizaţiei subversive, că a şi citit parte din acest program, cu toate acestea nu l-a denunţat organelor în drept. –

Angela Costin (Satu Mare)

O FAMILIE, VICTIMĂ A REPRESIUNII COMUNISTE

TĂTĂREŞTI, comuna Viile – Satu Mare, judeţul Satu Mare. Comună de şes, cu pământ roditor şi oameni care-l trudeau cu dragostea şi răbdarea de care numai ţăranul adevărat e în stare.

Copil orfan, bunicul meu, Erdei Dumitru, ca mulţi români de la acest început de secol, îşi încearcă norocul în America. Harnic şi econom, în câţiva ani strânge o mică avere, revine în ţară, cumpără pământ şi înjghebează o gospodărie. Îşi îngrijeşte cu patimă pământul, lucrează alături de ajutoarele angajate, sculându-se primul şi culcându-se ultimul. Pe copii, un băiat şi o fată, îi educă În acelaşi spirit de muncă, de hărnicie şi dăruire. Şi viaţa lui şi a familiei lui trecea liniştită, aproape idilică, legată de scurgerea anotimpurilor, de animale, de ploi, de secetă, de munci agricole, de trudă şi sudoare. Pământul, frământat de mâinile aspre, bătătorite, crăpate şi udat cu sudoarea frunţii era recunoscător şi-i răsplătea pe cei care-l iubeau. Astfel, la Concursul Naţional al Grâului din 1938, bunicului meu îi este conferită medalia de bronz pentru producţia medie la hectar. Până aici este biografia obişnuită, aproape banală a unui ţăran harnic şi cu dragoste de pământ.

Dar au venit comuniştii, cu cortegiul lor de minciuni, teroare, forţă, cu tăvălugul numit lupta de clasă, în numele căreia au distrus, au exterminat, au asasinat.

Şi acest ţăran, care în 1938 lua un premiu prestigios pentru producţia de grâu, este acuzat în 1951, la 63 de ani, că nu a lucrat bine pământul şi este umilit, şi amendat, şi condamnat la 3 ani închisoare, pe care îi execută în Insula Mare a Brăilei, la Piatra Frecăţei.

În aceeaşi perioadă, mai exact în toamna anului 1952, este arestată şi bunica mea, Erdei Ana, de 61 de ani. Execută 4 luni în penitenciarul din Satu Mare.

Cei doi copii ai lor nu au avut nici ei o soartă mai bună. Fiica, Victoria, căsătorită Pop, fusese deportată împreună cu toată familia (soţ şi trei copii minori) şi locuia la Turda, cu domiciliu forţat.

Fiul, Iuliu, tatăl meu, este arestat în iulie 1952 pentru delictul de sabotaj economic şi nepredarea cotelor de cereale impuse. Sunt aceleaşi acuzaţii care i-au fost aduse şi tatălui său, cu care avea gospodărie comună. Ambii plăteau pentru aceeaşi vină.

Pentru a intimida şi descuraja orice încercare de rezistenţă, procesul de condamnare s-a ţinut în satul natal, la recomandarea expresă a P.M.R.-ului local. Iată cum era justificată această măsură în Sentinţa penală nr. 667:

„Având în vedere că fapta inculpatului Erdei Iuliu este o faptă gravă şi are un caracter periculos economiei naţionale, Tribunalul a hotărât ca dezbaterea să fie ţinută la faţa locului, în comuna Tătăreşti, raionul Satu Mare, pentru a da un caracter educativ în fată oamenilor de la sate şi un avertisment pentru chiaburi şi pentru toţi acei care ar avea de gând să saboteze Planul economic de Stat prin diferite sabotaje economice”.

Lăsând la o parte formulările agramate, capetele de acuzare ne-ar face azi să zâmbim, dacă nu am şti ce consecinţe grave au avut.

„...Inculpatul cu rea credinţă nu a muncit pământul conform îndrumărilor Sfatului Popular şi a prevederilor agrominimului, nepunând gunoi destul pe pământ, neînsămânţându-l la timp".

Nu se ţine cont de argumentele logice şi de bun-simţ aduse de apărare, care cere acordarea circumstanţelor atenuante.

„Tov. Procuror în replică susţine că nu i se pot aplica circumstanţe atenuante deoarece învinuitul face parte din clasa potrivnică", argument convingător în ochii justiţiei comuniste.

„Tribunalul... a ajuns la concluzia că inculpatul fiind un chiabur şi ca atare chiar din poziţia sa de clasă este un duşman înverşunat al clasei muncitoare şi al regimului de democraţie populară" – iată o mostră de judecată a Tribunalului care-l condamnă „În numele poporului" la 9 ani închisoare. La aceşti 9 ani se mai adaugă 2 ani primiţi pentru că nu a pus în funcţiune batoza, fiind considerat tot sabotaj economic.

De la Penitenciarul din Satu Mare este transferat la canal, la Poarta Albă şi Cinci Culmi, unde stă până în 1953, când este eliberat în urma revizuirii procesului.

Tot în aceşti ani, 1951-1952, bunicul din partea mamei, Bogza Vasile este arestat şi închis în două rânduri. Invalid din primul război mondial, cu răni deschise la ambele picioare, care necesitau o îngrijire medicală zilnică, a suferit o agravare a bolii în timpul detenţiunii, care i-a grăbit sfârşitul.

Mama mea (rămasă singură, toată familia era la închisoare: soţ, tată, socru, soacră), având în grijă trei copii minori de 8, 10 şi 12 ani, şi ameninţată cu arestarea, părăseşte comuna împreună cu noi, copiii. Am stat ascunşi patru luni de zile. Ni s-a confiscat absolut totul: pământ, casă, mobilă, haine, veselă, animale din curte, atelaje, tractor, batoze etc. Fratele meu mai mare, fiind în clasa a VI-a, este dat afară din şcoală din cauza „originii nesănătoase". Va trebui să fie înfiat pentru a putea continua şcoala. Desfierea are loc abia în 1990. Din cele aproape 100 ha de pământ pe care le poseda familia mea, în 1990 am primit 10 ha, numai prin hotărâre judecătorească. La strâmbătatea legilor se adaugă şi reaua voinţă a celor care nu vor să cedeze privilegiile comuniste.

Primele veşti de la tatăl meu, de la canal le-am primit de la părintele Marina, preot greco-catolic, călugăr la mănăstirea de la Bixad, jud. Satu Mare, închis şi la Poarta Albă. Îmi amintesc că la eliberarea din închisoare era atât de slab încât nu putea sta pe scaun. Se scuza mereu şi cerea permisiunea să se aşeza e pe canapea.

Voi prezenta în continuare, mai succint, câteva cazuri şi nu voi epuiza lista, tot din familia mea, cu unchi, mătuşi, verişori care au suportat persecuţiile şi au cunoscut închisorile comuniste.

Fraţii bunicii mele:

Nicoară Iuliu – învăţător, arestat şi condamnat politic, executând 6 ani de închisoare.

Nicoară Cornel – avocat, arestat şi condamnat, execută 4 ani de închisoare.

Nicoară Alexandru – agricultor, arestat şi condamnat la un an şi trei luni închisoare, pe care îi execută. În timpul detenţiunii şi soţia sa Olga este arestată şi închisă timp de

câteva luni. Acasă rămâne o fiică minoră în grija unei mătuşi de peste 70 de ani. Conform ordinelor de atunci, este dată afară din şcoală şi pentru a putea continua este înfiată. Desfierea are loc în 1991.

Un verişor al familiei (Nicoară Dumitru – agricultor) este arestat în decembrie 1951 şi condamnat la 3 ani de închisoare. Dus cu unul din primele loturi la Canal, la Poarta Albă, moare în ianuarie 1953 de enterocolită acută, conform diagnosticului de pe certificatul de deces. În toamna anului 1952 este arestată şi soia sa Iuliana, acasă rămânând două fiice de 13, respectiv 12 ani, fără nici un sprijin. Mai mult, sunt date şi ele afară din şcoală şi vor fi înfiate fictiv de o familie pentru a putea continua. Mama lor revine din închisoare suferindă, marcată fizic şi psihic de detenţie, de moartea soţului, de grija pentru copii, de presiunile la care era supusă în continuare. Va muri câţiva ani mai târziu. Cele două surori, Lucia Budai, respectiv Angela Pop din Satu Mare, deţin puţine informaţii despre tatăl lor şi despre moartea lui tragică. Tot ce le-a parvenit din închisoare au fost câteva rânduri scrise pe o hârtie ruptă dintr-un sac de ciment şi trimisă prin „bunăvoinţa unui gardian bun", în care îşi exprima deznădejdea de a le şti singure – aflase că şi soţia e la închisoare. Le mai spunea că cizmele cu care a plecat de acasă au găuri cât pumnul. Şi le mai ruga să aibă grijă de ele. După mulţi ani au primit vizita unui deţinut care le-a spus că a fost de faţă la moartea lui. Atât şi un certificat de deces este tot ce ştiu despre tatăl lor.

Un nepot al bunicului meu, Bogza Liviu, arestat şi condamnat în 1950 pentru a fi colaborat cu partizanii.

Sora lui, Bogza Letiţia, arestată şi condamnată în 1952. Execută 4 luni de închisoare la Penitenciarul din Satu Mare.

Din păcate, există puţine documente scrise, pentru că aveau grijă comuniştii să nu lase multe mărturii ale nedreptăţilor şi abuzurilor pe care le făceau. Din cele, puţine, pe care le aveau părinţii, s-au mai pierdut în timpul mutărilor, hărţuiţi şi tracasaţi cum am fost.

Mărturiile orale n-au fost nici ele mai multe. Exista o mare discreţie, poate din dorinţa de a ne feri, de a ne proteja, ca nici măcar din auzite să nu cunoaştem ororile prin care au trecut. Îmi amintesc că tatăl meu povestea că într-o zi de februarie 1953, pentru că au evadat doi deţinuţi, au fost ţinuţi de dimineaţă până după amiază afară, întinşi pe pământ sub zăpada spulberată de crivăţul dobrogean. Şi povestea lucrul acesta unei prietene aflate în viaţă. Am intrat în cameră la începutul povestirii; nu s-a oprit, dar era parcă jenat de prezenţa mea.

Şi astăzi, cu un imens regret, îmi dau seama că atâtea lucruri au rămas nespuse, neîmpărtăşite, iar petele albe din existenţa celor dragi vor persista mereu. Regretul este cu atât mai mare cu cât tot ce se întâmplă azi în jurul nostru ne îndreptăţeşte să nu uităm nimic, să veghem pentru ca niciodată să nu mai fie posibilă întinarea fiinţei şi demnităţii umane, pentru ca niciodată flagelul care a fost şi este comunismul să nu mai aibă putere.

Lia Lazăr-Gherasim (Cluj Napoca)

RELAŢIA DINTRE INTELECTUALI ŞI ŢĂRANI

Generaţiile crescute în prejudecata „luptei de clasă” (a claselor, straturilor şi categoriilor sociale), greu pot înţelege, dar trebuie să o facă şi o vor face dacă sunt căutătoare de adevăr, că aceste determinări marxiste au fost falsuri sortite să alimenteze focul urii şi duşmăniei dintre oameni, naţiuni şi generaţii.

În Ardealul atât de târziu unit cu principatele surori, încă sub dominaţie străină românii au fost conştienţi că una sunt „de la vlădică la opincă”, iar vlădicii, învăţaţii, luptătorii politici (tribunii) îşi aveau cu toţii rădăcinile la sat, unde „nemeş” era ţăranul puşcaş în rând cu voievodul conducător de sate, chiar dacă pe stemă coroanele aveau mai puţine vârfuri. Aici în Ardeal n-au existat boieri cu moşii întinse, chiar dacă micii „nemeşi de 5 pruni” (adică cei cu 5 colţuri la diplomele împărăteşti) au plătit mai târziu, după venirea bolşevicilor împărţitori de nedreptate, acelaşi preţ cu marii latifundiari din alte colţuri de ţară şi de lume. Ironia sorţii a vrut ca în dubele ce îi duceau pe ţăranii vrednici (numiţi „chiaburi”), să se afle alături şi „domnii” care păcătuiseră în „domnia lor” prin faptul că aveau principii, credinţe, ştiinţă şi dragoste de neam şi nu prin averi cotropite de la cei săraci. Aceste lucruri încerc să le demonstrez în câteva cuvinte pornind de la două idei:

Osânda, teroarea, nedreptatea au fost comune ţăranilor şi intelectualilor ridicaţi din ţărănime, dar cu puternice rădăcini în satele şi pe pământurile lor de unde au fost smulşi tocmai casă li se rupă rădăcinile, opriţi să mai ţină legătura cu cei care erau neamurile, vecinii, finii lor, spre a nu-i mai influenţa, şi astfel opera de învrăjbire între oameni, de distrugere a culturii şi civilizaţiei, să poată fi dusă la bun sfârşit.

Deportaţii, „urcaţi ca vitele în camioane” neştiind încotro sunt mânaţi, erau duşi departe, sa nu strice „minţile oamenilor”, iar oamenii veniţi de aiurea au descins în miez de noapte şi au obligat soţiile celor aflaţi în puşcării să-şi pună paltoanele peste cămăşile de noapte, şoşonii traşi în pripă fără ghete, căci nu era vremea să se îmbrace. Li s-a îngăduit să-şi ia câteva provizii, „pentru 1-2 zile”. Iar când bunica mea Urdea Vilma (al cărei strămoş – Pop de Copalnic-Mănăştur – conform arhivelor, fusese întemeietorul satului şi „voivod peste mai multe comune” româneşti) a întrebat: „pot să-mi iau ceasul deşteptător?”, i s-a răspuns: „Nu, babo, tu de ceas n-o să mai ai nevoie în viaţă”. Acestea s-au întâmplat în noaptea de 1 martie 1949, când Urdea Vilma, bunica mea, Urdea Victoria, mătuşa, şi Lazăr Mara, mama, au fost ridicate de la Copalnic-Mănăştur, de la gospodăria de 40 hectare cu conac, parc, eleşteu şi biserică ctitorită de strămoşi, şi duse în domiciliu obligatoriu la Turda, iar apoi la Făgăraş, unde au rămas 14 ani.

Cărţile au fost împărţite în curte, unele arse, covoarele, tablourile, mobila furate, şi gol s-a făcut în strămoşeasca casă ca să devină depozit de cereale, şi mai târziu, cu brazii şi sălciile plângătoare tăiate, spital. Bunica spunea: „ce bine îmi pare că s-a făcut spital şi casă de naşteri, şi nu crâşmă”.

Bunicul, înmormântat în faţa criptei, îi învăţase pe oameni să facă cununi de grâne la cules, căci el, făgărăşanul venit de lângă Olt, băiat de ţăran, ştia să preţuiască pământul rodnic din Nord-Vest. După moartea lui monstruoasă, căzut sau aruncat în fântâna dintre brazi, rămăsese să străjuiască doar câinele, care ne se urnea de acolo. După cum scrie morăriţa Elena Nagy, în depărtare, la doamnele deportate, oamenii aduceau la seceriş cunună de spice, să o pună pe cruce, iar noaptea, pe furiş, să nu-i vadă miliţienii şi domnii cei noi, aduceau mâncarea câinelui ce străjuia mormântul şi flori fostului stăpân ce se afla sub glie.

Servitorii şi vecinii trimiteau scrisori şi „băgău". Tandor zicea: „am fost şi eu prizonier la ruşi şi ştiu ce-i să stai în pribegie fără să ai ce duhăni". Se şi bucura Tandor de săracele doamne, că domnişorul Vasile a ieşit din puşcărie şi un bărbat îi mai viteaz decât nişte femei. Deci muierile (ca atâtea altele, de exemplu Nena Boilă, care şi-a clădit pe Bărăgan casă, făcând cu mâna ei cărămizi din lut şi menţinând zorelele din ferestre), deci muierile au trăit ajutate de neamurile familiei Urdea din Grid, care s-au mutat în bucătăria de vară ca să poată sta „doamnele în odăile de sus". Ele au rezistat, chiar dacă nu s-au întors la casele lor, ci în case de prieteni sau în subsoluri oferite cu dragoste de neamuri iubitoare.

Nu averile le-au regretat (căci ele aici, în Ardeal, n-au fost niciodată mari, dar cuviincioase şi muncite de generaţii): au regretat depărtarea de cuib şi minciunile sădite între cei plecaţi şi cei rămaşi, minciuni răspândite de străinii de sat.

Aceasta a fost deposedarea din martie 1949, precedată de exproprieri, urmată de alte deportări şi pedepse, şi în sfârşit cumplita colectivizare, când crucile din cimitire au fost lăsate să putrezească, iar mormintele noi au fost împodobite cu stele în cinci colţuri. Cei care au cântat colectivizarea cântă azi cu glasuri ce se cred româneşti şi creştine tranziţia spre democraţie şi uită ce au fost, unii pocăindu-se, spre cinstea lor, dar rana rămânând în istoria ţării.

Anca Popa (Braşov)

OIERII ARDELENI, DESŢELENITORII BĂRĂGANULUI ŞI DOBROGEI, SUB EFECTUL DECRETULUI-LEGE 83/1949

Sighetul, „Auschwitz-ul roşu", arată lumii adevărul despre holocaustul comunist dezlănţuit 45 de ani în jumătate din Europa. Cât o viaţă de om. Două-trei generaţii distruse în pacea neagră de după război.

Zecile de milioane de victime şi morţi în miile de închisori, lagăre şi centre de deportare cer să li se facă dreptate. Sufletele morţilor trebuie să-şi găsească odihna veşnică. Supravieţuitorii să-şi redobândească demnitatea şi încrederea în semeni şi în valorile morale pe care se clădeşte civilizaţia. Şi, pentru ca asemenea orori să nu se mai repete, este fără îndoială necesară o dreaptă judecată a faptelor şi a făptuitorilor.

Adevărul despre primele centre de deportaţi din România îl cunosc puţini. Ele au existat timp de 15 ani, după data de 2-3 martie 1949 şi până în anul 1964, când au fost desfiinţate prin Decretul de graţiere nr. 176/1964, prin care au fost eliberaţi toţi deţinuţii politici. Asemenea centre au existat în localităţile cu mari garnizoane militare române sau sovietice: Piteşti, Râmnicu Sărat, Câmpulung Muscel, Bicaz, Dumbrăveni – judeţul Sibiu, Sfântu Gheorghe şi altele.

Cine au fost cei deportaţi în noaptea de 2/3 martie 1949? Oameni gospodari din toate regiunile ţării, care posedau 50 hectare de pământ pentru o familie. Mulţi aparţineau Bărăganului şi Dobrogei şi erau a treia şi a patra generaţie a plugarilor care au desţelenit aceste „pustii", cum descrie Bărăganul, în 1874, Alexandru Odobescu în opera „Pseudokynegeticos".

După războiul pentru Independenţă, în 1878, regele Carol I a hotărât să transforme pustele ţării în ogoare.

Statul a vândut pământul în rate mici, pe durata a 25 de ani (rata pentru un ha de pământ echivala cu plata unei zile de muncă pe ogor a unui muntean), dar a condiţionat vânzarea de cultivarea pământului.

Numeroşi oieri transilvăneni, fără pământ, din zonele Braşovului, Făgăraşului, Sibiului, Întorsurii Buzăului, cunoscători ai ţinuturilor de transhumanţă, le-au cumpărat, s-au mutat la câmpie, au devenit plugari şi au transformat în „grânarul Europei" terenurile pe care înainte ierburile creşteau înalte cât calul.

Satele întemeiate în Bărăgan şi, după plecarea turcilor, în Dobrogea, au denumiri similare localităţilor transilvănene.

Trei generaţii s-au jertfit prin muncă chibzuită şi cumpătare pentru a deveni plugari şi crescători de vite, cum se declarau. Unii şi-au dat copiii la şcoli superioare de comerţ sau de agricultură. Statul le-a înlesnit stagii în America, ca să-şi însuşească noile tehnici în domeniu, folositoare la propriile *moşii* – denumire veche românească dată pământului. Aşa au devenit *moşieri*, care la sfârşitul secolului trecut duceau grâul în căruţă la Viena şi apoi, până în 1944, cu şlepurile pe Dunăre. În colaborare cu profesorii şi studenţii Facultăţilor de Medicină Veterinară şi Agronomie, au ameliorat soiurile de cereale şi rasele autohtone de vite. Au făcut îndiguiri, irigaţii, lucrări de

îmbunătăţiri funciare, perdele forestiere din salcâmi, au folosit maşini şi utilaje agricole moderne.

Au aprovizionat permanent armata şi au plătit dările ţării, în grâne şi vite, prevăzute prin armistiţii. După seceta din 1946, i-au salvat de la foamete pe oamenii din Moldova şi vitele lor. Câte 100-150 de copii au fost aduşi şi întreţinuţi de câte doi-trei proprietari şi îngrijiţi de medici şi surori de ocrotire în dispensare şi cantine special amenajate.

Afirmaţiile acestea sunt atestate de documente din arhivele statului şi de martorii încă în viaţă.

După război, planul de sovietizare prevedea desfiinţarea proprietăţii private şi a deţinătorilor săi.

În anul 1945 li se lasă 50 ha de pământ de familie, restul se expropriază, fără despăgubire, împreună cu construcţiile aferente, în scopul împroprietăririi ţăranilor; în realitate se fac G.A.S.-urile, după modelul sovhozurilor.

După instaurarea guvernului comunist, sunt jefuiţi şi hăituiţi. Organizat sau nu, dările „pentru armistiţiu" se cară din gospodăriile lor cu camioanele. Bogăţia de odinioară rămâne o amintire. Li se impun planuri de culturi şi termene de 3 zile pentru arat şi semănat, în timp ce vitele de muncă, atelajele şi maşinile agricole li se rechiziţionează. Sunt arestaţi ca sabotori ai economiei naţionale, iar când sunt eliberaţi, sunt trimişi să îndeplinească planurile în aceleaşi condiţii, şi iarăşi sunt arestaţi de nenumărate ori. Taxele şi impozitele sunt înspăimântătoare, iar recoltele nu acoperă cotele fixate către stat. Sunt iarăşi făcuţi sabotori şi trataţi ca atare de noul Gestapo. Propaganda împotriva lor nu impresionează pe nimeni în sensul dorit, totuşi, ea va pătrunde treptat în minţile generaţiilor educate în spiritul luptei de clasă. Sunt consideraţi exploatatori ai ţăranilor, duşmani ai poporului şi vor trebui să piară.

În baza Decretului 83/1949, urmând legii exproprierii din 1945, în noaptea de 2 spre 3 martie, după ce li se pretinde să semneze o declaraţie prin care cedează statului de bunăvoie şi nesiliţi de nimeni toată averea, sunt scoşi din casele lor şi deportaţi. Li se lasă un rând de îmbrăcăminte, câte un tacâm şi câte o farfurie, două saltele şi două plăpumi pentru o familie cu patru copii, făină, untură, brânză pentru o săptămână şi bani pentru bilete de tren.

Mulţi vor pieri în deportare şi ulterior în închisorile comuniste, deşi nu fuseseră membri ai vreunui partid politic, iar politicienii fuseseră de mult întemniţaţi.

Regimul de supraveghere permanentă, „apelul" la Miliţie (duminica dimineaţa), controlul inopinat la domiciliu, ziua şi noaptea, aplicarea ştampilei D.O. pe buletin, seria şi numărul buletinului care indicau statutul de deportat politic, convocările la Securitate, zecile de autobiografii ce li se cereau, solicitările de nume şi adrese ale prietenilor, controlul corespondenţei, propunerile de colaborare pentru demascarea semenilor, recrutarea obligatorie, chiar dintre ei, a martorilor acuzatori în procesele altor deportaţi, arestarea ulterioară a martorilor care nu-şi menţinuseră declaraţiile, condamnările (de la 10 ani în sus) la închisoare corecţională sau muncă silnică au fost procedeele de terorizare şi anihilare a individului, vizând desfiinţarea fizică şi psihică.

La acestea se adăugau înfometarea, frigul, lipsa mijloacelor de subzistenţă, care i-au decimat chiar şi pe cei din afara închisorilor.

Lipsiţi de drepturi civice, nu erau primiţi să lucreze potrivit pregătirii lor, ci numai la săpat pământul – în cariere cum este cea de la intrarea în oraşul Sfântu Gheorghe (Covasna) – sau la construirea drumurilor. Cine nu rezista la târnăcop trebuia să piară de foame. Alimentele se vindeau pe cartelă, iar deportaţii nu aveau dreptul la cartelă. Murăturile cu mămăligă prăjită, fasolea boabe constituiau hrana săptămâni la rând. Prin statutul de expropriat li se fixase un impozit, pentru neplata căruia, în nenumărate rânduri, angajaţii Secţiei Financiare le confiscau lucrurile primite ca ajutoare. Cu toată interdicţia Securităţii, oamenii le aduceau ajutoare pentru supravieţuire. În zilele de pomeni, în familiile cu copii se adunau zece-cincisprezece farfurii cu mâncare şi pungi cu îmbrăcăminte. Mulţi s-au trezit cu câte o lăptăreasă angajată să le aducă lapte, fără să mărturisească cine o plăteşte. Rude, prieteni, foşti colegi de şcoală, ba şi ţăranii pe care, chipurile, îi exploataseră, veneau cu ajutoare, riscându-şi libertatea.

Supravieţuirea deportaţilor se datorează solidarităţii umane, o formă de rezistenţă socială la genocid. Dar ajutoarele erau sporadice şi deportarea a durat 15 ani.

Interdicţia pentru copii de a învăţa în licee şi facultăţi urmărea să le stopeze drumul spre afirmare.

Au fost ani pierduţi şi mulţi copii au rămas doar cu şapte ani de şcoală. Când interdicţia s-a anulat, s-au fixat taxe anuale de 300 lei pentru un copil, sumă imposibil de plătit în perioada de după stabilizarea monetară. Unii profesori au plătit ei înşişi, în ascuns, aceste taxe pentru copiii expropriaţilor care, de regulă, erau elevi foarte buni şi i-au păstrat în licee în ciuda controalelor pe care activiştii U.T.M. le făceau săptămânal.

Legislaţia actuală a lăsat pământurile acestor oameni vechilor G.A.S.-uri. Moştenitorii, indiferent de numărul lor, au devenit acţionari în comun pentru 10 ha şi primesc mai nimic, în timp ce potentaţii de azi au acumulat suprafeţe nelimitate. De ce au drepturi noii moşieri în defavoarea celor ce au plătit cu muncă, suferinţă şi moarte pământul dobândit cinstit? Interesele de grup pot fi o explicaţie.

În locuinţele lor, expropriaţii n-au mai ajuns niciodată. Puţinii supravieţuitori au rămas în centrele de deportare, nemaiputându-şi reprimi casele ocupate. Deci, noua Lege a caselor naţionalizate îi loveşte din nou. De ce? Explicaţia este aceeaşi.

Dar adevărul şi raţiunea trebuie să se impună.

Ovidiu Şerban (Bucureşti)

EXTERMINAREA CAILOR

I.

Scurt istoric al situaţiei existente înainte de 23 august 1944 în arealul românesc:

– Filip, regele Macedoniei, tatăl lui Alexandru cel Mare, cumpără de la locuitorii de la gurile Dunării, pentru armatele sale, 20.000 de iepe,

– Mircea cel Bătrân a fost unul dintre primii organizatori din Europa ai unei armate permanente pe principiul cavaleriei;

– Cavaleria lui Alexandru cel Bun a fost cea care a învins la Magdeburg temuta cavalerie teutonă;

– Vlad Ţepeş distruge armata condusă de sultanul Mohamet cu ajutorul raidurilor rapide ale cavaleriei;

– Ulyse de Marsillac consemnează că cea mai mare parte a armatei lui Mihai Viteazul a constituit-o cavaleria;

– Istoricul ungur Bruti motivează alianţa împăratului Ferdinand cu Moldova prin calitatea cailor de acolo, de unde cumpără şi pentru propria oaste. Tot el estima cavaleria lui Ştefan cel Mare la 40.000, iar un ambasador pe lângă papa Clement al VIII-lea cifra şi cavaleria munteană la acelaşi nivel;

– Sub Alexandru cel Bun şi Ştefan cel Mare exportul de cai a fost oprit;

– În anul 1552, împăratul Ferdinand scrie lui Carol Quintul că, în condiţiile unui război, cei doi prinţi români ar putea da 100.000 de călăreţi împotriva Ungariei.

După ce Principatele Româneşti au devenit tributare Imperiului Otoman, principala preocupare a locuitorilor a fost creşterea animalelor şi nu cultura pământului, deoarece exportul acestora şi în special a cabalinelor le asigura existenţa şi le facilita reputaţia.

Exporturile se făceau în Polonia, Lituania, Bosnia, Silezia, Prusia, Veneţia, Turcia (aici în contul tributului sau, în general, ca şi celelalte produse, la ¼ din preţ), Germania, Franţa, Danemarca, Ungaria.

Fanarioţii au luat ca primă măsură dezarmarea armatei – adică dezmembrarea cavaleriei, dar, cu tot embargoul impus de Înalta Poartă, au continuat exportul de cai de calitate către marile puteri contemporane.

Ca să ne putem face o idee despre volumul exportului, Putem cita faptul că numai Polonia importa anual până la 20.000 de cai, Austria îşi asigura *întreg necesarul,* turcii rechiziţionau, de asemenea, peste 3.000 de exemplare de elită.

Mareşalul de Saxa specifică regelui Albert al Poloniei vitejia celor 12 companii de munteni şi „ruinarea" danezilor în Norvegia de către cavaleria munteană dusă acolo de Carol al XII-lea, apoi strălucirea călăreţilor români la 1639, în Ungaria, recomandând regelui să formeze cadre călări cu cai munteni.

Cavaleria română a făcut minuni de vitejie în războiul de independenţă ca şi în Marele Război de Reîntregire, împlinindu-se pentru tara noastră întregită în graniţele

fireşti observaţia lui Wilkinson făcută în 1821 că „*dacă aceste ţări (Principatele Române) ar avea un guvernământ regulat, o administraţie înţeleaptă sub care agricultura, industria şi comerţul să prospere, dacă comerţul exportaţiunii ar fi deschis, dacă relaţiunile cu celelalte naţiuni ar fi stabilite în mod convenabil, ele ar deveni în puţin timp provinciile cele mai înfloritoare din Europa.".*

Aşa devenise România interbelică grânarul Europei, folosind ca unelte de muncă pentru acoperirea lucrărilor agricole, în majoritate, cabalinele, din care continua să exporte elitele crescătoriilor renumite de cai *Pur-sânge arab, Lipiţan* ş.a., cabaline care au contribuit la formarea celor mai renumite rase de înaltă performanţă în Europa.

Efectivele de cabaline ale României până la 23 august 1944 se cifrau la peste 1,5 milioane de exemplare. Acum începe şi tragedia unei specii care a fost de-a lungul istoriei reazem de nădejde în asigurarea existenţei vitale şi materiale a poporului român.

Trupele de invazie ale *„aliatului"*, Armata roşie, au inaugurat efectiv deposedarea de cabaline a României prietene; în afara *„capturilor"* de cabaline din dotarea unităţilor de artilerie uşoară şi cavalerie, pe traseele de afluire spre Câmpia Română şi, în special, în zona deschisă către Transilvania, pe valea Ialomiţei şi Dâmboviţei, folosind viclenia şi teroarea *au furat caii locuitorilor.* Primele eşaloane, însoţite de translatori de limba română, în localităţile de încartiruire, sub pretextul că au caii obosiţi şi în aceste condiţii nu pot continua urmărirea duşmanului în retragere, au solicitat schimbul de cai cu locuitorii. De teamă, de nevoie, cei care erau acasă au acceptat şi în locul cailor proprii le-au fost introduşi în grajduri caii Armatei Roşii. Armata Roşie a părăsit localităţile respective, lăsând aceşti cai asupra locuitorilor, uimiţi că totuşi a fost, în timp de război, un schimb echitabil. Dar cum se ştie, caii oricărei armate sunt dungaţi cu însemne proprii (litere, cifre de marcaj, însemnele unităţilor etc.). Eşaloanele următoare, care nu mai aveau translator, nu au acceptat nici o explicaţie şi sub ameninţarea armelor, au somat predarea tuturor cailor consideraţi a fi „*furaţi*", *dovada certă fiind dungarea cazonă* şi „ca un semn de umanitarism" nu i-au împuşcat pe hoţi. Nu există date despre efectivele totale de cabaline însuşite în acest mod de Armata Roşie. Unde nu au avut cai pentru schimb, primele eşaloane au cumpărat cu sila caii, plătindu-i cu bancnote (lei) elaborate de Comandamentul Armatei Roşii pe care era menţionat „*primirea în toate plăţile obligatorie – refuzul se pedepseşte conform legilor în timp de război*".

Efectivul de cabaline al României, după război, se cifra astfel la circa 1.000.000 exemplare.

II.

Motto:

„Art. 12 fasc. 6: se vor exercita presiuni asupra instituţiilor publice pentru ca acestea să nu acorde acte doveditoare proprietăţii asupra pământului; la necesitate actele vor arăta calitatea de primitor al unui lot dat în folosinţă.

Art. 13: Se vor depune eforturi pentru a face gospodăriile mici şi mijlocii nerentabile. Dacă nici astfel nu se va ajunge la rezultatul dorit, se vor întreprinde măsuri concrete (de deposedare

de pământ) pentru colectivizare. Necesarul de hrană să fie asigurat din import."

Directiva N.K.V.D. (K.G.B.) nr. 005/06.06.1947

Moscova (Strict secret)

Executanţii măsurilor din directiva sus-citată au procedat la deposedarea forţată de proprietatea funciară, concentrând măsurile pentru a face imposibilă prelucrarea pământului şi asigurarea existenţei. Înscrierile forţate în C.A.P.-uri (care nu întâmplător aveau denumiri ca „I.V. Stalin", „Drumul lui Ilici" etc.) *s-au făcut prin deposedarea de unelte şi animale de muncă*.

Existenţa zonelor necolectivizate sau necolectivizabile împiedica distrugerea totală a structurilor sociale. Aici s-a procedat la regimul de cote şi de impozitare exagerată, pentru ca locuitorii din mediul rural să renunţe la animalele de producţie şi de muncă, după ce acestea fuseseră folosite silit la prestaţiile – în special ale Sovrom-Lemnului înfiinţat pentru jefuirea pădurilor şi dirijarea lemnului spre „*Marea Prietenă de la Răsărit*".

S-a început persecuţia locuitorilor posesori de animale de muncă prin taxe şi prestaţii forţate determinându-i la vânzarea *sub valoare* către „stat" sau la abandonarea acestora: sacrificiile în interes gospodăresc au fost draconic urmărite şi pedepsite greu.

În C.A.P.-uri, în anii 1956-1958, organele de „specialitate" ale Ministerului Agriculturii (sub pretextul că „*marea agricultură înfrăţită*" a fost mecanizată cu ajutorul „*Marelui Prieten*", iar cabalinele sunt nerentabile) au „valorificat" peste 800.000 capete prin sacrificarea (măcelărirea) acestora şi administrarea ca „proteină nobilă" în hrana porcilor şi păsărilor din crescătorii. Uneori caii constituiau singura hrană, corectând „*gustul*" pentru hrana obişnuită şi determinând fenomenul de canibalism.

Marile herghelii renumite (Bonţida, Ruşeţu, Mangalia) au fost dezmembrate organizat. „*Matca*" a fost valorificată la preţuri derizorii în străinătate. Ulterior, ce a mai rămas ca nucleu la Mangalia şi Jegălia au fost jucate, după cum se spune, la ruletă de Nicu Ceauşescu la Las Vegas. Cu sacrificii şi eroism, *Pur-sângele arab* a fost salvat de familia doctorului veterinar Oţeanu.

Pierderile sunt inestimabile. Unde s-a ajuns?

Putem da numai câteva cifre estimative. Acum, numărul de fătări de mânji înregistrate se ridică anual la circa 60.000, din care în sectorul particular (în general necontrolat genetic) peste 40.000. Datorită sectorului particular, cifra totală a cailor este de circa 800.000 exemplare, din care 50% sub 3 ani. Şi când ne gândim că în secolul trecut se vindeau anual, numai în cele două Principate, peste 65.000 de capete de cabaline adulte de calitate, neafectând cu nimic matca de reproducţie.

Nicolae I. Gaftoi (Toronto)

ISTORIA UNEI TRAGEDII

La miezul nopţii de 18/19 iulie 1952, în comuna Izvoarele – Prahova, ceva straniu se petrecea în curtea casei lui Ioan I. C. Gaftoi, chiar în faţa dormitorului. (Acest dormitor rămăsese de fapt singura cameră din toată casa ce nu fusese luată ca sediu pentru partid, sindicat, uniunea femeilor democrate sau alte organizaţii tovărăşeşti). În timp ce câinele nostru se agita cu disperare, se auzeau bătăi puternice în geam şi strigăte isterice de „Deschide fereastra!".

Tatăl meu, auzind o asemenea hărmălaie afară, a deschis. Miliţianul satului a întins mâna stângă şi l-a apucat de partea din faţă a gulerului de la pijama, în timp ce cu mâna dreaptă i-a pus pistolul la piept. Alţi doi localnici, secretarul de partid şi un măscărici de la Sfatul Popular, erau de asemenea de faţă şi aveau ciomege în mână. Mai era şi unul cu o faţă străină, ce părea să controleze întreaga operaţiune. Miliţianul ordonă: „Stai nemişcat şi spune-i ordonanţei să deschidă uşa din spate" (singurul acces rămas). Tata s-a conformat şi cei trei au intrat în dormitor şi au fost urmaţi de miliţian ce a intrat prin deschizătura largă a ferestrei. Omul cu faţa străină ordonă tatei să se îmbrace de plecare, după care imediat miliţianul i-a pus cătuşele, cu mâinile legate la spate. Străinul se identifică verbal ca ofiţerul de Securitate „Ion Aldea" (nume real sau mai probabil de serviciu) şi scoate dintr-o servietă un plic închis, îl deschide şi citeşte cu voce tare conţinutul lui scurt. Era ordinul de arestare, ce nu aducea la cunoştinţa arestatului nici măcar motivul arestării.

A urmat o percheziţie brutală, cu multe sticle, borcane şi veselă spartă prin aruncarea pe podea, dar care în final nu a produs nici un corp delicat. Tatei nu i-a fost permis să ia cu el alte haine decât ceea ce era pe el. Fiind numai la câteva zile după „stabilizare", mama i-a dat singurii bani din casă, suma de 13 lei.

Plecarea a fost fără zgomot, dar cu lacrimi. Eu şi fratele meu mai mic (13 şi 11 ani) eram în pat şi ni s-a spus să stăm aşa pentru ca să facem loc la autorităţile poporului. Tata ne-a sărutat pe amândoi cu mâinile legate la spate şi, în bezna nopţii, a pornit pe drumul pieirii, lăsându-ne în grija mamei noastre, şi ea cu ochii plini de lacrimi, ce tot rostea cuvinte fără de înţeles. Nici bietul câine n-a mai scos vreun sunet, era şchiop, fusese lovit şi el de o bâtă!

Mama şi cu mine, a doua zi de dimineaţă, ne-am dus la Vălenii de Munte, capitala de raion, unde probabil că tata se afla în stare de arest. Nu am putut nici măcar să vorbim cu careva. Garda de la poarta Securităţii ne-a spus numai trei cuvinte: „circulaţi, vă rog"! Ducându-ne la miliţie, am dat de un sergent ceva mai omenos, care ne-a spus că el crede că ştie unde se află tata, dar că este imposibil să poată face ceva pentru noi.

Au trecut lunile lui iulie, august, septembrie, şi în tot acest timp – eu fiind mai mare – mi-am luat rolul în serios cu muncile de vară şi toamnă. Nu am uitat însă ca în fiecare seară să-L rog pe Bunul Dumnezeu să-l salveze pe tata, pentru că simţeam că e pe drum de pierzanie. M-am dus şi la biserica satului, când nimeni nu era primprejur, ca să-L rog pe nimeni altul decât pe Însuşi Dumnezeu să-L aibă în

grija Lui. El nu mi-a spus nimic, dar răspunsul lui nu s-a lăsat prea mult aşteptat!

Pe la mijlocul lui octombrie, am primit o carte poştală scrisă de tata din colonia de muncă M.A.I. de la Canal / Coasta Galeşu. Ni se cerea să trimitem de urgenţă haine, scule de bărbierit etc. Am trimis totul cât am putut mai repede. Curând după aceasta i-am scris pe furiş o carte poştală, ca nimeni să nu ştie că eu, acum în chip de „cap de familie", îi simţeam lipsa aşa cum numai un băiat între 13 şi 18 ani poate simţi lipsa tatălui.

În ziua de 11 decembrie ne-a fost expediată o a doua carte poştală, dar de data aceasta de la Peninsula / Valea Neagră. A fost ultima veste de la el, scrisă cu numai 7 zile înaintea decesului. Ne cerea cu disperare să-i trimitem de mâncare. Era scrisă cu creionul, de o mână fără vlagă, şi terminată la jumătatea spaţiului disponibil ce era atât de preţios pentru noi. Ne scria că. „este bine, sănătos" şi ne doreşte şi nouă. „numai bine şi sănătate"!

Am trimis urgent tot ceea ce ne-a cerut, dar spre surpriza noastră, cam pe la 30 decembrie, întreg pachetul a fost trimis înapoi fără nici o explicaţie, şi într-o stare de parcă cineva jucase fotbal cu el. Era numai o amestecătură de sare, zahăr, biscuiţi, miere, untură şi cioburi de borcane sparte. Nu ne-am putut explica ce s-a întâmplat!

În dimineaţa zilei de 6 ianuarie 1953 din nou câinele nostru se agita de parcă vroia să-şi ia o revanşă mai veche. De data aceasta şi el era înlănţuit, neputând face nimic mai mult decât să ne vestească prezenţa unui străin. Era acelaşi miliţian cu aceeaşi mască de oficialitate, aducându-i mamei la cunoştinţă că tata a încetat din viaţă la 18 decembrie 1952.

Eram în curte spărgând lemne şi nu am putut să nu observ, din disperarea gesturilor mamei, că ceva neobişnuit avea loc. Mi-am zis în sinea mea că probabil iar ni se cere să mai dăm o nouă cotă de carne. Cu numai trei săptămâni înainte ne luaseră porcul destinat pentru Crăciun, lăsându-ne la pomana vecinilor şi a bunicii. Dar nu, de data asta era ceva special, mama plângea cu oarecare resemnare, ca eu să nu bag de seamă la ceea ce se întâmpla. Mă apropii cu sfială şi o întreb ce s-a întâmplat. Mama îmi spune că. „tata a fost grav accidentat de căderea unui mal de pământ"! Miliţianul, cam încurcat, continua să-şi menţină faţa lui de piatră şi curând după aceea a plecat spunându-ne că aceasta e tot ce a avut de spus. Mama, cu o faţă pustie, îmi spune să mă duc să-mi văd de treabă, în timp ce se retrăgea în casă, unde o aştepta o rudă ce ne vizita. Observ însă că mama a încuiat uşa, lăsându-mă pe afară. Părea straniu!

Un mal de pământ a căzut peste tata! Cuvântul „pământ" m-a cutremurat, să fie oare aceasta realitatea or numai o încercare de a mă încunoştiinţa în mod gradual de o tragedie? Trebuia să aflu adevărul! M-am suit imediat în podul casei, păşind cu grijă ca să nu fac zgomot, până mi-am pus urechea la gaura din tavan unde firele electrice intrau în camera unde ştiam că se află mama. Ea încă plângea, dar în hohote! Nu a trecut mult şi am auzit câteva cuvinte care aveau să-mi zguduie conştiinţa pentru tot restul vieţii.

„De ce a trebuit să-i ia până şi viaţa?!"

N-am ascultat nimic mai mult, m-am ridicat încet şi am înţeles că de acum înainte am rămas singuri. Mi-am amintit de toate evenimentele din ultimele câteva luni şi toate conduceau la aceeaşi concluzie, era adevărul în toată

cruzimea lui! Mi-am amintit şi de scurta mea vizită de copil, la casa lui Dumnezeu, şi din nou m-am simţit singur. O mătuşă, în pioşenia ei, ca să mă consoleze, mi-a spus că Dumnezeu totdeauna va avea grijă de noi pe căi ştiute numai de el. Pentru un asemenea târg, i-am aruncat o privire de vultur turbat, ce cred că a urmărit-o câte zile a mai trăit. Biata bătrână, vroia numai să-mi aline amărăciunea!

Am părăsit cu toţii comuna Izvoarele – Prahova, în 1953, ducându-ne la Bucureşti, la o soră a mamei ce ne-a luat sub ocrotirea ei. De atunci în casa noastră s-a mutat „Sfatul Popular", iar în ziua de azi se adăposteşte „Primăria", ce nu au plătit de aproape o jumătate de veac încoace, nici văduvei şi nici celor doi orfani, nici o centimă de chirie.

În 1955 s-a ridicat regimul de „zonă" de la Canal. Curând am aflat de la rudele unui consătean (acum decedat) ce fusese arestat în aceeaşi noapte cu tata, şi al cărui nume era Mihail Gaftoi (Mişu), că acum se afla cu domiciliul forţat la o fermă de stat din comuna Ivăneşti, situată pe linia C.F.R. Bucureşti-Constanţa. I-am făcut o vizită în drum spre Valea Neagră!

Mişu mi-a povestit cum au fost duşi de la Ploieşti la Canal în luna lui iulie, în dube supraaglomerate, cu ventilaţie minimă, fără apă şi fără oprire. Când au ajuns la destinaţie, câţiva zăceau morţi, iar alţii inconştienţi pe podeaua dubei, în urina celor ce nu s-au mai putut controla.

La Coasta Galeşu a fost cumplit, au fost puşi la munci istovitoare de ridicare de bolovani şi săpături în pământ tare, sub soarele torid de august, cu foarte puţină apă de băut şi aceea infectată. Mâncarea era puţină şi de nemâncat. Condiţiile sanitare şi îngrijirea medicală erau practic inexistente, în timp ce temnicerii şi ai lor zeloşi brigadieri băteau pe oricine pentru orice, sau chiar pe degeaba. La Peninsula / Valea Neagră nu a fost mai bine. Mişu mi-a spus că au existat doi gardieni sau brigadieri (nu am reţinut exact) ce s-au purtat în mod barbar. Numele lor erau Grou şi Sabie. Nu ştiu dacă cel din urmă era numai o poreclă potrivită sau numele real. De asemenea mi-a confirmat că tata a decedat la 18 decembrie 1952, că ajunsese într-o stare de slăbiciune fizică de necrezut şi că ceea ce i-a pus capăt zilelor a fost o infecţie stomacală datorată apei infectate. Printre altele mi-a mai spus că a murit ţinând în mână cartea mea poştală, ce i-am trimis-o pe furiş!

În preajma ajunului de Crăciun se adunaseră doi morţi ce au fost îngropaţi în cutii de scândură grosolană. Temnicerii au spus că vor doi „voluntari" ca să sape gropile. Mişu nu a fost printre ei, dar a cerut discret unuia din cei doi să reţină coordonatele locului. Aceste coordonate mi-au fost date mie de către Mişu.

Mi-am continuat călătoria cea sinistră şi fără de bilet de tren spre Medgidia şi de acolo spre Valea Neagră. Am vorbit cu preotul satului, un om pe atunci în vârstă de vreo 35 de ani ce locuia în curtea bisericii, peste drum de cimitir. Dânsul, încercând să-şi amintească, îmi tot cerea detalii despre. „bătrânul" (.un bătrân de 47 de ani). Mi-a confirmat că, înainte de Crăciun, au fost aduşi doi morţi, ce au fost înmormântaţi într-un colţ de cimitir, una din poziţii fiind identică cu aceea dată de Mişu. Mi-a mai spus că dânsul s-a oferit să oficieze o slujbă sumară de înmormântare, dar aceasta nu i-a fost permisă. În zilele ce au urmat, o slujbă pentru cei doi necunoscuţi a fost oficiată şi sătenii au pus două cruci firave de lemn pe locurile celor două morminte,

atât cât şi-au putut permite în uscăciunea pustie a Dobrogei.

Cu acest bagaj de informaţii sumbre, m-am întors la Bucureşti în miez de noapte, ascuns printre coletele de la pat-vagonul unui accelerat, prin bunăvoinţa unui C.F.R.-ist mai în vârstă. Bietul om simţise cu ce fel de călător clandestin avea de-a face, şi mi-a oferit o felie de pâine şi un ciorchine de strugure din ghiozdanul lui de serviciu, în timp ce mă tot iscodea cu întrebări dureroase.

Ajuns acasă, mama şi fratele îmi spun că s-a primit un plic de la M.A.I., ce a fost reexpediat de la Miliţia Izvoarele – Prahova. În plic se afla o scrisoare de însoţire şi alăturat ei un carnet de C.E.C. în valoare de 36,16 lei. ce reprezenta preţul muncii de sclav şi al vieţii tatălui nostru! Mama ţinea acest carnet de C.E.C. ca pe un monument al durerii mute. Într-o zi, însă, m-am îmbolnăvit de icter şi singurul tratament prescris de doctor era regimul alimentar Mama a încercat să vândă la Talcioc ceva din puţinele haine ce mai rămăseseră de la tata şi care încă nu fuseseră transformate în haine cu croieli ciudate pentru noi, cât şi pentru dânsa. De data aceasta însă, mi-a cerut mie, nenorocitul, să fac sacrilegiul de a scoate acei bani mânjiţi de sânge, umilinţă şi barbarie, pentru a pune ceva pe masă. I-am scos, şi pentru o zi ne-am păcălit stomacul cu un aliment ciudat mustrare de cuget!

Numai noi şi familia noastră ştim cum – prin muncă, inteligenţă şi o combinaţie de şiretenie şi noroc – eu şi fratele meu am devenit unul inginer, iar celălalt economist.

În 1967 am fugit din frumoasa noastră ţară de coşmar cât am putut mai departe. Astăzi suntem stabiliţi în Toronto / Canada, de unde simt că trebuie să-mi fac această ultimă datorie de conştiinţă, prin a vă scrie această scrisoare de detaliu despre ceea ce s-a întâmplat cu cel ce a murit cu cei doi copii ai săi în gând. După 40 de ani, amintirea lui încă nu o putem uita!

Pentru această ocazie trebuie să semnez cu numele meu original, care astăzi a rămas numai o amintire răscolitoare.

Ioan Folea (Brăila)

TRANSFORMAREA SOCIALISTĂ A AGRICULTURII, AŞA CUM ESTE EA PREZENTATĂ DE ŢĂRANII BRĂILENI ÎN DECLARAŢIILE LOR

Directiva N.K.V.D. 003/1947, punctul 13, prevedea:

„Faţă de proprietatea ţărănească particulară trebuie dusă o politică în direcţia *falimentării gospodăriilor particulare*. După obţinerea acestor rezultate trebuie începută colectivizarea ţăranilor.

În măsura în care apare *opoziţia din partea ţăranilor trebuie scăzută livrarea mijloacelor de producţie şi trebuie mărite obligaţiile contractuale cu statul.*"

iar la punctul 14:

„Trebuie făcut totul ca hotărârile şi dispoziţiile să aibă caracter haotic (neexact) din punct de vedere juridic, economic şi organizatoric".

În martie 1949, prin plenara C.C. privind transformarea socialistă a agriculturii s-a stabilit „*îngrădirea şi lichidarea elementelor capitaliste din agricultură*", pe baza următoarelor „principii":

„*- rezolvarea problemei ţărăneşti este o sarcină a dictaturii proletariatului,*

- politica P.M.R. faţă de ţărănime trebuie deci să fie clară: ne sprijinim pe ţărănimea săracă, strângem alianţa cu ţărănimea mijlocaşă şi ducem o luptă neîntreruptă împotriva chiaburimii,

- politica de îngrădire a chiaburimii, de limitare a puterii sale economice,

- politica fiscală de clasă să-l apese pe chiabur,

- ţăranii săraci trebuie educaţi în lupta necruţătoare împotriva chiaburilor, aceşti exploatatori odioşi şi vicleni ai ţărănimii muncitoare,

- Sfaturile populare vor trebui să ducă politică de clasă, de lovire permanentă a poziţiei chiaburilor,

- lupta împotriva celei mai numeroase clase exploatatoare, burghezia satelor."

Sub acest drapel al urii şi dispreţului faţă de fruntaşii satelor s-a pornit marşul de colectivizare şi în judeţul pe care îl prezint: *Brăila.*

În anul 1945, prin legea 187, privind exporturile exploatării agricole şi fermelor-model cu vite, inventarul viu, mort şi clădirile aparţinând sau afectate acestor exploatări, indiferent de locul unde se află, au trecut în proprietatea statului; totodată şi instalaţiile agricole şi semiindustriale, bunurile şi materialele destinate acestora.

Proprietarii deposedaţi nu au avut voie să-şi ia cu ei nici chiar alimente pentru drum până la locul unde au fost deportaţi şi unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu. Majoritatea au fost apoi, sub diferite vini, condamnaţi la ani grei de închisoare, duşi la canalul Dunăre-marea Neagă sau în lagărele de exterminare din Insula mare a Brăilei, de unde numeroşi nu au mai scăpat cu viaţă. Domiciliul obligatoriu pentru aceştia a durat până la data de 21 august 1963, dar şi după această dată au rămas fără casă şi nu au mai primit nimic din fosta avere. Caselor în care au locuit li s-au dat şi alte destinaţii (cămine, sedii C.A.P., dispensare etc.). Cei mai

mulţi, bătrâni, bolnavi şi fără mijloace materiale au sfârşit în mizerie, iar urmaşii lor n-au putut urma facultăţi.

Legea Fondului Funciar nr. 18 din 1991 îi exceptează, atât pe cei care mai sunt în viaţă, cât şi pe urmaşii acestora.

Terenurile aparţinând acestora au devenit G.A.S., iar mai târziu I.A.S. În judeţul Brăila există în prezent 14 astfel de unităţi agricole şi o staţiune experimentală, toate cu o suprafaţă de 188.851 hectare.

*

* *

Pătrunderea comunismului în cetatea rezistenţei de milenii a neamului românesc, satul, trebuia pregătită amănunţit pentru scopul urmărit: degradarea acestui spaţiu spiritual şi izgonirea ţăranilor de la oraş. Mijloacele folosite, verificate anterior în U.R.S.S., sunt puse în practică treptat:

- dragostea propovăduită de religia creştină trebuia înlocuită cu ura de clasă. În acest scop ţăranii săraci şi muncitorii sunt antrenaţi şi încurajaţi împotriva celor avuţi, „chiaburii satelor";

- ţăranii săraci sunt împroprietăriţi din pământurile confiscate, iar marile moşii sunt transformate în G.A.S.-uri (Gospodării Agricole de Stat), surate ale sovhozurilor;

- ţăranii săraci sunt organizaţi în TOZ-uri, în ajutorul lor vin muncitorii din fabrici şi şantiere, care le repară uneltele agricole şi organizează, împreună cu activiştii comunişti, manifestări pentru pace, cu cântece, dansuri şi lozinci;

- recoltele acestora sunt transportate în curtea „întovărăşitului", cu muzică şi lozinci prosovietice şi comuniste şi în cantităţi mari;

- începe demascarea foştilor susţinători ai guvernului Antonescu, a foştilor legionari, a partidelor istorice, a chiaburilor exploatatori şi se cere confiscarea averii acestora, judecarea lor şi trimiterea la închisoare;

- membrii asociaţiilor, împreună cu ţăranii săraci şi lichelele care au fost membri prin tot felul de formaţi politice, trec, pentru a-şi salva pielea, de partea activiştilor ca elemente de presiune în procesul de colectivizare şi devin, unii din ei, cadre de partid şi de stat;

- pentru a-i sărăci pe mijlocaşi şi pe aşa-zişii „chiaburi" se fixează cote pe ce producea ţăranul (sau pe ce nu producea), ieşite din comun de mari, şi impozite exagerate. Dacă nu erau onorate la timp, urmau măsuri dure: confiscarea inventarului agricol, mobilei, arestarea datornicilor, judecarea şi condamnarea lor, apoi trimiterea în lagărele de muncă forţată, la construcţii de diguri etc. În judeţul Brăila aceştia au fost de ordinul miilor, fără să fi beneficiat până în prezent de unele reparaţii morale sau materiale, acordate prin D.L. 118 din 1990 (fiind judecaţi de tribunale civile, sunt consideraţi de drept comun, o altă nedreptate făcută ţăranului român);

- obligarea la munci voluntare, cu atelajele proprii (la construirea de şosele şi diguri), săptămâni şi luni la rând, a celor neînscrişi în C.A.P.;

- vizite neîntrerupte, ziua sau noaptea, de către echipele de presiune, însoţite de cei care s-au înscris în C.A.P., urmate de chemări, ameninţări şi bătăi;

– obligarea celor neînscrişi de a-şi transporta recolta de păioase la aşa-zisele „arioaie", de unde după treierat se întorceau cu furca în spate, oprindu-li-se întreaga recoltă, neprimind boabe nici măcar pentru sămânţă. Nenumăraţi ţărani au fost condamnaţi că „au furat" o găleată sau două de grâu, din producţia proprie;

– eliminarea din liceu a copiilor celor care nu se înscriau în colectiv, cu toate consecinţele de urmau din aceasta;

– presiuni exercitate asupra soţiei şi copiilor în acelaşi scop;

– sub pretextul căutării cerealelor furate, se săpau gropi adânci în case şi prin curţile necolectiviştilor;

– găsirea în ograda acestora a unor gamele, lopeţi lineman, haine vechi militare, rămase din timpul războiului, erau urmate de ameninţări cu trimiterea în faţa Tribunalului Militar pentru sustragerea de echipament militar;

– în preajma Crăciunului nu se mai primeau bani pentru impozite, ci se confiscau porcii, iar de Paşti, mieii;

– nu puţine au fost cazurile când unii activişti îşi făceau necesităţile în putinele de murături, varză sau chiar brânză;

– pe măsură ce tot mai mulţi ţărani cedau presiunilor, devenind membri C.A:P., măsurile deveneau şi ele din ce în ce mai dure;

– pentru nepredarea cotei de lapte (făcând din el brânză pentru copii), femeile au fost purtate cu caşul legat de gât, ca să vadă şi alţii cum se pedepsesc astfel de crime;

– unora mai dârji li s-au înscenat procese politice, în urma unor percheziţii „descoperindu-se" între rufe un pistol sau o carte interzisă, pe care omul nu le-a avut niciodată;

– ţăranii, convinşi că toate aceste abuzuri sunt pe pan local, au adresat memorii către Gheorghe Gheorghiu-Dej şi şi-au trimis delegaţii cu ele. La înapoierea din Bucureşti, în gara Brăila unii au fost aşteptaţi de organe de represiune, arestaţi, anchetaţi şi trimişi în judecata tribunalelor militare, unde au primit condamnări între 3 şi 10 ani, condamnări executate în totalitate (exemplu, comunele: Spiru Haret, Cuza Vodă, Însurăţei etc.); aceasta a fost cea mai puternică lovitură, oamenii s-au convins că totul era dirijat de sus, de „iubitul partid";

– mulţi ţărani stăteau ascunşi cu atelajele şi animalele prin Insula Mică, Insula Mare a Brăilei şi prin stufărişul din orezăria Luciu-Giurgeni, dar tot timpul erau urmăriţi şi duşi înapoi, în comunele respective;

– lipsiţi de orice sprijin moral din partea învăţătorilor şi preoţilor (ameninţaţi şi ei şi arestaţi), se înscriau până la urmă, majoritatea, în C.A.P.-uri;

– după 1958-1959 a urmat o nouă tragedie: uciderea cailor şi darea cărnii de cal ca furaje pentru supravieţuirea porcilor.

Oficial, încheierea colectivizării a fost anunţată în anul 1962, dar în realitate caracterul ei formal poate fi dovedit prin măsurile pe care autorităţile le luau periodic în anii următori. Iar pentru unii ţărani, sechelele colectivizării persistă, prin aplicarea abuzivă a Legii Fondului Funciar până în zilele noastre.

Vor putea uita ţăranii noştri timpurile când, an de an, li se confisca porumbul produs în grădini, pentru ca C.A.P.-ul să-şi achite obligaţiile faţă de stat?

– când, de două ori pe an, preşedintele Sfatului Popular, însoţit de activişti, strângea la un preţ simbolic găini, curci şi miei?

– când în fiecare an erau adunate în curţile C.A.P. cotigile şi căruţele ţăranilor, ca să aibă cu ce căra „prada" din câmp, cum justificau activiştii?

În 1962 s-au confiscat sute de cai, căruţe şi oi, sub pretextul că prin Statutul C.A.P. se interzice membrilor cooperatori să posede animale de transport şi mai mult de zece oi.

Cei mai mulţi membri ai C.A.P. munceau cu 10-15 lei pe zi. Calitatea muncii s-a degradat, producţia a scăzut, iar completarea veniturilor cu tot ce se putea fura devenea un obicei: „totul fiind al nostru, nu furăm, ci ne întregim venitul"!

În acest timp, tinerii satelor plecau la oraş, desăvârşind fără voia lor opera destructivă a colectivizării: înlocuirea ţărănimii cu „omul nou", a spiritualităţii ţărăneşti cu mediocritatea suburbană.

*

* *

Transcriem în continuare declaraţii ale unor ţărani din zona Brăilei, privind colectivizarea, publicate de doamna S. Bounegru în „*Istros*", nr. II-III, Brăila:

Ioan M. Udrea din comuna Osmanu (Unirea), fost voluntar în armata română la 18 ani, şi care a luptat atât pe frontul de Est, cât şi în Vest: „Venit de pe front în 1945, m-am căsătorit şi tata mi-a încredinţat întreaga gospodărie s-o administrez. În primăvara anului 1946 am fost chemat la primărie şi numit ca «gospodar şef de tarla», să îndemn cetăţenii ce să semene, să ne unim şi să facem gospodărie modernă şi să ne ajutăm între noi. Mi-am reparat casa, am împrejmuit-o, am construit şi un grajd modern, dar în primăvara lui 1948 am fost evacuat din casele părinteşti, făcându-se sediul pentru jandarmi, şi mutat într-o casă veche la socrul meu, iar pe tatăl meu l-a băgat într-o bucătărie veche şi dărăpănată, obligându-l să ridice un gard de doi metri ca să nu vadă ce se petrece la postul de jandarmi. Noaptea se dădea alarma, veneau din Brăila, cu maşini ruseşti, diferiţi vagabonzi, care atacau oamenii paşnici. Se trăgeau clopotele la biserică, dar am reuşit să-i facem să fugă fără pradă. Pe tatăl meu l-au forţat să lucreze la digul de pe Siret. Tot timpul am fost forţaţi să intrăm în colectiv, ne-au pus cote foarte mari, şi pentru ce aveam şi pentru ce nu aveam, urmând percheziţii. Un prieten m-a anunţat că vor să-mi facă o înscenare şi să-mi pună ceva armament sub saltea. M-am întors acasă când mama mea şi sora erau cu faţa la perete şi cu mâinile în sus şi percheziţionate. La apariţia mea mama a leşinat şi a căzut jos, crezând că-i împuşc, fiindcă ştia că am pistol. I-am invitat să părăsească casa şi ghidul le-a spus că am fost voluntar pe amândouă fronturile. Au înţeles şi au plecat. Tata fiind la dig pe Siret, a fost chemată mama la primărie şi a primit ultimat ca în 48 de ore să se înscrie în G.A.C., cu toată averea. Oamenii erau foarte speriaţi. Eu, care am fost pe front în U.R.S.S., am aflat de acolo despre toate grozăviile

ce s-au petrecut acolo ca să intre în colhoz şi i-am povestit tatei că nu va rezista nimeni. Au fost chemaţi la primărie (unde era plin de activişti şi securişti) tatăl meu, Udrea Mihalache, Dumitru Moroianu, cu feciorul Stănel, Enache Dumitru, Enache Anghel, Enache Radu, Puia Dumitru, Puia Moise, Puia Eniţă, Popovici Ion, Boldeanu Radu de 88 ani, care au fost schingiuiţi în chip şi fel. Dintre toţi, doar seara târziu i-au dat drumul tatălui meu, datorită primarului Postolache, care le-a spus că am fost voluntar pe ambele fronturi şi rănit şi decorat. Au fost multe zile până au acceptat să se colectivizeze şi alţi cetăţeni ai satului. După eliberarea din închisoare, au venit acasă Enache D, Enache Aurel, Enache Radu, Puia Dumitru. *Puia Moise, la 2 zile de la eliberare, a murit.* Puia Eniţă, Popovici Ion s-au eliberat şi ei, iar *moş Boldeanu Radu de 88 ani a murit în închisoare la Focşani.* Tatălui meu i-au confiscat casa, sculele, utilajele, animalele şi l-au mutat într-o casă părăsită a cârciumarului Zaharia. Am aflat că vroiau să-i facă şi un proces ca să-l bage la închisoare. A plecat, fără să spună ceva, în Moldova la fratele meu medic, spre a-l ţine ascuns.

În toamna anului 1951, în decembrie 13, când am fost plecat de mi-am predat toate cotele (care erau exagerat de mari, dar n-aveam încotro), am fost percheziţionat la domiciliul stabilit de ei, într-o căsuţă la socrul meu, Şerban Enache, de unde au ridicat tot ce au găsit şi au făcut proces verbal că au percheziţionat domiciliul tatălui meu, Udrea Mihalache. El nu mai locuia în sat din 1950. Cu rechizitoriul nr. 9719 din 22 decembrie 1951, a fost judecat de parchetul Tribunalului Brăila, care a sechestrat ceea ce s-a ridicat de la domiciliul meu, nu al lui tata, care nu arase pământul fiindcă nu mai avea cu ce. Cerealele au fost ridicate de cpt. Vâlsan şi plut. de Miliţie Vereş Victor şi primite de şeful de bază Coslov Tănase, pentru care am primit doar un proces verbal. Văzând că cercul se strânge în jurul meu din ce în ce, am părăsit satul şi m-am mutat la Brăila, angajându-mă la o unitate militară de construcţii. Am făcut o şcoală de şoferi şi am muncit în continuare la o unitate de transporturi. Am uitat să spun că atunci când au ridicat şi din casa noastră tot, soţia mea a murit de inimă rea. Nu pot să povestesc toate nenorocirile ce s-au petrecut în satul meu până ne-au colectivizat".

Vasile Corneanu din comuna Berteştii de Jos: „Tot aşa de greu ca şi cotele, poate chiar mai greu, plăteam impozitele. Nu aveam ce să mai vindem şi nu puteam face rost de bani, să ne plătim datoriile către stat. Ţineam în gazdă doi tineri care lucrau la orezărie şi nu cheltuiam un ban din chirie, dar în preajma Crăciunului ne-am pomenit în curte cu inspectorul financiar Pîcleanu şi casierul Cojocaru, care răspundeau de comuna noastră. Aveam bani ca să-mi plătesc impozitul, dar a refuzat. Mi-au luat porcul din coteţ, pe care vroiam să-l tai ca să am ce mânca cu cei trei copii ai mei şi mi-au luat şi 30 de oi. Mi-au luat pământul cel mai bun, oi şi vite, dar trebuia să dăm aceleaşi cote. În această perioadă ne-a scos Dumnezeu în cale un om de suflet, Radu David, care ne mai ştergea din hectarele de pământ cu care eram trecuţi în registru şi ne trecea cantităţi mai mari la cotele pe care le predam, să-i dea Dumnezeu sănătate, ne mai uşura datoriile ce ni le puneau activiştii de partid. Această perioadă de creştere a obligaţiilor (...) a durat până în primele luni ale anului 1952, când a început ofensiva colectivizării în satele comunei

Berteştii de Jos, precum şi în restul ţării. Dintre cei care formau echipa de şoc şi de terorizare a ţăranilor, care în disperarea lor nu ştiau cum să scape de pământul pentru care şi-au dat sângele în război, ca şi munca lor de zi cu zi, erau Ion Drăghici, Preda Drăghici, Şerban Panait, Ivan Burlacu, Constantin Panait, Ilie Aldea, Mihalache Caraman. Dar mai erau şi nişte călăi străini, Decu Cucu şi Gheorghe Buzatu, care ne striveau în bătăi cu nişte activişti veniţi de la Brăila şi ne ţineau închişi fără apă şi fără mâncare, în beci la Gheorghe Vintilă, silindu-ne să trecem în colectiv. După câteva zile ne eliberau, veneau pe acasă, ne luau laptele, mălaiul, brânza şi chiar şi murăturile, apoi ne arestau din nou. Ne duceau cu căruţele la munci forţate, la stuf în baltă, cărat pământ în dig, cărat piatră de la Stăncuţa la Însurăţei, care era reşedinţă de raion".

Marin Vintilă din comuna Berteştii de Jos: „Securistul Ilie Buzea ne-a arestat mereu, pe Nicolae Vintilă, Voicu Vintilă, Dumitru Encuţu, Gheorghe Vintilă şi pe alţii, şi ne ducea la raionul Însurăţei, la bătaie şi foame. Aveam peste 400 de oi şi ni le-au confiscat, ne-au dat afară din casă, pe tata l-au dus la puşcărie pentru nepredare de cote, iar pe mine m-au băgat într-o unitate de construcţie şi m-au ţinut patru ani, iar în casa noastră s-a înfiinţat colhozul. Mihalache Caraman avea o vorbă: „Gheorghiu-Dej comandă la Bucureşti şi eu comand aici". Nu puteai sufla în faţa lui. Noaptea ne ascundeam şi dormeam prin mărăcini. Intrau noaptea în casă, de două ori au vrut să mă împuşte. Pe Zamfira Encuţu a purtat-o prin tot satul cu bucăţi de brânză legate de gât, că a făcut laptele brânză în loc să-l predea la colector. Cel care a purtat-o a fost Cucu Decu. Pe Siţa lui Vintilă a bătut-o rău de tot şi a călcat-o în picioare Gheorghe Bucălău. Un om rău era şi colectorul Şerban Gh. Panait, ne lua tot ce găsea în casă. Securistul Buzea umbla cu activişti după el, şi la care ne-a găsit haine vechi militare, ne-a arestat, ne-a dus la Însurăţei, ne-a anchetat şi ne-au bătut rău de tot, de ce vorbim cu chiaburii din comună şi ce spun alţii despre ei, de fiecare dată ne bătea. Mitu Caraman era un comunist înfocat, era gestionar la cooperativă, umbla cu alţii călări pe caii noştri şi ne trimiteau mereu la Ion Drăghici, care era preşedinte, ca să ne convingă cu forţa să intrăm în colhoz. În vremea aceea eram ca pe front, nu aveam un minut de linişte. În 1957, nu mai puteam rezista, a venit de la Brăila un activist Geană cu mulţi activişti, care spuneau că sunt ofiţeri de Securitate şi procurori şi că dacă nu ne trecem la colectiv ne fac proces şi ne duc la Canalul Dunăre-Marea Neagră, acolo ne vor rămâne oasele. Au adus şi elevii şi elevele, de băteau toată ziua prin porţi şi ne trimiteau să ne înscriem la colectiv, că au să-i dea afară din şcoală. Eram săraci, obosiţi, speriaţi, bolnavi, vroiam să scăpăm de toate, nu mai puteam, şi ultimii din sat care ne-am înscris au fost Dumitru Gheorghe (Carabete), Dumitru Decu (Dronea), Ion Encuţiu, Vasile Corneanu. Aceasta s-a petrecut în vara lui 1957, când ne-au luat pământul, animalele şi uneltele agricole. Aveam un cal mare şi frumos, după ce l-au luat mă obligau să merg să-i dau de mâncare. Calul nu primea de la nimeni nimic, într-o zi a dispărut din grajd, poate l-a omorât".

Eana Folea, născută Corneanu, din comuna Scorţaru: „Se fixau cote şi pentru ce nu aveai: 0,800 kg lână pentru fiecare oaie ce ar fi trebuit s-o ai, la hectar de teren arabil,

miere pentru stupi etc. Nepredarea cotelor la timp se solda cu arestări, procese, condamnări, muncă în Insula Mare a Brăilei sau la Canal. Cotele pentru chiaburi erau stabilite cu sfânta luptă de clasă: dacă în 1951 producţia medie la hectar în comună a fost de 1.800 kg grâu, cota a fost de peste 2.300 kg grâu la hectar. Bieţii gospodari îşi vindeau lucrurile din gospodărie, cumpărau grăunţele pentru a-şi acoperi cotele fixate. Cine nu-şi preda cota fixată în două săptămâni de la recoltare risca o condamnare de minimum 6 luni închisoare şi maximă de 3 ani, după cum te iubeau cei din colectiv. Dintre cei de care îmi amintesc că au fost condamnaţi sunt: Stoica Mitru, Stan Vlădescu, Stan Caraman şi mulţi alţii. Au încercat o metodă şi mai perfidă, forţând pe chiaburi să intre în colectiv dacă vor să scape de închisoare. Îngroziţi de ce le povesteau cei ce făcuseră puşcărie, majoritatea au intrat. Văzând aceasta, şi mijlocaşii s-au înscris în colectivă, asta în 1952. Tatăl meu, chiabur, dar îngrozit de cote, a păţit-o, a ajuns brigadier zootehnic şi secretar P.M.R. în comună. Dar în 1953, în februarie, chiaburii au fost daţi afară din G.A.C., rămânând pe drumuri, muritori de foame şi ei şi noi, copiii lor. După un an, li s-au dat cele mai neproductive terenuri, fără unelte agricole şi cu cote maxime. În 1954-1955, au urmat cele mai masive arestări şi condamnări din rândul oamenilor gospodari. Arestări şi condamnări ce au continuat ani şi ani de zile.

Aveam 12-13 ani, perioadă în care părinţii mei, ca şi ceilalţi consăteni munceau din zori şi până-n noapte pentru a-şi putea acoperi cotele impuse ţăranilor mijlocaşi şi chiaburi. În familia Corneanu din com. Berteştii de Sus (Odmăt), scopul lor era să-şi salveze pământul şi vitele, de aceea nu se îndurau să-şi cumpere vesela necesară sau o găleată, fiecare leu se plătea perceptorului Pîcleanu sau pentru cotele impuse. La recoltarea grâului, întregul sat îl ducea la «arioi», de unde, după treierat, părinţii mei se întorceau cu furcile în spate, fără o mână de grăunţe, nici măcar pentru sămânţă. În anul 1952, după predarea întregii producţii obţinute de părinţii mei, nu au acoperit cotele fixate, şi atunci o echipă în frunte cu un activist şi securistul Buzea, sub pretextul căutării grăunţelor ascunse, ne-au săpat numai gropi prin camere. Îmi mai amintesc că, spre disperarea noastră, veneau mereu şi-l duceau pe tata la Miliţie, unde-l ameninţau şi îl băteau să se înscrie în colectiv. Tatăl meu era trimis zilnic la tot felul de corvezi: să care piatră la Însurăţei, pământ la dig sau să-i transporte cu căruţa pe boierii zilei.

În 1955, fiind salariată în comună, activiştii m-au băgat într-o echipă care trebuia să mergem din casă în casă şi să-i convingem pe oameni să intre în colectivă, dar oamenii cum mă vedeau, spuneau: «dar tatăl tău de ce nu intră?» şi echipa noastră avea cele mai slabe rezultate".

Gheorghe Budur, din comuna Însurăţei: „Tot ce vă puteţi închipui au făcut aceşti criminali, ca să ne colectivizeze, să ne fure bruma de avere agonisită cu sudoare de părinţii noştri şi de noi. Ameninţări, bătăi, confiscări, cote peste puterile noastre, munci fără bani, toate acestea le-am suferit sub teroristul comunist Radu T. Dumitru, cel mai odios preşedinte al Sfatului Popular şi apoi primul preşedinte al G.A.C. Aducea pe cei mai mari huligani spunând că sunt procurori, judecători sau securişti, ne băteau până leşinam şi ne împungeau cu sula. Se urinau în

butoaiele cu murături, cu varză, îşi făceau treaba mare în putinile cu brânză, murdăreau făina şi porumbul, scoteau cepurile la butoaiele cu vin, săpau casele stricând duşumeaua, dădeau afară din şcolile din Brăila copiii, pe mulţi îi băgau în cocinile cu porci, lovind cu ciomegele şi pe oameni, şi pe porci, îi scoteau afară când erau leşinaţi. Oamenii ajunşi la disperare se înscriau în C.A.P. În echipele de terorişti erau: Radu Dumitru, Mircea Sandu, Roşianu Călin, Stoica Ilie, Stoian Neacşu, Petcu Marin, Stoica Antohi, Solomon Păcală, Neacşu Vlad, Coteţ Alexandru, Neacşu Alexandru, Neacşu Gogu, Iosif Radu, Ruşi Alexandru, Borjocea Stan, Marin Alexandru zis Terei, Corbea Tudor, Oprea Alexandru, Lipan Ion. Aceasta era cea mai mare bandă de bătăuşi. Cei mai chinuiţi au fost: Gheorghe G. Ştefan (decedat), bătrânul E. Enache, Văsâi I. Dumitru, Sandu Gheorghe, Grigore O. Gheorghe, Burlacu Ştefan, Cârciumaru Marin (decedat), Cârciumaru Manea (decedat), Cârciumaru Enache (decedat), Tudorache Zaharia şi alţii care am dus greaua povară a comunismului. În 1958, am aflat de o bandă de hoţi care furau C.A.P.-ul, în număr de 40 de hoţi, printre care erau: fostul prim-secretar Geană Radu, secretar II Dumitraşcu Neagu, procuror şef Belimetrii Gheorghe şi alţii. Au fost daţi afară, la munca de jos, iar 20 de persoane, hoţi de calitate, au recunoscut în faţa Tribunalului Militar. Eu, ca martor al acuzării, am arătat tot şi i-a condamnat între 5 şi 12 ani, pentru furt calificat în dauna avutului obştesc. Şeful acestei bande, Radu T. Dumitru, a dat în 1951 un tabel cu 15 oameni din Însurăţei care au fost arestaţi de Securitate şi condamnaţi la ani grei de închisoare, între 5 si 15 ani. Aceştia au fost: Dumitru A. Ghiţă, Badea M. Ion, Vlăsceanu Alexandru (decedat), Brâu Verde Nicolae, Toader G. Ion (decedat), Toader G. Iordache (decedat), Ghiţă A. Ion (decedat), Cârciumaru Gheorghe, Cârciumaru Pavel (decedat), Preda Alexandru (decedat), Mitrea Ştefan (preot), Corbu Gheorghe (decedat), Mardale Pompiliu, Mâzâr Ionel şi Băcanu Nicu".

Ion M. Badea, născut în 1919, din comuna Însurăţei: „În 1949, a venit în curtea mea Radu T. Dumitru (zis Stalin), cu pistolul în mână. M-a ameninţat şi mi-a ridicat din curtea mea şi confiscat: căruţa, stupii, cazan de ţuică, hainele familiei, casa cu 6 camere şi una cu 5 camere, grajd, magazie, uneltele agricole, secerătoare, tocătoare, prăşitoare, 2 cai, 80 de oi, 1 vacă, 100 păsări, porci şi altele. Pe părinţii mei, fiind bătrâni şi bolnavi, i-au lăsat în bucătărie, unde au şi decedat, în timp ce eu eram deţinut. Activiştii Tureac Ştefan şi Căldărariu i-au torturat şi toată averea mea a rămas de pradă activiştilor de partid. După decembrie 1989, am crezut că foştii călăi vor plăti pentru tot răul făcut, dar tot ei sunt la putere. În 1990, după revoluţie, au pus primar un om bun, care a fost de acord să-mi restituie casa, dar banda fostului ceauşist Nicolae S. Nicolae i-au făcut şicane până omul şi-a dat demisia şi s-au instalat iarăşi foştii comunişti. Pricop Radu şi Comănescu Ştefan au furat tot ce aveam în curte, iar în 1992 mi-au devastat recolta cu 12 persoane, mi-au stricat gardul, mi-au tăiat pomii fructiferi, mi-au furat garajul, dar cui să mă adresez să-mi facă dreptate, când tot ei sunt mari şi tari?"

DECLARAŢIE. – Subsemnatul *Vâlsan D. Aurel*, fiul lui Dumitrache Vâlsan, la arestarea tatălui meu vă declar: tatăl meu Dumitrache N. Vâlsan, născut în anul 1898, luna martie, ziua 23, a fost arestat de ofiţerul de Securitate lt.

Copăceanu, în ziua de 21-22 mai 1959. A fost dus la Securitate la Galaţi. În luna august am primit citaţie pentru ziua de 23 iulie. Am mers la proces la Galaţi şi nu i-a adus la proces nici pe tata, nici pe Neculai Agape, cel care a fost arestat cu tata, amândoi aveau acelaşi dosar. Procesul s-a amânat pentru ziua de 27 august 1959.

În ziua de 16 august 1959 am primit o notă telefonică pe care ne-a dat-o Consiliul Popular sau Sfatul Popular, în care spunea că Dumitrache Vâlsan a murit pe ziua de 9 august 1959. Scrisoarea a fost dată mamei mele, care trăia în acel timp.

După arestarea tatălui meu nu a fost uşor nici de mine, care nu am fost de acord cu colectivul. Mi s-a luat pământul în anul 1958, am trăit 4 ani fără pământ, cu familia compusă din 5 persoane, tata, mama şi trei copii. Am avut teren arabil suprafaţa de 3,75 ha.

În anul 1962, luna mai, am fost arestat la Miliţia Făurei. În acel timp, mi-au luat caii şi căruţa, iar soţia a fost silită să se ducă la muncă. Mi-au dat drumul de la Miliţie cu obligaţia să mă duc la C.A.P., să fac cerere să fiu primit şi să mă duc la muncă.

Marin D. Taflan, din Lanurile, com. Viziru: „Am intrat în C.A.P. în 1958, împreună cu tatăl meu, şi am muncit până în 1969, când am fost accidentat de un tractor, în timp ce munceam. Am fost scos la pensie pe caz de boală, timp de 1 an de zile. Apoi mi-am cumpărat căruţă şi 2 cai şi lucram la I.E.L.I.F. ca să-mi câştig existenţa şi să mă pot deplasa în câmp.

În septembrie 1984, mi s-au confiscat caii de către primarul Buruiană Tănase şi Hagiu Nicu, sergent, şi maiorul de Miliţie Ştefan din ordinul P.C.R. Au intrat în lipsa mea şi mi-au confiscat caii şi căruţa din gospodăria mea personală. C.A.P. mi-a comunicat că sunt confiscaţi şi să nu mai tot reclam, că dovedesc că sunt împotriva orânduirii socialiste. Am fost arestat şi bătut. Caii mei au fost vânduţi de C.A.P., I.E.L.I.F.-ului Brăila. Vă rugăm ca iubiţii mei cai să mi se dea înapoi pentru a-i îngriji şi a mă folosi de ei, că sunt ai mei, pe care i-am crescut de mici şi mi-au fost tare dragi."

Nicolae G. Moldoveanu, comuna Spiru Haret: „La venirea comuniştilor la putere, m-au categorisit chiabur, aveam casă, 35 ha arabil, 160 oi, 2 cai, 2 boi, 2 vaci şi utilajul agricol necesar. A trebuit să plătesc impozit şi cote aşa de mari că-mi tăiau respiraţia. Copiii mi-au fost daţi afară din liceu, ameninţările şi presiunile erau fără sfârşit. A trebuit să-mi vând animalele ca să-mi plătesc impozitele. În primăvara lui 1950 au venit cu un I.M.S. doi tovarăşi care mi-au spus că au găsit în rufe un pistol şi o carte legionară. Am refuzat să recunosc, soţia la fel. Le-am spus că le-au adus ei. M-au luat în maşină şi după câţiva kilometri m-au dat jos, spunându-mi că dacă voi spune cuiva mă vor lichida. După scurt timp am fost alungat cu familia din comună, trecând totul în posesiunea statului, deoarece am părăsit casa."

Radu Ionescu, din comuna Golăşei: „În 1952, odată cu colectivizarea, tatăl meu Ionescu Stelian, om recunoscut pentru hărnicia lui, categorisit – de cei care stăteau la cârciumă, să plouă ca să le crească recolta – drept chiabur

pentru că avea 10 ha de teren, batoză, moară şi cazan de ţuică, nevoind să intre în colectiv a fost închis un an de zile pentru că a adus injurii partidului comunist. Eu, fiind fecior de chiabur, am fost ridicat de multe ori, bătut şi batjocorit şi pus să plătesc dări şi cote tot mai mari. Când am terminat toţi banii, mi-au luat uneltele agricole, mobila din casă, hainele, sămânţa, cu un cuvânt tot ce puteau valorifica. Când au văzut că nu mai au ce să ne ia, ne-au alungat din sat. În 1956 ne-au dat afară din unitatea unde lucram în Brăila, ca să ne întoarcem în sat, dar cei din sat au refuzat să ne primească. M-am întors iarăşi în oraş şi am muncit până în 1987, când am ieşit la pensie. Aş vrea să mi se facă şi mie dreptate, acum locuiesc cu familia feciorului meu, 5 persoane într-un apartament cu 2 camere. Casa mea este părăsită, dar refuză să mi-o restituie, iar eu, bolnav, trebuie să sufăr şi acum".

Traian Orban (Timişoara)

COLECTIVIZAREA ÎN CÂTEVA LOCALITĂŢI CU POPULAŢIE MIXTĂ DIN BANAT

Pentru a înţelege acest proces, trebuie să clarifică contextul în care s-a realizat.

Ce se urmărea prin colectivizare?

- controlul asupra ţărănimii, asupra resurselor săteşti

- crearea unei clase conducătoare la sate, obediente puterii comuniste nou instalate

- obţinerea produselor agricole la preţuri mici

- transformarea tării într-o structură capabilă într-o structură capabilă să fie inclusă în Uniunea Sovietică

- distrugerea oricăror surse de opoziţie la sate

- centralizarea puterii săteşti

- distrugerea proprietăţii particulare

- crearea proprietăţii socialiste

- dezbinarea

- exploatarea fără discernământ a resurselor colectivizate şi naţionalizate (case, mori, păduri, etc.).

Cum s-a realizat?

- prin găsirea unor oameni potriviţi, fără personalitate, coruptibili, cu antecedente penale, oameni care putea fi şantajaţi

- prin folosirea aparatului represiv nou creat (membri şi activişti de partid, Miliţie, Securitate)

– prin informatorii angajaţi din rândurile aceleiaşi categorii de oameni oportunişti

– prin promisiuni de posturi de conducere celor dispuşi să pregătească şi să realizeze colectivizarea

– prin ameninţări şi forţă

– prin deportări, şantaj şi arestări

– prin sărăcie sistematică, ca urmare a unui sistem de impozite, taxe şi cote de produse vegetale şi animaliere către stat.

Care sunt urmările?

– distrugerea structurii vechi ţărăneşti

– dispariţia proprietăţii private la sate

– apariţia proletariatului agricol

– depopularea satelor de etnici germani, ruteni, maghiari etc., provocate deliberat prin dezbinări, nedreptăţi, sărăcire, cote şi impozite ruinătoare

– migrarea sătenilor români la oraşe sau în localităţi rurale mai mari, cărora li se asigurau locuinţe şi servicii într-o economie cu industrializare forţată

– diminuarea unităţii sociale a locuitorilor din mediul urban, prin amestecul de populaţie cu oameni care erau străini de orice noţiune de viaţă civilizată orăşenească

– distrugerea satelor mici, a cătunelor, depopularea unor zone întregi, datorită sărăcirii ţăranilor, datorită unor gospodării rurale abandonate, lipsei mijloacelor de transport, precum şi promisiunilor propagandistice mult vehiculate în mass-media vremii

– dispariţia micii industrii casnice tradiţionale (ţesut, artizanat, meserii, negustorii de produse agrare etc.)

– dispariţia animalelor de muncă, fapt care va determina dependenţa ţăranilor de mijloacele mecanizate ale colectivelor, ale S.M.T.-urilor, ei nemaiavând posibilitatea de a-şi asigura independenţa economică

– pierderea unor resurse băneşti care se obţineau prin valorificarea anuală a unei părţi din producţia vegetală şi animalieră din gospodăria personală (bovine, ovine, cabaline etc.)

– scăderea ponderală a producţiei animaliere ca resursă alimentară pentru cei de la oraşe

– dependenţa în măsură tot mai mare a populaţiei faţă de stat şi de resursele sale, datorită sistemului centralizat creat

– slăbirea puterii economice a statului în general, prin pierderi de resurse productive săteşti, datorită distrugerii multor sate şi slăbirii economice a satelor şi comunelor parţial părăsite

– pierderi civile, etnice, folclorice datorită acestor transformări din zona rurală

– intimidarea populaţiei, resemnarea şi blazarea

– apariţia săracului de la sate, care se obişnuieşte cu sistemul, care tinde să lucreze tot mai puţin, care fură mai mult sau mai puţin din ceea ce crede că încă i-ar aparţine de drept.

– schimbarea conştiinţei ţăranului şi apariţia „omului nou".

Scurt istoric al începutului colectivizării în comunele Secaş şi Ghizela – Timiş

Începutul s-a făcut prin constituirea întovărăşirilor, în care s-au înscris iniţial oameni mai săraci, lipsiţi de mijloace de producţie, oameni care au dorit să profite de noul sistem. Prezenta lucrare se referă la un exemplu semnificativ despre modul în care s-a făcut colectivizarea în două comune, respectiv în satele aparţinătoare:

Comuna Secaş, comuna Ghizela şi satele aparţinătoare (Vizma, Crivobara, Checheş, Paniova şi cătunele din acele comune) au avut mult de suferit de pe urma evenimentelor care s-au desfăşurat în acei ani, respectiv 1948-1962. Ocupaţia de bază a ţăranilor era creşterea animalelor, cultura cerealelor necesare, precum şi alte culturi, între care pomicultura. Zona era colinară, pământuri destul de slabe ca potenţial productiv, mari suprafeţe de păduri.

Începutul colectivizării a speriat populaţia de ruteni colonizată în secolul trecut. Aceştia, cu speranţa că vor fi protejaţi de armata roşie de ocupaţie, au cerut autorităţilor române să li se aprobe repatrierea în Ucraina. Ana Pauker, în calitate de ministru de externe, a aprobat, dar se pare că a mai notat ceva pe acele tabele despre atitudinea duşmănoasă a acelor emigranţi faţă de noul regim de-abia instalat.

Populaţia cătunelor era mixtă, formată din români şi ruteni. Mulţi ruteni au fost încurajaţi să plece, promiţându-li-se o viaţă bogată. astfel că la o dată stabilită au fost îmbarcaţi în camioane şi apoi în trenuri (cu toate cele aparţinătoare, cu animale şi căruţe, unelte, inclusiv membrii familiilor). La graniţa ţării, vagoanele cu bunuri au luat o cale necunoscută, iar bieţii oameni au fost duşi în diferite localităţi din Basarabia şi Bucovina. Au rămas fără nimic. Unii au murit într-o cruntă sărăcie, alţii s-au sinucis, puţini au supravieţuit acestei acţiuni inumane. În schimb, pământurile rămase au constituit primele suprafeţe ale colectivului de-abia constituit. Această populaţie de ruteni şi ucraineni era localizată în Paniova şi în cătunele aparţinătoare satelor Paniova (Carol, Părăul Luponii), ale comunei Secaş (Ofelea, Sânic, Gropani, Valea Ilinţului) şi chiar în satele Checheş şi Vizma din comuna Secaş. Brusc, viaţa în aceste cătune a fost destabilizată, pentru că puţinii locuitori care au mai rămas nu mai trăiau într-o comunitate care să-i apere. Pentru întovărăşiri şi – ulterior – pentru gospodăriile colective – respectiv Gostaturi – se cereau suprafeţe cât mai mari, astfel că familiile rămase locului au fost mutate în satele din apropiere: Paniova sau Secaş. Materialele rămase din gospodării au fost fie furate, fie demontate şi vândute de neamurile rămase, multe însă au fost confiscate pentru construirea colectivelor.

Populaţia germană şi maghiară colonizată în zonă, respectiv în Ghizela şi Paniova, de asemenea în secolul trecut, a fost ameninţată cu deportarea (deportările în Rusia, în Bărăgan şi la Canalul Dunăre-Marea Neagră se desfăşurau masiv în Banatul acelor vremuri: 1951-1962), astfel că toţi cetăţenii etnici germani şi maghiari s-au înscris în colectiv. Iniţial au fost însă confiscate pământurile acestor etnici germani, situate în zonele cele mai fertile din luncile satului, şi li s-au dat pământuri mai slabe, în zonele mai îndepărtate de sat.

Populaţia satului Paniova număra circa 400 de fumuri, din care 200 erau ale germanilor. Românii însă nu s-au înscris, nu erau motive de şantaj împotriva acestora, dar a fost instituit şi aplicat înrobitorul sistem de cote, impozite

şi alte dări, care a împovărat întreaga populaţie sătească din zonă. Iniţiatorul şi primul preşedinte de colectiv a fost un individ de calitate morală îndoielnică, pasibil de a fi băgat la închisoare. A fost sprijinit de o întreagă armată de activişti care veneau de la „Raionul" Lugoj, de către primărie, de miliţieni, de perceptori, de Securitate şi de noua categorie de profitori ai noului sistem pe cale de a se extinde – *informatorii*.

Cel mai mare rău l-au făcut aceşti informatori, care puneau la dispoziţia puterii date importante despre fiecare opozant. Cei care s-au opus colectivizării au fost fie bătuţi, fie purtaţi prin procese, reţinuţi şi duşi cu duba pe coclaurii pădurilor, ameninţaţi cu împuşcarea. Sărăcia, cotele şi impozitele pe care nu le mai puteau achita i-au determinat apoi pe cei care s-au opus, să renunţe la rezistenţă şi să se înscrie în colectiv.

Alături de uneltele tradiţionale agricole sau de lucru, oamenii aveau animale de muncă – cai şi boi. Condiţia de a fi „primiţi" era să-şi vândă boii şi să cumpere cai. Cei care nu aveau cai erau obligaţi să cumpere. Astfel că preţul boilor a scăzut foarte mult, erau daţi aproape pe nimic la abatoare, mulţi s-au trezit că de fapt nu mai au cu ce lucra pământul rămas. Conducerea colectivului era formată la început din germani, care aveau rezultate destul de bune (pentru că sistemul iniţial de plată în colectiv era foarte avantajos, urmărind ca să atragă alţi noi membri).

Odată cu intrarea în colectiv şi a românilor (de fapt a celor mai săraci dintre ei, care nu aveau pământ sau animale de muncă, dar erau în schimb membri de partid), aceştia au preluat treptat conducerea, iar plata a început să nu mai fie ca la început. Iniţial, colectivul avea în jur de 120 perechi de cai. S-a construit special un grajd pentru aceste animale de muncă. Treptat mecanizarea a determinat diminuarea treptată a acestora, astfel încât în 1980 erau numai 13 cai cu mânji cu tot. Din cele câteva sute de cai din comună au mai rămas câteva zeci. (raportând cifrele la nivel naţional, pierderile de cabaline ar depăşi proporţional cifra de 1.000.000).

Bovinele de muncă (circa 50 perechi de boi) au fost lichidate, la fel şi cabalinele; suprafeţele de furaje, păşunile şi furajele echivalente necesare acestora s-au predat *marii culturi cerealiere* (pierderile de bovine de muncă din ţară ar depăşi şi ele cifra de 700.000 capete).

Marile nedreptăţi la care au fost supuşi germanii i-au îndepărtat şi, treptat, aceştia au început să părăsească localitatea Paniova, îndreptându-se la început spre comune mai mari, sau la Timişoara şi Lugoj, pentru ca ulterior, când s-a ivit ocazia, să părăsească ţara.

Îmi amintesc o zi importantă de sărbătoare locală, la care am fost invitat. La momentul istoric legat de constituirea comunei respective, etnicii germani care plecaseră în Germania s-au reîntors pentru o zi. Toţi aveau nostalgia locurilor, dar şi umbra amintirilor neplăcute pe care le-au trăit, dar pe care nu aveau voie să le exprime în public, de faţă fiind politrucii zonali. care-i supravegheau.

Comuna alăturată, Ghizela, era de asemenea populată cu 35% germani din circa 500 de familii, restul fiind români şi maghiari.

Şi aici procesul de colectivizare a fost asemănător, etnicii germani şi maghiari au plecat, astfel că în 1980 comuna număra doar 200 de familii. Satul Paniova număra 160 familii (faţă de 400 anterior), cu menţiunea că nici unul

din cătunele aparţinătoare nu mai există pe hartă la ora actuală. Toate comunele aparţinătoare comunei Secaş au dispărut. Satul Checheş, care numărase în jur de 150 de fumuri, nu mai există. În toate aceste perimetre foste vetre de localităţi cresc numai mărăcini, se mai pot vedea vechile gropi, şi movile de pământ ale fostelor fundaţii de case, şcoli, biserici, grajduri. Doar fostele drumuri se mai pot ghici, dar sunt întrerupte de denivelările fostelor podeţe.

A mai rămas doar amintirea unor locuri: Checheş, Valea Ilinţului, Părăul Luponii, Gropani, Carol, Ofelea, Sânic, Vizma.

A mai rămas doar amintirea unor ţărani, fie că erau români, ruteni, maghiari sau germani, care lucrau cu multă pricepere pământul, care au fost locuitori ai acestor meleaguri devenite în prezent pârloage, păşuni sau zone cotropite de mărăcinişuri sau păduri. Uitarea însă nu trebuie să se aştearnă şi ea.

Nuţu Roşca (Sighetu Marmaţiei)

REZISTENŢA COMUNEI BÂRSANA LA COLECTIVIZAREA FORŢATĂ

Una dintre marile calamităţi pe care le-a adus comunismul sovietic în România după cel de al doilea război mondial a fost colectivizarea agriculturii. Oricâtă rezistenţă a depus ţărănimea împotriva acestui dezastru, colectivizarea a fost impusă cu forţa. Puţine localităţi din ţară au reuşit să o înlăture. Una dintre acestea este comuna Bârsana din judeţul Maramureş, o frumoasă şi străveche aşezare de pe Valea Izei.

Comuna Bârsana avea peste patru mii de locuitori. Între ei nu erau decât vreo 10-15 oameni care voiau colectivizarea. Aceştia erau în servicii la Sfatul Popular sau activişti de partid, dar nici unul nu era gospodar, nu avea pământ. Nu le plăcea munca, erau un fel de trântori ai societăţii. Ceilalţi erau toţi împotriva colectivizării, uniţi şi bine organizaţi. Cei puţini, însă, care lucrau pentru colectivizare, erau susţinuţi de forţele statului. În sprijinul lor veneau activişti de la raion, de la regiune, alţi aşa-zişi „lămuritori" năimiţi, care lucrau în colaborare cu miliţia, procuratura, tribunalul şi cu alte forţe represive, acţionând împreună asupra ţăranilor paşnici, care îşi iubeau şi îşi munceau pământul moştenit din generaţie în generaţie drept bunul cel mai de preţ.

Umblau echipe de activişti de la casă la casă, cu aşa-zisa muncă de lămurire. Unii oameni îi primeau şi în cele mai multe cazuri ţăranii le explicau activiştilor că trecerea la colectivizare ar fi un dezastru economic. Alţii nici nu-i

primeau în curte, legau porţile cu lanţuri şi îi aşteptau cu securea în mâini, somându-i să nu forţeze şi să nu intre la ei cu lămurirea, că sunt hotărâţi mai degrabă să moară decât să-şi dea pământul şi să se înscrie în colectiv.

Fiind fără rezultat această metodă, au schimbat-o. Dintre cei mai înstăriţi, erau chemaţi unul câte unul la Sfatul Popular, unde li se făceau fel şi fel de teorii că această acţiune nu poate fi oprită, apoi ameninţări cu închisoarea şi cu Canalul. Pe câte unul îl ţineau până noaptea târziu, când îl duceau în beci şi îl băteau. Pe alţii îi introduceau în dube şi plecau. Activiştii aveau cu ei cererile ţăranilor de intrare în colectiv gata scrise şi din loc în loc opreau maşina, le spuneau că au ordin să-i ducă la Canalul Dunării, iar dacă semnează se întorc cu ei acasă. Pe alţii îi duceau pe la închisoarea deţinuţilor de drept comun din Sighet, unde îi ţineau câteva zile şi îi băteau. Nici prin aceste metode nu s-a înscris nimeni.

La una dintre chemări, am văzut că tata se îmbracă mai bine, iar la plecare m-a chemat să merg cu el. Când am fost aproape de Sfat, a zis că dacă oi vedea că-l arestează, să duc acasă vestea. A fost luat în primire de doi activişti. Redau un fragment din dialog.

– De ce vii aşa târziu?

– Am avut treabă.

– Şi noi avem treabă, şi atunci de ce nu înţelegi să te înscrii o dată, să nu mai pierdem timpul nici noi, nici tu?!

– Eu v-am spus întotdeauna, când m-aţi chemat, că nu mă voi înscrie niciodată, domnilor.

– Domnii sunt la închisoare! Noi suntem tovarăşi!

– Tocmai de aceea trebuie să nu mă înscriu. Vedeţi, ei au fost la putere, acuma sunt la închisoare şi dumneavoastră îi întrebaţi ce au făcut atunci. Tot aşa, după dumneavoastră vor veni alţii care or să vă întrebe de ce i-aţi trecut pe oameni cu forţa la colectiv, iar eu, dacă nu voi fi în colectiv, voi sta mărturie în apărarea dumneavoastră că n-a fost forţă.

– Vom găsi noi loc pentru tine! Acum n-am dubă aici.

Al doilea activist intervine.

– Dau telefon să trimită.

– Lasă acuma, că vine el. Tot nu scapă!

A doua zi ne-au luat tot ce am avut, lăsându-ne muritori de foame. Apoi ne-au luat şi cel mai bun pământ pentru loc de târg.

În primăvara anului 1950 s-a planificat să se are prin forţă cu tractoarele într-un singur ogor toate pământurile din locul numit „La Lese” şi să se facă o întovărăşire. Pentru această acţiune s-a fixat o zi de primăvară timpurie, înainte de a ieşi cineva la arat. Oamenii au aflat despre aceasta observând că, într-o bună zi, s-a pus pază la Podul Râului şi la toate drumurile, să nu iasă nimeni din sat cu car şi cu plug, urmând ca a doua zi să vină tractoarele. În timpul nopţii, oamenii şi-au luat plugurile în spate, caii şi boii de lanţ şi au ieşit prin fundurile grădinilor, au trecut râul prin apă şi au început munca. Aproape toţi oamenii din comună au fost acolo. Pe dimineaţă tot terenul era arat, semănat şi grăpat. Pe când s-au sculat activiştii şi s-au dus la faţă locului, n-au mai avut ce să facă.

Dacă au văzut că în primăvară nu le-a reuşit, au întreprins altă acţiune în toamnă. Atunci au adus şase

tractoare şi au vrut să are terenul numit „După Cetăţea”. Toţi oamenii s-au dus atunci acolo şi s-au împărţit pe grupe de acţiune. De o parte erau activiştii, de altă parte se afla lumea amestecată, venită să-şi apere pământul. Într-un loc era un grup de bărbaţi voinici, gata să sară la luptă dacă va fi nevoie. Tinerele femei gravide s-au împărţit în şase grupe şi, când au pornit tractoarele, s-au aruncat în faţa lor. Cinci tractoare s-au oprit, iar unul nu. Câteva femei, de spaimă, s-au retras din faţa acestuia. Pop Ioană, crezând că va fi zdrobită, şi-a făcut cruce şi a rămas jos. Doi activişti au strigat la tractorist: „Treci peste ea!” Atunci au sărit bărbaţii, cu Şandor Ion în frunte, ciorchine pe tractor şi pe tractorist. Unii au reuşit să o ridice pe Pop Ioană, rupându-i hainele care erau prinse sub tractor. S-au vârât şi câţiva activişti şi au lovit-o cu picioarele şi cu pumnii, dar s-au retras repede. Tractorişti au fugit. Activiştii s-au grăbit la maşinile lor şi au plecat. Întovărăşirea nu s-a făcut nici de această dată. Înaintea tractoarelor s-au aruncat Pop Ioană, Bârsan Maria, Petrovai Ioană, Bârsan Marişca, Ofrim Anuţa şi altele.

Au fost apoi arestaţi şi duşi la închisoare Roşca Ion, Roşca Vasile, Bârsan Alexandru, Bercea Vasile, Lenghel Ion, Ştefanca Vasile, Apan Petru, Ofrim Toader, Ştefanca Ion, Pop Ion, Pop Mihai, Pop Toader, Bârsan Ştefan şi mulţi alţii. Au fost întemniţate şi femei: Bârsan Pălăguţă, Roman Maria şi altele. Unii oameni au trăit ascunşi prin păduri timp îndelungat. În felul acesta, rezistenţa a slăbit. Activiştii au speculat situaţia şi, în primăvara următoare, devreme, au adus tractoare şi au arat terenul de „La Lese”. După ce au terminat de arat şi-au dat seama că n-au sămânţă. S-au dus la Roşca Ion şi i-au confiscat tot porumbul, dar la ogor n-a ajuns decât un sac. N-au ştiut să semene. Au căutat semănători prin comună, dar nimeni nu s-a dus. Au venit atunci în dealul numit Gropi, unde era tata, şi l-au dus cu forţa la semănat. Tata le-a spus că sămânţa pe care o au nu ajunge nici pentru un sfert din ogor. „Seamănă aşa ca să ajungă peste tot!” i-a poruncit activistul-şef, care abia îşi închidea portbagajul de saci. La timpul prăşitului, toţi oameni îşi lucrau pământurile din afara terenului întovărăşit. Într-un timp, târziu de tot, au săpat o parte cu elevii, iar mai târziu au reuşit să scoată, câteva zile, femei din comună şi au mai săpat o parte. Toamna, recolta a fost foarte slabă. Activiştii au motivat că n-a fost gunoit terenul. În anul următor, de la grajdul taurilor şi din ce au confiscat din gospodăriile oamenilor, au dus acolo mai multe remorci de gunoi şi l-au pus într-un singur loc. Primăvara, activiştii n-au reuşit să mobilizeze oamenii la împrăştiatul gunoiului. Într-o zi, opt activişti l-a dus pe Ştefan Hriţu, i-au pus în mâini o furcă de fier să-l împrăştie. Ştefan Hriţu era orb. În acea zi am trecut cu tata pe cărare pe acolo şi l-am văzut pe orb pipăind grămada de gunoi cu furca, apoi lua şi arunca, uneori tot pe grămadă, dar mai încolo. Când am fost în dreptul lui, tata l-a salutat. Orbul i-a cunoscut vocea şi l-a întrebat: „Bine arunc Grigore?” „Să-i bată Dumnezeu!” a răspuns tata. Noi ne-am dus în dealul Humăna, unde am curăţit un teren de tulpinile de floarea soarelui, iar când ne-am întors, orbul era tot la gunoi. Tata l-a luat de braţ şi l-a dus până în gura Uliţei Cetăţelei, unde l-a dat altui om să-l ducă acasă. Asemenea scene tragice au fost multe.

Tot aşa slabă a fost recolta şi în următorii doi ani. În al patrulea an, oamenii s-au prefăcut că îi ascultă pe activişti şi că acceptă întovărăşirea: au dus gunoi pe pământ, au pus sămânţă bună, Înainte de Rusalii au terminat prima praşilă,

înainte de Sfântul Petru pe a doua. Se prevedea o recoltă bogată. Activiştii nu mai conteneau să se laude şi promiteau la baza de recepţie o mare cantitate de porumb. La începutul toamnei Ivanciuc Ion al lui Oancea s-a dus la zece gospodari şi le-a spus că în timpul acelei nopţi se va strânge recolta de „la Lese" şi fiecare dintre aceştia să anunţe pe alţi zece şi aşa mai departe, dar numai pe oameni de încredere. Fiecare şi-a chemat rudele, prietenii şi vecinii, ca să poată isprăvi cât mai repede şi fiecare a recoltat acolo unde i-a fost pământul lui înainte. În noaptea aceea aproape toată comuna a fost acolo: au cules, au încărcat, au dus acasă toată recolta. Pe dimineaţă, a fost terenul gol. Şi cu aceasta s-a desfiinţat întovărăşirea.

Şandor Ion, voinicul, care s-a remarcat în acţiunea de la Cetăţea, a fost dus la închisoarea din Sighet, unde a fost bătut până la distrugere. Pentru a nu-şi întrista familia, n-a spus acasă cum şi cât a fost bătut, dar din aceasta i s-a tras moartea. Ştefanca Vasile a murit la Canalul Dunării. Astfel, cu tot felul de suferinţe, cu lacrimi şi sânge, cu bătăi şi întemniţări, cu griji multe şi jertfe umane, comuna Bârsana a rămas necolectivizată.

Paul Nicoară (Turnu Măgurele)

REVOLTA ŢĂRANILOR DIN COMUNA NICOLAe BĂLCESCU, ÎN MARTIE 1960

În acest studiu de caz mă voi referi la fosta comună Nicolae Bălcescu, din raionul Turnu Măgurele, regiunea Bucureşti, astăzi, după 30 de ani de comunism, satul Nicolae Bălcescu, comuna Călmăţuiul de Jos, judeţul Teleorman.

Situaţia cooperativizării în comună până în toamna 1959

Ofensiva cooperativizării agriculturii, obiectiv important al programului P.M.R., a fost realizată în comună de echipe de agitatori, care veneau de la oraş pentru a lămuri ţăranii să se înscrie în „tovărăşie" după modelul din U.R.S.S. Aceste echipe erau formate din activişti P.M.R., miliţieni, muncitori de la oraş (Bucureşti, Turnu, Roşiori), săteni „fruntaşi" care erau înscrişi în P.M.R. şi „tovărăşie".

În faţa acestei ofensive, care combina „munca de lămurire de la om la om" (teroarea psihică, printr-o propagandă agresivă şi insistentă) cu argumentele bătăii (teroarea fizică), sătenii recalcitranţi se refugiau periodic în pădurile Braniştea şi Dorobanţu, vecine comunei.

Ca rezultat, s-a reuşit totuşi ca circa 40-50% din comună să semneze cererile de înscriere în „tovărăşie" şi s-a format pe un deal învecinat baza G.A.C.-ului, cu inventarul agricol adus de cei „lămuriţi".

Situaţia din comună în perioada toamna '59 – primăvara '60

În această perioadă, în comunele învecinate Comana, Balta Sărată şi Dorobanţu din regiunea Argeş, ţăranii „lămuriţi", care semnaseră cererile de intrare în G.A.C.-uri, s-au revoltat, au luat cu asalt primăriile, şi-au ars cererile de înscriere şi şi-au luat înapoi inventarul agricol predat. Isprava acestor săteni s-a răspândit cu repeziciune în jur, ajungând şi în comuna Nicolae Bălcescu, devenind subiectul discuţiilor sătenilor.

În aceeaşi vreme, de la biblioteca căminului cultural – potrivit mărturiei bibliotecarei din acea perioadă – ţăranii luminaţi, cu ştiinţa cărţii, împrumutau „Pământ desţelenit" de Mihail Şolohov. Acest „bestseller" al propagandei comuniste descria formarea colhozului într-un sat de pe Don, „naşterea" acestuia fiind precedată de o revoltă a ţăranilor nemulţumiţi. Cartea avea o asemenea cerere încât cele 6-7 exemplare erau împrumutate pe o perioadă de maximum trei zile, iar din iarnă exemplarele au ieşit foarte uzate. Cei care o citeau o povesteau şi celorlalţi, astfel că majoritatea populaţiei adulte a satului cunoştea şi discuta întâmplările povestite de Şolohov. Mai târziu, în desfăşurarea revoltei, se va vedea influenţa acestei cărţi, care a fost folosită ca alibi.

Revolta din martie 1960

În prima săptămână a lunii martie, într-o dimineaţă (3 sau 6 ale lunii), ţăranii înscrişi în „tovărăşie" au venit în grupuri la primărie să-şi retragă cererile de înscriere. Două zile, sătenii au strigat în faţa primăriei: „Vrem cererile înapoi", „Noi nu vrem să mai fim în G.A.C.", „De ce cei din Argeş s-au retras şi noi nu?", fără nici un rezultat.

Prima zi a revoltei

„Înscrişii" înfuriaţi au înconjurat primăria, au alungat miliţienii de pază şi personalul, inclusiv pe primarul comunist. Deşi au căutat peste tot, nu şi-au găsit cererile de înscriere în G.A.C. În această fază s-au impus conducătorii nemulţumiţilor: Marin Iordache (zis Dilă), Marin Bran, Iancu Ţoi, Ciotârnel şi alţii.

La prânz au sosit primele maşini cu miliţieni (numai subofiţeri şi ofiţeri, semn că pentru regiunea de partid Bucureşti situaţia era foarte gravă). Aceştia au îndepărtat sătenii furioşi din primărie, reinstaurând autoritatea comunistă.

Sătenii răsculaţi n-au părăsit centrul comunei (zona primăriei şi a căminului cultural), iar între timp s-au adăugat ţăranii neînscrişi, astfel că seara s-au trezit faţă în faţă două tabere adverse: de o parte 2.000-3.000 de ţărani revoltaţi şi de cealaltă tabăra miliţienilor şi activiştilor de partid baricadaţi în primărie şi cămin, încercuiţi de ţărani. Până când s-au retras la casele lor, nu s-au semnalat incidente. Acesta a fost tabloul aproximativ al primei zile a revoltei.

A doua zi

Dis-de-dimineaţă, ţăranii s-au adunat, cu mic cu mare, în centrul comunei. Capii revoltei au adoptat „strategia" descrisă în „Pământ desţelenit", adică au aşezat

în faţă femeile cu copiii, iar bărbaţii, înarmaţi cu „beţe" s-au pliat în spate.

Trupele de miliţie au format şi ele cordoane în faţa primăriei şi căminului cultural.

Mulţimea înfierbântată a ţăranilor striga: „Vrem cererile înapoi, ca la Comani" şi arunca cu pietre în geamurile primăriei şi în miliţieni. Până în jurul prânzului situaţia s-a menţinut, cu ţăranii parţial în ofensivă.

În acest timp, în sediul primăriei, „statul major de criză" era coordonat de secretarul de raion Marin Marinescu. (Un amănunt semnificativ: acesta, însoţit de securişti, s-a dus furios în căminul cultural, la bibliotecă, unde a „anchetat" pe bibliotecară asupra numărului de exemplare ale cărţii, acuzând-o că a împrumutat cartea (!), după care a ordonat ridicarea exemplarelor).

După ora 14 (conform unui martor), au sosit forţe noi de represiune, în frunte cu generalul Florescu şi cu secretarul de partid de la regiune, Marin Argint.

Generalul a încercat „învăluirea" revoltaţilor, propunându-le să intre în căminul cultural ca să „stea de vorbă". Capii ţăranilor, sesizând capcana întinsă, au refuzat. Generalul a „schimbat foaia" ordonând trupelor de miliţie împrăştierea ţăranilor prin forţa armelor. Ţăranii strigau în continuare „Nu plecăm, nu plecăm", „Vrem cererile înapoi". Conflictul s-a declanşat ca urmare a reacţiei generalului, care, cu pistolul în mână, a strigat ţăranilor: „Nici de-al dracului nu vi le dau". Ţăranii au împins rândurile de femei şi copii peste cordoanele de miliţieni, moment în care căpitanul Teoharie, un beţivan notoriu, a îndreptat pistolul către rândul din faţa sa, unde s-a nimerit să fie ţăranca Ioana Croitoru, un zdrahon de femeie, care l-a dezarmat, i-a smuls gradele şi l-a pălmuit (faptă pe care a plătit-o cu o condamnare la 15 ani). Cordoanele de miliţieni au fost străpunse, iar ţăranii au recucerit primăria. Generalul înconjurat de ţărani a fost împins „în beţe" în groapa de var de lângă căminul cultural şi tăvălit pentru „vitejia arătată".

Un alt amănunt semnificativ: de partea ţăranilor răsculaţi a trecut şi proaspătul membru de partid Stancu Vata, care şi-a demonstrat „abjurarea" răsturnând împreună cu un grup de săteni toate maşinile cu care veniseră forţele de represiune. La ordinele lui Stancu Vata şi Marin Iordache s-au trimis grupuri de ţărani care să demonteze blănile de la podurile de pe Călmăţui, pentru a împiedica alte trupe de Miliţie şi Securitate să ajungă în comună.

La miezul nopţii, ţăranii epuizaţi s-au împrăştiat pe la casele lor, pentru odihnă.

Momentul a fost speculat de securiştii prezenţi pentru a face câteva arestări de intimidare, conform listei întocmite în primărie de comunista Ioana Roată.

A treia zi

Satul a fost încercuit de trupele trimise în ajutor de la Bucureşti, iar de dimineaţă s-a declarat „stare de asediu": uliţele au fost luate în stăpânire de patrule de Miliţie şi Securitate, s-a interzis orice circulaţie pe drum ş.a.m.d. Comuna a îngheţat sub teroarea psihică a asediatorilor, ţăranii s-au zăvorât în case, aşteptând represiunea forţelor de ordine. Capii răscoalei, simţindu-se vizaţi direct, au reuşit să se refugieze în pădure.

Teroarea stării de asediu a durat două săptămâni, după care au început arestările. S-au făcut doar 17, primii

fiind capii răzvrătiţilor. Aceştia au fost închişi şi au plătit cu vârf şi îndesat cutezanţa de a se ridica împotriva G.A.C.-urilor. Cei 17 arestaţi au îngroşat rândul deţinuţilor fără condamnare, nici unul nefiind judecat. Au fost eliberaţi în serii, probabil după gradul de vinovăţie mărturisit în timpul anchetelor dure la care au fost supuşi. Ultima eliberată (cu ocazia amnistiei generale din 1964) a fost ţăranca Ioana Croitoru. Aceasta a plătit cu viaţa încercarea de a opri o „secătură de miliţian" să tragă în mulţimea ţăranilor revoltaţi: la trei luni de la eliberare s-a săvârşit din viaţă, datorită regimului de exterminare suferit în puşcărie.

Virgil Raţiu (Bistriţa-Năsăud)

REVOLTA DE LA OCNIŢA (BISTRIŢA-NĂSĂUD), 1961

MĂRTURIE DE AUREL CĂTINEANU

Aurel Cătineanu, n. 28 noiembrie 1932, agricultor, absolvent a 4 clase primare şi 4 de gimnaziu; este căsătorit, are două fete şi un băiat; mărturia este din proprie experienţă; se încadrează la nr. de cod 32 – „încheierea colectivizării agriculturii" (chestionarul de istorie orală al Alianţei Civice).

„M-am căsătorit în 1957. Lucram cu socrul laolaltă. Socrul era adventist, eu la fel. Înainte de colectivizare s-a făcut întovărăşirea, aşa-i spunea atunci, *tozul*. Întovărăşirea era făcută, dar de trei ani consecutivi nu s-a putut obţine sămânţă pe care să o semene în comun, pentru că toată comuna era împotrivă la treaba asta. Era un fel de angajament, ca nimeni să nu dea sămânţa ca să semene în comun. Noi ne-am înscris în întovărăşire, dar ne lucram fiecare părticica noastră de pământ. A trecut un an cu scandal, cu hărţuială., încă nu aveam copii.

1961 a fost anul în care era hotărât ca să se încheie colectivizarea, care până la urmă s-a încheiat numai în

1962. Era în toamna lui ’61, era prin august, eu căram bălegar, într-o duminică, pentru că noi ţinem sâmbăta, iar duminica mă duceam cu carul cu bălegar. În acel timp vine o maşină şi opreşte lângă mine. Eram pe hotar. Oamenii nu voiau să care grâul la arie, ăştia trăgeau batoza lângă el şi omul trebuia să treiere. Trebuia să cărăm grâul la arie, dar oamenii nu voiau pentru că acela cădea ţap de ispăşire. Dom’le, mă iau pe mine, eram tânăr, mă iau că am cai buni, că-s gospodar bun, că de ce nu transport grâul. Cu una, alta, mă scap şi zic că las’ că de mâine m-apuc şi transport grâul la arie. Într-adevăr m-am apucat luni dimineaţă şi-am transportat grâul pe arie. Primul stog a fost făcut al meu. Când am terminat de făcut stogul numai am văzut că au tras batoza lângă stog. Oamenii, după ce am început eu, au început şi ei să aducă fiecare, dar nu l-a fost terminat. Când au văzut că trag batoza lângă arie, au venit la mine mai mulţi oameni din comună, printre care Ceuşan Aurel, Cătineanu Aurel, Cătineanu Petru – că la noi îs mulţi Cătineni – şi-au spus: – Fii atent, Aurel, noi am rezistat acum trei ani de zile. Nu cedezi sub nici o formă pentru că nu există, nu este prevăzut în lege sau undeva ca să te forţeze să dai sămânţa. Asta merge pe bază de lămurire. Noi suntem alături de tine, nu te lăsăm, da’ tu să nu dai sub nici o formă grâu, deci sămânţa!

Dom’le, când m-am văzut acum în încurcătura asta., că eram între ciocan şi-ntre ileu. Deoparte. eu ştiam că nu te poţi pune cu regimu’, da’ pe de altă parte ştiam că dacă cedez erau în stare oamenii să mă prindă.

Atunci mă duc repede şi-i spun la femeie: – Aniţa (Ana o cheamă), pune repede în traistă, ne urcăm în căruţă şi fugim. Aveam un loc cu ovăs nerecoltat, că ovăsul se recoltează după grâu, după aia îl treierăm. Mergem acol’, zic, şi nu venim două-trei zile până când termină alţii de treierat, până se apucă alţii de îmblătit!

Dom’le, ceasu’ fără noroc, nu pot să spun altfel. Când să ies afară din ogradă, în şoseauă, maşina la poartă. – Unde plecaţi?!. Era Teodorescu, vicepreşedintele de la raion, şi zice: – Vii la treierat! – Dom’le, nu pot să treier, că nu am nici oameni şi nu-s pregătit nici cu saci., că doar îmi trebuiau saci. – Nu-i nimic! Avem noi tot. Avem şi saci, avem şi oameni şi-avem tot ce vrei.

Dom’le, n-am avut ce face decât să mă duc. M-am dus. Şi-au venit cu întreg corpul didactic, în frunte cu directorul Popescu Emil, cu Arcălean Pompei, Ioana (nu ştiu dacă Ioana era atunci, da’ cred că era), Ioana Aurel. Nu mai reţin eu câţi au fost. Era şi Pop Alexandru, secretarul de la Sfat, toţi, în frunte cu preşedintele Someşan. Dom’le, eu stăteam uite-aşa cu mâinile la braţ şi ei treierau cu toţii.

– *Cadrele didactice?*

– Da!

Când s-a terminat de treierat, am predat contractul care l-am avut de predat, am predat ultimul şi-am predat la coşari, la ăia care bagă grâul în batoză, şi-am întrebat: – Dom’le, mai am să dau cuiva?. Nu, zice, ţi-ai făcut datoria complet, da’ acuma mai ai de predat sămânţa care trebuie luată ca să semănăm în comun. Tovarăşu’ Teodorescu, zic, io sămânţa nu o predau, pentru că nu este unde să o depozităm. – De-aia nu te interesează pe dumneata! zice. Pe dumneata te interesează sămânţa. Pentru că eşti obligat să o dai! – Dom’le, în statutul întovărăşirii spune că forul conducător este adunarea generală. Faceţi adunare generală şi dacă lumea hotărăşte să dăm sămânţa, o dau. Dacă nu,

eu nu mă pot pune împotriva unei comune care e în stare să mă omoare. Şi-am arătat în partea stângă, spre salcâmi: - Uitaţi!

Dom'le, toată comuna era acolo, începând de la copilul care ştia să umble şi până la bătrânul care era cu bota în mână. Toată lumea a venit acolo. De-acolo strigau: - Aurel, nu da nici o sămânţă!

Ei, când au văzut ei treaba asta, au încercat. Era acolo şi miliţia, era Puşcaş Vasile şi Pop Viorel, erau subofiţeri. Şi acuma începea să se facă seară. Oamenii.: - Aurel, nu da! Lasă numai să se lege de tine! Noi suntem aici!.

Într-adevăr, au încercat ei. Şi-au vărsat vreo doi saci. Eu trăgeam într-o parte, ei în altă parte. Eu mai eram pe arie, şi cu ei. Coşarii au fost chemaţi să ajute şi ca să-mi ia grâul. Încă profesorii erau acolo. Coşarii au spus: - Noi n-avem treabă cu omul. Ne-a plătit ce-a avut de plătit, noi n-avem treabă. Şi, pe chestia asta, pe Bugnar Aurel şi Bugnar Alexandru i-a dat afară din munca asta, pentru că n-au vrut să-l ajute pe Teodorescu ăsta să-mi ia sămânţa.

În noaptea aia eu m-am dus. Acolo au pus pază la saci, pe arie, nu s-a atins nimeni de nici un bob de grâu de la mine. Dimineaţa, când m-am dus şi-am numărat sacii, erau aşa cum i-am lăsat acolo, dar a venit instructorul de partid Király cu Teodorescu şi cu încă unul, tot de la partid, vreo trei. Eu am lăsat grâul acolo şi m-am apucat de cărat la pleavă şi la paie, să le duc acasă. Între timp, când să mă duc eu acasă.

- Dar nu v-aţi putut duce grâul acasă?

- Nu, nu am putut. era acolo şi miliţia. Îmi dădeau voie să-l duc dacă duc sămânţa. Între timp, când am pornit eu de pe arie, femeia lui Pop Alexandru, care era secretar de partid, ea a înţeles că atunci când eu plec de pe arie, ei, în lipsa mea, îmi vor cântări grâul, sămânţa, ca să mi-o ia. Şi-a venit şi zice: - Aurel, vino repede înapoi, că dacă tu te duci, ăştia îţi iau sămânţa! Mi-a spus bărbatu-mio.

Eu m-am înturnat. Ei discutau într-o parte şi m-am pus lângă un stog să mă hodinesc. (Cum nu am dormit în noaptea aia, că n-am dormit acasă, de frică am dormit într-un şopron, la unul, pe fân. Acasă, zice, m-au căutat de vreo două ori. Nu de la noi, miliţia de la Bistriţa. De-atunci femeia mea nu mai are zile bune. Cu inima, săraca, de-atunci tot suferă şi în ziua de astăzi.) Şi când ei au venit să ia grâul, vine un om şi zice: - Aurel, scoală-te că ţi-au pus doi saci pe cântar! Eu mă duc zicând: Ce se întâmplă, aia se-ntâmplă! Când, văd, doi saci puşi pe cântar, urmau să-l pună pe-al treilea. Când să-l pună, eu îl prind de-o parte şi-l trag înapoi. Sacu s-a rupt. Cum s-a rupt, s-a vărsat tot grâul jos. Şi-atunci, cu bocancul lovesc limba de la cântar, peste greutăţi. Toate s-au împrăştiat pe-acolo. Atunci Teodorescu şi cu Király m-au luat de-o mână, mi-au sucit-o la spate şi cu miliţia de altă mână m-au băgat în maşină. Şi m-au dus la Sfatul Popular. Trebuie să recunosc că n-a dat nici unul în mine."

(Aici urmează o parte de bandă magnetică înregistrată defectuos. Dar, în rezumat, s-au petrecut următoarele:

Observând oamenii că l-au ridicat pe Aurel Cătineanu, a început hărţuiala cu miliţia. Între timp, anunţaţi fiind, au sosit la faţa locului unul Totezan, secretar la raionul de partid Bistriţa, şi şeful Securităţii, Zapa. În acelaşi timp un sătean a tras clopotul şi toată suflarea localităţii s-a adunat

pe arie, mai ales femeile, care strigau necontenit că le fură pâinea de la gură, că-şi bat joc de munca lor. Întrucât vinovat de toată încăierarea părea a fi Someşan, preşedintele Sfatului Popular din Ocniţa, pe care femeile puseseră ochii, respectivul a fugit şi s-a ascuns în Primărie, deoarece puhoiul de oameni revoltaţi se îndrepta într-acolo. Aurel Cătineanu scapă din mâinile miliţienilor şi-o ia la fugă înspre casă. Cu gândul să scurteze drumul, a tăiat-o pe punte. Întâmplarea face să-i apară în faţă, pe punte, Totezan, omul de partid, care îl înşfacă pe Cătineanu de guler. Acesta nu se lasă, se dezechilibrează amândoi şi cad de pe punte în pârâu. De atunci, lui Aurel Cătineanu oamenii îi spun Cătineanu Aurel a lu' Totezan. La Primărie, unde Totezan se ascunsese şi închisese uşile, dând telefoane disperate, femeile din sat, într-o hărmălaie de nedescris, au spart ferestrele cu pietre, cu ce le-a venit la mână. Revolta s-a potolit la intervenţia miliţiei şi Securităţii, care au ridicat mai multe persoane cu camioanele şi le-au transportat la postul de miliţie din Teaca. Apoi la Bistriţa. Speriat de cele petrecute, într-ascuns, Aurel Cătineanu împreună cu un prieten de-al său, Augustin, iau hotărârea să plece la Bucureşti. Cătineanu avea o rudă apropiată la Uniunea Sindicatelor.)

Aurel Cătineanu relatează în continuare:

„Am pornit către Bucureşti. Eram hotărâţi să mergem la Bucureşti. Când am ajuns dincolo de Mureşeni, în gară, am văzut că un miliţian se bagă în spate şi unul în faţă. Na, zic, Gusti – că aşa îl chema, – Gusti, zic, ăştia sunt ai noştri. Când a pornit trenul, noi ne-am dat jos din tren. Eram cu Gusti a lu' Şpuriu. Nu mai trăieşte. E mort, a murit de tânăr. Şi noi de-acolo am sărit peste un gard într-o uliţă. De-acolo ne-am întâlnit cu un om care mergea la coasă. Ne-am zis: Degeaba mergem cu trenul, e făcută razie şi oricum ne găsesc şi ne prind. Eram daţi în urmărire. Ce-ar fi, zic, am zis, dacă mergem la aeroport, să mergem cu avionul. De la Târgu Mureş. Şi-am luat-o peste câmp, că apoi ne-am şi rătăcit. Dar cum nu cunoşteam care-s problemele., ce ştiu ce acte îţi cer, cum îţi cer, zicem, ia să mergem la un autobuz, ne ducem până la Reghin şi ne suim la Reghin. Am zăbovit cam o lună şi jumătate.

Când am ajuns la Bucureşti ne-am dus prima dată la unchieşul meu, la Lup Teodor. I-am povestit ce-am păţit. Măi, Aurel, zice, dacă e aşa cum povestiţi voi. (...) Că treaba asta cu sămânţa trebuiau să o înceapă cu preşedintele Sfatului Popular, cu referenţii, cu oamenii de „bază" din comună, că doar toţi erau ţărani. Ne-au pus pe noi, adventiştii, între ciocan şi-ntre ileu, ca să răscoale comuna împotriva noastră. (...) Dar nici unul nu a predat sămânţa la stat pentru colectiv. Şi-am fost sfătuiţi să spunem aşa, cum am povestit, că am fost provocaţi.

În audienţă n-am putut intra decât marţi. Şi ţin minte că marţea a fost venit Gheorghiu-Dej de la. La Gheorghiu-Dej am fost în audienţă. Şi de-acolo ne-au trimis la Cluj, la Regiunea de partid. În faţa noastră a vorbit la telefon ca să trimită de-acolo un delegat cu noi, la faţa locului, ca să analizeze. Scurt, toată treaba asta. Vă duceţi, ne-au zis. Ne-au dat adresa. Şi dacă noi nu suntem vinovaţi, aşa cum am povestit noi, n-o să ni se-ntâmple nimic.

Prostia a fost (recunosc că a fost prostia noastră) că eu în loc să mă duc la Cluj, prima dată am venit acasă. Şi când am venit acasă a venit şi şeful de post Puşcaş, că eram prieten cu el altfel, şi zice: – Aurel, uite care-i situaţia. Eu

am mandat de arestare ca să te arestez, dar nu te arestez. Tu nu spui la nimeni că ai dat faţă cu mine. Du-te repede şi ia-ţi grâul, contractul pe care l-ai avut, e-acolo pe arie, ia contractul şi du-l la Teaca, la bază. Ia-l şi du-l că, după câte am înţeles, ei vor să te bage fiindcă nu ai vrut să dai contractul, nu sămânţa, că sămânţa nu erai obligat. Sămânţa se dădea prin muncă de lămurire, pe când contractul era al statului.

Am mers, am încărcat grâul de pe arie şi, când să viu, pe-aici pe Hagău, cum urcam spre Teaca, numai ce-am văzut că spre Ocniţa mergea o *volgă* neagră şi lângă şofer era un căpitan de miliţie. Zic către soţia: Ei, Aniţă, ăsta după mine merge.

Am venit la Teaca, am descărcat, am predat, tot în bună regulă. Când am fost gata, vine un om de la noi din comună şi zice: – Aurel, te cheamă şeful bazei (Şaşca, aşa-l chema), să te duci, că mi se pare că-i ceva bai cu analiza la grâu. Nu ţi-i bună analiza la grâu.

– Cum, dom'le, am avut un grâu aşa de frumos şi-aşa de bun, cum să nu fie bună analiza?!! zic nervos.

Mă duc la şeful de bază. Când mă bag înăuntru, în birou, deschid uşa, iar de după uşă iese şeful de post din Teaca, Pătraşcu, şi zice: – Cătineanu, în numele legii eşti arestat! Să nu fugi că, uite, e încărcat şi trag! Vii până la post să dai nişte declaraţii. Pe urmă eşti liber. – Dom'le, zic, nu pot că, uite, mi-s aicea caii. – Nu-i nimic, zice, avem noi grijă de treaba asta. Socru-to e la moară – ştiau şi de treaba asta. Vine socru-to şi-ţi duce caii.

Mergând spre post, chiar vizavi cu moara, ne apare în faţă maşina aia pe care am văzut-o eu că mergea la Ocniţa. Apare acolo cu Gusti, cu care am fost la Bucureşti. El era cu cătuşele pe mâini. Pe el l-au luat de-acasă. Mi-au pus şi mie cătuşele pe mâini şi ne-au băgat în maşină. Ne-au dus la Bistriţa. Mai întâi l-au dus pe el. Apoi mi-a povestit că pe el nu l-au bătut.

Când m-au dus pe mine şi m-au băgat acolo, atunci căpitanul Silaghi s-a şi ridicat de pe scaun şi zice: – Ăsta-i capu' răutăţilor! (*Miliţia raională se afla pe actualul bulevard al Independenţei, în apropierea intersecţiei de la Poşta Veche, în clădirea de azi a Jandarmeriei – n.n.*) S-a ridicat nervos, s-a apropiat, m-a prins c-o mână de-aici de deasupra cotului (*arată stânga – n.n.*) şi cu una de dincoace. Şi mi-a băgat câţiva genunchi sub stomac. Eu atunci am început să vomitez. Căpitanul zice: – Nu mai da, dom' comandant, că cu ăsta-i gata. Ăsta, Silaghi, nervos, cum m-a scăpat pe mine jos, m-a lovit cu blachiul de la cizmă, uită-te aici (*arată maxilarul stâng – n.n.*), în partea asta. Atunci mi-a rupt măselele. Am văzut un punct negru pe tavan şi un timp, cam vreo cinci ore, n-am mai ştiut aproape nimic despre mine. (*La un moment dat Aurel Cătineanu relatează că fostul comandant al Miliţiei raionale, Silaghi, a murit într-un accident de avion împreună cu pilotul, pe aeroportul de la Livezile (Bistriţa-Năsăud), fosta localitate Iad. Era un avion al serviciului de Cruce Roşie. Accidentul a avut loc la scurt timp după revolta de la Ocniţa. – n.n.*).

Când m-am trezit, uitaţi-vă aici (*arată pieptul – n.n.*)... în partea asta aveam o rană mare, cu sânge închegat, din stânga, şi aici (*în dreapta – n.n.*) aveam câteva coaste rupte. Nu puteam să suflu. Eram într-o cameră, nu ştiu ce era – baie, sau veceu, sau ce naiba a fost... Mă trezesc şi mă mir. Ce? Şi cum?... Eram ca prin vis... Şi dau şi mă uit prin geam afară... Era, în curte, mătuşa aia a mea – eu până

atunci n-am ştiut care-i treaba... Era mătuşa mea Mărginean Meliţia, erau Sava Ion şi Sava Emil, doi fraţi din Ocniţa. Mătuşa Meliţia era cu mâna dreaptă pe umărul stâng, că stânga-i era zdrobită aproape de tot cum au lovit-o cu patu' de la armă. Se plimbau pe jos, în curte. I-au scos la aer, din arest... Şi când i-am văzut, zic: Văd sau nu văd? Visez? Bat în geam: – Mătuşă! Mătuşă! am strigat. Atunci apare un miliţian, mă prinde din nou şi mă trânteşte jos. Abia suflam. Nu m-am gândit că mai am multe zile.

Acolo, la miliţie, ne-au ţinut mai mult de o săptămână. Până a venit un delegat de la Bucureşti. Cred că unchiul ăsta al meu aşteptase de la mine vreo ştire, ca să-i spun ce-am rezolvat. A văzut că nu dau nici un semn de viaţă şi-a trimis aici un delegat. Delegatu' nu ştiu de unde-a fost, din partea partidului, din partea sindicatului, nu ştiu.

Ştiu că atunci când m-au scos de m-au dus sus, la delegatul ăsta, nu mai eram în stare să urc scările. Doi miliţieni m-au dus. După ce mă bagă înăuntru – eu nu ştiam cine-i el – zice: – Mă, te-a bătut cineva?

Comandantul Silaghi era undeva de-o parte. Mă gândesc eu că dacă-l spun că m-a bătut, m-a lua din nou şi m-a bate. Nu ştiam ce să zic. Eram buigav de cap. Zic:

– M-a lovit tovarăşu'... Vorbeam rău, că în partea asta prag mi-o făcut dantura.

Atunci îşi aprinde o ţigară şi zice: – Apoi există asta, măi căpitane, în 1961, să baţi în halul ăsta? Şi ca ce şi pentru ce?

Ăla n-a zis nici un cuvânt. Şi zice delegatu': – Mai eşti lovit undeva?

– Îs lovit aici, la piept, zic.

– Ia desfă-ţi!...

Când mi-am descheiat cămaşa, atunci şi-a rupt ţigara şi-a ţâpat-o jos. S-a mai învârtit el o dată prin cameră şi zice:

– Auzi, măi tinere – că eram tânăr. Ştiu că voi sunteţi vinovaţi. Dar nu se mai întâmplă nimic, ai cuvântul meu, dacă spui aşa cum s-a întâmplat. Aşa, cum poţi tu, încet, cum s-a întâmplat. Astăzi îţi dau drumul... să te duci acasă... Şi-am zis: cine-i cutare, ce funcţie are, le spuneam pe nume, toate... Şi-a notat. Apoi m-a luat cu o salvare, m-a dus la un stomatolog, mi-a curăţat dantura şi apoi mi-a zis:

– Fii atent! Te duci acasă şi oricui te-ntreabă – că semnele se vedeau – oricui te întreabă îi spui că ai căzut de pe tren când ai venit de la Bucureşti. Nu spui că s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat aici...

Şi cu asta am terminat povestea. Au fost mai mulţi arestaţi. Când a fost povestea cu grâul la arie, atunci au dus un transport plin de oameni... Au fost bătăi... Femei trântite... A fost ceva cum am văzut la televizor atunci cu minerii la Bucureşti...

După asta eu am venit acasă, n-a durat mult şi s-a şi făcut colectivul...

Traian Popescu (Bucureşti)

COLECTIVIZAREA ÎN JUDEŢUL OLT în decembrie 1960 – ianuarie 1961

(cu o mărturie de Florică Nae Vlad)

În iarna 1961-1962 am stat în închisoarea Aiud cu doi ţărani din Drăgăneşti-Olt, al căror nume nu mi-l amintesc. Aceştia mi-au relatat zile întregi despre modul în care a început în 1960 finalizarea colectivizării şi calvarul ţăranilor care s-au împotrivit acestei acţiuni criminale.

Iniţial, s-a comunicat în sate că se pot face chiar cereri de ieşire din colectiv. Văzându-se proporţiile acestui demers, au fost trimişi activiştii de partid pentru „lămurire". Au urmat „organele" de stat şi de partid, apoi au fost trimişi militari înarmaţi. Ultima intervenţie sângeroasă a fost declanşată de trupe de Securitate. Atunci am auzit pentru prima dată de un nume: Nicolae Ceauşescu, care a comandat aceste trupe de Securitate, ordonând deschiderea focului împotriva celor care se opuneau colectivizării. Au urmat în acea zonă circa 2.000 de arestări, ţăranii fiind duşi la închisorile Piteşti şi Ocnele Mari, unde zi şi noapte au fost bătuţi şi schingiuiţi. Un adevărat infern. După câteva săptămâni au fost reţinuţi circa 400, care au fost judecaţi şi condamnaţi. Ceilalţi, odată ajunşi afară, erau un „bun exemplu" pentru cei care mai încercau să refuze „binefăcătoarea colectivizare".

Urmărit de acest episod, am căutat să ajung pe firul acestor evenimente după 1989, găsind la dl. Eugen Şahan – deţinătorul unei adevărate bănci de date a ororilor comuniste – material din care voi prezenta o parte în această comunicare.

Pentru această zonă din judeţul Olt, datele ce le posedăm ne îngăduie să facem o evaluare a evenimentelor, în principal pentru patrulaterul comunelor Coteana – Schitu – Vâlcele – Izvoarele.

Consecinţele oponenţei la colectivizare – făcută cu fermitate, chiar cu violenţă în unele cazuri – s-au simţit şi în comunele şi satele limitrofe, ajungând, în sud, până spre Drăgăneşti-Olt, iar în nord până la Brebeni şi chiar Curtişoara.

În prezentarea evenimentelor vom intercala citate din manuscrisul lui Florică Nae Vlad, trăitor în acele vremi în comuna Vâlcele, satul Liceşti, intitulat „Cum s-a dat bătălia înmormântării în colectiv". Este o prezentare din interiorul întâmplărilor acelor zile, plină de culoare, dar în acelaşi timp plină de amărăciune faţă de nedreptate, de tortură, de crimă.

Aşadar, în comuna Vâlcele, satul Liceşti, vin aproape 15 maşini cu soldaţi şi „îndrumători" pentru a determina intrarea în „colectivă". Este Crăciunul 1960 – citäm:

„A fost pentru prima dată în comunism – şi poate de la începutul începuturilor – când lumea refugiată în cimitire a ţipat la morminte: «Ieşiţi, voi, fraţilor, din mormânt, ca să intrăm noi de vii şi să scăpăm!».

Am zis: imposibil să nu audă cerul clopotul bisericii, plângerile copiilor, femeilor – mai cu seamă – care îşi strigă morţii ca în Ziua de Apoi. Şi oamenii chemându-se la luptă, bătrânii, bolnavi, paralitici plecaţi târâş din pat, desculţi, în cămaşă, cu capul gol.

Pisicul din casă, câinele – aleargă cu oamenii, speriaţi de ţipetele lor de groază:

– Săriţi!... Lumeee!... Aoleoooo!... Iar au venit!... Doamne, unde eşti?

– Au intrat în saat!!! – Să nu intre în saat!

Noroaie mari. Femei, aşezate în genunchi în faţa maşinilor; iau noroi de jos cu două mâini şi aruncă în ochii lor, în maşini, strigând:

– Înapoi!... Nu vrem colectiv! De câte ori v-am spus? Nu ne mai lăsaţi în pace? V-aţi pus pe noi să ne omorâţi? Ne-aţi speriat copiii! Crăciun este acesta?

Oameni cu ciomege, alţii cu mâinile goale – cum deteră fuga, la alarmă – îi înconjoară şi-i apără puternic. Să nu fie linşaţi de femei, de copii şi tineri. Copiii, fugiţi de la şcoală, îi petrec până departe, bătându-i cu pietre de pe coastă şi înjurându-i pe limba lor.

Coloana de 15-20 de maşini se retrage cu greu, prin noroaie. La marginea satului Liceşti, de vorbă:

– Nu ne-aţi lămurit voi ieri? Alaltăieri? De-o lună, de când ne lămuriţi! Nu vrem colectiv! Voi nu v-aţi lămurit?

Pe Dealul Şarpelui, în marginea satului, „muncă de lămurire fără precedent".

– Este bine în colectiv. Nu mai daţi cote. Munciţi mai puţin şi aveţi mai mult. Bătrânii, bolnavii vor primi pensii mari.

– Minciuni!!! Nu, nu, nu! Vrem gospodăria noastră. Este mai bine stăpân decât slugă.

– Tu, tu, tu – mergeţi cu noi la Sfat.

Ţipete. „Nu vrem noi!!! Nu-i lăsăm noi!!!"– femeile ţinând de cei vizaţi. „Plecaţi sau vă răsturnăm maşinile? V-am mai spus – ne puteţi băga în colectiv morţi, dar nu vii."

„– Bine, o să vă băgăm morţi, dacă aşa vreţi voi".

Ilie Verdeţ a venit şi el pentru a lămuri lumea, după ce fusese şi prim-secretarul de regiune Tivic Matei, fără a reuşi să convingă. Nici trimisul comitetului central nu a izbutit decât să lanseze: (...) „Când voi merge la Bucureşti, voi informa colegul Ceauşescu de cele ce se întâmplă la Vâlcele."

Oamenii nu puteau fi convinşi, deoarece îşi aminteau prea bine cele spuse, cu ani în urmă, tot de partid. Activişti P.C.R. jurau, în 1948, cu mâna pe inimă: „Să ne bateţi pe noi cu pietroaie când ne veţi prinde în satul dvs., dacă în România se va face colectiv." „S-a făcut colectiv în Uniunea Sovietică, unde erau stepe şi nu puteau fi lucrate în individualitate."

Numai un an – 1949 – şi noţiunea de comunism se concretiza. Colective în România. Cote grele şi impozite mari pentru pământ. Pe vite, pe casă..., pe lot.

Răscoala se mută acum şi în satele vecine. Oamenii, cu speranţa disperării, ţipă după cererile de intrare în colectiv, crezând că primirea, distrugerea acestora, va anula pactul cu Satana. Răscoala este ca focul, se întinde. Comuna vecină aude de bătălia celor trei sate. Se adună şi ea, bombardând cu pietroaie şi cărămizi Sfatul popular. Cer toţi, toţi, copii, femei, bărbaţi, într-un glas şi o pornire: „Cererile în colectiv!"

Pe ferestre, dinăuntru, li se aruncă cu braţul cererile morţii. Toţi, năvălind, căutând „cererea" lui, fiecare rupând-

o. Sărutări. ca la învierea morţilor: „Trăiască Vâlcele! Trăiască Izvoare!”

Exemplul se întinde – maşini răsturnate, linii telefonice rupte. Ţăranii sunt înarmaţi cu topoare, opresc autobuze şi caută miliţie.

De necrezut! Ţăranii sunt chemaţi în toate părţile la Sfatul popular şi P.C.R. le restituie cererile de colectiv şi moarte. Să ceri tu să mori! Că nu mai vrei casă, nu mai vrei pământ – vrei comunism!

S-ar părea acum că am învins... comunismul mondial.

Dar partidul nu iartă. Partidul nu uită. Aşteaptă ca păianjenul. Tactica veche de când revoluţia: un pas (mare) înainte şi doi (mici) înapoi.

A fost şi Ceauşescu să facă ordine acolo nu reuşiseră nici mărimile P.C.R.-iste locale, nici cele şase echipe de „lămurire”, cu toate că nu fuseseră zgârcite cu schingiuirile.

Lovituri de graţie urmează să se dea celor trei sate din comuna mea. Între care şi satul meu. A venit Ceauşescu. Am spus că nu vrem colectiv. Femeile îl iau de piept: „Sunt pământul şi vitele noastre!”

În Coteana, o femeie, Aurica Ilie, vine la Ceauşescu şi-i spune: „Ce-ţi pasă, ţie îţi convine, că uite ce haină frumoasă ai tu!” „- Intră în colectiv şi o să ai şi tu!” „Ba că mi-e frică ă nu rămân şi fără asta jerpelită.”

Deşi în februarie pământul este moale, ceea ce face drumurile impracticabile, noroiul devine un apărător al satelor.

Însă, în 15 ianuarie 1961, vine Şcoala de Miliţie din Drăgăşani, cu întregul colectiv, aproape 400 de miliţieni. Patrulează pe uliţele satelor, terorizează lumea. N-au ezitat să tragă în oameni. Li se adaugă activişti de partid din localitate, tractorişti de la G.A.S., membri de partid, toţi sunt îmbrăcaţi ofiţeri şi ofiţeri de miliţie – ghizi şi luptători.

Maşinile sunt lăsate jos, în vale şi trupa a urcat: dimineaţa zilei de 15 ianuarie, ora 6. marin Ilie Petcu, cel mai iscusit şi corect ţăran şi mecanic, casă de lut cu trei camere... chiabur (?) Primul contactat!

Partidul voia să sperie trei sate cu pielea unei oi? Are el grijă. Să prindă „oaia neagră” întâi. Ştiindu-se „înfierat”, nu a participat la răscoală. Eşti „chiabur”, suficient pentru comunism pentru a fi reprimat. Aude paşi pe scară, la uşă.

Deschide uşa soţia, de cum îi aude paşii. Nu visează – ce vede? Două camere se umplură cu miliţieni.

– Mergi cu noi, comandantul...

– Merg. Să mă îmbrac. (Ce să mai zici, astfel înconjurat?)

– Nu, mergi aşa cum eşti.

Ca lupii înşfăcară omul din pat. Şi plecară cu el târâş. Desculţ, în cămaşa, cu capul gol. Nu sunt barbari, năvălitori de alt neam; sunt comunişti, „cei mai buni fii ai poporului”.

Copii mici ţipă. Femeia ţipă. Călcaţi în picioare.

– Lăsaţi-l să se îmbrace. Unde-l luaţi dezbrăcat acum?

Prinsă în chingi, femeia este ţinută de peste tot. Şi la gură, să nu ţipe.

Soţia fratelui cu casa în curte, ceva mai departe, aude ţipete.

Ajunge înainte cu felinarul, e lovită cu armele.

Repede săriră şi fratele victimei, cu vecinul. Se reped pe burtă, în dosul unei grămezi de dovleci.

Inamicii crezură că sunt arme, ceva „grenade”. Lăsară victima şi trag cu automatele în direcţia de unde sunt aruncaţi dovlecii.

Prizonierul este eliberat şi toţi fug în noapte, ca vrăbiile, care încotro, cu uliul repezit în ele.

Marin Liciu „Micu”, un paltin de om, întâmplat pe drum, vrea să vadă ce se întâmplă la familia Petcu. Vine pe vale de la cursă şi... întâlneşte inamicul în drum:

– Trage, că este chiabur, strigă activistul miliţian. Primul mort! Cine va fi tras? Miliţia – ori activistul? În biserică, când îl slujeşte preotul, văd unde a fost ochit: în sprânceana ochiului.

Clopotul bisericii. Satele s-au trezit. Oamenii se adună în grupuri, prin grădini.

Urc în podul casei şi scot capul pe cucumea. În comuna vecină, Izvoare, se trage cu puşti-mitralieră.

Atacul este dat simultan şi în alte comune.

Cobor şi iau furca de fier. Căutând, totdeauna, să fiu singur, până la încăierare. Un frate mai mare, Nelcă, mă urmăreşte ca pe un copil. „Tu stai în spate”... Inamicul se retrage, trăgând în faţă şi în spate, miliţian.

Ţăranii – alergând – se împiedică de cel împuşcat, când să iasă la drum, într-o grădină. N-au timp să vadă ce este, până ce alţii căzură pe mort.

Scos din sat, inamicul se repliază la Sfatul popular, în satul Olteni, unde opune rezistenţă.

Ţăranii curg pe toate drumurile spre fortăreaţă. Socotesc că fraţii Petcu au fost eliberaţi şi să-i elibereze.

Ordinul dat inamicului la telefon – de către partid – se vede. Împuşcă şi căminul cultural.

Ion Brăileanu, al doilea mort! La Sfat. Fierar. Avere: ciocanul şi nicovala; o casă insalubră, s-o iei toată în braţe. Veni să se răzbune de felul cum îi fuse luată cererea.

Pavel Răduţ, al treilea mort! Ţăran sărac şi tânăr.

Un alt orfan este împuşcat în picior. În spital, medicii nu au voie să trateze răniţii. Şi tânărul împuşcat duce şi astăzi gloanţele împuşcate în picior, şchiopătând în baston.

Fraţii Petcu, asediaţi primii, au reuşit să fugă. Dar a rămas acasă familia şi atunci o arestează pe Elena Petcu, deşi este gravidă.”

Redăm din consemnările oficiale şi mărturiile despre cele întâmplate cu Elena Petcu.

„(...) Elena Petcu, născută în 1929, din satul Liceşti, comuna Vâlcele, judeţul Olt, deţinea o suprafaţă sub 10 ha. Refuzând să se înscrie în G.A.C. este arestată în noaptea de 1 februarie 1961.”

Mărturia lui Rada I. Stănculescu:

„La Sfatul popular, pusă pe un taburet şi bătură cu cravaşa din două părţi, de la picioare, de jos, până sus la umeri, să spună unde este soţul ei, Marin Petcu. La Securitatea din Piteşti este bătută, să avorteze şi copilul, fiind însărcinată. «Omorâţi-ne pe amândoi», strigă femeia, mamă a încă patru copii mici. «Timp de 2 luni a rămas carnea pe mine neagră ca tuciul, după care a început să se îngălbenească», spune ea şi astăzi plângând. (...)”

La 1 februarie 1961 se reîntorc forţele de ordine. Mărturia soţiei lui Ilie Stănculescu, Rada Stănculescu:

„(...) În noaptea de 1 februarie 1961, soţul meu, Stănculescu Ilie, este arestat (...) Soţul meu, când vine acasă după doi ani, are să-mi spună că a fost chinuit şi bătut greu. La Sfatul popular şi în special la Securitate, la Piteşti (...) mi-a spus că aşa a fost, că le spunea să scrie ce vor, că semnează, să scape de chinuri. S-a îmbolnăvit de inimă şi cădea în neştire. Copiilor nu le-a spus că a fost bătut, doar atât le-a spus să nu se facă membri de partid.

Este arestat şi tatăl Elenei Petcu, socrul celui căutat. Nu au milă de bătrân. (...) Bătut, omorât la Sfatul popular de unii membri de partid (au să spună că au plâns de ţipetele lui). În cârlig de-l atârnau şi-l jupuiau de viu, nu ar fi urlat atât de înspăimântător. Înţepat şi cu baioneta în picioare. Va muri bătrânul la Canal."

În sate continuă represaliile, arestările sunt mai numeroase.

„ (...) Radu Burca, învăţătorul, nu a participat la manifestaţie, la nimic. Arestat! Ai fost găsit îmbrăcat – îmbrăcat te-au luat, ai fost găsit în cămaşă, în cămaşă te-au luat. Comuniştii şi moartea. Aşa te arestează, aşa te ia. Fără respiraţie.

Mama Mariei Bălaşu (bătrână, pielea şi osul) în cămaşă la Sfatul popular, la Piteşti: «Aşa te-a gonit bărbatu-tu? Bărbatu-tu unde e?» «Mi-a murit, n-am bărbat».

La Securitatea din Piteşti nu mai încap arestaţii. Copii, femei, oameni. De toate vârstele. Câte cincizeci în cameră. Femeile, îndeosebi, fac rugăciuni.

Au fost arestaţi şi fraţii Petcu. Marin Petcu va sta trei ani la Periprava.

Satele se răscoală. Atacă cu pietroaie primăriile, taie firele de telefon. Cer toţi, într-un glas, restituirea cererilor de intrare în colectiv."

La 13 ianuarie 1961, în Coteana a venit Ceauşescu. Este încolţit de oameni, care cer din ce în ce mai iritaţi «cererile de colectivă». Ceauşescu dă dispoziţie să se restituie. Vor fi refăcute de «îndrumători» nu după mult timp.

La 14 februarie 1961, în Izvoarele. Ţăranii răzvrătiţi au ieşit pe uliţe, au spart geamurile primăriei, au alungat cu ghionturi şi picioare «îndrumătorii», deoarece aici aceştia fuseseră mai aprigi. În zelul lor, îi puseseră pe oameni să «semneze» cu nasul mânjit în cerneală, cu degetele sub lovituri.

La Izvoarele a venit prim-secretarul de partid de la raionul Drăgăneşti, Truţă. L-au alungat cu pietre, i-au răsturnat maşina. Dar şi aici au venit trupele de la Drăgăşani.

În acea vreme răscoala a cuprins şi Schitu-Greci. Au pătimit mulţi. Sunt pomeniţi printre alţii: Ion Moşteanu, Ilie Ivăncescu şi mulţi alţii.

Apoi lucrurile s-au potolit aparent, prin arestări, prin condamnări, case distruse.

Încet, încet, s-a intrat în „normalul" anormalităţii. A început epoca cotelor, a „altor boabe".

Florică Nae Vlad o descrie:

„ (...) Cotele!... Plătite la preţ derizoriu.

Ţăranul primea o carte: «Obligaţiune de predare». Cu antetul, sus: «republica Populară Română», «Partidul Muncitoresc Român».

Să se ştie de pe ce tărâm a fosta dusă şi cine a scris cartea.

Că nu aveai nici o oaie şi erai trecut... treizeci de oi («să le cumperi»). Că aveai 1 ha de pământ şi erai trecut cu 1,5 – 2 ha. Că te impunea să însămânţezi un... pogon de dovleci, ca pe tatăl meu, printr-un «certificat în plan de însămânţări» şi îţi cerea cotă de grâu pentru acel pogon. (...) Că nu aveai, absolut, picior de vită, că îţi mâncase ce avuseseşi şi erai impus să dai «Cota de carne de vită», «Cota de carne de porc», dar acestea pentru... pentru pământ. Pentru acel pământ pentru care erai impus să dai grâu, porumb, bani.

La treierat era un «delegat». Majora şi confisca. Tatăl meu, în 1948: 2.900 kg de grâu. Impus 4.000 kg. Produsele de bază la care eşti impus şi pe care le predai: grâu, porumb, floarea-soarelui, lapte, mazăre, ceapă, fân (regiune de şes!), lucernă. Şi nelipsita cotă de carne de porc şi carne de vită.

Că nu aveai un produs – fân, mazăre, lucernă – erai impus să dai *alte boabe*."

Dar ţăranii trebuie strânşi în chingi. Nu ajungea Securitatea vizibilă. Apare o altă cale, perfidă, implozivă, care să pătrundă în case, în suflete. Este vremea când delaţiunea este instituţionalizată, oficializată, preţuită şi răsplătită, deoarece 25% din valoarea obiectului denunţării vor trece în mâinile spionilor.

„ (...) La Sfatul popular, «cutie» ca la poştă. P.C.R., comunismul mondial – cer demascarea «sabotorilor» care ascund lucruri şi produse. Mâncarea, adică, şi cămaşa. Cerând. indicarea «locului». Trădătorul introducea moartea în cutie ca pe orice scrisoare. Şi este «evidenţiat» de partidul profitor. Favoruri, «nume bun». «Dacă nu vrei, nu semnezi». Cutia o deschide, spre siguranţă, numai preşedintele Sfatului popular."

Datoriile la stat cresc aberant. Fac victime.

„ (...) Femeie văduvă. Şase copii minori, unul infirm. Hoardele comuniste («muncitoreşti») o surprind cu tuciul de mămăligă pe foc. Face mămăligă copiilor care plâng de foame. A dat ceapa, grâul. Mai este datoare la carne, la fisc etc.

Îi aruncă tuciul cu păsat. Vor să profite de victimă. Ţipă. Copiii ţipă, femeia – matură, rezistentă trupeşte – scapă cu cămaşa sfâşiată şi însângerată.

Scapă ea, dar... a înnebunit! Cu aşternutul din pat luat în braţe, fuge pe drum, pe câmp. Ţipă, speriată: «Colectorii», «Perceptorii», «Săriţi, mă omoară, îşi bat joc de mine».

Seara, se trage spre casă. Se opreşte în drum, la casa în care a locuit: veche, ruinată. Casă de lut, mormânt viu – ca toate casele ţăranilor muncitori şi muritori de foame.

– Aoleo!... Casa mea... Copiii mei – uite-i! (Halucinaţii)... Săriţi, lumeee!...

După o săptămână, cu aşternutul în braţe, sau ascuns unde ştie ea, se întoarce.

Intră în curte. Tremură. De aci, nu mai înaintează.

– Aoleoo!!!... Casa mea!... Copiii mei!...

– Mamă! (Copiii, înconjurând-o:) Au plecat. Nu mai sunt în casă.

– Sunt în casăăă! Nu mai spuneţi voi. Să mă prindă?

Mă uit la femeie şi mă uit la Dumnezeu, in cer.

Aceasta a fost Alexandra Turac («Odagiu»), o mâncară comuniştii vie. Cu şase copii. Câinii satului nu au mâncat-o. Nici moartă. Lupii, şerpii nu o mâncară. Comuniştii i-au mâncat şi ceapa, şi grâul. Şi o mâncară şi pe ea.

Cum vor rezista de acum, şase copii şi fără mamă?

Alţi oameni îşi fac moartea, se spânzură, ca Lungan din Greci, lăsând scris. Să moară la casa lor, cu copiii lor, nu la Canal."

Au trecut confruntările violente, stridente, şi se continuă prin confruntările duse în noapte, prin negrul maşinilor negre ce culeg oamenii şi-i duc, spre disperarea lor şi durerea celor rămaşi acasă, spre întunecimea temniţelor sau ororile „peripravelor" răspândite pe Canal, în Deltă.

Consecinţa răscoalelor din cele patru comune se răspândeşte şi în alte zone învecinate, şi sub forma revoltelor, şi sub forma represiunilor.

Vom prezenta succint, sub formă de tabele, situaţia din aceste vecinătăţi, menţionând că vom reda numai o parte din cei ce au pătimit, neavând acces la datele oficiale. Menţionăm de asemenea că motivarea represiunii este: „nu a fost de acord cu colectivizarea" sau „uneltire contra colectivizării".

Onorată asistenţă,

În finalul prezentării voi face câteva succinte observaţii.

Forurile internaţionale au luat lăudabila hotărâre ca anul 1995 să fie decretat „An al toleranţei". În luările de cuvânt, nimeni nu a amintit, nimeni nu a subliniat că, în acest spaţiu geografic, România a dat dovadă după 1989 de cel mai elocvent exemplu de toleranţă, prin atitudinea foştilor deţinuţi politici. Din zecile de mii de supravieţuitori ai ororilor comuniste, nimeni nu a dat nici măcar o palmă acelora care i-au torturat sau au omorât. Foştii deţinuţi politici stau faţă-n faţă cu propriii asasini, în timp ce cu neruşinare se încearcă reabilitarea unui Gheorghiu-Dej, cu toată pleiada de conducători P.C.R.-işti sau P.M.R.-işti.

Observăm cum, fără cea mai elementară jenă, sunt prezentate la Televiziune „teze" P.C.R., care, culmea, sunt considerate că au avut „caracter naţional". De câte ori Moscova a avut interes să adoarmă Occidentul, a fost folosit P.M.R. sau P.C.R., cu toată conducerea sa, şi avem suficiente probe, atât pentru anul 1964, cât şi pentru 1968.

Aşa cum un Alexandru Bârlădeanu a ajuns în Parlament, sau un Ilie Verdeţ lider de partid oficializat, tot aşa se încearcă acum scoaterea în faţă a altor personaje, prezentate ca „victime" ale trecutului apropiat. Paul Niculescu-Mizil sau Ştefan Andrei vorbesc de „blândul" Gheorghiu-Dej sau de „instruitul" N. Ceauşescu. Recent, dl. Wiesenthal comunica găsirea a încă unui nazist vinovat de crime. Exemplul domniei sale este demn de amintit şi de subliniat, pentru că omenirea nu trebuie să mai accepte formula nazistă, care de altfel a devenit desuetă, dar nici pe cea comunistă, care a produs un holocaust încă mai mare şi care nu a fost pusă încă la zidul infamiei internaţionale.

Timpul istoriei, peste zeci sau sute de ani, va filtra evenimentele ultimilor 70 de ani, dar până atunci comunismul, cu cele peste 150 milioane de victime ale sale – am citat din Florin Mătrescu, din „Holocaustul roşu" –, trebuie să rămână sub incidenţa oprobiului public. Iar pentru noi, românii, extrem de toleranţi, – sub incidenţa punctului 8 de la Timişoara.

ANEXA

Ţărani arestaţi în judeţul Olt

Numele şi prenumele	Locul şi data naşterii	Data arestării	Tipul condamnării	Observaţii
1	2	3	4	5
Sat Bălăneşti				
Crişan D. Constantin	Bălăneşti 25.04.1931	01.02.1961	Administrativ	Eliberat 08.05.1964, Periprava, Fişa OT-31
Căldăruş A.Olimpia	Bălăneşti 25.04.1922	01.02.1961	Administrativ	Eliberată, 22.04.1962, Periprava, Fişa OT-30b
Drăgan N.Constantin	Bălăneşti 24.09.1925	22.02.1961	Administrativ	Eliberat, 22.04.1962, Periprava, Fişa OT-56b
Florea A.Constantin	Bălăneşti 01.09.1919	22.02.1961	Administrativ	Eliberat, 22.04.1962, Periprava, Fişa OT-73
Istrate I.Alexandru	Bălăneşti 01.08.1924	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 22.04.1962, Periprava, Fişa OT-86b
Năvădaru E.Tudor	Bălăneşti 16.03.1927	22.02.1961	Administrativ	Eliberat, 08.06.1964, Periprava, Fişa OT-121b
Oprea C. Alexandru	Bălăneşti 26.05.1922	22.02.1961	Administrativ Nu a acceptat colectivizarea	Eliberat, 12.05.1964, Periprava, Fişa OT-131
Oprea V.Alexandru	Bălăneşti 03.04.1940	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 1964, Periprava, Fişa OT-131b
Popa C.Vasile	Bălăneşti 03.07.1931	14.02.1961	Administrativ Nu a acceptat colectivizarea	Eliberat, 12.05.1964, Periprava, Fişa OT-139
Răducanu F.Constantin	Bălăneşti 03.07.1931	22.02.1961	Administrativ Nu a acceptat colectivizarea	Eliberat, 05.04.1962, Periprava, Fişa OT-154b
Stavrache Gh.Dumitru	Bălăneşti 13.10.1932	22.02.1961	Administrativ	Eliberat, 30.04.1962, Periprava, Fişa OT-166
Seimac C.Elena	Bălăneşti 13.07.1942	02.02.1961	Administrativ	Eliberată, 04.05.1961, ???, Fişa OT-177
Tobă Şt.Filofteia	Bălăneşti 08.11.1925	22.02.1961	Administrativ	Eliberată, 23.04.1962, Arad, (Form. 0775), Fişa OT-183
Trocan A.Florea	Bălăneşti	15.01.1961	Administrativ	Eliberat, 07.05.1964, Periprava, Fişa OT-192

Numele şi prenumele	Locul şi data naşterii	Data arestării	Tipul condamnării	Observaţii
	04.06.1928		Contra colectivizării	
Comuna Mărunţei				
Bouaru D.Marin	Bălăneşti 12.02.1929	22.02.1961	Administrativ	Eliberat, 05.05.1964, Periprava, Fişa OT-14
Coroianu M.Ioan	Mărunţei 03.09.1935	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-33
Ciocârlan M.Anton	Mărunţei 14.06.1912	24.02.1961	Administrativ	Eliberat, 10.05.1964, Periprava, Fişa OT-45
Filip N.Ioana	Mărunţei 05.06.1922	18.04.1961	Administrativ	Eliberată, 22.01.1964, Periprava, Fişa OT-75
Ghiţă M. Alexandru	Mărunţei 26.07.1923	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-77b
Ghiţă D. Ion	Mărunţei 24.10.1942	24.02.1961	Administrativ	Eliberat, 21.04.1962, Periprava, Fişa OT-78b
Ghiţă D.Florea	Mărunţei 31.01.1961	31.01.1961	Administrativ	Eliberat, 21.04.1962, Periprava, Fişa OT-78b
Ionescu I.Tudor	Mărunţei 28.04.1923	31.01.1961	Administrativ	Eliberat, 06.04.1962, Periprava, Fişa OT-86
Ilie C.Vasile	Mărunţei 01.02.1921	31.01.1961	Administrativ	Eliberat, 06.04.1962, Periprava, Fişa OT-86
Joia M.Vergică	Mărunţei 07.10.1939	24.02.1961	Administrativ – 5 ani –	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-92
Lupu P.Ion	Mărunţei 11.02.1923	24.02.1961	Administrativ	Eliberat, 08.05.1964, Periprava, Fişa OT-95
Lupu P.Mihalache	Mărunţei 28.09.1910	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 21.08.1962, Periprava, Fişa OT-101
Moldoveanu M.Alexandru	Mărunţei 28.09.1910	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 21.08.1962, Periprava, Fişa OT-101
Mateşică D.Alexandru	Mărunţei 05.06.1936	24.02.1961	Administrativ Agitaţie – Refuzat colectivizarea – 48 luni – ord. nr. 10086/18.04.1961	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-102b
Nicolae M.Vasile	Mărunţei 27.05.1931	24.02.1961	Administrativ	Eliberat, 1964, Periprava, Fişa OT-123

Numele şi prenumele	Locul şi data naşterii	Data arestării	Tipul condamnării	Observaţii
Nistor I. Dumitru	Mărunţei 08.11.1934	22.05.1961	Administrativ	Eliberat, 06.05.1964, Periprava, Fişa OT-123b
Socol C.Rada	Mărunţei 03.08.1923	22.02.1961	Administrativ Refuzat colectivizarea	Eliberat, 23.04.1962, Arad, Fişa OT-163
Smarandache P.Vasile	Mărunţei 05.03.1920	31.01.1961	Administrativ	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-165
Stăvărache P.Marin	Mărunţei 04.05.1940	22.01.1961	Administrativ Refuzat colectivizarea	Eliberat, 23.04.1962, Periprava, Fişa OT-165b
Stoica I.Maria	Mărunţei 03.01.1928	24.01.1961	Administrativ	Eliberată, 22.04.1964, Periprava, Fişa OT-166b
Sucalescu C.Ion	Mărunţei 31.03.1940	22.05.1961	Administrativ Refuzat colectivizarea	Eliberat, 06.04.1962, Periprava, Fişa OT-171
Turcin G.Nicolae	Coteana 29.12.1929	31.01.1961	Administrativ	Eliberat, 06.05.1964, Periprava, Fişa OT-185
Comuna Comani				
Mitrănica C.Marin	Comani 24.02.1933	02.01.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-97b
Mitrică M.Ecaterina	Comani 08.05.1915	22.02.1961	Administrativ	Eliberată, 06.04.1962, Periprava, Fişa OT-108b
Purcel P.Dumitru	Comani 24.10.1921	01.02.1961	Administrativ, – 60 luni –	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-140b
Stoica I.Alexandru	Comani 18.07.1918	24.02.1961	Administrativ	Eliberat, 25.04.1962, Periprava, Fişa OT-173b
Stancu M.Vasile	Comani 12.05.1916	01.02.1961	Administrativ Manifestări ostile contra C.A.P.	Eliberat, 06.05.1964, Periprava, Fişa OT-179
Viespe V.Eugeniu	Comani 27.02.1914	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 08.05.1964, Periprava, Fişa OT-195b
Comuna Drăgăneşti-Olt				
Duţă V.Ilie	Drăgăneşti 12.10.1919	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 06.04.1962, Periprava, Fişa OT-59
Dorobanţu V.Ion	Drăgăneşti 21.11.1919	20.02.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-64b
Jumuga F.Florea	Drăgăneşti 02.02.1923	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-92b

Numele şi prenumele	Locul şi data naşterii	Data arestării	Tipul condamnării	Observaţii
Onescu M.Vasile	Drăgăneşti 11.08.1929	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 17.04.1962, Periprava, ???
Popescu I.Petre	Drăgăneşti 24.10.1926	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 01.05.1962, Periprava, Fişa OT-142
Comuna Curţişoara				
Bălăşoiu C.Ecaterina	Curţişoara 08.05.1932	01.02.1961	Administrativ	Eliberată, 22.04.1962, Periprava, Fişa OT-11
Turcin N.Nicolae	Curţişoara 08.07.1925	18.08.1961	Administrativ	Eliberat, 23.04.1964, Periprava, Fişa OT-183b
Torica D.Gheorghe	Curţişoara 23.06.1928	01.02.1961	Administrativ Manifestări contrarevoluţionare	Eliberat, 24.04.1962, Periprava, Fişa OT-184
Văduva M.Nae	Curţişoara 30.05.1914	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 06.04.1962, Periprava, Fişa OT-192b
Comuna Izvoarele-Olt				
Afumelea I.Radu	Izvoarele 23.01.1920	15.01.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-2
Buzgurilă V.Antonina	Izvoarele 17.11.1923	12.02.1961	Administrativ	Eliberată, 23.04.1962, Periprava, Fişa OT-11b
Coltan S.Alexandru	Izvoarele 20.07.1911	14.01.1961	Administrativ	Eliberat, 12.05.1964, Periprava, Fişa OT-34
Dumitru V.Constantin	Izvoarele 12.04.1933	15.01.1961	Tr. Mil. Craiova, – 5 ani –	Eliberat, 09.05.1964, Periprava, Fişa OT-57
Dinu A.Alexandru	Izvoarele 08.10.1933	15.01.1961	Administrativ	Eliberat, 06.05.1961, Periprava, Fişa OT-57b
Miu I.Marin	Izvoarele 24.01.1922	12.12.1961	Administrativ	Eliberat, 08.05.1964, Periprava, Fişa OT-101b
Molea I.Vasilica	Izvoarele 15.05.1905	30.01.1961	Administrativ	Eliberată, 23.04.1962, ???, Fişa OT-114
Păun I.Lina	Izvoarele 15.06.1928	15.01.1961	Administrativ Refuzat colectivizarea, – 5 ani –	Eliberată, 16.05.1964, Periprava, Fişa OT-135
Popescu A.Dumitru	Alimăneşti 07.12.1926	15.01.1961	Administrativ – 48 luni –	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-149b
Petcu A.Vasile	Izvoarele 06.09.1925	01.05.1961	Administrativ	Eliberat, 03.05.1962, Periprava, Fişa OT-150

Numele şi prenumele	Locul şi data naşterii	Data arestării	Tipul condamnării	Observaţii
Răducan M.Elena	Izvoarele 13.08.1913	22.02.1961	Administrativ Refuzat colectivizarea	Eliberată, 23.04.1962, Arad, Fişa OT-154
Rujan Şt.Ilie	Izvoarele 25.05.1919	15.01.1961	Administrativ Refuzat colectivizarea	Eliberat, 21.04.1962, Periprava, Fişa OT-160
Vitan P.Ion	Izvoarele 16.10.1938	14.01.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-193
Vlăducu V.Ion	Izvoarele 10.02.1926	15.01.1961	Administrativ Contra colectivizării	Eliberat, 20.04.1961, Periprava, Fişa OT-202
Vlăducu I.Vasile	Izvoarele 02.01.1928	15.01.1961	Condamnat 5 ani – Contra colectivizării	Eliberat, 15.01.1965, Periprava, Fişa OT-202b
Comuna Vâlcele				
Bălosu D.Maria	Vâlcele 23.05.1938	01.02.1961	Administrativ	Eliberată, 23.04.1962, Periprava, Fişa OT-15b
Bălosu D.Ion	Vâlcele 01.09.1925	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-16
Barbu I.Florea	Vâlcele 01.02.1924	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 21.04.1962, Periprava, Fişa OT-21
Petcu I.Marin	Vâlcele 13.02.1923	06.02.1961	Administrativ – 6 ani –	Eliberat, 08.05.1964, Periprava, Fişa OT-140
Petcu I.Vasile	Vâlcele 25.12.1918	06.02.1961	Administrativ	Eliberat, 06.05.1964, Periprava, Fişa OT-145b
Stănculescu V.Ilie	Vâlcele 02.08.1928	01.02.1961	Administrativ – 60 luni –	Eliberat, 11.02.1963, Periprava, Fişa OT-171b
Taifas I.Marin	Vâlcele 10.01.1942	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-190
Vlad N.Mircea	Vâlcele 24.11.1924	01.02.1961	Administrativ	Eliberat, 20.04.1962, Periprava, Fişa OT-194

TEMA a II-a

REZISTENŢA ARMATĂ LA INSTAURAREA COMUNISMULUI

Ilie Manole (Bucureşti)

ARMATA ROŞIE ÎN ROMÂNIA

(iunie 1940 – iunie 1941; martie 1944 – decembrie 1947)

Este vremea să rememorăm ceea ce Iuliu Maniu numea „Povestea noastră cu Rusia şi Armata rusească”[1]. Ceea ce se întâmplă acum în Cecenia, după ce Occidentul a fost avertizat şi inhibat de diabolica propagandă a Moscovei cum că ar fi vorba, în cazul cecen, de o problemă internă a Rusiei – şi vedem cum este ea rezolvată – s-a întâmplat şi în România, mai înainte cu peste 50 de ani. Erau anii în care pe Downing Street nr. 10, W. Churchill observa că „Rusia Sovietică are interese vitale în România. Marea Britanie consideră just să arate respect aparte pentru punctele de vedere ruseşti”[2]. Martori imparţiali ai acelei perioade sunt documentele, în cazul nostru ele provenind din mai multe fonduri: M.Ap.N., M.A.E., Arhivele Istorice Centrale şi Arhivele S.R.I. Când faptele semnalate de ele s-au contrazis, o comparaţie a surselor amintite ne-a apropiat de adevăr.

Aşadar, care este adevărul privind prezenţa Armatei Roşii în România? Pentru început, reamintim câteva repere cronologice: iunie 1940, ultimatumurile sovietice adresate României şi evacuarea silită a armatei şi administraţiei româneşti din Basarabia şi Bucovina de nord; iunie 1941, războiul de eliberare a teritoriilor româneşti ocupate de Armata Roşie şi reinstaurarea autorităţii româneşti în aceste părţi; martie 1944, forţarea Nistrului, o nouă agresiune a Armatei Roşii asupra spaţiului românesc, încheiată cu instaurarea ocupaţiei militare până la Prut, iar după august 1944 dincoace de Prut, spre vest, cât mai spre vest, în întregul areal românesc. S-a produs astfel cea de a douăsprezecea invazie rusă în spaţiul nostru de vieţuire[3].

Ultimatumurile sovietice şi cotropirea spaţiului românesc de către Armata Roşie au fost acte de forţă, urmate de acte de teroare multilaterală şi prelungită mult în timp. În acest fel, Uniunea Sovietică relua politica tradiţională a Rusiei de ofensivă spre vest, Stalin însuşi avertizând la festivitatea de absolvire a celei de a 41-a promoţii a Academiei Militare din Moscova: „Epoca unei expansiuni prin forţă a început pentru Uniunea Sovietică. Închin paharul pentru noua eră a extinderii şi expansiunii teritoriale care a început!”[4]. Într-adevăr, alături de Germania brună, imperiul roşu a sfârtecat Polonia, apoi, singur, a cotropit Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania etc., vădind „vechile tradiţii de expansiuni imperialiste veşnic în căutarea unor hotare europene mai potrivite. Iată de ce –

[1] Dr. Constantin Hlihor, Ilie Manole, *Armata Roşie în România* (în continuare, abreviată A.R.R.), Bucureşti, 1995, p. 3.

[2] Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepţii anglo-americane*, Bucureşti, 1993, p. 85.

[3] Nicolae Arnăutu, *Douze invasions russes en Roumanie*, Buenos Aires, 1956; (aceste invazii au totalizat circa 20 de ani în secolul 18, puţin sub două decenii în secolul 19 şi peste 50 de aniîn secolul 20).

[4] David Irving, *Hitler's War*, New York, 1977, p. 240; vezi şi dr. Constantin Botoran, *Perfidia rusească şi Dictatul de la Viena*, în Revista de Istorie Militară, nr. 1/1995, p. 31-35.

conform unui raport al lui Grigore Gafencu trimis din Moscova a Bucureşti – U.R.S.S. în împrejurările de azi constituie o primejdie ameninţătoare în orice clipă pentru statele vecine”[1].

În spaţiul românesc, după scurtul răstimp din iunie 1941 – martie 1944 (când Basarabia, Bucovina de nord şi ţinutul Herţa fuseseră eliberate) au urmat forţarea Nistrului de către trupe sovietice şi reinstaurarea ocupaţiei militare, iniţial până la Prut, apoi pe întregul teritoriu al României, de unde s-au retras în vara lui 1958. Vreme de 14 ani, prezenţa Armatei Roşii în România a marcat intrarea ţării în sfera de influenţă şi asuprire a Uniunii Sovietice (1944) şi instaurarea regimului comunist (1945-1947), în fond sovietizarea României[2]. De altfel, liderul moscovit exprimase fără echivoc premeditarea acestei brutale schimbări social-politice: „Oricine ocupă un teritoriu impune şi propriul său sistem social... până unde înaintează armata lui”[3]. Exact aceeaşi idee o exprima şi unul din doctrinarii sovietici., M. Tuhacevski, atunci când considera că „orice teritoriu ocupat de noi este deja un teritoriu sovietic”[4].Actul de la 23 august 1944, apoi armistiţiul-dictat din septembrie acelaşi an şi Conferinţa de Pace de la Paris n au pus capăt agresiunii sovietice în spaţiul românesc, dimpotrivă, au uşurat turnura evenimentelor în sensul celor dorite de Moscova.

Prezenţa Armatei roşii în România avut consecinţe catastrofale în toate subsistemele societăţii: social, politic, economic, ideologic, cultural, militar, juridic, religios etc. Surse arhivistice, unele publicate în Revista de Istorie Militară la rubrica „Mărturii. Oamenii au dreptul să ştie”, iar un set de 61 documente editate de curând în colecţia R.I.M. – sunt relevante din acest punct de vedere. Note şi buletine informative sau contrainformative, rapoarte, anexe, telegrame, sinteze, adrese, memoriul Comisiei Române pentru Aplicarea Armistiţiului, centralizatoare şi grafice cu incidente şi declaraţii privind fărădelegile ocupantului sovietic şi comuniştilor aduşi de el la putere – toate conturează un spaţiu de coşmar.

Într-adevăr, clasele sociale, politica, industria, agricultura, transporturile, comerţul, cultura, arta, biserica, şcoala, justiţia, armata, etc. au fost bulversate. Economia a fost distrusă, producţia reprezentând în 1946 faţă de 1938 numai 24,2% în domeniul alimentar; 44,6% la textile; 43,8% la materiale de construcţii; 44% la lemn şi hârtie[5]. Jafurile şi rechiziţiile, confiscările, întreruperea legăturii cu partenerii tradiţionali, calvarul enormelor despăgubiri de război, politica SOVROM-urilor, mai târziu colectivizarea agriculturii[6], colectările de cote aberante (de cereale, porumb, ulei, tutun, brânză, lână, vite, oi – „îţi luau şi oul de sub cloşcă”, aşa cum declara un martor), toate au dus la prăbuşirea subsistemului economic, şi aşa ruinat de război[7]. Sub protecţia Armatei Roşii s-au dus la îndeplinire înrobitoarele clauze din Convenţia de armistiţiu, îndeosebi

[1] Arhivele M.A.E., fond 71/U.R.S.S., vol. 136, f. 1-2.
[2] Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *op. cit.*, p. 7.
[3] Milovan Djilas, *Wartime*, New York, London, 1977, p. 437.
[4] Dr. Ioan Şişcanu, *„Sovietizaea Basarabiei”*, în R.I.M. nr. 3/1995.
[5] A.R.R. p. 168.
[6] Ghiţă Ionescu, *Comunismul în România*, Bucureşti, 1994, p. 19-20.
[7] A.R.R., p. 13.

cele decurgând din articolele 10, 11 şi 12. astfel s-au plătit, direct în numerar, Comisiei Aliate de Control, sume exorbitante, s-a ajuns chiar la agresiune monetară, prin ruble şi lei sovietici care au trebuit apoi retraşi, contravaloarea lor fiind suportată tot de statul român. S-au făcut cheltuieli mari pentru întreţinerea comisiei, subcomisiilor, trupelor, spitalelor sovietice, s-au livrat alimente, medicamente, echipamente şi materiale necesare logisticii forţelor de ocupaţie. S-au reparat vase fluviale şi maritime, avioane, autovehicule, armament etc. S-au plătit sumele cerute pentru amenajări şi rechiziţii imobiliare, pentru aerodromuri, căi ferate şi porturi, pentru servicii, mână de lucru, translatori, echipaje de vase, transporturi, telegraf şi poştă. S-au livrat carburanţi, lemne de construcţii, lemne de foc etc. Şirul bunurilor totalizau 15.000 repere, numai citirea lor necesitând circa cinci ore[1].

Acestora li s-au adăugat jafurile ca-n codru, necontabilizate. Colaţionând date din arhive se ajunge la cifre incredibile, dacă avem în vedere şi situaţia grea, datorată războiului. Din martie 1944 până în aprilie 1945 (luna primei estimări globale a daunelor economico-financiare provocate statului român şi locuitorilor) au fost luate de către Armata Roşie, fără forme legale, folosind forţa: 254.465 cai, 244.810 vite mari, 748.530 oi, 219.324 porci, 4.284 vagoane cu grâu, 3.900 vagoane cu porumb, 3.200 vagoane cu ovăz, 12.000 vagoane cu fân, 13.707 vagoane cu marfă, 115 locomotive, 7.256 autovehicule, 239 tractoare, 46.603 căruţe, 4.757 motociclete şi biciclete[2]. Printre alte bunuri totalizând 33,8 miliarde lei din patrimoniul Aviaţiei, Marinei şi Căilor Ferate. Sumele în numerar prădate de sovietici de la populaţia civilă – atât cât au putut fi estimate – au depăşit 8 miliarde lei.

La prăbuşirea economică au contribuit şi evaluările pentru cursul dolarului, în care Comisia valutară includea un supliment mereu amplificat[3]. Dolarul a fost astfel cotat la 1.546 lei în perioada septembrie 1944 – martie 1945, 3.628 lei la 1 aprilie 1945, 10.508 lei la 1 februarie 1946, 15.740 lei la 9 aprilie, 21.788 lei la 25 octombrie, 30.428 lei la 4 noiembrie 1946 şi 150.188 lei începând cu 15 martie 1947.

Viaţa cotidiană a trecut şi ea prin momente fără precedent: crimele, siluirile, abuzurile şi samavolniciile, subminarea, ignorarea sau alungarea autorităţilor, devastările de crame, crâşme, cămări, magazii şi depozite, foametea şi bolile, arestările şi deportările din Basarabia şi Bucovina, apoi şi din Banat şi din alte părţi unde se manifesta o cât de mică împotrivire, detenţiile etc. – toate au agresat societatea şi au afectat psihologia comunităţilor. Locul deportaţilor basarabeni ori bucovineni şi al celor duşi la munci forţate ori în lagăre, a fost completat cu alogeni aduşi din vastul imperiu, modificându-se dramatic, în diferite părţi, până azi, structura demografică şi ponderea autohtoni-alogeni. Reţinem două exemple: în noaptea de 12/13 iunie 1941, din spaţiul românesc dintre Prut şi Nistru, ocupat de sovietici, au fost arestate şi deportate 29.839 persoane, iar la 5/6 iulie 1949 alte 35.796

[1] Idem, p. 123.
[2] Arhivele M.A.E., fond 71/România, dosar 162/1944-1946, f. 37.
[3] A.R.R., p. 188-189.

persoane, majoritatea femei şi copii[1]. Din noianul de dosare privind evenimentele de atunci prezentăm numai dosarul înregistrat sub nr. 42157/1944:

„În seara zilei de 31 octombrie 1944 orele 20, locotenentul aviator sovietic Niculae Ivanovici Balaşov, după ce a spart geamurile de la cârciuma lui Marcu Lazăr, care era închisă, a intrat în băcănia femeii Maria S. Dumitru din Şoseaua Pipera nr. 6.

Femeia s-a speriat şi a ţipat cerând ajutor. Au intervenit trecători de pe stradă, dar ofiţerul sovietic a tras focuri de armă din băcănie după ei.

Fruntaşul Udrea Gheorghe din Regimentul Pionieri Aero a tras atunci cu arma în ofiţerul sovietic, care a decedat la spital.

Cercetările s-au făcut în comun cu Parchetul militar C.M.C. şi Parchetul militar sovietic.

Fruntaşul Udrea a fost reţinut de Parchetul sovietic, judecat şi condamnat la moarte, după cum ni s-a comunicat cu adresa nr. 11/XI.

Faptul s-a raportat Ministerului de Război, Direcţiei Justiţiei Militare, cu nr. 42333 din 15 noiembrie 1944, apoi cu nr. 44675 din 19 noiembrie 1944.

După spusele sublocotenentului sovietic Andrusecikin, judecător de instrucţie, acest ostaş a fost împuşcat.

Cadavrul fruntaşului Udrea a fost găsit la Depozitul de muniţii Ştefăneşti îngropat la 1/2 m împreună cu soldatul jandarm Marin Ştefan din Batalionul 509 care, după afirmaţia aceluiaşi judecător de instrucţie sovietic, ar fi fost judecat, condamnat şi împuşcat."

Acesta a fost un caz din miile întâmplate cât timp Armata Roşie s-a aflat în România.

Totodată, ocupantul şi regimul instaurat sub oblăduirea sa „au distrus elita politică şi culturală a României, au umplut temniţele morţii cu oameni politici, înalţi funcţionari şi, mai ales, intelectuali români şi, pe urmă, pentru că nu aveau destule temniţe, au inventat Canalul, unde era mai uşor să îneci gloria spiritului românesc"[2].

Ideologia totalitară s-a impus tot cu sprijinul Moscovei şi sub scutul tancurilor şi comisarilor imperiali. La fel, sistemul politic, redus la un grup de partide obediente, apoi la un singur partid. Guvernul de „largă concentrare democratică", tot sub oblăduirea Armatei Roşii, instalat la putere şi ajungând în răspăr cu monarhia, a desfiinţat-o.

Aşa încât, ceea ce s-a întâmplat în România după cotropirea acesteia de către Armata Roşie, a însemnat un război total, devastator, pe care noul aliat al statului român l-a desfăşurat pe plan economic, social, politic, ideologic, cultural, religios, diplomatic, militar etc.

În concluzie, cele 43 de puncte din Planul N.K.V.D. de sovietizare a Poloniei s-au aplicat şi în România, bulversând-o şi croind societăţii o altă evoluţie, prin regimul menţinut la putere până în decembrie 1989, când era posibil să avem a 13-a invazie a Armatei Roşii în România.

[1] V. Pasat, *Trudnîe stranița Moldovî*, Moskva, 1994, p. 147 şi p. 42; Ion Şişcanu, *Raptul Basarabiei*, Chişinău, 1993, p. 82.

[2] Ghiţă Ionescu, *op. cit.*, p. 19.

Şerban Pavelescu, Gheorghe Creţu (Bucureşti)

COMANDANŢI DE MARI UNITĂŢI ROMÂNE ÎN ANII CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.

BIOGRAFII POSTBELICE

Într-o lucrare recentă (Ioan Chiper, Florin Constantiniu, Adrian Pop, *Sovietizarea României. Percepţii anglo-americane, 1944-1947*, Iconica, Bucureşti, 1993), la pagina 135, întâlnim un document provenind din sursă americană, ce redă un plan al comunizării României. Planul ar fi fost expus, conform indicaţiilor documentului, într-o conferinţă a conducătorilor comunişti români cu reprezentanţi ai guvernului şi armatei sovietice, ţinută la Bucureşti la 7 martie 1945. O prevedere ne atrage atenţia din punctul de vedere al subiectului ce îl avem în vedere. La punctul 2 al documentului citat se menţiona, ca o treaptă extrem de importantă a îndeplinirii obiectivului de comunizare a României: „Desfiinţarea armatei în forma ei actuală, şi crearea unei armate noi din diviziile «Tudor Vladimirescu» şi «Avram Iancu» (ultima este încă în Rusia) ca şi din toţi ofiţerii care activează acum pe teritoriul sovietic". Acest document poate părea, la prima vedere, neadevărat, dar, credem noi, în lumina celor întâmplate şi îndurate de armata română, de corpul său de comandă, în aceşti ani de sfârşit ai deceniului cinci şi de început al celui de-al şaselea, apare ca fiind o palidă reflectare a ceea ce a însemnat procesul de destructurare a armatei române şi epurare a corpului său de comandă.

În fapt este vorba de o generaţie. S-au născut cu toţii la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea. În anii războiului reîntregirii naţionale au transpus în faptă, cu arma în mână, visul de aur al întregii suflări româneşti – România Mare. Şi, tot ei, şi-au văzut opera sfărâmată, în vara anului 1940, şi au fost nevoiţi să pornească, din nou, cu arma în mână pe calea refacerii a ceea ce făuriseră, cândva, cu doar douăzeci de ani în urmă. Pentru aceasta, noul regim venit la putere după 6 martie 1945 în ţară, le-a mulţumit numindu-i „criminali de război", acuzându-i de asasinate, de jaf şi cotropire. Ei au trecut prin tribunale, temniţe şi colonii de muncă pentru că acest regim politic se temea de ei, de dragostea lor fierbinte de ţară, iubire de neam dovedită pe câmpurile de bătaie a două războaie mondiale.

Cum putea fi demoralizată, adusă la nefiinţă, această generaţie ce nu mai ştia de „frica rusului", după cum nota în însemnările sale generalul Gheorghe Mihail, sau a germanilor şi altor inamici, am adăuga noi? Răspunsul ni-l oferă tot generalul Mihail: „neagă orice contribuţie a românilor la eliberarea propriului lor teritoriu, după 23 august 1944, neagă orice contribuţie a armatei române pe front". Ar mai trebui adăugate destructurarea organică, în efective şi armament, a armatei, acuzarea celor mai populari generali ai armatei române de crime de război (este cazul aici al generalului Nicolae Macici) şi judecarea acestora în procese răsunătoare, pilduitoare. Numai în anul 1945, după venirea la putere a guvernului Petru Groza, au fost 9 astfel de loturi de „criminali de război". Era considerată o crimă însăşi participarea la războiul din Est.

O altă categorie este aceea a foştilor generali cu funcţii în timpul războiului sau în guvernele anterioare sau posterioare acestuia până la sosirea la putere a echipei

Groza. Încadrarea acestora a fost de „vinovat de dezastrul ţării" sau, mai târziu, cea de „activitate intensă împotriva clasei muncitoare".

Ultima dintre aceste categorii este cea a celor care au încercat să se opună, de unul singur sau în mod organizat, paşnic sau cu arma în mână, procesului de comunizare a României, guvernului şi regimului adus şi menţinut de tancurile sovietice. Vom numi doar pe generalul de corp de armată Gheorghe Rozin, ofiţer superior care, ajutat de câţiva camarazi, va pune pe picioare o întreagă organizaţie destinată preluării comandei armatei române şi conducerii acesteia, în cazul unui conflict ruso-american, ce le părea iminent, în luptă împotriva trupelor sovietice de ocupaţie.

Încercând o analiză statistică, în ceea ce priveşte soarta celor care au deţinut comenzi de mari unităţi în armata română în anii ultimei conflagraţii mondiale, trebuie să spunem că, dintr-un total de aproximativ 70 de oameni, atâţia cât constituie comandanţii de mari unităţi, de la rangul de corp de armată în sus, aproape toţi, cu câteva excepţii, au fost interpelaţi, arestaţi, judecaţi şi încarceraţi în perioada postbelică. În procente ar fi cam 90-92% din total, procent care se aplică şi nivelelor ierarhice de divizie şi brigadă (aproximativ 350-400 de oameni). Din aceştia, aproape 60-70% nu au supravieţuit detenţiei. De asemenea, acest procent este valabil pentru nivelele ierarhice de divizie şi brigadă.

După cum au fost sau nu judecaţi, cei în discuţie se împart în două mari categorii. Una este a celor arestaţi preventiv, judecaţi, condamnaţi şi întemniţaţi. Cealaltă este aceea a celor arestaţi preventiv şi menţinuţi în detenţie mulţi ani fără judecată. Unii dintre ei nu au fost niciodată judecaţi. Alţii, într-un sfârşit, au primit o condamnare ce acoperea anii grei de temniţă îndurați.

Din prima categorie se cuvin a fi citate numele generalilor Nicolae Macici, Gheorghe Rozin, Constantin Constantinescu-Claps, Emanoil Leoveanu, Ermil Gheorghiu, Gheorghe Vasiliu, Nicolae Tătăranu şi alţii.

Vă propunem să urmărim biografia postbelică a unuia dintre aceştia, mai puţin cunoscut, generalul de corp de armată Emanoil Leoveanu.

Născut la 16 aprilie 1887, la Craiova, viitorul general absolvă cursurile Şcolii Militare de Artilerie în 1908. Participă la campania armatei române în Bulgaria (1913) cu Regimentul 1 Artilerie. Pentru modul în care şi-a îndeplinit sarcinile ce-i reveneau, pentru curajul şi iniţiativa de care a dat dovadă va fi propus pentru decorare cu ordinul „Coroana României", clasa a V-a, şi avansat la excepţional.

La intrarea României în prima conflagraţie mondială, îl găsim, cu gradul de căpitan, în acelaşi regiment. Cu unitatea sa, în cadrul grupului „Cerna", ia parte la luptele ofensive din zona Banatului, şi mai apoi, la bătăliile trecătorilor. Distingându-se în luptă, este din nou decorat, cu ordinul „Steaua României", clasa a V-a, cu spade şi panglică de „Virtutea Militară". După lupte înverşunate şi o retragere, în încercuire, cu grupul „Cerna", cade prizonier cu toată unitatea sa la 23 noiembrie 1916, la Tia Mare, pe Olt. Revine din prizonierat în iulie 1918, la timp pentru a lua parte la campania din Ungaria (1918-1919).

Activitatea sa din perioada interbelică se înscrie pe aceleaşi coordonate deosebite. Deţine diverse funcţii de răspundere, pe linie de stat-major în comandamentele corpurilor 1, 6 armată, în inspectoratele generale ale

artileriei şi sanitar, şi pe linie de comandă, în fruntea Regimentului 4 Artilerie, Brigăzii 6 Artilerie şi Diviziei 35 Infanterie.

La 21 ianuarie 1941 este numit de Ion Antonescu director general al Poliţiei şi Siguranţei Statului, cu sarcina precisă de a lichida rebeliunea legionară şi restabili ordinea şi liniştea publică în ţară. Totodată este însărcinat cu urmărirea şi internarea elementelor disturbatoare, periculoase pentru siguranţa statului. Deţine această funcţie până în decembrie 1941 când, intrat în conflict cu Eugen Cristescu, directorul S.S.I., este trecut la dispoziţia M.St.M. şi primeşte însărcinări pe linie militară. La comanda succesivă a corpurilor 2 teritorial, 6 şi 7 armată, în zona interioară, preia, în martie 1944, comanda Corpului 3 Armată pe frontul din Moldova. După 23 august 1944 îl vom găsi la comanda Corpului 6 Armată cu care ia parte la campania pentru eliberarea părţii de nord-vest a României de sub ocupaţia horthystă şi la operaţiile de pe teritoriul ungar, până la Tisa. Rănit, la 31 octombrie 1944, este evacuat în ţară.

În 1945 este trecut din oficiu în rezervă. Interpelat în 1947 şi 1948 de către Cabinetul de Instrucţie Special de pe lângă Parchetul Curţii Marţiale nr. 2 Bucureşti, este arestat la 17 mai 1951.

Mandatul de arestare pe numele său va fi eliberat abia la 1 septembrie 1954. Era acuzat de „crime împotriva umanităţii", fiind incriminată activitatea sa în calitate de director general al Poliţiei şi Siguranţei Statului. Era vizată, îndeosebi, anchetarea în timpul direcţiei sale a grupului de sabotaj comunist în frunte cu soţii Paneth şi Ada Marinescu. Este considerat instigatorul torturilor la care aceştia fuseseră supuşi şi direct responsabil de condamnarea la moarte şi executarea sabotorilor pe baza unor declaraţii ale unui fost agent al Siguranţei Statului, la data depunerii depoziţiei deja judecat şi condamnat la 25 ani muncă silnică în legătură cu faptele incriminate.

Nesusţinându-se acuzaţia de „crime împotriva umanităţii", încadrarea îi va fi modificată în „activitate intensă împotriva clasei muncitoare".

Prin Sentinţa nr. 1683 din 9 noiembrie 1956, Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militare îl condamnă la 10 ani detenţie riguroasă. Un recurs al generalului în anularea sentinţei este respins, la 16 ianuarie 1956, de către Tribunalul Suprem al R.P.R., aceeaşi instanţă ce va accepta recursul în anulare al Procuraturii Militare, nemulţumită de cuantumul pedepsei. Astfel, la 3 octombrie 1957, acelaşi tribunal militar îi majora pedeapsa la 15 ani temniţă grea. Moartea îl va elibera de supliciu la 26 mai 1959 în penitenciarul din Făgăraş.

Din cealaltă categorie, amintită mai înainte, cea a reţinuţilor fără a fi judecaţi, condamnaţi la ani grei de temniţă pe baza unor decizii interne ale Ministerului de Interne, pot fi citaţi generalii Nicolae Dăscălescu, Leonard Mociulski, Ion Dumitrache, Gheorghe Mihail şi alţii.

Din această categorie vă propunem, spre exemplificare, cazul generalului de corp de armată Gheorghe Mihail, care totalizează, numai arest preventiv şi administrativ, peste 10 ani de închisoare.

Născut la Brăila, la 13 martie 1887, urmează cursurile Şcolii fiilor de militari din Iaşi, pe care le va termina în anul 1905. În acelaşi an este admis la Şcoala de ofiţeri de

infanterie şi cavalerie pe care o va absolvi în 1907 cu gradul de sublocotenent.

Remarcat pentru cunoştinţele şi nivelul de pregătire deosebit, militar şi general, pentru rezultatele obţinute în munca de instrucţie cu subunităţi pe care le va comanda în cadrul Batalionului 6 Vânători şi al Brigăzii 17 Infanterie (1907-1911), este trimis pentru un stagiu de perfecţionare de doi ani (1911-1913) în armata austro-ungară.

Declanşarea războiului de reîntregire naţională îl va găsi comandant de batalion în Regimentul 34 Infanterie. Se remarcă, în mod deosebit, în luptele de pe valea Buzăului, cu prilejul asaltului poziţiilor inamice de pe Dealul Şoimului (4-7 octombrie 1916). Rănit, va fi decorat pentru curajul şi bravura dovedite în luptă, cu ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a.

Maior din 1917, se distinge în campania anului 1917 de la Mărăşeşti, când îşi conduce batalionul în luptele de la Corneşti şi de la Fabrica de zahăr din Mărăşeşti, lupte în care va fi rănit a doua oară.

Cursul biografiei sale interbelice este, în linii mari, bine cunoscut. Comandant al regimentelor 89 şi 10 Infanterie, al Grupului 2 Vânători de Munte şi al Brigăzilor 1 Vânători şi de Gardă, şef al Secţiei a II-a din cadrul Marelui Stat Major, generalul (din 1935) Gheorghe Mihail devine şef al Casei Militare Regale (1937-1938). Ulterior deţine funcţia de ministru subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naţionale în guvernele Miron Cristea, Armand Călinescu şi Constantin Argetoianu (1938) şi cea de viceprim-ministru în guvernul Ion Gigurtu (iulie-septembrie 1940).

După abdicarea regelui Carol al II-lea şi venirea la putere a guvernului Ion Antonescu, este trecut de acesta din urmă, în rezervă.

La 23 august 1944 este numit şef al Marelui Stat Major în locul generalul Ion Şteflea. În această calitate va conduce destinele armatei române pe timpul desfăşurării luptelor de curăţire a teritoriului naţional de trupele germane, cât şi în cele de eliberare a nord-vestului României, până în octombrie 1944, o zi după eliberarea Clujului de sub ocupaţia horthystă. Intrat în conflict cu Înaltul Comandament Sovietic, cât şi cu Comisia Aliată de Control (sovietică), din cauza tratamentului discriminatoriu şi profund vexatoriu la care acestea supuneau armata română, generalul Mihail îşi dădea demisia din funcţia de şef al M.St.M., în semn de protest faţă de internarea abuzivă, de către trupele sovietice, ca prizonieri de război, a peste 100.000 de militari români, după 23 august 1944, şi faţă de jafurile, neregularităţile şi ilegalităţile făptuite de către aceste trupe pe teritoriul român.

Trecut din oficiu în rezervă la 9 august 1947, generalul Mihail, notoriu pentru atitudinea sa antisovietică, este arestat la 20 ianuarie 1948 şi încarcerat în Penitenciarul Piteşti. Prin decizii interne ale Ministerului de Interne, după trei ani de arest preventiv, este condamnat în 1951 la 24 de luni de închisoare, pedeapsă majorată cu 60 de luni în 1953. În 1954 este judecat în procesul intentat foştilor membri ai guvernului Gigurtu, fiind condamnat pentru „activitate intensă împotriva clasei muncitoare", la 12 ani temniţă riguroasă prin sentinţa nr. 23 din 23 ianuarie 1957. Va fi eliberat în 1959, pedeapsa ce îi fusese dată fiind socotită ca decurgând de la arestarea sa din ianuarie 1948.

S-a stins din viaţă în 1982 la locuinţa sa din Sinaia.

Celor de mai sus, a căror biografie am expus-o sau pe care doar i-am menţionat, li se adaugă aceia, asemeni generalului Avramescu, căzuţi victimă aşa-zisei „frăţii de arme româno-sovietice". Este evident, la atâţia ani după arestarea sa din iarna anului 1945, că generalul Avramescu era vinovat de unele din faptele care i s-au imputat. Vinovăţia sa deplină nu se susţine nici acum din lipsa probelor necesare după cum nu a fost evidentă nici atunci. Oricare ar fi fost, însă, faptele sale, este incalificabil gestul Înaltului Comandament Sovietic de a-l aresta. Era de datoria, şi era şi privilegiul autorităţilor române, orice orientare politică ar fi avut el şi orice regim ar fi reprezentat, de a-l judeca, condamna şi chiar executa pe general, dacă l-ar fi găsit vinovat. Însă aşa, figura generalului va pluti peste istoria participării României la ultimul conflict armat mondial, ca o jertfă, ca un însemn clar a ceea ce înseamnă destinul unui popor mic în faţa unui colos fără scrupule.

Sub semnul generalului Avramescu se înscriu dealtfel toţi cei a căror soartă am încercat să o urmărim în cele de mai sus. Ei au căzut jertfă pe altarul patriei şi este de datoria noastră să recuperăm pentru viitorime, să redăm istoriei, aşa cum au fost, biografiile lor uitate, mutilate sau chiar mistificate, zbaterea şi trecerea lor pe această lume.

Constantin Hlihor (Bucureşti)

GENERALI ROMÂNI ÎN REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ

Rezistenţa societăţii româneşti împotriva trupelor sovietice de ocupaţie şi apoi a regimului comunist instaurat sub protecţia acestora a fost un *fenomen* extrem de complex şi puţin studiat de istoriografia actuală în raport cu amploarea şi dimensiunea acestui *fenomen*.

Gama largă a cauzelor şi factorilor care au generat mişcarea de rezistenţă în societatea românească *post* 23 august 1944 a determinat o structură diversificată a forţelor care s-au opus ocupantului-aliat sovietic şi apoi regimului comunist patronat de acesta. Foştii ofiţeri superiori şi generali ai armatei române au constituit nucleul în jurul căruia s-a coagulat mişcarea de rezistenţă armată. S-a întâmplat aşa, nu pentru că aceştia s-ar fi implicat în evoluţia vieţii politice a societăţii româneşti, ci pentru că armata, ca instituţie, a fost printre primele care au fost destructurate şi apoi trecute sub controlul forţelor politice aservite Moscovei[1].

Instaurarea comunismului în România depindea de îndeplinirea a două condiţii esenţiale: prezenţa Armatei Roşii şi preluarea sub control, de către comunişti, a forţelor de ordine internă – justiţia, armata şi poliţia[2]. În guvernul de la 23 august Partidul Comunist din România a reuşit să pună

[1] Dennis Deletant (University of London), *Influenţa sovietică asupra securităţii României 1944-1953* în vol. *„Memoria ca formă de justiţie"*, p. 35 şi urm.; Constantin Hlihor, *Armata Roşie în România*, Editura Militară, 1995, p. 96 şi urm.; Ghiţă Ionescu, *Comunismul în România*, Editura Litera, 1994, p. 130 şi urm.

[2] Dennis Deletant, op. cit., în *loc. cit.*, p. 35.

mâna pe Ministerul Justiţiei prin persoana lui Lucreţiu Pătrăşcanu, prin care s-a acţionat asupra celorlalte două instituţii fundamentale ale statului, în special asupra armatei. În şedinţa guvernului din 27 august 1944, a fost ridicată problema ofiţerilor superiori şi a generalilor care s-au făcut vinovaţi de participarea ţării la războiul contra U.R.S.S. alături de Germania. Generalul Aurel Aldea, ministru de Interne şi ulterior una din figurile centrale ale rezistenţei armate, propunea înfiinţarea unui tribunal special pentru judecarea celor vinovaţi de războiul din Est şi de „dezastrul ţării”[1].

Generalul Mihai Racoviţă, în aceeaşi şedinţă a guvernului, a propus înfiinţarea unei comisii de anchetă şi a indicat primii trei generali „vinovaţi”: Petre Dumitrescu, Ion Arbore şi Ilie Şteflea[2]. Comisia s-a înfiinţat în baza unui jurnal al Consiliului de Miniştri, la 21 septembrie 1944, sub preşedinţia generalului Grigore Cornicioiu. Până la 11 octombrie, când au fost arestaţi primii generali români „vinovaţi de dezastrul ţării”, aceasta a „elaborat o listă”[3] alcătuită pe criterii politice, răfuieli personale şi indicaţii venite de la Comisia Aliată de Control. Până la sfârşitul lunii octombrie, de pe această listă au fost arestaţi generalii Ilie Şteflea, fost şef al Marelui Stat Major; Constantin Voiculescu, fost guvernator al Basarabiei; Constantin Deliceanu, fost prefect al judeţului Timiş-Torontal; Gheorghe Potopeanu, fost ministru şi comandant militar al Transnistriei; Atanase Trincu, Alexandru Nasta, Constantin Trestioreanu, Gheorghe Cealâk, Radu Korne, Nicolae Ghineraru, foşti comandanţi de mari unităţi în războiul de eliberare a Basarabiei, Bucovinei de nord şi ţinutului Herţa.

Arbitrariul şi imixtiunea străină în rezolvarea unei probleme atât de dificile au determinat primele reacţii de rezistenţă. La 1 decembrie 1944, premierul Constantin Sănătescu a intervenit la Comisia Aliată de Control (Sovietică) pentru a fi radiaţi de pe „listă” generalii Gheorghe Potopeanu, Atanase Trincu şi Alexandru Nasta[4], ultimii doi chemaţi telegrafic de pe front, de ministrul Apărării, generalul Mihai Racoviţă. Întrucât generalului Sănătescu nu i s-a răspuns la memoriul din 1 decembrie 1944, în ziua de 16 ianuarie 1945, de data aceasta în calitate de şef al Marelui Stat Major român, revine cu un alt memoriu amplu argumentat în favoarea celor incriminaţi[5]. Atitudinea generalului Constantin Sănătescu în problema aşa-zişilor criminali de război a fost oscilantă şi contradictorie. La intervenţia generalului Iosif Iacobici, prin care îl ruga pe generalul Sănătescu ca în calitatea sa de prim-ministru să intervină pentru ca cei care anchetau cazul său să fie corecţi şi în spiritul legilor, a răspuns: „A fost ministru de război la declanşarea războiului contra Rusiei Sovietice. Deci va fi tradus în Comisia de Judecată”[6].

[1] Arh. St. Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri (în continuare, P.C.M.), Stenograme, dosar 1/1944, f. 86.
[2] Lt. col. Alexandru Duţu, Florica Dobre, *Drama generalilor. File la istoria decapitării armatei române*, în „Observatorul Militar” – supliment, nr. 9/1994.
[3] Ibidem, Dumitru Şandru, *Metamorfozele gulagului românesc. Centrele de internare: 1944-1945*, în „Arhivele totalitarismului”, an II, nr. 1-2, 1944, f. 11.
[4] Arh. St. Bucureşti, fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (în continuare, I.G.J.) – Centrala, dosar 72/1946, f. 5; Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Humanitas, 1993, p. 178.
[5] Arh. St. Bucureşti, fond I.G.J. – Centrala, dosar 72/1946, f. 5.
[6] Lt. col. Alexandru Duţu, Florica Dobre, *Drama generalilor români*, în „Observatorul Militar” – supliment, nr. 4, martie 1955.

Ministrul de Externe român Grigore Niculescu-Buzeşti, în cursul întrevederii pe care a avut-o cu vicepreşedintele Comisiei Aliate de Control, generalul-locotenent Vinogradov, a protestat şi şi-a exprimat nemulţumirea faţă de arestarea de către sovietici a unor proeminenţi generali români, printre care Potopeanu, Trincu şi Macici[1].

Prima reacţie de apărare din partea celor pe nedrept incriminaţi a fost constituirea, la 11 noiembrie 1944, a unei asociaţii – „Frontul generaţiei de foc" – care cuprindea majoritatea ofiţerilor români participanţi la luptele pentru dezrobirea Basarabiei, nordului Bucovinei şi a ţinutului Herţa, cotropite de sovietici în vara anului 1940[2]. Această asociaţie, care avea în fruntea sa pe generalul în rezervă Petre I. Vasilescu, poate fi considerată ca prima formă organizată de rezistenţă din România *post* 23 august 1944.

Decretele-lege nr. 50 şi 51 promulgate la 21 ianuarie 1945[3] au dat o acoperire „legală" pentru decapitarea armatei române. Articolul 7 al Legii r. 50 permitea Consiliului de Miniştri să scoată din cauză pe cei consideraţi nevinovaţi, însă, în ansamblu, aceste legi n-au pus capăt arbitrariului, samavolniciilor şi amestecului sovietic în destructurarea oştirii ţării. Numirea după 6 martie 1945, în fruntea unor ministere şi departamente cheie în asigurarea ordinii şi securităţii publice, a unor oameni apropiaţi cercurilor comuniste şi agreaţi de Moscova[4] – cum au fost generalii Vasiliu Răşcanu şi Costin Ionaşcu la Ministerul de Război, Alexandru Nicolski, Pantiuşa Bodnarenko (alias Gheorghe Pintilie), Mişu Dulbergher, Tudor Sepeanu şi alţii, a făcut ca rezistenţa instituţiilor statului român faţă de abuzurile comise de autorităţile militare sovietice sau de ostaşii Armatei Roşii, să scadă treptat în intensitate până la dispariţie.

Armata română a fost supusă unor valuri succesive de epurări. La 7 martie 1945 mareşalul Malinovski şi generalul Vinogradov au ordonat „epurarea armatei de elementele fasciste"[5]. Până la sfârşitul lunii, în baza *Legii 186 pentru trecerea în rezervă a personalului activ al armatei care prisoseşte peste nevoie de încadrare*, au fost trecuţi în rezervă 1.376 ofiţeri superiori, dintre care 13 generali corp de armată, 18 generali de divizie şi 53 generali de brigadă[6], majoritatea indezirabili noilor autorităţi şi Comisiei Aliate de Control. Ameninţaţi cu judecarea şi condamnarea de către instanţa judecătorească înfiinţată la ordinul sovieticilor – Tribunalul Poporului – pentru că au luptat împotriva Uniunii Sovietice, mare parte din ofiţerii trecuţi în rezervă vor îngroşa rândurile rezistenţei armate, care fiinţa pe teritoriul naţional încă din lunile octombrie-noiembrie 1944[7]. Caracteristică, pentru această perioadă, este prezenţa masivă a militarilor în organizaţiile de rezistenţă anticomunistă: Divizia Sumanele Negre, Haiducii lui Avram Iancu, Mişcarea Naţională de Rezistenţă, Graiul Sângelui,

[1] Arh. M.A.E., fond 71/România, dosar 162/1944-1946, f. 35-36.
[2] Arh. St. Bucureşti, fond P.C.M. – Cabinetul Militar Sănătescu-Rădescu, dosar 1402/1944-1945, f. 39-40.
[3] „Monitorul Oficial", nr. 17 din 21 ianuarie 1945.
[4] Constantin Sănătescu, *op. cit.*, p. 195.
[5] Ibidem, p. 196.
[6] Octavian Roske, *Note*, în vol. Radu Ciuceanu, *Memorii* I, p. 36.
[7] Radu Ciuceanu, *Mişcarea Naţională de Rezistenţă*, în *loc. cit*., p. 242.

Vlad Ţepeş I, Vlad Ţepeş II, Organizaţia I, Detaşamentul general Cucu, Dihorii etc.[1].

A doua operaţiune de purificare a armatei s-a efectuat potrivit prevederilor *Legii pentru crearea cadrului disponibil al armatei din 19 iunie 1946*. Listele de ofiţeri deveniţi indezirabili a fost elaborate de Direcţia Superioară Politică a Armatei, organism nou creat, după modelul aparatului politic existent şi în Armata Roşie. Au fost înlăturaţi din rândurile cadrelor active 7.600 de ofiţeri[2] şi aproximativ 10.000 subofiţeri[3].

În *Jurnalul* său, generalul Sănătescu nota pentru ziua de 10 iulie 1946: „Întrunirea Consiliului Superior al Oştirii. La ordinea zilei este reducerea cadrului activ al ofiţerilor şi subofiţerilor. După tabelele întocmite de Marele Stat Major, trebuie să părăsească armata cincizeci la sută din ofiţeri şi subofiţeri. Operaţiune şi delicată, şi dureroasă. Consiliul Superior al Oştirii nu are însă deplina latitudine de a face o selecţionare bazată pe merite, căci Rusia impune plecarea celor ce nu s-au încadrat în regimul politic actual, din care cauză foarte mulţi ofiţeri, calificaţi drept foarte buni, vor trebui să plece. Cu toată opoziţia ce am făcut ca, criteriul politic să dispară din selecţionare, am întâmpinat rezistenţă din partea Ministerului de Război şi subsecretarilor de stat, care m-au pus în minoritate. Pe lângă aceasta, se dau afară ofiţeri activi şi pe altă parte se cheamă în activitate ofiţeri de rezervă din cei ce sunt bine văzuţi de ruşi şi de guvern. Actualul regim a reuşit să aducă haosul şi în armată”[4].

Participarea foştilor ofiţeri şi generali ai armatei române la rezistenţa anticomunistă este un capitol din istoria contemporană în care cercetarea şi documentarea în arhive este încă la început şi presupune, dincolo de un volum uriaş de muncă, şi o coordonare a eforturilor. Numai pentru a cunoaşte şi înţelege rolul pe care l-a avut în Mişcarea Naţională de Rezistenţă generalul Aurel Aldea, trebuie cercetate zeci de dosare cu peste 15.000 de file. Drama generalilor şi a tuturor celor care au luptat pentru reîntregirea naţională în campania din Est, stă încă în spatele arhivelor şi este necunoscută în bună parte opiniei publice româneşti şi străine.

[1] Ibidem, Arh. S.R.I.., fond „D”, dosar 679, f. 41-43; Arh. M.Ap.N., fond Direcţia Justiţiei Militare, dosar 2830, f. 84-85.
[2] Octavian Roske, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 346.
[3] Constantin Sănătescu, *op. cit.*, p. 228.
[4] Ibidem, p. 230.

Aurel Pentelescu (Bucureşti)

GHEORGHE I. BRĂTIANU UN ISTORIC MARTIR ÎN REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN ROMÂNIA

„Adevărul rămâne oricare ar fi soarta slujitorilor săi"

GHEORGHE I. BRĂTIANU, 1944

O întreită emoţie mă stăpâneşte în aceste momente. Pentru că mă aflu în faţa unui auditoriu exigent şi distins, cu personalităţi din ţară şi de peste hotare. Pentru că îmi propun să vorbesc despre un mare istoric şi martir al neamului românesc. Gheorghe I. Brătianu, jertfit la Sighet în aprilie 1953. Pentru că sunt întâia oară în viaţa mea la Sighet, în acest sanctuar al rezistenţei anticomuniste din România, unde în anii 1950-1955 a pierit floarea inteligenţei politice şi ştiinţifice româneşti, a bisericii şi a armatei române.

Omagiu doamnei Maria G. Brătianu, fiica distinsului istoric şi martir Gheorghe I. Brătianu.

*

* *

Fără a forţa periodizări, care de cele mai multe ori sunt inoperante, să considerăm anul 1943 ca fiind de culme în viaţa istoricului Gheorghe I. Brătianu. Împlinise 45 de ani la 3 februarie. Era profesor universitar de exact douăzeci de ani, mai întâi la Iaşi, apoi, din toamna anului 1940, la Bucureşti, cu un strălucit doctorat la Universitatea Sorbona în 1929, sub îndrumarea renumitului medievist Ferdinand Lot (1866-1952). Din 1941 era decan al Facultăţii de Filosofie şi Litere a Universităţii din Bucureşti, funcţie din care va demisiona în decembrie 1943. Era, de asemenea, după moartea lui Nicolae Iorga, directorul Institutului de Istorie Universală „N. Iorga" din Bucureşti. Avea în palmaresul său o bogată operă publicistică şi ştiinţifică, cu preponderenţă, la început, în domeniul istoriei medievale universale, apoi, după tragedia românească din vara anului 1940, în cel al istoriei naţionale. Cu un an în urmă, la 28 mai 1942, Academia Română l-a ales printre membrii săi, cu 27 de voturi din cele 34 exprimate, în locul rămas vacant după moartea tragică a lui Nicolae Iorga, în Secţiunea Istorică, alături de Nicolae Popescu (preşedinte), Silviu Dragomir (vicepreşedinte), Nicolae Bănescu (secretar), A. C. Cuza, Dimitrie Gusti, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaş, Simion Mehedinţi, P. P. Negulescu, Nicolae Colan, Ioan I. Nistor, A. Rădulescu, Radu. R. Rosetti şi Victor Slăvescu, fiind, la 44 de ani, cel mai tânăr dintre aceştia. Pentru ca, la 26 mai 1943, să rostească, în şedinţa publică solemnă, *Discursul de recepţiune* la Academia Română, intitulat *Nicolae Iorga – istoric al românilor*, cu *Răspunsul* deosebit de elogios al istoricului Alexandru Lapedatu[1].

[1] Vezi Victor Spinei, *Gheorghe I. Brătianu între vocaţia istoriei şi tentaţiile vieţii politice*, în vol. *Confluenţe istoriografice româneşti şi europene. 90 de ani de la naşterea istoricului Gheorghe I. Brătianu*, Iaşi, 1988, p. 241-354; *Gheorghe I. Brătianu (1898-1953). Repere cronologice*, în vol. Gheorghe I. Brătianu, *Originile şi formarea unităţii româneşti. Prelegeri ţinute la Şcoala Superioară de Război*. Ediţie îngrijită, note, postfaţă, repere cronologice şi addenda de colonel Aurel Pentelescu şi locotenent-

În acest *Răspuns*, Alexandru Lapedatu preciza, referindu-se la Gheorghe I. Brătianu: „...dumneata ai rămas şi te găseşti azi pe acelaşi tărâm al istoriografiei naţionale, ca unul din cei mai cu vază şi de valoare lucrători în ogorul ei; (...) ţi-ai dobândit aşa merite ca cei chemaţi să te socoată vrednic a succede celui mai mare istoric al neamului, în mai toate rosturile pe care le-a avut în viaţa noastră culturală”[1].

„De altfel – arăta în continuare istoricul Alexandru Lapedatu, exterminat şi el la Sighet, la 30 august 1950, de Sf. Alexandru, precum Gheorghe I. Brătianu, de Sf. Gheorghe, în 23 aprilie 1953 –, pare că ceva predestinat te-a purtat, de la început, din cea mai fragedă tinereţe, pe urmele lui N. Iorga, sub a cărui influenţă şi îndrumare, intelectuală, morală şi naţională, te-ai dezvoltat şi format, cu întreaga generaţiune din care faci parte. Este o constatare ce se impune oricui cunoaşte cursul vieţii, curriculum vitae, al dumitale. Căci – relata Alexandru Lapedatu – ai făcut studii strălucite la acelaşi liceu (Liceul Naţional Iaşi, fosta Academie Mihăileană – n.n.) şi la aceeaşi Universitate (Iaşi – n.n.). Te-ai specializat în disciplinele istorice şi cele ajutătoare lor la aceleaşi înalte şcoale ale Franţei (Universitatea Sorbona, École Pratique des Hautes Etudes, École de Chârtes – n.n.). Ai început şi continuat activitatea ştiinţifică cu aceleaşi fel de studii – de istorie românească, medievală, bizantină şi universală în genere. Ai fost chemat la o catedră universitară de aceeaşi materie. Te-ai făcut cunoscut lumii învăţate din Apus prin colaborarea la aceleaşi reviste străine de specialitate. Ai participat la aceleaşi manifestaţiuni culturale internaţionale – Congresele de studii bizantine (Bucureşti, 1924; Belgrad, 1927 etc. – n.n.) şi de istorie generală (Oslo, 1928 etc. – n.n.). Iar când printr-o crimă care va rămâne stigmat indelebil pe fruntea naţiunii române din zilele celei mai grozave rătăciri a tineretului ei (27 noiembrie 1940 – n.n.), N. Iorga a fost răpus, dumitale ţi-a revenit glorioasa lui succesiune – şi la Universitate, şi la Institutul de Istorie Universală, şi aici, la noi, la Academie”[2].

Este, între altele, acest *Răspuns*, rostit de către istoricul Alexandru Lapedatu sub cupola Academiei Române, la 26 mai 1943, ultimul şi poate cel mai important elogiu public adus istoricului Gheorghe I. Brătianu, cât timp acesta s-a aflat în viaţă. Peste zece ani, în 1953, va fi exterminat în închisoarea Sighet, fără judecata şi condamnarea legală. De fapt – şi cu aceasta intrăm în dezvoltarea *propriu zisă a comunicării noastre* –, data de 23 august 1944 a marcat şi pentru Gheorghe I. Brătianu – în pofida unor aparente speranţe, exprimate uneori în articole de presă şi cuvântări publice – începutul calvarului, prăbuşirea în vâltoarea unui regim politic aberant, impus de către U.R.S.S., cu acordul marilor puteri ale lumii, îndeosebi S.U.A. şi Marea Britanie. Armata Roşie, în anii 1944-1958, a fost o armată de ocupaţie, cu o foarte dură perioadă –

colonel Petre Otu, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1994, p. 183-202.

[1] *Academia Română. Discursuri de recepţiune, LXXXI. Nicolae Iorga – istoric al românilor. Discurs rostit la 26 mai 1943 în şedinţa publică solemnă de Gheorghe I. Brătianu. Cu Răspunsul d-lui Alex. Lapedatu*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Naţională, 1943, p. 34.

[2] Ibidem, pp. 34-35.

decisivă pentru instalarea noului regim politic –, aceea din anii 1944–1947, şi care s-a finalizat cu proclamarea statului român republică populară, ca expresie concretă a „dictaturii proletariatului".

Un fapt mai puţin cunoscut. La 22 septembrie 1944 în redacţia ziarului *Viitorul*, organ al Partidului Naţional Liberal, din strada Academiei – Bucureşti, colonelul sovietic Laschey, profesor universitar la catedra de Istorie Diplomatică a Universităţii din Moscova şi prim-redactor al cotidianului *Krasnaia Zvezda* (Steaua Roşie) a avut o întrevedere cu Gheorghe I. Brătianu[1].

Notiţa laconică din pagina a patra a ziarului, casetată printre reclame şi anunţuri de tot felul, nu dă detalii asupra conţinutului discuţiilor, durata lor sau maniera în care au fost purtate. Cred că nu vom şti niciodată aceste detalii. Dar a doua zi, pe 23 septembrie 1944, în numărul 3 al cotidianului de curând apărut (21 septembrie), *Scânteia*, organ al C.C. al Partidului Comunist din România (redactor responsabil: Miron Constantinescu), este publicat editorialul nesemnat *Schimbarea la faţă a d-lui Gheorghe I. Brătianu*, articol deosebit de violent, extremist, pe care noi îl considerăm „prima ameninţare (oficială) la integritatea fizică a istoricului Gheorghe I. Brătianu"[2].

În limbajul specific propagandei bolşevice, cu neruşinarea de a fi rostit în numele *muncitorimii române*, în amintitul articol se face un aspru rechizitoriu, de fapt un lanţ de invective pentru sensibilizarea opiniei publice, la adresa lui Gheorghe I. Brătianu, între care sunt incriminate: „rolul de instigator antisovietic care l-a jucat ani de-a rândul în Parlament", „participarea intensă la războiul nebunesc şi trădător al intereselor neamului împotriva Uniunii Republicilor Sovietice"[3].

Ca urmare, aflăm imediat şi sentinţa, rostită cu arhicunoscuta în epocă „mânie proletară": „Locul acestui domn nu este în Blocul Naţional Democratic, ci în tagma unde singur s-a pus, alături de agenţii hitlerişti şi legionari. *Killinger a tras consecinţele* – d. Gheorghe Brătianu, gonit pe uşa din faţă se strecoară din nou pe uşa din dos (subl. n.)"[4].

Cum Manfred von Killinger, ambasadorul Germaniei, s-a sinucis, împreună cu secretara sa, Ingride, în dimineaţa zilei de 3 septembrie 1944, în sediul Legaţiei germane din Calea Victoriei – Bucureşti, sugerarea aceluiaşi gest sinucigaş pentru Gheorghe i. Brătianu, în articolul amintit, este condamnabilă juridic. Aflăm din finalul articolului amintit mobilurile unei asemenea atitudini făţişe: un articol

[1] Vezi *Viitorul*, Anul XXXI, nr. 9313, p. 4.

[2] Gheorghe I. Brătianu, *Originile...*, ediţia 1994, p. 8.

[3] *Scânteia*, Anul I, nr. 3, sâmbătă, 23 septembrie 1944, p. 1.

În anii 1926-1938 Gheorghe I. Brătianu s-a implicat activ în viaţa politică a ţării. Devenit membru al Partidului Naţional Liberal (P.N.L.) în 1926, apoi şeful organizaţiei liberale din Iaşi (1927), a fost deputat în Parlament în anii 1927, 1928, 1931-1932, 1933-1937, unde intervenţiile sale asupra politicii externe româneşti au vizat direct regimul bolşevic din U.R.S.S. În anii 1930-1938 a fost şeful Partidului Naţional Liberal, disidenţa „georgistă", cu participare la alegerile parlamentare (14 deputaţi, în 1932; 16 deputaţi, în 1937). O cercetare viitoare va oferi, sperăm, cititorilor aceste discursuri parlamentare, cu adnotările de rigoare. Gheorghe I. Brătianu a participat ca ofiţer de rezervă în războiul pentru făurirea României Mari (1916-1919), fiind rănit de două ori, precum şi pe frontul de Est, în campaniile anilor 1941 (Basarabia, Odessa) şi 1942 (Crimeea). Avansări în grad: sublocotenent, 1917; locotenent, 1921; căpitan, 1934; maior, 1942.

[4] Ibidem.

publicat de Gheorghe I. Brătianu în ziarul *Viitorul* din 19 septembrie 1944, în care scrie: „Rusia, ea însăşi, după ce şi-a atins în mod progresiv limitele de la Petru cel Mare la Alexandru al II-lea, a trecut prin criza începuturilor Revoluţiei, pentru ca să se întindă din nou dincolo de frontierele vechi ale imperiului ţarist”[1]. Este posibil ca printre manuscrisele aflate în posesia familiei să fie şi acest fulminant articol, care face onoare istoricului Gheorghe I. Brătianu, ca primul document anticomunist publicat în condiţiile existenţei (oficiale) a unui regim politic de tip comunist, instaurat în România la 23 august 1944. Toate scrierile anterioare, cu expresii directe la regimul bolşevic şi la ameninţările permanente ale Rusiei şi apoi ale U.R.S.S. asupra României, le considerăm *temelie* la această nouă fază a vieţii lui Gheorghe I. Brătianu: înscrierea activităţii sale de istoric în mişcarea anticomunistă (spontană) din România.

Comentariul din *Scânteia* este de-a dreptul hilar, astăzi, şi pe deplin edificator, în acest sens: „Remarcaţi: «*pentru ca să se întindă din nou dincolo de frontierele vechi al imperiului ţarist*». Într-un moment când prin repetate declaraţii d. Molotov şi Comandamentul Sovietic au arătat că U.R.S.S. nu urmăreşte nici o cucerire teritorială, când mersul războiului a dovedit prin fapte de armă unice în istoria lumii că Armata Roşie vine ca Armată Eliberatoare şi Aliată a popoarelor subjugate de Hitler şi imperialismul german, când armistiţiile cu România şi Finlanda au arătat generozitatea rară a Uniunii Sovietice d. Gh. Brătianu îşi permite să calomnieze şi să provoace pe aliatul şi eliberatorul nostru (...) Jos masca, domnule hitlerist Gheorghe Brătianu! Şi trage consecinţele!”[2].

Răspunsul l-a dat Gheorghe I. Brătianu pe cât de savant pe atât de tranşant, la 6 decembrie 1944, de Sf. Nicolae, în şedinţa de deschidere a anului academic la Institutul de Istorie Universală „N. Iorga”: „Ceea ce putem afirma cu certitudine – precizează Gheorghe I. Brătianu – este voinţa noastră de a rămâne credincioşi spiritului care a călăuzit de la întemeiere activitatea Institutului şi o îndrumă şi astăzi. Numai pe temeiuri drepte şi obiective se poate lucra cu folos şi cu spor în domeniul disciplinei noastre, al cărei ideal de cercetare şi expunere Latinul l-a rezumat odinioară în formula *sine ira et studio*. Astăzi, desigur, *asemenea cuvinte vor apare unora lipsite de înţeles*, dar istoria nu se scrie pentru ziua de astăzi, ci pentru vremurile ce vor să vie şi chiar dincolo de ele. Adevărul rămâne oricare ar fi soarta slujitorilor săi (subl. n.)”[3].

E lesne de înţeles că, în contextul politic internaţional al României din toamna acelui an, 1944, cuvintele rostite de către Gheorghe I. Brătianu formulau o profesiune de credinţă, erau un jurământ ferm în faţa propriei conştiinţe şi a Istoriei, concretizat, în împrejurări grele, prin sacrificiul suprem. „*Tantae molis erat Romanam condere gentem.*

[1] Reprodus după *Scânteia*, Anul I, nr. 3, sâmbătă 23 septembrie 1944, p. 1. Ziarul *Viitorul*, Anul XXXI, nr. 9310, marţi 19 septembrie 1944, nu se păstrează în colecţia Bibliotecii Academiei Române (cota: P VI 2119), fiind, probabil, tiraj confiscat la apariţie sau distrus ulterior.

[2] Ibidem.

[3] Apud *Viitorul*, Anul XXXI, nr. 9374, 10 decembrie 1944, p. 2.

Numai ce se înalţă prin trudă, prin jertfă, cu nenumărate greutăţi, are un înţeles şi un rost de durată”[1], afirma Gheorghe I. Brătianu în finalul prelegerilor despre originile şi formarea unităţii româneşti ţinute la Şcoala Superioară de Război din Bucureşti, în februarie 1942, în faţa ofiţerilor-studenţi, abia înapoiat, ca şi ei, de pe frontul din Basarabia şi de la Odessa, din anul 1941.

Mărturiile orale sau scrise ale celor care l-au cunoscut pe Gheorghe I. Brătianu atestă multiple manifestări ale istoricului în faţa violenţelor de tip bolşevic la adresa statului român. Semnificativă în acest sens a fost împrejurarea din seara zilei de 10 februarie 1947 – data semnării Tratatului de Pace la Paris –, când în amfiteatrul Odobescu al Facultăţii de Filosofie şi Litere din Bucureşti. Gheorghe I. Brătianu a precedat prelegerea la cursul *Formule de organizare a păcii în istoria universală* cu un virulent protest, arătând că prin Tratat „ne-au fost răpite teritorii scumpe nouă – Basarabia şi Bucovina”[2]. Între altele, se confirma premoniţia exprimată în prelegerea inaugurală din 23 decembrie 1943 la cursul amintit: „Pacea este expansiunea unui sentiment general. Dar ce fel de Pace? Va fi o pace a sclaviei? Va fi o pace a înţelegerii?”[3]. Prin mai multe prevederi, inclusiv prin consfinţirea răpirii de către U.R.S.S. a Basarabiei şi Bucovinei de Nord din vara anului 1940. Tratatul de Pace a dezvoltat o autentică pace a sclaviei.

E lesne de înţeles că un asemenea intelectual, cu vederi largi şi crez naţional profund – mai mult: un Brătianu! – nu putea fi decât incomod pentru regimul politic instaurat la Bucureşti după 23 august 1944, regim vădit antinaţional şi antidemocratic. Ca urmare, „pedeapsa mâniei proletare”[4] nu s-a lăsat prea mult aşteptată. La 29 iulie 1947, Adunarea Deputaţilor a aprobat Jurnalul Consiliului de Miniştri care hotăra dizolvarea Partidului Naţional Ţărănesc, fruntaşii săi fiind deferiţi justiţiei şi condamnaţi în procesul de la 29 octombrie – 11 noiembrie 1947. Totodată, activitatea Partidului Naţional Liberal a fost paralizată, incluzând şi decizia autodizolvării. În luna septembrie a aceluiaşi an, lui Gheorghe I. Brătianu i s-a fixat domiciliu forţat (Bucureşti, str. Biserica Popa Chiţu) şi i-au fost interzise contactele externe. În acelaşi timp a fost suspendat de la Universitate şi de la Institutul de Istorie Universală „N. Iorga”. Situaţia lui Gheorghe I. Brătianu, precum şi a familiei acestuia, a devenit dramatică. Sfătuit de prieteni să se expatrieze, răspunsul său a fost ferm: „Brătienii nu dezertează din România!”[5].

Se poate glosa mult pe marginea acestui răspuns. O vom face probabil cu alt prilej. Spunem acum doar atât: la vârsta de 50 de ani, în 1948, Gheorghe I. Brătianu era drastic obstrucţionat de către regimul comunist. Pe lângă

[1] Gheorghe I. Brătianu, *Originile...*, ediţia 1994, p. 123.
[2] Ibidem, p. 196. Prof. univ. dr. Nicolae Ciachir, fost student al istoricului Gheorghe I. Brătianu, prezent la acea dată în amfiteatru, a confirmat public, la Râmnicu-Vâlcea, în februarie 1995, împrejurarea.
[3] Gheorghe I. Brătianu, *Formule de organizare a păcii în istoria universală*. Curs 1943-1945 şi 1946-1947 (litografiat), Universitatea Bucureşti, Facultatea de Filosofie şi Litere, p. 3.
[4] Expresie care a circulat în epocă, citată din memorie (n.n.).
[5] Apud Victor Spinei, *op. cit.*, p. 335.

cele arătate, în iunie acelaşi an, prin Decretul de reorganizare a Academiei Române, lui Gheorghe I. Brătianu îi era retrasă calitatea de academician, situaţie deplorabilă, extinsă şi asupra altor 97 personalităţi ştiinţifice şi culturale româneşti. Cu toate acestea, în domiciliul său obligatoriu, savantul lucrează cu impresionantă râvnă. A definitivat, între altele, două mari opere ştiinţifice: *Sfatul Domnesc şi Adunarea Stărilor în Principatele Române* şi *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, publicate postum peste hotare.

În noaptea de 7/8 mai 1950, Gheorghe I. Brătianu a fost adus şi întemniţat la închisoarea deţinuţilor politici din Sighet, fără să fie judecat şi condamnat. După trei ani de detenţie, la 55 de ani împliniţi, a fost exterminat în condiţii neelucidate încă. Data morţii: 27 aprilie 1953 – după două acte eliberate de oficialităţile române, în 1958 şi 1972; 24 aprilie 1953 – după Valeriu Râpeanu, primul care a vorbit, în 1980, de arestarea şi moartea savantului, în Studiul introductiv la reeditarea lucrării *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti*; 24/25 aprilie 1953 – după Stelian Brezeanu, în prefaţa la reeditarea lucrării *O enigmă şi un miracol istoric: poporul român*, în 1988; 27 aprilie 1953 – după Victor Spinei în studiul *Gheorghe I. Brătianu între vocaţia istoriei şi tentaţiile vieţii politice*; aceeaşi dată, 27 aprilie 1953 – pe nişa mormântului de la Florica (com. Ştefăneşti, judeţul Argeş); 23/24 aprilie 1953 – după mărturia soţiei istoricului, Elena Sturdza-Brătianu, decedată în 1970 la Paris; 23 aprilie 1953 – după mărturia episcopului greco-catolic Alexandru Todea, în revista *Memoria* nr. 2/1991; „Data de 24/25 este apropiată de cea menţionată de mama mea, 23/24 aprilie", precizează doamna Maria G. Brătianu.

De la acel moment *de culme*, ocazionat de rostirea *Discursului de recepţiune* în Academia Română, în mai 1943, la sfârşitul tragic, cu moarte martirică, în închisoarea Sighet, în aprilie 1953, se încheia, după un deceniu de zbucium, viaţa unuia dintre cei mai străluciţi intelectuali ai neamului românesc, Gheorghe I. Brătianu.

Pe nişa mormântului de la Florica, unde, în 1971, au fost strămutate rămăşiţele pământeşti, împreună cu ale unchiului său Constantin I. C. Brătianu (1866-1950), a fost dăltuită inscripţia: „Au murit la Sighet, *neclintiţi în credinţa lor*. Osemintele aşezate în aceeaşi criptă la 2.X.1971" (subl. n.)[1].

Un mai semnificativ epitaf nici nu se putea! Cei care l-au cunoscut în anii grei de detenţie, la Sighet, au transmis şi mesajul potrivit căruia – conform dorinţei istoricului – rămăşiţele sale pământeşti s-ar afla pentru totdeauna pe malul Izei, spre a veghea, simbolic, la hotarul de nord şi nord-vest al României eterne.

[1] Ibidem, p. 354.

Tatiana Pokivailova (Moscova)

MIŞCAREA DE REZISTENŢĂ DIN ARMATA ROMÂNĂ ÎN ANII 1944-1947, DUPĂ ARHIVELE RUSEŞTI

Tema mişcării de rezistenţă din armata română împotriva instaurării regimului comunist este de competenţa istoricilor militari. Dar eu posed câteva documente din arhivele ruseşti care scot în evidenţă starea de spirit a ofiţerilor, atitudinea lor faţă de regimul instaurat în România şi relaţiile cu Comandamentul Armatei Roşii.

Unul dintre documentele din „mapa specială" a lui Stalin îl reprezintă informarea comisarului poporului de la Ministerul de Interne la U.R.S.S., Lavrenti Beria, transmisă lui Stalin, Molotov, Vâşinski şi Antonaov, în legătură cu uciderea de către soldaţii români a ofiţerului N.K.V.D.-ist, locotenentul major Rudenko. Este vorba de un ordin dat de Marele Stat Major român, în speţă de generalul Gh. Mihail, la 30 septembrie 1944[1]. Ordinul menţiona: „Pentru introducerea ordinii şi reglementarea asigurării armatei sovietice cu materiale şi produse în vederea realizării acţiunilor comune de război, ordon:

a) Materialele şi alimentele necesare Armatei Roşii, care acţionează în România, se asigură numai de guvernul român, care emite ordonanţe de aprovizionare şi distribuţie în cantităţile cerute. Necesarul pentru Armata Sovietică trebuie depus spre rezolvare numai la guvernul român numai prin intermediul Comisiei Sovietice de Armistiţiu din Bucureşti de sub conducerea generalului-locotenent Vinogradov".

Din acest ordin al Marelui Stat major ar reieşi că relaţiile cu soldaţii şi ofiţerii Armatei Roşii de pe teritoriul României, precum şi comportamentul acestora, se aflau nu numai sub controlul comandamentului Armatei Roşii, ci şi sub cel al comandamentului Armatei Române şi al altor organe ale statului român.

La punctul b) al ordinului dat de generalul Mihail se stipula:

„Armata, poliţia şi jandarmeria trebuie să se opună cu toată fermitatea, folosind chiar armamentul din dotare, în cazul în care soldaţii sovietici, individual sau în grupuri, *sau alţi indivizi care folosesc uniforma militară sovietică* (subliniat de mine – T.P.) încearcă să ia cu forţa sau să fure bunuri aparţinând statului sau persoanelor particulare".

„Armata, poliţia şi jandarmeria trebuie să trimită în faţa instanţei pe hoţii prinşi la locul faptei, iar în cazul nesupunerii să deschidă foc".

„Sunt traşi la răspundere şi se trimit în faţa tribunalului militar toţi ofiţerii şi soldaţii care nu vor apăra până la ultima picătură de sânge bunurile statului date lor spre folosinţă şi păstrare" (mai departe semnătura şefului Marelui Stat Major, general Gh. Mihail).

Astfel, reiese că existau relaţii riguroase şi un control sever în legătură cu comportamentul militarilor sovietici aflaţi pe teritoriul României.

[1] Arhiva de Stat a Federaţiei Ruse, fond 94, op. 2, inventar 67, f. 181-183.

Un alt document care scoate în evidenţă situaţia din armata română, în martie 1946, se referă la nota şefului Direcţiei nr. 7 din cadrul Armatei Roşii, M. Burţev, expediată C.C. al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (din fosta arhivă de partid)[1].

În secţiunea dedicată situaţiei moral-politice din armata română se arată că atitudinea acesteia în relaţiile cu guvernul român nu era omogenă. În rândul ofiţerilor, dar şi în cel al soldaţilor, se disting (cel puţin) trei grupuri:

1) cel care sprijină guvernul P. Groza (din rândurile ofiţerilor circa 15-20 de procente);

2) cei care se situau pe o poziţie neutră, de aşteptare (acest grup era cel mai numeros, atingând 40-45 de procente);

3) cei care manifestau ostilitate faţă de regim şi guvern (după datele din acest document, cam 20-40 de procente, iar în unele unităţi se ajungea chiar la 60 de procente). Aici sunt nominalizaţi generalul de corp de armată Dăscălescu, fostul comandant al Armatei a IV-a, generalul Alexiu, comandantul diviziei a XVIII-a etc.

În ceastă notă se menţionează activitatea agitatorică în rândurile armatei împotriva regimului şi guvernului României, cât şi împotriva Armatei Roşii şi a Uniunii Sovietice.

Nota trage concluzia că este necesară transferarea armatei la starea de pace, implicit reducerea efectivelor şi în primul rând epurarea ei de „elemente indezirabile".

Şi, într-adevăr, în 1946, judecând după documente, în armata română au avut loc reduceri masive de personal şi mulţi ofiţeri au fost daţi afară şi etichetaţi drept „cadre inutile".

Avem, de asemenea, nota vicepreşedintelui Comisiei Aliate de Control, general I. Susaikov, din mai 1947, adresată ministrului adjunct al Afacerilor Externe, A. Vîşinski, despre „mişcarea de rezistenţă în rândul ofiţerilor înlăturaţi ca inutili, precum şi în rândul ofiţerilor activi", despre legăturile lor cu partidele istorice şi în primul rând cu Partidul Naţional Ţărănesc[2].

„Epurările din armată şi trecerea în rezervă a ofiţerilor şi subofiţerilor au provocat o puternică nemulţumire în rândurile acestora şi au condus la ideea formării de organizaţii şi grupuri care militau pentru răsturnarea regimului existent".

„Partidele istorice – se arată în notă – desfăşoară o activitate intensă în rândurile acestui contingent de foşti ofiţeri. Au luat fiinţă «cercuri profesionale militare», «Organizaţia militară de tineret», secţiile militare de pe lângă Partidul Naţional Ţărănesc.

Sunt în pregătire proiectele noilor legi şi statute militare, se formează noi cadre ale armatei, care să poată prelua conducerea poporului răsculat.

În perioada alegerilor din noiembrie 1946, aproape toţi ofiţerii şi subofiţerii în rezervă se aflau de partea opoziţiei."

[1] Centrul rus de conservare şi studiere a Documentelor istoriei contemporane (CCSDIC), fond 17, op. 128, inventar 101, f. 1-14.

[2] Arhiva de Politică Externă a Federaţiei Ruse, fond 0125, op. 35, dosar 136, f. 15-18.

În notă erau menţionate patru mari organizaţii formate din ofiţeri trecuţi în rezervă sub eticheta „cadre inutile”:

1. Societatea foştilor militari, în frunte cu generalul Dumitru Ceauşu, cu filiale în toate oraşele mari;

2. Partidul militarilor rezervişti;

3. Grupul Contraamiralului Roman, compus din ofiţeri ai flotei şi care avea legătură cu ofiţerii misiunilor engleză şi americană de la Bucureşti;

4. Grupul generalului Aldea (în acel timp condamnat). Acest grup, după cum se specifică în nota lui I. Susaikov, era în legătură cu Mişcarea Naţională de Rezistenţă şi avea mai multe grupuri mici.

În afara acestora, în oraşul Calafat a fost creată organizaţia „Vlad Ţepeş”.

În încheiere, se arată că organele Siguranţei statului nu realizează deocamdată succese notabile.

Documentele existente în arhivele României pot completa şi reconstitui la o scară încă şi mai amplă realitatea unei mişcări de rezistenţă în rândurile ofiţerilor şi soldaţilor armatei române la acea vreme.

Mitru Ghiţiu (Chişinău)

UNELE ASPECTE DIN MIŞCAREA DE REZISTENŢĂ ANTISOVIETICĂ ÎN BASARABIA POSTBELICĂ

Una din cele mai puţin cunoscute în istoriografia română continuă să rămână până şi în zilele noastre problema dacă a existat sau nu în Basarabia postbelică, sau mai exact în R.S.S.M., în perioada de după război, o mişcare de rezistenţă antisovietică. Graţie ideologiei sovietice cec a încorsetat istoriografia de pe ambele maluri ale Prutului problema nici nu se aborda, teama autorităţilor fiind ca nu cumva să se strecoare vreun pic de adevăr, care, fireşte, ar fi putut pune la îndoială „bucuria nemărginită” a românului faţă de „eliberatorii” bolşevici. Purul adevăr era ţinut departe de cercetători, încuiat sub şapte lacăte în depozitele de arhivă arhisecrete. De abia acum câţiva ani, când parcă începură să sufle alte vânturi şi pe la noi, au prins să se întredeschidă şi unele uşi, cu încuietori ruginite şi prăfuite, de arhive. Şi deodată deveni clar: în Basarabia, chiar în primii ani de ocupaţie sovietică, după război, a existat o mişcare de rezistenţă, a cărei amploare rămâne să fie determinată în viitor de către istorici.

Formele şi metodele de luptă ale băştinaşilor cu cotropitorii nepoftiţi erau destul de variate: de la împotrivire cu arma în mâini până la nesupuşenie tactică faţă de autorităţile de ocupaţie. Una din primele măsuri întreprinse de noua administraţie sovietică, sosită în Basarabia pe tancurile ruseşti, după forţarea, în luna martie 1944, a malului drept al Nistrului, a fost mobilizarea bărbaţilor

basarabeni în rândurile armatei roşii, care avea mare nevoie de carne de tun. Astfel, fraţii au fost puşi în situaţia de a fi obligaţi să se împuşte între ei. E firesc, deci, că cei mai conştienţi dintre aceştia se eschivau în fel şi chip de la mobilizare, utilizând diverse mijloace, cum ar fi ascunzişurile din pădure, beciurile, podurile de casă etc. Şi drept răspuns la vânătoarea organizată de către autorităţile de ocupaţie, în asemenea cazuri băştinaşii puneau mâna pe arme.

În vara anului 1944, când Basarabia nu era ocupată în întregime de sovietici, patrioţii români din comuna Soroca s-au organizat în comuna Cobâlnea într-un grup de rezistenţă armată ce avea drept scop nimicirea fizică a activiştilor de partid şi a organelor administraţiei de ocupaţiei. În programul de acţiuni al organizaţiei figurau şi alte forme de luptă, cum ar fi zădărnicirea aprovizionării trupelor sovietice cu muniţii şi produse alimentare, organizarea de atacuri prin surprindere asupra transporturilor auto ce se îndreptau spre linia frontului[1]. Din rândurile participanţilor activi ai organizaţiei vizate din acest judeţ făceau parte Semion Plămădeală (anul naşterii 1924, celibatar), Ion Rotaru (anul naşterii 1916, căsătorit, cu un copil), Petru Sudacevschi (anul naşterii 1913, căsătorit, cu trei copii, respectiv de 7, 4 şi 1,5 ani), Eremei Plămădeală (anul naşterii 1918, celibatar), Ion Tacu (anul naşterii 1915), toţi fiind ţărani cu studii primare din comuna amintită[2]. De asemenea, în calitate de membri ai acestei organizaţii ilegale au mai fost arestaţi de către serviciile de securitate ale sovieticilor Nichita Cardaş[3] (locuitor al comunei Cobâlnea, anul naşterii 1925, celibatar, cu studii superioare, fost secretar al cooperaţiei de consum din raionul Cotiujeni, judeţul Soroca) şi Vasile Berghi[4] (ţăran din comuna Cuşmirca a aceluiaşi judeţ, anul naşterii 1916).

În prima jumătate a anului 1945, când focul războiului se îndepărtase întrucâtva de hotarele Basarabiei, aici, în paralel cu mobilizarea în rândurile armatei roşii, a fost reluată practica odioasă de recrutare a basarabenilor pentru munca în întreprinderile industriei de război situate, firește, în afara hotarelor R.S.S.M. Însă autorităţile sovietice s-au ciocnit de o împotrivire dârză din partea recruţilor, fapt atestat în una din nenumăratele dispoziţiuni ale procuraturii republicane expediate procurorilor de pe teren. Numai în primele luni ale anului 1945, organele N.K.V.D.-ului din R.S.S.M. au reţinut în judeţul Tighina 713 dezertori şi 1.345 de recruţi ce se sustrăseseră mobilizării la munca silnică departe de casă. Procuratura era îngrijorată de înteţirea cazurilor de ripostă armată a celor ce se eschivau de la mobilizarea în Armata Roşie sau de la munca silnică. Organelor de represiune de pe teren li se cerea să ia cele mai drastice măsuri pentru a pune capăt acestui fenomen nedorit de ocupanţi. Persoanele arestate urmau ca, în cel mult cinci zile, să fie deferite curţii marţiale[5].

Una din cele mai răspândite forme de rezistenţă împotriva ocupaţiei sovietice a românilor basarabeni în anii

[1] Arhiva Naţională a Republicii Moldova (A.N.R.M.), fond 3085, inventar I, dosar 23, f. 54.
[2] Ibidem, ff. 54-60.
[3] Ibidem, ff. 61-62.
[4] Ibidem, ff. 47-48.
[5] Ibidem, dosar 26 a, f. 46.

postbelici, mai ales în perioada precolhoznică, a fost cea de neexecutare a dispoziţiunilor organelor de stat cu privire la predarea în mod obligatoriu a surplusurilor de produse agricole. Vorba e că, de regulă, ţăranilor li se cerea să predea statului cantităţi ce întreceau posibilităţile acestora. Nu rareori ţăranii ajunşi la disperare îşi exprimau în mod făţiş dezacordul lor cu politica de jaf în amiaza mare, promovată de autorităţile sovietice. Efim Muşcinschi, ţăran din comuna Leurdoaia, raionul Călăraşi, a declarat la adunarea consătenilor din 29 iulie 1945 că ţăranii n-au pâine, şi deci nu pot îndeplini planul de predare a pâinii la stat. „De unde ar avea oamenii pâine, se întreba oratorul, dacă activiştii sovietici, pe care de altfel nu i-am ales, au cărat totul de la noi? Autorităţile sovietice se grăbesc să ia cu forţa pâinea de la ţărani şi s-o care în Rusia. Astfel de putere sovietică n-o să fie aici”[1], a rezumat Efim Mişcinschi. Un alt ţăran, Sava Botnaru, originar din comuna Beteşti, raionul Străşeni, luând cuvântul la 10 august 1945 în faţa a circa 500 de ţărani din comuna Micăuţi, raionul Vadul-lui-Vodă a spus literalmente următoarele: „Oameni buni, de ce tăceţi atunci când ei (activiştii) vă cer să predaţi pâinea statului? Nu trebuie să predăm statului pâinea şi alte producte, noi înşine suntem flămânzi, deoarece totul ni se ia şi nu ştim unde dispare. Eu am fost în armată şi n-am văzut unt, carne, zahăr etc., şedeam flămânzi deoarece nu întotdeauna pâinea ne ajungea. Ce fel de putere mai e şi puterea sovietică? Pâine nu se cade să predăm statului deoarece acesta nimic bun nu ne-a făcut”[2], a conchis oratorul.

În satele basarabene apăreau tot mai des proclamaţii scrise de mână în care erau ameninţaţi cu răfuială fizică activiştii locali[3], îndeosebi cei ce demonstrau osârdie nelimitată în colaborarea lor cu ocupanţii.

O altă formă de rezistenţă împotriva ocupaţiei sovietice a constituit-o refuzul de a plăti aşa-numitul „împrumut de stat”, o invenţie a sovieticilor de a sustrage de la populaţie enorme sume băneşti în scopul, chipurile, de a restabili economia naţională distrusă de război. Aceste aşa-zise „împrumuturi de stat” deveneau de la un an la altul o povară tot mai grea, practic insuportabilă pentru ţăranii basarabeni, din simplul motiv că ei nu dispuneau de mijloace băneşti, deoarece principalele lor produse – cele agricole – nu puteau fi valorificate pe piaţă: aproape în întregime erau rechiziţionate în baza planului de predare obligatorie către stat a produselor agricole. Iar pentru a se achita la capitolul „împrumut de stat” oropsitul ţăran basarabean trebuia să vândă şi puţinul ce-l mai avea în casă, inclusiv şi din îmbrăcăminte şi încălţăminte. Acest lucru îi duce pe oameni la disperare, la deznodăminte tragice, cum, de exemplu, s-a întâmplat în mai 1946 în comuna Bahrineşti cu ţăranca Teodosia Popescu. Împuternicitul comitetului raional de partid Floreşti i-a cerut să plătească 500 ruble chiar dacă pentru aceasta va trebui să se spânzure. Sărmana femeie, neavând decât 200 ruble, şi-a terminat zilele prin strangulare[4].

[1] Ibidem, dosar 30, f. 18 pe verso.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem
[4] Ibidem, dosar 74, f. 28; dosar 91, ff. 57-58.

Mari necazuri aveau autorităţile sovietice în timpul campaniilor electorale, când se cerea de demonstrat „unitatea de nezdruncinat a partidului şi poporului". Orice manifestare neloială regimului era calificată de autorităţi drept acţiune contrarevoluţionară, cu consecinţele respective. Însă nici chiar cele mai violente măsuri ale organelor represive sovietice nu puteau strivi neacceptarea de către populaţie a regimului de ocupaţie. Intr-o depeşă a procurorului republicii, expediată la 23 ianuarie 1946 pe numele lui Salogor, secretarul de atunci al C.C. al P.C.M., se constata un şir de „acţiuni contrarevoluţionare" în judeţele Tighina şi Bălţi. De asemenea, în ultimele zile ale lunii decembrie 1945 în comuna Ferapontovca, raionul Comrat, cetăţeanul Leonid Bondarencu a pătruns prin spargere de geam în localul căminului cultural, a smuls portretele a 9 membri ai biroului politic al C.C. al P.C.(b) U., precum şi 17 lozinci şi placarde ce atârnau pe pereţi, o parte nimicindu-le pe loc, alta luându-le cu sine şi nimicindu-le acasă. Potrivit informaţiei procurorului, numai în judeţul Bălţi au fost arestate 9 persoane cărora li se imputa faptul de zădărnicire a campaniei de alegere a deputaţilor în Sovietul Suprem al U.R.S.S. Toţi cei arestaţi au fost daţi pe mâna N.K.G.B.-ului[1].

Cu toată importanţa manifestărilor antisovietice în primii ani de reocupaţie, şi despre care am vorbit mai sus, ele purtau totuşi un caracter sporadic, constituind doar nişte focare răzleţe de rezistenţă. Dar, încă în toamna anului 1945 a fost întreprinsă prima încercare de a pune mişcarea de rezistenţă antisovietică pe temeiuri bine organizate. Începând cu luna septembrie 1945, la gazda conspirativă din Soroca a lui Vasile Bătrânac şi Victor Solovei se adunau în mod regulat Nicolae Prăjină, director de şcoală, Teodosie Guzun şi Anton Romaşcan, ambii învăţători, precum şi Nichita Brumă, student al şcolii pedagogice din Soroca. Toţi cei nominalizaţi erau originari şi trăitori din diferite comune ale raioanelor Soroca şi Zguriţa[2]. Vârsta lor nu întrecea 23 ani. Ca urmare a cestor întruniri, în octombrie al aceluiaşi an s-a luat decizia de a se constitui o organizaţie antisovietică ilegală, care în august 1946 a primit denumirea de Organizaţia Naţională a Basarabiei (O.N.B.)[3]. Către momentul depistării acestei organizaţii (martie 1947), ea număra în rândurile sale circa 140 membri[4]. Nu cu mult timp înainte de arestarea conducătorilor ei, O.N.B. a inclus în sine şi grupul ilegal antisovietic „Ţăranul naţionalist" în număr de 18 persoane şi care activa sub conducerea lui Vasile Băleanu, învăţător din comuna Schineni, raionul Zguriţa[5]. În fruntea O.N.B. era Vasile Bătrânac (anul naşterii 1925), originar din comuna Plop, raionul Târnova, judeţul Soroca, care, în martie 1944, s-a refugiat spre Prut, ca mai apoi, în iunie, să fie nevoit să se repatrieze în Basarabia, unde până în ianuarie 1946 a lucrat în funcţia de secretar al şcolii pedagogice din Soroca. (De menţionat că şi tatăl său – Ion Bătrânac – fusese condamnat în 1944 de către organele N.K.G.B. pentru activitate antisovietică).

[1] Ibidem, dosar 74, ff. 33-34.
[2] Ibidem, dosar 143, f. 2.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem, ff. 2-3.
[5] Ibidem, f. 2.

Conducătorul organizaţiei, sau cum i se mai zicea „comandantul", semna documentele ei cu pseudonimul „Plopeanu"[1]. Sub pseudonimul „Oţeleanu" activa în calitate de adjunct al „comandantului" Pima Domaşcan[2]. Organizaţia Naţională a Basarabiei purta numele lui Ştefan cel Mare, iar membrii ei îşi ziceau „arcaşii lui Ştefan". Acest lucru a fost întreprins, fără îndoială, în scopul de a populariza organizaţia în republică şi, deci, de a atrage în rândurile sale cât mai mulţi membri.

Organizaţia avea o structură bine determinată. În frunte, după cum s-a menţionat, se aflau „comandantul" organizaţiei şi adjunctul lui. Întreaga organizaţie, care iniţial activa doar pe teritoriul judeţului Soroca, era alcătuită din secţii teritoriale, cuprinzând fiecare câteva comune şi având în frunte câte un „comandant" de secţie. În cadrul secţiilor teritoriale activau „comitete" ale O.N.B. sau „celule comunale", precum şi cele din instituţiile de învăţământ. În fruntea „comitetului" se afla preşedintele şi adjunctul său. Fiecărui nou-primit i se înmâna un carnet de membru al organizaţiei.

Organizaţia Naţională a Basarabiei avea drept scop realizarea următoarelor sarcini: 1) lărgirea ariei de activitate şi atragerea în rândurile ei a noi membri; 2) instruirea membrilor organizaţiei, precum şi a populaţiei, în spirit antisovietic, prin intermediul agitaţiei antisovietice, pregătindu-i în vederea insurecţiei armate împotriva puterii sovietice în momentul declanşării războiului între Anglia şi America, pe de o parte, şi Uniunea Sovietică, de cealaltă; 3) obţinerea de arme pentru membrii organizaţiei, utilizând pentru aceasta toate căile şi metodele posibile; 4) săvârşirea de acte teroriste asupra activiştilor de partid şi sovietici. Prin actele teroriste se urmărea ca: a) răfuindu-se fiziceşte cu cei mai zeloşi activişti, ce colaborau strâns cu autorităţile de ocupaţie, să fie redus numărul acestora; b) să se obţină arme; c) să se ridice spiritul moral al populaţiei în lupta acesteia cu puterea sovietică[3].

Din mărturiile lui Vasile Bătrânac, precum şi din cele ale lui Vasile Cvasniuc (întâlnit şi Constantinescu), repatriat din dreapta Prutului, fiul preotului din comuna Popeşti, raionul Zguriţa, judeţul Soroca, referitor la activitatea practică a organizaţiei, desprindem că membrii ei activi dădeau prioritate organizării şi înfăptuirii actelor teroriste asupra activiştilor de partid şi sovietici[4]. În octombrie 1946, în comuna Trifăuţi, Bătrânac, Domaşcan şi încă 4 membri din organizaţia locală au pus la cale planul de lichidare fizică a preşedintelui colhozului din preajma locului, deputat al Sovietului Suprem al U.R.S.S.[5]. În luna noiembrie a aceluiaşi an, în comuna Racovăţ, Vasile Bătrânac, Pima Domaşcan, împreună cu membrii organizaţiei Nicolae Prăjină, Teodosie Guzun, Ilie Zabulica (ultimii trei – învăţători la şcoala din localitate) au decis să-l omoare pe preşedintele sovietului sătesc[6]. De regulă, în teritoriile ocupate sovieticii numeau la început în funcţiile sus-numite numai din rândurile

[1] Ibidem, ff. 1-2.
[2] Ibidem, f. 2.
[3] Ibidem, f. 3.
[4] Ibidem, f. 4.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.

veneticilor, deoarece e lesne de înţeles că nu puteau să aibă încredere în localnici.

Chestiunea cu privire la organizarea terorii în masă asupra activiştilor de partid şi sovietici, a fost pusă în discuţie la şedinţa lărgită a organizaţiei din 9 martie 1947. Luând cuvântul, Victor Solovei, învăţător al şcolii din comuna Dercăuţi, conducătorul organizaţiei locale ilegale, menţiona următoarele: „Decizia privind lichidarea fizică a acelui sau altui activist sovietic trebuie s-o ia comitetul, ca mai apoi, după adoptarea ei, să fie stabilită urmărirea persoanei în privinţa căreia s-a luat decizia". Acelaşi Victor Solovei s-a exprimat în sensul că, pentru a induce în eroare pe copoii N.K.V.D.-işti, execuţia sentinţelor trebuia să fie îndeplinită sub forma de crime cu caracter penal[1].

În cadrul şedinţei, Vasile Bătrânac s-a pronunţat pentru extinderea legăturilor organizaţiei peste hotarele Basarabiei. În acest scop, el a accentuat necesitatea stabilirii de relaţii cu organizaţia patrioţilor ucraineni, creată şi condusă de Ostap Bandera, pentru a obţine armele atât de necesare pentru început. Mai apoi, el a şi plecat în Ucraina apuseană, însă n-a reuşit să stabilească legătura cu conducătorii organizaţiei ilegale de acolo. În afară de aceasta, Vasile Bătrânac intenţiona de asemenea să stabilească legături cu patrioţii români din partea dreaptă a Prutului, tot cu scopul de a obţine arme, precum şi pentru a coordona acţiunile Organizaţiei Naţionale a Basarabiei cu mişcarea de rezistenţă anticomunistă din restul României[2].

Din păcate, activitatea Organizaţiei Naţionale a Basarabiei n-a fost de lungă durată. La 23 martie 1947 organizaţia a fost practic decapitată. Organele Ministerului Securităţii de Stat al R.S.S.M. i-au arestat pe Vasile Bătrânac şi Vasile Cvasniuc. În timpul percheziţiei, la cei arestaţi au fost găsite două caiete ce conţineau diverse ordine şi dispoziţiuni în limba română, programul de activitate al organizaţiei, numele membrilor organizaţiei. Tot atunci, la ei au fost găsite cinci ştampile cu înscrisul „Organizaţia Naţională a Basarabiei", destinate pentru pregătirea carnetelor de membru al organizaţiei, precum şi sigiliul rotund al organizaţiei, cu inscripţia pe cerc „O.N.B. Arcaşii lui Ştefan"[3].

Peste aproximativ două săptămâni, mai exact, la 5 aprilie 1947, au fost arestaţi încă 14 conducători şi membri activi ai Organizaţiei Naţionale a Basarabiei[4]:

1. Vasile Băleanu (anul naşterii 1927), învăţător al şcolii săteşti, comandantul secţiei O.N.B. în comuna Schineni, raionul Zguriţa;

2. Alexei Manea (anul naşterii 1921), student al colegiului de medicină din Soroca, conducătorul comitetului O.N.B. Nr. 6 din colegiul nominalizat;

3. Mihai Ursachi (anul naşterii 1927), student al colegiului pedagogic din Soroca, comandant-adjunct al secţiei O.N.B. Nr. 2;

4. Condrat Ursachi (anul naşterii 1925), student al colegiului agricol din Soroca, conducătorul comitetului O.N.B. din colegiul nominalizat;

[1] Ibidem.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem, f. 1.
[4] Ibidem, ff. 4-5.

5. Nicolae Prăjină (anul naşterii 1925), directorul şcolii din comuna Racovăţ;

6. Teodosie Guzun (anul naşterii 1824), învăţător la şcoala din comuna Racovăţ;

7. Vasile Ciubotaru (anul naşterii 1824), învăţător la şcoala din comuna Racovăţ;

8. Teodor Maxim (anul naşterii 1924), student al colegiului cooperatist din Soroca, preşedintele comitetului O.N.B. Nr. 4 din colegiul niminalizat;

9. Victor Solovei (anul naşterii 1926), învăţător la şcoala din comuna Dercăuţi;

10. Nicolae Flocosu (anul naşterii 1927), student al colegiului cooperatist din Soroca, preşedinte-adjunct al comitetului O.N.B. Nr. 4 din colegiul nominalizat;

11. Ilie Zabulica (anul naşterii 1925), învăţător la şcoala din comuna Racovăţ;

12. Anton Romaşcan (anul naşterii 1926), învăţător la şcoala din comuna Vâsocaia, raionul Zguriţa, comandant-adjunct al secţiei O.N.B. Nr. 4;

13. Pavel Biciuc (anul naşterii 1909) şi

14. Teodor Colesnic (anul naşterii 1898).

Cu excepţia ultimilor doi, a căror vârstă se apropia de 50 de ani, toţi ceilalţi era tineri intelectuali între 20 şi 25 de ani, care-şi petrecuseră copilăria în fond în alte împrejurări şi care, deci, nicidecum nu se puteau împăca cu regimul de ocupaţie instaurat de sovietici.

Ceva mai târziu au mai fost arestaţi şi deferiţi curţii marţiale încă zece participanţi activi ai mişcării de rezistenţă antisovietică, membri ai Organizaţiei Naţionale a Basarabiei. În total, au fost arestaţi 30 de conducători şi membri ai organizaţiei[1], cărora ulterior li s-au deschis patru dosare penale:

1. Unui grup alcătuit din 18 persoane în frunte cu Vasile Bătrânac. În fond, e vorba de cei arestaţi şi nominalizaţi mai sus. De menţionat râvna de care au dat dovadă anchetatorii N.K.G.B.-işti, precum şi tempoul „cercetărilor", ce au luat sfârşit către 25 mai 1947. Nu în zadar, ci „pentru înalta calitate de anchetare privind dosarul în cauză", Ministerul Securităţii de Stat al U.R.S.S. a premiat cu cadouri de preţ şi cu câte un salariu suplimentar pe „tovarăşii" Levcenco, anchetator superior al Ministerului Securităţii de Stat al R.S.S.M., căpitan Lecari, şef-adjunct al secţiei de anchetare a M.S.S. al R.S.S.M., şi colonel-locotenent Ostreţov, şef al secţiei Soroca a M.S.S. al R.S.S.M.

2. Unui grup de 8 persoane în frunte cu Alexei Brighidin.

3. Unui grup de 3 persoane: Teodor Cojocaru, Ion Ianuşev şi Vasile Volcanov.

4. Un dosar aparte a fost deschis pe numele lui Vasile Cucu, participant activ al mişcării de rezistenţă şi membru al Organizaţiei Naţionale a Basarabiei.

Toţi au fost condamnaţi la diferite termene de detenţie.

[1] Ibidem, dosar 144, f. 19.

Şi totuşi, Securitatea sovietică nu a reuşit să lichideze complet Organizaţia Naţională a Basarabiei. Documentele de arhivă atestă activitatea ilegală a membrilor acesteia şi în anii următori. Drept mărturie servesc documentele în care se vorbeşte despre arestarea la 14 septembrie 1948 a lui Nicolae Cvasniuc, la 24 octombrie a lui Alexandru Cvasniuc, la 31 octombrie a lui Parfenie Cvasniuc[1]. La 27 decembrie 1949 a fost arestat Serghei Şevciuc[2], membru al Organizaţiei Naţionale a Basarabiei (anul naşterii 1926), originar din comuna Sudarca, raionul Otaci. Acuzatului i se imputa un şir de acte teroriste care ar fi fost săvârşite de către el, împreună cu alţi membri ai organizaţiei, asupra activiştilor de partid şi sovietici. Ceva mai înainte, la 23 iulie 1948, Judecătoria Supremă a R.S.S.M. i-a condamnat la câte 25 de ani de detenţie pe Trofim Procopii (anul naşterii 1909), Vladimir Pătraşcu (anul naşterii 1923), Alexandru Coban (anul naşterii 1926) şi la 10 ani pe Ion Suru (anul naşterii 1927), fiindu-le adusă aceeaşi acuzaţie de apartenenţă la Organizaţia Naţională a Basarabiei[3].

Din cele expuse mai sus putem conchide cu deplină certitudine că în Basarabia postbelică a existat o mişcare de rezistenţă îndreptată împotriva ocupanţilor sovietici. În funcţie de circumstanţe, la diferite etape, ea s-a manifestat sub diverse forme, fiind utilizate atât acţiunile cu caracter paşnic, cum ar fi nesupunerea civică, cât şi cele cu arma în mâini, forma supremă de împotrivire. Este adevărat că această mişcare n-a atras după sine lichidarea regimului, şi suntem în drept să credem că nici cei mai inimoşi promotori ai ei nu-şi imaginau că le va reuşi acest deziderat iluzoriu. De aici şi nădejdea lor într-un eventual război între ţările occidentale şi Uniunea Sovietică, cu gândul că numai aşa s-ar putea pune capăt regimului comunist. Cert, însă, rămâne faptul că, prin acţiunile lor, patrioţii români basarabeni, adevăraţi fii ai neamului, întăreau speranţele celorlalţi băştinaşi în posibila răsturnare a regimului de ocupaţie străină.

[1] Ibidem, f. 129.
[2] Ibidem, dosar 266, f. 47.
[3] Ibidem, dosar 849, f. 57.

Eugen Şahan (Bucureşti)

ASPECTE DIN REZISTENŢA ROMÂNEASCĂ ÎMPOTRIVA SOVIETIZĂRII ÎN PERIOADA MARTIE 1944 – 1962

Ultima invazie rusească pe pământurile noastre, a douăsprezecea, poate fi considerată – prin gravitatea samavolniciilor şi prin durată – cea mai devastatoare pentru sufletul şi pentru trupul acestui neam.

Bucovina este prima regiune românească, care – agresată fiind de neomenia, răutatea şi ura armatei roşii – a reacţionat, începând din martie 1944, cu dârzenie bărbătească, neînspăimântată de disproporţia uriaşă dintre forţele atacatoare şi hăituiţi.

Ceea ce au făcut bucovinenii nu a constituit o reacţie întâmplătoare, singulară, în peisajul rezistenţei româneşti. Lanţul răzvrătirilor armate împotriva ocupanţilor s-a extins, îmbrăţişând întregul arc carpatic: a izbucnit vehement dincolo de Dunăre, în Dobrogea, a avut aceeaşi tărie peste munţi, în Banat, în Transilvania, şi a trăit clipe de mare suferinţă, dar şi de vitejie, în Maramureş.

Această luptă inegală, generalizată la nivelul întregii ţări, nu a fost o izbucnire a clipei, ci s-a întins în timp, din 1944, în Bucovina, până în 1962, anul când a fost ucis, în ultimele lupte din Munţii Banatului, ţăranul Ion Banda.

Firesc era să avem posibilitatea de a cunoaşte direct, din documente, ce s-a petrecut în această ţară vreme de decenii. În cărţi albe şi culegeri selectate s-au ales pulberi de adevăr, strivite între munţi de interpretări partinice ale Securităţii sau justiţiei militare. Chiar acum, după 1989, asasinii vorbesc de pe poziţii de justiţiari, iar victimele, câte au mai rămas, nu mai au drept la cuvânt. Ca şi în regimul sovieto-comunist, nu există *altera pars*.

Pentru a nu se afla adevărul, arhivele sunt ferecate. Documentele se transformă sau dispar. Cei ce au acces la documentare sunt „selectaţi”, documentele ce li se pun la dispoziţie sunt şi ele „selectate”, iar ei înşişi „selectează” adevăruri convenabile, încât evenimentul prezentat apare atât de „selectat” că nu mai are aproape nimic comun cu cele petrecute în realitate, cu adevărul.

Te lovesc în faţă, ca un pumn, cinismul şi insolenţa cronicarilor roşii, care se ştiu apăraţi de vechii şi noii asasini, care ştiu probabil că dovezile s-au spulberat. Cei ce cunosc faptele sunt morţi sau nişte bătrâni în prag de moarte. De aici, zâmbetele dispreţuitoare ale falsificatorilor.

În această conjunctură nefavorabilă am încercat să descifrăm cum s-a desfăşurat lupta armată împotriva sovietizării şi comunizării ţării, având însă la dispoziţie numai mărturiile directe sau indirecte, scrise, înregistrate audio sau publicate, înscrisurile din registrele de stare civilă, copii de pe sentinţe (din care am luat, în general, doar datele necesare determinării în timp şi spaţiu a evenimentelor) şi, în fine, în foarte puţine cazuri, unele documente ale Securităţii.

În general, am folosit mai multe surse pentru acelaşi eveniment, iar când nu am avut decât un singur izvor de informare, sau am avut dubii asupra veridicităţii datelor conţinute, le-am semnalat doar, aşteptând elucidări ulterioare.

Am ales această cale (de altfel singura pe care o aveam) pentru a mai putea beneficia de puţinii supravieţuitori, înainte de a pleca şi aceştia, definitiv.

Lucrarea prezentă constituie o încercare de a inventaria acţiunile ce alcătuiesc rezistenţa armată românească, în care vom menţiona şi răscoalele ţărăneşti de mai mare amploare, care au cuprins sate întregi, folosindu-se pentru înăbuşirea lor forţele armate, M.A.I. şi M.F.A. Este o datorie faţă de sat şi faţă de ţărani, care au fost majoritar prezenţi în luptele din munţi şi păduri.

Revărsarea de ură şi suferinţă, faţă de ţăran şi faţă de sat, conştient practicată şi urmărită cu perseverenţă în timp de comunişti, a voit distrugerea entităţii structurale care a asigurat vieţuirea în istorie a acestui neam: SATUL.

Trebuie să subliniem câteva caracteristici ale luptei anticomuniste din România, care o diferenţiază de alte acţiuni similare, cunoscute în lume:

– caracterul acestor acţiuni a fost defensiv, de pregătire şi aşteptare a unei conjuncturi favorabile intervenţiilor armate;

– cei retraşi în munţi şi păduri nu au comis acte de sabotaj împotriva obiectivelor militare, industriale, a căilor de comunicaţie;

– nu s-au înfăptuit acte de teroare asupra colectivităţilor;

– militarii au fost cruţaţi, puţinele victime căzute în luptă fiind cazuri de legitimă apărare;

– singurele execuţii (au fost aproximativ zece, în cei circa 16 ani de luptă) s-au aplicat în cazurile de trădare gravă, prin consecinţe, sau de infiltrări de securişti ori activişti de partid cu intenţia dovedită de a deconspira oameni, adăposturi, sau chiar de a ucide. Sunt acte care nu au fost premeditate, fiind inevitabile însă în condiţiile date.

În finalul acestor explicaţii vom încerca o schematizare a formelor organizate de luptă armată întâlnite în România (exemplificând, ca şi mai departe, prin câte o singură formaţiune).

1. – Forme organizate de luptă împotriva armatei ocupaţie, sovietică, apărute începând cu martie 1944

1.1.1. – *Batalionul fix „Bucovina"*;

1.1.2.– *Punctul fix „Vulturii"*, pe muntele Dumitriţa – Falcău;

1.2. – *Şcolile pentru lupta de gherilă* (de „partizani") de la Fundu Moldovei şi Sadova;

1.3. – *Unităţile mobile* (conduse de Vladimir Macoveiciuc, Constantin Cenuşă ş.a.);

2. – Forme organizate de luptă armată împotriva sovietizării României, apărute după 23 august 1944

2.1. – *Gărzile „cetăţeneşti" sau „naţionale"*, cu efective mici, până la nivel de sat, realizate pentru protejarea populaţiei de fărădelegile ocupanţilor. Acest tip de gărzi, alcătuite conjunctural, erau recomandate de ordinul nr. 45.000/1944, pentru „apărarea teritoriului". (ex.: cazul satului Păuneşti – Vrancea);

2.2. – *Nuclee de rezistenţă* create în jurul sau cu ajutorul *luptătorilor anticomunişti paraşutaţi* (ex.: grupul paraşutat pe muntele Rotunda – Bucovina);

2.3. – *Depozitele de armament* create în centrele de rezistenţă, preconizate în munţi (ex.: depozitul de la Uturea – Bacău);

2.4. – *Marile organizaţii de rezistenţă armată* realizate în jurul unor personalităţi (ex.: organizaţia Arsenescu-Arnăuţoiu din Argeş – Muscel);

2.5. – *Organizaţii de rezistenţă armată de importanţă locală*, cu efective mai restrânse (ex.: grupul „Răchiţele" – Cluj, al lui Teodor Şuşman ş.a.);

2.6. – *Răscoalele ţărăneşti de mare amploare*, la nivel de sate, înăbuşite prin măsuri represive extreme, practicate de forţe militare, soldate cu morţi, răniţi, sute şi mii de arestaţi, deportaţi (ex.: răscoalele din Bihor: Biharia, Ucuriş, Girişul Negru, Tăut, Belfir ş.a.);

2.7. – *Organizaţii de medie anvergură*, anihilate înainte de a se fi angajat în lupta armată (ex.: Mişcarea Naţională de Rezistenţă de la Constanţa ş.a.).

În continuare prezentăm zonele geografice în care s-au identificat nuclee de rezistenţă, urmărind de la nord la sus Carpaţii, evenimentele fiind redate rezumativ, în ordine cronologică, în fiecare zonă amintită.

1. Bucovina

Începutul anului 1944 găseşte trupele sovietice în plină ofensivă pe frontul de centru-sud. În primele zile ale lunii februarie, după şapte luni de înaintare, Armata Roşie se opreşte, pentru moment, pe linia Bug.

La 22 martie 1944 trupele sovietice trec Nistrul, iar la 27 martie ocupă oraşele Cernăuţi, Rădăuţi, Botoşani şi paşcani, atingând Carpaţii.

Frontul, în Bucovina, se stabilizează în martie 1944, pentru câteva luni, în modul următor:

– linia frontului româno-german este situată pe culmile Obcinei Mari, înspre răsărit, la circa 8 km;

– linia frontului sovietic, sprijinită pe linia Putna – Suceviţa – Gura Humorului şi mult mai la sud-est, pe apa Moldovei (Putna şi Voivodeasa, ocupate).

Odată cu ocuparea unor sate bucovinene, oamenii s-au văzut în faţa alternativei: evacuarea (de altfel ordonată de ruşi) spre interiorul U.R.S.S. la circa 80 de km de front, ori... drumul codrilor. Şi atunci, ca altă dată în istorie, oamenii au plecat în bejenie, în păduri, stând în colibe, grupaţi pe sate, familii sau prietenii.

La sfârşitul lunii aprilie – începutul lui mai 1944, sovieticii, sesizând prezenţa celor din păduri, în ţara dintre fronturi, încep hărţuirea fugiţilor. Crime, violuri, tâlhării. Bucovinenii răspund cu armele, dar în acelaşi timp înţeleg că trebuie să fugă mai departe de rău, în spatele liniilor româneşti. Erau mulţi: grupuri de sute şi mii de oameni.

1.1.1. – Din ordinul marelui Stat major se înfiinţează nişte unităţi fixe, denumite „batalioane fixe", de-a lungul frontierelor transilvane, cu rolul de-a apăra linia frontului, ca şi frontierele, de infiltrările inamice.

În martie 1944 se semnalează *batalionul fix „Bucovina"*, cu un efectiv de trei companii, comandat de colonelul Gheorghe Bătătorescu. În componenţă erau şi militari, dar şi civili, proveniţi în special din refugiaţii moldoveni, dotaţi cu armament provenit în special din capturi. Câmp de activitate: zonele Putna, Fundu Moldovei, Gura Humorului.

1.1.2. – În aprilie, spre sfârşit, se semnalează o a doua *unitate fixă, „Vulturii"*, în zona muntelui Dumitriţa, lângă

Falcău. Comandant era un căpitan Cucu, din Bacău, efectivele fiind mult mai mici, sub o sută de oameni. Obiectivul unităţii era supravegherea liniei frontului, incursiuni în U.R.S.S., hărţuirea patrulelor. Câteva nume ale celor din „Vulturii": Dumitru Bălan, Nicolae Semaca, Simion Ignatiuc, Dumitru Calinici, Constantin Iuraşcu ş.a.

Batalionul fix „Bucovina" a activat până la 23 august 1944 când oficial se desfiinţează. Oamenii ce alcătuiseră unităţile fixe vor fi urmăriţi de N.K.V.D. şi poliţia românească, vor fi ucişi sau deportaţi în U.R.S.S. Cei mai mulţi au fugit, fie în ţară, fie în păduri, alcătuind sau aderând la nuclee de rezistenţă anticomunistă.

1.2. – Prezenţa militarilor bucovinenei a impus comandamentului militar din Câmpulung condus de generalul Cămăraşu, crearea unor şcoli de instruire pentru lupta de gherilă, de instruire cu armamentul existent. Aşa s-au înfiinţat *„şcolile de partizani"*, cum le spuneau localnicii, de la Fundu Moldovei şi de la Sadova. S-a realizat instruirea a trei serii de voluntari până la 23 august 1944.

1.3. – În paralel cu existenţă unităţilor fixe s-au creat unităţi operative, având efective de până la 25-30 de oameni, în general mai puţini, care aveau mare mobilitate şi independenţă, cunoscute sub numele de *„unităţi mobile".* Au avut acţiuni deosebit de temerare şi eficiente pe linia frontului, în „ţara nimănui" şi chiar în spatele frontului rusesc... Cei mai cunoscuţi şefi de asemenea unităţi au fost: Vladimir Macoveiciuc, din Voitinel – Vicov, Constantin Cenuşă, din Putna, Ion Vatamaniuc din Suceviţa, Vladimir Tironeac ş.a. Toate aceste unităţi îşi încetează activitatea la 23 august 1944, însă oamenii care le alcătuiau vor fi întâlniţi mai târziu luptând în munţii Bucovinei. Dintre şefii de unităţi, Vladimir Macoveiciuc, un luptător deosebit, continuă lupta anticomunistă şi după retragerea în Transilvania, stabilind legături cu nucleul de comandă iniţiat de generalul Aurel Aldea în Bucureşti, în scopul realizării unei rezistenţe naţionale. Macoveiciuc are ciocniri cu N.K.V.D.-ul şi autorităţile comuniste în Câmpulung, la Voitinel, pe Dealu Leahului ş.a. Stabileşte legături, în timp, cu un grup paraşutat în Bucovina, cu o organizaţie din Rădăuţi, cu grupuri de partizani din Maramureş şi Munţii Călimani.

Activitatea lui Macoveiciuc continuă până în 7 iulie 1946, când, înconjurat fiind în casa surorii sale Minodora Sandu, în Vicovu de Jos, nu se predă. Sergentul major Cimbru dă foc la gospodărie şi atunci ies din casă şi sunt arestaţi 13 femei şi copii, 9 bărbaţi, iar Macoveiciuc, rănit grav, se împuşcă şi moare. Sub dărâmăturile arzânde ale casei s-au găsit patru corpuri calcinate, printre care şi cumnatul lui Macoveiciuc, Ştefan Velescu.

1.4. – *Organizaţia „Sumanele Negre".* În iarna 1944-1945, la Năsăud, Gavrilă Olteanu, fostul comandant al „Gărzilor lui Maniu", preconizează organizarea unei mişcări naţionale de rezistenţă. O primă transpunere în realitate a acestei intenţii este organizaţia „Sumanele Negre", care ia fiinţă în zona Dornelor, pe valea pârâului Bancu.

În septembrie 1945 trimişii lui Gavrilă Olteanu contactează în Bucureşti pe generalul Aldea. Tot în toamna lui 1945, contactează pe Gavrilă Mihail Ştrifundă, legendarul erou de pe valea Izei. Se tipăresc manifeste, iar la 1 mai 1946 conducătorii „Sumanelor Negre" se întâlnesc cu lt. Hamilton (S.U.A.) şi avocatul Manicatide, ca translator.

În 27 mai 1946 sunt arestaţi majoritatea componenţilor reali ai organizaţiei, precum şi unii „creaţi" de partidul comunist.

În iunie 1946 este arestat însuşi generalul Aurel Aldea şi sunt puşi sub urmărire circa 120 de opozanţi ai regimului, sub pretextul de a fi participat la acţiunile organizaţiilor „Sumanele Negre", „Graiul Sângelui" ş.a.

La 31 august 1946, Gavrilă Olteanu se sinucide în timpul anchetei la care este supus la Direcţia Generală a Poliţiei.

În perioada 13-18 noiembrie 1946 are loc procesul organizaţiilor „Sumanele Negre", „Graiul Sângelui", „Haiducii lui Avram Iancu" etc., un proces-mamut în care au fost incriminate peste 60 de persoane, din care circa 20 erau judecate în contumacie. Sentinţa s-a dat în dimineaţa de 18 noiembrie 1946, apărând în presa din ziua alegerilor.

1.5. – *Grupul luptătorilor paraşutaţi* la 25 martie 1945 pe muntele Rotunda din Bucovina era compus din Ovidiu Găină, Ioan Macovei, Ion Radu, Iosif Vişoianu, Nicu Alexandru, Filip Oprea, Aurel Gherase şi Ţintă.

Grupul poseda armament şi muniţie pentru circa 100 de oameni.

În iulie 1945 grupul paraşutiştilor se întâlneşte cu Vladimir Macoveiciuc, acesta însoţit de fiul său Silvestru, de învăţătorul Florea şi de un soldat, iar la 20 iulie 1945, cu Gheorghe Reus, care conducea un alt grup de luptă anticomunistă, în Rădăuţi.

Ovidiu Găină, în jurul datei de 15 august 1945, hotărăşte încetarea activităţii grupului de paraşutişti, membrii acestuia având misiunea de a organiza judeţele din nordul Moldovei în vederea rezistenţei anticomuniste. Armamentul a rămas depozitat în munţi.

1.6. – În primăvara 1945, Gheorghe Reus şi Emil Tcaciuc, studenţi, iniţiază în Rădăuţi o organizaţie anticomunistă, alcătuită din elevi şi studenţi. Aceştia vor activa până în mai 1948, când cei mai mulţi vor fi arestaţi. În întâlnirea cu Macoveiciuc, Reus propune să ajute luptătorii din munţi, şi material, şi în luptă.

După 23 august 1944, dintre foştii luptători ai „Batalionului fix" şi ai „Unităţilor mobile" care fiinţaseră anterior, unii aleg calea muntelui, spre a continua lupta, dar şi pentru a scăpa de hărţuiala N.K.V.D.-ului sau de perspectiva temniţelor comuniste din România. Ei vor lupta singuri, sau grupându-se conjunctural, fără a afişa vreo apartenenţă politică, comun fiind doar refuzul comunizării. Cei mai cunoscuţi conducători de grupuri, proveniţi din această categorie, au fost:

1.7. – *Constantin Cenusă* care după 23 august 1944 se refugiază în Transilvania, apoi la Bucureşti, la Mizil, iar în ianuarie-februarie 1946 revine la Rădăuţi. Se semnalează arestarea sa în 1948 de către Securitatea Rădăuţi pentru activitatea din vara anului 1944, în cadrul unităţilor mobile. Evadează în toamna anului 1948. Din acest moment este fugar, fiind alături de Vasile Motrescu până la predarea acestuia în iunie 1951. Cozma Pătrăuceanu va fi de asemenea alături de Cenuşă, după iunie 1951, până când se predau amândoi la 29 august 1951.

Aceşti luptători erau constrânşi psihic să se predea, din acuza terorizării familiilor (arestări, schingiuiri şi ameninţarea cu deportarea tuturor rudelor).

Atât Constantin Cenuşă, cât şi Vasile Motrescu, fuseseră judecaţi în contumacie, la 26 iunie 1950, de Tribunalul Militar Iaşi, pentru „activitate desfăşurată în spatele trupelor sovietice în primăvara anului 1944". Cenuşă şi Pătrăuceanu vor fi rejudecaţi la 19 mai 1952 şi condamnaţi prin sentinţa nr. 508 la muncă silnică pe viaţă (m.s.v.), respectiv la 23 ani muncă silnică (m.s.).

Vasile Motrescu va fi executat la 29 iulie 1958 în penitenciarul Botoşani. Constantin Cenuşă va fi ucis la o lună după eliberare, la 7 februarie 1964.

1.8. – *Grupul de la Stulpicani*, format de ţăranul Flocea din Gura Humorului, alături de care erau consătenii Sava Crevenciuc şi Ghimici. Au fost semnalaţi în zona Stulpicani în toamna lui 1949, pentru ca în 1950 să fie ucişi de Securitate. În 1949 îl contactaseră pe inginerul Străchescu din „Gărzile lui Decebal",

1.9. – *Organizaţia „Gărzile lui Decebal"*. După desfiinţarea prin arestări a „Sumanelor Negre", unii din cei ce gravitau în jurul acestei organizaţii au rămas în continuare la adăpostul codrului. Printre aceştia, o figură deosebită, cu mult ascendent în faţa bucovinenilor din zona Dornelor, a fost Sandu Grigore. Alături de el s-au strâns mai mulţi luptători, între care D. Crăciun şi Jenică Arnăutu. Se ştie de existenţa a circa 12 oameni. Dar mai erau şi alţii.

La începutul anului 1948, în zona Dornelor, medicul Gheorghe Vasilache ajutat de inginerul silvic Constantin Străchescu, iniţiază o organizaţie de luptă anticomunistă, denumită „Gărzile lui Decebal". În anul 1948 organizaţia se extinde la nivelul judeţelor din nordul Moldovei, la ea aderând şi grupurile răzleţe, cum a fost cel al lui Sandu Grigore. Forma de organizare pleca de la comune, mergând până la judeţ, principiul de bază fiind conspirativitatea şi legăturile verticale (cele orizontale fiind excluse). Iniţial se pare că au fost circa 20 de persoane. În timp, se alătură şi elevi, atât din Câmpulung (fraţii Chelsoi, de exemplu), cât şi din Fălticeni. Mai mult, în Fălticeni vor fi arestaţi la 5 octombrie 1949 circa 30 de ofiţeri şi subofiţeri chiar din centrul de Securitate local, alături de alte persoane din oraş, pentru motivul că se alăturaseră „Gărzilor", legătura fiind făcută prin maiorul Dumitru Popescu. Aceştia au fost condamnaţi prin sentinţa nr. 777/15 septembrie 1950. Din organizaţie au făcut parte şi oameni ai Bisericii: stareţul de la Rarău, Filaret Gămălău, precum şi călugări de la Durău.

În vara anului 1949, la Găineşti, are loc o ambuscadă între cei din „Gărzile lui Decebal" şi Securitate, fiind omorât inginerul Aurel Gorodic. Încep arestările, iar cei închişi sunt duşi la penitenciarul Suceava. I. C. Lazăr, arestat de Securitate pentru că ar fi condus o grupare din munţi, afirmă că în vara lui 1949 a revăzut la Suceava pe 37 dintre luptătorii din munţi ai „Gărzilor lui Decebal".

Toamna 1949. Se declanşează, începând cu septembrie, o mare ofensivă a Securităţii în zona Dornelor, sub Bancu, împotriva celor din „Gărzi".

Ultima mare acţiune a Securităţii din toamna lui 1949 are loc în noiembrie, când este arestat şi comandantul „Gărzilor lui Decebal", doctorul Vasilache. În procesele intentate au fost judecaţi circa 120 de oameni. S-au cerut şase pedepse capitale, neacordate sau comutate ulterior. Dintre luptătorii „Gărzilor" unii au rămas în munţi, cum a fost, de exemplu, Sandu Grigore, care nu a fost prins niciodată.

1.10. – *Partizanii din Liteni.* În jurul învăţătorului Cămăruţ din Liteni, în 1949, se constituie un „grup de partizani" cum îi numesc localnicii, în pădurile Siretului. Acest grup va fi lichidat în 1950, când învăţătorul Cămăruţ este asasinat de un securist, Avrămuţ.

1.11. – *Răscoalele din Calafindeşti şi Frătăuţii Noi.* Sâmbătă, 6 august 1949, la Calafindeşti izbucneşte o răscoală a ţăranilor, care cuprinde întregul sat, împotriva colectivizării agriculturii. Securitatea deschide focul în plin.

Au fost împuşcaţi mortal următorii:

- Vasile Caciuc a lui Isidor;
- Amfilohie Diaconescu a lui Pintilie;
- Filon Alexei a lui Vasile;
- Dumitru Rădulescu a lui Leon.

Cei ucişi au fost duşi cu camionul şi îngropaţi sub un gard al cimitirului din Rădăuţi.

Au fost internaţi în spitalul din Rădăuţi peste 20 de răniţi, alţii fugind, temându-se de arestare. Au urmat arestări şi deportări.

A doua zi, duminică 7 august, aceleaşi scene se petrec şi în Frătăuţii Noi. Au fost ucişi şi aici oameni nevinovaţi:

- Ilarion Cuciurea a lui Ilie;
- Gheorghe Andrişan a lui Petrea;
- Ioan davidean a lui Constantin;
- Vasile Isopescu a lui Samoilă (care, după unele mărturii, era încă viu când a fost aruncat în groapă, tot la Rădăuţi).

Răniţi – peste 30.

La 10 august 1949 au fost deportate familiile celor împuşcaţi sau răniţi, în Dobrogea, unde au stat 5 ani.

La 29 septembrie 1949 căpitanul de Securitate Gheorghe Neidman întocmeşte un referat pentru trimiterea în judecată a unui lot de 13 persoane.

1.12. – *Gavril Vatamaniuc* din Suceviţa, frate cu Ion Vatamaniuc, luptătorul din „unităţile mobile" din vara anului 1944, fuge în munţi la 25 noiembrie 1949, urmărit fiind de Securitate. În 1950 i se alătură fraţii Ion şi Gheorghe Chiraş, consăteni, de asemenea prigoniţi. Realizează multiplicare de manifeste. În 1954, la pârâul Pitulice are loc o ambuscadă cu Securitatea, din care scapă. Vasile Motrescu se alătură grupului Vatamaniuc în septembrie 1954. Tot în acest an vine în grup şi Marciuc.

În ziua de 18 ianuarie 1945, în adăpostul de iarnă de sub Bâtca Corbului se aflau numai Gavril Vatamaniuc şi Vasile Motrescu. Sunt înconjuraţi de o companie de Securitate, iar în lupta care se dă mor trei soldaţi. Cei doi luptători se despart. În vara anului 1955, Ion şi Gheorghe Chiraş mor în luptă cu Securitatea la Ursoaia Mare. Vatamaniuc va fi arestat la 18 octombrie 1955 şi condamnat la muncă silnică pe viaţă prin sentinţa nr. 968/1956. Prin aceeaşi sentinţă Vasile Motrescu va fi condamnat în contumacie la moarte. El va fi prins în noaptea de 13/14 ianuarie 1958, prin trădare. Va fi executat la 29 iulie 1958, în penitenciarul Botoşani.

1.13. – *„Bandele Blănaru"*. În zilele de 17-20 aprilie 1959 sunt judecate trei loturi, însumând circa 80 de persoane, acuzate de „crimă de insurecţie armată".

Vasile Blănaru, şeful loturilor, a fost acuzat că a vrut să facă revoluţie la Câmpulung Moldovenesc, să ocupe

prefectura judeţului şi să dărâme „Podul Bucătarului”. Totul a fost clădit cu iscusinţă, în torturi, prin anchetele căpitanului de Securitate Feller şi a altora ca el.

Arsenalul de care dispuneau acuzaţii era compus dintr-o puşcă incompletă, din primul război mondial, două-trei ţevi de armă, câteva cartuşe şi o baionetă. Toate acestea nu au împiedicat o justiţie paranoidă ca, pe o minciună iniţială, să eşafodeze un proces, în care s-au pronunţat cinci pedepse capitale (comutate ulterior).

2. Neamţ

2.1. – *„Frontul Patriei”*. După arestările din vara anului 1948, preotul Filip din comuna Brăteşti – Iaşi şi învăţătorul Alexandru Hrib din comuna Ştefan cel Mare – Neamţ înfiinţează organizaţia de luptă anticomunistă „Frontul Patriei”. Obiectivele organizaţiei erau: a) nesupunerea, chiar armată, la colectivizare; b) lupta împotriva comunizării ţării, şi c) pregătirea satelor în vederea conflictului scontat între Occident şi U.R.S.S. Un rol activ în organizaţie l-a avut şi C. Mahu din Tupilaţi.

Organizaţia are o mare extindere în judeţele Neamţ şi Iaşi. În Neamţ, comunele care s-au opus colectivizării au fost Ştefan cel Mare, Ţibucani, Petricani, Bărăgoani, Tupilaţi, Timişeşti. În aceste localităţi au fost arestări numeroase.

În timpul anchetelor, preotul Filip este ucis, în 1952, la Securitatea Bacău; în comuna Ştefan cel Mare, Constantin Mahu este rănit, fuge, dar ceva mai târziu este trădat şi, în lupta dată la Fântâna Tâlharului din pădurea Boureni, este împuşcat. Cei arestaţi au fost judecaţi de Tribunalul Militar Iaşi şi condamnaţi prin sentinţa nr. 344/22 mai 1953.

2.2. – *Bărăgoani.* În ziua de 25 iunie 1950 era hotărâtă înfiinţarea gospodăriei agricole colective în comuna Bărăgoani. În acest scop „activiştii” locali şi cei din Piatra Neamţ au pregătit o festivitate deosebită în centrul satului. Era duminică. Oamenii, ieşind de la biserică şi văzând pregătirile, maşinile cu „tovarăşi”, au reacţionat absolut spontan. S-au tăiat firele telefonice, maşinile au fost răsturnate, pietrele au zburat spre activişti, huiduielile nu conteneau. Şeful de post a tras rafale cu pistolul mitralieră, ceea ce a declanşat reacţii dure.

După două săptămâni, când s-au mai potolit spiritele, Securitatea a înconjurat localitatea cu trupe, în timpul nopţii, a postat mitraliere şi a început represaliile. Au fost arestaţi circa 40 de oameni. Soţia unuia din cei arestaţi, Gheorghe Gherghelaş, după bătăile cumplite la care a fost supusă, a fost găsită moartă, pe câmp.

2.3. – *Pădurea Buluşeşeti.* Alecu Cozma, fost locotenent de aviaţie, fost prizonier în U.R.S.S., întors în ţară este arestat şi ţinut în lagărul de muncă de la Oneşti. În 1953, împreună cu alţi doi colegi de suferinţă, evadează. Se refugiază în pădurea din Buluşeşti, de lângă satul Târpeşti, comuna Grumăzeşti. Se strânseră 4-5 oameni hotărâţi să lupte pentru libertate. Securitatea declanşează o luptă, urmărind să-i prindă. Alecu Cozma este rănit, reuşeşte să fugă pe Valea Topoliţei dar, din cauza hemoragiei, moare. În luptă, se pare că au căzut şi mai mulţi securişti.

2.4. – *Ţibucani.* La 4 aprilie 1958 conducătorii întovărăşirii agricole vor să acapareze pământurile oamenilor. Satul află. La orele 23 se trag clopotele. Sătenii au ieşit cu toţii pe câmp. Au loc incidente grave. Este chemată Securitatea.

La 1 mai 1956 încep arestările principalilor opozanţi. Urmează procesul şi condamnările prin sentinţa nr. 70/21 ianuarie 1957.

2.5. – În judeţul Neamţ, în localităţile *Butea, Hindreşti, Dolješti* au loc represiuni grave.

În apropiere apar azi gropile comune de la Dealul Balaurului şi Dealul Mărului. Oamenii au fost ucişi şi îngropaţi în lunile februarie-martie 1953.

3. Uturea - Bacău

În septembrie 1947 s-a hotărât realizarea unui adăpost-buncăr în munţi, care să aibă un dublu rol: depozit de armament şi muniţie, precum şi centru de rezistenţă.

În acest sens, centrul de rezistenţă trebuia să constituie locul de adunare pentru grupurile de rezistenţă şi echipele mobile de informare, constituite deja, care acţionau în teritoriu. Acest centru urma ca, în cazul unui conflict între U.R.S.S. şi democraţiile apusene, să împiedice, pe valea Trotuşului, atât trecerea spre apus, cât şi retragerea trupelor sovietice. Tot aici ar fi fost un refugiu în cazul iminenţei unor arestări.

Buncărul a fost amplasat în punctul numit Uturea, situat la circa 12 km. nord de Moineşti, în judeţul Bacău. Echipa care s-a ocupat de construirea adăpostului a fost alcătuită în primul rând din elevi şi studenţi. Redăm câteva din numele celor care au muncit efectiv acolo: Gheorghe Unguraşu, Nicolae Popa, Dan Lucinescu, Mihu Comşa, Titi Stoica, Ion Buliman, Mircea Matei, Nicolae Simionescu, cpt. Marin Tucă, Eugen Berza, Gioga Parizianu, Petre Baciu, Cornel Niţă şi alţii. Echipa a lucrat cam zece zile, realizând în final un adăpost subteran, peste care s-au pus trei rânduri de fag, formând un strat de aproximativ un metru, apoi pământ, mascat cu frunze şi crengi uscate. Capacitatea adăpostului era estimată la 20 persoane. Eugen Berza, Petre Baciu şi Ghiţă Unguraşu procură în timp armament - mitraliere Z.B., puşti-mitraliere, arme, pistoale, lăzi de Faust-Patronen, grenade, muniţii. Totul se transportă iniţial la Şolonţ şi apoi la Uturea.

La 15 mai 1948 se declanşează arestări masive, cărora le-au căzut victime şi unii din cei ce au participat la realizarea buncărului. Se impunea retragerea în adăposturi a celor urmăriţi şi nearestaţi încă.

La 25 mai 1948 se îndreaptă spre Uturea o echipă compusă din Eugen Berza, Gheorghe Mihuţ şi Mihai Iergovan.

În seara aceleiaşi zile pleacă de asemenea la Uturea şi Petre Baciu împreună cu Ghiţă Unguraşu. Aceştia află că echipa Berza, plecată anterior, a fost arestată, iar depozitul descoperit. Această situaţie obligă pe Baciu şi Unguraşu să se retragă în munţi, spre Hrapca Jgheabului, alăturându-li-se apoi şi oameni din satele vecine.

Securitatea află de prezenţa lor în zonă. Reuşesc totuşi să scape şi Petre Baciu împreună cu Ghiţă Unguraşu pleacă la 15 noiembrie 1948 la Bucureşti; dar vor fi arestaţi prin trădare şi din tot grupul Uturea cei mai mulţi vor fi omorâţi în anchete, în temniţe sau executaţi.

4. Vrancea

Vrancea constituie o zonă de complexe forme de manifestare a luptei anticomuniste, acoperind un spaţiu istoric bine definit.

4.1. – *Păuneşti-Vrancea*. La nici trei săptămâni după trecerea grosului trupelor odată cu frontul, ocupanţii sovietici, deşi primiţi cu omenie, au început jafurile, crimele, violurile. Reacţiile locuitorilor au fost pe măsura faptelor. După patru zile de fărădelegi, sătenii, împreună cu primarul Vasile Cămişanu, au hotărât instituirea de gărzi înarmate, care să patruleze pe uliţe. Sunt puse gărzi la cele trei biserici, la primărie.

În Păuneşti soseşte un grup de 100-120 soldaţi ruşi care solicită găzduire. Sunt primiţi şi omeniţi. Aceştia încearcă însă să pună mâna pe conducerea satului. Sătenii ripostează şi încep să-i evacueze. Opt ruşi au fost împuşcaţi şi apoi îngropaţi lângă pădure. Cei răniţi au fost duşi la spitalul din Adjud, iar ceilalţi, arestaţi în clădirea primăriei, au fost transportaţi cu maşinile până la marginea Adjudului, unde au fost lăsaţi liberi. Sistemul de apărare a funcţionat în continuare, încât intruşii erau opriţi la marginea satului. Dintre luptători s-au remarcat Cacovache Samson Popa şi Gheorghe Cautiş.

4.2. – *Grupul „Vrancea" (Paragină-Timaru)*. În vara anului 1948, fraţii Ion şi Cristea Paragină, iar mai târziu Mihai Timaru, iniţiază un grup de rezistenţă anticomunistă, denumit „Vrancea". Această formaţiune era alcătuită în principal din cei urmăriţi de autorităţile comuniste sau susceptibili de a fi arestaţi în viitorul imediat.

Dacă momentul „Păuneşti" constituie o ripostă pe plan fizic la violenţele ocupanţilor, grupul Paragină începe propriu-zis lupta împotriva comunismului, în primul rând pe plan ideologic.

Ion Paragină, absolvent al Facultăţii de litere şi filozofie, care făcea parte din rezistenţa anticomunistă bucureşteană, este constrâns de arestările din mai 1948 să se refugieze în codrii de pe Dealu Mare, din preajma satului natal, Crucea de Sus (Vrancea). Din tot ce avea în Bucureşti, a luat teza de licenţă pe care abia o terminase, având tema: „Valoarea pedagogică a lui Făt Frumos".

Scopul organizaţiei iniţiate era de a forma nuclee de rezistenţă, care, pe lângă menţinerea paşnică a rezistenţei morale, să poată mobiliza din satele vrâncene luptători în cazul unei înfruntări armate între comunism şi democraţiile apusene. Mihai Timaru, ajuns şi el în pădure în martie 1949, ca ofiţer deblocat al armatei regale române, se ocupa de problemele militare ale grupului – instrucţie şi armament. În jurul lui Paragină erau adunaţi circa 25-30 de luptători activi.

În vara anului 1949 au loc ciocniri între poterele Securităţii şi grupul „Vrancea". Ion Paragină şi Mihai Timaru sunt arestaţi în urma unei trădări în noaptea de 18 octombrie 1949, iar la 19 octombrie sunt arestaţi şi cei aflaţi în tabăra de pe munte. Scapă din încercuire Cristea Paragină şi Gheorghiţă Bălan, ambii studenţi.

În primăvara anului 1950 Cristea Paragină este ucis de Securitate în zona Soveja. Gheorghiţă Bălan va activa în continuare, alături de Victor Lupşa (vezi 4.5. „Răscoala ţăranilor vrânceni"), până în vara anului 1950, când va fi arestat şi judecat cu luptătorii din Soveja. Va fi condamnat la moarte şi executat la 16 august 1952, la Jilava.

Procesul grupului Paragină-Timaru are loc la 17 octombrie 1950, la Tribunalul Militar Galaţi, lotul având 64 de persoane, din care 25 erau elevi.

4.3. – *„Lopătari"*. În paralel cu apariţia organizaţiei „Vrancea" a fraţilor Paragină, în Buzău, avocatul Nicu Păun

iniţiază un grup compus tot din prigoniţii autorităţilor comuniste, grup care se retrage în munţi, în intenţia de a se ralia celor din Vrancea. De altfel, centrul este în satul Lopătari, localitate situată în nord-estul judeţului, la frontiera cu Vrancea. Au contacte cu cei din Dumitreşti, în punctul denumit „Dealu Sării", la vest de Dumitreşti. Nicu Păun se stabileşte la Lopătari, în partea sud-vestică a Vrancei. În acest loc sunt înconjuraţi la 30 noiembrie 1948: asediatorii deschid focul, fără nici o somaţie şi, din grup, Ion Constantinescu este omorât. Restul sunt arestaţi, anchetaţi bestial la Buzău şi apoi judecaţi şi condamnaţi.

4.4. – *Grupul din Dumitreşti*. În jurul comunei Dumitreşti, situată în partea nord-vestică a judeţului Vrancea, învăţătorul Gheorghe Militaru – fost prizonier în U.R.S.S. – formează, începând cu partea a doua anului 1948, grupuri de rezistenţă anticomunistă. În 1949 este arestat. Dar şi după arestarea acestuia, activitatea este continuată de cei rămaşi – colonelul Ion Strâmbei, Victor Isofăchescu, preotul Sebastian Popescu, Dinu Bentea, Ionel Militaru ş.a. – în cursul anului 1950.

La 8 septembrie 1950 Securitatea porneşte o acţiune de lichidare a grupurilor din zonă, în urma căreia sunt omorâţi fraţii Cucu. Grigore Cucu este împuşcat mortal şi adus din pădure, „în parângă", de Nicolae Ghiu şi Stoica Goran. Neagu Cucu, rănit, se târăşte până la marginea pădurii, unde moare. Mulţi din cei care activaseră în această parte a Vrancei au participat şi la răscoalele de pe văile vrâncene, care au avut loc în iulie 1950, în zona Bârseşti. Cei din zona Dumitreşti au fost condamnaţi prin sentinţa nr. 883/1950.

4.5. – *Răscoala ţăranilor vrânceni din anul 1950 (Organizaţia „Vlad Ţepeş II")*. În anul 1950, în Vrancea, se declanşează o răscoală extinsă la nivel de zeci de sate, epicentrul fiind în comuna Bârseşti. Răspândirea revoltei s-a făcut în localităţi situate pe văile apelor. Această răzvrătire a îmbrăcat forme organizate: grupe, şefi de echipe, şedinţe de instruire, făcute noaptea, în munţi.

Ţăranii erau striviţi de măsurile inumane aplicate pentru a forţa accelerarea colectivizării. Oamenii voiau să scape de cote, de impozite, de schingiuiri, de activişti, încât, atunci când în 1950 apare Victor Lupşa, cunoscut sub numele de „Colonelul", anunţând înfiinţarea unei organizaţii de luptă anticomunistă, ţăranii au aderat fără ezitare. În Bârseşti promotorii răscoalei au fost: Constantin Manoliu şi fiul său Victor (ambii vor fi executaţi), Teodor Posmagiu, av. Ion Nicoară, Ion V. Cojocaru, Constantin Popa ş.a. Ziua hotărâtă pentru declanşarea răscoalei a fost 23 iulie 1950. Este esenţial de subliniat că au fost angrenate sute, chiar mii de oameni şi zeci de sate. Un singur exemplu pentru a ilustra amploarea răscoalei: în noaptea de 23/24 iulie 1950, la întrunirea ce a avut loc la Poienile Sării, în munte, au participat 400-500 de oameni înarmaţi cu puşti automate, carabine Z.B., arme de vânătoare, dar şi cu bâte şi topoare. Asemenea întâlniri au avut loc şi în alte puncte: „La Mesteceni", „Pârâul Marican" ş.a. Grupele formate au tăiat firele telefonice, au arestat pe conducătorii comunişti, au ocupat instituţii. Răscoala eşuează, urmând represiunile dure ale Securităţii. Urmează arestări, zeci de procese – posedăm zeci de sentinţe –, condamnări la moarte, execuţii, deportări, gospodării sfărâmate.

Acestei răzmeriţe i s-a atribuit (artificial, considerăm noi) şi numele de organizaţia „Vlad Ţepeş II”.

4.6. – *Organizaţia „Mândrişteanu”*. În cadrul judeţului Vrancea şi în partea sudică a judeţului Bacău, în comuna Drăgăşani, căpitanul aviator Mândrişteanu coordonează activitatea unui grup de luptători anticomunişti. Sunt menţionate câteva nume care apar şi în sentinţa lotului: Zamfira Călugăru, Dumitru Călugăru, Grecea, Păuniţă Dumitru, Gheorghe Bontaş, Gheorghe Damian.

Căpitanul Mândrişteanu a fost ucis de Securitate în comuna Parava, în locuinţa familiei Dumitru.

4.7. – *Mihălceni, Băleşti, Ciorăşti, 1953*. Răscoalele satelor vrâncene, începute în anii 1949-1950, nu s-au stins odată cu masivele arestări operate de Securitate în anul 1950 şi la începutul lui 1951, ci au continuat – este adevărat, cu mai mică intensitate. Un exemplu îl constituie „rebeliunea” – cum a fost denumită de Securitate – din zona Mihălceni, Băleşti, Ciorăşti, din anul 1953. Urmează arestări, schingiuiri, proces. Sentinţa nr. 1966/1954 a Tribunalului Militar Galaţi atestă întemniţarea unor ţărani ce şi-au apărat pământul.

4.8. – *Suraia, Vadu Roşca, Răstoaca, 1957-1958*. În fine, o ultimă mare răscoală a ţăranilor vrânceni, reprimată sângeros, se consumă la Suraia, Vadu Roşca şi Răstoaca, în toamna-iarna 1957.

La 28 noiembrie 1957, în Suraia, ţăranii alungă echipele de activişti sosite pentru a aplica colectivizarea; în 2 şi 4 decembrie 1957, în Vadu Roşca oamenii înalţă baricade, stau la marginea satului, alungând intruşii, chiar şi pe „generalul” Ceauşescu, fiind, se pare, destul de duri. Prim-secretarul P.C.R., Ciocâltău, ordonă să se tragă în plin. Cad opt oameni, printre care şi un copil de 14 ani, Ion Arcan. Este instituită starea de asediu, care se menţine până în februarie 1958, timp în care au loc anchete, represiuni.

Învecinate cu această zonă sunt mişcările violente, asemănătoare cu cele de la Vadu Roşca, din comuna Cudalbi, judeţul Galaţi.

5. Dobrogea

5.1. – *Grupul de rezistenţă „Pădurea Babadag”*. Tributul plătit de dobrogeni, în vieţi şi suferinţă, situează rezistenţa dobrogeană mult peste obişnuit, în planul superlativelor. A cuprinde în câteva rânduri cele petrecute în ani este aproape o impietate.

În 1947, la Bucureşti, Nicolae Fudulea se întâlneşte cu Nelu Rusu, cu care discută organizarea rezistenţei dobrogene. Anul 1948 aduce arestarea fraţilor Nicolae şi Dumitru Fudulea din comuna Vasile Alecsandri (Eschibaba) – Tulcea, pentru o scurtă perioadă – trei luni –, după care se refugiază la adăpostul pădurii Tistimelu. Alături de ei vine şi Stere Grasu din Ceamurlia de Sus.

Arestările din 15 mai 1948 aduc, odată cu dispariţia unor potenţiali luptători, şi un contingent de urmăriţi, ce în mare parte va intra în grupurile de rezistenţă.

În 1948 se întoarce în Dobrogea un mare luptător, Gogu Puiu, fiul preotului din comuna Mihail Kogălniceanu, care vine cu aportul unui sens ideologic al rezistenţei, dotat fiind cu un puternic spirit de organizare şi o mare putere de decizie.

Fraţii Fudulea, împreună cu Gogu Puiu, hotărăsc organizarea rezistenţei dobrogene, stabilind jaloanele de dezvoltare. Se urmăreşte crearea de nuclee de rezistenţă pe

localităţi, independente ca acţiuni, având însă o coordonare de la grupul de comandă, relaţiile fiind stabilite printr-un sistem de curieri, bine pus la punct (ceea ce a constituit o particularitate a rezistenţei dobrogene). Legătura cu conducerea bucureşteană era asigurată de Anastase Buciuneanu.

Dincolo de realizările pe plan organizatoric, ceea ce a fost esenţial pentru desfăşurarea luptei de rezistenţă a fost instaurarea unui puternic curent anticomunist în satele dobrogene.

Sfârşitul anului 1948 aduce un bilanţ impresionant de localităţi constituite în aceste nuclee de rezistenţă. Redăm în continuare câteva, alături de conducătorii lor:

- Cogealac – Hristu Pariza;
- Dulgheru – Vasile Baciu, pr. Bazarof;
- Casimcea – Nicu Marin;
- Ciocârlia – pr. Dumitru Mihăilescu;
- Mihai Viteazu – Gheorghe Bituleanu;
- Mihail Kogălniceanu – Anastase Buciuneanu;
- Cobadin – Gheorghe Filiu;
- Ovidiu – Gogu Zdru;
- Târguşor – Ion Topârceanu;
- Camena – Pataşa Dincă.

Conducerea întregii activităţi a fost asumată iniţial de Gogu Puiu, deşi ulterior, din necesităţi strategice, în 1949, s-au conturat două grupări: una în nord, la Babadag, în jurul fraţilor Fudulea, şi alta în jurul lui Gogu Puiu, la Cobadin.

Încep arestări chiar din vara-toamna anului 1948. Spaţiul acordat lucrării nu permite prezentarea cronologică a evenimentelor. Pentru a ilustra modul cum s-a desfăşurat activitatea şi gravitatea celor petrecute în Dobrogea, vom utiliza prezentarea succintă numai a acţiunilor cu sfârşit tragic.

– 11 iunie 1949 – Nicolae Marin este împuşcat în Casimcea;

– 5/6 iunie 1949 – Gioga Arău este ucis în Panduru; în Sarighiol de Deal este împuşcat Gheorghe Pulpa;

– iulie 1949 – Stere Fudulea, tatăl celor doi fraţi, este deportat cu familia în Călăraşi şi moare când ajunge la destinaţie;

– 18 iulie 1949 – la Cobadin este împuşcat Ion Adam;

– 19 iulie 1949 – tot la Cobadin, Gogu Puiu, terminând muniţia, dezamorsează ultima grenadă şi moare;

Gheorghe Filiu, grav rănit, este transportat la Securitatea Constanţa;

– După iulie 1949, în comuna Galbeni, Ghiuvea Iancu, Beca Iancu, Nicolae Haşoti, Stere Hapa sunt arestaţi, condamnaţi la moarte şi executaţi la 16 decembrie 1949.

Tot atunci, Iancu Cuşa, rănit grav în luptă, este ucis în timpul transportului spre Constanţa;

– Tot în 1949, Ion Marcovici din Agighiol – Tulcea, este condamnat la moarte şi executat;

– februarie 1950 – Pornesc din Gherla şi Aiud „transporturile morţii", în cursul cărora vor fi asasinaţi 38 de luptători dobrogeni, condamnaţi anterior la pedepse limitate ca durată;

– 9 martie 1950 – Securitatea atacă adăpostul fraţilor Fudulea din pădurea Babadag. Sunt ucişi Dumitru Fudulea

şi Nichita Nazarie, iar Nicolae Fudulea, Stere Grasu şi Ion Cotan sunt arestaţi.

Din acest moment conducerea organizaţiei este preluată de Stere Alexe;

– 25 martie 1950 – Securitatea ucide în timpul anchetei pe Ana Gh. Dinu, soţia lui Gheorghe Dinu;

– 26 martie 1950 – Gheorghe Dinu, zis Ciocică, este ucis în luptă în zona Dulgheru;

Este torturat şi ucis în timp ce era transportat spre Securitate, Vasile Baciu din Dulgheru;

– septembrie 1950 – Stere Grasu, încercând să evadeze în noaptea execuţiei, este împuşcat mortal, dar Nicolae Fudulea evadează;

– 2 februarie 1952 – în Ceamurlia de Sus, şeful Securităţii de la Baia – Tulcea, îl împuşcă în cap pe Hristu Zba, care moare pe loc;

– 30 martie 1952 – Nicolae Fudulea este prins în comuna Calfa; este rănit şi va muri după trei luni;

– vara 1952 – şeful lotului Agighiol, Gheorghe Popa, este condamnat la moarte şi executat.

În completarea acestor succinte date, redăm un bilanţ provizoriu al tragediei dobrogene, precizând că valorile enunţate, din cauza precarităţii informării, nu au un caracter definitiv.

– Asasinaţi de Securitate	15
– Executaţi	10
– Morţi în închisori şi lagăre	74
– Asasinaţi prin „transporturile morţii”	38
– Deţinuţi sau reţinuţi politici morţi în lagărele Canalului	840

5.2. – *Grupul fraţilor Croitoru*. Fraţii Parfene şi Neculai Croitoru, originari din comuna Nufăru, satul Malcoci, erau urmăriţi (Neculai din 1946, iar Parfene din 1948). Stau fugiţi în Deltă. La 14 octombrie 1949, aflându-se la Neculai acasă, sunt înconjuraţi de Securitate şi se angajează în luptă. Parfene a tras 42 de cartuşe, Neculai a aruncat grenade. Scapă. În 1950 stau în continuare fugiţi în Deltă. Urmăriţi fiind, sunt oferite premii pentru prinderea lor. Parfene Croitoru se îmbolnăveşte, este trădat şi într-o ambuscadă este rănit la piciorul şi mâna stângă, fiind în cele din urmă prins. Schingiuit la anchetă, este judecat şi condamnat la 26 octombrie 1951, la 10 ani.

Neculai Croitoru, scăpat în 1950 din încercuire, va supravieţui hăituit, pentru ca în 1956, după evenimentele din Ungaria, să fie prins la graniţa Iugoslaviei şi condamnat la moarte.

5.3. – *Grupul elevilor tulceni*. Elevii liceului „Spiru Haret” din Tulcea înfiinţează un grup de luptă anticomunistă, compus din 14 copii. Sunt arestaţi şi chinuiţi, pentru ca, la 18 decembrie 1948, prin sentinţa nr. 812, să fie condamnaţi. Grupul era condus de Vanghele Vanghele.

5.4. – *Grupul tătarilor*. În momentul când ruşii reocupau Crimeea, tătarii, care erau anticomunişti, s-au refugiat în Dobrogea. În 1948 au început să fie urmăriţi de autorităţile comuniste. Astfel, la 14 octombrie 1948 este arestat Fazâl Negip din comuna Tătaru, judeţul Constanţa. Începe o anchetă sălbatică, pentru a spune unde se ascund fugarii tătari din păduri. La 21 octombrie 1948 este ucis în

anchetă. Mulţi tătari supravieţuiesc ca fugari ani de zile. Abia în aprilie 1952 este arestat Iusuf Geafer. Fazâl Sultana, soţia celui ucis în 1948, este arestată tot în 1952 şi va rămâne închisă până în 1964.

5.5. – *„Mişcarea Naţională de Rezistenţă"*. La 4 martie 1952, Tribunalul Militar Constanţa judecă şi condamnă prin sentinţa nr. 138/1952 un lot de 23 de persoane, acuzate că au înfiinţat şi activat în cadrul M.N.R., care era definită ca o „organizaţie subversivă de tip fascist... ce avea drept scop răsturnarea ordinei sociale existente în stat prin violenţă". Şeful lotului era Ion Antohe, învăţător din Constanţa, condamnat la m.s.v. În lot erau 11 învăţători şi 5 preoţi, restul fiind tot intelectuali. În 1954 este judecat un al doilea lot M.N.R., compus din 14 persoane, având aceleaşi acuzaţii.

5.6. – *Grupul „Portul Constanţa"*. La 9 septembrie 1952 a fost judecat un lot alcătuit din foşti membri ai partidelor ţărănist şi liberal, care erau muncitori în portul Constanţa. Erau acuzaţi că s-au înarmat şi s-au organizat „ca în momentul când va începe un nou război şi trupele anglo-americane vor reuşi să debarce în portul Constanţa... să treacă împreună (cu acestea – n.n.) la ocuparea principalelor instituţii şi întreprinderi, precum şi a portului Constanţa"... „Organizaţie subversivă de tip fascist"...

În acest scop aveau „...un pistol Beretta plus şase cartuşe...", fapt ce a motivat pedepsele excesive date prin sentinţa nr. 2/9 septembrie 1952.

5.7. – *Lotul „Spitalul Militar Constanţa"*. În noaptea de 8/9 mai 1959 au fost arestaţi şapte (un al optulea fiind arestat mai târziu) medici militari, şefi de secţie.

Acuza formulată în rechizitoriu: „s-au dedat la acte duşmănoase, calomniind U.R.S.S..., negând realizările regimului şi partidului nostru, opunându-se colectivizării, fiind de acord cu contrarevoluţia din Ungaria şi împotriva intervenţiei Armatei Roşii acolo...".

Dar mai era o vină nerostită, care leagă acest lot de suferinţa Dobrogei, căci, în calitate de medici militari, condamnaţii văzuseră multe. Citäm mărturia unuia din ei: „când bătăile securiştilor ajungeau la paroxism şi câte un biet ţăran era total desfigurat şi adus în stare de comă, medicul Securităţii, maiorul dr. Aşchie, apela repede la medicii spitalului militar ca să-i scoatem din încurcătură... ca acolo să găsim de multe ori un cadavru.....".

Recursul făcut de cei din lot este respins prin decizia nr. 2908/23 noiembrie 1959, care definitivează astfel pedepse între 7 şi 22 ani de muncă silnică.

6. Postăvarul – Ciucaş

În toamna-iarna anului 1944, după înfiinţarea lagărelor impuse prin convenţia de armistiţiu, după deportările discutate şi aplicate apoi – germani, basarabeni, bucovineni –, se hotărăşte realizarea unui adăpost în munţii Ciucaş, cu o capacitate de 40-50 de locuri, care să îndeplinească o dublă funcţie:

– adăpost pentru cei urmăriţi de autorităţile comuniste sau N.K.V.D., şi

– centru de rezistenţă şi depozit de armament în cazul unui conflict Est-Vest.

Un grup de rezistenţă în munţii Ciucaş ar fi fost funcţional şi pe Valea Prahovei. Cel ce avea sarcina de a conduce operaţiunile de realizare era Dumitru Lungu, care

trimisese în munţi pe inginerul Drăgan. Acesta stabileşte în primă instanţă adăpostul la cabana „Alexandru Vlahuţă" de pe Ciucaş. Nu era o soluţie bună, deoarece oricând putea veni un turist sau vreun paznic, care să descopere ascunzătoarea. S-a hotărât mutarea taberei. La acea oră, pe Ciucaş erau 15-20 de oameni.

În Bucureşti, Dumitru Lungu stabileşte relaţii cu un ofiţer, Ionel Moldovan, care organizează un grup de rezistenţă format din ofiţeri. Stabilesc ca, în caz de conflict, Moldovan să trimită la tabăra din Ciucaş doi ofiţeri, ca instructori şi conducători militari.

În aceeaşi perioadă de timp, în zona Postăvaru era un grup destul de numeros de fugari, circa 40 de oameni, între care şi câţiva soldaţi germani rămaşi după retragerea din august 1944. Aceştia, ştiind de existenţa unui depozit de armament ascuns sub duşumeaua sufrageriei din cabana Babarunca, hotărăsc dezgroparea. Ascunzătoarea conţinea mitraliere, arme automate, muniţie. Totul a fost găsit şi transportat cu un car cu boi spre zona Postăvaru. Se pare că acest grup avea legături şi cu trei paraşutişti veniţi în toamna 1944, şi anume: Constantin Ardelea, Constantin Botez şi Dumitru Monu.

Zona a fost depistată după transportul armamentului spre Postăvaru, încât, indirect, a căzut şi grupul Ciucaş. În final au fost arestaţi unii dintre cei de pe Ciucaş şi s-a alcătuit lotul „Ciucaş", judecat de Tribunalul Militar Braşov.

7. Argeş – Muscel

7.1. – *Grupul „Apostol"*. La începutul anului 1948, profesorul Dumitru Apostol iniţiază un grup de rezistenţă în zona localităţii Şuici. Apostol se îndreaptă spre zona Câmpulung-Muscel pentru a lua legătura cu colonelul Gheorghe Arsenescu. După discuţiile avute cu Arsenescu, Apostol a hotărât să se retragă spre Topolog. În toamna anului 1948 au fost cazaţi la Suslăneşti.

Activitatea grupului Apostol se înscrie într-un perimetru delimitat la nord de Sălătrucu de Jos, la sud de Cepari, la vest de Ianculeşti şi Cărpiniş, iar la est de Arefu şi Corbeni. Luptele date atrag represiunea Securităţii. Astfel:

– În faţa primăriei din Şuici, în primăvara 1949, sunt împuşcaţi Constantin Dorobanţu, învăţător din Cărpiniş, Dumitru Sâia, ţăran;

– Profesorul Apostol Dumitru este ucis de Securitate în Şuici, în drum, în decembrie 1949;

În cursul anului 1949 mai sunt împuşcaţi Ion Radu Moldovanu, preotul Nicolae Donescu. Gheorghe Ştefănescu zis Mateescu, student, moare în luptă. Ştefan Ghelmeci, învăţător din Mozăceni, fiind rănit grav, este internat de Securitate în spital la Curtea de Argeş. Sub ameninţarea anchetei ce începuse chiar din spital, în cursul nopţii îşi smulge pansamentele, provoacă o hemoragie şi moare.

Preotul Rudeanu din Râmnicu Vâlcea moare în urma bătăilor suportate în anchete, iar preotul Haralambie Dinescu din Şuici este ucis în 1952 de Securitate.

7.2. – *Grupările Arsenescu – Arnăuţoiu*. Organizaţia Arsenescu – Arnăuţoiu are patru perioade de activitate, complet distincte şi ca participare şi ca zonă de activitate, încât utilizarea ambelor nume în anumite etape este improprie.

7.2.1. – Perioada februarie 1948, până târziu în toamnă, este o etapă „Arsenescu", începută la schitul

Cetăţuie, caracterizată prin organizare şi stabilire de relaţii, acumulare de armament şi alimente. Activitatea se dezvoltă în Muscel – Dragoslavele. Sfârşitul activităţii este determinat de arestările efectuate, de procese.

7.2.2. – În iarna 1948–1949, colonelul Gheorghe Arsenescu, împreună cu căpitanul Toma Arnăuţoiu, după destrămarea primei grupări, hotărăsc realizarea unei ample organizaţii pe valea Râului Doamnei. Este o perioadă comună Arsenescu – Arnăuţoiu.

7.2.3. – În iulie 1949 grupul se împarte în: o formaţiune activă, rămasă în jurul Nucşoarei sub conducerea lui Toma Arnăuţoiu şi care va fiinţa peste ani, până în 1958, când vor fi arestaţi fraţii Arnăuţoiu, Maria Plop şi fetiţa Ioana Raluca Arnăuţoiu, şi:

7.2.4. – Un grup sub conducerea colonelului Arsenescu care se retrage spre Muscel, unde rămâne până în momentul arestării acestuia la 1 februarie 1960.

Aceşti ani s-au caracterizat prin hăituiri de oameni, de familii nevinovate, ciocniri soldate cu răniţi, morţi, arestaţi, gospodării distruse, deportări. Încercăm să sugerăm amploarea şi gravitatea acţiunilor acestor grupuri prin consecinţe, enumerând victimele căzute:

– *Ucişi în munţi:* Ion Circă zis Dezertorul, din Nucşoara; Elena Chircă, din Nucşoara; Maria Jubleanu, din Nucşoara; Constantin Jubleanu – Tică, din Nucşoara; Ion Marinescu, din Nucşoara; Gheorghe Mămăligă din Nucşoara.

– *Au fost omorâţi în anchetă*: Ion Şuşală din Domneşti şi Ion Şufan din Nucşoara.

– *Au fost condamnaţi la moarte şi executaţi* 18 oameni: **1.** Col. Gheorghe Arsenescu; **2.** Cpt. Toma Arnăuţoiu; **3.** Petre Arnăuţoiu; **4.** Ion Săndoiu; **5. A**lexandru Moldoveanu; **6.** Benone Milea; **7.** Preot Ioan Drăgoi; **8.** Preot Ion Constantinescu; **9.** Preot Nicolae Andreescu; **10.** Titus Jubleanu; **11.** Ion Gheorghe Popescu; **12.** Nicolae Maricescu; **13.** Nicolae Sorescu; **14.** Ion Mica; **15.** Nicolae Băşoiu; **16.** Gheorghe Tomeci; **17.** Nicolae Niţu; **18.** Constantin Popescu.

În afara acestor grupări mari au existat şi alte formaţiuni mai puţin cunoscute.

7.3. – *Grupul maior Ion Dumitrache.* În cadrul unei unităţi militare din Câmpulung, maiorul Ion Dumitrache înfiinţează un grup , care să procure armament şi muniţie pentru organizaţia Arsenescu. Sunt arestaţi în martie 1949.

7.4. – *Gruparea maior Nicu Mihăilescu.* Maiorul Nicu Mihăilescu, comandantul Batalionului de vânători de munte din Câmpulung, împreună cu alţi şase ofiţeri, acţionează în vederea procurării de armament pentru luptătorii din munţi. Maiorul Mihăilescu va fi arestat la 6 decembrie 1949, împreună cu ceilalţi şase, şi va fi condamnat la moarte şi executat la 11 mai 1952.

7.5. – *Grupul Furnicoşi.* Constantin Stănescu din Ţigăneşti – Topoloveni are un grup de rezistenţă în zona Furnicoşi. În iunie 1952 sunt surprinşi de Securitate. Se retrag într-o casă din cantonul C.F.R. În cadrul luptei, trei persoane din cadrul grupului cad împuşcate mortal. Stănescu este grav rănit şi moare în drum spre spital.

7.6. – *Grupul Târgovişte.* Este un grup de rezistenţă format din ofiţeri, şi anume: maior Cristescu, lt. Miculescu, lt. Marin Gh. Daniel, lt. Silviu Petrescu ş.a. Formaţiunea era condusă de lt. Anton Chirilă.

8. Nordul Olteniei

8.1. – *Grupul Arnota.* Prin august-septembrie 1948, la Bucureşti, doctorul în economie Ilie Niculescu, împreună cu Gheorghe Pele, Ioan Opriţescu, Ion Cetăţeanu, Mihai Morunescu, Ion Martin şi Sergiu Popescu, toţi căutaţi de poliţia politică comunistă, hotărăsc să organizeze un grup de rezistenţă armată în munţi. Sergiu Popescu propune ca zonă de acţiune Arnota, lângă comuna Costeşti, satul Bistriţa.

Cele necesare pentru organizarea taberei s-au procurat de la oamenii din comunele apropiate, dar s-a mers şi în judeţele învecinate (Olt, Teleorman). Un ajutor deosebit a fost acordat de stareţa Olga Gologan, ca şi maicile de la mănăstirea Bistriţa.

Placa turnantă a activităţii grupului o constituia Ion Costin, proprietarul restaurantului din gara Piatra-Olt, care dirija grupurile venite din Bucureşti spre Arnota, el fiind şi cel care obţinea armament şi muniţie, prin relaţiile ce le avea cu lt. Gh. Simescu, comandantul militar de la Strejeşti, şi cu maiorul Creţu de la Slatina.

În decembrie 1984 s-a stabilit o întâlnire la Păuşa cu grupul Apostol din Munţii Făgăraşului.

Printr-o întâmplare nefericită, un grup de studenţi care pleca din Gara de Nord este arestat. Aceştia veneau tocmai la Arnota. Aşa s-a ajuns la Ion Costin. Acesta este arestat şi va muri în torturi, în mai 1949, la Securitatea din Craiova.

În noaptea de Paşti 1949, la orele 4-5, Securitatea, care încercuise tabăra din munţi, deschide focul. S-a tras cu arme automate, cu aruncătoare de mine, cu aruncătoare de flăcări. Erau batalioanele de Securitate din Sibiu şi Drăgăşani.

În luptă au murit 10 oameni:

1. Ion Diaconescu, tipograf, Târgovişte;
2. Mircea Băncescu, student, Suceava;
3. Ion Bănică, muncitor, Bucureşti;
4. Nicolae Angheluş, zis Neamţu, Roieşti – Vâlcea;
5. Gheorghe Huţanu, muncitor, Paşcani;
6. Ghiţă Starovici, student, Dorohoi;
7. Ion Oniţă, muncitor, Bucureşti;
8. Ştefan Tufă, electrician, Ogrezeni – Ilfov;
9. Ion Dineaţă, funcţionar, Bucureşti;
10. Adrian Bănescu, student, Liţa – Teleorman.

Trupurile celor asasinaţi în munte au fost transportate de securişti din tabără şi atârnate în parângă, sub privirile îngrozite ale copiilor de la şcoala normală Bistriţa.

Din acelaşi grup au mai fost ucişi în „transporturile morţii", după proces, în 1950, încă cinci oameni: I. Cetăţeanu, Mircea Măzăreanu, Ion Martin, Gheorghe Pele şi Ioan Opriţescu.

Dintre cei arestaţi în munte au mai fost condamnaţi la moarte şi executaţi la Jilava, la 6 ianuarie 1950, David Vetrescu şi Copilu (?). Au urmat procese şi ani de temniţă pentru mulţi alţii.

8.2. – *„Mişcarea română de rezistenţă" (nordul Olteniei). Iniţiatori*: Dumitru Totir, Dumitru Năsărâmbă şi Gheorghe Florescu. *Acţiuni*: organizarea grupului, tipărirea şi difuzarea de manifeste.

S-a trimis o scrisoare în Iugoslavia, pentru Ambasada Franţei, privind situaţia din ţară, solicitându-se trimiterea de paraşutişti şi procurare de armament. Se organizează instruirea militară a membrilor şi se stabilesc locuri favorabile pentru paraşutişti. Se procură hărţi militare, care sunt trimise în Iugoslavia. Pentru lupta armată se stabileşte legătura, prin Constantin Chiţimia şi Gheorghe Boulescu, cu Nicolae Trocan, figură devenită legendară în lupta împotriva comunismului. Trocan era refugiat în munţi, în zona Mehedinţi.

Membrii grupului (profesia, provenienţa politică, domiciliul, deznodământul):

1. Dumitru Totir, învăţător, P.N.Ţ., Tr. Severin, condamnat la moarte şi executat;
2. Dumitru Năsărâmbă, constructor naval, P.S.D., Tr. Severin, condamnat la moarte şi executat;
3. Nicolae Chiriţă, pilot cataracte, leg., Orşova, condamnat la moarte şi executat;
4. Dumitrescu Mircea, avocat, Tr. Severin, 20 ani muncă silnică;
5. Nicolae Trocan, ofiţer (învăţător), com. Zegujani (Peşteana), condamnat la moarte şi executat;
6. Constantin Chiţimia, învăţător, Ohaba (Mehedinţi), 20 ani m.s.;
7. Gheorghe Boulescu, învăţător, Cătuna (Mehedinţi), 3 ani temniţă grea;
8. Tiberiu Bibicescu, medic, Tr. Severin, 2 ani;
9. Nicolae Dumbrăvescu, învăţător, Tr. Severin, achitat;
11. Petre Olaru, administrator, Stigniţa, achitat;
11. Constantin Catan, învăţător, P.N.L., Tr. Severin, achitat;
12. Alexandru Mirea, agricultor, Pristol (Mehedinţi), achitat;
13. Savu Sabin Cotarcea, tipograf, Tr. Severin, 1 an;
14. Nicolae Păsculescu, pensionar C.F.R., Tr. Severin, 5 ani;
15. Ioan Golici, pilot cataracte, Orşova, 1 an;
16. Tilică Dancău, formator fier, Ruptura (Mehedinţi), 10 ani;
17. Dumitru Cioc, agricultor, Bălţaţii de Jos, 10 ani;
18. Costică Amorţilă, 13 ani;
19. Alexandru Ciuculescu, 3 ani;
20. Ioan Ciurtu, Izvoru Barzei;
21. Istudorescu, plut. pompieri, Tr. Severin;
22. Constantin Constantinescu, Tr. Severin, condamnat la moarte şi executat.

8.3. – *„Mişcarea Tineretul Regalist" (Baia de Aramă, Mehedinţi).*

1. Vasile Luţă, fost ofiţer (învăţător), Brebina (Mehedinţi);
2. Radu Michăescu, student, Bucureşti;
3. Mircea Rusu, student, Bucureşti;
4. Alexandru Angelescu, student, Bucureşti;
5. Petre Angelescu, medic (tatăl lui Alexandru), comuna Tarniţa, (Baia de Aramă);
6. Gheorghe Măruţă, student la Politehnică;

7. Ciurică (?), ţăran (călăuză în munţi), Teregova – Caraş;
8. Ciurică (?), fiul, ţăran, Teregova – Caraş;
9. Paul Mărăcine, student;
10. George Căpitanu, ofiţer în Garda Regală.

Vasile Luţă era în legătură cu partizanii din Banat. Primele arestări făcute în martie 1949: George Căpitanu. Arestările continuă şi în aprilie 1949.

Când au vrut să-l aresteze pe Luţă, acesta a fugit în munţi, unde avea un grup. În cele din urmă a fost prins, condamnat la moarte şi executat.

8.4. – *Grupul „Izverna" (Mehedinţi).*

1. Eugen Bocarnea, student la medicină, Bucureşti (din Tr. Severin), şeful grupului,

2. Ioan Bocarnea, elev de liceu, Tr. Severin,

3. Gheorghe Eftimiu, elev de liceu, Tr. Severin, coleg cu I. Bocarnea;

4. Aurică Firulescu, muncitor, Tr. Severin;

Fiind urmăriţi de Securitate, învinuiţi de legionarism, cei patru pleacă înspre munţi, pe o vreme proastă, în martie 1949. Pe drum, Aurică Firulescu părăseşte grupul.

Cei trei pornesc mai departe şi, lângă satul Izverna, după o luptă scurtă şi inegală, sunt seceraţi de gloanţele trupelor de Securitate. A fost adus tatăl fraţilor Bocarnea, ca să recunoască cadavrele.

9. Banat

Banatul a trăit după 23 august 1944 o serie de evenimente care au afectat profund o populaţie civilizată, prosperă, trăind sub semnul stabilităţii şi certitudinilor. Toamna anului 1944 a adus aici o armată străină, aproape primitivă, cu practica raptului şi a crimei.

A urmat vânătoarea de bucovineni şi basarabeni, iar din ianuarie 1945 a cetăţenilor români de origine germană, precum şi apariţia unei faune provenite din periferia societăţii, cu pretenţia de a fi fost convertită de ideologia de stânga (deşi în banat comuniştii erau chiar sub acel procentaj de 0,0044%, acreditat la nivelul ţării).

Urmează deblocările din armată, reforma agrară şi pregătirea colectivizării, alegerile furate din 1946, toate la un loc alcătuind un fundal propice respingerii, chiar dure, a anormalizării prin sovietizare.

Formele organizate de luptă anticomunistă în Timişoara (prin Ion Constantin), în judeţul Caraş-Severin (prin Filon Verca), înţelegerea, intervenită între cei interesaţi de salvarea cetăţii, de a fi uniţi, indiferent de apartenenţa politică, explică apariţia nucleelor de rezistenţă.

9.1. – *Grupul colonel Ion Uţă.* După alegerile din 1946, în jurul colonelului Uţă gravitează în special ţărănişti, care vor înfiinţa viitorul nucleu de rezistenţă. În 1947 colonelul Uţă pleacă împreună cu ing. Aurel Vernichescu în comuna Vârciorova. Grupul are numeroase acţiuni în munţi, până în momentul uciderii colonelului Uţă, la 8 februarie 1949.

9.2. – *Grupul Spiru Blănaru.* De Paşti, în 1947 se întâlnesc pe valea Timişului profesorul Filon Verca, avocatul Spiru Blănaru, comandorul Domăşnenu şi Horăscu, prefigurând astfel al doilea nucleu cunoscut al rezistenţei bănăţene. În ianuarie 1946 acest grup se putea considera constituit. La 12 ianuarie 1949, Blănaru împreună cu Gheorghe Ionescu, atacă postul de jandarmi din Teregova,

eliberând doi partizani arestaţi. Amploarea numărului celor angrenaţi în activitatea grupului rezultă dintr-un raport al Securităţii din 8 februarie 1949, în care se consemnează arestarea a „51 de elemente legionare active". În 12 februarie 1949 este arestat şi Spiru Blănaru.

9.3. – *Grupul Zaharia Marineasa.* Primele ciocniri armate în partea de sud a Banatului au loc la Herculane, unde activa grupul Zaharia Marineasa. Marineasa va fi arestat în vara anului 1948.

9.4. – *Grupul Păun Stolojescu.* În jurul lui Păun Stolojescu din satul Cuptoare, comuna Cornea (la 11 km sud de Domaşnea), se strânge un grup de luptători, ce va acţiona în zonă.

9.5. – *Grupul Ion Tănase*. Ion Tănase, din Timişoara, pune bazele unei organizaţii anticomuniste care va activa în zona Timişoara – Arad. Din echipă mai fac parte: Teodor Ungureanu, Gheorghe Popovici, Mihalcovici. Grupul, pe lângă realizarea unor manifeste şi răspândirea lor, este acuzat că a pregătit o rebeliune armată, care urma să izbucnească la 18/19 martie 1949 în Timişoara.

Ion Tănase este arestat, iar la 16 iulie 1949 va fi executat.

9.6. – *Grupul Gheorghe Ionescu – Teregova.* La 1 ianuarie 1949, notarul Gheorghe Ionescu înfiinţează în Teregova o organizaţie de luptă anticomunistă, cu intenţia declarată de ajuta pe cei din munţi. Participă la 12 ianuarie 1949 la atacarea postului de jandarmi din Teregova, pentru a-i elibera pe Anculia Moise şi Grigore Enesiga, arestaţi. După eliberarea acestora, Ionescu, împreună cu grupul său de vreo 30 de oameni, fuge în munţi. În final, va fi condamnat la moarte prin sentinţa nr. 792 din 12 iunie 1951.

9.7. – *Grupul de luptători post-Uţă şi Blănaru.* Dintre cei scăpaţi din grupul Uţă, unii au continuat lupte în munţi, fiind urmăriţi ani de zile. Printre aceştia sunt Nicolae Ciurică şi Dumitru Işfănuţ, care se aflau în zona Domaşnea, în noiembrie 1950. Alt grup era format din fraţii Duicu (Ion şi Nistor), Stelian Berbecaru, Gheorghe Cristescu, Nicolae Lalescu. Singur Nicolae Ciurică va supravieţui în ascunzişuri, până la 22 aprilie 1954, când este arestat. La 29 octombrie 1950 sunt împuşcaţi Ion Duicu şi Gheorghe Cristescu.

9.8. – *Grupul Dumitru Mutaşcu*. Dumitru Mutaşcu, zis Fus, reconstituie un grup, din care fac parte şi unii din foştii luptători ai colonelului Uţă, scăpaţi de arestare în februarie 1949. Sunt arestaţi şi judecaţi la 12 martie 1953. Din acest lot, Gheorghe Balica, Iancu Baderca şi Victor Curescu sunt condamnaţi la moarte şi vor fi executaţi în 13 august 1953, la Caransebeş.

Prezentăm numele unei părţi dintre cei ucişi de Securitate în perioada 1945-1962 în Banat, menţionând – acolo unde suntem în măsură – domiciliul, profesiunea, precum şi data, locul şi modul în care au fost asasinaţi:

– Ion Tamaş din Arad, aprilie 1945, Muntele Cerbu;

– Antonovici (?) din Bucovina, aprilie 1945, muntele Cerbu;

– Feneşan Enache din Mehadia, 1945, Mehadia, împuşcat de ruşi;

– Mihăilă Careba, 7/8 februarie 1949, împuşcat de Securitate;

– Pantelimon Erimescu, 7/8 februarie 1949, împuşcat de Securitate;

– Ion Uţă, colonel, 7/8 februarie 1949, împuşcat de Securitate;

– Ilie Voica, 7/8 februarie 1949, împuşcat de Securitate;

– Petre Anculia, plugar din Teregova, 22 februarie 1949, Pietrele Albe, împuşcat de Securitate;

– Gheorghe Urdăreanu, plugar din Domaşnea, 22 februarie 1949, Pietrele Albe, împuşcat de Securitate;

– Horia Izbaşa, plugar din Canicea, 7 martie 1949, împuşcat de Securitate;

– Ioan Caraiman, cojocar din Feneş, 12 martie 1949, Feneş, împuşcat de Securitate;

– Ioan Berzescu, plugar din Teregova, 12 martie 1949, Feneş, împuşcat de Securitate;

– Ion Duicu, 29 octombrie 1950, Banda, împuşcat de Securitate;

– Gheorghe Cristescu, din Plugova, 29 octombrie 1950, Banda, împuşcat de Securitate;

– Gheorghe Ionescu, notar din Teregova, condamnat la moarte la 12 iunie 1951;

– Gheorghe Balica, plugar, 13 august 1953, Caransebeş, executat;

– Iancu Badercă, plugar, 13 august 1953, Caransebeş, executat;

– Victor Curescu, plugar, 13 august 1953, Caransebeş, executat;

– Ion Banda, plugar, 1962, împuşcat de Securitate în luptă, în munţi;

– Spiru Blănaru, avocat, 16 iulie 1949, Timişoara, executat;

– Petre Domăşneanu, comandor, 16 iulie 1949, Timişoara, executat;

– Ion Tănase, 16 iulie 1949, Timişoara, executat;

– Petru Puşchiţă, zis Mutaşcu, 16 iulie 1949, Timişoara, executat;

– Romulus Mariţescu, 16 iulie 1949, Timişoara, executat;

Urmează şapte persoane din lotul Spiru Blănaru condamnate la pedepse limitate ca durată, care au fost ridicate din penitenciar şi asasinate de către Securitate la 2 august 1949:

– Gheorghe Luminosu,

– Nicolae Ghimboase,

– Gheorghe Popovici,

– Petru Puşchiţă,

– Gheorghe Smultea,

– Aurel Vernichescu,

– Teodor Ungureanu.

10. Arad

10.1. – *Grupul Adrian Mihuţiu*. Adrian Mihuţiu, originar din Măderat – Arad, student la Timişoara, a fost unul din liderii mişcărilor de solidaritate cu greva studenţilor din Cluj, declanşată în mai 1946.

După mai 1948 se refugiază în împrejurimile localităţii Măderat, fiind urmărit de poliţia politică. Drumurile l-au purtat prin Mişca, Pâncota, Agrişul Mare, Iermata, Moroda, iar în final la Ineu. Aici, în 1949, a iniţiat o organizaţie anticomunistă, alcătuită din oameni capabili de sacrificiu. Organizaţia a luat o mare amploare, ajungând până la aproape 70 de membri, în momentul arestării lui Adrian Mihuţiu în noiembrie 1956.

În această perioadă au fost mai multe ciocniri cu Securitatea, soldate cu schimburi de focuri de armă.

Astfel, în 1951 la Ineu şi în 1952 la Pâncota, Adrian Mihuţiu este obligat să utilizeze armele, rănind pe unul din urmăritori spre a scăpa.

În 1956, aflându-se în Iermata, la Pavel Suciu, este încercuit de Securitate. Somat să se predea, se apără, răneşte un asediator şi scapă din nou. La 17 noiembrie 1956 este din nou înconjurat, se apără până la terminarea muniţiei. Este rănit şi arestat.

Procesele „Mihuţiu" sunt judecate la Tribunalul Militar Cluj, pronunţându-se sentinţele nr. 1100/26 noiembrie 1957, nr. 1101/1957 şi 1102/1957, pentru cele trei loturi cunoscute de noi, care însumau circa 60 de persoane. Adrian Mihuţiu şi Pavel Suciu au fost condamnaţi la moarte şi executaţi. Pentru ceilalţi s-au dat pedepse extrem de severe.

10.2. – *Grupul Gligor Cantemir*. Gligor Cantemir este angajat în lupta anticomunistă dinainte de arestările din mai 1948. Participă la două tabere de pregătire în 1947. El conduce o organizaţie de luptă anticomunistă, ceea ce îl obligă să se refugieze în ascunzişuri de pădure sau la prieteni, mai ales după luna mai 1948. În noiembrie 1948 se întâlneşte în casa lui Ilie Ciucur cu Viorel Giorgiţă şi Bubi Roman.

În noaptea de 20/21 decembrie 1948, Gligor Cantemir este arestat la Cil – Arad, în casa lui Ilie Verba. S-a tras cu arma asupra lui, fără a-l nimeri. Au fost intentate – cunoaştem noi – două procese, care au cuprins circa 40 de persoane, pronunţându-se sentinţele nr. 1650/20 octombrie 1949 şi nr. 1800/23 decembrie 1949.

Organizaţia iniţiată şi condusă de Gligor Cantemir îşi continuă activitatea şi după arestarea sa.

La 12 aprilie 1949 are loc o confruntare armată între şase din oamenii grupului Cantemir, care erau la moara lui Ţighertu din Iosăşel. Erau Ioan Jurcuţa, Ioan Lupei, Igna Darău, Ioan Pasăre, Pavel Luluşa, Iulian Hagea. Toţi erau ţărani. Înconjuraţi de Securitate, au loc schimburi de focuri de armă. Ioan Jurcuţa este rănit şi moare la scurt timp şi se pare că şi Ioan Lupei. Iulian Hagea, aflat în podul morii, spre a nu fi prins, se împuşcă.

August 1949. Gheorghe Mercea din Chişindia, Pavel Dobre din Revetiş, Zaharie Birău, zis Liu, din Bârsa, Ioan Luluşa, zis Herşcu, din Revetiş şi Teodor Ienciu, toţi făcând parte din grupul iniţial al lui Cantemir, se hotărăsc să continue lupta anticomunistă. La 4 noiembrie 1950, pe când se deplasau spre Păiuşeni, sunt prinşi într-o ambuscadă a Securităţii. Ion Luluşa este împuşcat mortal. Teodor Ienciu este arestat. Ceilalţi scapă, însă la 28 mai 1952 Mercea şi Dobre sunt din nou înconjuraţi. Mercea este rănit şi arestat, iar Dobre este împuşcat mortal.

10.3. – *Lotul Valer Şirianu*. Grupul de rezistenţă constituit în 1948 de Valer Şirianu este estimat la o componenţă de circa 105 persoane. Din el mai făceau parte

generalul Baloşiu, colonelul Rădulescu, dr. Boieriu, preotul Tiberiu Dârlea, subofiţerul Ion Ardelean, Sabin I. Sas din Târnava – Arad ş.a.

10.4. – *„Mişcarea Naţională de Eliberare"*. Profesorul Ion Blăgăilă din Arad înfiinţează această organizaţie în intenţia enunţată de a elibera ţara de comunism, recurgând chiar la răscoală. Numărul participanţilor se cifrează la 38. Ca origine socială, sunt în mare majoritate plugari. Arestările s-au produs începând din august 1951. Lotul a fost judecat de Tribunalul Militar Timişoara, pronunţându-se sentinţa nr. 66/6 martie 1953. Se cunosc condamnări la muncă silnică pe viaţă, restul fiind de peste 15 ani.

10.5. – *Răscoale ţărăneşti – Jud. Arad*. În 1 şi 2 august 1949 izbucnesc răscoale în judeţul Arad, în comunele Şepreuş, Someşcheş, Apateu, Berechiu, Motiori, din cauza impunerii forţate a colectivizării şi a ultimelor obligaţii (treieriş, cote) care au provocat un vârf al tensiunilor acumulate în sate. S-a cerut restituirea cererilor de intrare în colectiv. Consecinţe:

Comuna Şepreuş: Au fost ucişi la 1 august 1949:

– Mihai Iancicău, 50 ani, ţăran cu 30 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte, cap instigator;

– Teodor Pârvu, 37 ani, avocat, având 9 ha de pământ, fost membru P.N.Ţ., propagandist;

– Ioan Stana, 56 ani, cârciumar, poseda 4 ha de pământ, cap instigator;

– Ioan Pârvu, ţăran, avea 11 ha de pământ, fost liberal, cap agitator.

Au fost arestate în total 57 de persoane.

Comuna Someşcheş: În ziua de 1 august 1949 au fost ucişi pe loc următorii:

– Ioan Faur, 54 ani, ţăran cu 36 ha de pământ, fost liberal, cap agitator;

– Gheorghe Margine, 48 ani, ţăran, avea 25 ha de pământ, fost liberal, cap agitator.

Arestate: 49 persoane.

Comuna Apateu: La data de 1 august 1949 au fost ucişi pe loc:

– Simion Stanca, 28 ani, ţăran, poseda 36 ha de pământ, neîncadrat politiceşte, cap instigator;

– Ioan Mangu, 34 ani, ţăran, avea 10 ha de pământ, neîncadrat politiceşte;

– Petru Moţ, 53 ani, ţăran cu 17 ha de pământ, neîncadrat politiceşte, cap instigator.

Arestate: 22 persoane.

În noaptea de 3/4 august 1949 sunt împuşcaţi:

– Aurel Moţ, 24 ani, avea 17 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte;

– Gheorghe Maliţa, care poseda 10 iugăre de pământ, neîncadrat politiceşte.

Comuna Berechiu: În 1 august 1949 a fost ucis pe loc:

– Gheorghe Ilonca, 20 ani, ţăran cu 14 ha de pământ, neîncadrat politiceşte, cap instigator.

Arestate: 18 persoane.

La 11 august 1949 este urmărit şi împuşcat într-un lan de porumb:

– Mihai Haiduc, zis Bucşe.

Au fost asasinate de Securitate în cele patru comune 12 persoane.

Au fost evacuate imediat familiile celor asasinaţi (totalizând 33 persoane) şi au fost urmărite alte 30 de persoane.

În cinci comune au fost arestate, în acest început de august al anului 1949, un număr de 156 persoane, precum urmează: Şepreuş (57), Apateu (22), Berechiu (18), Someşcheş (49), Motiori (10).

La 3 august 1949, din staţia Cermeiu a plecat o garnitură de tren cu deportaţi spre Bărăgan.

11. Pui – Hunedoara

În martie 1949, în Ţara Haţegului, un ţăran luminat din Sălaşu de Sus, Teodor Todorică Socaci, iniţiază o organizaţie de luptă anticomunistă. La începutul lui aprilie 1949 ia legătura cu inginerii Lazăr Caragea şi Ion N. Băltăreţu din comuna Pui, care încercau şi ei înjghebarea unei organizaţii, încă din 1948.

Teodor Socaci ia legătura cu Dedu Socaci din Băieşti, Romanescu din Galaţi, Badea Traian din Râul Alb, Ion Matei din Vaidei şi Solomon Jurma din Corveşti. În pădurea de la Corveşti depun un jurământ solemn de a lupta împotriva comunismului şi de a fi loiali faţă de organizaţie.

În mai 1949 aderă mulţi ţărani la această organizaţie, din localităţile: Sălaş, Paroş, Nucşoara, Coroieşti, Vaidei, Băieşti, Galaţi. S-au făcut şedinţe de constituire în fiecare localitate, prezidate de Teodor Socaci şi de cei doi ingineri.

S-au enunţat obiectivele urmărite de organizaţia „Liga partizanilor români anticomunişti", cum a intitulat-o Lazăr Caragea, şi anume:

- lupta împotriva comunismului;
- lupta împotriva colectivizării;
- lupta împotriva necredinţei;
- lupta pentru afirmarea specificului şi tradiţiilor româneşti.

Până în iunie 1949 avuseseră loc câteva ciocniri ale grupurilor cu Securitatea. Astfel a fost surprins un grup la Băieşti, unde Dumitru Socaci şi Petru Uţă încearcă să acopere retragerea folosind armele. Socaci este rănit grav, iar Vitan omorât. Ceilalţi din grup au fost urmăriţi, arestaţi şi transportaţi la Securitatea Deva. Urmează şi alte arestări.

În ziua de 22 iunie 1949 are loc o luptă chiar în comuna Pui. Caragea, rănit la cap şi la piciorul stâng, este arestat. Dedu Croitoru este ucis. A doua zi este arestat şi inginerul Băltăreţu. Urmează şi arestarea lui Teodor Todorică Socaci, după ce a fost rănit.

În această perioadă au fost arestaţi atât de mulţi oameni din sate, încât penitenciarul Deva era arhiplin. Unele aprecieri estimează numărul celor arestaţi la 300 de persoane. Arestări s-au făcut şi în toamnă, şi mai târziu. Anchetarea celor arestaţi s-a efectuat aproape pe parcursul unui an întreg, în condiţii greu de imaginat sub aspectul schingiuirilor.

Primele procese au avut loc la 11 martie 1950, desfăşurându-se în faţa Tribunalului Militar Sibiu, care a pronunţat sentinţa nr. 115/11 martie 1950, Lazăr Caragea fiind condamnat la m.s.v. Au urmat şi alte loturi (de exemplu, sentinţa nr. 203/4 mai 1950). Procesele au continuat până în anul 1953, pe măsură ce anchetele descopereau alţi şi alţi participanţi.

12. Ţara Făgăraşului

12.0. – *Momente premergătoare apariţiei grupurilor de rezistenţă*.

1945, ianuarie – Se pun în practică silnicele deportări ale cetăţenilor români de origine etnică germană, în cadrul cărora au abundat, pe lângă crima în sine a măsurii impusă de Comisia Aliată de Control, unele abuzuri şi derogări locale faţă de prevederile de aplicare (vârstă, sănătate, specialişti sau muncitori necesari în muncă etc.).

Un caz petrecut în oraşul Făgăraş merită să fie amintit pentru a contura personalitatea unui mare luptător anticomunist, care se va afirma în acest sens, mergând până la moarte.

Căpitanul Sabin Mare, din Armata Regală Română, în această lună din anii nenorocirilor româneşti, salvează o tânără săsoaică din ghearele ocupanţilor sovietici. Era fiica unui celebru cofetar din Făgăraş. În intervalul de câteva ore, cpt. Sabin Mare, cu ajutorul funcţionarilor de la starea civilă, realizează un certificat de căsătorie antedatat, cu care reuşeşte să o salveze pe fată din vagoanele deportării.

1945, toamna – Se operează arestări numeroase în părţile Făgăraşului din rândurile ţăranilor, învăţătorilor, preoţilor, în general ale intelectualilor, care au fost internaţi în Sala de Cultură a bisericii săseşti din Făgăraş. Mulţi dintre ei vor rămâne închişi peste un an.

1946, noiembrie – După alegerile din 19 noiembrie, urmează primii fugari, dintre opozanţii comuniştilor. Deşi existau oameni ascunşi prin codri încă din anii 1946, ’47, ’48, nu se poate vorbi încă de apariţia grupurilor organizate de rezistenţă.

1947, vara – În vara 1947 se ţine în Munţii Apuseni o consfătuire a conducătorilor asociaţiilor anticomuniste de elevi şi studenţi din ţară, la care participă şi făgărăşenii. Tema consfătuirii a fost de a se stabili dacă şi când să se înceapă lupte de rezistenţă.

Au participat cam 40–50 conducători, şefi de frăţii şi grupuri din ţară.

1947, vara – În comuna Ileni din Făgăraş, un tânăr, Toma Pârău, zis Porâmbu, înzestrat cu un deosebit simţ al dreptăţii şi al demnităţii, înfruntă în Casa de Cultură din comună activiştii comunişti trimişi pentru a realiza propaganda pentru comunizare şi colectivizare.

Intervenţia lui Toma, plină de bun simţ şi inteligenţă, îi ridiculizează. Slugile roşii anunţă „organele”, încât Toma, avertizat de consăteni, este obligat să fugă în păduri şi munţi, unde va rămâne aproape doi ani. Şi Toma Pârău n-a fost singurul.

Tot în anul 1947 este arestat Gheorghe Arsu, ţăran din comuna Râuşor, pentru poziţia sa de neacceptare fermă a comunismului; este arestat pentru scurt timp. În 1948 Securitatea vine să-l aresteze din nou, dar Arsu dispare în munţi şi va fi arestat peste ani, în 14/15 septembrie 1956, în Râuşor. Va fi judecat în iulie 1951 în Râuşor.

1948, ianuarie, 2 – [...] „Coborând de la cabana Sâmbăta şi trecând prin Mănăstirea Brâncoveanu (pe la părintele Arsenie Boca), am ajuns în satul Sâmbăta de Sus. Străzile pustii. Am intrat în magazinul – crâşma din sat, spre a mânca. Sala plină de oameni îmbrăcaţi în costume naţionale. Tăcere totală, priviri suspicioase. Era departe de a fi o întrunire de veselire. Semăna a priveghi. Intrigaţi, am întrebat ce s-a întâmplat. Nici un răspuns. Un bătrân, în

sfârşit, rupse tăcerea: «Cine sunteţi, domnişorilor? De unde veniţi?» «Suntem studenţi, am fost pe munte, am stat pe Valea Sâmbetei de la Crăciun până ieri, la coborâre am trecut pe la părintele Arsenie şi acum... spre Bucureşti.» «Unde era părintele?» «Sus, la lacuri, dar... tare trist.» «Aşa, atunci nu ştiţi ce s-a întâmplat! Acum trei zile a fost alungat Regele Mihai de comunişti şi supărarea noastră este că de-acu vine răul peste noi.» [Din memoriile unui contemporan].

1948, mai – După reprimările anului 1947, declanşate în special împotriva conducerii şi chiar a simplilor membri ai P.N.Ţ.-ului, urmează arestările masive din rândurile legionarilor efectuate în mai 1948.

Se poate aprecia că aceste câteva momente generatoare de tensiuni, selectate de noi, în măsura în care am obţinut până în prezent date pentru zona Făgăraşului, au constituit motivarea parţială a apariţiei nucleelor de fugari din păduri şi din munţi.

Unii dintre ei vor forma grupe restrânse, chiar izolate, vor fi şi solitari, dar se vor realiza şi grupuri mari (atingându-se, numeric, chiar echipe în jur de douăzeci de luptători).

În spatele acestor fugari – luptători, se vor găsi zeci de sate, cu sute de oameni gata să-i ajute, să-i găzduiască, gata oricând chiar să lupte.

Vom încerca să redăm cât mai corect – în măsura în care posedăm informaţii – o prezentare a formaţiunilor ce s-au înfiinţat în Ţara Făgăraşului, după martie 1945.

12.1. – *Grupuri de rezistenţă în jurul Mănăstirii Brâncoveanu – Sâmbăta*. Există unele date care atestă că în anul 1946 au existat în jurul Mănăstirii Sâmbăta grupuri înarmate de rezistenţă, restrânse ca număr, fără a avea o activitate coordonată. Aceşti fugari au avut legături şi au fost ajutaţi de părintele Arsenie Boca, de la Mănăstirea Brâncoveanu.

Într-o cabană de lângă mănăstirea Sâmbăta avea D.O. profesorul Nicolae Pătraşcu.

Siguranţa afirma că aceste grupuri aveau armament, ceea ce este plauzibil, ţinând seama că războiul lăsase în urmă depozite întregi, părăsite.

În vara şi toamna anului 1947 exista o grupă de oameni ce aveau legături cu părintele Arsenie.

Ion Gavrilă pomeneşte numele profesorului Murea, de asemenea al lui Ţolea, care venise la Ion Gavrilă după alimente împreună cu alţii aflaţi în munţi. Acest grup avusese legături şi cu Andrei Haşiu din Pojorta, care în toamna lui 1947 i-a ajutat mult.

În toamna anului 1947 are loc o întâlnire într-o poiană situată între Lisa şi Mănăstire, la care participă oameni din conducerea organizaţiilor anticomuniste. Consfătuirea a durat circa o oră, după care Ion Gavrilă, care-i condusese la întâlnire, i-a readus pe drumuri ocolite până în Calea Prihodeştilor, unde s-au despărţit.

În aceste activităţi din zona Sâmbăta mai sunt pomenite numele inginerului Dumitru Toader, generalului Coroamă, care erau la Sibiu, şi generalului Dumitru, care locuia la Recea.

12.2. – *Arestări de grupuri imediat ulterioare momentului mai 1948*.

12.2.1. – *Organizaţia inginer chimist Toader Gheorghe* din comuna Galaţi. Participanţi la această

organizaţie erau în general intelectuali, dar şi ţărani din zona respectivă. În 1948 este arestat şi în 1951 va fi ucis în închisoarea din Gherla.

12.2.2. – În 1948 sunt arestaţi şi condamnaţi printre alţii şi studenţii Moise Bărcuţeanu şi Ion Bălan pentru activitate anticomunistă.

12.3. – *Organizaţia de rezistenţă anticomunistă a elevilor de la liceul „Radu Negru" din Făgăraş (vara 1948).*

12.3.1. – *Vara 1948.* În anul 1948 exista în Făgăraş, pe lângă liceul „Radu Negru", o organizaţie anticomunistă condusă de elevul Victor Roşca din Râuşor, alcătuită, în special, din elevii acestui liceu (şi, trebuie menţionat, dintre cei mai buni). În primăvara anului 1948 au fost arestaţi o mare parte dintre ei, începând cu Victor Roşca, Ioan Mogoş, Nicolae Mazilu, Ioan Glăjar, Ioan Scorei, Gheorghe Bârsan, Gheorghe Moţoc ş.a.

Ion Gavrilă pomeneşte că, din vechiul grup de elevi de la liceul „Radu Negru", în 1954 se găseau încă în închisori următorii: Moise Bărcuţean, Petre Săbăduş, Gheorghe Toader, Pavel Mârza, Ioan Bălan, Radu Literat. Cei arestaţi în 1948 au fost anchetaţi iniţial la Siguranţa Făgăraş, apoi la Braşov, unde au fost şi judecaţi şi condamnaţi la pedepse variind în general între şase luni şi doi ani.

Unii membri ai organizaţiei de elevi au reuşit să scape din mâna poliţiei, aşa cum au fost: Silviu Socol, Gelu Novac, Remus Sofonea, Victor Metea, Ion Novac, Ioan Ilioiu şi Ioan Bărcuţean. Dintre ei, nu peste mult timp, unii vor fi găsiţi ca luptători în munţii Făgăraşului, în jurul grupului lui Ion Gavrilă.

În afară de cei menţionaţi reuşesc să mai scape de arestări şi studenţii: Ion Chiujdea, Marcel Cornea, Laurian Haşiu, Mihai Moga, Virgil Radeş. În curând vor lupta în munţi, iar cei mai mulţi vor pleca... mai sus de munţi.

Dintre cei fugiţi, Ioan Bărcuţean a stat ascuns într-un bordei situat într-o pădure lângă Felmer până în toamna anului 1950, când a fost arestat.

12.3.2. – *1949.* În vara anului 1949, elevul Ioan Victor Pica, se pare la inspiraţia lui Ion Mogoş, absolvent al aceluiaşi liceu „Radu Negru", are iniţiativa de a reorganiza formaţiunea anticomunistă a elevilor din Făgăraş, în mare parte nimicită prin arestările din mai 1948.

Pica, la rândul său, făcea parte din gruparea lui Mogoş, care încerca să organizeze tinerii satelor făgărăşene într-o formaţie de rezistenţă activă. Consider că este necesar să menţionez că Ion Mogoş constituia un model pentru Ioan Victor Pica.

Se pare că primul recrutat a fost Nicolae Comşulea, elev din Râuşor; a urmau apoi Toma Pârău din Ileni. În 1950 au fost cooptaţi, tot din foştii elevi, Ion Sasu, din comuna Hurez şi Sabin Cornea din satul Grid.

Iniţial au fost cinci elevi, apoi s-a ajuns la circa 15 persoane. La întâlnirile periodice, ale lui Mogoş, cu elevii – care aveau loc la Iaz – participau grupele lui Pica şi cea a lui Victor Metea din Ileni – compusă din Toma Blebea, Simion Ghizdaru, Ioan Simion. Mai sunt pomeniţi Ioan Roşca din Râuşor şi Ion Gheorghe Pica din aceeaşi localitate.

Ultima întâlnire de la Iaz s-a încheiat printr-o plecare precipitată, deoarece Securitatea – probabil informată – a

încercat să-i surprindă, înconjurând locul. Au trebuit să se retragă spre sat, scăpând ca prin minune.

12.4. – *Organizaţia de rezistenţă anticomunistă, muncitorească, din Braşov.* Organizaţia muncitorilor de la uzinele „Voina" – Braşov era condusă de Alexandru Fulicea. Alături de el erau Ionică Fulicea (frate), Vultur, Eugen Dordea, Dinescu, Macrea, Alexandru Salcă, Lenuţa Faina, Victoria Faina.

Organizaţia muncitorească era în legătură cu centrul studenţesc din Braşov, cu organizaţii militare şi de elevi. Este de remarcat amploarea şi complexitatea pe care o lua aici mişcarea de rezistenţă.

În toamna anului 1948, fraţii Fulicea sunt arestaţi. Ionică va muri la Gherla în 1951.

Lenuţa Faina, împreună cu un fugar, lt. Gheorghe Ionele din Arieşeni – Apuseni, are o ambuscadă cu Securitatea: au loc schimburi de focuri de armă şi în final reuşesc să fugă amândoi pe Tâmpa. Cei doi fugari ajung şi la Mănăstirea Sâmbăta, apoi în Noul-Român, apoi în Arieşeni, unde stau până în primăvara anului 1949. Pleacă spre părţile Sibiului, în zona Sebeş, Avrig, Poiana Sibiului. În Sebeş – Olt, încercând să iasă din sat sunt atacaţi de Securitate, se apără cu armele şi reuşesc să fugă.

Gheorghe Ionele pleacă la Poiana Sibiului, la familia Rodean, unde va fi împuşcat de Securitate.

În Făgăraş, de altfel ca şi în alte părţi ale ţării, apar şi grupuri mici, restrânse, sau chiar fugari solitari, aspecte ce dau măsura intensităţii terorii instaurate pe meleagurile făgărăşene.

12.5. – *Cismaş – Cândea (1948)*. Doctorul Cismaş şi notarul Cândea Ion au fugit în munţii Făgăraş, urmăriţi de poliţia politică comunistă după momentul „mai 1948".

Au stat ascunşi în zona Sărata, Porumbacu, Negoi, fără a încerca, din motive de securitate, să stabilească relaţii cu alte grupuri.

Au rămas ascunşi în munţi, ajutaţi cu multă discreţie de săteni, până în momentul când, urmare a unei trădări, au fost descoperiţi în 1954. Ion Cândea a fost ucis în grădina casei.

12.6. – *Grupul restrâns al preotului Ion David (1948)*. Începând cu toamna anului 1948, părintele Ion David, din Gura Văii, şi cumnatul său Bărdaş, din Scorei, îşi duceau viaţa ca fugari prin păduri.

În 1953, în zona situată mai sus de Scorei, sunt semnalaţi de Ion Gavrilă, care s-a întâlnit cu părintele Ion David. Preotul David găseşte adesea adăpost la preotul unit Stanislav. Părintele Stanislav facilita legăturile între luptătorii grupului Gavrilă cu doi ofiţeri superiori, comandanţi de regimente, care promit că vor interveni atunci când momentul politic va fi favorabil. După relatările oamenilor din Colun, preotul Ion David, în anul 1954 era încă fugit în păduri.

Părintele David a fost împuşcat de Securitate la 7 ianuarie 1955 în Porumbacu de Jos.

12.7. – *Dumitru Moldovan, zis Bambu (1949)*. Dumitru Moldovan era feciorul lui Vasile Moldovan din Lisa, care avea drept singură sursă de câştig o căruţă cu cai. Dumitru urmează câteva clase la liceul „Radu Negru" din Făgăraş, până în clipa în care sovieticii îi iau caii şi căruţa.

Pământ aveau puţin, iar copilul era constrâns să întrerupă şcoala. Aceasta a fost motivaţia lui Dumitru când, în noaptea de 6 spre 7 noiembrie 1949, a dat foc tablourilor „învăţătorilor omenirii" şi steagurilor roşii. Era problema personală a unui om privat de posibilitatea de a învăţa, motiv pentru care nu a avut pe nimeni asociat la comiterea „marii crime", deci nu a putut fi implicat în crimă de organizare, ceea ce ar fi fost foarte grav sub aspectul cantităţii pedepsei.

Pentru acest fapt este condamnat şi execută un an de închisoare. Deoarece după eliberarea de la Canal, în anul 1950, Securitatea îl hărţuieşte permanent voind să-l facă informator, Dumitru Moldovan fuge în 1950 în munţi.

Pleacă înarmat şi se luptă cu poterele trimise după el. Cu aceste permanente hărţuieli trece vara anului 1951. În această vară Dumitru Moldovan este semnalat în zona din apropierea muntelui Trăznita.

În toamna anului 1951 îşi construieşte un bordei, împreună cu Vasile Moldovan, tatăl său, ascunzându-se în pădure.

La 24 noiembrie 1951 sunt surprinşi de Securitate, iar Dumitru este rănit grav şi dus la spitalul din Făgăraş, apoi la Sibiu şi Braşov.

Tatăl şi fiul vor fi judecaţi în ianuarie 1953 la Braşov, fiind condamnaţi. Dumitru Moldovan la 20 de ani muncă silnică, iar tatăl său la 10 ani.

12.8. – *Toma Pârău, zis Porâmbu*. Toma Pârău din comuna Ileni, înfruntând în 1947 activiştii de partid (aşa cum s-a prezentat anterior) este obligat să părăsească satul, pribegind aproape doi ani.

În toamna anului 1949, teroarea atinge cote maxime în Ileni, în Mândra, Securitatea operând arestări printre chiaburi-inventaţi, foşti ţărănişti, simpatizanţi legionari. Este arestat şi un general, Opriş.

Se plătea rezistenţa la colectivizare, rezistenţă întreţinută tocmai de cei oprimaţi.

Toma Pârău dezertează din armată în aprilie 1950 odată cu Victor Metea şi ambii iau calea codrului.

Încep să se contureze primele forme organizate de luptători în munţi, care se amplifică în timp.

La un moment dat, la sfârşit de aprilie 1950, erau la un loc Mogoş, Mazilu, Silviu Socol, Toma Pârău, Victor Metea. Este de subliniat că Victor Metea înfiinţează organizaţii de luptă anticomunistă (reamintim numele unor membri: Blebea, Simion Ghizdaru, Ioan Coman).

Toma Pârău este descoperit, desigur tot prin trădare, în ascunzătoarea ce şi-o găsise în şura unui prieten. Securitatea înconjoară adăpostul, aduce pe mama lui Toma în faţa şirului de trăgători, spre a-l constrânge să se predea.

Au loc schimburi de focuri de armă. Cu ultimul foc, Toma se omoară, spre a nu cădea viu în mâna securiştilor. Moartea acestui om are loc în noiembrie 1950, în comuna Ileni.

12.9. – *Organizaţia comandorului Albu, din Crihalma (1949-1950)*. În satul Crihalma se găsea fostul comandor de aviaţie Albu, care participase la o organizaţie militară din Bucureşti, ce activa şi în 1949. În 1950 organizaţia era încă intactă.

În toamna anului 1950, colonelul Albu contactează grupul Haşiu-Gavrilă, solicitând de asemenea legături şi cu

organizaţia militară a căpitanului Traian Monea din Făgăraş, urmărind extinderea şi coordonarea activităţii grupurilor de rezistenţă făgărăşene.

12.10. – *Organizaţia anticomunistă iniţiată în oraşul Victoria de studenţii Duminică şi Stanciu*. Ion Duminică şi Nicolae Stanciu, studenţi la Academia Comercială din Bucureşti, ambii originari din Aluniş – Olt, fiind urmăriţi de Securitate (se pare pentru apartenenţă la grupul Arnota din nordul Olteniei), ajung ca fugari în oraşul Victoria. Iniţiază o organizaţie anticomunistă în oraş şi în localităţile învecinate. Alături de ei se pomenesc numele lui Nicolae Greavu, fost student la teologie, Ion Leluţiu, Octavian Cârje, Vasile Surdu, absolvent de liceu, Ion Monea, toţi din Olteţ. În cadrul activităţii au relaţii cu organizaţia militară din care făcea parte căpitanul Traian Monea. În momentul în care devin suspecţi în Victoria, fug în satele făgărăşene, aderând la organizaţia Mogoş.

Stanciu şi Duminică au o întâlnire cu Remus Sofonea, fugit încă din primăvara anului 1948 şi prezent în grupul Gavrilă, cunoscut fiind sub numele de „Brâncoveanu". Sofonea era originar din Drăguş.

Au fost arestaţi în noaptea de 14/15 noiembrie 1950, împreună cu membrii organizaţiei Mogoş, Stanciu fiind rănit la arestare.

Au fost condamnaţi la moarte de Tribunalul Militar Braşov în iulie 1951.

12.11. – *Organizaţia militară anticomunistă căpitan Sabin Mare (1950)*. Căpitanul Sabin Mare era un luptător înnăscut, remarcat pentru temeritatea arătată încă din vremea deportării saşilor în U.R.S.S., efectuate în 1945.

Sabin Mare era fiu de învăţător din judeţul Satu Mare. A fost deblocat din armată, făcând parte dintr-o familie de naţionalişti. Plecând din armată, se înscrie la Academia Comercială Braşov.

În anul 1950 au loc mai multe întâlniri între Sabin Mare şi grupul de luptători din munţi, prin Haşiu Adrian, Ion Chiujdea şi Ion Gavrilă.

Alături de Sabin Mare (căpitan în rezervă) este şi căpitanul activ Traian Monea. În toamna anului 1950, ambii se întâlnesc cu Haşiu şi Gavrilă în zona Hurez-Iaşi, din Făgăraş, comunicându-le acestora că Sabin Mare va pleca în străinătate pentru a lua legătura cu emigraţia românească, ca apoi să revină în ţară.

Căpitanul Traian Monea, rămas în ţară, va continua să menţină legătura între organizaţia militară anticomunistă din Făgăraş şi luptătorii din munţi. Organizaţia militară avea legături şi cu alte formaţiuni ale rezistenţei militare din ţară, care erau pregătirea pentru a acţiona într-un moment favorabil.

Sabin Mare, la plecare, recomandase făgărăşenilor de a stabili relaţii cu grupările din Argeş-Muscel, pentru a se realiza o unitate de acţiune.

După aproape trei ani, căpitanul Mare revine în ţară, paraşutat. În rezistenţa din munţii Apuseni apar la 13 iunie 1953 numele lui Sabin Mare, Gavrilă Pop, Ilie Rada.

Sabin Mare iniţiază înfiinţarea unei organizaţii de luptă în jurul personalităţii colonelului medic Ioan Munţiu.

În jurul lui Munţiu mai apar Grigore Cioloboc (judecător), Mircea zarea (student), Andrei (inginer).

Un rol primordial în activitatea organizaţiei are şi doctorul Nicolae Burlacu din Făgăraş, care avusese o condamnare politică. Doctorul Burlacu ia legătura cu mai multe ambasade, fără a reuşi să obţină vreun ajutor pentru mişcarea de rezistenţă, în sensul stabilirii unor legături cu Consiliul Naţional Român din Franţa.

Doctor Nicolae Burlacu a folosit pentru relaţiile cu străinătatea pe Ilie Rada, radiotelegrafistul grupului de paraşutişti ai căpitanului Sabin Mare.

Sabin Mare şi grupul său vor fi lichidaţi de Securitate odată cu Ion Tănase şi Golea (paraşutaţi ca şi Mare), în toamna anului 1953.

12.12. – *Grupul Mogoş – Mazilu (1949)*. În organizaţia anticomunistă de la liceul „Radu Negru" din Făgăraş, printre elevii arestaţi în 1948, au fost şi Ion Mogoş şi Nicolae Mazilu, condamnaţi la câte un an închisoare. Liberaţi în 1949, încearcă să reorganizeze grupul preexistent.

Bineînţeles că nu se vor mai putea realiza legăturile verticale nimicite în 1948. Din acest grup au mai făcut parte, printre alţii, Cornel Vlad, Ion Toma, ambii din Toderiţa, şi Octavian Vlad. Au mai fost contactaţi, în 1949, elevii: Ion Pica din Râuşor (care a primit însărcinarea de a organiza formaţiuni de elevi sau tineri în sate spre a sprijini pe cei din munţi), Benţia din Hurez, Balaban din Toderiţa. Au fost însă recrutaţi şi muncitori şi ţărani din satele învecinate.

Printre cei contactaţi de Mogoş a fost şi Gheorghe Arsu, care era fugar la acea oră. Arsu era din Râuşor.

În cadrul întâlnirilor celor din munţi se făcea educaţie net anticomunistă, bazată pe principii moral-creştine şi patriotice, fiind excluse sentimentele şovine, chiar când era vorba de ocupanţii străini.

În toamna târzie a anului 1949, Mogoş a luat parte la întâlnirea de la Iaz a subgrupurilor realizate la inspiraţia sa în jurul Făgăraşului. Aşa au fost cei din satul lui Ion Pica, apoi Mogoş a venit cu şapte flăcăi din satul său şi anume: Cornel Vlad, Octavian Vlad, Ion Gabor, Cornel Mija, Octavian Balaban, Ion Balaban, urmând cei cinci tineri convocaţi de Victor Metea din Râuşor (vezi paragraful 12.8).

După ieşirea din închisoare, în 1949, Mogoş cutreieră satele făgărăşene de sub munţi, pentru a stabili relaţii cu viitori luptători sau sprijinitori. Pretextul i-a fost furnizat de un motor de tăiat lemne, meşterit de el şi care-i deschidea porţile gospodarilor. Intenţia lui Mogoş era de a pregăti grupările pentru a acţiona într-o conjunctură externă favorabilă, când urmau să plece în munţi cu toţii, spre a se uni cu ceilalţi luptători.

În iarna 1949-1950 Ion Mogoş se adăposteşte la Reşiţa unde era şi Nicolae Mazilu, prietenul său cel mai bun.

La sfârşitul lui februarie 1950, Mogoş revine la Râuşor, reîntâlnind pe Ion Victor Pica. Îi comunică acestuia că nu se va mai prezenta la armată, luând calea codrului.

Cei doi Mogoş şi Mazilu, care trebuiau să fie încorporaţi în anul 1950, au pus în practică intenţia de a părăsi serviciul militar. Iniţial au stat ascunşi în Toderiţa şi Râuşor, apoi s-au retras în ascunzişuri.

În satul Râuşor, grupul Mogoş şi Mazilu avea susţinători şi gazde pe Valer Pică, Partenie Cosma, Zachiu Pop, Aron Comşulea.

O altă relaţie preţioasă pentru partizanii din grupul Mogoş a fost lt. Traian Monea. Tot prin Traian Zachiu, Mogoş obţine legătura cu subofiţerul Cârlig, care-i procură un pistol. Prin lt. Monea, plt. Partenie Cosma şi subofiţerul Frâncu de la Fabrica de Explozivi Făgăraş se constituie o legătură cu o organizaţie militară, relaţie importantă în perspectivă.

S-au stabilit relaţii şi cu grupul Haşiu-Gavrilă, mai ales că în acest grup erau şi elevi proveniţi din liceul „Radu Negru", cum au fost Silviu Socol, Ion Ilioiu, Remus Şofonea şi Gelu Novac, care în iulie 1950, revenind în munţi, propun lui Haşiu şi Gavrilă să se întâlnească cu Mogoş şi Mazilu.

Mogoş şi Mazilu au mai stabilit relaţii şi cu vârstnicii din sate, cum au fost: Ilie Zara din Mândra, Gheorghe Arsu din Râuşor, sau cu dr. Stancu Stroia din Făgăraş.

Grupul începe să strângă muniţie, care se găsea relativ uşor, deoarece mulţi dintre săteni lucrau la fabrica de Explozivi din Făgăraş. Cu ajutorul plt. Partenie Cosma au scos sticle incendiare şi fumigene din depozitul de armament. Aveau până şi două bombe, depozitate la un ţăran, Aron Comşulea.

În vara anului 1950, urmare a propunerii lui Socol şi Ilioiu, Ion Gavrilă îi întâlneşte pe Mogoş şi Mazilu. Cu Gavrilă erau Andrei Haşiu, Ion Chiujdea şi Laurian Haşiu. Atunci au văzut şi grupul strâns de cei doi – Mogoş şi Mazilu – care număra 20-30 de persoane. Toţi foarte tineri.

În toamna anului 1950 apar în grupul Mogoş-Mazilu doi studenţi din Bucureşti (ca loc de studii), Ion Duminică şi Nicolae Stanciu, originari din Arieşeni-Olt. Ambii vor termina condamnaţi la moarte şi executaţi la Braşov.

În aprilie 1950 Mogoş şi Mazilu au un schimb de focuri de armă cu şeful postului din Ileni, pe care-l rănesc grav. Tot în aprilie 1950, Mogoş şi Mazilu se întâlnesc cu Toma Pârău-Porâmbu, prin intermediul lui I. V. Pica. Tracasaţi, urmăriţi de Securitate, Ioan Mogoş şi Nicolae Mazilu pleacă la Pădureni, în Banat, unde, tot printr-o trădare, sunt înconjuraţi de Securitate în casa în care se găseau şi sunt asasinaţi[1].

12.13. – *Organizaţia de sprijin din Făgăraş a profesorului Mihai Novac.* În cadrul luptei de rezistenţă dusă în perioada 1944-1964, în munţi şi păduri, un rol esenţial l-au avut cei din spatele liniei de foc, care au asigurat aprovizionarea, armamentul, informaţiile, alinarea, dar au suportat apoi şi hărţuirea, schingiuirile şi moartea.

În oraşul Făgăraş, profesorul Mihai Novac iniţiază o organizaţie compusă din circa 40 de oameni, din oraş şi împrejurimi, în general intelectuali. Mai sunt menţionaţi din Făgăraş profesorii Valer Literat, Romul Ursu, protopopul Borza, Profesorul Florea şi medicul evreu dr. Schull.

Acuzaţia adusă întregului grup a fost de complot împotriva siguranţei statului, urmând anchete, procese, temniţe şi moarte.

[1] Osemintele lor au fost deshumate şi identificate, în septembrie 1995, de către A.F.D.P.R. judeţul Timiş (n.e.).

12.14. – *Organizaţia „Armata Naţională Română" – Ion Gavrilă – Adrian Haşiu (1949-1955)*. În Făgăraş, după anul marilor încercări, 1948, se va înfiinţa o organizaţie de luptă anticomunistă cu un istoric ce frizează aproape incredibilul. Foarte succint vom prezenta un fir, cât mai coerent posibil, al evenimentelor.

Existau fugari în pădurile şi munţii Făgăraş, începând mai ales cu anul 1948, dar şi de mai înainte: solitari, sau în grupuri mici, de doi până la patru oameni, separate, nefiind încă vorba de formaţiunea cunoscută sub numele de „Armata Naţională Română" a lui Ion Gavrilă şi Adrian Haşiu. În timp ce vor apărea grupările strânse în jurul lui Mogoş şi Mazilu (vezi 12.12.) cu mai multe subgrupe de tineri săteni şi elevi, organizaţia învăţătorului Pridon, a profesorului Olimpiu Borzea, de asemenea fiinţând în acel timp şi grupările din sudul crestei făgărăşene – Apostol, Arsenescu, Arnăuţoiu, Marinescu, înşiruirea respectând cronologia apariţiei lor.

Succint, lucrurile s-au petrecut astfel:

În vara anului 1948, Ion Gavrilă, student al facultăţii de Agronomie din Cluj, urmărit de Securitate, fuge la Cluj şi se angajează ca stagiar la I.A.S. Rupea, satul Jibert.

În noiembrie 1948, Ion Gavrilă află că este implicat într-unul din loturile aferente procesului „Marii Trădări Naţionale" – Pop, Bujoiu, Manu, Auschnit, Petraşcu – fiind iminentă arestarea lui.

La 24 decembrie 1948 fuge din Rupea şi, ocolind, ajunge pe plaiurile natale la Gura Văii, unde stă ascuns la un unchi al său, Vasile Lazea, începând cu februarie 1949.

Gavrilă ia legătura cu alţi fugari aflaţi în regiune, şi anume: Andrei Haşiu (fugar de la Arad din 1946, căruia i se mai spunea Baciu). El va conduce formaţiunea cunoscută mai târziu sub numele de „grupul Gavrilă". Următorii cu care ia legătura sunt Laurian Haşiu-Leu şi preotul Stanislav din Lisa (care va fi gazda întâlnirilor de noapte). Din Berivoi vor fi apoi Mihai Moga, Ion Chiujdea („Profesorul"), Gelu Radeş (student), Gheorghe Şovăială (muncitor), Nelu Novac, Silviu Socol (ambii foşti elevi). Au luat legătura, de asemenea, cu Ion Ilioiu, Remus Şofonea, Gelu Novac.

În primăvara anului 1949 îi întâlnesc pe Marcel Cornea (din Şinca Veche) şi Gheorghe Haşiu-Ghiţă (din Pojorta).

Cei fugiţi din sate, grupul Gavrilă şi grupul Mogoş-Mazilu, au ca prim obiectiv împiedicarea colectivizării în satele făgărăşene – începută în Toderiţa.

Fugarii din zona Gura Văii, în urma înăspririi hărţuielilor nou-apărutei Securităţi (la 30 august 1948), hotărăsc retragerea în munţi, începând cu data de 1 mai 1949, în zona situată pe înălţimile din susul Gurii Văii.

Gruparea se va numi „Armata Naţională Română".

Formaţiunea plecată în munţi nu va mai antrena în jurul său decât pe cei strict periclitaţi de urmărirea Securităţii – din motive şi tactice, şi strategice. Începe să se contureze o concepţie asupra modului de a acţiona.

În iarna 1949-1950, Securitatea i-a căutat permanent pe fugari, pe la rude, dar fără succes. Unii erau într-adevăr ascunşi în sate, dar un grup (Andrei, Laurian şi Ghiţă Haşiu împreună cu Ion Chiujdea) va ierna într-un bordei din zona muntelui Trăznita.

La 1 mai, cei din grupul Haşiu-Gavrilă se întâlnesc, constituindu-se o primă configuraţie a formaţiunii (alcătuită acum din Gheorghe, Laurian şi Andrei Haşiu, Ion Ilioiu, Remus Şofonea, Nelu Novac, Gheorghe Şovăială, Silviu Socol, Ion Gavrilă, Gelu Novac. Peste două săptămâni sosesc doi oameni noi din Ileni: Toma şi Victor Metea. S-a ajuns la o echipă de circa 14 luptători efectivi, în munţi.

În urma discuţiilor purtate hotărăsc împărţirea grupului mare în formaţiuni mai mici, care să pornească în direcţii diferite ca sens, spre a fi mai greu localizate, creând o falsă impresie de ubicuitate şi o prezenţă mult mai numeroasă de luptători decât era în realitate.

O întâlnire interesantă are loc în 1950 între căpitanul Sabin Mare şi grupul Gavrilă, prin Ion Chiujdea. În toamna anului 1950, continuă întâlnirile directe între Gavrilă şi militari – cpt. Sabin Mare şi lt. Traian Monea, iar în octombrie 1950, Gavrilă se va întâlni cu colonelul Albu din Crihalma.

Vara şi începutul toamnei anului 1950 găsesc grupele de luptători în diferite puncte ale masivului Făgăraş şi chiar peste Olt.

Trebuie menţionată ambuscada provocată de Securitate la 8 septembrie 1950, mai sus de Sâmbăta, în Bândea, când o echipă de cinci securişti, printre care o femeie, se dau drept grupul Arnăuţoiu (ştiut fiind că în acel grup era şi Maria Plop), anunţând că vor să întâlnească grupul Gavrilă. Întâlnirea are loc, dar întâmplarea îi aduce pe veritabilii Arnăuţoi. Securiştii cad în ambuscadă, afară de ultimul, plt. Bârsan, care e trimis la Securitate spre a anunţa „succesul" obţinut.

În noaptea de 14 spre 15 noiembrie 1950 camioanele Securităţii au intrat în satele Râuşor, Mândra, Părău, mergând la adrese precise pentru a aresta gazde şi găzduiţi. Au avut loc ambuscade. Au fost arestaţi Gheorghe Arsu, rănit, şi Silviu Socol. Tot atunci a fost prins şi Ion Duminică, iar în noaptea de 13/14 noiembrie 1950, la Făgăraş, a fost luat şi Nicolae Stanciu. În 6/7 noiembrie 1950, în comuna Părău, în casa învăţătorului Pridon este asasinat Marcel Cornea, iar gazda, Pridon, împreună cu Virgil Radeş sunt arestaţi. În comuna Râuşor au fost arestaţi Iacob Juncu, plt. Partenie Cosma, Toma Metea, toţi cu familiile. De asemenea a mai fost arestat Dragoş Gheorghe, iar din Mândra, Ilie şi Nicolae Zară. Iacob Cornea, tatăl lui Marcel, este arestat, schingiuit şi dus să identifice cadavrul fiului său. Liberat, ajuns acasă, se sinucide.

Nopţile de groază din noiembrie 1950 se continuă cu alte valuri de arestări, în Râuşor, Ileni, Mândra, Toderiţa, Copăcel, Hârşeni, Hălmeag, Părău. Redăm doar câteva nume: dr. Halmaghi, plt. Cârlig, lista fiind foarte lungă. După aceste noi ridicări de oameni, rămân în munţi luptătorii grupului Gavrilă, şi anume: Ion Gavrilă, Ion Chiujdea, Gheorghe Şovăială, Ion Novac, Gelu Novac, Andrei Haşiu, Gheorghe Haşiu, Laurian Haşiu, Remus Şofonea, Victor Metea, Ion Pop şi Ion Ilioiu.

Începând cu Crăciunul 1950 încep să fie aduse în închisoarea Braşov loturile de făgărăşeni arestaţi. Tot în vremea Crăciunului, Toma Pârău este ucis în şura casei unchiului său, Dumitru Cornea, de faţă fiind şi mama lui Toma.

Ion Gavrilă împreună cu Ion Ilioiu, Remus Şofonea, Ion Chiujdea, Nelu Novac, Gheorghe Şovăială şi Victor Metea,

sunt găzduiţi începând cu decembrie 1950 la familia Vasile Mureşan, din Dăişoara.

În martie 1951 părăsesc Dăişoara şi se urcă în adăpostul celor trei Haşiu de pe muntele Trăznita.

În 1951 au mai venit lângă luptătorii din munţi medicul Vasile Munteanu, Octavian Munteanu, Gheorghe Haşiu şi Cornilă, socrul lu Fileru.

La 1 mai 1951 grupul Gavrilă-Haşiu pleacă din adăpostul de la Trăznita, despărţindu-se în grupuri mai mici, conform tacticii aplicate şi cu un an înainte.

În luna mai 1951 au avut loc noi arestări masive în satele făgărăşene Râuşor, Ileni, Hurez, Toderiţa, Iaşi, Copăcel, Pojorta, Olteţ, precum şi în oraşul Făgăraş. Anchetele s-au făcut la Sibiu.

În iulie 1951 au loc procesele loturilor făgărăşene. Sentinţele s-au pronunţat în curtea închisorii. Din primul lot au fost condamnaţi la moarte în contumacie: Ion Gavrilă, Ion Chiujdea, Ion Şovăială, Ion Novac, Gelu Novac, Andrei Haşiu, Laurian Haşiu, Gheorghe Haşiu, Remus Şofonea, Ion Ilioiu, Toma Pârău (Porâmbu), Victor Metea, Ion Mogoş, Nicolae Mazilu, Ion Pop. Trebuie subliniat cinismul Securităţii şi justiţiei militare, care condamnă la moarte oameni deja asasinaţi de Securitate.

Dintre cei prezenţi au fost condamnaţi la moarte: Silviu Socol, Nicolae Stanciu, Ion Duminică.

Virgil Radeş şi Gheorghe Arsu au fost condamnaţi la câte 15 ani.

Din lotul al doilea – „lotul Pridon" – au fost condamnaţi la moarte: Ion Pridon, Traian Morari, Dumitru Cornea, Partenie Cosma, Traian Monea.

Cei condamnaţi la moarte au fost executaţi în scurt timp, în afară de învăţătorul Ion Pridon şi Traian Moraru, care împreună cu Dumitru Cornea au murit în subpământurile Jilavei.

12 septembrie 1951 este ziua reîntâlnirii grupurilor răzleţite peste vară pentru a pregăti iernarea şi cu intenţia de a disipa forţele Securităţii, obligate în acest mod să urmărească mai multe grupuri, mai greu de depistat.

La 14 septembrie Securitatea încearcă să nimicească grupul Gavrilă-Haşiu prin intermediul unui fals grup de partizani venit din Vrancea.

Constrâns de Securitate, este introdus în grup şi un partizan veritabil din Bucovina, Vasile Motrescu, care-i previne însă pe cei din grupul Gavrilă, salvându-i de la moarte.

În ambuscadă au căzut cei trei securişti din echipă.

Motrescu revine în Bucovina, fuge în munţi, fiind arestat şi executat în cele din urmă la închisoarea Botoşani.

Iarna 1951-1952, grupul celor trei Haşiu a petrecut-o în adăpostul de la Trăznita.

La sfârşitul lui februarie 1952, la Voivodeni, Adrian Haşiu este ucis de Securitate prin trădare.

În martie 1952, Ion Gavrilă încearcă să transmită un mesaj, prin notarul Câlţea din satul Şona, către Comitetul Naţional Român din Franţa.

În vara anului 1952 Securitatea porneşte o campanie intensă pentru distrugerea partizanilor, utilizând şi trupe purtate cu elicopterele în muntele Dara.

Trupele înconjoară munţi întregi, încercând să-i captureze pe luptători.

În iarna anului 1952/1953 grupul Gavrilă rămâne în munte, pe Valea Laiţei: Gelu Novac, Remus Şofonea şi Ion

Ilioiu alegând Valea Vişţişoarei, iar Victor Metea, Gheorghe Şovăială şi Nelu Novac dispărând undeva pe Văcărea.

La 10 noiembrie 1953 Securitatea trimite 30 de camioane cu trupe pe Valea Arpăşelului, la Cârţişoara, la Porumbac şi la Avrig, fără a reuşi să-i găsească pe luptătorii din munţi.

În luna mai 1954, la Şercăiţa, într-o ambuscadă, sunt răniţi Ion Gavrilă şi Ion Chiujdea.

La 20 august 1954, într-o ambuscadă, pe Valea Avrigului, Ion Ilioiu este grav rănit. Va fi chinuit luni de zile, cei de afară vor crede că a murit în luptă.

Începând din aprilie 1955, Securitatea întinde o capcană celor din munţi, cu ajutorul unor trădători, afirmând că-i ajută pe fugari să treacă în Grecia. Au căzut mulţi în această cursă şi au plătit cu viaţa.

La 10 mai 1955, în casa profesorului Olimpiu Borzea, moare Remus Şofonea, în urma unei împuşcături la genunchi.

La sfârşitul anului 1955, din grupul luptătorilor din Făgăraş scăpaseră doar trei inşi: Ion Gavrilă, Ion Ilioiu şi Virgil Radeş.

Ion Gavrilă, acest „brad neîndoit", a mai rezistat 20 de ani fără a fi prins.

12.15. – *Organizaţia „Pridon" (1948-1949)*. În satul Părău, deci în partea estică a judeţului Făgăraş, învăţătorul Ion Pridon, fost voluntar în războiul din 1916, întors acasă cu gradul de căpitan în rezervă, organizează pe voluntarii rămaşi din cele două războaie, precum şi pe gospodarii din satele învecinate, într-o formaţie denumită „Vulturii", care avea drept obiectiv formarea unei „a doua linii" pentru sprijinirea luptătorilor activi.

În 1948-1949, învăţătorul Pridon împreună cu alt învăţător mai tânăr, Ion Boamfă, iar din primăvara lui 1949 împreună cu studentul Marcel Cornea, cu dr. Halmaghi şi cu învăţătorul Ion Ciorbă din Grid, au organizat oamenii din sate, şi timeri, şi bătrâni, pe plutoane, pe localităţi, cu jurământ militar, cu parole, într-o organizaţie de luptă anticomunistă. În această formaţie erau încadrate chiar şi femei.

Menţionăm că între cei încadraţi, din comuna Părău, în organizaţia „Vulturii" se pomenesc numele: Nicolae Noară, ţăran, Ioan Cerbul, ţăran, Ioan Sansebeş, croitor, Gheorghe Noară, Ion Buta, Iacob Şuler.

Pe lângă legăturile pe plan local, învăţătorul Pridon era în legătură cu unii oameni politici din Bucureşti şi cu militari din Braşov.

Pridon avea legătură şi cu un grup similar, iniţiat tot de un veteran din primul război mondial, Clem, în satul Comana de Jos.

După arestare, învăţătorul Pridon a fost condamnat la moarte şi ţinut la Jilava, în camerele condamnaţilor la moarte, până la expiere, de altfel ca şi ţăranul Dumitru Cornea din Ileni, sau ţăranul Dumitru Moraru din Pădureni (Banat).

12.16. – *Organizaţia Olimpiu Borzea (1952-1955)*. În partea apuseană a Ţării Făgăraşului fiinţa organizaţia anticomunistă sub conducerea profesorului Olimpiu Borzea din Viştea de Jos.

Această formaţiune era în relaţii cu grupul lui Ion Gavrilă prin Remus Şofonea, începând cu 1952, având ca principal obiectiv susţinerea cu armament, alimente, materiale şi informaţii, adeseori vitale.

Printre membrii organizaţiei, sunt menţionaţi: medicul Lucian Stanciu, învăţătorul Pompiliu Stanciu, Gheorghe Borzea, Ion Bucelea (student din Viştea de Sus), Vasile V. Bucelea, Vasile Bucelea, Ion Sofariu (Nicapopii), Victor Geamănu, Marcu Oană, Liviu Fogaraş, Ioniţă Greavu din Noul-Român, preotul Nichita Bălescu din Viştea de Sus, preotul Cornel Dascălu din Arpaşu de Jos, preotul Ţeţu din Corbi, preotul Neagoe, preotul Pavel Borzea din Viştea de Jos, preotul Hariton Ieşeanu din Sâmbăta de Jos, preotul Victor Dâmboi, preotul Ghindea, învăţătorul Vasile Petraşcu, Octavian Popa Iov, Ion Cristea din Viştea de Sus, profesorul Ion Grovu din Sâmbăta de Sus, Remus Budac, profesor din Cârţa, învăţătoarea Elisabeta Malene, ofiţerul Dumitru Costăchescu, inginerul Ion Şandru, Antonie Grapă din Viştea de Sus, Nicolae Burlacu, medic din Făgăraş, de asemenea Ion Şandru, tatăl inginerului Ion Şandru, şi Petronela Negoşanu, sora inginerului Ion Şandru.

La 10 martie 1955, învăţătorul Olimpiu Borzea este arestat de Securitate şi constrâns să accepte să dea informaţii despre cei din munţi. Acceptul a fost formal, Borzea comunicând luptătorilor din munţi cele întâmplate, lansând alarma prin formula convenită pentru asemenea situaţii: „Viştea a căzut".

De altfel, Olimpiu Borzea a fost arestat la 10 noiembrie 1955 şi condamnat de Tribunalul Militar al Regiunii a III-a Cluj prin sentinţa nr. 1369/1957.

13. Fetea – Noul Săsesc, jud. Sibiu

După 23 august 1944, în faţa pericolului fărădelegilor armatei de ocupaţie, populaţia a încercat să se apere formând „gărzi naţionale" sau, în altă parte, „gărzi cetăţeneşti". Formaţiunile, instituite şi în conformitate cu ordinul nr. 45000/octombrie 1944, emis de Inspectoratul General al Jandarmeriei, au luat fiinţă şi în jurul Mediaşului, la iniţiativa a trei studenţi în Medicină. Acest grup a devenit nucleul unui grup de rezistenţă activă, stabilit în pădurile Fetea, în apropierea comunei Noul Săsesc.

Acest punct de rezistenţă a fost iniţiat de Teofil Mija, Aurel Ursu şi Ion Golea. În adăpostul pădurii s-au construit buncăre de armament şi alimente. S-a lucrat săptămâni în şir la construirea adăposturilor. Deplasările din şi spre sate se făceau numai noaptea şi numai prin păduri, evitându-se drumurile publice. Armamentul a fost procurat atât din depozitele rămase după trecerea frontului, cât şi de la Legiunea de jandarmi din Sighişoara. Aveau de asemenea şi un post de emisie-recepţie, cu care lucrau schimbând mereu locul de transmise, pendulând între Mediaş şi Bratei. Radiotelegrafistul grupului era Maruşca.

După terminarea buncărelor, cei ce munciseră la Fetea au plecat spre rosturile lor. În adăposturile de acolo şi-au găsit refugiul sute de oameni, în intervalul de timp 1945-1948.

Tot acolo s-a aflat, până în 1948, centrul de organizare şi coordonare a activităţii anticomuniste din acea parte a Transilvaniei. Acţiuni propriu-zise de luptă s-au desfăşurat în special în anii 1945-1946, durând până în 1948, când declanşarea marilor arestări la 15 mai 1948 a dus la descoperirea buncărelor din pădurea Fetea şi arestarea aproape a tuturor celor ce s-au perindat de-a lungul timpului pe acolo.

14. Apuseni – Alba – Cluj

14.1. – *Grupul Dabija.* Maiorul Dabija era originar din Galaţi. Căsătorindu-se cu fata protopopului Cârnaţiu din Turda, se stabileşte în Transilvania. Participase la războiul anticomunist, unde pentru deosebită competenţă şi acte de

bravură este decorat cu cele mai înalte decoraţii, devenind cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”.

În februarie 1949 îşi stabileşte la Runculeţul Graşilor, de pe Muntele Mare, locul de adăpost şi apărare. Aici construieşte un bordei întărit cu grinzi rotunde de brad, destul de încăpător şi prevăzut cu paturi suprapuse,. Alături de „cazemată” au construit un bordei îngropat ce servea ca depozit. Se estimează că numărul celor angajaţi într-un fel sau altul în activitatea grupului Dabija a fost de circa 400-500 de oameni.

În noaptea de 3 spre 4 martie 1949, o companie de Securitate, venită din regiunea Cluj, împreună cu securişti din Câmpeni şi cu numeroşi activişti de partid culeşi din zonă, încercuiesc tabăra grupului Dabija şi toată noaptea o ţin sub tirul armelor. După o încercare de a sparge încercuirea prin aruncarea unor grenade, încercare în urma căreia au reuşit să scape şapte oameni, între care şi maiorul Dabija, s-a aşternut liniştea. Muriseră în adăpost cinci luptători: patru bărbaţi, precum şi soţia maiorului. Printre cei morţi se număra şi Ion Cigmăian. Din rândul celor 150 de securişti au murit trei. Dintre partizani au mai fost luaţi 14 prizonieri. Între cei scăpaţi din încercuire, în afară de maiorul Dabija, sunt menţionate numele lui Alexandru Macavei, Traian Macavei, Traian Ihuţ, Ioan Mişu, Cornel Pascu.

După luptă, chiar a doua zi, un pluton de soldaţi şi câţiva tineri din Bistra s-au reîntors la locul luptei, au distrus parţial bordeiul, au aruncat cele cinci cadavre în beciul-depozit, au azvârlit pietre, bârne şi pământ peste morţi şi au surpat apoi beciul, considerându-l mormânt. Peste un timp, ciobanii din partea locului au îngropat cadavrele spre a le proteja de fiarele din păduri.

Securitatea începe vânătoarea sistematică a celor scăpaţi de pe Muntele Mare, precum şi a celor ce i-au ajutat.

- Nicolae Dabija este trădat şi prins pe Valea Dobrei, spre Gârde.

- Cornel Pascu, din Benic-Alba, care participase la luptele din martie, este omorât peste patru zile, într-o ambuscadă, în pădurea Cricăului. Tot atunci vor fi omorâţi şi Ştefan Popa şi Nicolae Moldovan. În această luptă, Alexandru Maxim este grav rănit la picior. Este arestat, va fi judecat cu loturile Dabija şi condamnat la m.s.v., dar Securitatea nu se mulţumeşte cu atâta: va fi luat din închisoare şi asasinat la 2 aprilie 1950.

- La 9 martie 1949, în localitatea Mesentea – Alba, sunt ucişi în casa Silviei Butnaru, Traian Gligor şi Traian Mârza.

- Ioan Turcu, elev din Vingard, va fi ucis în anchetă în aprilie 1949 la Securitatea Alba Iulia, unde de asemenea va muri şi Sabin Solomon.

- În noaptea de 5 spre 6 martie 1949 sunt împuşcaţi, la Aiud, în casa lor, Ioan Tiutiu şi soţia sa, Istina.

- La 7 octombrie 1949, sunt ucişi de Securitate în Cheile Runcului, Budnea Obreja zis Blagu şi Miron Pui din comuna Ocoliş, satul Lunca Largă.

- În seara zilei de 20 august 1950 vor fi asasinate de Securitatea Turda încă trei persoane:

- Ion Trifa (fratele episcopului Viorel Trifa), pe Dealu Muntelui, aproape de Bistra;

- Traian Pop, ucis lângă Bistra;

- Ion Andreşel (bunicul Alexandrinei Pop din lotul Dabija). Cadavrul era fără încălţăminte, unghiile de la picioare şi mâini erau smulse. Locul crimei: lângă Poarta Întrecailor – Bistra.

Procesul grupului Gabija începe la 30 septembrie 1949. Din primul lot, şapte persoane au fost condamnate la moarte şi executate la 28 noiembrie 1949 la Sibiu (Nicolae Dabija, Titus Onea, Ioan Scridon, Gheorghe Opriţă, Traian Mihălţan, Augustin Raţiu, Silvestru Balfea), iar alte cinci persoane, condamnate la m.s.v., vor fi ridicate din penitenciare şi asasinate de Securitate la Cluj patru luni mai târziu, la 2 aprilie 1950. Acestea au fost: Alexandru Pop, Mihai Angheluţă, Simion Moldovan, Nicolae Niţescu, Alexandru Maxim. Se pare că persoanele implicate în luptele de pe Muntele Mare au fost împărţite şi au servit ca materie primă pentru 12 sau 13 loturi de judecată.

14.2. – *Grupul Leon Şuşman (Valea Arieşului)*. Leon Şuşman, avocat din Ocna Mureş, din cauza convingerilor politice, este constrâns de autorităţile comuniste să devină fugar. Pleacă împreună cu fratele său, Gheorghe Şuşman, în Ponor, fiind primiţi şi adăpostiţi de pădurarul Nicolae Jurj. În casa familiei Jurj rămân până în anul 1946, când pleacă pe Valea Arieşului, ajungând într-un centru al românismului ardent, Poşaga.

Pe Valea Arieşului, Leon Şuşman rămâne în casa lui Vasile Crişan, împreună cu alţi potenţiali luptători, până în ziua de 18 iulie 1957, când sunt înconjuraţi de Securitate. Are loc o confruntare armată în care sunt împuşcaţi mortal Leon Şuşman şi preotul Simion Roşa, iar gazda, Vasile Crişan, din satul Segagea, comuna Poşaga, este rănit şi arestat. În aceeaşi zi au mai fost arestaţi Teodor Trâncă şi Ilie Vlad. Urmează arestările din 4 august 1957, când sunt ridicaţi mulţi oameni din Poşaga, seriile celor ridicaţi de Securitatea Cluj continuând până târziu în toamnă, o ultimă grupă fiind întemniţată la 20 octombrie 1957.

Numărul celor arestaţi, condamnaţi penal sau deportaţi din Poşaga este impresionant. Se pare că au fost implicate 140 de persoane, iar în Bărăgan au fost deportate 58 de familii, circa o treime din sat.

Menţionăm, dintre toţi, numele celor condamnaţi la moarte şi executaţi: Vasile Bicuţ, Vasile Crişan, Vasile Răfăilă, Gheorghe Şuşman, Teodor Trâncă, Ilie Vlad.

14.3. – *Grupul Ionescu Diamandi (Muntele Băişorii)*. În zona Băişoara a acţionat un grup de luptători anticomunişti destul de numeros, care era condus de căpitanul Ionescu Diamandi. La un moment dat, se spune, Ionescu Diamandi a ocupat chiar localitatea Băişoara, arestând autorităţile locale timp de 24 de ore.

Armata şi Securitatea au înconjurat locul unde se găseau Ionescu Diamandi şi oamenii săi. După înfruntarea şi arestări, au urmat represalii sălbatice. Securitatea din Cluj, condusă de lt. col. Mihail Patriciu-Weiss, care a comis numeroase crime, a dispus şi în acest caz uciderea a şapte oameni arestaţi, nejudecaţi. Aceştia au fost: Victor Mare, Vasile Mare, Samson Muntean, Avram Ihuţ, Traian Ihuţ, Ioan Ihuţ şi Gligoruţ (?).

Octavian Voicu de la Securitatea din Turda a fost cel ce a condus echipa care i-a asasinat pe cei şapte oameni în ziua de 9 august 1949.

Lotul adus în faţa instanţei militare ar fi cuprins 71 de inculpaţi, dacă luăm în considerare şi pe cei ucişi înaintea procesului. Crimele însă au continuat.

Din lotul judecat, doi oameni, Samson Vâtcă şi Ştefan Vâtcă, condamnaţi ambii la 10 ani, au fost asasinaţi de Securitate după proces. Prin sentinţa nr. 937/1 decembrie 1950, sunt condamnaţi la moarte trei inculpaţi: Ionescu Diamandi, Simion Gălbează şi Iosif Codorean. Au fost

executaţi (conform certificatului de deces al lui Ionescu Diamandi) în ziua de 15 mai 1951.

14.4. – *Grupul Teodor Şuşman (Răchiţele – Cluj)*. Teodor Şuşman, fost primar vreme îndelungată în Răchiţele, fiind căutat de autorităţile comuniste fuge în munţi împreună cu feciorii săi mai mari, Teodor şi Avisalon. (Menţionăm că Teodor Şuşman nu este rudă cu Leon Şuşman de la Poşaga)

În toamna anului 1948 grupul Şuşman poposeşte la Ponor, în casa pădurarului Mihai Jurj, care împărtăşeşte vederile anticomuniste ale Şuşmanilor şi acceptă participarea la organizaţia ce ia fiinţă. În iarna 1948/1949 cei trei Şuşman stau ascunşi în Răchiţele, pentru ca în primăvara lui 1949 să fugă din nou în munţi. În august 1950 Securitatea asediază locuinţa lui Mihai Jurj, dar acesta reuşeşte să scape, refugiindu-se şi el în munţi. Odată cu el fuge şi un unchi al său, Roman Oneţ, de asemenea urmărit de Securitate. Familiile rămase acasă, atât Şuşman cât şi Jurj, sunt hăituite de Securitate, încât soţia lui Mihai Jurj, Lucreţia, fuge şi ea în munţi în octombrie 1950. La grupul Şuşman se alăturaseră oameni din Răchiţele, Nuţu Bortoş şi Gheorghe Mihuţ, precum şi Ion Ciotea din Călata. Grupul număra acum 9 persoane. Necazurile se abat asupra familiilor rămase acasă: Ecaterina Şuşman moare în urma chinurilor, iar ultimii doi copii, Emil şi Romolica, sunt arestaţi. Un al cincilea Şuşman, Traian, ispăşeşte pedepse prin închisori, la Canal, în Bărăgan. În toamna anului 1951 Securitatea declanşează o mare ofensivă împotriva celor din munţi, alcătuind potere chiar şi din cei din Răchiţele, bineînţeles obligaţi.

După ce Teodor Şuşman se sinucide, Securitatea încercuieşte în vara anului 1952 zona muntoasă în care se găseau refugiaţi ceilalţi. În lupta care s-a dat au fost ucişi Gheorghe Mihuţ, Ion Ciotea şi Nuţu Bortoş. Zona în care activaseră Şuşmanii până acum era valea Someşului, valea Bătrânei şi a Ponorului, sub înălţimile Padeşului. Cei rămaşi după această luptă se despart în două: fraţii Şuşman se îndreaptă spre Brăişor, iar familia Jurj pleacă în munţii Bihorului. Supravieţuiesc până în 1954, când îi surprinde Securitatea. Mihai Jurj este ucis. Roman Oneţ şi Lucreţia Jurj sunt arestaţi. În 1955 Tribunalul Militar Oradea îl condamnă la moarte pe Roman Oneţ (va fi şi executat), iar pe Lucreţia Jurj la m.s.v.

În noaptea de 1/2 februarie 1958, Avisalon şi Teodor Şuşman – fiul, sunt încercuiţi în Brăişor. Luptă până la terminarea muniţiei, Securitatea dă foc şurei în care erau adăpostiţi şi... s-au mai găsit două cadavre carbonizate.

În 22-24 iulie 1958, la Tribunalul Militar Cluj are loc procesul grupului Şuşman, în care nu mai este prezent nici un Şuşman. Toţi muriseră, adică... fuseseră ucişi.

14.5. – *Grupul Gheorghiu-Mărăşeşti (Secuieni)*. În 1948, profesorul Gheorghe Gheorghiu-Mărăşeşti pune bazele unei organizaţii de luptă anticomunistă intitulată „Echipa Cruce şi Spade". Activitatea grupului a constat la început din procurarea de armament, materiale şi din multiplicarea de manifeste.

În octombrie 1948, profesorul Gheorghiu se deplasează la Secuieni, unde intenţionează să-şi desfăşoare activitatea. Pentru 14 martie 1949 urma ca o echipă compusă din 16 luptători să-şi înceapă acţiunile. La 9 aprilie 1949 are loc o ciocnire între Securitate şi cei din grup, Ioan Torcea fiind împuşcat, lângă gara Huedin. Din acest moment încep arestările. Au fost judecaţi şi condamnaţi

prin sentinţa nr. 1539/23 septembrie 1949, cu pedepse între 10 şi 25 de ani. Şi totuşi, două luni mai târziu.

În noiembrie 1949, Securitatea Cluj ridică din celulele nr. 52-56, din penitenciarul Cluj, pe Gheorghe Gheorghiu-Mărăşeşti (profesor), Aurel Potra (ofiţer), Nicolae Pituru (farmacist) şi Gavrilă Forţu (profesor), pe care îi asasinează la Zam – Sâncrai (lângă Huedin).

14.6. – *Valea Drăganului*. Pe Valea Drăganului, medicul veterinar Iosif Gheorghe Capotă iniţiată ajutorarea partizanilor din zonă. Alături de el vor fi Alexandru Dejeu, Gheorghe Farcane şi alţii.

– Dr. Iosif Capotă a fost condamnat la moarte (prin sentinţa nr. 908/1958) şi executat în penitenciarul Gherla (adresa penit. Gherla nr. 1947/28 mai 1992);

– Alexandru Dejeu a fost împuşcat de Securitate în 1957;

– Gheorghe Farcane, ţăran din Bihor, moare în închisoarea Gherla în anul 1961.

15. Grupul Răstoliţa – Topliţa

În zona Topliţa, în munţi, era un grup de rezistenţă care menţinea legătura cu Târgu Mureş prin intermediul căpitanului (r) Alex. Grigorescu, al lui Ion Gheorghiu (student de la Iaşi) şi al doctorului în ştiinţe economice Cengher.

Toţi trei lucrau, pentru acoperire, în Răstoliţa, fiind însă urmăriţi.

Are loc o primă ciocnire, din care scapă datorită intervenţiei, nescontată de securişti, a lui Ion Gheorghiu. Dar, nu după mult timp, cei trei vor fi arestaţi. După o anchetă bestială de şase luni de zile, vor fi readuşi la Răstoliţa, pentru a fi asasinaţi de Securitate şi aruncaţi pe marginea drumului. Va apare o nouă groapă comună în România[1].

16. Zona Gherla – Cluj

16.1. – *Fizeşu Gherlei*. În 1949 Securitatea ucide pe Gheorghe Moldovan (tatăl) şi Gheorghe Gh. Moldovan (fiul), considerându-se că aceştia erau instigatorii principali în determinarea oponenţei oamenilor la colectivizarea satului, situat la 4 km est de Gherla.

La 1 septembrie 1950, tot din Fizeşu Gherlei vor fi ucişi de Securitatea Cluj, pentru motive asemănătoare, alţi doi ţărani: Ioan I. Băruţ şi Alexandru I. Săcui.

16.2. – *Dealu Niculei (Nicula)*. Nicula, localitate situată la sud de Gherla, este locul unde Securitatea ucide pe Ioan Ionescu pentru oponenţă la colectivizare. Această crimă se petrece în anul 1949.

16.3. – *Ţaga – Sântejude de Vale*. În localitatea Ţaga, situată la 12 km sud de Fizeşu Gherlei, şi în Sântejude de Vale, satul alăturat, sunt asasinaţi în anul 1949, pentru împotrivire la comunizare, trei ţărani: Ioniţă Mihălean a Prinţului, Ioan Moldovan a Păvăloaie şi Simion Mureşan.

16.4. – *Ceanu Mare*. Localitatea Ceanu Mare este situată în partea sudică a judeţului Cluj, la 18 km nord de Câmpia Turzii. Aici, Securitatea ucide pe Mihăilă Cuc.

17. Bihor

17.1. – *Răscoale ţărăneşti în jud. Bihor.*

[1] În 1994 osemintele lor au fost deshumate, făcându-se şi o slujbă de pomenire.

Biharia: În iunie 1949 are loc o răscoală contra colectivizării. Ca urmare, au fost arestaţi şi anchetaţi circa 200 de locuitori. În final, 16 persoane au fost reţinute la penitenciarul din Oradea. Într-o noapte, în luna septembrie 1949, Securitatea a scos din penitenciar pe doi oameni dintre cei reţinuţi şi i-a dus înapoi la Biharia, unde au fost asasinaţi. Aceştia au fost Dorobanţ Francisc (împuşcat în mijlocul satului) şi Szabo Peter (împuşcat la marginea satului).

La 29 iunie 1949 se declanşează răscoala ţăranilor din comunele Ucuriş, Girişul Negru, Belfir, Tăut, Cociuba Mare, Tinca, Batâr, Talpeş, Gurbediu, Cănaşd, Ianoşda, Berechiu (Simiclăuş), Bicaci, Homorog, Susag, Coroiu, Craiova, Marginea, Barcău, Ghida, Cohan ş.a.

După 1 august 1949 trupele M.A.I. ocupă satele răsculate. Efectivele dispuse sunt de ordinul a 5 companii şi 4 plutoane. S-au adus trupe şi de la Centrul de Securitate Fălticeni.

Satele sunt încercuite cu trupe, intrarea şi ieşirea din localitate sunt interzise, în sate patrulează armata, populaţia este supravegheată continuu.

Sunt executaţi imediat 16 ţărani, iar dintre arestaţi şi anchetaţi (în număr mare, de ordinul sutelor) sunt deportate la începutul lunii 295 de persoane.

Un bilanţ succint al represiunii pe comune, în 3 august 1949:

Ucuriş: Au fost împuşcaţi şapte ţărani (în ceafă):

- Alexandru Mateoc (împuşcat lângă biserică);
- Florea Mateoc (împuşcat lângă şcoală);
- Ion Mateoc (împuşcat lângă fântână);
- Ion Bodeanu (împuşcat la intrarea în sat);
- Ion Mateoc – fiul (împuşcat după o săptămână);
- Ion Florea Aderii (de loc din Valea Holodului);
- Ioan Panda.

Au fost deportate în satul Pecineaga – Constanţa 15 familii (45 de persoane).

Girişul Negru: Au fost ucişi:

- Ion Bolog – Harhon (împuşcat fără somaţie);
- Gheorghe Botton (împuşcat fără somaţie);
- Silviu Sârbu (împuşcat în faţa primăriei).

Au fost deportate 9 familii (28 de persoane) în satul Valea Seacă, comuna Valul lui Traian. Durata deportării, pentru unii, a fost de 7 ani. După debarcarea în gara Basarabi, la zece zile, moare acolo Petre Tărău a Petriţii.

Belfir: Au fost împuşcaţi:

- Kiak Laczi;
- Lörincz Sany.

Au fost deportate trei familii (12 persoane).

Tăut: A fost împuşcată o persoană, iar cinci familii (21 persoane) au fost deportate.

Cociuba Mare: Au fost deportate patru familii (16 persoane).

În deportare, nesuportând înstrăinarea, se spânzură Dan Florea.

Tinca: A fost ucis, în faţa primăriei din Batâr, fostul notar Vasile V. Sucigan. Au fost deportate 6 familii (24 persoane).

Talpeş: Au fost deportate 5 familii (28 persoane).

Gurbediu: A fost deportată o familie (4 persoane).

Cănaşd: A fost deportată o familie (4 persoane).

Coroiu: Au fost deportate 16 persoane.

Batâr: A fost împuşcată o persoană: Crăciun (?). Au fost deportate 6 familii (24 persoane).

Craiova: Au fost deportate 24 persoane.

Bicaciu: Au fost deportate 2 familii (8 persoane).

Ianoşda: A fost deportată o familie (4 persoane).

Berechiu (Simiclăuş): A fost deportată o familie (4 persoane).

Susag: Au fost deportate 17 persoane.

17.2. – *Grupul Aurel Şandru*. Lotul acuzat şi judecat pentru activitate anticomunistă, care urmărea răsturnarea ordinii statale, l-a avut ca şef pe inginerul Aurel Şandru. Grupul a fost judecat de Tribunalul Militar Cluj în ziua de 14 martie 1949, preşedintele completului fiind colonelul Vasile Vlasiu.

Inginerul Şandru a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică.

Este interesant de cunoscut apartenenţa profesională a celor 55 de inculpaţi:

- Profesori, învăţători 12
- Ingineri 10
- Funcţionari 10
- Notari 6
- Muncitori 6
- Avocaţi 4
- Medici 2
- Preoţi 2
- Plugari 2
- Artişti 1

18. Maramureş

18.1. – *Valea Izei*

18.1.1. – *Gavrilă Mihali Ştrifundă (Borşa)*. După 23 august 1944, în cadrul acţiunilor de rotunjire a graniţelor, sovieticii încearcă şi anexarea Maramureşului istoric. Omul ales pentru aceasta este Ivan Odoviciuc, impus de ocupanţi drept prefect la Sighet. La 28 ianuarie 1945, printr-o „adunare a poporului", acesta îşi oficializează funcţia de prefect şi solicită prin telegrame trimise lui Stalin, ca şi Kievului, anexarea Maramureşului la U.R.S.S

Reacţia românească vine prin Mihali Ştrifundă, primarul din Borşa, care porneşte un marş pe valea Izei spre Sighet. Se adună mii de oameni, din toate localităţile de pe Iza şi din văile adiacente. Marşul s-a oprit la Vadul Izei, căci între timp au fost stopate şi pretenţiile lui Odoviciuc. Totuşi, la Vadul Izei au fost ucişi Gheorghe Tucală şi Ion Ivaşcu, poate şi alţii de care nu ştim. Mihali Ştrifundă este urmărit de N.K.V.D. şi de Siguranţa Generală. În 1949 este arestat, parcurge Canalul, iar în 1951 revine la Borşa, iubit de oameni şi hăituit de Securitate. În 1958 este rearestat şi sfârşeşte în penitenciarul Botoşani, în anul 1961. Nu puţini din cei care l-au urmat pe Ştrifundă au luat calea codrului, fiind vizaţi şi urmăriţi.

18.1.2. – *Dragomireşti-Sălişte.* Rezistenţa din Dragomireşti a fost iniţiată de Ion Popşa în anul 1948-1949. Şeful grupului a fost Ion Ilban, plugar din Dragomireşti, care avea legătura cu Ion Popşa. Alături de Ion Ilban au fost 38

de persoane judecate şi condamnate prin sentinţa nr. 191/9 martie 1951. Câţiva participanţi: dr. Gavrilă Iuşca, Petre Hotico, Ion Zubaşcu, Ilie Zubaşcu, Dumitru Jurca, Ion Neţ, cpt. med. Gheorghe Vancu ş.a.

În luna mai 1949 grupul este descoperit de Securitate, iar cei cunoscuţi de securişti fug în pădure. Mai târziu, acest grup este depistat la moara lui Dumitru Petrovan. Fug atunci în Ţibleş, unde se întâlnesc cu Gheorghe şi Dumitru Paşca. Rămân împreună. În vara şi toamna anului 1949 au loc ciocniri cu Securitatea.

În februarie 1950, la Şandra, în Tibleş, un membru este ucis în luptă. Impresionaţi de represaliile sălbatice aplicate de Securitate familiilor şi sătenilor, cei din grup se predau în toamna anului 1950. Dintre toţi, Gheorghe Paşca se retrage în părţile Săliştei de Sus şi rezistă mulţi ani.

18.1.3. – *Ieud.* La iniţiativa fraţilor Vasile şi Ion Popşa, studenţi originari din Sighet, se înfiinţează la Ieud o formaţiune anticomunistă, la care participă preotul Ioan Dunca-Joldea, Vasile Hotico, Alexandru Chindriş, Ion Dunca, Mihai Vlad ş.a.

De Paşti, în 1949, trebuiau să se întâlnească toţi la Ieud. Securitatea a fost informată de trădători şi a înconjurat curtea lui Gavrilă Dunca. În noaptea de 3/4 mai 1949, Vasile Popşa este ucis, corpul fiindu-i purtat pe străzile Sighetului. Sunt arestate peste 100 de persoane, dar Vasile Hotea, Ioan Rus, Vasile Tivadar scapă şi, prin Vasile Paşca din Târgu Lăpuş, ajung în Ţibleş.

18.1.4. – *Rozavlea*. Grupul din Rozavlea a fost iniţiat de Ion Popşa. Din formaţiune făceau parte Gheorghe Popan-Cuşnereanu, Ştefan Taud-Buzdug, Ioan Petrovan ş.a.

Când sunt depistaţi cei din Ieud, cei din grupul Rozavlea fug şi ei spre Ţibleş.

18.2. – *Valea Someşului – Rebra, Rebrişoara, Parva*. În zona Năsăudului, un fost ofiţer, Leonida Bodiu, din Poiana Ilvei, iniţiază o formaţiune anticomunistă, intitulată – atunci sau mai târziu – „Garda Albă". Au angrenat în procesul formării acestei organizaţii 64 de persoane.

Activitatea acestora a început în anul 1948, ca în 15 februarie 1949 sa aibă loc primele arestări.

La 24 iunie 1949 au fost asasinaţi de Securitate, fiind ridicaţi din arest, următorii:

- Leonida Bodiu, din Poiana Ilvei;
- Dumitru Toader, din Rebra;
- Ioan Burdeţ, din Rebrişoara.

Asasinatul a fost comis în Dealul Crucii, corpurile neînsufleţite fiind aruncate într-o groapă comună.

Este de subliniat că în sentinţa dată la 10 noiembrie 1949 de Tribunalul Militar Cluj sunt condamnaţi – la 25 de ani primul şi la 20 de ani ceilalţi doi –, deşi fuseseră ucişi cu cinci luni înainte.

18.3. – *Budeşti*. Vasile Dunca avea un mic nucleu de rezistenţă în Budeşti. În grup erau şi Vasile Şerban, Vasile Gherman, Ion Frunzilă, Puiu Şandor, Ion Andreica (din Călineşti), Vasile Tomoioagă şi Gheorghe Dunca (din Borşa).

Într-o ambuscadă care a avut loc la Călineşti, Vasile Dunca şi (?) Părăscău sunt împuşcaţi de plutonierul Coza.

18.4. – *Sălniţa, comuna Vima Mică*. Grupul de rezistenţă din satul Sălniţa era alcătuit din Ioan Ciocan, Ioan Marc şi Nicolae Marc.

Depistaţi fiind de Securitate, Nicolae Marc este împuşcat în picior, nu mai poate fugi, este arestat şi în final condamnat.

Ioan Ciocan şi Ioan Marc sunt ucişi de Securitate în iarna anului 1949, în zona comunei Vima Mică.

18.5. – *Ţibleş, 1949–1954*. între anii 1949 şi 1953, acţionează în Ţara Lăpuşului o grupare de rezistenţă condusă de Nicolae Pop al lui Ichim din Lăpuşul Românesc. Grupul avea circa 20 de membri, numărul fluctuând în timp.

Nicolae Pop şi Vasile Hotea îl eliberează pe Vasile Paşca, după ce acesta fusese arestat de Securitate.

Grupul Ţibleş avea în componenţă şi pe o parte din cei fugiţi din grupul Ieud. În 1950 li se ataşează şi şapte tineri fugiţi din armată, care au stabilit legătura cu Nicolae Pop prin preotul Ion Dunca-Joldea. Nicolae Pop face o hemipareză şi, pentru a nu le fi celorlalţi o povară, se predă la 1 ianuarie 1953. Tot în ianuarie 1953 este arestat şi Vasile Paşca, iar în februarie este prins şi Ion Mâţ.

Atunci se pare că grupul avea 17 membri. În martie 1953 este omorât Vasile Hotea. Ichim Pop (grav rănit) şi cu Aristina Pop (copii ai lui Nicolae Pop) sunt arestaţi. Din supravieţuitori şi din cei care i-au ajutat a fost format un lot de circa 70 de persoane, care a fost judecat de Tribunalul Militar Oradea, pronunţându-se sentinţa nr. 89/1954.

18.6. – *„Grupul" Vasile Blidaru – Odeşti*. Impropriu numit grup (doar poate în măsura în care au fost luaţi în considerare şi cei care l-au ajutat cu alimente sau eventual găzduire), Vasile Blidaru constituie un caz aparte prin faptul că a haiducit, în general singur, din momentul în care a fugit în munţi, adică din 15 august 1949.

Familia i-a fost arestată. El dispare din ţară în perioada 1951-1953. se presupune că a fost în Italia. Revine în 1953 şi devine un justiţiar. Pe toţi cei ce l-au asuprit – pe el sau pe familia lui – i-a pedepsit, pe unii rănindu-i, pe alţii ucigându-i.

În 1958, în vinerea Rusaliilor, a căzut în luptă la Huta.

*

* *

Foarte succint s-a încercat o schiţare a formelor de rezistenţă anticomunistă întâlnite de noi în mărturii şi documente. Lucrarea este desigur imperfectă, parţială. Fiind vorba de o sinteză la nivelul datelor obţinute, ne propunem tipărirea, cândva, a lucrării extinse, completată cu bibliografia utilizată.

Aşteptăm cu recunoştinţă completările şi rectificările necesare, binevenite unei lucrări lipsite de aportul documentelor, închise în arhive.

Constantin Voicescu (Bucureşti)

OAMENI AI BISERICII ÎN REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN MUNŢII ŞI CODRII ROMÂNIEI

La rezistenţa anticomunistă din munţii şi codrii ţării noastre au participat oameni din toate categoriile sociale. Nu au lipsit feţele bisericeşti – preoţi şi călugări – din mânăstiri sau din parohiile învecinate centrelor de rezistenţă.

Informaţiile pe care le avem până în prezent ne permit doar să creionăm subiectul, urmând ca elemente descoperite ulterior să-l completeze.

Pe lângă faptul că mulţi dintre cei hăituiţi de regimul comunist au găsit adăpost în mânăstirile şi schiturile din munţi, acestea s-au implicat, în multe cazuri, în rezistenţa activă propriu-zisă.

Un securist relata că lichidarea grupurilor de „bandiţi" din munţi – se referea la muntele Buila – a fost extrem de grea, fiindcă „răzvrătiţii" erau extrem de dârji „şi aveau puncte de sprijin şi de aprovizionare în sate, *dar în special la mânăstiri*" (subl.ns.)[1].

Istoria rezistenţei împotriva comunismului de la noi este aproape necunoscută de poporul român şi desigur, cu atât mai mult, de către străini. De aici, necesitatea cercetărilor, studiilor şi a dezvelirii adevărului şi în sectorul acesta.

Vom prezenta, pe scurt, în limitele propuse şi în nădejdea altor informaţii, feţe bisericeşti din grupurile de rezistenţă anticomunistă care au activat în spaţiul geografic al Carpaţilor româneşti, inclusiv în munţii Dobrogei, în răstimpul 1944 – 1961 – 1962. Vom porni din obcinele Bucovinei şi vom încheia inelul în zona Maramureşului.

I. De rezistenţa anticomunistă din Bucovina este legat numele *stareţului Paulian de la Mânăstirea Putna.*

Lupta anticomunistă a lui Constantin Cenuşă din comuna Putna a început încă din februarie-martie 1944 şi a fost îndreptată împotriva hoardelor sovietice care ocupaseră Bucovina. După peregrinări prin Maramureş şi Bucureşti, urmărit şi hărţuit de N.K.V.D., se întoarce în Bucovina, unde organizează rezistenţa şi lupta anticomunistă în perioada 1 februarie 1946 – august 1951. Până la urmă a trebuit să se predea, a fost judecat şi condamnat la muncă silnică pe viaţă. Eliberat din temniţă în 1964, a murit acasă, în condiţii suspecte, ca atâţia alţii.

Soţia lui, Maria Cenuşă, figură de legendă, a fost arestată de opt ori în timpul luptelor din zonă, chiar şi când era însărcinată. A fost supusă la chinuri cumplite, pentru a-şi denunţa soţul. Copilul născut în detenţie îi era luat din când în când, încât mama ajunsese într-o stare vecină cu nebunia. Securitatea îi urmărea pa toţi cei care voiau s-o ajute. De frică, nimeni nu mai îndrăznea să-i calce pragul.

[1] V. în cartea lui G. Boldur-Lăţescu, *Genocidul comunist în România*, vol. II, Bucureşti, 1994, p. 94.

Numai *stareţul Mânăstirii Putna, Paulian,* a avut cutezanţa să înfrunte neomenia securiştilor şi, împreună cu soţia arhitectului Joja, s-o ajute şi să-i poarte de grijă[1].

Actul acesta de ajutorare şi elementară solidaritate umană şi creştină cu cel prigonit şi în suferinţă i-a fost socotit stareţului Paulian ca o crimă de colaborare cu „bandiţii" care voiau să răstoarne „cel mai uman regim politico-social din lume"! Aşa s-a ajuns la ceea ce s-a numit de către Securitatea şi „justiţia" comunistă „crimă de ajutor", categorie în care au fost încadraţi toţi cei care au îndrăznit să-i ajute pe luptătorii anticomunişti; ei au plătit greu această îndrăzneală, de multe ori chiar cu viaţa.

II. În zona munţilor Bistriţei şi Stânişoarei – Rarău, Durău – pe o suprafaţă ce cuprindea 4-5 judeţe, au activat, începând cu anul 1948, „Gărzile lui Decebal", organizaţie de mare anvergură, înfiinţată şi condusă de dr. Gheorghe Vasilache.

Un nucleu al acestei organizaţii a fost în grija *stareţului de la Schitul Rarău, ieromonahul Filaret Gămălău.* Schitul a avut un rol important în sistemul de legături şi aprovizionare al diferitelor puncte ale organizaţiei. În urma arestărilor masive din zonă, la sfârşitul anului 1949, părintele Filaret a fost condamnat şi a luat drumul închisorilor, până în 1964, când a fost eliberat. Este în viaţă şi locuieşte în comuna Crucea de pe Bistriţa, la poalele Rarăului.

Tot pentru activitate anticomunistă, în cadrul „Gărzilor lui Decebal", a fost arestat în 1949 *ierom. Hrisostom Asavei de la Schitul Durău.* Alţi şapte *călugări* de la acelaşi schit, printre care şi *Ioasaf Marcoci*, au fost arestaţi şi condamnaţi pentru ajutorul dat luptătorilor din munţi de sub comanda doctorului Gheorghe Vasilache.[2]

III. În ţinuturile vrâncene, grupul de luptători condus de profesorul Ion Paragină, licenţiat în litere şi filosofie, şi de Mihai Timaru, ofiţer de carieră, scos de comunişti din cadrul armatei, şi-a propus „menţinerea în Vrancea a unui spirit de frondă împotriva comunizării şi menţinerea făcliei Rezistenţei până la marea insurecţie", cum precizează Ion Paragină[3]. Acelaşi martor ne înfăţişează şi structura grupului: „Eram foşti legionari, liberali, ţărănişti, foşti militari şi oameni care nu făcuseră politică militantă niciodată. *Eram în schimb un tot unitar anticomunist* (subl. ns.). Dacă altădată aceste grupări politice se ciocneau între ele, comunismul acum le unise. Pe noi nu ne interesa decât profilul moral, dârzenia fiecăruia şi mai ales puterea sa de jertfă"[4].

Cei 25-30 de luptători din munţi aveau legături strânse cu oameni de-ai lor din mai toate localităţile din zonă, prin care se întreţinea spiritul de frondă şi de „împotrivire la comunizarea sufletului românesc". Un rol important în organizarea acestora l-au jucat *Schiturile Muşinoaiele şi Brazi*. Ele au fost puncte de legătură şi de aprovizionare a luptătorilor. Acestea, prin sprijinul efectiv al

[1] Fond A.F:D:P.R., filiala Bucureşti, *Manuscris Bucovina* (A.F.D.P. Bucovina).
[2] A.F.D.P., *Rarău-Durău.*
[3] Idem, *Vrancea*, p. 10.
[4] Ibidem, p. 12.

respectivilor *stareţi*: *ieromonahii Evghenie Hulea şi Teodosie Filimon*.

Despre ierom. Teodosie, stareţul Schitului Brazi, Ion Paragină, care-l vizita adesea, spune că „era un om voinic şi energic. Avea orizont politic şi filozofic”[1]. Pentru că se ştia urmărit, stareţul nu mai dormea în chilia lui. Îşi făcuse un culcuş în tufele din grădina schitului. Până la urmă a fost nevoit să părăsească chinovia, stabilindu-se în tabăra luptătorilor – de fapt, o altă chinovie. Ce a însemnat prezenţa stareţului în tabără rezultă din relatările martorilor Ion Paragină şi Mihai Timaru.

Părintele Teodosie, spune Ion Paragină, „ne făcea în pădure nişte mâncări după reţete improvizate de el la condiţiile noastre de viaţă”... „Stareţul lua ceaunul de pe foc, îl băga la mijloc între noi, făcea semnul crucii cu o lingură de lemn peste conţinutul ceaunului, binecuvânta masa, iar noi, cu lingurile direct în ceaun, ne ospătam flămânzi”. Dar mai ales, stareţul îi hrănea cu merinde duhovniceşti, cum relatează Mihai Timaru: „Toată această atmosferă de viaţă spirituală şi de trăire patriotică, pe care o duceam în grup, era întreţinută de părintele stareţ de la Schitul Brazilor, părintele Filimon Teodosie, care duminica oficia slujbe religioase, ţinea predici, ne citea din Evanghelie, ne vorbea despre viaţa lui Iisus”[2].

Luptătorii acestui grup au ascultat slujba Sfintei Învieri a anului 1949 în Satul Nou, invitaţi de *pr. Butnaru* (?)*. Îmbrăcaţi ţărăneşte, au rămas necunoscuţi în mulţimea credincioşilor.

Unul din preoţii de vază ai Vrancei, *Ştefan Marcu* din Nistoreşti, vechi luptător anticomunist, era sfătuitorul fraţilor Paragină.

S-ar putea sintetiza starea de spirit a luptătorilor din Vrancea prin cuvintele lui Paragină: „Iubeam pe Dumnezeu, Creatorul a toate, iubeam fierbinte neamul şi ţara românească, iubeam dreptatea şi libertatea omului, aveam ataşament faţă de o autentică democraţie şi pentru spiritul înalt şi etic al politicii. La baza acţiunilor noastre nu sta ura, ci dragostea”. Privitor la adversari, spune: „ura împotriva lor nu sălăşluia în inima noastră”[3].

În toamna anului 1949, acţiunile Securităţii se înteţesc. Printre cei arestaţi erau şi *stareţul Evghenie Hulea şi ierodiaconul Nichifor* (?) de la Schitul Muşinoaiele. Cădea astfel un punct de rezistenţă, din care pricină grupul a avut de suferit, mai ales în privinţa alimentaţiei.

Până la urmă, prin trădare, sunt prinşi Paragină şi Timaru şi, treptat, treptat, cad şi ceilalţi din munţi, unii fiind împuşcaţi, alţii luând drumul cumplitelor puşcării comuniste.

Pe lângă preoţii amintiţi mai sus, care au fost arestaţi şi condamnaţi, mai trebuie amintiţi şi alţi preoţi din loturile judecate în legătură cu rezistenţa din Vrancea. Aşa au fost: *pr. Calotă* (?) din Crucea de Sus, jud. Vrancea, şi *pr. Focşăneanu I. Petru*, condamnat pentru ajutorul dat

[1] Ibidem, p. 6.
[2] Ibidem, p. 14.

* Semnul (?) aşezat după un nume propriu indică prenumele necunoscut.
[3] Ibidem, p. 10.

luptătorilor din munţi (hrană, mijlocire de comunicaţii etc.). Pr. Focşăneanu a murit la Gherla în 1955, din pricina bătăilor şi schingiuirilor suportate în izolarea închisorii, unde fusese pedepsit pentru că îndrăznise să oficieze Slujba Învierii în temniţă.

IV. În munţii şi codrii Dobrogei, rezistenţa armată împotriva comunismului a fost condusă de aromânul Gogu Puiu, fiul preotului din comuna Mihail Kogălniceanu, reîntors în 1947 din emigrare[1]. Pentru o mai bună organizare, zona Babadagului a fost pusă sub comanda fraţilor Fudulea. Acţiunea a început în 1948, printre luptători fiind şi numeroşi români macedoneni. Numărul morţilor căzuţi în luptă şi al celor condamnaţi la moarte şi la ani grei de închisoare este foarte mare.

Printre aceştia, mulţi au fost oameni ai bisericii:

– *Tasu (Anastasie) Fotu*, student la Teologie, conducea grupul de rezistenţă din com. Mihai Viteazu.

– *Pr. Gheorghe Şerban* din com. Corbii de Jos, judeţul Constanţa, condamnat pentru participare activă la Rezistenţa din Dobrogea, a fost împuşcat la Baia Sprie în primăvara anului 1951, sub pretextul evadării, întrucât protestase înaintea ofiţerului politic Alexandru împotriva muncii forţate din mină[2].

– *Pr. Gh. Comănici* din com. Nuntaşi, judeţul Constanţa, a fost arestat pentru activitate în grupul Babadag.

– *Pr. Ion Stere*, tată a cinci copii, din com. Lunca, judeţul Tulcea, a activat în grupul Babadag şi a fost condamnat la 25 ani[3].

– *Pr. Dumitru Mihăilescu*, din com. Ciocârlia, judeţul Constanţa, împreună cu Gh. Filiu din Cobadin şi cu scriitorul Alexandru Scărişoreanu, a iniţiat în 1946 un comitet pentru organizarea luptei anticomuniste, alăturându-se ulterior grupului de rezistenţă al lui Gogu Puiu. Părintele Mihăilescu a fost arestat la 18 iulie 1949. Organele Securităţii l-au bătut crunt şi i-au devastat casa în prezenţa copiilor. A făcut parte dintre arestaţii care, având condamnare limitată, a fost ucis de Securitate cu transporturile morţii, în 1950.

– *Pr. Georgescu* (?) a făcut parte din grupul lui Gh. Filiu.

– *Pr. Aurel Lazarov* din com. Savain, judeţul Tulcea, a participat activ la activitatea grupului Babadag.

– *Pr. Necşulescu* din com. Târguşor, judeţul Constanţa, împreună cu consăteni de-ai săi, a luat legătura cu luptătorii din zona Babadagului (Fudulea, Haşoti etc.), pentru a organiza rezistenţa împotriva comunismului alături de alte sate. A fost arestat în 1949.

În Dobrogea a luat fiinţă şi Mişcarea Naţională de Rezistenţă, din care făceau parte cu precădere intelectuali, învăţători şi preoţi. Preoţii arestaţi şi condamnaţi în 1952 pentru participarea la această organizaţie, au fost: *pr. Gh. Vasiliu*, Cernavodă, condamnat la 5 ani, *pr. Oprişan Ion*, Ostrov, 6 ani, *pr. Bolocan Filimon*, Saligny, 18 ani, *pr.*

[1] Olimpia Catană, Taşcu Beca, *Rezistenţa*, Constanţa, 1995, p. 17.
[2] Ibidem, p. 128.
[3] A.F.D.P., *Dobrogea*, p. 7.

Samoilă Teodor, Cernavodă, 16 ani, *pr. Popescu Stelian*, Constanţa, 20 ani, şi *pr. Popovici* (?) din Lunca – Tulcea. De Sfintele Paşti 1952, în celulele Securităţii din Constanţa, aceşti preoţi au oficiat Slujba Învierii, în condiţii de temniţă.

V. Pe versantul sudic al Făgăraşilor, pe Topolog, în cuprinsul judeţelor Argeş, Muscel şi Dâmboviţa, au acţionat, începând din 1948, grupurile mari de rezistenţă armată anticomunistă conduse de Gheorghe Arsenescu, Toma Arnăuţoiu şi profesor Dumitru Apostol.

Pe lângă acestea, aproximativ în acelaşi perimetru, au desfăşurat activitate de rezistenţă şi alte grupuri, mai mici şi mai puţin cunoscute.

Cei care se angajaseră în această luptă anticomunistă aveau conştiinţa că se împotrivesc lucrărilor Satanei. De aceea, au fost mereu cu gândul la Dumnezeu, căruia Îi cereau ajutorul. Într-o seară a Săptămânii Patimilor din anul 1949, Cei de pe Tpolog au fost spovediţi de *un preot* dintr-un sat apropiat şi apoi, în dimineaţa Sf. Paşti, au fost împărtăşiţi într-o casă izolată. „Cuminecătura luată spre curăţire n-a fost luată în zadar. Cei mai buni dintre noi aveau să apară în faţa Marelui Judecător în foarte scurt timp", mărturiseşte unul dintre supravieţuitori. Ciocnirile din aceeaşi primăvară cu unităţile de Securitate aveau să se soldeze cu multe jertfe, cu mulţi morţi, cu arestări şi cu ani grei de temniţă.

Printre cei care au sprijinit grupul Apostol, prin ajutoare şi găzduiri, au fost *pr. Hodoroagă* (?) din Cărpiniş şi *pr. Ion Popa*, cumnat cu Dumitru Apostol, din valea Danului, ambii arestaţi.

Din grupul de pe Topolog făceau parte şi *pr. Nicolae Donescu* din Şuici, omorât de securişti pentru că botezase copilul familiei de luptători Silişteanu, născut în pădure, *pr. Haralambie Dinescu din Şuici,* ucis în 1952, *pr. Rudeanu* (?) care fusese învăţător în Rm. Vâlcea, mort în urma bătăliilor din timpul anchetei[1].

Gruparea colonelului Arsenescu a activat în zona Muscelului o primă perioadă, până în toamna anului 1948, când s-au produs primele arestări. A continuat apoi în zona Nucşoara, alături de Toma Arnăuţoiu, până în vara anului 1949, când, din motive tactice, cele două grupări s-au separat. Toma Arnăuţoiu a rămas în jurul Nucşoarei, iar Arsenescu s-a retras spre restul zonei.

La începutul activităţii lor, col. Arsenescu şi ceilalţi din grupul de conducere au mers la Schitul Cetăţuie, com. Cetăţeni – Muscel, unde au redactat textul unui jurământ de credinţă pentru Neamul românesc şi regele Mihai, prin care se legau să lupte, până la moarte, împotriva comunismului. Jurământul l-au depus înaintea stareţului mânăstirii, *ierom. Pimen Bărbieru*, unul dintre sprijinitorii de nădejde ai luptătorilor din zonă. Părintele Pimen a trecut prin focul închisorilor, a ajuns la penitenciarul Tg. Ocna, unde erau adunaţi deţinuţii t.b.c.-işti, şi după eliberare s-a stabilit la mânăstirea Sinaia, de unde a plecat către Domnul.

[1] Traian Golea, *Rezistenţa armată împotriva comunismului 1944 – 1960,* în „Memento", periodic Timişoara, A.F.D.P., *Argeş*, p. 26.

Şi în această zonă, rezistenţa împotriva comunismului a consemnat numeroase feţe bisericeşti.

Din grupul de la Câmpulung-Rucăr făceau parte *pr. Cotenescu* (?) de la Stoieneşti şi *pr. Muşătescu* (?) din Suslăneşti, arestaţi în 1949.

Pr. Nicolae Mănescu din Câmpulung muscel, ai cărui nepoţi din partea soţiei erau fraţii Arnăuţoiu, a fost arestat şi condamnat ca tăinuitor al luptătorilor din munţi (sent. 174/21 sept. 1959). A murit în închisoarea Botoşani la 13 iulie 1961[1]

Pr. Victor Popescu din Brădetu a fost arestat la 19 aprilie 1959 şi condamnat la 8 ani închisoare. A decedat după eliberare.

Tot din grupul Arnăuţoiu au făcut parte şi *preoţii Ilie Dragomirescu* din Câmpulung şi *Mihai Enescu*, mort în închisoare.

O activitate deosebită în jurul luptătorilor din acest grup au avut: *pr. Ion Drăgoi* din Nucşoara, *pr. Ion Constantinescu* a cărui fiică a născut în închisoare o fetiţă pe care a botezat-o Libertatea-Justiţia, şi *pr. Nicolae Andreescu.* De altfel, aceşti preoţi au şi fost condamnaţi la moarte, prin sentinţa 107/19.05.1959, şi executaţi la Jilava în 18 iulie 1859.

Din celelalte grupuri de rezistenţă ale acestei zone geografice au făcut parte: *pr. Gheorghe Tomescu* din Ţigăneşti-Topolovenu, mort în închisoarea din Botoşani în 1961, *Ionel Vălimărean*, licenţiat în teologie, şi *preoţii Georgescu Băbeni* (?) şi *Purima* (?) dintr-o formaţie de rezistenţă din jurul Târgovişte[2].

VI. Pe versantul dinspre Transilvania al munţilor Făgăraş rezistenţa armată anticomunistă a fost condusă de Ion Gavrilă-Ogoranu, cel care a scris „Brazii se frâng dar nu se îndoiesc". Luptele din zona Făgăraşului în anii 1948-1955 au fost crâncene şi s-au soldat cu multe jertfe şi cu ani grei de temniţă, ca „mărturie că acest colţ de ţară nu şi-a plecat capul de bunăvoie în faţa comunismului"[3].

Dintre oamenii Bisericii care au participat la lupta anticomunistă în Ţara Făgăraşului suntem în măsură să numim doar o parte (mai puţin de jumătate, cum mi-a mărturisit personal Ion Gavrilă), şi anume: *pr. Ion David*, (greco-catolic), *pr. Moldovan* (?) (greco-catolic), *pr. D. Ghindea* (ortodox), ucis de Securitate, *pr. Dascălu* (?) (ortodox), *pr. Burs* (?) (ortodox), *pr. Ieşean* (?) (ortodox), *pr. Florea* (?) (ortodox), *pr. Pascu* (?) (ortodox), *pr. Victor Dâmboi* (ortodox). Nădăjduim ca în curând să aflăm şi numele celorlalţi.

VII. De luptele din zona Arnota este legat numele *ierom. Iosafat* de la Schitul Pahomie, schit aşezat la poalele muntelui Buila – Vânturariţa din masivul Căpăţânii, într-o zonă sălbatică, până nu demult izolată de lume, la care se poate ajunge pe Valea Cheii, numai cu piciorul. Despre acest chit, prof. Gh. Boldur-Lăţescu spunea că „a avut un rol extraordinar în sinteza dintre credinţa creştină

[1] A.F.D.P. *Argeş*, p. 46-47.
[2] Ibidem, p. 8.
[3] Ion Gavrilă-Ogoranu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. I, Timişoara, 1993, p. 7.

strămoşească şi rezistenţa armată anticomunistă ce s-a desfăşurat timp de aproape un deceniu în munţii Olteniei”[1].

În privinţa aceasta, o strălucire deosebită au adus schitului cei 45 de ani de sihăstrie ai părintelui Iosafat şi mai ales sprijinul efectiv dat nucleelor de luptători anticomunişti din zonă.

Organele de represiune n-au reuşit însă să aibă dovezi concrete împotriva sihastrului, dată fiind extraordinara sa isteţime şi discreţie. Foarte desele arestări şi torturile îndurate nu l-au îngenuncheat.

La un moment dat, Securitatea a avut intenţia unor măsuri extreme: să lichideze şi să desfiinţeze schitul; dar cunoscând marea popularitate a sihastrului şi de teama unor ridicări masive al e localnicilor, aceasta nu s-a petrecut. Ultimele nuclee de rezistenţă din zonă au fost lichidate prin anii 1957-1958. Ierom. Iosafat a rămas mai departe la schit, slujind Domnului şi Neamului, conştient că – aşa cum mărturisea – „Dumnezeu încearcă popoarele, dându-le stăpâniri ticăloase, şi atunci oamenii trebuie să-i dovedească, prin credinţă şi tărie, că sunt vrednici de alte stăpâniri, mai bune”[2].

În 1987 a fost ucis mişeleşte. Prof. Boldur Lăţescu, care l-a cunoscut personal, se îndoieşte că ar fi vorba de o crimă în scop de jaf şi i se pare mai plauzibilă ipoteza suprimării de către Securitate – aşa cum s-a întâmplat şi cu alţii – a unui luptător împotriva comunismului, martor ce ştia prea multe despre fărădelegile puterii comuniste şi despre eroismul rezistenţei din munţi în perioada 1949-1957.

Maica Olga Gologan a fost *stareţă a Mânăstirii Bistriţa* şi a participat efectiv la acţiunea grupului de rezistenţă Arnota. Mireasă a lui Hristos şi mare româncă, s-a străduit ca maicile să fie educate în spiritul iubirii de Dumnezeu şi Neam. Când ţara era în impas, aduna maicile în biserică şi le spunea: „Rugaţi-vă cu lacrimi, căci ţara este în primejdie”[3].

În toamna lui 1948, un grup de intelectuali, în frunte cu dr. Ilie Niculescu, luptând împotriva comunismului, au hotărât organizarea unui grup de rezistenţă armată în munţi. După ce au ales zona Arnota, câţiva din iniţiatori au coborât la mânăstirea Arnota şi au constatat că, în caz de nevoie, vor putea apela la ajutorul călugărilor de aici.

La Mânăstirea Bistriţa s-a vorbit pe faţă cu Maica Stareţă. Unul dintre luptători, Sergiu Popescu, o cunoştea bine, încă din 1936, şi mai discutase cu dânsa şi după venirea comuniştilor la putere. I-a mărturisit dorinţa de a organiza tabăra de la Arnota şi i-a cerut sprijinul. Maica Olga a făgăduit tot concursul, ceea ce a şi făcut. Alimentele aduse pentru tabără erau de multe ori lăsate în mănăstire şi apoi transportate sus. Când apăreau piedici în sistemul de aprovizionare al taberei, maiac le trimetea luptătorilor alimente din cămara mânăstirii, şi, mai mult, uneori o maică le ducea mâncarea caldă[4].

O fostă elevă a liceului-orfelinat Bistriţa, de pe lângă mânăstire, mărturisea: „Noi, elevele, auzisem că în munţii din împrejurimi sunt partizani şi că maicile îi ajută. Le

[1] G. Boldur-Lăţescu, *op. cit.* p. 92.
[2] Ibidem, p. 95.
[3] A.F.D.P. *Arnota*, p. 1.
[4] Ibidem, p. 2.

vedeam cum o luau pe potecă spre munte, cu găleţile de mâncare. Ele spuneau că se duc la porci". În munte, Securitatea a găsit săculeţi de pânză ai mânăstirii, în care se punea mâncare pentru luptători[1].

Trebuie consemnat şi faptul că *pr. Constantinescu* (?) din Costeşti a fost de acord cu înfiinţarea grupului de rezistenţă armată de la Arnota şi a promis că, împreună cu fratele său, va acţiona în vederea realizării unei reţele de aprovizionare.

Cele necesare pentru tabără au fost procurate tot de la maica stareţă Olga Gologan, precum şi de la ţăranii din comunele apropiate. Bagajele de prisos ale celor conduşi spre tabără erau lăsate la Mânăstirea Bistriţa.

Pentru starea de spirit a luptătorilor din tabăra de la Arnota este semnificativă mărturia unui supravieţuitor: „Trăim în rugăciune, cu convingerea că suntem ocrotiţi de o putere dumnezeiască"[2].

Până la urmă, grupul de rezistenţă a fost depistat. Securitatea a împânzit zona. Mânăstirea era supravegheată îndeaproape. Securiştii rămâneau zile întregi în mânăstire. Şeful Securităţii din Vâlcea, Filip, făcea personal vizite măicuţelor.

În preajma Sfintelor paşti ale anului 1949, în Vinerea Mare, cei din tabără aşteptau să mai sosească de la Bucureşti un grup de studenţi din care făcea parte şi *studentul teolog Tomescu* (?). Dar, în locul sosirii studenţilor, postul de observaţie anunţă că omul de legătură ce urca în tabără este urmărit de trei suspecţi. Erau agenţi ai Securităţii. Doi dintre ei au fost prinşi şi în tabără s-a format un tribunal pentru judecarea lor. Procurorul a propus condamnarea la moarte, pentru trădare de Neam şi Ţară. Sentinţa: „Achitaţi", urmând ca în dimineaţa zilei de Paşti securiştii să fie eliberaţi, după ce vor ciocni un ou roşu cu adevăraţii ostaşi ai neamului. În noaptea Paştilor, însă, tabăra a fost încercuită şi atacată, fără somaţie. Ion Pavel a fost trimis să-i scoată din zonă pe cei doi prizonieri. A fost secerat de mitralieră (primul căzut), după ce i-a eliberat pe securişti.

Mai târziu, la mina Baia Sprie, prin 1950-1952, Gabriel Bălănescu, aflând de sentinţa din procesul securiştilor, a zis: „Acest gest sublim fixează grupul Arnota de-a pururi în istoria neamului românesc"[3].

Căderea grupului din tabăra Arnota le-a zguduit adânc pe maicile şi elevele liceului orfelinat din Mânăstirea Bistriţa. Maica Florentina Bârdan, fostă elevă la acest orfelinat, mărturiseşte cum au fost aduşi din munte tineri împuşcaţi: legaţi de mâini şi de picioare, puşi pe o bârnă, erau purtaţi de securişti şi aruncaţi într-o groapă cu var, la poarta mânăstirii. Maicile mai în vârstă nu le-au dat voie elevelor să iasă din mânăstire, ci le-au adunat în biserică, spunându-le să se roage pentru nişte tineri patrioţi chinuiţi de Securitate.

Maica stareţă Olga Gologan şi alte trei maici, Calidonia Anghel, Nimfodora Cuştiuliţă şi Monica Pâciu, au fost arestate şi duse la Craiova. După arestarea maicilor s-

[1] Ibidem, p. 14.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem, p. 6.

au făcut cercetări în mânăstire, fiind anchetate mai multe călugăriţe. Nu s-a aflat nimic în plus; maicile ce erau acum arestate lucraseră cu mare discreţie, cu totul în secret. Ele au fost judecate de Tribunalul Militar Craiova, la 6 decembrie 1949.

În 1950, la Securitatea din Craiova, Sergiu Popescu aude în celula vecină femei plângând. Ia legătura cu ele prin bătăi în perete şi află că acolo se află maica Olga Gologan cu o altă maică. Ele i-au spus că au fost chinuite, bătute şi chiar siluite bestial.

În 1968, maica Olga se afla la un cămin pentru măicuţe pensionare[1].

Din grupul Arnota au mai făcut parte: *pr. Popescu* (?) din Morunglav, judeţul Olt, condamnat pentru ajutorul dat luptătorilor din munţi, *pr. Rădulescu* (?) din Rm. Vâlcea şi *pr. Stan* (?) din Rm Vâlcea, reţinut pentru anchetă, aşa cum rezultă din indicele alfabetic al manuscrisului Arnota[2].

VIII. În nord-vestul Olteniei a activat Mişcarea română de rezistenţă, iniţiată şi condusă de învăţătorul Dumitru Totir, Dumitru Năsărâmbă şi Nicolae Trocan, figură de legendă din acele locuri. Toţi trei au fost condamnaţi la moarte şi executaţi.

Pr. Gherasim Iscu, stareţul Mânăstirii Tismana, împreună cu călugării chinoviei, a avut legături directe şi a ajutat acest grup de rezistenţă.

Pr. Iscu, după ce a fost arestat şi chinuit de Securitate, a ajuns, grav bolnav de tuberculoză, la penitenciarul Tg. Ocna. A fost repartizat în camera nr. 4 (cameră din care cei mai mulţi au ieşit numai cu trupul, ca apoi să fie duşi dincolo de zid şi aruncaţi în gropi fără cruce şi fără nici un semn).

În noaptea Crăciunului din anul 1951, părintele Gherasim a spus fratelui de suferinţă care-l îngrijea: „În noaptea asta, trec dincolo."[3]. Fratele Costică Ţolea îi citea rugăciuni, psalmi şi Acatistul Mântuitorului. La un moment dat, părintele a spus: „Auzi? Cântă îngerii!" A deschis ochii mari, privind spre cer, printre gratiile de la fereastră, şi, cu un capăt de lumânare aprinsă în mână, a închis ochii şi a adormit în Domnul[4].

IX. În zona Banatului rezistenţa armată anticomunistă s-a grupat în trei centre: Arad-Timişoara, cu oamenii lui Ion Tănase, muntele Pietrele albe, unde activa colonelul Ion Uţă, şi Teregova, cu luptătorii conduşi de Spiru Blănaru şi de comandorul Petre Domăşnean.

De lupta anticomunistă din această parte a ţării este legat numele *pr. Alexandru Nicolici*, paroh în localitatea Teregova.

Arestat de Securitate, părintele Nicolici a fost chinuit cumplit, până şi-a pierdut cunoştinţa, încât călăii, socotindu-l mort, l-au aruncat afară, în zăpadă. După

[1] Ibidem, p. 1, 2, 14.
[2] Ibidem.
[3] Victor Stoica, *Cuvânt la comemorarea de la Tg. Ocna*, în „Din documentele rezistenţei", nr. 3, p. 182.
[4] Costică Ţolea, *La Tg. Ocna a murit un stareţ al Tismanei*, în „Din documentele rezistenţei", nr. 5, p. 284.

câteva ore şi-a revenit. Judecat şi condamnat, şi-a revenit în închisoare[1].

X. În munţii Apuseni au existat mai multe grupuri de luptători anticomunişti, conduse de maiorul Dabija, de maiorul Duma, de Ionescu Diamandi, de Teodor Şuşman şi de Leon Şuşman.

Pr. Simion Roşca, greco-catolic din com. Poşaga de Jos, fugar din toamna anului 1948, a făcut parte din grupul Leon Şuşman. Pe 18 iulie 1957, când se afla împreună cu Leon Şuşman şi cu alţi luptători în casa lui Vasile Crişan din com. Poşaga, securitatea a înconjurat casa şi, în urma unor schimburi de focuri, părintele şi Leon Şuşman au fost ucişi.

Din lotul maiorului Duma, cel care a fost condamnat la moarte şi executat la Sibiu în 1949, a făcut parte şi *pr. Lupşa* (?)[2].

XI. Maramureşul a cunoscut o puternică şi complexă mişcare de rezistenţă anticomunistă, chiar după „eliberarea" din 1944.

Pentru că prefectul Odoviciuc (un ucrainean, numit de ruşi) milita pentru realipirea Maramureşului la Ucraina sovietică, s-a produs o masivă ridicare a populaţiei maramureşene, în frunte cu primarul din Borşa, Gavrilă Mihali Ştrifundă, ajutat de numeroşi învăţători şi preoţi, printre care: *pr. Eugen Botos* din Borşa, *protopopul Gheorghe Cosma* din Dragomireşti şi *pr. Ioan Dunca Joldea*[3].

Prin anii 1948-1949, fraţii Popşa din Sighet au încercat să organizeze o mişcare de rezistenţă în zonă, având ca centru localităţile Ieud şi Rozavlea. Din această grupare au făcut parte preoţii *Ioan Dunca Joldea, Vasile Hotico, Vasile Gorzo* şi *Alexandru Chindriş*[4].

Dintre formaţiunile de rezistenţă din Maramureş se impune atenţiei grupul „Ţibleş", printre ai cărui membri marcanţi întâlnim şi feţe bisericeşti: *Atanasie Oniga, preot greco-catolic* din Lăpuşul Românesc, *Vasile Paşca* din Târgu Lăpuş şi *călugărul Nifon Casian.*

În urma arestărilor în masă făcute la Lăpuşul Românesc, preotul Atanasie Oniga se refugiază la Suciu de Jos, unde acţiunea de rezistenţă este coordonată de tânărul ţăran Tănase Oniga, nepotul preotului. La Suciu de Sus i se asigură adăpostirea şi aprovizionarea de către studentul medicinist Mircea Dobre.

La înmormântarea tatălui său , în decembrie 1949, din pricina urmăritorilor ascunşi în podurile şurilor învecinate, preotul Oniga a fost nevoit să urmărească slujba de departe, din locul numit Podorei.

În urma ofensivei generale din toamna anului 1952 pentru lichidarea rezistenţei luptătorilor din zonă, grupul „Ţibleş" s-a dispersat în fracţiuni mai mici, pentru a putea rezista mai uşor, urmând ca în primăvară să se reconstituie.

Pr. Atanasie Oniga şi nepotul său, studentul Mircea Dobre, prin octombrie 1952, părăsesc meleagurile lăpuşene şi „cu concursul omului de mare suflet, care a fost *călugărul Nifon Casian*", traversează pădurile dinspre Rohia şi Măgoaja, trec Someşul şi ajung în satul Valea Hranei, unde

[1] A.F.D.P., *Banat*.
[2] A.F.D.P., *Munţii Apuseni.*
[3] Ştefan Bellu, *Pădurea Răzvrătită*, 1993, p. 10 ş.u.
[4] Ibidem, p. 21.

sunt găzduiţi la rudele călugărului ce i-a călăuzit. Urma ca, în primăvară, părintele să încerce trecerea graniţei, pentru a ajunge la Roma.

Dar, în noaptea Bobotezei din anul 1953, Securitatea îi încercuieşte, studentul este arestat, iar părintele Oniga, care proptea uşa cu spatele, este secerat, fără somaţie, de o rafală de armă automată. Cu trupul ciuruit, pe masa de operaţie a spitalului din Dej, părintele şi-a dat sufletul, rostind: „Îi iert pe toţi. Iartă-i şi tu. Doamne!". Abia după 11 ani decesul a fost anunţat familiei. Nu se ştie unde a fost înmormântat.

Vasile Paşca din Tg. Lăpuş, licenţiat al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj (1934), profesor de religie, ofiţer de rezervă, decorat, urmărit pentru convingerile sale politice ţărăniste, dispare din Tg. Lăpuş şi se înrolează în grupul de rezistenţă „Ţibleş".

Ioan Rus – de asemenea membru în grupul Ţibleş – relata că *preotul greco-catolic Atanasie Oniga* slujea Sfânta Liturghie, în fiecare duminică şi sărbătoare, având drept cantor pe profesorul de religie ortodox Vasile Paşca. Ca masă de altar era o buturugă. Faptul acesta îl face pe cel care relatează să spună: „Iată cum, în acele condiţii grele, de teroare roşie şi partizanat, feţele bisericeşti, toţi cei aflaţi în rezistenţă, români adevăraţi fiind, nu făceau deosebire între cele două biserici surori, nu semănau vrajbă şi discordie".

„Garda albă", organizaţie creată de Leonida Bodin, ofiţer, a activat între 1948 şi 1949 în zona Rebra, Rebrişoara, Parva. Un rol important în această organizaţie l-a avut *pr. Ion Vălean* din com. Luşca, jud. Năsăud.

Alt preot implicat în rezistenţa din Maramureş a fost *pr. Hodja* (sau *Hoşdea*) de la Vişeul de Sus, mort în penitenciar.

Semnatarul acestor rânduri poate fi socotit şi ca martor al unor fapte din cele relatate, întrucât a cunoscut personal, în închisoare sau „afară", pe unii dintre luptătorii rezistenţei anticomuniste – clerici sau laici – ca de pildă pe Părintele Gherasim Iscu, pe Părintele Pimen Bărbieru, pe Ion Gavrilă, Ion Paragină, Mihai Timaru ş.a.

Şi este conştient că această comunicare este departe de a acoperi subiectul propus, din pricina puţinătăţii informaţiilor, mai ales pentru unele zone de rezistenţă, ca de pildă Făgăraşul, Banatul şi Apusenii.

Un fapt se desprinde, însă, şi se impune atenţiei noastre. Participarea acestor oameni ai Bisericii la rezistenţa armată anticomunistă arată că ei nu au fost indiferenţi faţă de destinul neamului românesc, în care i-a rânduit Dumnezeu să lucreze, aşa cum de altfel au făcut totdeauna, în cursul zbuciumatei noastre istorii, vrednicii de cinste înaintaşii lor.

Drept care, noi – oamenii Bisericii de azi – nu putem merge decât pe acelaşi drum al implicării active în viaţa cetăţii. Neimplicarea şi indiferenţa înseamnă egoism, înseamnă călcarea legii iubirii, înseamnă dezertare de la lupta cea bună. *Să nu fie!*

Teofil Botlung (Timişoara)

RAPOARTE ALE SECURITĂŢII PRIVIND NIMICIREA LUPTĂTORILOR DIN MUNŢI

Din multitudinea de rapoarte ale Securităţii recuperate de Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din judeţul Timiş, propun publicarea câtorva, pentru a se vedea nu numai felul de organizare a represiunii, dar şi vocabularul folosit şi modul de adresare către superiori al celor care pretindeau că apără libertatea poporului. Ceea ce urmează este transcrierea *ad litteram* a câtorva din aceste documente.

Trebuie menţionat că majoritatea acestor rapoarte provin de la (ori sunt adresate spre) *Comandamentul Unic* – un organism cuprinzând toate forţele armate ale unei regiuni, inclusiv (după cum se notifică în unele texte) trupele de Miliţie. În afara acestor forţe regulate, aflate sub arme, Comandamentul Unic mai dispunea de o amplă reţea de informatori, unii din aceştia terorizaţi prin şantaj, bătăi, arestări în masă. În banat, coordonator al acestui Comandament era maiorul de Securitate Aurel Moiş, avansat ulterior la funcţia de şef al Securităţii Regiunii, iar mai târziu trimis în republica Federală Germania, pe postul de ataşat militar al Ambasadei R.S.R.

1. Către

SECRETARIATUL GENERAL PENTRU TRUPE

Cabinet

Urmare la Nr. 30.233 din 8 III a.c., raportăm:

1./ Cele două plotoane din Bat. 9 Sec., trimise în acţiune pentru a lichida resturile bandei lui Utză, adăpostiţi în cazemata de pe Cracul Stânei (x = 363500, y = 511200), au plecat în ziua de 6 III a.c. orele 12 din Cornereva, având drept călăuză pe unul din bandiţii capturaţi, şefii posturilor miliţie Mehadia şi Cornereva.

2./ Organizare: Comandant = Cpt. Diceanu,

Efectiv = 60 ostaşi,

2 săniuţe munte,

1 subofiţer sanitar,

2 câini de urmărire.

3./ Itinerariu: Cornereva, Vf. Vlaşcu Mare, Cracul Stânei, V. Cernei, Băile Herculane.

4./ Program: în dimineaţa de 7 III a.c. pe Cracul Stânei, 7/8 III a.c. cantonament în sălaşele de pe V. Cernei.

Sosire Băile Herculane în 8 III a.c. către orele 13.

5./ Starea timpului la plecare = frumos.

6./ În urma viscolului declanşat în noaptea de 6/7 III a.c. către orele 3 noaptea, Comandamentul Timiş a luat următoarele măsuri în cursul zilei de 7 III a.c.:

a./ Legătura cu centrul sky Muntele Mic pentru a trimite o patrulă la Caransebeş.

b./ Organizarea deplasării patrulei de la Caransebeş la Băile Herculane cu o garnitură formată din 3 vagoane.

c./ Recunoaşteri aeriene pe Valea Cernei pentru a găsi locul unităţii.

d./ Măsuri de cazare în Băile Herculane la sosirea detaşamentului.

e./ Cpt. Lupuşor în recunoaşterea aeriană din 8 III a.c., nu a putut pătrunde pe V. Cernei, din cauza pâclei dese.

f./ Cpt. Lupuşor însoţeşte patrula de sky pe V. Cernei în întâmpinare şi tăierea pârtiei.

g./ Tov. Maior Moiş şi Lt. Col. Olteanu deplasaţi la B. Herculane, de unde va raporta telefonic sosirea detaşamentului.

COMANDAMENTUL TIMIŞ Nr. 30.239 din 8 III 1949.

N.B.

2.

TABEL NOMINAL

despre elementele reieşite din declaraţia numitului Munteanu Gheorghe şi care urmează a fi reţinute de acest birou.

1. – Cristescu Gheorghe zis Galea din com. Domaşnea.

2. – Romanu Constantin pantofar din com. Domaşnea care are legătura cu comuna Canicea.

3. – Pepa Ioan plugar căsătorit, circa 23 ani, are 1 copil „Jurechescu"

4. – Cristescu Ianas plugar căsătorit, 1 copil circa 20 ani

Frate cu Gheorghe Cristescu.

5. – Iuga Ioan zis Boba ferar, căsătorit are 2 copii, 35 ani

6. – Petru Liber, plugar, căsătorit, 1 copil, circa 32 ani

7. – Petru Boba, căsătorit, are 4 copii, 34 ani, locuieşte la Nr. 100.

TEREGOVA

1. – Cojocaru Ilie plugar, 33–35 ani, căsătorit, fără copii

2. – Anculia Romulus, funcţionar la pretură,

3. – Anculia Moise

4. – Pavel fratele preotului din Teregova

5. – Grozăvescu Petru

LUNCAVIŢA

1. – Vuculescu Petru zis Nistorescu plugar, 33 ani,

2. – Vlădescu Mircea plugar, 28 ani, înalt, negru la faţă

3. – Armaş Pantelimon plugar 25 ani, căsătorit, cum vii dela Domaşnea a treia sau a patra casă pe dreapta.

MEHADIA

1. – Vădrariu Tudor pădurar.

2. – Guran Petru, 35 ani, plugar, căsătorit, 2 copii, mic de statură

CORNEA

1. – Drăgănescu Ion are maşină de treerat, efectiv 3 persoane

FENEŞ

1. – Caraiman Ioan, cojocar.

3.

DIRECŢIUNEA REGIONALĂ A SECURITĂŢII POPORULUI

TIMIŞOARA

Nr. . din 15 Februarie 1949. –

Către

DIRECŢIUNEA GENERALĂ A SECURITĂŢII POPORULUI

BUCUREŞTI

A se preda imediat Tov. Director General.

Urmare raportului nostru Nr.. din . 1949, raportăm următoarele:

Din cercetările ce se efectuează în legătură cu activitatea fostului Col. UTZA IOAN, şi din materialul captat aparţinând susnumitului, s'a constatat până în prezent că susnumitul a încercat să organizeze o bandă în judeţul Severin, cu scopul de a trece la acte de teroare şi chiar de a dezlănţui o acţiune de rezistenţă în munţii din judeţul Severin, pentru slăbirea Regimului de Democraţie Populară dela noi şi ca scop final răsturnarea lui.

Astfel, s'au găsit două procese-verbale neterminate scrise de mâna numitului Col. UTZA IOAN, în care susnumitul face un proiect pentru organizarea unei acţiuni în felul arătat mai sus, trăgând concluzii că momentul politic şi psihologic pentru reuşita acţiunei lor ar putea să se ivească în curând.

Ca o activitate concretă s'a constatat până în prezent că susnumitul a organizat o grupă de fugari, care erau în jurul lui în număr de 24 /douăzecişipatru/ şi a încadrat în organizaţia sa o serie de indivizi de pe teritoriul judeţului Severin având legături şi în Timişoara, Lugoj şi Reşiţa.

Susnumitul a conceput organizarea pe grupe subdivizate în cioporuri /grupa mai mică de 3 indivizi/ care la momentul văzut de el prielnic să intre în acţiune.

Nu a reuşit să desăvârşească această organizare în mod perfect, având doar un număr mic de astfel de grupuri în satele din plasa Teregova şi unele legături în oraşele arătate mai sus.

În mod concret, din materialul găsit asupra lui, el a conceput o acţiune de stil mai mare care să poată trece la declanşarea unor turburări în judeţul Severin şi Caraş, punându-şi ca scop luarea în control a acestei regiuni cu forţa armată.

Din persoanele identificate ca făcând parte din această organizaţie se constată o acţiune fără prea mare importanţă având în vedere că majoritatea lor sunt ţărani, fără un nivel intelectual şi fără nici o convingere pentru cauza care li s'a pus în faţă, pe de altă parte se constată din notiţele Col. UTZA IOAN o fantezie bogată şi credem că nu a fost în depline facultăţi mintale.

Până în prezent au fost reţinuţi un număr de 15 /cincisprezece/ indivizi, care în majoritatea lor au fost găzduitori, curieri şi folosiţi în diferite scopuri de Col. UTZA IOAN.

Ca legătură în Caransebeş au fost reţinuţi următorii:

1. – ADAM SEVER Lt. Col. în rezervă, care avea legătură cu Col. UTZA IOAN şi până în prezent s'a stabilit că Col. UTZA, i-a cerut armament şi un aparat de radio, urmând a se stabili eventuale sarcini.

2. – DAVIDESCU GRIGORE, absolvent de liceu, folosit curier de către Col. UTZA IOAN, pentru legătura cu Lt. Col. ADAM SEVER.

Ca legătură cu Timişoara a fost reţinut numitul:

1. – DRĂGULESCU SERAFIM Col. în retragere, care a fost notat de către Col. UTZA în carnetul său şi din materialul nostru informativ este arătat ca având legături cu Col. UTZA.

Ca legătură în Lugoj au fost reţinuţi numiţii:

1. – LUMINOSU GHEORGHE, cârciumar, fost gardian public, care a luat contact personal cu Col. UTZA şi a primit sarcina de a ţinea legătura cu Lugojul.

2. – TOTIR CONSTANTIN învăţător, fost secretar general al PNŢ-Maniu Lugoj, care urma să organizeze în Lugoj şi a fost folosit pentru a culege armament.

3. – JUCU CONSTANTIN, cărăuş, care avea în posesie două puşti mitraliere pe care urma să le trimită prin TOTIR CONSTANTIN şi LUMINOSU GHEORGHE, Col. UTZA IOAN.

Raportăm totodată că mai urmează a se reţine o serie de indivizi trecuţi în notiţele Col. Utza Ioan şi care sunt în curs de identificare, urmând a se trece la reţinerea lor.

Atât acţiunea informativă cât şi cercetările pentru depistarea întregei organizaţii sunt în curs. (...)

Lt. Col. de Securitate

AMBRUŞ COLOMAN

4. Către

DIRECŢIUNEA GENERALĂ A SECURITĂŢII POPORULUI

(...) III. Pe baza informaţiilor precise date de Securitate, că în sălaşul numitului PUŞCHIŢĂ PETRE /3 km.N. Domaşnea/ se găsesc adăpostiţi trei bandiţi din banda Teregova.

Un pluton din comp. 3 Cpt. TRANDAF NARCIS, care a condus personal acest ploton, au prins pe cei doi bandiţi care au fost în obiectivul dat.

/EXECUŢII DE DETALIU CU SCHIŢELE ANEXE SE VOR ÎNAINTA ULTERIOR./

S'AU DISTINS ÎN ACESTE ACŢIUNI, DIN PARTEA TRUPELOR:

1. – Sold. Bibicu Gheorghe
2. – Bădilă Octavian /soldat/
3. – Fruntaş Mihai Gheorghe
4. – " Chimoiu I. Gheorghe
5. – " Sonca Gheorghe
6. – Cap. Cosma Pavel
7. – Serg. Dragomir A. Filică
8. – Serg. Maj. Mihu Timofte
9. – " " Vaman N. Constantin
10. – " " Tectu N.
11. – " " Munteanu N. Ion
12. – Plot. Diaconescu C. Constantin
13. – " Hotoleanu St. Octavian
14. – Slt. Bahu V. Teodor
15. – Cpt. Trandaf P. Narcis
16. – " Sârbu N. Ştefan
17. – " Mihălceanu V. Gheorghe
18. – Maior Irinca Ion

Urmează raport cu faptele meritorii pentru fiecare în parte.

PIERDERI:

Doi ostaşi degeraţi/labele dela picioare/internaţi în spital.

Şef de Stat Major
Lt. Col.
Gh. Olteanu

Maior de Securitate
Moiş Aurel

Maior de Securitat
Kling Zoltan

5. COMANDAMENTUL UNIC „TIMIŞ”

FULGER

STRICT SECRET

Către

SECRETARIATUL GENERAL PENTRU TRUPE

Cabinet

Urmare la Nr. 30.329 din 8 III a.c., referitor la acţiunile duse în zilele de 6-9 III a.c., raportăm:

1./ Acţiunile duse în obiectivele DORANE şi POIANA ROŞULUI au avut rezultat negativ.-

2./ Acţiunea dusă la sălaşul numitului LAITIN PAVEL de pe CRACUL STÂNEI a avut următorul rezultat:

- A fost împuşcat mortal banditul ISBAŞA HORIA zis MICŞESCU, plugar din com. Cănicea jud. Severin.

- A fost rănit banditul ARMAŞ NISTOR zis GARBIN, plugar din com. Cornereva – jud. Severin, care a reuşit să dispară.-

- S’a capturat următorul armament: 1 armă Z.B., 1 revolver cal. 9 mm, 3 grenade defensive, 100 cartuşe armă Z.B. şi 2 cutii pulbere.

3./ Desfăşurarea acţiunii: pe baza informaţiilor precise date de organele securităţii, că restul bandei UTZA /10 bandiţi/ se găsesc adăpostiţi la sălaşul LAITIN PAVEL, unde se află amenajat un adăpost în pământ cu crenele, s’a trimis 2 plot. Din Bat. 9 Sec., pentru capturarea lor.-

Detaşamentul comandat de Cpt. DICIANU, a fost însoţit de Sublt. Sec. CIUCHICI şi Subof. de miliţie DOBRE D. şi NICA ALEX., împreună cu o călăuză dată de securitate.

Contactul cu bandiţii s’a luat în zorii zilei de 7 III a.c. prin deschiderea focului de către bandiţi, la care răspunzându-se cu foc, a fost rănit mortal banditul IZBAŞA şi rănit banditul ARMAŞ NISTOR, care a reuşit să fugă, fiind favorizat de viscol puternic ce bântuia regiunea, cu căderi de zăpadă foarte abundentă ce a redus invizibilitatea la cca 1 m.-

Banditul fugit a fost urmărit pe urmele de sânge numai 5 km. de către un ploton cu câinele de urmărire, însă din cauza precipitaţiunilor de zăpadă şi a viscolului puternic, urmele s’au pierdut.

În obiectivul dat s’a găsit numai aceşti bandiţi, restul deplasaţi pe la alte adăposturi, neidentificate până în prezent.

4./ Detaş. nu are nici o pierdere sau accidentat.

5./ Greutăţi: la înapoiere pe V. Cernei, detaşamentul fiind extenuat în urma efortului depus /marş 70 km în munte acoperit de 1,50 m zăpadă/ au intrat în cantonament /sălaşe/ fără nici o posibilitate de a raporta rezultatul.

Lipsa echipamentului de munte ce a îngreuiat mişcarea.-

Lipsa totală a mijloacelor de transmisiuni, acţiunea neputând fi urmărită de Comandament.

II. În baza informaţiunilor precise date de reţeaua informativă a securităţii şi unităţilor s’a întreprins în noaptea de 9/10 III a.c. o acţiune de către Bat. 5 Sec., în com. TEREGOVA, având ca rezultat prinderea bandiţilor: ROSET TEODOR zis CIOREI şi STOICHESCU PAVEL, zis ŞTIRBAN.

Bandiţii sunt cercetaţi de organele securităţii pentru determinarea adăpostului restului bandei.

COMANDAMENTUL UNIC TIMIŞ
Nr. 30.240 din 10 III.1949

Ioana-Raluca Voicu (Bucureşti)

DOCUMENTE DESPRE GRUPUL DE PARTIZANI DIN COMUNA NUCŞOARA

Cele două fragmente de text de mai jos sunt extrase din documente întocmite de organele de Securitate care s-au ocupat de urmărirea şi arestarea celor ce au format grupul de partizani din comuna Nucşoara, judeţul Muscel, şi a celor care i-au ajutat. Acest grup, format ca şi cel din comuna Dragoslavele, din iniţiativa lt. col. Gheorghe Arsenescu, şeful „Comandamentului grupurilor de rezistenţă naţională din munţii Făgăraş", a activat din martie 1949 până în mai 1958, sub conducerea lt. Toma Arnăuţoiu.

Primul fragment cuprinde punctele cele mai importante din două dări de seamă asupra operaţiunilor trupelor de Securitate întreprinse între 19 şi 22 iunie 1949 pentru capturarea grupului de partizani. Aceste materiale, întocmite de colonelul de Securitate Nedelcu şi avizate de col. Dulgheru şi gen. lt. Pintilie au, în mare, acelaşi conţinut şi sunt adevărate programe de „curăţire", cum menţionează textul, a zonei comunei Nucşoara de elementele care se opuneau regimului comunist. Textul este relevant pentru modul în care Securitatea îşi obţinea informaţiile necesare şi îşi organiza operaţiunile. Este, de asemenea, relevant pentru facilitarea înţelegerii marilor dificultăţi pe care trebuiau să le înfrunte partizanii în confruntările cu un inamic mult superior numeric, bine înarmat şi echipat.

1. „Posedând informaţii sigure că în partea de est a muntelui Colţii Cremenei s-a stabilit un grup de cca 16

indivizi, printre care ar fi şi câţiva fugari politici (...) organizaţi şi conduşi de fostul lt. col. Arsenescu Gheorghe, s-a raportat forurilor superioare".

„În urma acestor informaţii s-a raportat Direcţiunii Generale a Securităţii Poporului, care a luat măsuri de trimitere *a unui batalion trupe M.A.I.* pentru încercuirea bandei, după planul stabilit de Direcţia Generală a Securităţii Poporului".

„Comandamentul operativ s-a stabilit la 2 km sud de satul Slatina-Muscel şi Est 2 km de Nucşoara.

1. S-a instituit un cordon format din grupe de ostaşi complet înarmaţi – pentru bararea căilor de acces – cu scopul de a reţine pe toţi cei care ar încerca ieşirea din sat sau pe cei care ar încerca trecerea în sat venind din munte.

2. S-au format echipe de câte 6 inşi cu următoarele misiuni:

– Echipa nr. 1 condusă de şef de Securitate Tatu Gheorghe – Biroul Securităţii Domneşti-Muscel – însoţit de 5 subofiţeri din R.S.B., a avut misiunea de a percheziţiona şi aresta pe preotul Drăgoi Ion din com. Nucşoara şi (pe) fiul acestuia (Drăgoi Cornel) student, fugit din Bucureşti, despre care posedau informaţii sigure că ţine strâns contact cu cei de pe munte, ştiindu-le ascunzişurile.

– Echipa a 2-a condusă de plt. maj. sec. Apavaloaie Constantin, însoţit de 5 subofiţeri din R.S.B., a avut misiunea de a aresta pe soţia individului Arnăuţoiu Petre, fugit în munte, întrucât posedam informaţii că întreţin contactul şi aprovizionează pe cei de pe munte.

– Echipa a 3-a condusă de slt. de sec. Constantinescu, însoţit de şeful postului de miliţie şi un miliţian, pentru a invita pe secretarul organizaţiei de bază, despre care posedau informaţii că a fost sfătuit de preotul Drăgoi I. să se lase de partid şi să plece pe munte.

Cele 3 echipe au plecat pentru îndeplinirea misiunilor arătate mai sus în dimineaţa zilei de 19 iunie la orele 5,30 cu rezultatele următoare:

a) Echipa nr. 1 nu a găsit la domiciliul indicat nici pe preotul (Drăgoi) nici pe fiul acestuia. În urma investigaţiilor efectuate (s-a) stabilit că fiul preotului se găseşte culcat la un vecin. Mergând la locul indicat, l-au observat pe acesta tocmai în momentul când părăsea locuinţa fugind către lacul din sat, unde a încercat să se ascundă şi unde a fost prins băgat complet în apă.

b) Echipa nr. 2, în drum către locuinţa lui Petre Arnăuţoiu, trecând prin faţa casei lui Ion Arnăuţoiu (...) care lipsea de la domiciliu (fiind arestat) s-a oprit aici. (...) Plt. Apavaloaie i-a oprit (pe ceilalţi subofiţeri din echipă), spunându-le că el merge înăuntru pentru a vorbi cu servitoarea proprietarului care îi dădea informaţii despre fii proprietarului, fraţii Arnăuţoiu – care sunt dispăruţi. Totuşi aceştia l-au însoţit, au intrat în curte, şi au mers la uşa din faţă unde bătând şi nedeschizându-le nimeni au trecut la uşa din dos (...) au deschis-o singuri şi au intrat în hol (...). În hol au fost atacaţi pe neaşteptate de patru indivizi necunoscuţi, în care Plt. maj. Apavaloaie şi Serg. maj. Lungu au fost omorâţi (...) al treilea reuşind a ieşi (...) şi împreună cu ceilalţi (trei) au părăsit curtea fugind la comandament (cca 3 km) unde au anunţat cele întâmplate.

Datorită faptului că cei patru subofiţeri au fugit, nu a putut fi observată fuga banditilor (...) lipsind posibilitatea de identificare a banditilor (...).

Părăsind locuinţa bandiţii au căutat să dispară din sat încercând a merge către munte. În drumul lor au dat peste grupa a 3-a din cordonul de baraj (...).

Trăgătorul de la puşca mitralieră, văzând venind către el un număr de 4 bandiţi – deşi la o distanţă prea mare – a deschis focul asupra lor – fără a nimeri vreunul – bandiţii reuşind a fugi şi a scăpa (...).

De la stâna de la poalele muntelui Colţii Cremenei a fost ridicat baciul Ion Rotaru din comuna Petroşani-Muscel, care a fost întrebuinţat ca călăuză şi totodată a ne procura informaţii întrucât bănuiam că este imposibil ca să nu ştie nimic (...).

Susnumitul a evitat anumite mărturisiri (şi) şi-a spintecat abdomenul şi chiar după 24 de ore *a recunoscut să spună nimic* (sic) fiindu-i frică de partizani întrucât a depus jurământ ştiind că au stat pe munte până în ziua de 19 iunie a.c. când au trecut pe la stâna lui, unde au mâncat, după care au plecat către Nord – în direcţia muntelui Oticu.

Fiind în stare de comă, nu a mai putut fi întrebuinţat drept călăuză şi nici exploatat.

Fiind bănuieli că cei patru bandiţi nu au putut părăsi satele Nucşoara şi Slatina, s-a luat măsura ca în ziua de 22 iunie a.c. să se facă o operaţiune de scotocire cu toate trupele, terminându-se în aceeaşi zi la orele 11 cu rezultat negativ, fiind arestată soţia lui Petre Arnăuţoiu care cercetată la această direcţie (de securitate), după multe insistenţe care au durat 3 zile a acceptat să-şi calce jurământul (...).

Faţă de cele mai sus arătate s-au luat următoarele măsuri:

1. S-au lăsat informatori în regiunea respectivă pentru a stabili dacă bandiţii îşi mai fac apariţia în acea zonă (...).

2. S-a constituit un grup de 12 ofiţeri şi subofiţeri din cei mai destoinici din cadrele acestei Direcţiuni care urmează a pleca luni 27 iunie a.c. în zona arătată pentru a face muncă informativă deoarece în zilele de sâmbătă şi duminică toate potecile din munte sunt aglomerate de muncitori care vin şi urcă la munte, făcând imposibilă pătrunderea organelor noastre în acea zonă."

*

* *

Al doilea fragment este extras din mărturia făcută de responsabilul cabanei Padina asupra „atacului" întreprins de partizanii conduşi de Toma Arnăuţoiu în august 1952 la această cabană. Acţiunea a fost gândită pentru a deruta trupele de Securitate. Trebuia creată impresia că grupul şi-a schimbat locul unde va acţiona, din Făgăraş în munţii Bucegi, trupele de urmărire mutându-şi astfel operaţiunile în această zonă.

2. „Soţia mea a intrat brusc peste mine în cameră fiind foarte disperată. Văzând-o în această situaţie am întrebat-o ce s-a întâmplat. Ea mi-a spus că în cabană au pătruns doi indivizi necunoscuţi. Înarmaţi cu puşti şi pistoale şi mă cheamă la ei (...). După ce i-am întâlnit, cel mai în vârstă (Toma Arnăuţoiu), care de altfel m-a timorat cel mai mult, s-a adresat către mine spunându-mi: «Dumneata eşti responsabilul cabanei?», întrebare la care eu i-am răspuns afirmativ. Atunci el m-a întrebat: «adică tovarăşul Vila», după care mi-a întins mâna în semn de bun

venit. După acest schimb de cuvinte, au început să mă întrebe «dacă organele de miliţie vin regulat pe aici, dacă ele îşi fac datoria în mod conştiincios, dacă eu mă achit de asemeni conştiincios de sarcinile mele» (...) întrebări la care eu le-am răspuns realitatea. În tot timpul lăsau impresia că sunt organe de securitate şi chiar mi-au spus acest lucru, arătându-mi că au venit pentru efectuarea unui control. După aceasta mi-au pus întrebări dacă pe la cabană sau prin împrejurimi au venit ceva partizani. Eu le-am răspuns că nu au fost asemenea cazuri (...). Ajunşi afară în spatele bucătăriei (...) am fost oprit de cei doi şi mi s-au adresat pentru prima dată cu «domnule». M-au întrebat: «Ştii cu cine stai de vorbă?» la care eu le-am răspuns că nu. La răspunsul meu ei mi-au spus următoarele: «Noi suntem partizani şi trebuie să ne dai alimente şi echipament». La cele auzite mie mi s-a făcut rău.

Atunci i-am întrebat dacă ei sunt români sau străini. La întrebarea mea cel mai în vârstă mi-a răspuns următoarele: «Suntem români puri, din Muscel, şi am fost şi noi oameni paşnici, dar ni s-au tras cartuşe în uşa casei, deoarece doream libertatea şi să nu mai fim asupriţi de comunişti. (...)» (Referire la incidentul din 19 iunie 1949).

Procedeul era următorul: eu ca cabanier ciocăneam la uşa camerei respective sub ameninţarea pistoalelor lor. După aceasta cel tânăr (Ion Marinescu) rămânea în uşă pentru a o bloca, cu pistolul în poziţie de tragere, iar cel bătrân începea operaţia. În fiecare cameră pe unde am mers, el le spunea turiştilor că ei sunt «partizanii libertăţii», ameninţându-i să nu facă vreo mişcare deoarece este inutilă şi îşi riscă viaţa, cabana fiind înconjurată de ei. (...)

Aici fac o menţiune: camera nr. 6 era locuită de femei, spunându-le acest lucru au refuzat să intre în această cameră (...). Am mers apoi la camera 16. Aici au fost găsiţi doi ofiţeri pe care i-a întrebat: «Sunteţi ofiţeri de securitate?» – la care ei au spus că sunt (ofiţeri) M.F.A. În urma răspunsului lor, cel în vârstă le-a spus următoarele: «Aţi avut noroc că nu sunteţi ofiţeri de securitate, deoarece v-am fi curăţat pe loc» (...). În (altă) cameră se aflau trei bărbaţi al cărui nume nu-l mai ştiu. Intrând în cameră cel în vârstă le-a spus că-i cunoaşte din vedere deoarece i-a văzut în ziua precedentă pe munte spre «Vama Strunga». În discuţiile purtate cu aceştia, bandiţii au fost foarte amicali. (...). În cele din urmă am ajuns în sala de mese, unde bandiţii ne-au făcut chitanţe asupra alimentelor ce le luaseră din magazia cabanei. După ce ne-a întocmit acele note ne-a spus că în cursul zilei următoare, după orele 11-12, să comunicăm organelor de securitate din Sinaia evenimentul întâmplat şi la venirea acestora să le înmânăm chitanţele. (...). La cererea mea, acesta (Toma Arnăuţoiu) a semnat chitanţa cu «Partizanii libertăţii», iar ca dată a fost pusă ziua de 6 octombrie sau decembrie 1946 (...), cu toate că ne aflam în ziua de 17-18 august 1952 (...). întrebându-i ce înseamnă aceasta, cel în vârstă mi-a răspuns următoarele: «O să-ţi explice „tovarăşii" de la securitate ce înseamnă această dată deoarece ei cunosc mai bine». (Referire la alegerile din 1946?)"

MĂRTURII

Gavril Vatamaniuc (Bucureşti)

LUPTA ARMATĂ ÎMPOTRIVA COMUNISMULUI ÎN BUCOVINA ŞI REPRIMAREA EI

Rezistenţa armată din Bucovina împotriva comunismului a durat aproape patrusprezece ani. Din luna aprilie 1944 şi până în ianuarie 1958.

În luna aprilie 1944, deci la 25 de zile după ocuparea comunelor Straja, Putna, Vicovul de Sus, Vicovul de Jos, Horodnicul de Sus, Horodnicul de Jos, Voitinel, Hurjuieni, Galaneşti, Voivodeasa, Suceviţa şi altele, cu o populaţie de aproximativ 100.000 oameni, comandamentul sovietic dă ordin de evacuare a acestora în spatele liniilor. Dintre aceştia, peste 15 mii de oameni, inclusiv familii întregi, nu execută ordinul sovietic şi în una din nopţi sătenii din fiecare comună, conduşi de câte un bun cunoscător al pădurilor, pleacă în munţi, stabilindu-se cu colibele prin văgăunile dintre cele două fronturi – româno-german, care era pe Obcina Mare, şi sovietic. Între cele două fronturi era o distanţă de 10-13 km.

Mulţi dintre cei plecaţi în munţi erau trăgători de elită, aveau arme militare, deoarece erau braconieri. Şi-au scos armele de unde erau ascunse şi au început să atace pe timpul nopţii posturile înaintate sovietice şi trecând uneori chir în spatele frontului. Aceasta ca răzbunare pentru că sovieticii, după ce i-au evacuat, au dat foc caselor din faţa liniei lor. Până şi pomii fructiferi au fost tăiaţi, pentru ca oamenii din munţi să nu aibă nici o sursă de aprovizionare. Într-o noapte, miile de oameni au părăsit colibele şi au plecat spre frontul româno-german, ajungând la acesta în dimineaţa zilei de 20 mai 1944. Ofiţerii au rămas uimiţi când au văzut atâta suflare omenească, dar mai cu seamă atunci când au văzut că mulţi dintre bărbaţi purtau arme. Atunci comandamentul a luat hotărârea să le propună oamenilor care vor, să se înscrie în unităţile de partizani. Aşa ia fiinţă Batalionul Fix Bucovina, supranumit Batalionul Putna, precum şi cele patru grupe mobile de partizani, înarmaţi de cele două comandamente; ca echipament, oamenii din Batalionul Fix primesc un fel de salopete, iar grupele nu primesc decât bocanci. Organizarea lor şi scurta instruire s-a făcut sub supravegherea generalului Cămăraşu şi a colonelului Constantinescu. Din luna mai şi până la 23 august 1944, în Obcina Mare s-au dat numeroase atacuri, ajungându-se de multe ori la lupta corp la corp, mai cu seamă în sectorul Batalionului Fix, căruia i-a fost încredinţată apărarea celui mai important sector (Văile Putnei), de la Poiana Crucii până la Măgura Vacii. Grupele mobile au pricinuit mari pierderi inamicului, mai cu seamă grupa condusă de Vladimir Macoveiciuc din Voitinel. Acesta, la una din misiunile primite în ziua de 20 iunie 1944, face o ambuscadă, în care cade Statul Major al unei divizii sovietice ce făcea parte din Armata 40-a, Frontul 2 ucrainean: nouă ofiţeri superiori şi 54 de grade inferioare. După această ispravă le ia epoleţii, portharturile şi toate documentele, cu care se prezintă la comandamentul româno-german din Câmpulung Moldovenesc. Generalul Cămăraşu personal i-a decorat cu „Virtutea Militară". Efectivul Batalionului Fix era de 1.300 oameni, iar grupele mobile aveau câte 15-20 de oameni. 30 la sută din oamenii Batalionului Fix au căzut în

luptă. Din grupele mobile a fost un rănit, din grupa lui Vladimir Macoveiciuc.

După 23 august 1944 toţi partizanii s-au împrăştiat, în felul următor: o parte au plecat cu nemţii şi nu se mai ştie nimic de soarta lor. O parte a venit la casele lor (care au scăpat de la pârjol), dar i-a arestat N.K.V.D.-ul. Au fost duşi în Siberia circa 300 de oameni, din care nu s-au mai întors decât opt. Numai din comuna Suceviţa au fost duşi patru oameni: Ion Brăileanu, Ferdinand Stagler, Ion Ivaşcu şi Dumitru Mirăuţă al lui Constantin. Acesta s-a întors, dar la o săptămână a fost împuşcat prin geam în casă.

Acum urmează al doilea val de partizani. În munţi rămâne conducătirul celei de-a doua grupe, Constantin Cenuşă din Putna, care este condamnat de autorităţile române instalate de sovietici la 107 ani închisoare în contumacie. I se alătură Vasile Motrescu din Vicov, Ioan Gherman din Moldova-Suliţa şi Cosma Pătrunceanu din Straja. Acest grup este neutralizat în anul 1952. Vladimir Macoveiciuc cade rănit şi se împuşcă. Ceilalţi rămân în casa din Vicov, luptă toată ziua, dar spre seară casei i se dă foc. Aşa dispare grupul Vladimir Macoveiciuc.

În jurul oraşului Gura Humorului acţiona grupul condus de Ghimici. Din grup făcea parte şi Săvuleţ Hrehronciuc din Suceviţa. Cu toţii au fost seceraţi cu un pistol mitralieră de către plutonierul Olaru. Acesta era civil şi s-a dat drept partizan. Astfel infiltrat în mijlocul partizanilor, după un timp a folosit un moment favorabil şi i-a ucis pe toţi.

În al treilea val vin eu. În anul 1949, după ce am fost scos din cadrele armatei, am plecat în munţi. În 1950 mi s-au alăturat doi fraţi, Ion şi Gheorghe Chiraş. Au căzut în luptă în 1955. Apoi mi s-au alăturat Vasile Marciuc şi Vasile Motrescu. În urma a trei trădări, după şase ani de rezistenţă, am căzut în mâinile Securităţii, în noaptea de 17 octombrie 1955. După nouă luni de anchetă am fost condamnat la 40 de ani închisoare (sentinţa nr. 968 din 19 iulie 1956).

Tot în acest timp, pe versantul de nord al Obcinei Mari, în jurul oraşului Câmpulung, acţiona un grup condus de locotenentul Jenică Arnăutu, decorat cu ordinul „Mihai Viteazul”. În urma unei trădări sunt arestaţi, atât el, cât şi ceilalţi, între care Sandu Grigore din Vatra Dornei. Acesta făcea parte din organizaţia doctorului Vasilache, care avea ramificaţii în cinci judeţe. Jenică Arnăutu moare eroic în greva foamei la închisoarea din Râmnicu Sărat, în ziua de 2 noiembrie 1959. În anul 1958, în luna ianuarie, este prins ultimul partizan din Bucovina, Vasile Motrescu. Este condamnat la moarte şi împuşcat în luna iulie la Botoşani. Pe lângă procuror, la execuţie a asistat şi şeful anchetei din Suceava, maiorul Feller Moritz, care din câte ştiu trăieşte în oraşul Suceava, după cum în oraşul Oneşti trăieşte vestitul călău, căpitanul Cârnu.

În legătură cu rezistenţa din Bucovina, numai în intervalul 1950-1956 au fost 17 procese cu un total de 1.332 ani de detenţie. Mulţi din condamnaţi au murit în închisori. Trei au fost asasinaţi după eliberare. Numai împotriva mea au avut loc trei tentative. Iată o metodă originală de a scăpa până şi de memoria acelor acte de demnitate.

Zoe Rădulescu (Bucureşti)

REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN MUNŢII BABADAG

După alegerile furate din 1946, când ţara întreagă gemea sub povara începutului erei comuniste, cei mai temerari fii ai acestui popor încep să se organizeze în grupuri mai mari sau mai mici, în funcţie de zona în care se găseau şi de posibilităţi, pentru a se opune „satanizării" neamului prin bolşevism.

Şir de lacrimi grele şi amare – închisorile din România au început să fie presărate pe trupul ţării: Gherla, Aiud, Sighet, Râmnicu Sărat, Mislea etc. Temniţele se umplu, pedepsele sunt date pentru matusalemici parcă. Dureroasă confuzie apasă pe umerii poporului.

Se instalează frica animalică, teroarea, insecuritatea. Nimeni nu mai avea siguranţa că se va trezi în propriu-i pat în zorii următori.

Ţăranii duceau povara dărilor către stat, căci România a ieşit din război cu statutul de ţară învinsă şi avea de plătit 300 milioane dolari U.R.S.S.-ului şi nu în ultim rând obligaţia de a întreţine armata sovietică „eliberatoare", care se instalase confortabil la noi.

Militari, intelectuali sau ţărani, cei care au înţeles cu un ceas mai devreme ce este comunismul, vor încerca să se opună bolşevizării ţării, sărăcirii prin comunizare şi pierderii sufletului, a speranţei, prin „ateismul ştiinţific". Situaţia este identică în toate regiunile ţării. În Dobrogea, în ţinutul dintre Dunăre şi Mare, tribunalele militare judecă zi şi noapte, dând pedepse imense. Şi atunci oamenii înţeleg să se opună din toate puterile, să ţină piept tăvălugului comunist, strivitor de inimi, trupuri, gospodării şi cutume. Dar, spre deosebire de restul ţării, în Dobrogea întâlnim o situaţie puţin diferită.

Odată cu retrocedarea Cadrilaterului, sunt aduşi şi colonizaţi aici aromânii.

Plecaţi din Grecia, datorită prigoanei etnice (pentru că grecii îi obligau să se grecizeze, să renunţe la limbă), aromânii au venit în „ţara de acasă". Harnici şi buni gospodari, care din generaţie în generaţie fuseseră „picorari" (oieri), au deprins meşteşugul agriculturii în Cadrilater. Exodul nu se termină însă aici, căci sunt obligaţi ca într-o noapte să plece şi să lase îndestulatele lor gospodării bulgarilor şi să vină în Dobrogea. Oameni de munte, drepţi şi hotărâţi, în relaţiile sociale din Pind aromânii nu cunoscuseră starea de stăpân şi slugă: celnicul era egal cu argatul, acesta din urmă fiind respectat de celnic pentru faptul că el este cel care-i îngrijeşte avutul. Minţi agere, aromânii intuiesc pericolul comunist şi sunt convinşi că, dacă i se vor opune, vor reuşi să-l înlăture. Ei încep să se organizeze după alegerile din 1946, când convoaie de căruţe încărcate cu femei şi bărbaţi ieşiseră pe uliţe, cu un ochi acoperit cu palma, semn că ei acest simbol electoral îl votaseră. Şi totuşi... au fost învinşi.

Dar, în sufletul lor, aceşti oameni nu au fost învinşi niciodată.

De-acum Dobrogea este o rană imensă, pe trupul căreia cresc locurile de încarcerare, arestul Securităţilor: Babadag, Tulcea, Constanţa, apoi închisorile: Poarta Albă, Peninsula, Periprava şi cumplitul Canal. Îndrăznesc să fac o

paranteză: în timpul lucrărilor la Canal, femeile aromânce, care aveau soţii sau fiii închişi şi aflaseră că s-ar putea să fie aduşi aici să muncească, urcau colinele din preajma sârmei ghimpate în faptul serii şi începeau să cânte trist şi amar, un cântec ciudat, în limbă ciudată. De fapt, prin cântecul în dialect ele transmiteau celor dragi veşti de acasă, edulcorând astfel chinul, păcălindu-se că astfel mai pot comunica membrii familiei între ei.

Bunii gospodari din Dobrogea – români, aromâni, turci, lipoveni –, cărora le plăcea să muncească şi aveau gospodării îndestulate, s-au trezit deposedaţi de ceea ce era al lor şi etichetaţi chiaburi, fiind apoi înglodaţi în imense datorii către stat, datorii care, pe măsură ce erau plătite, creşteau în loc să scadă.

Toate acestea îi determină pe oameni să încerce să se organizeze, să se solidarizeze împotriva legii cea fără-de-lege.

În toamna anului 1947, 26 familii din Tistimelu sunt deposedate de pământ de către primarul comunist Radu Crăciun. Dumitru Fudulea bate comisia de împroprietărire şi ameninţă primarul care fugise. La rândul său, familia Fudulea îşi face stână la Mircea Vodă, unde se retrage până în 1948, când stâna este înconjurată de Securitate, li se confiscă lâna, brânza, mieii, oile; bărbaţii sunt închişi, iar femeile se întorc în sat la Tistimelu. Acum sunt arestaţi cei ce în puţină vreme vor deveni catalizatorii rezistenţei: Nicolae Fudulea, Stere Ciciu şi Gheorghe Ciciu, Nicolae Sterghiuş, Dumitru Paşata. Sunt eliberaţi după anchetă, penalizaţi cu amendă, dar rămân în atenţia vigilentă a organelor represive. În urma acestor hărţuieli continue – şi înţelegând că ele reprezintă doar începutul unui lung şir de necazuri şi umilinţe –, locuitorii satelor dobrogene, indiferent de culoarea politică (exceptând-o pe cea roşie) încep să organizeze timid, fără ştiinţă tactică, lupta de clandestinitate.

Ca un prim pas, ei se organizează de aşa manieră încât, dacă unul dintre ei va fi prins, acesta să nu poată trăda (datorită torturii) decât numai pe unul singur, că pe ceilalţi nu-i cunoştea. Un alt aspect este acela că s-au organizat în mai multe nuclee mici, reprezentând un sat, cel mult două. Dintre conducătorii de la acea dată amintim pe: Nicolae Fudulea şi Dumitru Fudulea, Iancu Beca, Mihai Bajolu, Iancu Ghiuvea, Nicolae Haşoti, Stere Hapa, Gh. Pulpa, Gheorghe Arău, Nicolae Mataranga, Stere Alexe, Dumitru Alexe.

La şedinţa de constituire erau organizate deja 26 de localităţi. La această şedinţă, pe lângă cei amintiţi, mai participă N. Ciolacu, Fotu Anastasie, Hristu Pariza şi Mihai Ţigănică. Obiectivele activităţii lor:

- să pregătească ţăranii împotriva sovieticilor;

- să strângă aderenţi verificaţi şi luptători de încredere;

- să stabilească gazde secrete şi sigure pentru întâlniri şi dosirea armelor;

- să găsească membri pentru nucleul coordonator şi călăuze;

- să intimideze pe membrii P.C.R. şi U.T.C.;

- să ajute familiile nevoiaşe.

Iniţiativa de organizare la această dată îi aparţine lui Nicolae Fudulea.

Pe acest fundal social, apare cel ce avea să fie organizatorul eficient, curajos, puternic, al rezistenţei din

Babadag: Gogu Puiu. Plecat din ţară în 1942, se întoarce în 1947, implicându-se necondiţionat în organizarea luptei de rezistenţă din Dobrogea. Fiul mijlociu al preotului din comuna Mihail Kogălniceanu, de lângă Constanţa, Gogu Puiu devine o figură legendară şi singulară în lupta de rezistenţă anticomunistă din Dobrogea. Despre el, poetul Nicolae Caratană spunea: „Privindu-l, era atât de statuar construit încât ai fi crezut că a fost desprins direct dintr-o statuie de Praxiteles". Brunet, cu ochii negri, Gogu Puiu nu are seamăn nici printre fraţii de luptă, nici în propria-i familie. Mama sa, preoteasa, spunea mereu că acest fiu al ei a înfruntat mereu primejdia – la 4 ani prindea şerpi vii în munţii Pindului – purtând aureola predestinării. Avea o carismă deosebită. După ce-l ascultau, oamenii îl urmau cu dragoste şi entuziasm. Spuneau că Gogu Puiu a venit din Germania, Italia sau Austria (nimeni nu ştia exact locul din care a pornit spre ţară) şi mai ales nimeni nu ştie şi nu a ştiut nimeni cine l-a trimis pe Gogu Puiu în ţară. Prietenii lui, care mai trăiesc în afara graniţelor României, îşi amintesc că Gogu Puiu spunea mereu: „Dacă m-ar trimite în ţară Iali Costache, m-aş duce" – este vorba despre C. Papanace, care însă nu i-a permis nici lui, nici altora, venirea în ţară ca organizatori ai luptei, deoarece ştia că-i va trimite la sinucidere. Deşi nu se ştie clar dacă a acţionat la ordin sau din proprie convingere, se ştie însă că Gogu Puiu era foarte bine instruit în ceea ce priveşte organizarea luptei de rezistenţă armată în munţi, în munca de clandestinitate, precum şi în tactica şi strategia luptei de acest tip.

Deţinem mărturii orale, amintiri ale prietenilor lui Gogu, dar nimic scris, nimic care să facă parte din ansamblul unui proiect. Zahu Pană spune că, înainte de a pleca definitiv în munţi, Gogu i-a spus că în mai 1948 va fi un mare val de arestări. Este semnalul pentru declanşarea insurecţiei populare, pentru a da prilej forţelor anglo-americane să intervină. Au fost într-adevăr cumplitele arestări ale studenţilor din toate centrele studenţeşti din ţară, concertate în aceeaşi groaznică noapte de 14-15 mai 1948. Dar... totul s-a oprit aci. Urmărit asiduu de Securitate, Gogu Puiu reuşeşte să scape de fiecare dată, apărând mereu acolo unde nu se aştepta nimeni.

La sfârşitul anului 1947, Gogu Puiu se întâlneşte cu fraţii Fudulea şi într-o şedinţă ce se va ţine în casa lui Stere Alexe, va fi ales comandant al Dobrogei. În primele luni ale anului 1948, este stăpân absolut al ţinutului. Umbla în pantaloni bufanţi şi cizme din piele înalte (tip cazon) prin mijlocul satelor, iar la vederea lui şefii de post intrau în clădire, pentru a putea spune că nu l-au văzut.

Dar, după ce au loc primele arestări, începe şi hăituiala reciprocă între securişti şi revoltaţi. În vara anului 1948 sunt arestaţi de către şeful Securităţii Babadag, N. Popa, nouă camarazi din Tulcea. Gogu Puiu şi ceilalţi se aflau în pădurea Babadagului. Sunt anunţaţi. Atunci Gogu Puiu organizează un grup de şase oameni, cu instrucţiuni precise pentru fiecare, şi se duc la Securitatea din Babadag, eliberându-i cu complicitatea şefului de post. Unul dintre ei avea urechea tăiată în urma „anchetei".

În aceste condiţii, în care Securitatea este la modul foarte serios angajată în urmărirea fugarilor atentatori la ordinea publică, în lupta de clandestinitate se impune cu precădere menţinerea relaţiilor cu organizaţiile deja constituite în teritoriu şi crearea altor nuclee de rezistenţă, mai mici. Organizaţiile erau eşalonate din nordul Dobrogei

până la Mangalia. Noile nuclee se formau după principiile organizării clandestine, adică să existe posibilităţi reduse de descoperire a întregului nucleu, dacă unul dintre ei ar fi căzut în mâna securiştilor. Într-o astfel de organizare, nu se putea deconspira decât o singură persoană şi nu mai multe. De aceea, probabil, satele dobrogene trăiesc teroarea ridicării oamenilor de acasă: duşi la anchetă, de unde în zorii zilei erau aduşi în pled, mai mult morţi decât vii, aruncaţi în prag, de unde-i culegea familia la trezire. În toată această prigoană, în care numele lui Gogu Puiu, al fraţilor Fudulea, al lui Gh. Pulpa etc., erau des auzite, nimeni nu a scos nici o silabă despre gazdele la care poposeau sau despre popasurile de prin munţi.

În ianuarie 1949 se ţine o şedinţă la Gheorghe Gramena din Eschibaba, unde se analizează situaţia din zonă. În luna februarie, în casa lui Mihai Panca din Caugagia, unde participă Stere Ploscaru, Mişa Stere şi Stercu Stere, se discută problema brigadierilor silvici. În această iarnă aceasta era o problemă reală, deoarece regimul reuşise să-şi implementeze aici oameni devotaţi şi, deci, cărările codrului nu mai erau la fel de sigure. Totodată arestările se ţin lanţ şi cercul se strânge în jurul fugarilor.

Încep să apară trădătorii: Anastasie Iripsa îi toarnă pe fraţii Fudulea. Securitatea descinde acasă la ei, în Tistimelu, dar ne reuşeşte să-i găsească, pentru că îi era frică să intre în casă. Nici sub ameninţarea armelor, soţiile şi copiii Fudulea nu vorbesc. La 1 mai are loc o altă întâlnire în casa lui Mihai Bajdu, cumnatul lui Fudulea din Tistimelu, când Gogu Puiu îl ameninţă pe un alt trădător, Nicolae Pufleanu, pentru actele lui de trădare. Intuiţie corectă, căci pe 8 mai surorile fraţilor Fudulea sunt arestate şi eliberate abia după şase săptămâni.

Acum pleacă oile şi ciobanii în Balta Brăilei. Se unesc cei din Tistimelu cu cei din alte sate, se stabilesc la stâne creând noi gazde pentru fugari, căci muntele nu mai era sigur. Muntele gemea sub pasul trădătorilor. În aceste condiţii Dobrogea este împărţită în Dobrogea de nord, controlată de Nicolae şi Dumitru Fudulea, şi Dobrogea de sud, controlată de Gofu Puiu şi Gh. Filiu.

Cu toată şi insecuritatea, nucleul organizator – în număr de 600 de oameni – reuşeşte să adune în jurul lui, spre sfârşitul anului 1948, alte aproape 15.000 de suflete. Oamenii erau la casele lor, dar dacă s-ar fi declanşat acea insurecţie populară pe care o organiza şi o dorea Gogu Puiu, ar fi sărit imediat. Ei aveau însă nevoie de arme. O parte din aceste arme le-au procurat de la diverse unităţi militare, unde aveau infiltraţi; o parte le-au fost furnizate de şefii de post: Cenuşă (care a fost descoperit şi împuşcat) şi încă trei, care nu au fost descoperiţi niciodată, cu toate că legăturile lor au făcut ani grei de temniţă.

Nicolae Popa, şeful Securităţii Baia, Doicaru, şeful Securităţii Constanţa, nereuşind să-i prindă pe Gogu Puiu şi pe fraţii Fudulea, încep să la terorizeze familiile. În noaptea de 11-12 iunie 1949 sunt ridicate familiile fraţilor Fudulea: tatăl (90 ani), soţiile şi copiii (între 3 ani şi 12 ani, în număr de şapte), precum şi soţia şi copiii lui Bajdu. Când au ajuns la familia Ghiuvea, preveniţi, aceştia s-au ascuns prin sat, rămânând în casă numai socrul, care îi ţinea lumânarea fiicei muribunde. A fost smuls de lângă fiica ce-şi trăia ultimele clipe. Astfel că soţia lui Ghiuvea a murit singură şi a fost îngropată de primărie.

Straniul convoi de securişti, femei, bătrâni şi copii îşi continuă sinistrul drum: în M. Kogălniceanu se opreşte la casa preotului şi ridică pe sora lui Gogu Puiu, Maria Balamace, pe mama: Steliana Puiu, şi pe fratele mai mic (24 ani), Ionel Puiu. Casa rămâne pustie, cu uşile date la perete. Ulterior a fost golită de tot ceea ce era util sau de valoare în ea.

Întregul convoi a fost depus la I.A.S. „Vasilescu Vasia" de lângă Călăraşi. Bătrânul Fudulea moare aici, tânărul Ionel Puiu va fi dus la Jilava, iar ceilalţi eliberaţi pe 8 septembrie 1949, fără să cunoască tragedia ce se consumase la Cobadin. Securiştii poposesc şi la familia lui Stere Alexe. Acesta era ascuns în casă, dar „curajoşii" oameni ai legii nu aveau curaj să intre. De aceea au luat-o pe mama lui Alexe şi au pus-o cu tălpile în jar să-şi denunţe fiul. Cu tălpile arse, bătrâna a rezistat fără să scoată un cuvânt.

Nefiind găsiţi, şefii rezistenţei au hotărât să treacă în Carpaţi, să se întâlnească cu celelalte grupuri din rezistenţă. Jumătatea lui iulie 1949 îl găseşte încă pe Gogu Puiu în satul Cobadin, împreună cu soţia sa Olimpia, în casă la Ion Adam. Gh. Filiu plecase să vorbească cu şoferul ce avea să-i ducă în munţi, la nişte gazde sigure. Dar satul era înconjurat de Securitate. La primele focuri trase de securişti, Gogu Puiu se trezeşte, se îmbracă şi începe şi el să tragă, alergând când într-o cameră, când în alta, când în pod, încât destulă vreme a creat impresia că în casă sunt multe persoane care trag. Într-un târziu a ieşit din casă, cu gândul să se piardă în lanul de porumb din apropiere. Trage mereu, omorând şi rănind securişti, dar până să iasă din încercuire termină muniţia. Nu-i rămăsese decât singura grenadă pe care eroul o purta mereu la cingătoare *pentru el*, aşa că o desface, se culcă cu pieptul pe ea, şi sufletul său se eliberează. A murit râzând triumfător, iar zâmbetul său parcă spunea: „V-am făcut-o şi pe asta!" Este dus la Securitate în Constanţa, împreună cu cadavrul lui Ion Adam şi cu Gh. Filiu, care era rănit, spre a fi recunoscuţi de alte persoane. Soţia lui Gogu Puiu este prinsă în pădure la Viişoara a doua zi, îmbrăcată în costum naţional aromân.

La confruntarea cadavrului, Olimpia Puiu refuză să recunoască faptul că soţul ei este mort. Nu i se cunoaşte nici până azi mormântul.

Fraţii Fudulea sunt ascunşi în pădurea Babadag într-un fel de bordei săpat în pământ. Ciobanul Nichita, care le aducea alimente aici, la scorbură, este urmărit cu perseverenţă de Pechia, care descoperă bordeiul şi-i duce pe urmăritori la locul ştiut. În bordei, care de altfel era foarte ingenios construit, se aflau fraţii Fudulea, Ion Cotan – un curier al lor – şi încă vreo câţiva. Acum va fi rănit, cu o grenadă pe care o avea în mână pentru a o rearunca afară, Dumitru Fudulea. Este îngropat când încă nu murise. Nicolae Fudulea şi Stere Grosu sunt arestaţi, condamnaţi la moarte prin împuşcare, reuşesc să evadeze din arestul Securităţii Constanţa, dar S. Grosu escaladează zidul greşit, îşi rupe piciorul şi va fi împuşcat lângă zidul pe care nu-l mai poate părăsi. Fudulea trece printre santinele şi va fi prins abia după trei ani.

În acest an, satele dobrogene sunt pustiite de bărbaţii lor, care vor reveni – cei care au avut norocul să trăiască – după ani lungi şi grei de temniţă.

Stere Hapa, Iancu Ghiuvea, Iancu Beca şi Nicolae Haşoti ajung în ziua de 19 iulie în zona Hârşovei. Aici sunt descoperiţi de securişti, dar se pot lupta timp lung, căci au

poziţie bună. Diabolicul Doicaru aduce din sat femei şi copii, îi pune în faţa cordonului de securişti şi atunci „bandiţii" sunt obligaţi să se predea, pentru a nu ucide oameni nevinovaţi. Vor fi judecaţi, condamnaţi şi executaţi la Mamaia, pe plajă, în ziua de 16 decembrie 1949, zi în care în spitalul Constanţa deţinuta Olimpia Puiu aducea pe lume o fetiţă, ce nu putea lua contact cu lumea decât din spatele zăbrelelor. Fiica lui Gogu Puiu se năştea deţinut politic. Va sta la Mislea cu mama ei 1 an şi 4 luni. Este cea care vă vorbeşte acum.

Lotul Babadag – Gogu Puiu, care a însumat peste 100 de oameni, a fost judecat, iar pedeapsa cea mai mică a fost de 15 ani. În 1950, în noaptea de 9-10 martie, s-a alcătuit o garnitură de tren: „Trenul morţii" sau „Trenul fantomă" care s-a plimbat prin ţară o vreme. Ajunşi la Timişoara, supravieţuitorii au fost împuşcaţi şi îngropaţi în loc fără cruce. Amintim câteva nume: Lache Costea, Marin Cenuşă, Constantin Ion, Nicolae Dobromir, Manea Duţu, Gh. Enache, Petre Mihai, Nicolae Iordan, Gh. Tofan, Ion Topârceanu, Nicolae Roşculeţ, Stercu Stere, Ionel Puiu (fratele lui Gogu) şi Puiu Constantin (cumnatul lui Gogu Puiu). Îi pomenim în fiecare an de Buna-Vestire.

Pe Stere Alexe îl trădează Mişa Colaxiz, care i-a pândit casa timp de trei zile, până l-a văzut afară.

Un alt destin tragic a fost cel al lui Gioga Arău. Căsătorit duminică, miercuri este luat de Nicolae Popa, ucis la marginea unui lan de porumb şi lăsat acolo.

Eroi al căror nume s-a şoptit doar în taină, ale căror mame au refuzat să-i creadă morţi, aşteptându-i să revină acasă, până când ele au plecat spre ei.

Gogu Puiu, simbolul luptei pentru dreptate, al curajului şi al eroismului, născut parcă pentru a fi martir, a devenit legendă. Încă prin anii 1954-1955, oamenii mai credeau că eroul lor a scăpat, iar casa mamei şi surorii sale era supravegheată noaptea de securişti.

Peste ani, numele lor nu mai sunt rostite în şoaptă, ci tare şi cu mândrie. Toţi cei care au crezut în ei, în idealurile lor, au venit acasă după 10, 15 sau 17 ani de temniţă. Plecaseră tineri şi frumoşi şi se întorceau bătrâni, bolnavi, dar cu acelaşi suflet curat şi frumos. Sute dintre ei au rămas în valea plângerii, la Aiud, la Gherla, la Rm. Sărat, la Canal.

Trupul ţării poartă rănile sângerânde ale cimitirelor fără cruce, ale gropilor comune, ale morţilor negrijiţi. Nu ne rămâne decât să-i găsim, să-i dezgropăm şi să împlinim creştineşte datinile înmormântării, pentru ca şi ei, şi noi, să ne găsim liniştea.

Au murit pentru credinţă, avem datoria sfântă de a-i îngropa întru credinţă.

Ştefan Bellu (Baia Mare)

REZISTENŢA ÎN MUNŢII MARAMUREŞULUI

Cauzele care au determinat fuga în munţi şi organizarea rezistenţei armate împotriva instaurării comunismului sunt multiple. Ele se referă la aşa-zisele măsuri de democratizare a ţării concretizate în dizolvarea partidelor tradiţionale în anii 1947 şi 1948, legea naţionalizării din 11 iunie 1948, începutul colectivizării agriculturii, impunerea unor cote care nu puteau fi predate, trecerea forţată la ortodoxie prin desfiinţarea în 1948 a Bisericii Unite cu Roma (greco-catolică), toate însoţite de o intensă prigoană, mai ales în perioada anilor 1948-1953. Această istorie însângerată au trăit-o, în acei ani, şi zonele actualului judeţ Maramureş. Individual, în grupuri mai restrânse sau mai numeroase, fii ai acestor locuri s-au retras în munţi şi au opus rezistenţă armată în Ţibleş, Prislop şi Gutâi, în Codru.

Se ridică Ţara Voievozilor. În Maramureşul Voievodal mişcarea antisovietică şi anticomunistă s-a declanşat imediat după „eliberare", prin situaţia aparte ce s-a creat aici. După patru ani de ocupaţie horthystă (1940-1944), acest pământ românesc se vede din nou ameninţat de către un alt ocupant. În februarie 1945, în timp ce armata română îşi vărsa sângele pe câmpurile de luptă din Vest, pentru înfrângerea fascismului, la Sighet, cu aprobarea tacită a autorităţilor sovietice, se încropeşte un „congres al delegaţilor comitetelor poporului din Maramureş", care alege un „comitet judeţean al poporului" în frunte cu un avocat, Odoviciuc. Acest comitet îşi asumă administrarea judeţului, decretând dizolvarea Consiliului naţional Român din Maramureş, creat după modelul celui din 1918, şi cere nici mai mult, nici mai puţin decât trecerea Maramureşului de dincoace de Tisa la Ucraina Subcarpatică.

La aflarea acestor fărădelegi, Maramureşul Voievodal se ridică la luptă. Consiliul Naţional Român hotărăşte ţinerea unei adunări a românilor la Sighet, pe data de 5 martie 1945, în care aceştia să se pronunţe cu privire la viitorul Maramureşului. În fiecare comună, preoţii şi învăţătorii au pregătit din timp participarea la această adunare, cerându-se anularea hotărârii de anexare a Maramureşului la Ucraina Subcarpatică, demiterea lui Odoviciuc şi numirea unui prefect român. Ceea ce s-a şi întâmplat, sub presiunea celor 10.000 de maramureşeni porniţi spre Sighet, în frunte cu *Gavrilă Mihali Ştrifundă*, primarul comunei Borşa.

După cele întâmplate în 5 martie 1945 în Maramureş, participanţii mai de vază la mişcarea împotriva „unirii" cu Ucraina, cotaţi ca naţionalişti şi anticomunişti, vor fi mereu în atenţie, urmăriţi, li se vor căuta tot felul de motive pentru a fi reţinuţi. Unii dintre ei, pentru a scăpa, au luat calea pădurilor. Aşa s-au petrecut lucrurile şi cu Gavrilă Mihali Ştrifundă, care era urmărit direct de Siguranţa din Bucureşti. A fost reţinut şi anchetat pe Calea Plevnei, la Malmaison, după care i s-a dat drumul acasă. Eliberarea lui este pusă pe seama eforturilor autorităţilor de a-l atrage de partea regimului comunist, cunoscut fiind prestigiul de care se bucura şi influenţa pe care o avea în rândurile maramureşenilor. În 1947 a fost contactat în acest scop la Borşa chiar de către Emil Bodnăraş. L-a refuzat diplomatic,

spunându-i că, deocamdată, el are convingerile lui politice, pe care nu şi le poate schimba de la o zi la alta. Gavrilă Mihali Ştrifundă a fost unul dintre fruntaşii Partidului naţional Liberal din judeţ. Prin 1949, fiind din nou urmărit, a dispărut în munţi. A fost prins, judecat şi condamnat. Şi-a ispăşit pedeapsa la Canal. Revenit acasă, a fost din nou arestat în 1958 şi condamnat pentru „delict de uneltire contra ordinei sociale". A decedat în 1961, în închisoarea din Botoşani.

Grupul de rezistenţă Ieud. În anii 1948-1949, fraţii *Vasile şi Ioan Popşa* din Sighet au încercat să organizeze o mişcare de rezistenţă în zonă, stabilindu-şi ca centre, pe valea Izei, localităţile Ieud şi Rozavlea. Din grupul de la Ieud făceau parte , între alţii, preoţii *Ioan Dunca Joldea, Vasile Hotico, Vasile Gorzo, Alexandru Chindriş*, foştii studenţi *Vasile Hotea* şi *Ioan Rus, Vasile Tivadar* din Rona de Jos, fost elev la Liceul „Dragoş Vodă" din Sighet, ţărani din comună. Gruparea n-a dăinuit mult timp, fiind descoperită. În anul 1949, de Paşti, urma să aibă loc o întâlnire a celor din rezistenţă. Unii au simţit pericolul şi nu s-au prezentat. Asupra celor care au venit s-au năpustit securiştii. Vasile Popşa, student la Academia Comercială din Bucureşti, organizatorul grupului, este împuşcat. Fratele lui, Ioan Popşa, absolvent al Liceului Comercial, scapă cu fuga, dar va fi capturat spre sfârşitul anului şi întemniţat la Piteşti. Eşuarea grupului de rezistenţă Ieud va fi urmată de numeroase arestări şi întemniţări.

După eşuarea grupului de la Ieud, care s-a destrămat, câţiva dintre participanţii la mişcarea de rezistenţă – Vasile Hotea, Ioan Rus, Vasile Tivadar – au reuşit să scape şi să ajungă, printr-un alt „fugar", Vasile Paşca din Tg. Lăpuş, în grupul de rezistenţă „Ţibleşul".

Grupul de rezistenţă Dragomireşti – Săliştea de Sus. De organizarea rezistenţei anticomuniste la Dragomireşti s-a ocupat Ioan Popşa. Grupul l-a avut în frunte pe plugarul *Ion Ilban* din localitate, om la 50 de ani. În prima parte a lunii mai 1949, grupul a fost descoperit de către organele de Securitate. Pentru a nu fi arestat, Ion Ilban a dispărut de la domiciliu, ascunzându-se prin pădurile din hotarul comunei. L-au urmat: *Ilie Zubaşcu, Vasile Ofrim, Ion Rubel, Ion Ardelean, Dumitru Petrovan,* ţărani, şi *Ion Petrovan*, fiul lui Dumitru, elev la Liceul „Dragoş Vodă" din Sighet. S-au ascuns în Munţii Ţibleşului. Aici i-au întâlnit pe fraţii *Dumitru* şi *Gheorghe Paşca* din Săliştea de Sus, fugari şi ei. Îşi aminteşte Vasile Ofrim: „După ce au luat cunoştinţă despre soarta noastră, Gheorghe Paşca ne-a întrebat scurt: „Aveţi arme?". „Nu! – a venit răspunsul nostru. Ne-au dotat pe toţi cu armament şi muniţii. Au stat cu noi în Munţii Ţibleşului."

Grupul de rezistenţă Dragomireşti – Săliştea de Sus a acţionat pe versantul de miazănoapte al Munţilor Ţibleşului, în perioada aprilie 1949 – octombrie 1950. A avut mereu ciocniri şi a fost hărţuit de trupe de intervenţie ale M.A.I. În februarie 1950, Dumitru Paşca a căzut, împuşcat mortal. Cum grupul nu a putut fi anihilat, organele de represiune, ca răzbunare, au tăbărât asupra comunei. Au fost arestate familiile şi rudeniile fugarilor. Vreo 150 de persoane au fost arestate. Animalele au stat zile întregi în grajduri fără hrană şi apă, pentru că nimeni nu avea voie să se apropie de gospodăriile celor arestaţi. Aflând despre cele ce se petrec în comună, combatanţii s-au predat de bună voie pentru a-

şi scuti familiile de teroare şi schingiuiri. Au fost întemniţaţi iniţial la Sighet, unde a început ancheta. Ilie Zubaşcu a murit aici, în închisoare, în timpul anchetei. Decesul a fost adus la cunoştinţa familiei după 12 ani. În procesul ce le-a fost intentat celor rămaşi în viaţă, de către Tribunalul Militar din Cluj, au fost inculpate, judecate şi condamnate 38 de persoane. Au fost pronunţate sentinţe diferite şi au fost ispăşiţi ani mulţi şi grei de închisoare.

Din acest grup de rezistenţă a scăpat doar Gheorghe Paşca. El nu s-a predat şi nici nu a putut fi prins. A plecat din nou spre Sălişteа de Sus, unde a haiducit de unul singur. A fost personalitatea cea mai reprezentativă pentru Valea Izei. S-a impus prin popularitate, iscusinţă, îndrăzneala acţiunilor sale şi durata lor în timp.

Drama lui Gheorghe Paşca a fost una dintre cele mai zguduitoare. Soţia, Anisia, şi sora lui, Ioana, au fost întemniţate. Fratele, Dumitru, a fost împuşcat. Ioana Vlad, care i-a devenit a doua soţie, pentru a scăpa din ghearele Securităţii, a fost nevoită să fugă de-acasă şi să trăiască alături de el într-o vizuină în munţi. Fiica lor s-a născut şi a crescut în această vizuină până la vârsta de un an, vârstă la care a fost capturată împreună cu mama ei şi purtate amândouă prin aresturi. Băiatul, Gheorghe, s-a născut în timp ce mama lui se afla în detenţie. Toate acestea l-au încrâncenat în mânie şi în scârbă pe Gheorghe Paşca, l-au făcut neîndurător faţă de infamiile regimului comunist. A dat mult de furcă Securităţii, a dus lupte crâncene cu urmăritorii, toate în apărare. Timp de zece ani a rezistat prin păduri şi în munţi. N-a putut fi capturat decât mort.

Grupul de rezistenţă „Ţibleşul”. Cea mai numeroasă grupare de rezistenţă armată anticomunistă de pe teritoriul actualului judeţ Maramureş, a fost cea din Ţara Lăpuşului, care a acţionat în Munţii Ţibleşului, între anii 1949-1953 şi a fost condusă de *Nicolae Pop al lui Ichim* din Lăpuşu Românesc, fost pădurar. Pe parcursul existenţei sale, grupul a numărat, cu alternanţe, în jurul a douăzeci de persoane, în funcţie de venirea unora, plecarea sau căderea altora.

Bărbat la 51 de ani, Nicolae Pop îşi avea gospodăria după Valea Râuoaia, la poalele Ţibleşului, la o distanţă de vreo 17 km de comună. Suntem în perioada în care încep să apară în pădurile Ţibleşului primii fugari. La început dispaţi, după care încep să se organizeze. Nicolae Pop le oferea hrană şi adăpost, îi călăuzea, întrucât cunoştea mai bine ca oricare altul locurile, sihlele şi ascunzişurile munţilor. Aici, după Râuoaia, la poalele muntelui, şi-a avut baza o bună bucată de vreme grupul de rezistenţă „Ţibleşul”. Adăposturile însă se schimbau mereu, pentru a nu fi descoperiţi gospodarii lor.

Din grupul de rezistenţă „Ţibleşul” au făcut parte: *Nicolae Pop* cu fiica sa *Aristina* şi fiul *Ichim*, *Ion Mâţ*, un vecin de-al lor, studentul *Mircea Dobre*, nepotul preotului din Boiereni, *Atanasie Oniga*, preotul greco-catolic din Lăpuşu Românesc, *Vasile Paşca* din Tg. Lăpuş, absolvent al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj şi profesor de religie (oficiau împreună duminica şi în sărbători Sfânta Liturghie), *Vasile Hotea* din Hărniceşti, *Ioan Rus* din Sighet, *Ioan Tidavar* din Rona de Jos – maramureşeni aduşi aici de către Vasile Paşca. În septembrie 1950 grupul sporeşte cu încă şapte tineri din Ieud, îndrumaţi aici de către preotul satului, Ioan Dunca-Joldea, care întreţinea legături cu grupul lăpuşean.

Trei ierni a petrecut în munţi grupul de rezistenţă „Ţibleşul". Trei ierni grele, dar pe care le-a traversat cu bine, datorită bunului spirit organizatoric. Au fost însă susţinuţi tot timpul de locuitorii comunelor, care îi alimentau cu informaţii, hrană şi îmbrăcăminte. Mulţi dintre aceştia, descoperiţi fiind, au avut de îndurat ani grei de temniţă.

Confruntările grupului de rezistenţă „Ţibleşul" cu trupele de intervenţie ale M.A.I. au fost numeroase. Adoptând însă o strategie de apărare – niciodată nu atacau –, a reuşit să se salveze. Ceea ce nu s-a putut salva, spre iarna anului 1952, a fost adăpostul cu alimente. Descoperit cu ocazia unei încercuiri, acesta a fost lichidat. Rămas fără mijloace de existenţă, în plină iarnă, încolţit tot mai des şi mai puternic de urmăritori, care în toamna anului 1952 porniseră o ofensivă generală pentru lichidarea lui, grupul s-a dispersat pentru a putea rezista mai uşor, urmând să se reconstituie în primăvară. Acest lucru nu s-a mai reuşit, membrii lui căzând rând pe rând.

În martie 1953, grupul de rezistenţă „Ţibleşul" era anihilat în întregul său. Au fost împuşcaţi în diverse împrejurări: Dumitru Hotico (dintre cei şapte din Ieud), în septembrie 1952; preotul Atanasie Oniga, în ianuarie 1953; Vasile Hotea, în ultima acţiune de rezistenţă a grupului (martie 1953). Cei rămaşi în viaţă au fost arestaţi, judecaţi şi condamnaţi de către Tribunalul Militar din Oradea. Pentru a justifica anii grei de închisoare ce urmau să fie pronunţaţi, procesul a fost pregătit cu minuţiozitate, din martie 1953 până în 1954.

Rezistenţa armată în zona Codru. Mărturii ale rezistenţei armate anticomuniste consemnăm şi în Codru, zonă de interferenţă între actualele judeţe Maramureş, Satu Mare şi Sălaj. Dintre toţi, cel care a dat cel mai mult de furcă autorităţilor vremii, prin cutezanţa acţiunilor sale, a fost *Vasile Blidaru*. Nu a putut fi prins decât mort, după nouă ani de urmărire. A fost „omul pădurilor" despre care s-a vorbit cel mai mult în zonă. De către unii cu respect şi admiraţie. De către alţii cu teamă şi groază. S-au spus multe adevăruri despre Vasile Blidaru. Dar a avut şi numeroşi denigratori. În jurul numelui său s-au creat şi au circulat şi multe legende. Era ţintaş de elită şi vânător iscusit. Meşteşugul armelor l-a învăţat, ca militar la Pirotehnie, în Bucureşti.

Din tot ce ştim despre el rezultă că Vasile Blidaru a reprezentat, fără îndoială, partea cea mai dură, mai violentă a rezistenţei anticomuniste din zonă. Deşi după război a făcut parte din Frontul Plugarilor, al lui Petru Groza, modul său de gândire şi manifestare a evoluat, în timp, de a refuzul deschis al regimului comunist, al abuzurilor săvârşite de reprezentanţii acestuia, la rezistenţa cu arma în mână, împinsă până la lichidarea fizică a adversarilor, până la sacrificiul de sine. A căzut în luptă în 1958, în vinerea de Rusalii.

Este ultima filă a cronicii rezistenţei armate în Maramureş împotriva instaurării comunismului.

Cele relatate aici adaugă noi dovezi grăitoare ce vin să contrazică acele afirmaţii răuvoitoare, tendenţioase, jignitoare chiar, de genul „mămăliga nu face explozie", vehiculate în unele cercuri din străinătate, îndeosebi înaintea evenimentelor din decembrie 1989. E bine de reţinut faptul că, deşi România a avut parte de regimul comunist vel mai opresiv, rezistenţa armată în munţi a continuat aici timp de peste un deceniu, după ce forţele din

celelalte ţări din sistemul comunist abandonaseră lupta resemnându-se. S-ar putea ca în străinătate să nu se fi ştiut, la vremea respectivă, prea multe lucruri despre această rezistenţă. Iar dacă s-a ştiut, a trebuit, probabil, să nu se ştie. Din raţiuni politice.

Mihai Timaru (Bucureşti)

LUPTA DE REZISTENŢĂ ANTICOMUNISTĂ ÎN MUNŢII VRANCEI

Sunt Mihai Timaru: fost deţinut politic – supravieţuitor din cei care au făcut parte din grupul de rezistenţă din Munţii Vrancei, supravieţuitor din camera morţii şi celula „chinezească".

Înainte de arăta şi descrie împrejurările în care am luat legătura cu grupul de rezistenţă din Vrancea, voi încerca să arăt ce a însemnat pentru Vrancea năvălirea armatelor ruseşti, încă din primele zile, când s-a anunţat aşa-zisa eliberare de la 23 august 1944. Cine au fost iniţiatorii rezistenţei anticomuniste, când a început şi când s-a terminat această luptă de apărare a fiinţei noastre naţionale?

Vrancea este judeţul care s-a opus cu dârzenie comunismului şi comunizării. Vrâncenii au dat de lucru cel mai mult organelor de Securitate din judeţ şi din întreaga ţară, dovadă sutele şi miile de localnici care au umplut închisorile comuniste.

Comuna Păuneşti: încă din primele zile ale lui 23 august 1944, când Armata Roşie a trecut pe aici, locuitorii satului, în loc să-i aştepte cu pâine şi sare, i-au întâmpinat cu gloanţe şi schije de brand. Conducerea armatei sovietice a fost nevoită să pună o placardă la intrarea în sat, pe care era scris: „Ocoliţi, sat de partizani!"

Primii rezistenţi antibolşevici ai Vrancei au fost locuitorii din Păuneşti. În 1947-1948 s-a trecut la

organizarea comunei, pentru a duce o luptă coordonată şi cu alte centre de rezistenţă din regiunea Vrancea. Amintim doar câteva nume: preotul Manea cu fiul său Gicu Manea; Vasile Gurău – care actualmente se găseşte în Germania, la Freiburg; I. Iacobache, Alexandru Cautiş şi alţii. Spiritul de luptă antibolşevic era în firea nepoţilor babei Vrâncioaia, ei ştiau că bolşevismul este anticristul pe pământ.

Încă de la Bucureşti, mai mulţi studenţi vrânceni din Panciu şi Crucea de Sus, în frunte cu Octavian Voinea şi Ion Paragină, au iniţiat şi organizat lupta de rezistenţă din Vrancea.

În 1948, când Iosif Broz Tito a întors spatele Moscovei nemaiacceptând să primească ordine şi directive de la Stalin, acesta s-a supărat foc şi a trimis o armată întreagă pe care a masat-o în Banat, la graniţă, crezând că în felul acesta va reuşi să-l intimideze pe fostul lui supus şi aliat.

Dar Tito nu s-a lăsat intimidat de Stalin şi nu a cedat presiunilor. În această situaţie se credea că va începe un război pe care Occidentul l-ar fi dorit şi încurajat. Aşa se explica trimiterea din Occident a unor paraşutişti români, refugiaţi acolo. Se credea atunci, şi credeam şi noi românii, că Occidentul s-a repliat şi nu-i va mai lăsa pe ruşi să-şi pună în aplicare planul de comunizare a Europei. În cazul unui conflict armat între Stalin şi Tito, noi, românii, am fi avut un rol deosebit: Occidentul cunoştea adversitatea pe care poporul român o avea faţă de comunism.

Dacă se declanşa conflictul, vrâncenii considerau că pot avea un rol deosebit, mai ales că ştiau că drumul Armatei Roşii va străbate Ţara Vrancei: Mărăşeşti – Focşani. În această situaţie, vrâncenii trebuiau să cadă în spatele armatei sovietice, provocându-i tot felul de dezavantaje şi piedici pe traseul spre linia de front. Cei care au luat parte şi au fost iniţiatorii şi organizatorii acestei acţiuni de rezistenţă din Vrancea au fost fraţii Voinea (Ionel şi Octavian) şi fraţii Paragină (Ion, Costache şi Cristea), toţi din Panciu, respectiv Crucea de Sus.

Voi încerca să-i amintesc şi pe alţii care au participat la această acţiune de rezistenţă din regiunea Vrancea: din Focşani – Octav Pavelescu, Costin Atanasiu, Mişu Stan; din Tifeşti – învăţătorul Gheorghe Mălăcescu; din Vidra – fraţii Chilian (Tomiţă şi Gheorghiţă); din Nistoreşti – învăţătorul Costică Caragaţă şi preotul Ştefan Marcu; din Soveja – Gheorghe Bălan şi fiul său Gheorghiţă Bălan; din Bâlca – învăţătorul Ion Diaconu; din Suraia – învăţătorul Toma; din Odobeşti – judecătorul Mitică Hainăroşie.

La Panciu era un grup de cadre didactice de la Liceul „Ion Slavici", format din profesorul Aristide Zdru, Gheorghe Bandrabur, Gigel Ungureanu, profesoara Margareta Ene; la Mărăşeşti era cantorul bisericesc Chiriţă.

După cum se ştie, războiul între Stalin şi Tito nu a mai avut loc; în schimb a început „războiul rece".

La 15 mai 1948 se declanşează arestările în toată ţara. În această situaţie vor fi arestaţi mulţi vrânceni, însă mulţi vor scăpa, avertizaţi fiind de oameni de bună credinţă din vechea poliţie. Cei care vor scăpa vor lua calea codrilor. Octavian Voinea este arestat la Bucureşti, în schimb Ion Paragină, adjunctul lui, se retrage în Vrancea. Ion Voinea va fi arestat la Focşani şi va reuşi să evadeze de la Securitate.

O să stea ascuns câteva zile la avocatul Iordache Hărăbor şi la Emil Ivan, de unde eu aveam să-l duc în Ardeal, la fratele meu, învăţătorul din Bistra Mureşului, Ion Timaru. Aici, prin intermediul fratelui meu, care îl va găzdui, va intra

în legătură cu grupul de rezistenţă de la Răstoliţa, condus de căpitanul Grigorescu şi de Faliboga.

La Panciu, Ion Paragină, cunoscând cel mai bine dispozitivul organizatoric al rezistenţei din Vrancea, îl va activa: aşa se formează primul grup de rezistenţă „Fraţii Paragină". În vara anului 1948 voi lua şi eu legătura cu acest grup.

În ceea ce mă priveşte, în toamna lui 1946 fusesem trecut în disponibilitate din armată, iar în 1947 în rezervă, pentru că am refuzat să mă înscriu la comunişti. În această situaţie nu am mai fost obligat să stau la Roman şi m-am mutat la Panciu, de unde era soţia mea, care avea o bucată de vie, primită ca dotă de la tatăl ei, Costică Bandrabur. Aici la Panciu voi cunoaşte mai mulţi ofiţeri scoşi din armată, pentru acelaşi motiv, de a nu fi acceptat trecerea la comunişti.

La Panciu, pe viile noastre, am schimbat sabia cu uneltele de lucrat via şi din ofiţer am devenit viticultor.

Alături de generalul Vartic, colonelul Răianu, maiorul Ştefan şi maiorul Făcăoaru, care mi-a fost profesor în şcoala de ofiţeri, am început să lucrăm viile şi ogoarele moştenite de la moşii şi strămoşii noştri.

Numai că şi acest mijloc de existenţă al atâtor ofiţeri scoşi din armată îi deranja pe stăpânii şi slugile comuniştilor, care-şi pecetluiseră puterea odată cu alegerile din 1946 şi cu alungarea de pe tronul ţării a Regelui Mihai. Bineînţeles că, toate acestea, sub ameninţarea şi presiunea tancurilor ruseşti.

Ofiţeri superiori, colonei şi generali au fost aruncaţi în temniţă la Aiud şi în alte închisori. Au început arestările în masă şi în rândul tineretului. Cei care au scăpat de arestări au luat calea codrilor şi aşa au apărut în toate regiunile grupuri de rezistenţă.

Din aceste grupuri de rezistenţă făceau parte categorii sociale şi politice diferite: ţărani, muncitori, intelectuali şi ofiţeri. Erau reprezentate şi partidele istorice, ţărăniştii şi liberalii, erau în grupuri şi mulţi oameni fără coloratură politică, şeful grupului Vrancea, Ion Paragină, era legionar, dar pe toţi din grup îi unea un singur ideal – lupta împotriva comunismului.

Am luat legătura cu grupul din pădure la crama socrului meu Costică Bandrabur. Acesta îmi cunoştea sentimentele anticomuniste. Într-o noapte m-a trezit şi m-a condus în cramă. La lumina unui felinar am deslușit figurile a patru oameni, îmbrăcaţi în straie mocăneşti. S-au făcut prezentările: Ion Paragină, şeful grupului, Toderiţă Doagă, fost primar ţărănist, Gheorghe Mălăcescu, învăţător, şi Vasile Sava, meseriaş şi mic negustor.

Cei de faţă ştiau că am fost ofiţer de carieră şi că în această luptă era nevoie de ofiţerii scoşi din armata regală.

La această întâlnire am pus la punct împreună un plan de acţiune pe care urma să-l traducem în fapte. Eu, ca fost ofiţer, urma să iau legătura cu alţi militari epuraţi din armată, ofiţeri şi subofiţeri, pentru a-i atrage. Urma să-mi desfăşor activitatea în afara grupului şi – săptămânal sau mai des – să mă întâlnesc cu ei să le transmit veşti. Din păcate, cercul din jurul meu s-a strâns în curând şi am fost obligat să mă ataşez şi eu grupului din pădure, unde, după ce m-am obişnuit cu viaţa şi cu programul, am căutat să-mi aduc şi eu contribuţia la partea de organizare.

Grupul din pădure îl cuprindea şi pe părintele stareţ Filimon Tudosie, de la Schitul Brazilor din Panciu, iar părintele Filimon întreţinea printre noi o înaltă trăire spirituală şi creştină.

Prezenţa grupului de rezistenţă „Fraţii Paragină" din pădurile din apropierea schitului Moşinoaiele de la Dealul Mare şi din munţii Vrancei, va constitui o nădejde pentru locuitorii satelor din jur, ajutându-i să reziste dezastrului comunist care îi ameninţa.

Ţăranii din satele vrâncene, ca de altfel din toată ţara, erau disperaţi şi descurajaţi: noi, cei din munţi, îi opream de la acte nesăbuite, care ar fi avut urmări dramatice, atât pentru ei, cât şi pentru familiile lor. Eram duhovnicii cărora le împărtăşeau durerile şi gândurile lor.

La Panciu, Ion Paragină şi profesorul Aristide Zdru au întocmit o broşură intitulată „Manualul Haiducului", care avea un cod de instructaj pentru cei ce doreau să intre în sistemul de rezistenţă. Această broşură a fost scrisă la maşină de secretarul Liceului „Ion Slavici" din Panciu, Gigel Ungureanu, şi iscălită „Vlad Ţepes".

În finalul broşurii se spunea că, cine are în mână această broşură şi o poate multiplica, să o facă şi apoi să o distribuie. Aşa a apărut „Vlad Ţepeş II". Tot Gigel Ungureanu a dactilografiat un protest al grupului nostru din pădure (întocmit de Ion Paragină şi Gheorghe Bandrabur) adresat guvernanţilor de la Bucureşti, prin care se cerea încetarea schingiuirilor barbare din beciurile Ministerului de Interne, practicate împotriva luptătorilor ce fuseseră arestaţi şi erau în anchetă. De asemenea s-au multiplicat mici manifeste dactilografiate, împărţite din tren de cei ce călătoreau prin ţară. Vasile Sava din Panciu a fost unul care a împărţit multe manifeste în acest fel. Manifestele conţineau îndemnuri la rezistenţă.

Cristea Paragină avea sarcina de a recruta tineretul în cadrul rezistenţei. A înfiinţat la Panciu, Focşani şi Tecuci frăţii formate din tineri care trebuiau să ducă mai departe lupta noastră de rezistenţă în cazul în care noi am fi fost arestaţi sau ucişi.

Comandamentul acţiunii grupului Paragină se afla plasat pe Pârâul Porcului, care se varsă în Zăbrăuţ, în zona unde murise Ecaterina Teodoroiu. Era un punct strategic, iar luptătorii locuiau în bordeie săpate în pământ, într-o pădure deasă. În apropiere se afla şi schitul Muşinoaiele. La mare distanţă pădurea era înconjurată de satele Fitioneşti, Mănăstioara, Verde, Răcoasa, Străoani şi Crucea de Sus, locul de naştere şi de baştină al familiei Paragină.

Din păcate, în toamna lui 1949, Ion Paragină şi cu mine am fost arestaţi, vânduţi fiind Securităţii de Nicolae Anghel (un fost ofiţer şi invalid de război). Au rămas să continue ceilalţi.

Cristea Paragină şi Gheorghiţă Bălan vor scăpa din luptele ce s-au dat la Bordeiele, de pe pârâul Porcului, între Securitate şi cei din grup. Ei erau singurii care cunoşteau întreaga noastră organizare. Aceştia, împreună cu colonelul Strâmbei, contactaseră Ambasada engleză din Bucureşti, cerând să fie ajutaţi cu arme şi muniţii pe calea aerului. Vor continua lupta bazându-se pe armamentul trimis de Gheorghe Cătuneanu din Focşani (actual senator în parlamentul ţării). Cătuneanu va procura acest armament şi-l va trimite în munţi cu o căruţă. Armamentul era rămas de la armatele germane în retragere. A doua sursă de a

procura armament şi muniţie a fost de la soldaţii ruşi care vindeau armele şi muniţia pe ţuică şi vin.

Scăpaţi din încercuire, Cristea Paragină şi Gheorghe Bălan s-au retras spre schitul de la Gura Lepşei, spre cascada Putnei, unde au pregătit răscoala din iunie 1950 împotriva regimului comunist care urmărea să ia munţii daţi prin hrisoave de la Ştefan cel Mare. Aceste hrisoave, lăsate din generaţie în generaţie vrâncenilor de nădejde, erau căutate cu asiduitate, dar urmaşii Vrâncioaiei – printre care Cristea Paragină, Gheorghiţă Bălan, fraţii Brânzei, Manoliu, Cojocaru – au răsculat toţi munţii reuşind salvarea lor.

Între Tişiţa şi Zăbrăuţ, în bazinul Putnei, până sub măgura Odobeştiului, toate satele s-au ridicat împotriva stăpânirii comuniste. Peste 30 de comune au pus mâna pe coase şi securi, au dat foc posturilor de miliţie şi sediilor comuniste, punând pe fugă pe călăii şi slugile comuniştilor.

În această luptă inegală între Securitate şi vrâncenii răzvrătiţi, Cristea Paragină va fi încercuit şi ucis. Gheorghiţă Bălan va mai continua lupta, dar va fi şi el prins, împreună cu colonelul Strâmbei şi cu cei doi Manoliu (tată şi fiu).

Toţi vor fi judecaţi, condamnaţi la moarte şi executaţi.

Frământările şi lupta antibolşevică din Vrancea nu se vor sfârşi aici, vor lua din nou amploare în satele din câmpie, în momentul când s-a trecut la colectivizarea cu forţa. La Suraia, la Vadul Roşca, la Răstoaca, s-a trecut la represiuni violente. Aici s-a tras în plin în săteni ucigând zeci dintre ei. Sătenii şi foştii elevi ai învăţătorului Toma din Suraia, care era la închisoare la vremea aceea, şi-au făcut datoria în lupta împotriva comunismului.

Această luptă a atins în Vrancea proporţii nemaiîntâlnite.

Ea a început în 1947 şi s-a sfârşit în condiţii dramatice 10 ani mai târziu. Pe atunci persista credinţa că *vin americanii*.

Abia în 1956, când revoluţia din Ungaria a fost înăbuşită în sânge, unii şi-au dat seama, şi ne-am dat seama şi noi, românii, că ceva nu este în ordine, că am fost definitiv lăsaţi ruşilor, că americanii nu vor veni, sau dacă vor veni va fi prea târziu.

Datoria noastră, a celor care supravieţuim şi care am participat direct la această sângeroasă epopee a rezistenţei anticomuniste din România, este de a arăta lumii întregi şi urmaşilor noştri de câte jertfe a fost capabil acest popor aşezat aici, la această răscruce de drumuri, pentru a-l apăra pe Hristos şi pentru a-şi apăra fiinţa naţională.

Steliana Breazu (Oradea)

GRUPUL DE REZISTENŢĂ ANTICOMUNISTĂ AL LUI CANTEMIR GLIGOR DIN MUNŢII ZARANDULUI ŞI MUNŢII CODRULUI, PE VALEA CRIŞULUI ALB

Imediat după 23 august 1944, când tancurile sovietice intrau în ţară şi ne ameninţau cu bolşevizarea, oameni lucizi, care puneau cauza neamului românesc mai presus de orice, au înţeles că în acel moment al istoriei era foarte important să se creeze o stare de spirit patriotic activă.

Din această cauză, unii dintre cei care pe vremea lui Antonescu se aflau în exil, s-au întors şi au iniţiat acţiuni în munţi. Paraşutat în iarna anului 1945, Gligor Cantemir a format o tabără pe muntele Drocea de lângă Gurahonţ, judeţul Arad. Scopul taberei era educativ, de a forma oameni cu caracter dârz şi de a-i pregăti sufleteşte pentru rezistenţă. Această tabără s-a dizolvat după câteva zile. În a doua etapă s-au făcut legături printre locuitorii satelor din zonă. Poporul român avea pe atunci o adevărată aversiune faţă de ideea instaurării comunismului.

Încă din anul 1945 ofiţeri şi ostaşi români s-au refugiat în munţi cu armament cu tot, astfel că prin anul 1947 reţeaua de rezistenţă dispunea de oameni şi logistică.

Conducătorul silvic Dumitru Asaftei a fost prins şi anchetat de ruşi ca să spună unde se află Gligor Cantemir şi oamenii lui, dar el a refuzat să divulge secretul. Când anchetatorul i-a spus:

„- Lasă, că mâine îl vom avea aici şi pe Gligor şi atunci vei recunoaşte tot. Un batalion a pornit azi spre Gurahonţ pentru a-l captura",

Asaftei, printr-o prezenţă de spirit neaşteptată, a zâmbit senin. Iritat, anchetatorul l-a întrebat de ce râde.

„- Sunt sigur că nici un rus nu se va mai întoarce viu de acolo. Gligor şi ai lui au un armament atât de sofisticat, încât îi va răpune pe toţi".

Ancheta s-a întrerupt, iar batalionul sovietic, care era în marş spre Gurahonţ, a fost întors din drum şi dirijat spre Pâncota. În locul lui a fost trimis un batalion român din Arad, cu misiunea să facă percheziţie în toată regiunea şi să captureze luptătorii. Dar, surpriză: percheziţiile nu s-au mai făcut, pentru că jumătate din batalion a rămas în munţi cu armament cu tot şi a fraternizat cu partizanii.

Începând cu anul 1947, s-a procedat la realizarea legăturilor dintre sate în toată regiunea munţilor, până la Brad, dar şi spre câmpie – la Ineu, Şirindia, Chişineu Criş şi până la Oradea.

Nemulţumirea generală a pornit de la predarea cotelor către stat: ţăranii veneau de la batoze plângând, trebuind să se mulţumească cu 10-12 saci de grâu de calitatea a II-a, pentru însămânţări.

Intenţia luptătorilor era ca, la momentul potrivit, când va începe colectivizarea, să pornească o răscoală armată. Prin fostul deputat naţional-ţărănist Ion Bogdan s-a făcut legătura cu unitatea militară Oradea.

În anul 1948 au început arestările în masă ale ţărăniştilor, liberalilor, poliţiştilor, militarilor, legionarilor. Pentru a scăpa de arestare, mulţi au devenit fugari şi au luat

calea codrului, la cei din rezistenţă, care dispuneau de armament.

Din păcate, în anul 1948 a căzut Centrul de la Timişoara. La 3 august este arestat profesorul Filon Verca, care însă evadează de la Securitate şi reuşeşte să emigreze în Franţa. A fost capturat tot atunci curierul Centrului, un student care a fost bătut atât de crunt, încât a înnebunit. De la el, Securitatea a aflat consemnul dintre Centru şi curierul din Arad, Damian Jurcuţa, care avea evidenţa tuturor camarazilor din judeţ. Această evidenţă a căzut atunci în mâinile Securităţii.

În noaptea de 21 decembrie 1949, Gligor Cantemir a fost arestat în comuna Cil. Securiştii au pus pe un ţăran, Ilie Ciuceu, să-l strige. Atunci Gligor Cantemir a ieşit afară din casă. Locotenentul Lazăr Maier i-a pus pistolul în piept şi l-a declanşat. Dumnezeu însă l-a ocrotit şi pistolul s-a blocat. Speriat, securistul a făcut un pas înapoi şi a tras în aer. Glontele a luat foc. Profitând de acest incident, Gligor a intrat în casă şi a luat un pistol. Iată ce povesteşte el însuşi:

„- Eram într-o situaţie foarte grea. În viaţa mea nu am ucis pe nimeni. Lângă el era şi Ilie Ciuceu. O singură grenadă i-ar fi aruncat pe toţi în aer. Dacă s-ar fi întâmplat una ca asta, Securitatea s-ar fi răzbunat cu cruzime. Întreaga familie ar fi fost executată. Când am ieşit afară, Maier a tras din nou asupra mea. Au tras şi ceilalţi securişti. Totul a fost zadarnic, nici un glonte nu m-a atins. Pe peretele camerei au rămas urmele gloanţelor care au înconjurat conturul trupului meu. Am fost sub o protecţie divină. Cu toate că era un criminal notoriu, Lazăr Maier s-a cutremurat. În detenţie, de câte ori mă întâlnea, îmi povestea acest episod care l-a impresionat. Au fost arestate şi gazdele: Ilie Perba cu soţia şi fiicele sale, care nici măcar nu mă cunoşteau. Au fost târâţi până la marginea satului. În casă a rămas numai o bătrână de 80 de ani, care striga şi îi blestema pe securişti. Matei Rafila, şeful Securităţii din Arad, voia să ducă şi femeile la Sebiş, unde era centru Securităţii din zonă. Când am ieşit la şoseaua principală, unde ne aştepta maşina, m-am oprit şi i-am spus:

- Să nu uitaţi că suntem urmăriţi din toate părţile. Dacă nu le eliberaţi, eu voi da un semnal prin care voi anunţa camarazii că pot să intervină. Eu poate voi reuşi să scap cu viaţă, dar voi sigur că nu veţi mai avea nici o şansă de supravieţuire."

Aşa a obţinut Gligor Cantemir eliberarea soţiei şi a fiicelor lui Perba. Numai bărbatul a fost reţinut şi a făcut doi ani de închisoare pentru vina de găzduire. Gligor Cantemir a ajuns la Securitatea din Arad. Avea mulţumirea sufletească a faptului că lăsa în urma lui o rezistenţă organizată. Luptătorii lui s-au retras cu armamentul în munţi, pentru ca de acolo să poată lupta în continuare.

A doua ciocnire cu Securitatea a avut loc în comuna Iosăşel. A fost o ciocnire serioasă. Înconjuraţi de trupele de Securitate, prinşi la marginea comunei, camarazii au rezistat cu curaj timp de patru ore. Atunci a căzut Jurcuţa. Ultima rezistenţă a avut loc la moara lui Motorca de la marginea comunei. Luptătorii s-au refugiat într-un grajd. Securiştii au stropit cu benzină şi au dat foc grajdului. Astfel a murit Iulian Hagea, ars de viu, iar un alt luptător, grav rănit, Ioan Jurcuţă-fiul, a decedat în drum spre Securitate. Tot atunci a fost rănit grav şi locotenentul Lazăr Maier. O parte din luptători au fost prinşi, iar restul s-a retras în munţi.

A treia ciocnire a avut loc pe malul drept al Crişului Alb, zona Sebiş-Revetiş, unde au căzut Ioan Luluşa din Revetiş şi Gheorghe Mercea din Chisindia, judeţul Arad. Tot atunci a murit Pavel Dobre, tot din Revetiş, care a refuzat să se predea viu. Era membru P.C.R. şi secretar de plasă. El a preferat să moară, folosind ultima armă pe care o avea asupra lui: o grenadă peste care s-a culcat. A murit sfârtecat în bucăţi. Din trupele de Securitate au fost răniţi sublocotenentul Haidu, ca şi un pădurar care colabora.

A patra şi ultima luptă s-a dat în zona Văşoaia din Munţii Apuseni, unde au căzut cinci camarazi, iar restul au fost arestaţi pe parcurs, fără ciocniri armate, de către maiorul Matei Rafila.

Gligor Cantemir are astăzi 80 de ani, supravieţuind anilor grei de temniţă. Este un om de o rară modestie, care îşi poartă bătrâneţile în tăcere, cu demnitate.

Ion Gavrilă-Ogoranu (Sântimbru – Alba)

CUM A ACŢIONAT SECURITATEA ÎN INTENŢIA LICHIDĂRII GRUPURILOR DE REZISTENŢĂ

Părintele Anania, ca un fost fugar, vorbea despre situaţia în care te temi de orice zgomot, de orice din jurul tău. Făcea remarca: era de preferat situaţia de condamnat celei de fugar. Exista însă şi o altfel de cale de a scăpa de teamă. Dacă pui mâna pe o armă, te însoţeşti cu alţi fraţi de idealuri, te legi frate de cruce cu ei pe viaţă şi pe moarte, dacă ai conştiinţa că orice cale de a da înapoi este închisă, dacă-ţi tai orice punţi de întoarcere, dacă te aşezi între Dumnezeu şi neamul tău aşa cum remarca foarte bine Petre Ţuţea – dacă ai conştiinţa că eşti în acelaşi timp ostaş al lui Iisus şi al neamului tău, dacă le faci pe toate din iubire faţă de neamul din care faci parte şi ai conştiinţa că nu-ţi mai aparţii, dacă trăieşti cu adevărat porunca lui Iisus că nu este mai mare lucru decât să-ţi dai viaţa pentru prietenii tăi, atunci se aşează în suflet o linişte, iar grija de viaţa ta şi de destinul tău o laşi în seama lui Dumnezeu. Îţi mai rămâne totuşi o grijă, aceea ca nu cumva să-ţi fie frică. Atunci nu numai bărbaţii, dar şi nişte fire fragede de fete pot deveni luptători şi eroi.

În tinereţe am citit o scrisoare a Ecaterinei Teodoroiu către prietenul ei, care-i ceruse să se logodească pe front, la Mărăşeşti; îi răspundea: „dragul meu, amândoi suntem logodiţi cu moartea, ce rost are să ne mai logodim împreună?" Atunci, dacă aceste lucruri le ştii, vei înţelege

cum o Marie, Maria Plop, mai putea în munţi, în munţii Făgăraşului, să cânte, mai putea să iubească şi să nască, şi să-şi crească într-o peşteră copilul. Înţelegi cum o tânără, Alexandrina Pop, studentă la Cluj, prinsă şi rănită în luptă, în lotul Dabija, striga atunci când era dusă prin satele de moţi: „Treziţi-vă, moţilor!", sau cum eleva Lenuţa Faina, prinsă de o companie de Securitate, li se adresa ostaşilor: „Atâţia inşi aţi venit pentru o mână de fată?"

Promisesem să vorbesc despre metodele folosite de Securitate pentru distrugerea grupurilor de rezistenţă armată în munţi. Voi relata pe scurt câteva. În primul rând, acolo unde eram semnalizaţi, se trimiteau forţe, la început mai mici – în jurul unei companii, unui pluton, mai târziu, al unor regimente. În anii următori (cum a fost în anul 1952, când Ceauşescu a condus o campanie), munţii erau înconjuraţi nu într-un cerc, ci în două-trei-patru cercuri, ca să nu scape nimeni. Sau în 1953, când s-au apucat de la Apus, de lângă Olt, să cerceteze munte cu munte pentru a distruge cele două grupuri care mai erau – al lui Arnăuţoiu şi al făgărăşenilor din nord. Deci prima metodă era a forţei. Un amănunt: nici unul dintre noi n-a murit – vorbesc de cei din Făgăraş – în luptă directă. Răniţi au fost, dar morţi în lupta în munţi, nu. Moartea a părut în toate cazurile ca fiind provocată de trădare, această boală, acest cancer al neamului nostru.

A doua metodă a fost infiltrarea în rândurile noastre. Şi dacă te poţi bate cu o divizie, şi ştii să te păzeşti şi să scapi, nu poţi să te păzeşti de vânzătorul de lângă tine.

O a treia metodă era folosirea câinilor dresaţi. Începând cu anii 1952, 1953, 1954, la toate acţiunile veneau câteva camioane cu câini, iar unde eram semnalizaţi era înconjurat locul, li se dădea drumul acestor haite. La început erau folosiţi câini mopşi, buldogi, apoi s-a trecut la alsacieni, nu ştiu din care pricină, şi mulţi oameni nevinovaţi au sfârşit, sau au fost răniţi de aceşti câini. Noi n-am păţit nimic, pentru că dacă veneau mulţi câini, îi împuşcam.

O altă metodă era formarea de grupuri false de partizani, care să ne înşele pe noi. Dumnezeu ne-a scăpat şi ne-am ajutat unul pe altul. În 1950, grupul Arnăuţoiu a distrus o astfel de bandă care venise pentru făgărăşeni. În 1951, lucrul s-a inversat, o grupă venită pentru Arnăuţoiu a fost distrusă de noi. Foarte interesant este că trădătorul care a vândut grupul lui Paragină din Vrancea şi-a găsit sfârşitul în Făgăraş. S-a folosit otrava: la oamenii care erau ştiuţi că ne ajută li s-a impus să ne servească burduf de brânză cu otravă. Au folosit femei-sirene care să ne atragă în cursă, s-au folosit presiunile asupra familiei: bătăi, chinuri de aşa fel încât a doua oară nu mai era nevoie – un tată putea să moară.

S-au luat apoi ostateci din toate familiile, au fost duşi la închisoare şi s-a anunţat că nu-i vom mai vedea niciodată dacă nu ne astâmpărăm. Au trecut apoi la metode mai rafinate. La început alcătuiau planuri cusute cu aţă şi cu sfoară, de le puteai vedea de departe, dar mai târziu s-au specializat. Să dau un exemplu: nici cele mai sfinte lucruri n-au fost ocolite. Grupul nostru a căzut printr-un ofiţer de Securitate, Niculescu (trăieşte la Craiova), care a urmat o şcoală de teologie, cursul scurt. A fost hirotonisit preot şi a fost trimis într-un sat de sub munte. Făcea serviciile religioase, spovedea oamenii şi la spovedanie întreba – sunt spusele lui, ale acestui ofiţer de Securitate – „Nu cumva ai legături cu băieţii ăştia din munţi, că vreau să-i ajut?". Mulţi

n-au ştiut, mulţi şi-au dat seama de cursă, până când o femeie a spus: „Părinte, dacă vrei să ai legătură în munţi vorbeşte cu profesorul.”. „Atâta mi-a trebuit, ca să ştiu de unde să prind aţa ca să distrug banda din munţi”, zicea el.

Au fost şi alte metode, pentru că meşteşugul dracului are multe feţe şi multe feluri de a se travesti şi de a face rău.

Marius Oprea (Bucureşti)

COMPLETARE LA COMUNICAREA d-lui ION GAVRILĂ-OGORANU

În cadrul Securităţii, de activitatea împotriva „bandelor” se ocupa un birou special, care în 1952 era condus de col. Pavel Aranici. Acest colonel era sub ordinele directe ale lui Drăghici, iar acesta la rândul lui şi-a luat angajamentul faţă de conducerea de partid că într-un termen foarte scurt va stârpi rezistenţa din munţi. Nu a reuşit să realizeze acest lucru, dar cu toate acestea s-a organizat ceva mai riguros activitatea împotriva „bandiţilor”.

Prima măsură luată a fost o înteţire a activităţii informative. S-au creat vaste reţele de informatori. De grupa de partizani a d-lui Gavrilă se ocupau nu mai puţin de 250 de informatori racolaţi din satele de la poalele Făgăraşului, dar dintre aceştia doar 65 şi-au dovedit eficienţa. Din restul de informatori, unii chiar au făcut joc dublu şi au informat pe partizani despre mişcările trupelor de Securitate. Dl. Gavrilă cunoaşte mai bine această situaţie.

Pe de altă parte, s-a organizat infiltrarea „bandei”. Îi voi da d-lui Gavrilă, personal, datele care sunt în rapoartele de Securitate, nume pe care nu aş vrea să le aduc în discuţie pentru că erau doar ipoteze de lucru ale Securităţii, despre care eu nu ştiu dacă s-au realizat sau nu. În orice caz, este bine să cunoască numele acestor oameni, dintre care unii s-ar putea să fie trecuţi pe lista acelor vânzători de care domnia sa vorbea.

Un al treilea punct despre care vreau să vorbesc este activitatea securiştilor puşi să lupte împotriva grupului d-

lui Gavrilă. În documentele Securităţii se spune că aşa-zisa „bandă a lui Gavrilă" (care era socotită pe locul I ca periculozitate între grupurile de rezistenţă anticomunistă) era compusă din 11 elemente, iar împotriva lor erau mobilizaţi în activitate 12 lucrători operativi de Securitate, deci cam un ofiţer la un „bandit". Toată Ţara Făgăraşului a fost împărţită în 11 zone, de care răspundea câte un astfel de ofiţer operativ. Comanda o avea căpitanul Cârnu, de care dl. Gavrilă cu siguranţă a auzit. Precizez că eu vorbesc acum despre perioada '52-'53. Acest căpitan Cârnu era deseori criticat la şedinţele activului de Securitate pentru că îi plăceau prea mult pescuitul şi vânătoarea; cel puţin asta dădeau de înţeles cei de la biroul de inspecţie al Securităţii, că nu o dată, el motivând acţiuni în munţi împotriva partizanilor, se ducea la vânat şi la pescuit. De fapt, abuzurile, în toată zona, ale acestor lucrători ai Securităţii, arată nu doar o luptă dusă până la limitele ei, dar şi o folosire a funcţiilor în interes personal. Documentele Securităţii sunt pline de astfel de exemple, în care se aduc critici lucrătorilor de Securitate.

Închei, nu înainte de a face o observaţie. Suntem la a treia ediţie a acestui simpozion al „Memorialului de la Sighet", care se desfăşoară, cred eu, tot în contextul lipsei documentelor necesare. Este vorba de accesul specialiştilor la arhive. Un exemplu: au trecut cinci ani de la revoluţie şi arhiva operativă a fostului Comitet Central este în continuare la Armată, îndosariată la biroul de documente secrete, se spune, se tot spune că această arhivă va fi predată către cercetători, dar... vin colegii noştri din Rusia şi citează documente din arhiva partidului, din arhiva Kominternului, iar cercetătorii de la noi rămân cu gura căscată pentru că la noi nu există această posibilitate. Cred că vă daţi seama foarte bine de ce se întâmplă acest lucru. Cred că vă daţi seama că, atâta vreme cât se înteţeşte la noi campania electorală, cu atât mai puţin istoricii noştri pot aştepta ca aceste arhive să devină publice într-un timp apropiat. Pentru că, fără îndoială, documentele ascund nume aflate încă în topul politicii de astăzi. Dar atâta vreme cât din partea opiniei publice nu se vor desfăşura acţiuni concertate asupra autorităţilor pentru ca aceste arhive să devină cu adevărat libere şi accesibile cercetării, până atunci nu cred că vom avea o istorie corect scrisă a totalitarismului din România.

Gheorghe Boldur-Lăţescu (Bucureşti)

CORNEL NIŢĂ – UN EROU NECUNOSCUT AL REZISTENŢEI

L-am cunoscut pe Cornel Niţă la Jilava, în luna noiembrie 1949, într-una din perioadele de relativă relaxare a regimului din penitenciar, când eram scoşi la „plimbare" câte un ceas, de două ori pe săptămână. Fiind închişi în celule diferite, contactele noastre n-au fost prea multe, poate 7-8 întâlniri cu totul, dar, fiind de aceeaşi vârstă şi amândoi studenţi la Politehnică, ne-am împrietenit repede. Sfidând foamea, frigul şi starea de slăbiciune în care ne aflam ca urmare a chinuitoarelor lumi de anchetă şi penitenciar, discutam, plini de optimism, cele mai variate subiecte, de la politică, istorie, religie şi filosofie, până la probleme de matematică specifice formaţiei noastre de politehnicieni. Nu bănuiam că, numai peste trei ani, eram sortiţi, amândoi, teribilelor încercări ale „reeducării" de la Piteşti, unde Cornel Niţă avea să îndure înspăimântătoare torturi aplicate cu sadism de Eugen Ţurcanu şi complicii săi, înfruntându-şi călăii cu curaj, demnitate şi seninătate, până în clipa supremă a trecerii în lumea celor curaţi şi drepţi.

Am foste de faţă la supliciul lui Cornel şi amintirea acelor clipe înspăimântătoare mă răscoleşte şi acum până în adâncul fiinţei mele. De atunci, mult timp m-a obsedat o întrebare: de ce Ţurcanu – care, în ciuda ferocităţii sale, era un om foarte calculat – s-a înverşunat împotriva politehnistului cu figură de adolescent, mai mult decât împotriva acelor studenţi – victime ale „reeducării"?

Împrejurări speciale mi-au dat posibilitatea să aflu, încă de la Piteşti, unele elemente cunoscute de foarte puţini oameni, privind tragedia lui Cornel Niţă. În ultimii ani, aria acestor elemente s-a extins, ceea ce mi-a permis să schiţez, acum, un răspuns la întrebarea de mai sus. Consider că e de datoria mea să dau publicităţii aceste fapte, chiar dacă nu toate pot fi dovedite în cele mai mici amănunte.

*

* *

La câteva săptămâni după asasinarea lui Niţă, am fost mutat de la infernul de la camera „4 spital" într-o altă celulă a penitenciarului Piteşti, împreună cu alţi 20-25 de studenţi, marea majoritate victime ale „reeducării", dar şi cu câţiva dintre călăi, care aveau sarcina să continue distrugerea noastră fizică şi morală. Printre cei din urmă se aflau şi Steier şi Puşcaşu, amândoi membri ai comitetului O.D.C.C. (Organizaţia studenţilor cu convingeri comuniste). „Reeducarea" în celula 2 se desfăşura sub conducerea lui Steier, care, între „demascările" urmate de bătăi sălbatice, ne ţinea prelegeri de marxism, introducând astfel elemente noi faţă de cele aplicate la „4 spital".

Aflându-mă pe unicul prici din cameră, în apropiere de Steier, într-o noapte am auzit o discuţie în şoaptă între el şi Puşcaşu. Acesta din urmă îşi informa şeful că fusese chemat la Securitatea din Piteşti şi anchetat pentru „cazul" Niţă. În timp ce anchetatorul se străduia (sau se prefăcea că se străduieşte) a afla cum şi de ce a fost ucis Cornel, iar Puşcaşu se bâlbâia neştiind ce să răspundă, a intrat în birou generalul Nicolski care, cu aerul că asistă întâmplător la anchetă, a răspuns el în locul celui anchetat, arătând că Niţă

era un „bandit" odios, şef al unei „monstruoase" organizaţii studenţeşti de rezistenţă anticomunistă, aşa că Ţurcanu nu făcuse altceva decât să-i aplice o pedeapsă binemeritată pentru „crimele" făptuite. Din clipa când, prefăcându-mă că dorm adânc, am auzit discuţia dintre Steiner şi Puşcaşu, în mintea mea a încolţit ideea că Ţurcanu, în seara când îl ucisese pe Niţă, acţionase din ordin de foarte sus.

Au trecut 6 ani până când, datorită unei întâmplări, am putut afla cine erau adevăraţii responsabili morali ai asasinării lui Cornel Niţă.

După eliberarea mea din detenţie, Dumnezeu m-a ajutat să-mi pot termina studiile şi, în anul 1956, lucram ca inginer pe un şantier de construcţii din Bărăgan. Printre numeroşii oropsiţi ai regimului comunist, ce lucrau pe şantier, era şi un fost comisar al vechii Siguranţe, care, în 1937 sau 1938, îl arestase pe Vasile Luca pentru activitate comunistă. Condamnat, în anul 1950, la 5 ani închisoare, comisarul fusese trimis să-şi ispăşească condamnarea la Aiud şi, în 1953, a fost chemat la Securitate şi supus unei noi anchete privind arestarea lui Luca. Neştiind nimic despre dizgraţia lui Luca şi arestarea lui, din ordinul lui Gheorghiu-Dej în 1952, comisarul a fost uluit de faptul că noii lui anchetatori vroiau să-i smulgă o declaraţie conform căreia Luca ar fi fost agent al Siguranţei. Nu era adevărat, iar comisarul a refuzat să semneze o asemenea declaraţie. Insistând, anchetatorul a organizat o confruntare cu Vasile Luca. Confruntarea nu s-a putut, de fapt, desfăşura, fiindcă Luca, într-o stare vecină cu nebunia, a urlat tot timpul acuzându-şi anchetatorii că sunt slugi ale imperialismului, care vor să-i pună în cârcă crime făptuite de alţii. Speriat că este obligat să fie martor la o reglare de conturi dintre căpetenii comuniste, fostul comisar, înainte de a fi scos în grabă din camera de anchetă, l-a mai putut auzi pe Vasile Luca ţipând: „Vreţi să mă faceţi ţap ispăşitor pentru crimele de la Piteşti, dar nu vă merge! Credeţi că nu ştiu că Ana Pauker a condus toată «reeducarea» prin intermediul lui Nicolski?"

Ceea ce mi-a povestit, cu mult curaj, comisarul m-a determinat să fac legătura între înverşunarea bestială cu care Ţurcanu îl ucisese pe Cornel Niţă, discuţia nocturnă dintre Puşcaşu şi Steier, precum şi afirmaţiile lui Vasile Luca privind adevărata răspundere a ororilor de la Piteşti. Concluzia pe care am desprins-o este următoarea: Fenomenul Piteşti este organizat de Ana Pauker, probabil, din ordinul lui Stalin, Cu care ea avea fir direct.

*

* *

După 1989, am început să mă informez şi asupra altor aspecte ale cazului Cornel Niţă. Iată ce am aflat, graţie mărturiei unor membri ai familiei sale, precum şi a unor foşti camarazi de puşcărie.

Născut în oraşul Bacău la 31 mai 1927, într-o familie de modeşti funcţionari, Cornel a fost un copil cuminte şi un elev strălucit, premiat în toţi anii – la liceul „Ferdinand" din oraşul său natal. În toamna anului 1946, a reuşit printre primii la concursul de admitere la Politehnica din Iaşi, înscriindu-se în acelaşi timp şi la Facultatea de Drept. Tânărul politehnist era dotat cu o inteligenţă excepţională, fiind totodată foarte credincios şi bun la suflet. Printre trăsăturile sale de caracter, care aveau să iasă la iveală în

special în ultimii ani de viaţă, trebuie subliniate marele său curaj şi deosebitul patriotism.

Nu încape nici o îndoială că afirmaţia lui Nicolski, făcută la Securitatea din Piteşti în anul 1950, era adevărată, evident cu modificarea de sens ce trebuie aplicată la ceea ce spun călăii despre victimele lor: Cornel a fost unul dintre conducătorii puternicei organizaţii de rezistenţă anticomunistă ce opera în centrul Moldovei. Securitatea a intrat în panică în urma acţiunilor acestei organizaţii care, între altele, pedepsea necruţător pe soldaţii sovietici ce săvârşeau în satele şi oraşele moldoveneşti omucideri, violuri, tâlhării şi alte crime. La percheziţia domiciliară de după arestare, în casa părintească a lui Niţă, de pe strada Precista nr. 3 din Bacău, a fost găsită o firidă zidită conţinând arme şi muniţii.

O astfel de organizaţie şi un astfel de şef nu puteau fi tolerate de Stalin care, prin slugile sale Ana Pauker şi Nicolski, a dat ordin de lichidare. Aşadar, Ţurcanu a fost doar un odios executant al ordinelor plecate de la Moscova. Astfel a fost curmată viaţa unui tânăr român cu calităţi remarcabile, erou, necunoscut încă opiniei publice, al rezistenţei anticomuniste.

Teofil Răchiţeanu (Răchiţele – Cluj)

TRAGEDIA CA MOD DE VIAŢĂ

În 1949, în Munţii Apuseni acţionau mai multe grupuri de anticomunişti, între care şi cel condus de Teodor Şuşman. Pentru prinderea lor, în Munţii Apuseni fuseseră aduse mari efective de armată, miliţie şi Securitate. Era păzit fiecare drum, fiecare izvor, fiecare înălţime, fiecare stână sau casă izolată. Fiecare locuitor din zonă primise ordinul să raporteze orice zvon, informaţie sau întâlnire cu cei urmăriţi. În caz că se dovedea că cineva avut despre ei o cât de mică ştire, pe care a tăinuit-o, era imediat arestat şi trimis la Canal, la Gherla, la Sighet sau în cine ştie ce alt punct al gulagului românesc. Tatăl meu era printre cei bănuiţi că ar fi în relaţie cu „bandiţii", motiv pentru care îi erau urmărite toate mişcările. Dânsul, într-adevăr, cunoştea locurile lor de ascunziş, din când în când îi întâlnea, le furniza – când avea de unde – alimente, îmbrăcăminte, muniţie. Între săteni – unde nu sunt cozi de topor? – erau mulţi informatori prin intermediul cărora Securitatea aflase despre ceea ce tatăl meu făcuse. În consecinţă, a fost arestat, torturat sălbatic şi pus, în cele din urmă, să semneze un angajament faţă de Securitate prin care, ca unul care cunoştea perfect munţii, să descopere „bandiţi" şi să-i dea pe mâna autorităţilor comuniste. Sub ameninţarea cu moartea, omul a semnat acel angajament. A fost lăsat liber, dar la fiecare sfârşit de săptămână trebuia să prezinte Securităţii un raport asupra locurilor pe unde umblase, asupra celor auzite sau văzute. Tatăl meu ştia cu precizie

locurile unde „bandiţii" se ascundeau şi ar fi putut, dacă l-ar fi lăsat conştiinţa, să-i ia ca din oală. N-a făcut-o însă. De fiecare dată, când i se cerea, raporta că a umblat pe acolo şi pe acolo, a auzit cutare şi cutare lucru, dar niciodată nimic despre ceea ce se aştepta de la el. Din păcate, tata şi-a mărturisit drama unuia pe care şi-l credea prieten, iar acela, dovedindu-se prefăcut, s-a dus, în ascuns, la Şuşman, spunându-i să se ferească de tata deoarece e omul Securităţii, pus să-i descopere şi să-i prindă. Fără a încerca o cât de mică verificare, Şuşman şi cei din grupul lui au dat crezare celor auzite şi au hotărât moartea tatei. Aşa se face că, urmărit de Şuşman şi ai lui, tata a fost împuşcat. Totul s-a făcut în mare taină, fără martori – în afară, desigur, de membrii grupului care au participat la omor. În acel moment tata avea 36 de ani, maica (în Apuseni, în unele zone, mamei i se spune maică) 33. Aveau 10 copii, toţi sub 14 ani, care rămâneau orfani.

Văzând că tata nu se mai prezintă la termenele stabilite, spre a raporta, ca până atunci asupra celor cerute, Securitatea a tras concluzia că dânsul s-a aliat cu grupul lui Suşman. Atunci Securitatea s-a năpustit asupra familiei noastre. Aşa a început pentru mine şi toţi ai mei o adevărată tragedie. Maica a fost arestată, dusă la sediul din zonă al Securităţii, cerându-i-se să spună unde se află „banditul", adică tata, de ce a trădat, unde se ascunde, când vine acasă? Evident că biata maică-mea, care habar n-avea unde dispăruse tata, n-avea cum să dea acestor întrebări răspunsul aşteptat. Securitatea dorea un anume răspuns, pe care maica n-avea cum să-l dea. Atunci, spre a-i smulge „secretele", au supus-o torturii. Întâi au dezbrăcat-o de tot ce avea pe ea, apoi au întins-o cu faţa în jos de-a lungul unei mese de scânduri, mâinile şi picioarele răsfirate în patru direcţii i-au fost legate cu sârmă de scândurile mesei, iar apoi doi vlăjgani au lovit-o cu furtunul de cauciuc, pe unde se nimerea, până când corpul ei s-a făcut negru cum e tăciunele. Pierzându-şi cunoştinţa, osândita a fost luată şi închisă într-un grajd, unde a zăcut trei zile şi trei nopţi, fără lumină, apă şi mâncare. După trei zile, revenindu-şi într-o oarecare măsură, a fost dusă din nou la interogatoriu: Aceleaşi întrebări, aceleaşi răspunsuri şi aceeaşi scenă cu întinsul pe masa de scânduri, cu cei doi vlăjgani izbind cu furtunurile de cauciuc în trupul unei biete femei, care născuse de zece ori. Leşinând din nou, maica a fost, de data asta, închisă într-un WC, unde au ţinut-o alte trei zile şi trei nopţi, fără lumină, căldură sau hrană. Au urmat alte interogatorii, alte întrebări şi, bineînţeles, de fiecare dată acelaşi răspuns. Asta n-a fost îndeajuns însă. Alţi securişti s-au deplasat la locuinţa noastră, unde eu şi fraţii mei o aşteptam, înspăimântaţi, pe maica să se întoarcă. Am fost interogaţi pe rând, toţi, cu excepţia celui mai mic, care n-avea decât 6 luni şi care era în leagăn. Ne întrebau pe fiecare acelaşi lucru: când vine tata acasă? Speriaţi, unii dintre fraţii mei spuneau că tata vine câteodată acasă, alţii că nu vine; cei mai mici (erau patru sub 7 ani), plângeau neştiind, sau, mai precis, necutezând să dea un răspuns.

Mult timp lucrurile au decurs în acelaşi mod. Nenorocirea era că noi, cei rămaşi acasă, nu mai aveam ce să mâncăm, vecinilor, rudelor li se interzisese să ne ajute cu ceva. Într-o zi, în casa noastră nemaiexistând nici un fel de lucru care să se poată mânca, unei surori mai mari i-a venit ideea să scoată din cartofii semănaţi doar cu o lună de zile mai înainte. A fost o idee salvatoare. În scurt timp, toţi

cartofii semănaţi au fost scoşi din pământ, prefăcuţi într-o ciorbă conţinând doar cartofi şi apă, care ni s-a părut minune dumnezeiască. Fără aceşti cartofi cred că am fi murit cu toţii de foame.

După îndelungi torturi, convinşi probabil de zădărnicia „muncii" lor, securiştii au eliberat-o pe maica, permiţându-i să se întoarcă acasă. Liniştea în familia noastră n-a durat mult însă. Într-o seară, prin nu ştiu ce miracol, maica a făcut rost de 10 kg de făină de grâu, (aproximativ o jumătate de mierţă). Cum foamea ne chinuia pe toţi, maica a pregătit cuptorul pentru a prepara şi coace pâinea chiar în cursul acelei nopţi. A cernut făina, a făcut aluatul, l-a frământat, au rezultat cinci pâini pe care le-a pus în cuptor să se coacă. Puţin după miezul nopţii, când pâinea era aproape coaptă, am primit vizita a trei securişti. De cum a intrat în tinda casei, izbit de mirosul de pâine coaptă, unul dintre ei, probabil mai-marele, a deschis uşa cuptorului şi a urlat: „Faci pâine, în ascuns, noaptea, pentru bandiţi!" Degeaba i-a explicat maica ce şi cum, n-a crezut-o nici unul. Au obligat-o, în cursul acelei nopţi, să meargă cu ei în munţi şi au pus-o să-l strige pe nume pe tata, să se predea. Au purtat-o în acea noapte, până a doua zi dimineaţa, prin locuri rele, pline de vârtoape. Şi tot timpul desculţă, căci nu i-au permis să nu ia nimic în picioare, şi pe o brumă – era pe la sfârşitul lui octombrie – groasă de un deget. A doua zi, dimineaţa, tălpile picioarelor maicii erau două răni înspăimântătoare. Pe la amiază, i-au dat voie să se întoarcă acasă, dar a fost nevoie de o zi şi o noapte ca să ajungă. Când, în sfârşit, a ajuns, primul lucru ce l-a făcut a fost să se uite în cuptor. Acolo, toate cele cinci pâini se făcuseră scrum. A stat câteva momente înlemnită, apoi s-a aşezat pe pragul casei, şi-a luat tâmplele în mâini şi a început să plângă. Era un plâns înăduşit, cu suspine adânci, prelungi, pe care l-am ascultat, înfiorat, şi care şi astăzi mă înfioară.

Aveam pe atunci 8 ani şi eram elev în clasa a II-a la şcoala din Răchiţele. Îmi aduc aminte cum, într-o zi, primarul (atunci i se spunea preşedinte) a venit în cursul unei pauze, în curtea şcolii, şi mi-a zis „pui de bandit", îndemnându-i şi pe alţii să-mi spună la fel. Unii chiar îmi spuneau, iar eu răspundeam sărind asupra lor, lovind cu pumnii şi picioarele. Câteodată ieşeam chiar învingător, ceea ce îmi dădea un deplin sentiment al răzbunării.

Într-o altă zi, la încheierea anului şcolar, învăţătorul plănuise să-mi dea drept premiu un costum de haine. În momentul în care, pe scenă, mi se înmâna costumul, primarul – Dumnezeu să-l ierte, că trăieşte şi acuma! – a sărit şi mi l-a smuls din mână, strigând să audă toată lumea: „Copiii de bandiţi nu merită nimic". În momentul acela, maica, fiind şi ea în sală, a izbucnit în plâns.

Interdicţiile, şicanările, frustrările au durat şapte ani, până în momentul când s-a aflat adevărul despre moartea tatălui meu. Au fost însă 7 ani care, pentru mine şi pentru familia din care făceam parte, tragedia a fost un mod de viaţă.

TEMA A III–A

DEPORTĂRI, EXODURI, EXIL

Vitalie Văratec (Chişinău)

EXODUL ROMÂNESC DE LA 1940 ÎN DOCUMENTELE TIMPULUI

Ofensiva deschisă a comunismului în spaţiul românesc s-a declanşat din momentul când, în seara de 26 iunie 1940, comisarul sovietic V. Molotov înmâna trimisului român la Moscova, Gh. Davidescu, ultimatum-ul prin care U.R.S.S.-ul pretindea teritoriul Basarabiei şi partea de nord a Bucovinei[1]. Începea calvarul poporului român, calvar care mai continuă şi astăzi.

Primii care au cunoscut urgia vremurilor trăite au fost cei ce nu au dorit să rămână sub ocupaţia străină, alegând în mod conştient soarta refugiului. Chiar dacă basarabenii şi bucovinenii se evacuau pe teritoriul propriei ţări, ei au fost obligaţi să-şi părăsească căminul familial, bunurile create, să suporte consecinţele zbuciumului de bejanie. Din păcate, marea tragedie a refugiaţilor, rezultat direct al invaziei sovietice de la 1940, a rămas mult timp în afara cercetărilor ştiinţifice. Era un subiect interzis de acel regim care provocase tragedia şi care, patru ani mai târziu, reuşise să pună stăpânire peste întreaga Românie. Abia după căderea comunismului în fosta Uniune Sovietică şi în ţările est-europene a devenit posibilă studierea acestei pagini dureroase din istoria neamului nostru[2].

Studiul de faţă este expresia convingerii noastre că exodul românesc de la 1940 merită o atenţie deosebită şi necesită o examinare amplă, urmată de o analiză minuţioasă a tuturor aspectelor acestui fenomen, apărut în urma extinderii forţelor totalitare pe continentul european la finele deceniului al patrulea al secolului XX. La ora actuală suntem obligaţi a reconstitui filă cu filă drama celor care, înfruntând vicisitudinile timpului şi riscurile la care s-au supus, nu au acceptat să rămână sub dominaţia bolşevică.

Toate judeţele ţării şi-au deschis larg porţile pentru a oferi sprijinul necesar primelor victime ale războiului pe care forţele comunismului l-au declanşat împotriva neamului românesc. În publicaţiile de ultimă oră au fost prezentate diverse fapte şi date generale despre caracterul exodului de la 1940. Problema rămâne însă departe de a fi epuizată, cercetarea ei în detaliu devenind acum un imperativ. Ghidându-ne după principiile şi raţionamentele expuse mai sus, ne-am propus să încercăm restabilirea, pe măsura disponibilităţii izvoarelor, a momentelor mai puţin cunoscute. Fiecare zi de căutări ne oferă noi mărturii la capitolul anunţat. Deşi actualmente dispunem de multiple surse, capabile să ne permită noi dezvăluiri pentru situaţia refugiaţilor din întreaga ţară, ne vom limita a expune rezultatele obţinute în urma valorificării documentelor provenite de la administraţia judeţului Roman[3].

[1] *Le PacteMolotov-Ribbentrop et ses conséquences pour la Bessarabie. Recueil de documents*, Chişinău, 1991, p. 18-19.

[2] I. Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut şi Nistru*, Bucureşti, 1992, p. 81-94; I. Şişcanu, *Raptul Basarabiei*, Chişinău, 1993, p. 64-70.

[3] Direcţia Generală a Arhivelor Statului. Filiala judeţului Neamţ, Fond Ţinutul Prut, Prefectura jud. Roman, dosar 159/1940.

Biroul de refugiaţi înfiinţat pe lângă prefectura judeţului Roman a alcătuit, la 22 iulie 1940, primele table cu liste de persoane plecate din teritoriile ocupate de sovietici şi care se aflau în raza acestui judeţ[1]. Lista funcţionarilor de stat, 76 de persoane, la care se mai adăugau 62 de membri ai familiilor, cuprindea reprezentanţi ai tuturor categoriilor de salariaţi din structurile administrative judeţene ale Basarabiei şi nordului Bucovinei: jurişti, profesori şi învăţători, preoţi, angajaţi ai serviciului sanitar şi ai P.T.T., muncitori C.F.R. etc. Aceştia erau funcţionari care puteau fi plasaţi în câmpul muncii. Mult mai dificilă rămânea asigurarea minimului de viaţă pentru refugiaţii civili, care în majoritatea lor erau femei cu copii (84 de persoane) ai căror soţi, fiind concentraţi în unităţile militare, nu le puteau acorda în acel moment ajutorul necesar. Valul de refugiaţi mai era completat de către mulţi pensionari liberi de stat, liber profesionişti, agricultori şi membri ai familiilor. În total, la 22 iulie 1940, în judeţul Roman se aflau 316 persoane sosite din Basarabia şi din nordul Bucovinei, fără mijloace de existenţă şi îngrozite de puhoaiele invadatoare[2]. De remarcat că această cifră avea să cunoască o continuă creştere, din direcţia Prutului, iar mai târziu şi din Transilvania, soind noi şi noi familii.

O adevărată mărturie a tragediei neamului românesc se poate citi în „Tabelul de învăţători aflaţi în judeţul Roman", alcătuit la începutul toamnei anului 1940[3]. În această listă s-au întâlnit în mod simbolic români din toate teritoriile ocupate în acea vară lugubră. Au fost trecuţi 131 învăţători, la care se mai alăturau şi 46 de membri ai familiilor. Din numărul total de 131 învăţători, 72 proveneau din Basarabia (54,5%), 34 din Bucovina (25,8%), 18 din Transilvania (13,6%), şi 3 din Cadrilater (2,3%). De notat că în lista învăţătorilor refugiaţi se întâlnesc şi 5 persoane de la Iaşi. Faptul vine să confirme existenţa unor serioase temeri faţă de posibila ofensivă rusească şi peste limita indicată pe harta anexată la nota ultimativă. Locuitorii din localităţile de pe malul drept al Prutului şi Dunării se alăturau refugiaţilor basarabeni şi bucovineni, plecând în interiorul ţării.

Imaginea despre caracterul exodului românesc de la 1940 este completată şi de un alt document, nu mai puţin important, pregătit tot de prefectura judeţului Roman, în care erau reproduse mărturiile unor responsabili evacuaţi din teritoriile ocupate de armata sovietică, referitor la pierderile materiale, însoţite de încercări în vederea explicării acestor insuccese ale administraţiei româneşti. Eşantionul funcţionarilor care au oferit o asemenea informaţie este destul de divers, atât ca domeniu de activitate, cât şi ca spaţiu geografic de proveniență.

De la Chişinău a sosit, spre exemplu, Ştefan Gheorghiade, directorul Scolii Normale de băieţi, care a declarat pierderea a 450 mii lei depuşi la B.N.R. din oraş, a 20.000 lei în casa Comitetului şcolar, a valorii unor ordonanţe pentru aprilie şi mai 1940, a unor efecte de cca 70-80 mii lei, a unui foarte bogat laborator de fizică şi

[1] Ibidem, f. 254v-267.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem, Vol II. , f. 69-73.

chimie, a bibliotecii de peste 5.300 volume, a mobilierului şi a materialului didactic în totalitate. A rămas la dispoziţia invadatorilor şi întreaga avere a Liceului Industrial de băieţi din Chişinău, evaluată de către profesorul-maistru Gh. Buzea la peste 2,5 milioane lei[1].

Au rămas neridicate şi bunurile Gimnaziului industrial şi ale Spitalului Central din Bolgrad, ale Facultăţii de Teologie, Reşedinţei Mitropolitane şi a şcolii de Cantori bisericeşti de la Cernăuţi, precum şi ale Muzeului de obiecte bisericeşti al eparhiei Bucovinei. Refugiaţii, ajunşi la Roman, au mai relatat despre pierderile suferite prin abandonarea întregului utilaj al oficiilor P.T.T. din comuna Sărata, judeţul Cetatea Albă, sau din localitatea Strojineţ. Caracterul neaşteptat al operaţiei de evacuarea fost cauza gravelor prejudicii suferite de C.F.R. din Basarabia şi din nordul Bucovinei. De o importantă valoare erau instrumentele, instalaţiile speciale, traversele, liniile de dezvoltare ale Secţiei întreţinere C.F.R. Chişinău. Conform aprecierilor magazionerului staţiei Cernăuţi, „a rămas tot mobilierul, la care se mai adaugă mai multe colete sosite şi predate pentru expediere ale refugiaţilor". Comisarul adjunct din Chestura Poliţiei Chişinău, Ilie Rusu, relata: „A rămas tot mobilierul circumscripţiilor de Poliţie şi a Chesturei, cum şi tancul şi camioneta"[2]. Secţiile de poliţie fiind obiectul atenţiei deosebite a unităţilor sovietice, pierderile materiale în aceste instituţii au fost mai mari. Ele, însă, rămâneau mai puţin importante decât abandonările arhivelor, cum a fost cazul la Bolgrad sau la Curtea de Apel de la Cernăuţi[3]. Documentele aveau să rămână la mâna N.K.V.D.-ului şi utilizate ulterior în scopuri represive.

Încercând să explice cauzele neevacuării, responsabilii au indicat neînştiinţarea la timp, lipsa mijloacelor de transport necesare, întârzierea dispoziţiilor de evacuare. Au fost comise şi unele erori rezultate din necunoaşterea caracterului regimului comunist, a politicii hrăpăreţe promovată chiar de la început de către structurile de ocupaţie, care nu obişnuiau a efectua cedarea sau preluarea de teritorii în mod civilizat. Astfel, Inspectoratul General Şcolar a adresat telefonic tuturor instituţiilor subordonate din Chişinău „să nu se clintească nimic din loc din averea şcolilor, întrucât ea va fi predată cu inventar"[4]. De unde aveau să ştie funcţionarii de la Bucureşti că sovieticii, în acele momente, preferau să acapareze bunuri şi pământuri străine prin guri de tun şi prin şenile de tanc, fără inventar? Neobişnuit rămâne un fapt mai puţin cunoscut până acum. Acelaşi Ilie Rusu, comisar-adjunct la Chestura Chişinău, relata că abandonarea bunurilor secţiilor de poliţie a mai fost determinată de „lipsa mijloacelor de transport şi personalul bolşevizat"[5]. Aprecierea ne oferă motive serioase să presupunem că în organele de poliţie româneşti s-au infiltrat tendinţe de colaborare cu armatele străine în procesul de ocupare a Basarabiei. Chiar dacă informaţia este puţin credibilă, ea merită toată atenţia, pentru a fi verificată prin cercetări suplimentare.

[1] Ibidem, Vol. I, f. 101-103.
[2] Ibidem.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem.

Cu adevărat cutremurător apare un alt document alcătuit tot de prefectura Roman şi intitulat „tabloul de refugiaţi din Basarabia şi nordul Bucovinei care cer repatrierea familiilor". Acesta cuprindea doar 27 de cazuri concrete, dar fiecare reprezentând o tragedie aparte, un efort disperat. Soldatul M. Burlaciuc, spre exemplu, concentrat în regimentul 24 artilerie de la Roman, dorea reîntregirea familiei şi salvarea soţiei şi a copilului, rămaşi în comuna Dânjeni – Soroca. Cereri similare au făcut concentraţii S. Metreanu, originar din Bălţi, V. Zaharcu din Cernăuţi, C. Ciubotaru din Pârliţa – Bălţi, Gh. Stadniciuc din Şendreni – Cernăuţi. Mare era durerea de mamă a învăţătoarei E. Abaza pentru soarta fiului său Cezar, în vârstă de 10 ani, rămas în Basarabia ocupată. I. Mihăilă s-a refugiat, nereuşind să-şi ia soţia şi copilul în bejenie; el nu dispunea nici măcar de informaţia exactă privind locul unde aceştia se aflau. Învăţătorul Vasile Bâtcă, concentrat în regimentul 14 Dorobanţi, solicita repatrierea întregii familii şi a rudelor (părinţi, fraţi, surori, cumnaţi etc.). Înaintarea rapidă a trupelor sovietice nu a permis evacuarea familiei Botez: soţul Gustav, profesor la liceul „Ferdinand", iar soţia, directoarea liceului „Oltea Doamna", ambele din Cernăuţi. Frica şi incertitudinea domnea în familia lui Constantin Muraru pentru viitorul fiului rămas la sanatoriul din Bugaz – Cetaea Albă[1].

Am putea să încheiem aici, dar credem că ar fi util şi oportun să ne oprim şi asupra unui alt document aparţinând autorităţilor judeţene Roman, care permite cunoaşterea reversului problemei abordate. Este vorba de acea listă de persoane care au dorit să plece în Basarabia după 28 iunie 1940[2].Au solicitat intrarea în teritoriile ocupate de sovietici 83 de persoane, a căror origine etnică era următoarea: 66 evrei (80%), 9 români (11%), şi 6 ruşi (7,2%). În cererile de plecare, ei motivau revenirea la locurile natale sau la rude şi familii. Bănuim că motivele au fost şi de altă natură, dacă ţine, cont de localităţile unde doreau a se stabili. Toate familiile de evrei au cerut domiciliul în oraşele şi târgurile basarabene sau bucovinene (Chişinău, Cernăuţi, Soroca, Storojineţ, Orhei, Teleneşti, Lipcani, Hotin, Bălţi, Hânceşti etc.). Ei sperau că noile autorităţi le vor crea un regim privilegiat în activitatea întreprinzătoare, fără să ţină însă cont că regimul comunist instaurat în teritoriile ocupate îşi propunea ca obiectiv important tocmai socializarea economiei şi lichidarea iniţiativei particulare. Acest fapt avea să devină cunoscut mai târziu. La început însă, aceşti oameni înşelaţi de propaganda Moscovei, plecau cu speranţa într-un „trai îmbelşugat".

În mod conştient ne eschivăm a face concluzii finale , rămânând convinşi că cercetările viitoare ar putea să ne ofere noi date, care să le completeze pe cele cunoscute la ora actuală. Aceste informaţii de care dispunem deja demonstrează însă caracterul global, naţional al dramei ce s-a consumat în zilele ocupării Basarabiei şi a nordului Bucovinei.

[1] Ibidem, f. 148, 382.

[2] Ibidem, Fond Poliţia oraşului Roman, dosar 7/1942, f. 31-33.

Anatol Petrencu (Chişinău)

DEPORTAREA POPULAŢIEI ROMÂNEŞTI DIN BASARABIA ŞI ALTE CRIME ALE AUTORITĂŢILOR SOVIETICE, SĂVÂRŞITE ÎN IUNIE-IULIE 1941

1. Este vorba de perioada de timp de la 22 iunie 1941, când armata română a început eliberarea Basarabiei, nordului Bucovinei şi ţinutului Herţa, până la sfârşitul lunii iulie a aceluiaşi an. Când a fost izgonită deplin administraţia bolşevică de pe aceste pământuri româneşti. În acest interval de timp, administraţia bolşevică de la Chişinău, a făcut tot ce a fost posibil pentru a evacua în adâncul U.R.S.S. ceea ce a considerat că este de preţ din punct de vedere economic: utilaj industrial, maşini-unelte, mijloace de transport, utilaj agricol, vite etc.

2. O atenţie deosebită a fost dată deportării în interiorul U.R.S.S. a populaţiei băştinaşe din Basarabia. Drept „bază juridică" pentru aceste acţiuni antiumane au servit două documente adoptate la Moscova. Unul s-a numit „*Cu privire la situaţia militară",* o Hotărâre a Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. *din 22 iunie 1941*, în care se menţiona că, în regiunile în care a fost decretată starea de război, autorităţile militare au dreptul să deporteze persoanele considerate „primejdioase din punct de vedere social, datorită activităţii lor criminale sau datorită legăturilor lor cu mediul criminal"[1], precum şi acele persoane ce refuză să se supună dispoziţiilor autorităţilor militare şi sovietice.

Al doilea document este intitulat *„Măsurile cu privire la deportarea elementelor primejdioase din punct de vedere social de pe teritoriul în care s-a decretat starea de război"*. Este vorba de Directiva Comisariatului popular pentru afacerile interne (N.K.V.D.) şi a Comisariatului popular pentru securitatea statului (K.G.B.) din *4 iulie 1941*[2], document ce detalia traducerea în practică a Hotărârii Prezidiului Sovietului Suprem „Cu privire la situaţia militară".

Organele Securităţii de Stat şi cele de Interne erau obligate să întocmească listele persoanelor considerate de autorităţile sovietice „suspecte", pentru ca, ulterior, ele, împreună cu familiile lor, să fie ridicate şi deportate în Siberia.

3. Date noi de arhivă demonstrează că şi până la începerea războiului germano-sovietic (adică până la 22 iunie 1941), autorităţile comuniste, stabilite în Basarabia în vara anului 1940, datorită superiorităţii militare sovietice şi conjuncturii internaţionale, au recurs la deportări masive de populaţie băştinaşă în regiunile de răsărit ale Uniunii Sovietice. Aşa, de pildă, în luna mai 1941 Alexandru Damianov, originar din Ismail, fost topometru la Cadastru în Bucureşti până la cedarea Basarabiei, când s-a reîntors la Ismail, unde avea pe mama sa, Elena Damianov, „a fost

[1] *Sbornik zakonodatelinîh i normativnîh aktov o repressiah i reabilitaţii jertv politiceskih repressii – m. Respublika*, 1993, p. 111-112.

[2] Ibidem, p. 112.

arestat de ruşi şi deportat, fără a se şti unde a fost trimis”[1]. Exemple de acest fel întâlnim foarte multe.

4. Odată cu începerea războiului de eliberare a pământurilor româneşti, autorităţile comuniste de la Chişinău au mobilizat mii de tineri basarabeni atât în Armata Roşie, cât şi la muncile de câmp, în colhozurile din Ucraina şi din Federaţia Rusă. Cu regret, nu avem pentru moment o statistică exactă a românilor basarabeni luaţi cu forţa de către autorităţile sovietice aflate în retragere (deci pentru *perioada iunie-iulie 1941*). Sunt cunoscute, în schimb, datele de ansamblu pentru perioada de timp iunie 1940 – iunie 1941: *Florin Mătrescu*, în volumul „Holocaustul roşu”, estimează că „între 28 iunie 1940 şi 22 iunie 1941 au fost deportaţi în lagăre un număr de 300.000 de români basarabeni şi bucovineni. Alte surse indică o cifră mult mai ridicată: între 800.000 şi un milion”[2]. Documentele de arhivă demonstrează că înaintarea Armatei Române peste Nistru a dus la eliberarea a sute de români basarabeni aflaţi în acel moment la muncile agricole sau la săparea tranşeelor în scopuri militare în Ucraina.

Estimarea exactă a numărului persoanelor deportate de către autorităţile sovietice este îngreunată de statisticile privitoare la plecarea benevolă, împreună cu autorităţile militare şi civile sovietice, a unei părţi din populaţia basarabeană, în mare majoritate a unor reprezentanţi ai etniilor conlocuitoare. Aşa, de pildă, în Orhei, din cei cca 9.000 evrei, la venirea autorităţilor române nu rămăseseră decât 315 persoane[3], restul retrăgându-se cu sovieticii. Deci, pentru cercetători rămâne în continuare sarcina evaluării cât mai exacte a celor deportaţi în perioada iunie-iulie 1941.

5. Fiind nevoite să se retragă în grabă, autorităţile sovietice s-au dedat la crime monstruoase, depistate de organele militare şi civile româneşti. Astfel, în luna august 1941, în localul fostului Consulat Italian de pe strada Viilor nr. 97 din Chişinău, în partea din fund a curţii, în apropierea unui beci, într-un loc viran, camuflat cu scânduri înalte, în parte arse, au fost găsite două gropi mari, proaspete, în care au fost depistate mai multe cadavre, oamenii fiind împuşcaţi în timpul retragerii trupelor roşii din oraş.

S-au găsit, de asemenea, două tărgi pline de sânge, cu urme de gloanţe la extremităţi, ceea ce denotă că persoanei puse pe targă, dacă aceasta mai avea convulsii, i se trăgeau focuri de revolver în cap, pentru a se asigura că este moartă. De asemenea, s-au găsit mănuşile lungi de piele, pline de sânge, cu care se ridicau cadavrele însângerate şi se aruncau în groapă. Execuţia se făcea în beciul Consulatului. În timpul stăpânirii bolşevice, în clădirea fostului Consulat italian se stabilise sediul biroului central al N.K.V.D. local şi aici se făceau ultimele şi cele mai riguroase cercetări pentru deţinuţii politici[4].

Documentele de arhivă atestă că, după săpături intense, au fost deshumate 85 de cadavre, dintre care un grup de 15 persoane, aruncate într-o groapă comună,

[1] Arhiva de Stat a Republicii Moldova (în continuare A.S.R.M.), fond 680, inventar 1, dosar 4230, f. 2.
[2] Florin Mătrescu, *Holocaustul roşu*, Bucureşti, 1993, p. 20.
[3] A.S:R.M., fond 680, inventar 1, dosar 4232, f. 147.
[4] Vezi: A.S.R.M., fond 680, inventar 1, dosar 4232, f. 514-515.

aveau mâinile, unii chiar şi picioarele, legate. Unele cadavre erau în costume sumare (pijamale, cămăşi de noapte), ceea ce denotă că au fost ridicaţi în timpul nopţii de acasă şi executaţi imediat fără a fi cercetaţi. S-au găsit, de asemenea, şepci de elevi, un grup de şase ceferişti, doi preoţi. După sentinţele de condamnare s-au putut identifica fraţii Petre şi Pavel Tăutu, Cernovschi, fost şef de secţie de gardieni publici în Chişinău, ceferiştii Ion Teslaru, Ilie Banu, Dionisie Doroftei, Ene Grigore Tluşca, Niculae Schimba, Dimitrie Vieru şi Teodor Guţu etc. A fost identificat şi unul dintre preoţii asasinaţi, Gh. Tudorache[1].

6. Documentele de arhivă atestă că, după venirea autorităţilor române în Basarabia, în subteranele Palatului Mitropolitan din Chişinău, unde se afla Consistoriul bisericesc şi fabrica de lumânări şi unde sovieticii au stabilit secţia de spionaj a N.K.V.D., s-au descoperit mai multe celule individuale, unde erau deţinute cele mai suspecte şi mai importante persoane, care trebuiau să fie cercetate cu o grijă deosebită. În aceeaşi subterană, pe lângă birourile de cercetări amenajate, s-au găsit instrumente speciale de tortură, care foloseau îndeosebi curent electric. La retragere, sovieticii au încercat să distrugă instrumentele speciale, dar ele erau în măsură de a fi reconstituite[2].

7. În iulie 1941, conducerea de la Kremlin a emis o directivă prin care obliga autorităţile militare şi civile aflate în zonele de război, să aplice tactica „pământului ars". Conducerea bolşevică de la Chişinău, „inspirată" de aceste „îndrumări" de la Kremlin, a elaborat instrucţiuni secrete cu privire la distrugerea, prin aruncare în aer, a obiectivelor economice şi culturale[3]. Echipe speciale de terorişti, instruite special şi înzestrate cu echipamentul necesar, au distrus importante edifici, obiective de interes economic. Voi oferi doar un singur exemplu: cu ocazia retragerii trupelor sovietice din Basarabia au fost incendiate şi aruncate în aer toate magazinele existente în piaţa şi în centrul Ismailului, mai multe magazii de cereale, localul Prefecturii de judeţ, Camera Agricolă, Cazinoul, fabricile de cherestea, uscătoria de porumb din port şi alte clădiri[4].

8. În concluzie, pentru un istoric basarabean este greu să constate când a fost mai rău pentru populaţia băştinaşă: la venirea sau la plecarea bolşevicilor din Basarabia.

[1] Vezi: Idem, f. 166-166 verso.
[2] Idem, f. 569.

[3] Aceste distrugeri, în special cele efectuate în Chişinău, au fost analizate şi prezentate de subsemnatul la Conferinţa interuniversitară de la Chişinău (aprilie 1995). Textul comunicării va vedea lumina tiparului într-o publicaţie ieşeană.
[4] A.S.R.M., fond 680, inventar 1, dosar 54232, f. 578.

Ion Şişcanu, Elena Şişcanu (Chişinău)

DRAMA ROMÂNILOR BASARABENI DIN VARA ANULUI 1949

Deceniul al V-lea al secolului nostru constituie, în istoria contemporană a românilor de la est de Prut, perioada unei drame fără precedent. Fenomenele sociale şi evenimentele derulate de-a lungul acestor ani au fost zguduitoare, impactul lor asupra modului de viaţă al basarabenilor fiind tragic, chiar infernal.

Actele acestei drame au fost: deposedarea populaţiei, în iunie 1940 – iunie 1941, de proprietatea materială, de limba maternă şi alfabetul acesteia; arestările şi deportările masive din vara anului 1941; foametea organizată din anii 1946-1947, care a provocat moartea a mai mult de 200.000 de persoane, majoritatea fiind copii; mobilizările forţate a sute de mii de tineri din satele Basarabiei la şantierele de construcţii şi minele de cărbune din Uniunea Sovietică; colectivizarea impusă a gospodăriilor ţărăneşti, conjugată cu decapitarea satelor prin deportarea „chiaburilor" etc.

Deosebit de dramatică, prin modul de desfăşurare şi consecinţele sale, a fost strangularea ţărănimii basarabene în vara anului 1949.

La 17 martie, V.Ivanov, preşedintele Biroului C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea pentru R.S.S. Moldovenească, N. Coval, secretarul C.C. al P.C.(b) din R.S.S.M., şi G. Rudi, preşedintele Consiliului de Miniştri al republicii, îi solicită lui Stalin „permisiunea C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea în vederea deportării din R.S.S. Moldovenească a chiaburilor, a complicilor ocupanţilor şi a activiştilor partidelor profasciste, în număr de 39.092 de persoane"[1]. Motivarea demersului era următoarea: „...Elementele chiabureşti-naţionaliste au format dintotdeauna bastionul regimurilor reacţionare româneşti pe teritoriul Basarabiei; ei au fost membri ai partidelor burghezo-naţionaliste care au existat în România; au fost promotorii politicii antisovietice la sate, agenţi fideli ai serviciilor de spionaj împotriva maselor revoluţionare."

„În perioada Marelui război pentru apărarea patriei, elementele chiabureşti-naţionaliste au trecut deschis de partea duşmanilor puterii sovietice şi au constituit sprijinul regimului de ocupaţie."

„După eliberarea R.S.S. Moldovenească elementele chiabureşti-naţionaliste au desfăşurat o activitate ostilă pe calea creării bandelor şi formaţiunilor ilegale de răsculaţi"[2].

În continuare, sus-numiţii lideri, în numele structurilor puterii pe care le reprezentau, îl rugau pe I.V. Stalin să satisfacă solicitarea lor privind „deportarea elementelor chiabureşti-naţionaliste din Moldova şi să dea indicaţiile de rigoare în vederea realizării acestei măsuri"[3].

Demersul Chişinăului a fost recepţionat imediat. Doar două săptămâni i-au trebuit Kremlinului pentru a decide soarta ţăranilor basarabeni. La 6 aprilie 1949, Biroul Politic

[1] V. Pasat, *Trudnîe straniţî istorii Moldovî*, Sbornik dokumentov, Moscova, 1994, p. 375.

[2] Ibidem.

[3] Ibidem.

al C.C. al P.C.(b) din toată Uniunea, vârful piramidei sistemului totalitar bolşevic, adoptă hotărârea „Cu privire la deportarea de pe teritoriul R.S.S. Moldoveneşti a chiaburilor, foştilor moşieri, marilor comercianţi, complicilor ocupanţilor germani, persoanelor care au colaborat cu organele de poliţie germane şi româneşti, a membrilor partidelor şi organizaţiilor profasciste, a gardiştilor albi, a membrilor sectelor ilegale, cât şi a familiilor tuturor categoriilor enumerate mai sus”[1].

Hotărârea prevedea *deportarea pe veci* „a 11.280 de familii, însumând 40.850 de persoane, în regiunile: Aktiubinsk, Kazahstanul de Sud şi Djambul ale R.S.S. Kazahă; în ţinutul Altai, regiunile Kurgan, Tiumeni şi Tomsk ale R.S.F.S.R.”[2]. De remarcat că asupra celor ce urmau să fie deportaţi se extindea efectul decretului Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 26 noiembrie 1948, „Cu privire la responsabilitatea pentru evadare din locurile de surghiun obligatoriu şi permanent a persoanelor deportate în regiunile îndepărtate ale U.R.S.S. în perioada războiului pentru apărarea Patriei”[3]. Acest decret prevedea ca „în scopul consolidării regimului de surghiun pentru cei deportaţi de către organul suprem al U.R.S.S., în perioada războiului pentru apărarea patriei: ceceni, caraciaevi, inguşi, balcari, nemţi, tătari din Crimeea şi alţii, deoarece în timpul deportării acestora nu au fost concretizate termenele de surghiunire, să se stabilească că deportarea popoarelor arătate mai sus a fost efectuată *pe veci, fără dreptul de întoarcere pe locurile natale*”[4]. În cazul evadării din locurile de surghiun, vinovaţii urmau a fi trimişi la ocnă pe o perioadă de 20 de ani[5].

Efectul decretului menţionat mai sus se extindea şi „asupra turcilor, daşnacilor şi naţionaliştilor ucraineni”[6].

Se ştie că „popoarele” menţionate în decret fuseseră ridicate *pe veci*, fiind culpabilizate de „trădare de patrie” şi „colaborare cu duşmanii Uniunii Sovietice”. Conducerea U.R.S.S. le pecetluise soarta.

„Chiaburii” basarabeni erau şi ei învinuiţi acum de „trecere deschisă de partea duşmanilor puterii sovietice” în timpul războiului şi de „trădare de patrie”[7]. Ceea ce îi deosebea pe românii de la est de Prut de „popoarele” deportate în anii războiului era eticheta de „naţionalişti burghezo-români”[8], calificativ care le complica şi mai mult situaţia.

Ridicarea şi deportarea „chiaburilor”, a foştilor moşieri, marilor comercianţi şi a familiilor acestora, urma să fie efectuată potrivit listelor confirmate de Consiliul de Miniştri al R.S.S. Moldoveneşti, iar a celorlalte categorii – în

[1] Ion Şişcanu, *Desţărănirea bolşevică în Basarabia*, Chişinău, 1994, p. 89.
[2] Ibidem, V. Pasat, op. cit., p. 376.
[3] *Sbornik zakonodatelinîh i normativnîh aktov o represiah i reabilitaţii jertv politiceskih repressii*, Moscova, 1993, p. 124.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.
[7] V. Pasat, op. cit., p. 367.
[8] Ibidem.

baza hotărârii unui consiliu special („osiboe soveşcianie"), instituit de Ministerul securităţii de stat aş R.S.S.M.[1].

A fost fixat şi termenul desfăşurării operaţiunii: începutul la 6 iulie 1949, ora 2.00, urmând să se încheie la 7 iulie, ora 20.00[2].

În conformitate cu această decizie şi în scopul realizării ei, la 28 iunie 1949, exact după 9 ani de la începutul invadării pământurilor româneşti de către trupele U.R.S.S., Consiliul de Miniştri al R.S.S. Moldoveneşti adoptă Hotărârea secretă nr. 509 „Cu privire la deportarea din R.S.S. Moldovenească a familiilor de chiaburi, a foştilor moşieri şi a marilor comercianţi"[3]. Executivul R.S.S:M. A confirmat listele de chiaburi, foşti moşieri şi mari comercianţi, prezentate de comitetele executive orăşeneşti şi raionale ale sovietelor de deputaţi din Moldova Sovietică, în număr de 11.342 de familii"[4]. De reţinut că rezolvarea tuturor problemelor legate de ridicarea şi deportarea celor incluşi pe liste a fost încredinţată Ministerului Securităţii de Stat al R.S.S. Moldoveneşti, condus de I. Mordoveţ[5].

Peste o zi, la 30 iunie 1949, Consiliul de Miniştri al republicii adoptă hotărârea „Cu privire la confiscarea şi realizarea averii deportaţilor de pe teritoriul R.S.S. Moldoveneşti", care stabilea ca viile, livezile, vitele, inventarul, casele şi construcţiile agricole, întreprinderile de producţie să fie confiscate şi utilizate pentru acoperirea datoriilor şi angajamentelor faţă de stat[6].

În scopul „acordării de ajutor structurilor sovietice şi de partid de pe teren" în acţiunile ce ţineau de deportare, Biroul C.C. al P.C.(b)M. A delegat în oraşele şi raioanele republicii două grupuri speciale de împuterniciţi: în raionul Otaci – D.E. Axeonov, în raionul Balatina – A.M. Lazarev, în raionul Căinari – M.S. Murahovski, în raionul Ungheni – G.A. Ceremisin etc.[7].

La 4 iulie 1949, F. Tutuşkin, ministrul de interne al Moldovei Sovietice, îl informează pe S. Kruglov, ministrul de Interne al U.R.S.S., că „lucrările de pregătire pentru primirea şi şi transportarea din R.S.S. Moldovenească a chiaburilor, moşierilor, gardiştilor albi, naţionaliştilor şi comercianţilor s-au încheiat"[8]. În noaptea de 5 spre 6 iulie a fost declanşată operaţiunea de ridicare şi deportare a basarabenilor, denumită cifrat „Iug" (Sud)[9]. Pentru efectuarea ei au fost mobilizate 4.496 de persoane din *efectivul operativ*, inclusiv 484 colaboratori ai Ministerului Securităţii Statului al R.S.S.M. şi 4.012 kaghebişti, trimişi din alte regiuni ale Uniunii Sovietice. Au participat, de asemenea, 13.774 soldaţi şi ofiţeri ai trupelor Ministerului Securităţii şi 24.075 persoane din „activul de partid şi sovietic". Pentru transportarea arestaţilor la staţiile de cale ferată au fost mobilizate 4.096 maşini: inclusiv 1.506 maşini din R.S.S.M.

[1] Ibidem, p. 385.
[2] Ion Şişcanu, op. cit., p. 89.
[3] Ibidem.
[4] Ibidem.
[5] Ibidem, p. 90.
[6] Ibidem.
[7] Ibidem, p. 108-109
[8] V. Pasat, op. Cit., p. 448.
[9] Ibidem, p. 449.

şi 2.563 – din districtele militare Odesa şi Carpaţi[1]. Pentru a dirija acţiunea, au fost delegaţi: la Chişinău – ministrul adjunct al Securităţii Statului din Estonia, colonelul Mihailov; în sectorul operativ Bălţi – generalul-maior Rogov, de la Moscova; în sectorul Cahul – şeful secţiei M.G.B.-ului din Breansk, colonelul Şcurin etc.[2].Rezultatul operaţiunii „Iug" a fost deportarea a 33.796 de persoane, dintre care 9.864 bărbaţi, 14.033 femei şi 11.899 copii[3].

Evenimentul din 6 iulie 1949 a şocat populaţia Basarabiei, provocând indignarea locuitorilor. Imediat după încheierea operaţiunii, I. Mordoveţ informa Kremlinul că o parte considerabilă a locuitorilor R.S.S. Moldoveneşti apreciau fosrte negativ deportarea, mulţi declarând că aveau să lupte cu puterea sovietică. „Vedeţi cum se răfuie ruşii cu moldovenii noştri , spunea ţăranca A.V. Caproş din comuna Logăneşti, raionul Kotovski; ei îşi bat joc de noi. Românii nu făceau aceasta. Dar nu-i nimic, degrabă va fi război şi totul va reveni la loc"[4].

„Pe toţi moldovenii ne vor deporta, declara Prepeliţă Parascovia din Soroca, iar aici vor fi aduşi ruşi. Puterea sovietică intenţionează să nimicească moldovenii, pentru că merg împotriva ei"[5].

„Degrabă va fi război, spunea Pricop Vasile din Răducani, raionul Leova. America va ataca Uniunea Sovietică şi ne va apăra de bolşevicii războinici"[6].

Acestea sunt doar câteva exemple culese din sintezele informative întocmite de serviciul de securitate din R.S.S.M. şi expediate la Moscova.

Baza legală a ridicării şi deportării din vara anului 1949 s-a pretins a fi decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 8 marie 1941 „despre obţinerea cetăţeniei sovietice de către locuitorii din Bucovina şi redobândirea cetăţeniei sovietice de către locuitorii din Basarabia", conform căruia românii de la est de Prut, fiind declaraţi cetăţeni sovietici, colaboraseră, în anii războiului, cu administraţia românească şi trădaseră astfel „patria sovietică"[7].

Nu vom zăbovi asupra acestor afirmaţii. Vom arăta doar că românii din Bucovina nu au solicitat nicicând cetăţenia sovietică pentru ca să o „obţină" în 1941, iar în Basarabia românii basarabeni nu o avuseseră vreodată, ca să o „redobândească".

Pe de altă parte, la 4 septembrie 1941, după eliberarea teritoriilor româneşti, a fost promulgat Decretul-lege nr. 791 pentru unele măsuri privind Basarabia şi Bucovina. Articolul 1 al acestei legi stipula că „sunt şi rămân în vigoare, în Basarabia şi nordul Bucovinei eliberate, legile ce se aplicau la 28 iunie 1940. Dispoziţiunile legilor şi regulamentelor intervenite după 28 iunie 1940, care sunt în vigoare în România, se vor aplica, de la data publicării

[1] Ibidem, p. 486.
[2] Ibidem, p. 420-421.
[3] Ibidem, p. 554.
[4] Ibidem, p. 505.
[5] Ibidem.
[6] Ibidem.
[7] Monitorul oficial, 1941, nr. 209, partea I, 4 septembrie, p. 6.

prezentei legi, pe întreg teritoriul Basarabiei şi Bucovinei de Nord”[1].

În aceeaşi zi a fost promulgat şi Decretul-lege privind reglementarea cetăţeniei locuitorilor din Basarabia şi nordul Bucovinei, articolul 1 prevăzând următoarele: „Au fost şi sunt români:

a) toţi locuitorii din teritoriile dezrobite care, potrivit legilor în vigoare la 28 iunie 1940, se bucurau de naţionalitatea română;

b) copiii născuţi la 28 iunie 1940, sau după această dată, pe teritoriile dezrobite dacă tatăl, sau, în cazul copilului nelegitim, mama, au fost şi sunt români, potrivit prevederilor de la litera a).

c) copiii născuţi la 28 iunie 1940 sau după această dată, pe teritoriile dezrobite, din tată şi mamă necunoscuţi. Copiii găsiţi pe teritoriile dezrobite se prezintă că au fost născuţi pe acele teritorii.”[2].

În virtutea aceleiaşi legi, românii basarabeni puteau fi numiţi, după eliberare, primari, ajutori de primari, notari, ori în alte funcţii ale administraţiei locale. Pentru toate acestea, însă, după reocuparea Basarabiei d către U.R.S.S., românii basarabeni aveau să fie arestaţi şi surghiuniţi în conformitate cu articolul 58 (1-18) al codului penal al R.S.F.S.R., capitolul „Crime contrarevoluţionare”, adică „trădare de patrie, spionaj, acte teroriste, diversiuni.”[3].

În anii 1989-1992, Moscova a anulat hotărârile privind deportările masive ale popoarelor întregi şi ale grupurilor mari de popoare. Nominalizându-i, cu acest prilej, pe tătari, nemţi, inguşi, ceceni, ş.a., Kremlinul i-a îndreptăţit moral şi politic. Despre românii basarabeni (moldoveni) nu s-a pronunţat încă nici un cuvânt, astfel că Moscova nu şi-a recunoscut, nici până în prezent, vina pentru tentativa de genocid asupra românilor basarabeni.

[1] Ibidem.
[2] Ibidem.
[3] *Sbornik zakonodatelinîh i normativnîh aktov o represiah i reabilitaţii jertv politiceskih repressii*, Moscova, 1993, p. 22-25.

Piotr Jakubowski (Varşovia)

DEPORTAREA MASIVĂ A POPULAŢIEI CIVILE POLONEZE PE TERITORIUL U.R.S.S., ÎN PERIOADA 1940-1941

(problema verificării datelor)

La 17 septembrie 1939, aplicând prevederile pactului Ribbentrop-Molotov, Armata Roşie a trecut graniţele de răsărit ale Republicii Polone, care lupta cu al III-lea Reich. Ca urmare a acestei acţiuni militare, intra sub ocupaţie sovietică aproape 1/3 din teritoriul celei de-a II-a Republici. În februarie 1940, întregii game de represiuni i s-au mai adăugat deportările în masă pe care le-a suferit populaţia acestor ţinuturi.

Abia la peste 55 de ani de la începuturile deportărilor istoricii încep să aibă acces la arhivele postsovietice, printre care cele recunoscute ca extrem de inaccesibile: arhivele N.K.V.D. Imaginea represaliilor, care se degajă din ele, diferă de scepticismul de rigoare faţă de izvoarele sovietice şi pune într-o lumină nouă multe estimări considerate până azi de o totală încredere.

La 10 februarie 1940, zeci de mii de cetăţeni polonezi au fost deportaţi pe teritoriul U.R.S.S. Următoarele deportări au avut loc în aprilie, respectiv iunie-iulie 1940, precum şi în iunie 1941. Numărul lor a rămas până astăzi – când au fost dezvăluite izvoarele sovietice – cauza multor controverse între istorici polonezi.

Prima deportare, din 10 februarie 1940, a declanşat în populaţia civilă poloneză o imensă teamă şi descurajare. Nimeni nu se aşteptase ca deportarea să fie de o asemenea amploare şi duritate. Aproape imediat după sosirea în vest a informaţiei despre deportaţi, guvernul polonez în emigraţie s-a străduit să aprecieze amploarea fenomenului. Totuşi, datele care se putuseră obţine între timp de la centrele de conspiraţie de pe teritoriile ocupate erau extrem de inexacte, ceea ce a condus la o imagine apocaliptică.

Nu se ştie cum s-a hotărât stabilirea maxim al represiunilor. Primele estimări care au ajuns de pe teritoriul ocupat până în Franţa anunţau un număr de 220.000-250.000 de deportaţi, doar în timpul primei acţiuni, din februarie.

Deoarece aceasta a fost cea mai drastică deportare, a urmat înmulţirea numărului de victime pe parcursul timpului. Un mecanism asemănător a acţionat şi în ceea ce priveşte următoarele acţiuni de deportare. Acestea au fost mult mai bine „pregătite" de către partea sovietică, însă faptul că ele cuprindeau populaţia oraşelor şi a orăşelelor a înmulţit numărul victimelor, în mare măsură. Adesea, persoane care au văzut desfăşurarea deportării nu au putut în nici un fel să-şi verifice constatările şi au preferat să tacă. În felul acesta luau fiinţă poveşti care nu erau bazate pe premise raţionale şi care, după un timp, se constituiau într-o versiune oficială a întâmplărilor.

Numărul aproximativ al persoanelor deportate a fost în jur de 300.000 pentru fiecare dată (aprilie 1940, iunie 1940, iunie 1941). Nimeni nu a putut (sau nu a vrut) să verifice credibilitatea surselor.

Într-o situaţie nouă – sfârşitul războiului şi ocuparea de către Armata Roşie şi N.K.V.D. a jumătate din Europa – verificarea nu a fost pe placul nimănui. Ca urmare, de la bun început s-a vorbit despre un număr de 950.000 până la 1.100.000 de cetăţeni polonezi deportaţi în U.R.S.S.

Semnarea tratatului dintre guvernul polonez în emigraţie şi U.R.S.S., din iulie 1941, care garanta eliberarea tuturor cetăţenilor polonezi având domiciliu forţat în perioada 1939-1941, i-a obligat pe reprezentanţii guvernului polonez veniţi în U.R.S.S. să aprecieze din nou numărul de persoane supuse acestei „amnistii". De asemenea, guvernului de la Londra i s-a dat dreptul de a organiza ocrotirea cetăţenilor civili polonezi, prin intermediul ambasadei Republicii Polone în U.R.S.S.

Ca prime acţiuni ale ambasadei se pot aminti: localizarea grupurilor de cetăţeni polonezi şi vizitarea lor cu ajutoare necesare: hrană, hane şi bani.

Conform statisticilor ambasadei, numărul oamenilor care se găseau pe teritoriul U.R.S.S. se ridica la 1.500.000 – 1.700.000, dintre care două treimi constituite din deportaţi, iar o treime din prizonieri de război sau persoane încadrate cu forţa în Armata Roşie.

În ciuda comportamentului binevoitor arătat la început de către autorităţile U.R.S.S., găsirea a cca 1.000.000 de deportaţi care lipseau s-a dovedit imposibilă. Lipsa a sute de mii de cetăţeni polonezi a fost explicată prin reaua voinţă a autorităţilor sovietice şi ca efect al mortalităţii ridicate (până la 60-70% de deportaţi în regiunile de nord ale U.R.S.S.).

Una dintre primele statistici ale ambasadei Republicii Polone în U.R.S.S., cea din 30 iunie 1942, a numărat doar 321.730 de deportaţi. Chiar dacă acceptăm ideea că 25-30% din deportaţi au murit, au dispărut sau au ajuns la locul de organizare a Armatei Poloneze a lui Anders în U.R.S.S., sub comanda Şefului Suprem al Armatei Poloneze la Londra, generalul Władislaw Sikorski, ne lipsesc 1/2 de milion.

Aşa cum rezultă din numeroase amintiri şi din o serie de documente sovietice (şi nu numai), astăzi deja accesibile, mortalitatea care pusese stăpânire pe populaţia deportată nu depăşea însă 10-15%. Numai în situaţii reduse ca număr putea fi mai ridicată, datorită specificului locului de muncă, al tipului de oameni arestaţi şi eventual al bolilor contagioase. Un adevărat salt al mortalităţii apare abia în timpul deportării în masă, dezorganizate şi necoordonate, a prizonierilor polonezi din nordul Uniunii Sovietice spre sud, în speranţa iluzorie a îmbunătăţirii condiţiilor de viaţă şi a eventualei plecări, împreună cu Armata lui Anders, spre Iran.

După părăsirea de către Armata lui Anders a teritoriilor Uniunii Sovietice şi după ruperea relaţiilor reciproce dintre guvernul polonez de la Londra şi Kremlin, estimările privind numărul polonezilor ce au rămas în U.R.S.S. nu au mai fost supuse nici unei verificări. Anul trecut, nu erau găsite urmele de atunci a peste jumătate de milion de cetăţeni polonezi. Nimeni nu şi-a pus întrebarea dacă estimările privind numărul celor deportaţi nu sunt prea ridicate.

Terminarea războiului a atras după sine un alt fenomen, lent – e adevărat –, dar constant: creşterea numărului de deportaţi. Toate evaluările cercetătorilor asupra polonezilor din emigraţie începeau să numere deportaţii de la un milion în sus. La aceştia se mai adăugau

şi prizonierii de război, populaţia încorporată în armata sovietică, evadaţii, oamenii deportaţi în urma sentinţelor militare în lagăre de muncă, în coloniile sovietice de exploatare a cărbunelui şi a aramei din sudul U.R.S.S.-ului.

Toate acestea, însumate, făceau ca numărul general al persoanelor internate între anii 1939-1941 de către puterea sovietică să urce la 1.500.000-1.700.000.

După căderea sistemului comunist, istoricii naţionali au obţinut libertatea de a se exprima pe această temă sensibilă. După falsificarea istoriei, a statisticilor şi a tuturor datelor posibile pe parcursul a aproape 50 de ani, s-a instalat convingerea că sursele de emigrare, apărute în „lumea liberă" după căderea „cortinei de fier", trebuie să fie obiective şi reale. Nimeni nu şi-a exprimat însă interesul pentru verificarea acestora.

După deschiderea primelor arhive postsovietice, documentele găsite acolo au devenit încă o sursă de nesiguranţă. Cu timpul, a început să se pună întrebarea: cine şi pentru ce a trebuit să falsifice documentele, care niciodată n-ar fi văzut lumina zilei dacă nu s-ar fi întors roata istoriei.

Probabil nu există şi niciodată nu va exista acest milion de deportaţi pe teritoriul U.R.S.S. Toate estimările de până în prezent ale emigraţiei şi majoritatea celor naţionale sunt greşite şi chiar exagerate conştient.

Totuşi, un adevărat moment de răscruce în cercetările asupra sorţii populaţiei civile poloneze din U.R.S.S. l-a constituit aducerea în Polonia a materialelor de către Aleksandr Gurianov, din „Memorialul" rusesc. Acesta a executat o serie de cercetări asupra materialelor aşa-ziselor Armate de Convoi ale N.K.V.D.-ului, formaţie care răspundea direct de aducerea deportaţilor la locul de stabilire. Conta pe faptul că, după ce va avea acces la rapoartele din acţiunea de convoi a deportaţilor, va găsi în ele listele nominale ale deportaţilor din fiecare eşalon în parte. Aceste cercetări n-au dus însă la nici un rezultat. Asemenea liste, chiar dacă au existat, fuseseră de mult distruse.

Totuşi, rezultatul cercetărilor a constituit pentru el o surpriză. De aici a reieşit că numărul deportaţilor este de câteva ori mai mic decât toate estimările de până în prezent. Descoperirea a fost atât de neaşteptată, încât s-a hotărât găsirea tuturor rapoartelor unităţilor de convoi şi verificarea lor amănunţită. Concluzia cercetărilor a confirmat ipoteza anterioară.

Datele sovietice sunt mai mici de câteva ori decât cele poloneze. Dar s-a ivit şi o altă problemă, şi anume, dacă acestea sunt toate materialele privind deportarea. Pentru primele trei deportări materialele erau probabil complete, dar pentru deportarea din iulie 1941 lipseau unele rapoarte. După terminarea cercetărilor, s-a ajuns la concluzia că numărul deportărilor populaţiei poloneze civile pe teritoriul U.R.S.S. din cele patru acţiuni de deportare nu depăşea 350.000 de persoane.

Conform statisticilor lui Gurianov, prima deportare, care a avut consecinţe deosebite, a cuprins 140.000-143.000 persoane. Datele din emigraţie avansau un număr de 220.000 persoane.

A doua, din aprilie 1940, cuprindea – cum reiese din datele Armatelor de Convoi – 61.000 de persoane. Partea polonă indica în acest caz un număr de 320.000 de persoane.

A treia deportare – conform Armatelor de Convoi – număra 75.000 de persoane, iar conform părţii poloneze, 240.000 de persoane. În total, după estimările lui Gurianov, în anul 1940 au fost deportate 276.000 – 279.000 de persoane Istoricii polonezi estimaseră 780.000 de oameni.

Ultima, cea de-a patra deportare, din iunie 1941, a cuprins 40.000 de persoane – conform Armatelor de Convoi – şi respectiv 200.000, după datele poloneze.

În total, estimările poloneze se refereau, deci, la nu mai puţin de 980.000 de cetăţeni polonezi, în timp ce din documentele Armatelor de Convoi reieşea un număr de 330.000 de oameni în 240 de transporturi.

Abia astăzi a apărut ideea că documentele transmise ambasadei Poloniei la Kuibîşev (U.R.S.S.) de către autorităţile U.R.S.S. nu se abăteau prea mult de la adevăr. Un exemplu în acest sens îl constituie informaţiile transmise de către Comisarul Poporului al Afacerilor Externe – Andrei Vîşinski – ambasadorului polonez Stanislaw Kot, la 14 octombrie 1941.

Din acest raport reieşea că au fost eliberate 291.137 de persoane deportate în locuri de domiciliu forţat, din cele 330.000. Diferenţa era dată de numărul celor morţi de foame, de frig, din cauza muncii silnice şi a diferitelor boli.

Ca o concluzie, trebuie adăugat faptul că abia în lumina documentelor noi se vede cât de amplă şi perfectă a fost acţiunea de ocrotire a cetăţenilor polonezi de către ambasada Republicii Polone de la Kuibîşev. Statisticile acesteia confirmă, în majoritatea cazurilor, sursele sovietice, care au devenit abia acum cunoscute.

Dar cea mai mare tragedie a ambasadei a fost faptul că angajaţii acesteia nu au reuşit să afle vreodată că nu au fost milioane de deportaţi şi că ceea ce au făcut a fost mai mult decât se putea imagina.

Māra Zirnīte (Riga)

MĂRTURII ALE REPRESIUNII ÎN ISTORIA ORALĂ NAŢIONALĂ LETONĂ

Letonia este o ţară mică, situată la Marea Baltică; la începutul secolului al XX-lea, populaţia ei număra două milioane de locuitori.

Societatea letonă este în prezent foarte diferită de ceea ce era în urmă cu 50 de ai. După cel de al doilea război mondial şi după ocupaţia sovietică, mulţi dintre locuitori n-au mai rămas în ţară. Acest lucru este de o importanţă deosebită pentru naţiunile mici, ca de pildă letonii şi livonii. Tocmai de aceea, proiectul de Istorie Orală Naţională (I.O.N.) efectuează studii asupra exilului letonilor şi al altor grupuri etnice din Letonia.

Proiectul de Istorie Orală Naţională Letonă se desfăşoară de doi ani la Institutul de Filozofie şi Sociologie al Academiei Letone de Ştiinţe. Proiectul foloseşte metode de cercetare sociologică „calitativă": înregistrarea mărturiilor scrise şi înregistrările de istorie orală. Metoda este o nouă direcţie de cercetare în ştiinţele sociale din Letonia: până recent, metodele calitative nu au fost practic utilizate în studiile teoretice. Multe abordări ştiinţifice şi umaniste moderne sunt încă rămase în urmă.

I.O.N. încearcă să strângă experienţe colective şi individuale de l acei din Letonia. Până în prezent, s-au strâns peste 300 de înregistrări. Dintre acestea, aproximativ jumătate au fost furnizate de persoane care au fost supuse represiunilor. Această colecţie reflectă cinci teme principale ale istoriei recente a poporului leton:

- relatări înregistrate, aparţinând diverselor grupuri etnice din Letonia în secolul al XX-lea;

- resurse umane naţionale, dispersate şi valorile lor reprimate;

- înregistrări cuprinzând relatările letonilor exilaţi;

- mărturii ale represiunii şi consecinţele lor asupra mentalităţilor.

Înainte de cel de al doilea război mondial, letonii formau 77% din populaţie. În timpul războiului şi al anilor de ocupaţie sovietică, procentul a scăzut la 52%. Pentru livoni nu se poate indica un procent: mai există câteva sute de persoane care se declară livoni, iar dintre acestea doar zece mai ştiu încă să vorbească limba livonă. Sentimentele unei etnii puţin numeroase, care a suferit represiuni, constituie subiectul unei cercetări aparte şi se bazează pe materialele colecţiei noastre I.O.N. Trebuie să remarc, în această privinţă, că relaţiile sociale lipsite de armonie şi o societate etnic amalgamată pot avea drept consecinţă readucerea Letoniei în sfera totalitarismului sovietic.

Schimbările în societate şi implicaţiile lor trebuie aprofundate. Explicaţiile se pot decripta din înregistrările orale, din experienţe individuale dramatice ale ultimilor 50 de ani şi ale întregului secol XX. Fără aceste cercetări va fi imposibil să înţelegem structura reală a societăţii noastre modificate, a orientărilor ei actuale şi a intereselor de grup. Fără aceste relatări de istorie orală, va fi, de asemenea, dificil să identificăm şi să recunoaştem dominaţia protectorilor vechii puteri în noile structuri politice şi

economice din Letonia, sau diversele manipulări la care sunt supuşi oamenii, manipulări atât de bine cunoscute şi care se perpetuează în societatea postsovietică.

Documentarea şi cercetarea nu trebuie să se concentreze doar asupra pierderilor de vieţi omeneşti sau asupra pierderii proprietăţii în Letonia, dar şi asupra sentimentului oamenilor că ei nu sunt stăpânii vieţii lor de zi cu zi , a vieţii politice, civile sau economice. Modul în care ei au încercat să compenseze aceste pierderi şi să supravieţuiască ocupaţiei merită toată atenţia.

Principala sarcină a Proiectului de Istorie Orală Naţională este de a obţine cât mai multe mărturii posibile de la generaţia mai în vârstă, care îşi poate aminti viaţa secolului al XX-lea. Înregistrările de istorie orală se concentrează asupra visurilor şi speranţelor de la începutul secolului al XX-lea, asupra valorilor celor care au trăit în scurta perioadă a independenţei de stat a Letoniei, asupra valorilor acelor oameni a căror viaţă a fost curmată sau grav afectată, începând din 1940, anul ocupaţiei sovietice.

Înregistrările de istorie orală relatează despre evenimentele din primul război mondial, când o parte din letoni s-au refugiat. Linia frontului a traversat Letonia în ambele războaie mondiale. Avem înregistrări care relatează prima represiune roşie din 1919, care a fost urmată de lupta pentru libertate a Letoniei. Generaţia care s-a născut la începutul secolului a fost instruită într-un stat suveran şi educată în spiritul patosului patriotic. Educaţia, iubirea de libertate şi de patrie, munca asiduă ca o componentă a vieţii, respectul faţă de meşteşuguri şi faţă de orice profesie – acestea sunt principalele valori exprimate în majoritatea înregistrărilor. Generaţia mai în vârstă îşi aminteşte făurirea statului nostru independent, iar destinul ei s-a contopit cu acela al întemeierii statului. Nu toţi au beneficiat de învăţământul superior; pentru cei care veneau de la ţară sau din familii numeroase, era adesea imposibil să urmeze cursuri mai mult de 3-4 ani. Majoritatea proveneau din familii cu venituri modeste, în care fiecare trebuia să lucreze venitul familiei sau să înveţe un meşteşug. Tuturor acestor oameni, care sunt autorii istoriei orale, ocupaţia sovietică le-a fragmentat viaţa în două părţi.

Ocupaţia sovietică şi anii de ostilitate care au urmat au avut drept consecinţă mari pierderi de vieţi omeneşti. Majoritatea oamenilor fuseseră forţaţi să se alăture uneia din părţile beligerante, Rusia sau Germania. Nimeni nu avea de ales între a lupta sau nu. Cei ce aveau vârsta recruţilor au trebuit să se alăture forţelor care erau la putere. Unii, care nu au făcut-o, au fost constrânşi să supravieţuiască ilegal. Aceştia au devenit „oameni în afara legii", iar viaţa lor era în pericol de moarte.

Ameninţaţi cu moartea erau şi cei ce fugiseră sau fuseseră deportaţi. Mulţi dintre ei au fost ucişi. Cei ce au supravieţuit, au pierdut orice drepturi proprii unei societăţi civilizate. Un exemplu este mărturia oferită de Benita-Plezere Eglite, după întoarcerea din Siberia, unde familia sa a fost deportată în 1949. Am înregistrat relatarea sa la 17 ani după revenirea acasă: „Erau semne că încep să ne dea drumul acasă. În mod neaşteptat, o familie a primit permisiunea de a se întoarce la începutul anului 1956. Am devenit toţi temători: cum se explică faptul că unii primiseră permisiunea, iar noi, nu. Când am absolvit liceul, am început să caut o modalitate de a ajunge la surorile mamei, la mătuşile mele, care trăiau în Letonia. La Omsk, mi s-a spus

însă că am venit aici împreună cu familia şi că trebuia deci să plec odată cu ea. Aşa că am început să studiez la universitatea din Omsk, dar, brusc, în octombrie, am primit permisiunea de a pleca. Am început să vindem rapid puţinele lucruri pe care le aveam: vaca, porcul pe care l-am tăiat. Îmi amintesc că am cumpărat apoi repede bilete de tren. Letonia nu ne aştepta totuşi. Părinţii mei se temeau să se reîntoarcă la ferma lor din Zemgale, pentru că se vehicula zvonul că ne vor aresta şi ne vor trimite înapoi, aşa cum se mai întâmplase, de altfel, şi cu alţii. Şi oamenii se temeau. Mătuşa mea locuia la Vidzeme, aşa că ne-am dus direct la Vidzeme, apoi noi, cei trei copii, ne-am dus cu toţii la Riga să studiem. Deşi avusesem note foarte bune în Siberia, Universitatea de stat sovietică din Letonia nu m-a admis. Părinţii noştri s-au dus să-şi revadă ferma, pe care au găsit-o complet distrusă. Vecinii cu care fusesem prieteni dispăruseră."

„Se părea că nu ne mai putem întoarce acolo, căci fosta noastră fermă fusese luată de gospodăria colectivă. Nu mai locuia nimeni în ea. Toată lemnăria din construcţie fusese folosită ca lemn de foc. Doar fundaţia clădirii mai era acolo. Se construiseră între timp multe blocuri înalte, unde nu mai auzeai vorbindu-se letona. Totul era atât de diferit, încât cu greu mai puteai recunoaşte vechile locuri.

Generaţia tânără este încă şi mai alienată, crezând că toate aceste lucruri sunt istorie si neînţelegând cât de nedreaptă a fost această istorie. Ei spun că ea trebuia să fie aruncată pur şi simplu din memorie şi să trăim doar spre viitor. Am putea uita, bineînţeles, dacă n-ar fi fost nedreptatea".

„Toţi aşteaptă probabil ca generaţia noastră să se stingă. Atunci îşi vor aminti o frază: Aşa a fost, şi cu asta, basta!".

Chiar dacă a r fi să acceptăm a uita soarta acestor mii de persoane, pentru simplul motiv că atunci nimeni nu-şi va mai bate capul să pună întrebări, cine trebuie făcut totuşi răspunzător de toate aceste crime şi de urmările lor? Şi dacă vom uita, putem fi siguri că aceste nenumărate crime nu vor găsi din nou un teren propice?

Aceste întrebări au sens pentru fiecare – pentru cei din Letonia, România, Rusia, dar şi din S.U.A. sau Germania.

Putem fi, oare, siguri că nimic de acest gen nu se va mai întâmpla? Şi, dacă nu suntem siguri, atunci trebuie să cercetăm, să ascultăm şi să vorbim despre aceste crime. La care lumea de la mijlocul secolului XX nu a fost capabilă să răspundă. Cum va fi, deci, mâine şi în apropiatul secol a XXI-lea?

Începând cu anul 1988, mărturiile despre ocupaţie şi represiune au fost strânse în Letonia în câteva arhive şi muzee. Primii paşi spre independenţă au fost marcaţi şi de o avalanşă de lucrări memorialistice, scrise în deceniile totalitarismului. Mare parte din aceste memorii au fost aduse la Asociaţia scriitorilor Letoni, la Arhivele Poporului de la Fundaţia de Cultură şi la Cluburile Persoanelor Public Reprimite.

Aceste scrieri memorialistice le-au oferit autorilor o minimă compensaţie pentru pierderea adevărului în cursul lungilor ani de minciună şi degradare umană. Care sunt acele adevăruri importante pe care evidenţele înregistrate în Letonia le pot comunica în contextul european?

Aceste mărturii nu relatează doar despre felul în care oamenii pot supravieţui în situaţii extreme. Din aceste amintiri putem afla şi resursele spirituale ale acelei generaţii care a crescut şi a fost educată în cursul celor numai două decenii în care Letonia a fost independentă (1918-1940). În epoca sovietică a existat o mare diferenţă între opinia oficială şi cea neoficială. Putem descoperi, de pildă, tulburările psihologice ale celor ce au trebuit să trăiască în mod duplicitar. Din înregistrările orale letone putem identifica violenţa şi transgresarea principiilor umane esenţiale, a drepturilor omului, a drepturilor naţiunilor mici.

Înregistrările orale letone includ şi relatări ale unor etnii altele decât cea letonă. Se poate observa în aceste relatări că în societatea letonă conflictele nu au cauze etnice. Ele sunt o consecinţă a practicilor de colonizare aplicate de către forţele politice imperialiste ruseşti. Dacă comunitatea mondială ar putea înţelege etnicitatea ca pe o mulţime de valori culturale ale unui popor anume, şi dacă comunitatea internaţională ar învăţa să respecte aceste valori în context internaţional, atunci s-ar putea întemeia, în sfârşit, un nou nivel de înţelegere internaţională. Acel nivel ar putea da conţinut moral societăţii viitorului.

Dennis Deletant (Londra)

COLONIILE DE MUNCĂ DIN DELTA DUNĂRII, 1949-1960

Nimic nu a ilustrat mai bine aspectul represiv al politicii de centralizare practicată de regimul comunist ca folosirea muncii forţate. K.G.B.-ul era, la moartea lui Stalin, a doua instituţie ca mărime din U.R.S.S. în ceea ce privea numărul de persoane pe care le folosea în prestarea muncii, în cazul acesta, însă, fiind vorba de muncă forţată. Tot aşa, Ministerului Afacerilor Interne din România i-a revenit practic sarcina de a conduce o parte din economie. Codul Muncii din 8 iunie 1950 a aprobat folosirea muncii forţate. În cadrul Ministerului de Interne a fost formată Direcţia Unităţilor de Muncă, a cărei sarcină era de a reeduca prin muncă elementele ostile Republicii Populare Române. Camuflată sub eufemismul „serviciu temporar de muncă", prin care Consiliul de Miniştri îşi luase dreptul să îi oblige pe cetăţeni să o presteze, munca forţată a fost folosită ca instrument de pedepsire a miilor şi miilor de oameni acuzaţi de sabotaj economic şi absenţă de la muncă. Între aceştia erau şi zeci de mii de ţărani care se opuseseră colectivizării forţate a agriculturii. „Unităţile de muncă" au fost botezate „colonii de muncă", prin hotărârea 1554 a Consiliului de Miniştri din 22 august 1952, iar administraţia lor trecută în mâinile Ministerului de Interne.

Cu greu se poate estima numărul persoanelor deportate în lagărele de muncă forţată care au fost înfiinţate

de Ministerul de Interne în 1949[1]. Se crede că la începutul anilor 1950, în lagărele răspândite de-a lungul şi de-a latul ţării se aflau 180.000 de persoane, dintre care 40.000 erau exploataţi la celebrul Canal Dunăre – Marea neagră, care avea, el singur, 8 lagăre şi 20.000 de aşa-zişi muncitori voluntari. Acest proiect a fost întreprins la iniţiativa C.A.E.R.-ului şi aprobat de biroul politic al P.M.R.-ului la 20 mai 1949. Scopul acestui proiect a fost interpretat în două feluri. Unii îl vedeau ca făcând parte dintr-un plan mai larg de a crea un „Ruhr estic", în care minereul de fier sovietic să fie transportat printr-un dublu canal: Marea Neagră – Dunăre şu Dunăre – Oder – Rin; în timp ce alţii îi acordau o importanţă militară, şi anume că aceasta i-ar da lui Stalin posibilitatea ca, în eventualitatea deteriorării relaţiilor cu Iugoslavia, să trimită vase sovietice mici pe Dunăre în sus. Faptul că U.R.S.S. a luat decizia să ajute financiar acest proiect, ceea ce nu s-a întâmplat în cazul altor proiecte din economia românească, a fost interpretat ca o confirmare a celei de-a doua teorii[2]. Indiferent de scopul lui, proiectul cerea gruparea acolo a celor mai multe lagăre de muncă forţată din toată ţara. În acestea erau concentraţi deţinuţi ai regimului din toate sferele sociale. Cot la cot munceau intelectuali cu ţărani deposedaţi, preoţi ortodocşi şi uniţi cu lideri sionişti, sârbi din Banat cu saşi din Transilvania, toţi fiind victimele încălcării drepturilor omului, încălcare care a întovărăşit programul regimului românesc de revoluţie politică şi economică.

Lagărele de deţinuţi de drept penal au fost ridicate în zonele de bălţi din Delta Dunării. Cel mai notabil a fost cel de la Periprava. Era destinat celor condamnaţi la muncă forţată care trebuiau să strângă stuf pentru fabricile de celuloză recent construite la Maliuc-Mahmudia şi la Chişcani lângă Brăila, fabrici finanţate de România, Polonia, Cehoslovacia şi Germania de Est. În 1957, se aprecia că va fi necesară o forţă de muncă de 25.000 de oameni pentru strângerea stufului. De aceea, rândurile deţinuţilor de drept penal au fost îngroşate cu deţinuţi politici şi de drept comun transferaţi din alte părţi. Un articol din „Scânteia" din 5 februarie 1959 elogiază realizările muncitorilor din Deltă, fără a le menţiona statutul sau condiţiile îngrozitoare în care trăiau şi munceau. Deşi mulţi intelectuali şi ţărani au trecut prin aceste colonii, majoritatea muncitorilor erau tineri oponenţi ai regimului între 16 şi 21 de ani. Dintre ei, mulţi au fost răpuşi de malarie şi tuberculoză. De fapt, cifrele de producţie în aceste lagăre erau atât de mici încât regimul a fost forţat să recruteze muncitori „voluntari", care erau plătiţi şi lucrau în condiţii mult mai bune decât deţinuţii.

Un fost deţinut a descris condiţiile din aceste lagăre într-un jurnal de emigrant de la începutul anilor '60. Lagărele se aflau în patru zone: în Balta Brăilei şi Vadul Hârşovei erau cam 10 lagăre; lângă satul Feteşti, câteva lagăre mici; în jurul satului Periprava, cele mai multe lagăre; şi în jurul lacului Dranov. Cele mai mari lagăre, ca acela de la Salcia, în Delta Brăilei, adăposteau până la 6.000 de deţinuţi şi se aprecia că numărul total în Deltă era de

[1] *Organizarea şi funcţionarea Organelor Ministerului de Interne de la înfiinţare până în prezent*, Bucureşti, Ministerul de Interne, 1978 (dactilografiat), p. 112.

[2] G. Ionescu, *Communism in Romania, 1944-1962*, London, Oxford University Press, 1964, p. 194.

aproximativ 100.000. Deţinuţii trebuiau să lucreze cu mâinile goale, în apă până la brâu, tăind stuful cu o lamă de coasă ataşată de o prăjină. După ce strângeau stuful în snopi în greutate de aproximativ 50 de kilograme, erau obligaţi să-i ducă în spate pe o distanţă de peste un kilometru, având grijă să nu-i târască pe jos. În cazul în care se clătinau, câini special dresaţi îi muşcau de călcâie. Norma zilnică pentru fiecare deţinut era de 15 snopi, iar cei care nu reuşeau s-o facă primeau o raţie redusă de mâncare şi uneori erau bătuţi la tălpi. Deţinuţii care erau însemnaţi pe dosul mâinilor cu literele CR („contrarevoluţionar") erau maltrataţi în mod special. Mâncarea consta dimineaţa din câteva felii de pâine, gem şi un substitut de cafea, iar la prânz şi seara dintr-o bucată de mămăligă rece şi supă.

Zona în care stuful urma să fie recoltat era înconjurată cu sârmă ghimpată şi garduri electrificate şi păzită de patrule călări sau de echipe de paznici cu câini. Mitraliere şi reflectoare erau îndreptate spre zona respectivă. După ce munceau stând în apă, deţinuţii se întorceau la colibele de lemn neîncălzite şi neizolate, şi nu este surprinzător că deseori se îmbolnăveau, mai ales de malarie. Îngrijirea medicală era practic inexistentă, iar în anumite lagăre nu existau nici măcar medicamente sau bandaje. Rata mortalităţii era ridicată, fapt care acuza autorităţile că voiau în mod deliberat să-i lichideze pe deţinuţi, dar în acelaşi timp căutau să îndeplinească planul de producţie. Condiţiile din lagăre sunt mărturie a unei mentalităţi: deţinuţii erau consideraţi sclavi, cărora trebuia să li se dea strictul necesar pentru a fi în stare să muncească, dar care nu aveau dreptul la nici un fel de îngrijire sau protecţie care le-ar fi putut eventual mări capacitatea de muncă.

Numărul deţinuţilor din Deltă s-a mărit la începutul lui 1959. Un exemplu din lagărul Stoieneşti, din Balta Brăilei. În februarie 1959, aproximativ 2.000 de „condamnaţi" studenţi au fost aduşi în acest lagăr, unde erau cam 1.400 de ţărani care se opuseseră colectivizării. Mulţi dintre studenţi fuseseră prinşi în timp ce încercau să părăsească ţara în mod clandestin. În lagăr au fost cazaţi în trei adăposturi pentru oi, înalte de un metru, cu o lungime de 8 metri şi o lăţime de 6 metri. Fără o îmbrăcăminte adecvată temperaturilor extrem de scăzute din timpul iernii, fără apă curentă sau instalaţii sanitare, mulţi studenţi s-au îmbolnăvit de dizenterie sau febră tifoidă. În ciuda acestui fapt, au fost obligaţi să construiască un dig la o temperatură de sub 0 grade. După trei săptămâni, peste 400 din ei au trebuit transportaţi la Galaţi pentru tratament, iar 40 au murit pe drum. O comisie de medici a fost trimisă în lagăr şi astfel s-a văzut că peste 1.500 dintre deţinuţi aveau nevoie de tratament. În loc să fie trimişi la Galaţi, autorităţile închisorii şi Direcţia Generală a Penitenciarelor i-au mutat în lagărul de la Periprava, unde mulţi au murit după câteva zile[1]. Au fost înlocuiţi cu peste 1.000 de deţinuţi transferaţi de la închisoarea Gherla la începutul lui aprilie 1960. Aceştia au fost înghesuiţi ca vitele în vagoane de tren, în noaptea de 2/3 aprilie, şi obligaţi să petreacă acolo patru nopţi fără

[1] „Les Camps de la Mort du Delta du Danube", *La Nation Roumaine*, no. 215 (Nov. 1962 – Ian. 1963), p. 6.

mâncare şi fără grupuri sanitare adecvate, până la destinaţie. Unii din ei n-au supravieţuit.

Un decret din 1958 semnala n alt val de epurări: foşti ofiţeri ai Armatei Regale, foşti proprietari, persoane cu delicte „politice" la dosar, plus copiii celor menţionaţi, au fost scoşi de la serviciu. Pedeapsa cu moartea era atrasă chiar de divulgarea adresei Arhivelor Statului[1]. În închisori disciplina devenea evident mai severă. Anni Samuelli, deţinută timp de aproape 12 ani, între 1949 şi 1961, îşi mai aminteşte cum s-a înrăutăţit peste noapte comportarea gardienilor: „Deodată au avut mână liberă în aplicarea literală a regulamentelor, inclusiv a unor noi pedepse împărţite cu bestialitate"[2].

Aceste noi măsuri, deosebit de severe, nu au fost unicul semnal clar pentru români că regimul de teroare nu urma să se destindă. Faptul că presa şi radioul nu suflau nici o vorbă despre ele (măsurile fiind publicate doar în *Monitorul Oficial*), a generat o stare de nesiguranţă în privinţa legislaţiei şi a amplificat astfel teama inculcată în populaţie. Modul întâmplător în care instrumentele statului poliţienesc aplicau legile a contribuit cu atât mai mult la întărirea controlului regimului prin teroare, şi asta – ce ironie – într-un moment în care se retrăsese cel mai puternic simbol public sovietic, Armata Roşie.

[1] G. Ionescu, op. cit., p. 290.

MĂRTURII

Vasile Baghiu (Piatra Neamţ)

MEMORIILE UNUI ŢĂRAN PRIZONIER ÎN U.R.S.S.

Întâmplarea miraculoasă face să vorbesc astăzi despre tatăl meu tocmai la Sighet, în oraşul în care fusese adus în patrie după şapte ani de prizonierat sovietic, în 1951, iar prezenţa mea aici se explică prin faptul că, în anul imediat următor întoarcerii sale, el, Vasile Gh. Baghiu, şi-a scris memoriile.

Aşadar, având numai şapte clase, tatăl meu a scris în două caiete şi pe câteva foi o mărturie zguduitoare prin simplitate, în care memoria sa funcţionează exact, consemnând date precise, nume de oameni şi locuri, cifre, imagini, scene, detalii ale unei existenţe subumane.

Este vorba deci despre un document dintre cele mai autentice, a cărui valoare a fost arătată de dl. Romulus Rusan în patru ediţii ale emisiunii „Cartea pe unde", la Radio „Europa Liberă", în august 1994, precum şi de dl. Banu Rădulescu, care, în numărul 12/1994 al revistei „Memoria" a început publicarea lui.

Cred că, mai înainte de a trece la povestirea succintă a cărţii propriu-zise (pentru că, de fapt, este vorba despre o carte adevărată, aşa cum a fost şi în intenţia tatălui meu),

[2] A. Samuelli, *The Wall Between*, Washington D.C., Robert b. Luce, 1967, p. 187.

este important să subliniez elementele care-i conferă valoarea.

Mai întâi, faptul de a fi fost scrisă într-o perioadă în care lucrul acesta comporta riscuri pentru autor ne permite să includem cartea în capitolul literaturii de sertar, atât de discutat şi contestat după 1989.

Apoi, ingenuitatea ţărănească a perspectivei aduce documentului o verosimilitate lipsită de dubii şi corectează critic, în multe locuri, istoriografia oficială.

Şi, în sfârşit, există în această carte, încă inedită, o expresivitate şi mai ales o conştiinţă de autor surprinzătoare la un om fără studii, aşa cum a fost tatăl meu.

S-a născut deci la 1 aprilie 1922 în satul Mesteacăn din judeţul Neamţ.

Când abia împlinise 21 de ani, la 1 aprilie 1943, este încorporat în Regimentul 6 Vânători din Bălţi.

La 13 august, venit în permisie, îşi vede părinţii pentru ultima oară.

De atunci, după revenirea la regiment, este purtat în zig-zag mai bine de un an pe fronturile din Basarabia şi Ucraina, şi chiar în ziua de 23 august 1944, în urma unei bătălii la care ia parte (pentru prima oară, la un an de la încorporare), este făcut prizonier. Din acea zi începe pentru el calvarul prizonieratului sovietic, din care iese abia în martie 1951.

Prizonierilor luaţi abuziv după armistiţiu nu li s-a spus că se încheiase pacea. Au fost amăgiţi că vor fi duşi în România, dar trenul în care au fost înghesuiţi i-a dus tot mai adânc în Siberia.

La Bălţi, într-un lagăr cât o comună, mulţi ostaşi s-au sinucis înecându-se în apa unui râu din apropiere, la care fuseseră duşi pentru a bea apă şi a se spăla.

Au fost duşi, după trei zile, la gara Slobozia. Aici prizonierii sunt încărcaţi, câte 90 în fiecare vagon, într-un tren al morţii în care pier mai mult de jumătate din ei.

Au ajuns în lagărul din pădurea de la Marzanka, unde au muncit două luni de zile la scos buşteni din apă, dându-li-se o raţie zilnică de 400 de grame de pâine şi trei supe de linte.

În septembrie 1944, la numai trei zile deci de la semnarea la Moscova a Convenţiei de armistiţiu, sunt văzut de o comisie medicală, care-i trimite însă nu în ţară, ci în sens opus.

Din nou, într-un tren care înainta tot mai adânc în Asia, mulţi îşi găsesc sfârşitul. Cadavrele îngheţate erau date jos în plin câmp şi lăsate acolo.

După 11 zile de chinuri, aflaţi la limita dintre viaţă şi moarte, au ajuns în Kazahstan, mai precis în Karaganda.

Aici au fost băgaţi în nişte barăci acoperite cu pământ, în care şi-a ales fiecare patul, pe care curgea apă. Au fost puşi să-şi construiască singuri bucătăria, sala de mese şi dormitoarele. Au muncit apoi la o carieră de pământ. Din cauza normei prea mari şi a mâncării proaste şi puţine, mulţi au murit, mai ales dintre cei bătrâni.

Rar, îi vizitează câte o comisie ruso-americană. Asta le îmbunătăţea puţin traiul, dar numai cât stătea acolo.

Pe urmă apăreau veşnicele comisii de securitate de la Moscova. Sovieticii nu se mulţumeau cu situaţia de sclavi în care-i aduseseră pe prizonieri, ci aveau nevoie de mărturiile

lor pentru construirea unei istorii false. Erau siliţi să se declare fascişti şi criminali de război, cu promisiunea că vor fi cruţaţi, şantaj tipic pentru metodele N.K.V.D.

Vasile Gh. Baghiu nu se învinovăţeşte şi nu-şi învinovăţeşte camarazii, suportând toate consecinţele ce decurg de aici: munci mai grele şi mai periculoase şi amânarea trimiterii acasă. În plus, trece prin câteva carcere. În iarna anului 1945 este silit, împreună cu alţi recalcitranţi, să muncească într-o mină de cărbuni, în care, din nefericire, şefii de echipe români se comportau uneori cu prizonierii mai dur decât ruşii. Este descris cu amănunte procesul de muncă.

După un timp sunt aleşi din nou de o comisie şi duşi la un lagăr în care au muncit la săparea unui şanţ de zăpadă şi în pământul îngheţat. Dormeau în nişte bараci cu paturi comune, care amintesc de „Casa morţilor" a lui Dostoievski.

La 13 ianuarie 1946 au fost transportaţi noaptea la un alt lagăr cu numele Costenko. Aici, pentru că era slab, aflat la limita dintre viaţă şi moarte, protestează pentru prima oară, refuzând să meargă la lucru, ceea ce îl salvează, căci este văzut de comisie şi clasat pentru un timp.

La 28 aprilie 1948 ia foc mina în care munceau şi mor foarte mulţi prizonieri. Are loc o grevă a prizonierilor, fără alt rezultat decât acela că au fost împrăştiaţi pe la alte lagăre din îngheţatul Kazahstan. Vor lucra la făcut cărămidă.

În acelaşi an, prin iunie, sunt amăgiţi din nou că vor merge în România. Momentul plecării din Karaganda este exploatat propagandistic. Muzică, drapele, civili care fac semne cu mâna. Din mersul trenului vede însă pe câmp un grup de femei care trăgeau la plug.

Trenul nu a oprit însă în România, ci în oraşul Nicolaev. Aici au lucrat o vreme la vapoare pe Nistru. Situaţia lor se schimbase. Era în orice caz mai bună decât în Siberia.

Urmează câteva pagini în care este descris drumul cu vaporul până la Odessa. Aici, într-un lagăr cu numărul 7/159/5, Vasile Gh. Baghiu a lucrat într-o fabrică de pluguri, precum şi la construirea unui bloc. Este martorul unui accident cu o macara, în care mor câţiva oameni. Viaţa devenise mai bună, dar îl chinuia dorul de casă.

Plecarea din Odessa este de asemenea exploatată de sovietici propagandistic. Întoarcerea acasă se face prin Polonia, apoi prin Cernăuţi şi Sighet. Aici, după atâţia ani de prizonierat, sunt luaţi în primire de Miliţia română.

Totul, cel puţin pentru Vasile Gh. Baghiu, avea să fie luat de la capăt. România devenise ea însăşi lagăr.

Întors în sat, în primăvara anului 1951, găseşte casa părintească pustie; părinţii muriseră în 1947 de tifos exantematic, amândoi în aceeaşi noapte.

Reface totul. Îşi întemeiază o casă şi o familie, pe care o întreţine muncind pe şantiere şi prin păduri. Moare în 1974, la 1 noiembrie, în incinta unei fabrici de mobilă, pe un şantier, la Iaşi, într-un accident misterios, pentru că afirmaţiile martorilor sunt contradictorii. Mulţi spun că „prea povestea peste tot". Probabil şi-a plătit această sfătoşenie cu viaţa, dar existenţa cărţii face din zbuciumatul său destin un caz edificator pentru întreaga perioadă comunistă.

Gheorghe Netejoru (Giurgiu)

ZECE ANI ÎN LAGĂRELE COMUNISTE

În preajma evenimentelor de la 23 august 1944 eram repartizat, ca sublocotenent, în Regimentul 2 Artilerie Gardă, din Divizia I Gardă. Unitatea noastră a părăsit linia fortificată ce fusese formată pentru oprirea înaintării armatei sovietice, urmând o serie de ordine confuze. Am fost îndreptaţi spre Piatra Neamţ, apoi spre Bereşti-Bistriţa, Roman şi Iaşi. La 12 septembrie ni s-a ordonat trecerea Prutului, spre Basarabia. Mia târziu, eu şi camarazii mei am aflat un adevăr crunt: „Trupele româneşti care se aflau dincolo de Prut după încheierea armistiţiului sunt considerate în captivitate" – conform armistiţiului de la 23 august 1944.

Luat prizonier prin înşelătorie, cu forţa, aveam să mă întorc în ţară după zece ani, timp petrecut în lagărele sovietice de la Făleşti, Bălţi, Mânăstârca, Oranki, în închisoarea Gorki, trecând prin închisorile de tranzit Kirov, Vorkuta, Sverdlovsk, Petropavlovsk şi Karabas. Am mai fost închis în lagărele Dolinka, Şahti, în închisoarea Novocerkask şi în lagărele Krasnoarneisk, Stalingrad şi Potma. Întors în ţară în decembrie 1953, am stat în închisorile Jilava şi Văcăreşti până în martie 1954, când am fost eliberat.

După întoarcerea acasă, între anii 1987 şi 1988 am scris un volum memorialistic, pe care l-am intitulat „Însemnări pentru posteritate – zece ani în lagărele comuniste". Din acest volum redau mai jos câteva scurte pasaje:

Începutul calvarului Pasaj din episodul deplasării trupelor române spre Roman)

„Sovieticii care treceau pe lângă coloană au început un adevărat atac asupra noastră. Am fost descălţaţi de cizme şi prădaţi de tot ce aveam mai de valoare. Cei care se împotriveau erau scoşi din coloană şi nimeni nu avea voie să-i mai vadă vreodată. Maiorul D.H. a avut o soartă cumplită. Era un mare amator al artei fotografice şi avea cu el câteva volume. Un soldat sovietic i-a descoperit un album de fotografii făcute pe frontul de răsărit, la Odessa, înfăţişând partizani ruşi spânzuraţi. A fost urcat într-o maşină şi a dispărut. Am aflat ulterior că un ofiţer român l-a văzut pe maior desculţ, în cămaşă şi chiloţi, urcat cu forţa într-o maşină şi a dispărut definitiv".

...„De-a lungul marşului, unii încercau să fugă, dar erau prinşi şi aduşi înapoi. Era o vânătoare permanentă, un joc de-a şoarecele şi pisica. În cei care nu se opreau la somaţii, se trăgea în plin. Din când în când, ostaşii sovietici treceau pe lângă noi şi se distrau trăgând rafale de pistol mitralieră asupra coloanei".

Prima întâlnire cu lagărul

„La 12 septembrie 1944 făceam parte din coloana de peste 30.000 de prizonieri, pusă în mişcare de direcţia Prut, spre Ungheni. Majoritatea dintre cei aflaţi în marş erau tineri, sub 25 de ani, distruşi fiziceşte, mulţi dintre ei bolnavi..Nimeni nu schimbase lenjeria de corp de aproape o lună. Păduchii începuseră să colcăie prin bărbile şi mustăţile netunse. În cele din urmă, coloana s-a oprit în lagărul de la Făleşti, construit în jurul unor adăposturi de vară pentru vite. Se stătea ore în şir la rândul format pentru hrană, ordinea făcându-se cu ciomegele. Înnebuniţi de

foame, unii dintre prizonieri, odată ajunşi în dreptul butoaielor cu hrană, se aruncau în ele.

Din cei aproape 10.000 de oameni, jumătate erau muribunzi, aşteptându-şi sfârşitul, fără şansa vreunui ajutor medical din partea cuiva. Bolnavii erau căraţi într-o parte a lagărului, aşezaţi pe nişte trestii şi abandonaţi. O echipă dotată cu o căruţă căra zilnic zecile de morţi şi-i arunca într-o groapă comună, la un kilometru de lagăr".

Mormântul pe roţi

„După staţionarea de două săptămâni în lagărul de la Bălţi, peste 1.500 de ofiţeri români au plecat cu o garnitură de tren de marfă, special amenajată, într-o călătorie secretă, care a durat zece zile.

Eram înghesuiţi până peste poate, într-un număr prea mic de vagoane pentru câţi urma să facem acest drum. Am convenit să ne înghesuim pe cât posibil unul în altul, astfel ac jumătate din no să stea în picioare, iar jumătate să încerce să se odihnească stând jos. Ne obişnuiserăm să dormim în picioare, rezemaţi câte doi spate în spate. Mizeria şi mirosul aşa-zisului WC erau de nesuportat. Pentru a ajunge la crăpătura din podeaua vagonului trebuia să parcurgi un drum lung şi sinuos, printre trupurile înghesuite în vagon. De obicei, mergeam câte doi. Era nevoie să fii protejat pentru a nu veni ceilalţi peste tine, la smuciturile vagonului, şi în acelaşi timp, al doilea îţi ţinea o haină drept paravan...

...În dreptul vagonului erau grămezi de morţi scoşi afară... O masă de oameni aruncaţi unul peste altul. Ne-am hotărât să nu-i mai dăm pe cei bolnavi, pentru a nu fi duşi în vagonul muribunzilor. Nici ei nu mai vroiau să coboare, să ajungă în vagonul blestemat. Rugăminţile lor erau de cele mai multe ori zadarnice: boala nemiloasă nu putea fi înduplecată cu vorbe...".

Zile la rând în teroarea „cavoului": carcera!

„În doi ani şi trei luni, cât am fost la Mânăstârca, am petrecut la carceră aproape trei sute de zile.

Carcera de la Oranki era ceva ce depăşeşte limita imaginaţiei unui om normal: O cameră complet întunecoasă, umedă, fără aerisire, cu miros greu de suportat, ce venea dinspre hârdăul ce ţinea loc de toaletă. Înăuntru nu se auzea nici un zgomot care să vină din afară. Deţinuţii erau dezbrăcaţi aproape complet încă de la intrare şi păziţi îndeaproape de ofiţeri speciali.

Raţia de mâncare însemna o felie de pâine şi o cană cu apă pe zi... Din martie până în octombrie 1946 am petrecu 211 zile la carceră, fără întrerupere. Când am intrat era iarnă, şi tot iarnă era când am ieşit. După şase luni am declanşat greva foamei. Am fost hrănit artificial şi minţit că voi fi eliberat dacă încetez greva. După 25 de zile a încetat iarăşi să mă hrănesc, până am fost eliberat. Când am ieşit afară eram mai mult umbră decât om! Păream atâta de schimbat, încât o santinelă sovietică, venind să mă scoată din carceră, mi s-a adresat cu «bătrâne»".

Armate întregi decimate

„Situaţiile grele prin care am trecut noi, cei căzuţi în 1944, sunt departe de ceea ce au îndurat prizonierii «vechi», căzuţi îndeosebi în iarna lui 1942 şi 1943. Oameni sleiţi de putere, înfometaţi şi cu degerături grave au fost încolonaţi şi duşi spre lagărele de concentrare. Mulţi dintre cei care nu au fost în stare să meargă au murit împuşcaţi la margine de

drum, rămânând ca hrană pentru păsările şi animalele sălbatice... Lagărele de concentrare erau ceva de neînchipuit: foste adăposturi de animale, erau complet lipsite de căldură – adevărate locuri de întâlnire cu mizeria şi foamea. În astfel de lagăre s-au mâncat şobolani, pisici, câini şi chiar carne de om...

Nici prizonierii din Crimeea nu au avut o soartă mai fericită. Locotenentul de rezervă V. Marinescu a rămas cu unele afecţiuni fizice şi psihice, în urma unei întâmplări: a fost făcut prizonier şi aliniat într-o coloană ce mărşăluia către un lagăr de concentrare. Tancurile sovietice ce veneau din sens opus s-au năpustit la un moment dat asupra lor. Într-o clipă, sute de oameni lipsiţi de apărare au murit striviţi. El era unul care văzuse şi trăise acel măcel. A fost atins doar puţin de şenila unui tanc şi a scăpat doar cu un umăr zdrobit, dar cu psihicul la pământ. Povestea întruna ce a păţit, până într-o zi, când a dispărut pe neaşteptate din lagăr...".

Prima condamnare

„Pentru a-i trezi la realitate pe acei dintre noi care trecuseră de partea ruşilor, împreună cu câţiva camarazi am hotărât să le servim o lecţie morală. Am scris pe câteva bucăţi de hârtie nişte cuvinte mai «tăioase» la adresa trădătorilor şi le-am lipit pe paturile în care dormeau. La scurtă vreme, am fost depistaţi şi pedepsiţi. Am ajuns la carceră pe un frig cumplit, numai în pantaloni şi haină. După câteva săptămâni, eu am fost considerat autorul principal şi anunţat că voi rămâne în carceră în stare de arest, până voi fi judecat pentru cele săvârşite. A trebuit să stau şapte luni în carceră şi să fac greva foamei pentru a fi «eliberat».

În ianuarie 1947 am fost luat din lagăr şi dus la Gorki, pentru a fi judecat de către un tribunal militar sovietic. Pentru învinuirea de a fi nesocotit «ordinele comandanţilor sovietici» şi de a «răspândi» teroare în lagăr, am primit pedeapsa: 8 ani de închisoare într-un lagăr de reeducare prin muncă. Am refuzat să fac recurs."

În Asia

„În aprilie 1947... Războiul se terminase de aproape doi ani. În timp ce marea majoritate a camarazilor mei se aflau de mult la casele lor, eu eram în drum spre Asia... La câteva sute de kilometri de graniţa cu China, se afla mica localitate Dolinka, unde era direcţia lagărelor de muncă din regiunea Karaganda. La vreo cinci kilometri de această localitate, în plin deşert, se afla lagărul în care am ajuns după această lungă călătorie. Aici mi-am îngropat câţiva din anii tinereţii..."

Condamnat la 25 de ani în lagărul de deţinuţi politici ruşi, împreună cu criminalii de război

„În dimineaţa zilei de 26 octombrie 1950, din cei 1.700 de oameni care trebuiau să iasă la lucru nu s-a mişcat nici unul. Am fost anchetat zile în şir şi apoi dus la închisoarea Novocerkask. În faţa Tribunalului Militar al Trupelor Ministerului de Interne din Rostov, care urma să mă judece. Către sfârşitul lunii aprilie am fost anunţat să mă pregătesc de plecare. Mi s-a citit o sentinţă prin care eram condamnat la 25 de ani de detenţie în lagărele de reeducare prin muncă, pentru sabotaj. Aveam 29 de ani şi nu voiam să cedez pentru nimic în lume, sperând să ajung acasă chiar dacă va trebui să stau în lagăr până la ispăşirea pedepsei, adică până la vârsta de... 54 de ani.

În anul 1953, un mare eveniment ne-a zguduit pe toţi: moartea lui Stalin! Aceasta a dus, după scurtă vreme, la decretarea amnistiei generale şi, astfel, milioane de oameni nevinovaţi, ţinuţi în lagăre şi închisori, au fost puşi în libertate. Printre cei eliberaţi am fost şi noi, prizonierii de război reţinuţi prin acel înscenări mârşave.

Ajunşi acasă, am constatat că nimic nu mai poate fi salvat. Restul... s-a întâmplat cum a fost scris tuturor să ni se întâmple.".

EPILOG

În octombrie 1990 am solicitat, atât direct procurorului general al U.R.S.S., cât şi ambasadei U.R.S.S. din Bucureşti, copiile sentinţelor de condamnare emise de Tribunalele Militare Rostov şi Gorki. Printr-o hotărâre, în 18 aprilie 1991 Tribunalul Militar al Districtului Militar al Caucazului de Nord mi-a răspuns că am fost găsit nevinovat, considerându-mă reabilitat. Pentru că nu mi-am recunoscut niciodată vina, n-am avut nevoie de reabilitarea lor şi am chemat U.R.S.S. în faţa unui tribunal internaţional, pentru a-mi acorda daune morale şi materiale, asta însemnând că lupta între mine şi ei nu se încheiase. Dar sentinţa care a urmat a făcut dreptatea definitivă: U.R.S.S. a dispărut de pe harta lumii, rupt în zeci de bucăţi, iar eu şi camarazii mei am rămas în picioare. Aceasta a fost marea victorie a celor care au luptat pentru ea.

ANEXA

ITINERARIUL fostului sublocotenent Gheorghe I. Netejoru

12.IX.1944 trecut peste PRUT – ca prizonier

12-15.IX.1944 lagărul FĂLEŞTI (Basarabia)

16-30.IX.1944 lagărul BĂLŢI (Basarabia)

X.1944 închisoarea de tranzit TULA (Basarabia)

X.1944-III.1946 lagărul nr. 74 MÂNĂSTÂRCA (Gorki)

6.III.1946 *arestat în lagăr*

9.III-XII.1946 lagărul ORANKI (Gorki), la carceră

XII.1946-II.1947 închisoarea GORKI

28.I.1947 *TRIBUNALUL MILITAR GORKI*

judecat şi condamnat la 8 ani

II-III.1947 închisoarea de tranzit KIROV

III.1947 închisoarea de tranzit VORKUTA (dincolo de Cercul Polar, bolnav)

IV.1947 închisoarea de tranzit SVERDLOVSK (în munţii Urali)

IV.1947 închisoarea de tranzit PETROPAVLOVSK (în Asia)

IV-V.1947 închisoarea de tranzit KARABAS (regiunea Karaganda-Kazahstanul de nord)

V.1947-III.1950 lagărul DOLINKA (Karaganda) de deţinuţi politici sovietici

IX-XII.1950 lagărul ŞAHTÎ (Rostov) de prizonieri judecaţi pentru crime de război

XI.1950–II.1951 închisoarea NOVOCERKASK (Rostov)

6.II.1951 *TRIBUNALUL MILITAR ROSTOV judecat şi condamnat la 25 de ani*

III.1951–XI.1952 lagărul KRASNOARMEISK (Stalingrad–Volgograd) de prizonieri judecaţi pentru crime de război

XI.1952–III.1953 spitalul pentru prizonieri din STALINGRAD–VOLGOGRAD (grav bolnav)

III–VII.1953 lagărul STALINGRAD–VOLGOGRAD de prizonieri judecaţi pentru crime de război

VIII–XI.1953 lagărul POTMA (Moscova) de repatriere pentru condamnaţi

XII.1953–II.1954 închisorile JILAVA şi apoi VĂCĂREŞTI

1991 declarat nevinovat (reabilitat) de un tribunal sovietic

Aurelian Gulan (Bucureşti)

PRIZONIER ŞI DEŢINUT LA NORD DE CERCUL POLAR

Cu prilejul avansării la gradul de sublocotenent, după prezentarea unui discurs–jurământ din partea promoţiei, în ziua de 10 mai 1942 am primit de la M.S. Regele Mihai o sabie pe a cărei lamă aurie scria cu litere de aur: pe o parte; Mihai I, regele tuturor românilor, iar pe cealaltă Slt. Aurelian Gulan, şef al promoţiei de ofiţeri 1942 – „Dezrobirea". Aceasta poate fi considerată cauza unui calvar monstruos ce avea să dureze aproape 18 ani. Repartizat în Batalionul de Gardă, considerând o îndatorire de onoare îndeplinirea jurământului prestat, după mai multe rapoarte am plecat pe front în cadrul Batalionului IV – Vânători de Munte, cu care am participat la luptele din Caucaz, Capul de pod – Kuban şi Crimeea. Pe data de 12 mai 1944 am fost luat prizonier în fortul Hersones–Sevastopol, cu ultimii ofiţeri ai armatei române şi germane. După trei zile am fost ridicat din lagăr şi întemniţat în închisoarea N.K.V.D. – Simferopol, unde se aflau mii de arestaţi sovietici (tătari, ucraineni, ruşi) care făcuseră parte din unităţile de voluntari ce luptaseră alături de armata germană şi care erau absolut toţi condamnaţi la moarte după un proces ce nu dura mai mult de cinci minute. După o astfel de pregătire psihică, după zece zile, am fost dus la primul interogatoriu. În schimbul eliberării imediate, grade şi alte promisiuni, mi s–a cerut să colaborez cu N.K.V.D., viitorul K.G.B. Trebuia să vorbesc la Radio Moscova, să cer armatei române să se predea, iar după o scurtă pregătire în U.R.S.S. urma să particip la organizarea

noii armate populare române. În ciuda unor interogatorii cu o foarte ridicată presiune psihică, am refuzat categoric orice colaborare cu N.K.V.D., fapt pentru care, după şaizeci de zile, am fost repus în poziţie de prizonier de război. În lagărul de ofiţeri de la Greazovat, Mânăstârka, Oranki, am desfăşurat o intensă activitate împotriva formării pe teritoriul U.R.S.S. a diviziilor de voluntari români „T. Vladimirescu" şi „Horea, Cloşca şi Crişan", pentru care motiv, în timp de patru ani am executat 107 zile de carceră. În 1946 am fost transferat în închisoarea N.K.V.D. – Gorki, unde am fost supus din nou celui mai odios şantaj: eliberarea imediată, grade, funcţii mari în ţară etc. în schimbul colaborării cu N.K.V.D. Refuzând din nou orice fel de colaborare, şantajul a continuat cu ameninţarea întocmirii unui dosar de criminal de război. După şaizeci de zile am fost retrimis în lagărul de prizonieri Mânăstârka, unde am continuat aceeaşi luptă, în plus aflându-mă şi printre organizatorii grevei foamei din 4-8 februarie 1948. În aprilie 1948 am fost trimis din nou în închisoarea Gorki, unde şantajul a fost reluat, de data aceasta cu prezentarea unui aşa-zis dosar de criminal de război: aţâţare la război (deşi discursul îl ţinusem la un an după declanşarea războiului) şi răfuieli cu populaţia civilă (deşi n-am participat la nici o acţiune contra partizanilor şi nu a fost condamnat absolut nici un ofiţer sau soldat sau soldat din batalionul meu). Am refuzat din nou orice colaborare cu K.G.B., fapt pentru care am declanşat greva foamei. După 43 de zile de grevă şi 70 de hrăniri artificiale cu forţa, după ce am avut de ales între un dosar de colaboraţionist (spion) şi altul de criminal de război, după un simulacru de proces la 1 iunie 1948, am fost condamnat la 25 de ani. Pentru a evidenţia înscenarea mârşavă şi şantajul la care am fost supus, menţionez că în urma unei cereri de a mi se trimite o copie a dosarului, prin adresa nr. 4/145 din 19 noiembrie 1993, mi s-a comunicat că procesul a fost rejudecat de Procuratura Militară – Moscova, conform art. 3 din legea Federaţiei Ruse din 13 octombrie 1991 privind „Reabilitarea jertfelor represiunilor politice". Deci refuzul categoric al oricărei colaborări cu K.G.B. m-a costat unsprezece ani de temniţe şi lagăre monstruoase din Gulagul sovietic, completând numărul celor aproape 30 de milioane de deţinuţi ce populau Gulagul, în centrele apocaliptice de exterminare, fiecare de câteva milioane, de la Vorkuta, Karaganda, Magadan etc.

Pentru a ilustra genocidul programat al K.G.B., mă rezum la a vorbi de Lagărul morţii al Fabricii de cărămizi din Vorkuta, unde am stat peste trei ani. Vorkuta, aflându-se la peste 600 km nord de Cercul Polar – o regiune cu îngheţuri veşnice, cu viscole de zăpadă şi gheaţă, cu şase luni – zi, şase luni – noapte, iarna cu geruri de sub -50°C –, număra peste două milioane de deţinuţi: ruşi, foşti colaboraţionişti sau foşti criminali de război, ucraineni benderişti sau voluntari în armata germană, tătari, lituanieni, letoni, estonieni, ceceni, foşti prizonieri de război germani, români, polonezi şi, nu în ultimul rând, zeci de mii de basarabeni, din cei peste un milion alungaţi din Basarabia în siberiile Uniunii Sovietice. În afară de aceste condiţii vitrege, eram programaţi unei înfometări criminale, unei munci epuizante de peste 12 ore zilnic, supuşi în lagăr, în plus, unei terori inimaginabile, unde domneau fărădelegile supraveghetorilor, odioase creaturi subumane, care comiseseră în lagăr zeci şi zeci de crime pentru o bucăţică de pâine şi pentru a-şi descătuşa pornirile ancestrale

criminale. În aceste condiţii, munca într-o mină constituia un privilegiu, fiind ferită cel puţin de vitregiile vremii. Am avut ghinionul să lucrez într-o fabrică de cărămizi, unde timp de efectiv de 12 ore, sub ameninţarea permanentă a supraveghetorilor, trebuia să scoatem din cuptoare şi să cărăm cu „capra" (o poliţă-raniţă de lemn) cărămizile încă incandescente, deci având o temperatură de +60°-70°C, în mediul de afară, care avea -40°-50°C.

Chinurile apocaliptice nici nu pot fi imaginate de o minte omenească. Zilnic mureau de foame sau epuizare fizică zeci şi zeci de oameni, zilnic asistai la automutilări pentru a scăpa de acest infern. În toamna anului 1952, după o trecere prin Stalingrad, foştii prizonieri de război au fost transferaţi în alte lagăre ale morţii din nordul Siberiei, Azbest, Degtearka, Revda, cu aceiaşi veterani ai prizonieratului şi nu în ultimul rând cu excepţionali camarazi români (gen. Gh. Stănescu, prof. Ion Georgescu, av. Ion Fatoiu, av. Victor Clonaru, Ion Hânguleşteanu, Aurel State etc.).

Calvarul sovietic s-a terminat după 11 ani, la 17 decembrie 1955, când după doi ani începe alt calvar, la fel sau poate mai monstruos, de data aceasta în România. După o anchetă criminală de un an şi jumătate, care a început la 13 februarie 1958, am fost condamnat din nou, de data aceasta cu un lot de foşti prizonieri români, pentru crima de uneltire împotriva ordinii sociale. După şapte ani de cumplite temniţe şi lagăre (Ministerul de Interne, Uranus, Malmaison, Jilava, Salcia, Gradina, Stoieneşti, Giurgeni), în august 1964 am fost eliberat din Gherla şi aruncat într-o închisoare mai mare, în care 22 de milioane de români erau schingiuiţi fizic şi siluiţi psihic şi moral de partidul unic şi de organele lui represive. De urmări, din păcate, n-am scăpat nici astăzi, după cinci ani de la marea lovitură de stat naţională. Numai printr-o reînviere morală şi spirituală putem spera în recâştigarea demnităţii poporului român. Rupându-se de blestemul mioritic al resemnării, aşteptării şi neimplicării, numai cu un minimum de discernământ politic, prin o unitate desăvârşită şi necondiţionată, vom putea instaura adevărul, vom putea vorbi şi despre suferinţele românilor şi trage învăţămintele lor. Pentru aceasta, trebuie să alungăm însă disperarea şi pasivitatea, trebuie să luptăm pentru schimbarea noastră şi a ţării.

Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului

UNA DIN FORMELE EXILULUI: STAREA DE FUGAR

S-ar putea ca prin acest titlu să nu spun nimic nou, mai ales în ce priveşte existenţa, definiţia şi, într-un fel, teoretizarea stării de fugar. În acest caz, vă rog să acceptaţi comunicarea de faţă ca pe o suită de mărturii personale, de care istoricii, analiştii şi teoreticienii să se folosească în elaborarea lucrărilor de sinteză pe care le aşteptăm.

Noi, foştii deţinuţi politici din perioada dictaturii comuniste, vorbim pe larg despre experienţele noastre din aresturi, închisori şi lagăre de muncă forţată. Vorbim, de asemenea, şi despre experienţa domiciliului obligatoriu. Cei ce au avut „norocul" de a se sustrage arestării au luat calea exilului şi depun bogate mărturii asupra acestui gen de suferinţă. Ei bine, starea de fugar, nefiind nici detenţie şi nici domiciliu obligatoriu, se situează undeva în vecinătatea amândurora, şi de aceea cred eu că ea trebuie asimilată stării de exil, ca una din formele acestuia. Dacă despre ea se vorbeşte mai puţin, nu puţini sunt cei care au trecut printr-însa. La capătul stării de fugar se află fie arestarea, fie exilul, acesta din urmă fiind o stare de fugar mult prelungită şi, într-un fel, mai la adăpost.

Aşadar mă voi mărgini să vă prezint numai câteva din stările mele de fugar.

Prima s-a petrecut imediat după fatalul 23 august 1944, când trupele sovietice au invadat România. Aflându-mă cu domiciliu obligatoriu în Mânăstirea Polovragi, din judeţul Gorj, şi temându-mă să nu fiu arestat de sovietici, am părăsit mânăstirea într-o noapte, cu intenţia de a mă refugia în Occident. Am fost însă reperat în apropierea frontierei de la Stamora-Moraviţa, arestat, anchetat şi, în cele din urmă, pus în libertate din lipsă de probe, fără însă ca anchetatorii să fo ştiut ceva despre domiciliul meu obligatoriu, din care, în fapt, evadasem. Aşa se face că am intrat efectiv în starea de fugar, pribegind din sat în sat, din cunoştinţă în cunoştinţă, din adăpost în adăpost, unul mai nesigur decât altul. Ajuns în Râmnicu Vâlcea, am aflat că Radu Gyr, din disperare, încercase să se sinucidă prin otrăvire; nu izbutise, se afla în spital. M-am dus să-l văd, nu mai avea bani să-şi plătească patul şi tratamentul, mă fericea că eu, totuşi, încă mai pot fugi undeva. Am fugit la Bucureşti, cu gândul de a face o colectă pentru Gyr, dar acolo n-am mai găsit nici un prieten: fugiseră toţi. După scurte popasuri în Braşov, Sibiu, Băbeni şi Mânăstirea Bistriţa (olteană), m-am refugiat în îndepărtatul şi obscurul schit Pătrunsa, sub oblăduirea conspirativă a bătrânului pustnic Veniamin Grigorescu. Am rămas acolo din septembrie 1944 până în ianuarie 1945, când am ajuns la concluzia că starea de fugar e mai rea decât însăşi detenţia. Ca atare, m-am hotărât să mă predau, ceea ce am şi făcut (ştiind, de altfel, că asupră-mi se lansase mandat general de arestare). Comandantul Legiunii de Jandarmi din Târgu Jiu m-a internat imediat în lagăr şi astfel a luat sfârşit prima mea experienţă de acest fel.

A doua s-a petrecut în legătură cu greva anticomunistă şi antirevizionistă a Universităţii din Cluj, în iunie 1946 şi după aceea, pe care am condus-o în calitate de preşedinte al Centrului Studenţesc „Petru Maior". În ziua de 4 iunie, fiind informat că poliţia (cu noul ei dispozitiv de

comandă) hotărâse arestarea mea, m-am refugiat în satul din vecinătate, Mănăştur, schimbându-mi aproape zilnic gazda şi, în cele din urmă, adăpostindu-mă într-o colibă de frunzari la marginea pădurii de deasupra satului, de unde am condus greva până la sfârşit, prin mecanismele conspirativităţii. După data de 19 iunie, când totul s-a liniştit şi Universitatea a reintrat în „normal" (e un fel de a spune), m-am refugiat în acelaşi schit Pătrunsa, din muntele Buila, în nordul extrem al judeţului Vâlcea (împreună cu Nicolae Suciu, secretarul Centrului Studenţesc şi colaboratorul meu cel mai credincios), unde am rămas până în toamna aceluiaşi an. Nicolae Suciu, trecut şi el prin arestări şi temniţe, trăieşte astăzi în Orăştie.

O a treia stare de fugar a fost, şi ea, tot o consecinţă a grevei de la Cluj; a avut loc în primăvara anului 1947, când m-am ascuns vreme de câteva săptămâni la un cioban din Munţii Apuseni. În acelaşi an aveam să fiu arestat de trei ori.

V-am prezentat, foarte pe scurt, aceste trei experienţe, lăsând la o parte, aşa cum am promis, pe acelea ale detenţiei. Cu toate acestea, îngăduiţi-mi să depun o mărturie sufletească asupra unui moment care s-a consumat mult după anii de detenţie, şi anume în decembrie 1994. trecând prin Aiud, mi s-a năzărit curiozitatea de a vedea cum arată din afară penitenciarul în care zăcusem câţiva ani (octombrie 1960 – august 1964) şi pe care-l ştiam doar pe dinăuntru. Ei bine, când am dat cu ochii de faimosul şi teribilul celular, în formă de T, cu sutele de ferestre rânduite pe cele patru caturi, am avut o suită de senzaţii stranii: mi se părea incredibil, mai întâi, că penitenciarul în sine există, şi că anume există pe planeta Pământ, în ţara numită România, şi nu undeva într-un pustiu, ci în chiar inima unei aşezări omeneşti; incredibil, în al doilea rând, că în imediata vecinătate a penitenciarului, peste drum, existau case cu oameni liberi, care se puteau mişca în voie, în stare să mănânce o ceapă crudă. Lumea pe care de acolo, din celulă, mi-o imaginam ca foarte îndepărtată, percepută mai mult printr-o amintire în destrămare, mi se descoperea teribil de concretă, reală până la uimire.

Revenind la starea de fugar, aş crede că două sunt sentimentele care o domină: spaima şi culpabilitatea.

Chiar dacă mobilul ei iniţial nu a fost spaima, frica se instalează treptat, pe măsură ce starea se prelungeşte, când insul trăieşte o tot mai puternică stare de stres, bănuind că organul de represiune (deci o iminentă arestare) îl pândeşte la fiecare pas, din fiecare zgomot neobişnuit sau din fiece mişcare de frunză. Eu, care am pretins întotdeauna că nu ştiu ce e frica, am trăit-o de-a lungul acestor pribegii. De aceea spuneam că starea de fugar se suportă mai greu decât detenţia; aceasta, oricât ar fi de grea, a lăsat în urmă arestarea, ancheta, torturile, procesul şi condamnarea, propunându-şi doar acceptarea unui alt mod de viaţă. Fugarul se surprinde tresărind şi-n faţa propriei sale umbre.

Sentimentul de culpabilitate i se datorează faptului că fugarul trebuie să depindă de cineva (care-l hrăneşte şi-l adăposteşte), implicându-l astfel în propria lui stare. Fie că se consumă doar ca prezumţie, fie că binefăcătorul a „căzut" împreună cu beneficiarul, acesta din urmă va fi veşnic apăsat de o nouă nefericire. În legătură cu aceasta, o mărturie: printre deţinuţii din Aiud., în anii '62-'63, se afla şi preotul Zamfir, de undeva de prin sudul Moldovei. Ca paroh de ţară îl prinse pe un fugar politic care se îndrepta

spre munţi şi care a dorit să se spovedească şi să se împărtăşească. Preotul şi-a făcut datoria, fugarul a plecat, la o vreme după aceea probabil a fost prins şi., probabil sub tortură, a declarat că, printre alţii, l-a văzut şi pe parohul care-l spovedise. Acesta a fost arestat şi condamnat pentru „omisiune de denunţ". Îşi executa pedeapsa cu o seninătate pe care, sunt sigur, fostul călugăr nu putea s-o aibă.

În final, aş mai adăuga ceva. În timpul represiunii comuniste a mai existat şi o altă modalitate a stării de fugar (sau foarte apropiată de aceasta): aceea a celor rămaşi acasă – mamele, soţiile şi copiii celor întemniţaţi –, veşnic apăsaţi nu numai de lipsuri materiale, ci şi de spaime şi nesiguranţă. Aceste soţii şi mame nu au trecut prin închisori, ele nu beneficiază de „bilete de eliberare" care să le califice, ca pe noi, să devină membre în A.F.D.P.R., dar aceasta nu înseamnă că ele merită mai puţin admiraţia şi cinstirea noastră. În zilele naţionale noi îi pomenim la slujbe, după formula obişnuită, pe „eroii căzuţi pe toate câmpurile de luptă...". Avram Iancu nu a murit pe câmpul de luptă, dar aceasta nu înseamnă că el e mai puţin erou.

Mihai Râpeanu (Bucureşti)

DEPORTĂRI ŞI CONFISCĂRI ÎN BAZA DECRETULUI 83/1949

Cele relatate de mine sunt adunate din relatările unor participanţi direcţi la evenimentele din 2-3 martie 1949, neamuri şi martori, de pe teritoriul judeţului Dâmboviţa.

În ziua de 2 martie 1949 apare „decretul nr. 83", emis de Ministerul Agriculturii, având ca motivaţie conform art. 1: „Pentru a împiedica acţiunea de sabotare a planului de însămânţări şi a producţiei agricole, pentru a asigura dezvoltarea agriculturii în R.P.R.".

Conţinutul acestui decret nu a fost publicat, iar instrucţiunile speciale au fost transmise „pe linie de partid", formându-se echipe speciale de muncitori din uzinele aflate în oraşele de reşedinţă judeţeană, care în noaptea de 2 martie 1949 au fost duse cu camioanele al primăriile comunelor în care se găseau exploatări agricole moşiereşti, fiind puse la dispoziţia secretarului de partid şi a instructorilor.

Acţiunile au fost concentrate astfel ca , la orele 2 în dimineaţa zilei de 3 martie, echipe dotate cu căruţe sau maşini să se afle concomitent la reşedinţele exploatărilor moşiereşti, să sigileze uşile de acces, după ce în prealabil au ridicat persoanele din familia proprietarului ce au avut ghinionul să se afle în acea noapte la exploatarea agricolă, acestea neavând voie să aibă asupra lor bani, ci numai un schimb de lenjerie şi câteva sandviciuri, în majoritatea cazurilor spunându-li-se că sunt chemaţi al primărie pentru o declaraţie, după care se vor întoarce acasă.

Cei ridicaţi noaptea au fost duşi la primăriile raionale, iar la ora 4, în dimineaţa zilei de 3 martie 1949, au fost transportaţi cu camioanele la Târgovişte şi depozitaţi în curtea prefecturii; se aflau aici aproximativ 360 de persoane de toate vârstele. Timp de două zile au durat operaţiunile de triere şi deportare (după expresia folosită după 1989 „dizlocare"), timp în care nu li s-a dat mâncare sau apă, dormind unul lângă altul cum s-a putut; cei acre au avut pâine sau sandviciuri împărţindu-le cu vecinii. Bunicilor mei, Ştefan şi Elena Dumitrescu (în vârstă de peste 60 de ani), mătuşilor mele Maria Popescu (cu cele două fiice) şi Georgeta Iordanide (de 39 de ani) li s-a stabilit domiciliul obligatoriu în Găeşti-Dâmboviţa; unchiului meu, Constantin Ghiţă, şi vărului meu, Niculae Gaicu, în Râmnicu Vâlcea; iar unchiului Meu, Andrei Ghiţă, în Mizil.

După transportarea deportaţilor în noile localităţi de domiciliu şi lăsarea acestora la sediile de Miliţie, li s-a pus în vedere să-şi găsească gazdă (ei nedispunând de bani şi haine), să se întoarcă apoi la Miliţie şi să declare domiciliul, să se prezinte săptămânal pentru vize, precum şi faptul că le este interzisă părăsirea localităţii şi angajarea într-un loc de muncă permanent. Au putut să lucreze numai ca zilieri, la descărcatul vagoanelor, sau să presteze „muncă manuală la domiciliu", în general îmbrăcându-se şi mâncând din mila oamenilor de suflet din localităţile de domiciliu sau din locurile de unde au fost ridicaţi. Copiilor celor deportaţi le-a fost interzis accesul la şcolile de zi, trebuind să intre la serviciu ca muncitori necalificaţi şi să-şi continue studiile la şcoli serale, iar cei din facultăţi au fost exmatriculaţi, pentru „origine nesănătoasă".

Precizeze că „domiciliul obligatoriu" s-a aplicat *numai asupra celor aflaţi în noaptea de 2 martie 1949* în exploatările agricole, pentru ceilalţi „expropriaţi" rezervându-se, după mai bine de un deceniu, acţiunea din decembrie 1960 şi ianuarie 1961.

Atunci, în perioada decembrie 1960 – ianuarie 1961, Securitatea a început o acţiune susţinută pentru obţinerea lucrurilor de valoare ascunse de „foştii oameni înstăriţi".

Folosindu-se de birourile Inspectoratelor de Miliţie, lucrători ai Securităţii, îmbrăcaţi civil, cheamă prin citaţii scrise, ca din partea Miliţiei, pe „capii de familie", care sunt supuşi zile în şir unor interogatorii, când cu duhul blândeţii, când cu asprime. Utilizând ameninţările şi şantajul, au fost obţinute de la sărmanii oameni, fără speranţă şi timoraţi, declaraţii privind locurile şi obiectele ascunse. În zilele următoare, foştii proprietari ai exploatării agricole „luate ca efect al decretului 83/1949" au ocazia să-şi revadă locurile dragi, oamenii din sate aflând de venirea lor, îmbulzindu-se să-i vadă şi să le ofere pachete cu alimente, iar securiştii „plini de bunăvoinţă" asistând la dezgroparea prin „furt oficial" a ultimei speranţe.

Ca urmare a acestor descinderi, în care victimele au dat declaraţii „de bună voie", unchiul meu, Constantin Ghiţă, care a avut ascunsă o salbă de aur (de la bunica) a fost aruncat pentru 4 ani în închisoarea de la Râmnicu Vâlcea pentru nedeclarare de monede de aur, iar unchiul meu Ion Gaicu şi soţia sa Elena Gaicu au fost deţinuţi 4 ani în diferite închisori pentru nedeclarare de arme.

Întorcându-ne la decretul 83/1949, aplicarea lui s-a făcut V, Ministrul Agriculturii, care prin instrucţiunile nr. 560635 şi 566515 din 1949 dirijează trimiterea şi

strângerea la sediul Ministerului Agriculturii din Bucureşti a „următoarelor obiecte, de oriunde şi de la oricine se găsesc, absolut fără nici un fel de excepţie:

1. Toate covoarele, de orice fel şi orice mărime;

2. Toate armele de vânătoare care n-au fost expediate până în prezent;

3. Orice obiect cu caracter pronunţat de artă ca: ţesături, cioplituri, sculpturi, picturi, icoane, bibelouri, desene, tapiserii, litografii etc.;

4. Toate blănurile, de orice fel, de damă şi bărbăteşti, toate rochiile confecţionate din mătase fină, metrajele de orice fel, trusele de voiaj, servietele şi geamantanele de piele care constituie valoare deosebită".

Dacă obiectele erau trimise la minister, arhivele erau rezervate partidului.

5. Actele de orice fel, arhivele împreună cu toată corespondenţa, ambalate şi sigilate, se vor concentra la judeţ, de unde vor fi trimise Direcţiei Organizatorice a C.C. al P.M.R. prin delegat special".

Cele de mai sus îmi sugerează imagini de la depozitele de bunuri personale din lagărele naziste de exterminare.

Unde au dispărut obiectele enumerate mei sus? Oricum, însuşirea lor era un abuz chiar faţă de decretul 83/1949, care spune la art. 3:

„Nu intră în prevederile decretului de faţă obiectele de uz personal şi casnic aparţinând proprietarilor exploatării expropriate conform. Art. 1, prepuşilor acestora, precum şi familiilor lor, alimentele din depozitele acestor exploatări necesare consumului propriu...".

Toate piesele scrise, instrucţiuni, inventare, tabele se găsesc în Arhivele Statului, la fondul „Camera de agricultură 1949 – 1950."

După decembrie 1989, când sărmanii supravieţuitori şi urmaşii acestora sperau într-o justiţie dreaptă, în abolirea vechilor decrete şi legi abuzive şi în crearea unui cadru legal reparatoriu – conciliant, constată că în continuare au parte de guvernanţi avizi de îmbogăţire rapidă, conservatori ai privilegiilor şi structurilor comuniste totalitare.

Legea fondului funciar nr. 18/1991 desfiinţează cooperativele agricole de producţie şi întreprinderile agricole de stat, care devin „Societăţi comerciale conf H.G. 194/22.03.1991", iar victimele „decretului 83/1949" sunt lăsate la latitudinea vechilor activişti – să fie considerate „expropriaţi" şi să nu beneficieze de prevederile art. 36 de a primi acţiuni pentru maximum 10 ha echivalent teren arabil la unităţile agricole nou botezate, sau să nu fie socotiţi expropriaţi, ci să beneficieze de prevederile art. 16, ca persoane deportate şi strămutate, putând să primească acţiuni. Astfel, „Comisia Centrală Consultativă pentru Aplicarea Legii Fondului Funciar" de pe lângă Adunarea Deputaţilor, prin adresa nr. 769/29 oct. 1991, face precizarea că Decretul 83/1949, ca şi Decretul 187/1945, sunt legi de expropriere, iar foştii proprietari nu beneficiază de prevederile legii 18/1991. Acelaşi lucru mi se comunică şi mie prin adresa nr. 325/XVI/4 din 12.05.1994 de la „Comisia pentru agricultură, silvicultură, industrie alimentară şi servicii specifice" de pe lângă Camera Deputaţilor". În schimb, prin circulara nr. 2640/22 iulie 1991, „Comisia pentru cercetarea abuzurilor şi pentru petiţii" de pe lângă Adunarea Deputaţilor face precizarea că

„clarifică art. 36 (legea 18/1991) cu privire la eliminarea Decretului stalinist nr. 83 din 1949 şi a altor Decrete sau Hotărâri, care nu cad în incidenţa Legii exproprierii din 1945".

Cum a avut grijă legea nr. 18/1991 de noii îmbogăţiţi se poate vedea din faptul că, *în contradicţie* cu mult susţinuta Lege a Exproprierii nr. 187/1945 care *limita suprafaţa agricolă* deţinută la *maximum 50 ha*, în art. 46 din legea nr. 18/1991 „...proprietatea dobânditorului *nu poate depăşi 100 ha* teren agricol de familie".

În continuarea prerogativelor asumate de Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei, în anul postrevoluţionar 1994 acesta emite un „certificat de atestare a dreptului de *proprietate asupra terenurilor*" (aflate până acum în administrare de către unităţile de stat, preluate ca efect al decretului 83/1949) pentru societăţi comerciale cu capital majoritar de stat.

Cât despre legea nr. 16/1994, „Legea arendării", aceasta promite acţionarilor ce beneficiază de prevederile Legii fondului funciar nr. 18/1991, art. 36, că după 5 ani vor intra în posesia fizică a suprafeţei de teren ce o deţin ca acţionari, însă într-un loc ce nu a fost al lor. Totuşi legea nr. 16/1994, prin art. 1, creează un cadru pentru o posibilă retrocedare a bunurilor confiscate prin Decretul 83/1994, prin definirea de „bunuri agricole":

„Prin bunuri agricole care pot fi arendate se înţelege terenuri cu destinaţie agricolă şi anume: terenuri agricole productive – arabile, viile, livezile, pepinierele viticole, pomicole, arbuşti fructiferi, plantaţii de hamei şi duzi, păşunile împădurite, *terenurile ocupate cu construcţii şi instalaţii agrozootehnice*, amenajări piscicole şi de îmbunătăţiri funciare, drumuri tehnologice, platformele şi spaţiile de depozitare care servesc nevoilor producţiei agricole şi terenurile neproductive care pot fi amenajate şi folosite pentru producţia agricolă, precum şi animalele, *construcţiile de orice fel*, maşinile, utilajele şi alte asemenea bunuri destinate exploatării agricole".

Cât despre instanţele juridice, acestea se tem să pronunţe sentinţe reparatorii, încât în momentul de faţă locuinţe şi construcţii agricole lăsate în părăsire de fostele C.A.P.-uri sau primării se degradează, neexistând cadrul legal de retrocedare de către foştii proprietari deposedaţi abuziv.

Valer Pop, Alexandru Nicoară (Cluj-Napoca)

TRAGEDIA UNEI FAMILII, VICTIMĂ A DEPORTĂRII ŞI DOMICILIULUI OBLIGATORIU

Istoria României postbelice va trebui rescrisă în adevărata ei lumină, în care un loc aparte trebuie să-l ocupe ţăranul român. Va trebui arătată politica bestială de desfiinţare a clasei ţărăneşti şi a proprietăţii sale, care a fost întotdeauna esenţa trăiniciei noastre pe aceste meleaguri.

Sunt şi eu aici prezent ca martor al tragediei familiei mele, unul din cei trei copii ai părinţilor Pop Ludovic şi Viorica, expropriaţi şi dislocaţi cu domiciliu obligatoriu timp de 14 ani şi jumătate.

M-am născut în anul 1937 în comuna Viile – Satu Mare, judeţul Satu Mare. Părinţii mei au fost gospodari de frunte ai comunei, respectaţi de concetăţeni pentru hărnicia şi înţelepciunea lor dovedită în rezolvarea problemelor colectivităţii. Bunicii şi străbunicii, precum şi tatăl meu, consilier la judeţ, au ocupat cu toţii funcţii administrative (primar, respectiv membrii ai consiliilor orăşeneşti). În momentele de necaz sau bucurie, erau sfetnicii de bine ai sătenilor din comună şi din localităţile limitrofe, sărind întotdeauna în ajutorul celor năpăstuiţi.

Primele amintiri le am de la vârsta preşcolară, când tatăl meu îmi cumpăra cărţi de poveşti ilustrate, al căror text era scris într-o limbă ce nu era a noastră; erau anii ocupaţiei hortyste. La vârsta de 6 ani am intrat în clasa întâi şi am învăţat aceeaşi limbă străină. Cu mintea-mi de copil nu puteam realiza de ce la şcoală, în recreaţie, jucându-mă cu prietenii, cu care acasă vorbeam româneşte, această limbă ne era interzisă.

A urmat războiul, cu buncărul în care ne-am înghesuit toţi vecinii, cu frica de avioane şi bombe.

A venit apoi 1944, cu intrarea trupelor române, pe care le aşteptam cu lacrimi de bucurie, şi cu o panglicuţă tricoloră, ţinută până atunci ascunsă într-un loc numai de mine ştiut, şi care îmi simboliza patria cotropită. Cu ai noştri au venit şi „glorioasele trupe eliberatoare", care au adus şi au înscăunat în România cea mai neagră epocă de teroare şi dictatură. A început o acţiune de exterminare a celor mai valoroase personalităţi ale ţării, în lagăre şi puşcării, în Bărăgan sau în lungi domicilii obligatorii. În mod deliberat s-a mers la anularea demnităţii şi mândriei naţionale, la interzicerea imnurilor noastre sfinte, care au însufleţit trupele române în războiul Independenţei şi al Marii Uniri, chemând apoi toată suflarea la Alba Iulia în 1918. Îmi amintesc apoi de simulacrul de alegeri din 1946 conduse de echipe de supraveghere care au manevrat falsificarea acestora.

Eram elev în clasa întâi la Liceul „Mihai Eminescu" din Satu Mare, când am fost anunţaţi de detronarea Regelui; în clasă au apărut tablourile celor patru ideologi ai comunismului. Mintea de copil îmi spunea că ceva rău se întâmplă pentru ţară. Reforma învăţământului din 1948 m-a găsit în clasa a VI-a, devenind obligatorie învăţarea limbii ruse în locul religiei. Începea falsificarea istoriei, a culturii, politizarea tuturor materiilor, înlăturarea şi persecutarea celor mai distinşi profesori.

Erau ani când realizam frământările familiei mele şi ale vecinilor, de a supravieţui în faţa impozitelor şi cotelor distrugătoare.

După vacanţa de iarnă din 1948-1949, nu m-am întors la şcoală, fiind bolnav de un infiltrat pulmonar TBC, motiv pentru care am stat acasă, la pat; fratele meu, de numai 3 ani şi jumătate, era şi el în convalescenţă după o pneumonie gravă.

Aşa ne-a găsit noaptea de 2 spre 3 martie 1949, o noapte geroasă, cu zăpadă mare, când tata se sculase pe la orele 4, pregătindu-se de plecare la Satu Mare, unde avea probleme. Deodată o bătaie în geam ne-a anunţat că o echipă de miliţieni şi activişti de partid doresc să intre în casă.

Începea calvarul familiei noastre. Am fost avertizaţi ca în cel mai scurt timp să fim echipaţi, cu mâncare pentru trei zile, urmând să fim duşi la Satu Mare pentru anumite interogatorii. Nu ni s-a adus la cunoştinţă adevărul, nu am avut voie să luăm cu noi nici măcar haine de schimb şi, în grabă, am fost îmbarcaţi într-o maşină de teren, părinţii, trei copii (din care eu eram cel mai mare) şi doi bătrâni peste 70 ani. Am părăsit astfel pentru totdeauna casa în care ne născuserăm cel puţin patru generaţii, şi tot ce aceste generaţi au agonisit (o gospodărie model, o casă stil conac, în mijlocul unei livezi, vie de 52 hectare). În acea epocă se făceau cursuri intensive de cultivarea pământului şi introducerea tehnologiei moderne. Totul a fost prădat şi furat, livada şi via devastate, distruse în câţiva ani. Construcţiile anexe din curte, precum şi jumătate din casă, au fost demolate şi din tot ce a existat atunci, astăzi mai există jumătate din faţa casei, în stare de ruină.

În 1991 ne-au fost restituite 10 hectare de pământ, inclusiv terenul pe care era clădită casa, dar nu ni s-a restituit casa.

Ca să revin însă în 1949, am fost duşi la Miliţia din Satu Mare, unde erau zeci de familii în situaţii identice, oameni îngroziţi de nesiguranţa zilei de mâine şi de zvonul deportării în Siberia.

Rudeniile au reuşit să ne scoată de la Miliţie pe cei trei copii şi cei doi bătrâni. Părinţii au fost deportaţi la Blaj, apoi după două săptămâni la Huedin, apoi la Gherla, şi, în sfârşit la Turda, unde au rămas definitiv cu domiciliu obligatoriu până în 1963. Despărţirea de părinţi ne-a mutilat copilăria şi întreaga viaţă. Am trăit până în 1952 la bunicii dinspre mamă, în comuna Tătărăşti, judeţul Satu Mare, asistând la toate abuzurile inumane de exterminare a clasei ţărăneşti. În aceşti ani am adunat în suflet frica şi sentimentul de nesiguranţă privind viitorul, care au rămas apoi să ne terorizeze viaţa decenii la rând, când la orice pas trebuia să completezi fişa de cadre privind originea socială. Ne era un dureros dor de părinţi, pe care nu i-am văzut atunci timp de un an. În această perioadă, prin 1950, fratele meu, pe atunci de 4 ani şi jumătate, a suferit un accident cu fractură de craniu şi hemoragie cerebrală. După o comă de 2 săptămâni la spitalul din Satu Mare, a rămas în viaţă, dar pentru totdeauna marcat de o hemipareză dreapta.

În 1952, bunicii mei Erdei Dumitru şi Ana, unchiul meu Erdei Iuliu, alţi unchi şi mătuşi, Nicoară Alexandru şi Olga, Nicoară Dumitru şi Iuliana, Nicoară Iuliu au fost arestaţi, pentru neachitarea impozitului şi a cotelor astronomice, în calitate de sabotori sau de foşti membri

P.N.Ţ. (în total au fost arestate 12 persoane, 3 dintre ele fiind duse la Canal, una decedând acolo).

Din 1952, după arestarea bunicilor, familia s-a reunit la Turda, dar în ce condiţii! În 1949, la sosirea la Turda, părinţii mei s-au prezentat la Miliţie pentru luarea în evidenţă cu domiciliul obligatoriu, solicitând un loc de cazare şi un loc de muncă. Au fost luaţi în derâdere, spunându-li-se că, după ce au exploatat şi au supt sângele poporului, mai au şi pretenţii! Împreună cu două familii aflate în aceeaşi situaţie, au găsit nişte bătrâni miloşi, care i-au luat în gazdă în singura lor cameră; deci trei familii într-o singură cameră. Nu era nici o şansă de loc de muncă, au lucrat ca zilieri la săpat şi legat vie sau la late munci, timp de peste doi ani. În această perioadă au primit învoiri de două-trei ori câte 14 zile să ne viziteze pe noi copiii, care eram la bunici. Cu o astfel de ocazie, tata a fost ridicat de Securitate şi ţinut într-o celulă 6 săptămâni fără să ştie niciodată de ce. Din 1951 a reuşit să se încadreze ca muncitor la Vinalcool Turda, iar în 1952 i s-a repartizat o locuinţă, constând dintr-o singură încăpere în care se intra direct din curte. Aici ne-m reunit cu părinţii în acel an, când rudeniile noastre au fost arestate. Ulterior, în încăperea în care stăteam 5 persoane a venit şi bunica scăpată din puşcărie, iar bunicul avea să vină şi el după aproape trei ani petrecuţi în Insula Mare a Brăilei.

Toţi trei fraţii am urmat şcoala la Turda, terorizaţi mereu de frica întrebărilor: cine suntem, de unde venim, de ce am venit?

Viaţa a fost foarte grea şi plină de umilinţe, tata având un salariu de mizerie; apoi desfacerea contractului de muncă ca necorespunzător politic şi încă vreo două schimbări din aceleaşi motive, până în anul 1962, când, într-o toamnă rece cu ploi, serviciul obligându-l să se expună intemperiilor, tata face pneumonie care reactivează un vechi TBC pulmonar. Urmează o pensie de boală, apoi pensia de bătrâneţe, din 1966. În 1971 o nouă pneumonie îl doboară, la 65 de ani.

Pentru a putea urma o facultate am recurs la a fi înfiat de un unchi, funcţionar la Uzina „Unio" Satu Mare, procedeu aplicat şi altor verişori ai mei (Cornel, Angela, Lucia Angela etc.). În 1955 am intrat la facultatea de Medicină străduindu-mă să fiu un student bun. Am trăit cu teroarea exmatriculării, a nesiguranţei, în condiţii de viaţă improprii, fără cămin, fără cantină, cu puţinele resurse primite din partea părinţilor.

Surorii mele Otilia, terminând liceul în 1957, i se refuză dosarul la Facultatea de Filozofie pe motiv de origine socială. A urmat o şcoală postliceală de 2 ani şi, încadrându-se în serviciu, după încă 5 ani reuşeşte să se înscrie la Facultatea de Ştiinţe Economice, pe care o termină.

Fratele meu Flaviu, marcat de handicapul câştigat în copilărie, a reuşit cu eforturi să termine o şcoală post liceală tehnică de industria sticlei. Mama noastră, la 80 de ani, continuă să trăiască în aceeaşi cameră din Turda, pe care nu vrea s-o părăsească din motive sentimentale. Mama şi noi, fraţii, suntem membri ai Asociaţiei foştilor deţinuţi politici.

Doresc ca declaraţia mea să fie depusă ca mărturie a suferinţelor îndurate alături de mine de atâtea alte victime ale acestei perioade, pentru ca generaţiile ce vin să cunoască adevărul despre ceea ce s-a petrecut în aceşti ani.

Ignaz Fischer (Timişoara)

DATE DESPRE DEPORTAREA ÎN RUSIA A ETNICILOR GERMANI DIN BANAT

Ca preşedinte al Uniunii foştilor deportaţi în Rusia, şi în special ca reprezentant al foştilor deportaţi care au fost ridicaţi din Banat şi duşi forţat la munca de reconstrucţie în diferite zone ale fostei U.R.S.S., doresc să arăt câteva aspecte ale deportării populaţiei germane din Banat.

După colonizarea strămoşilor noştri în Banat, ei au întâmpinat multe greutăţi; au avut de luptat cu ciuma, holera, au îndurat foamete şi sărăcie din cauza inundaţiilor urmate de perioade de secetă. Dar cel mai greu le-a fost în timpul războiului şi în perioada deportării lor. Deşi n-am trăit în era sclavagistă, în anii 1945-1949 am îndurat întreaga mizerie şi umilinţă a vieţii de sclav.

Începutul deportării l-a făcut chiar Hitler. A adus în Germania din ţările ocupate, mai ales în Ucraina, forţă de muncă umană pentru industria de război. După modelul lui, în ianuarie 1945, Stalin a adus în U.R.S.S. bărbaţi de la 17 la 45 de ani şi femei de la 17 la 30 de ani, aproape în exclusivitate etnici germani, pentru lucru de reconstrucţie. Toţi aceşti oameni au fost prinşi pe baza unor liste întocmite dinainte, îmbarcaţi în vagoane de marfă şi în plină iarnă duşi forţat în Rusia. Din Banat au fost duse peste 30.000 de persoane, bărbaţi şi femei, împotriva voinţei lor, încălcând grav drepturile fundamentale ale omului – dreptul la libertate, dreptul la o viaţă umană decentă. Nici unul dintre noi, care am fost prinşi, n-a încălcat legile ţării. Toţi am fost ţărani, muncitori, meseriaşi, mame – oameni care am muncit cinstit pentru a produce valori materiale. Am fost oameni paşnici, care n-am păgubit pe nimeni şi n-am făcut rău nimănui. Şi totuşi am fost trataţi ca nişte criminali periculoşi. Am fost condamnaţi la muncă silnică fără vreo acuzare. N-a existat nici un judecător, nici o lege judecătorească. Pentru aproximativ 7.000-8.000 de bănăţeni condamnarea a fost definitivă: cea la moarte. Execuţia nu s-a făcut prin împuşcare, ci prin foamete şi distrofie. Deportaţii au fost internaţi în lagăre înconjurate cu sârmă ghimpată şi duşi zilnic la diferite munci de reconstrucţie a fabricilor şi caselor distruse în timpul războiului sau în minele de cărbuni din bazinul Doneţ. O armată de muncitori în spatele sârmei ghimpate. Fiecare trebuia să presteze munca cerută conform repartizării, indiferent de calificarea sa.

În lagăre şi la locul de muncă domnea o disciplină de fier şi orice încercare de a încălca această disciplină barbară a fost pedepsită cu asprime, mai ales încercarea de a evada din lagăr. Oamenii sufereau cumplit din cauza muncii fizice grele, a frigului şi a înfometării permanente la care erau supuşi. Mâncarea era zilnic aceeaşi: ciorbă cu varză, castraveţi, gogonele şi sfeclă furajeră murată. Uleiul pentru această mâncare era folosit cu mare zgârcenie: o linguriţă pentru zece oameni.

Astfel, în cel mai scurt timp am slăbit, am devenit distrofici, nişte schelete umane îmbrăcate în zdrenţe, cu privirea obosită şi fără speranţă. Totuşi am fost obligaţi să muncim, căci cine nu-şi îndeplinea norma zilnică, nu

beneficia de raţia de pâine, care şi aşa era destul de mică. O maşină nu lucrează fără combustibil – însă omul deportat s-a dovedit a fi mai „valoros" decât o maşină obişnuită: lucra fără combustibil, călăuzit doar de instinctul de supravieţuire. Sacrificându-şi ultimele rezerve de forţă, oamenii cădeau pe rând şi foarte mulţi nu se mai sculau: moarte prin epuizare.

În fabrica de la Zaporojie, unde am lucrat şi eu, s-a întâmplat să se defecteze o maşină adusă din America. Imediat au sosit comisiile de constare la faţa locului – a fost o mare pierdere pentru fabrică. Dar dacă murea un deportat nu se interesa nimeni, era şters din evidenţă şi atât.

De atunci, de la începutul acelei perioade de deportare, au trecut 50 de ani. Noi, cei care am avut şansa de a supravieţui din acest infern, ce-am învăţat noi din această perioadă de suferinţă şi de privaţiuni? Am înţeles odată mai mult că, atunci când omul îl detronează pe Dumnezeu, punând în locul lui valori trecătoare, atunci el însuşi, omul, este devalorizat. Cine nu recunoaşte legile lui Dumnezeu, nu va recunoaşte nici legile societăţii omeneşti, nici drepturile omului. Le calcă în picioare pentru că nu le recunoaşte. Pentru a nu mai ajunge niciodată să mai trăim sclavia deportării nu sunt suficiente rezoluţii O.N.U. Ne trebuie în primul rând credinţa adevărată în Dumnezeu şi convingerea că El este Tatăl nostru al tuturor şi, în consecinţă, noi, oamenii, suntem fraţi şi surori, care trebuie să ne iubim între noi şi nu să ne urâm şi să ne distrugem reciproc. Aceasta este singura noastră şansă pentru viitor – şansa pe care Domnul ne-o dă fiecăruia pentru salvarea ca specie umană şi ca fiinţă creată pentru eternitate.

Maria Ballasch (Sibiu)

CINCI ANI DE NEÎNŢELES

La data de 13 ianuarie 1945 am fost ridicată din casă, de către patrule ruseşti, ajutate de soldaţi români (mă aflam pe atunci departe de familia mea, la o şcoală de surori din oraşul Timişoara). Aceştia, care aveau misiunea de a ne ridica din casele noastre, s-au purtat cu mine ca şi cu un animal.

Era noapte când au dat buzna în casă. Abia am reuşit să mă îmbrac, m-au tratat cu o brutalitate de nedescris, nelăsându-mă nici o clipă să-mi împachetez strictul necesar.

Nu ştiam ce se întâmplă cu mine, unde mă duc şi care va fi soarta mea în viitor, şi mă întrebam de ce. Apoi, cu câteva lucruşoare pe care le-am strâns în grabă, am fost dusă într-o şcoală, unde am fost adunaţi (pentru formarea „transportului") cei cu care urma să-mi împart soarta; acolo am stat vreo două zile. Apoi am fost îmbarcaţi în vagoane de animale, nu de persoane. Călătoria, care a durat trei săptămâni, a fost pentru mine dezastruoasă: nefiind luată de lângă familia mea, nu aveam decât foarte puţină hrană cu mine, iar apa potabilă a îngheţat în sticle; atunci, ca să-mi ud gura uscată de sete, am scos mâna prin zăbrelele vagonului şi am luat zăpada acoperită cu funingine de pe vagon.

Când am ajuns la destinaţie, în localitatea Ienakieva, am întâlnit acolo câteva colege din satul meu natal, venite cu un alt transport; mi-au spus că fraţii mei nu au fost

deportaţi. Despre ce a urmat s-ar putea scrie volume întregi: lucram ca nişte sclavi, îmbrăcămintea şi încălţămintea erau necorespunzătoare, în lunile vitrege de toamnă şi iarnă lucram sub cerul liber. Odată m-a prins o ploaie şi, când s-a oprit, fiind într-un sfârşit de toamnă, au îngheţat hainele pe mine şi mi-au degerat picioarele. Şi, când nu mă puteam mişca la lucru în ritmul celor sănătoşi, eram lovită până la sânge, spunându-mi-se că sunt o sabotoare, că nu vreau să muncesc. Şi iarăşi mă întrebam: „De ce, Dumnezeule? Unde eşti?".

Mi-a rămas clară în memorie, şi cred că niciodată nu se va şterge, imaginea unor torturi sângeroase, când am lucrat la linia ferată şi ne-a fost pusă o şină pe umeri. Eram cu încă trei colege, dintre care eu aram cea mai tânără, aveam 23 de ani şi eram foarte slabă. După ce am făcut vreo trei paşi am scăpat şina (era un ger cumplit) şi deodată am simţit o lovitură cu o rangă peste coaste. Mâinile îmi îngheţaseră de nu-mi puteam mişca degetele, m-am pipăit să văd dacă nu mi-au rupt vreo coastă şi când m-am întors să văd care a fost acel sălbatic, am văzut-o şi pe Rita plină de sânge, de nu i se mai vedea faţa. Şi iarăşi: „Doamne, de ce? Cu ce am greşit noi chiar aşa?".

Este prea sumbră şi neagră chiar şi amintirea acestei deportări, unde atâţia oameni nevinovaţi am fost trataţi mai rău ca animalele.

Condiţiile de viaţă, dacă se poate numi aşa, ca şi munca istovitoare, au dat ocazia apariţiei bolilor epidemice; m-am îmbolnăvit şi eu şi, cum au murit multe colege de ale mele, mă întrebam dimineaţa dacă mai ajung seara şi invers; nu credeam că o să supravieţuiesc, ba chiar, când am avut o infecţie dintr-o înţepătură la picior şi mi-a spus doctoriţa că îmi va amputa piciorul, îmi doream moartea.

În cinci ani, cât am stat în lagăr o singură scrisoare am primit de acasă şi nu ştiam ce s-a mai întâmplat cu ai mei. Dar m-am bucurat că erau în viaţă: ce mai aveau, cum arătau, nu mai conta.

Acum, când au trecut cincizeci de ani de la acele tragice evenimente, mi le amintesc din Sibiul meu drag ca pe nişte lucruri de neînţeles, pe cât de îndepărtate, pe atât de absurde.

Jean Schafhütl (Bucureşti)

KRASNODON – LAGĂRUL 1210

Am considerat şi consider că este o datorie morală de a aminti întâmplări petrecute acum mai bine de cincizeci de ani şi care, trecute sub tăcere o vreme atât de îndelungată, sunt puţin sau deloc cunoscute. Acum cincizeci de ani, în ianuarie 1945, s-au petrecut fapte care depăşesc normalitatea urmărilor unui război, şi anume deportarea la muncă forţată în U.R.S.S. a mii de cetăţeni ai unei ţări care încheiase armistiţiu cu Rusia şi lupta acum alături de ea împotriva armatelor fasciste. Motivaţia, puerilă şi nereală, a fost originea germană a cetăţenilor români care locuiau de sute de ani pe teritoriul acestei ţări şi se dovediseră cinstiţi şi loiali patriei lor. Oameni nevinovaţi, smulşi din căminele lor şi trimişi să muncească în condiţii inumane, risipiţi în vastul teritoriu al U.R.S.S. Peste 70.000 de oameni – femei între 18 şi 30 de ani, bărbaţi între 17 şi 45 de ani –, în marea lor majoritate ţărani saşi din Transilvania şi şvabi din Banat, au format încărcătura a nenumărate trenuri cu marfă vie, expediate în Rusia. Conform notei nr. 3839 din 2 februarie 1945, numai prin raza inspecţiei C.F.R. Braşov au trecut 720 de vagoane încărcate cu marfă umană. Guvernul român a încercat să protesteze timid împotriva acestui fapt, dar a trebuit să se supună pretenţiilor sovietice, mai ales că nici puterile vestice nu l-au sprijinit, ba dimpotrivă. Într-o notă a primului ministru englez, Winston Churchill, se precizează: „Luând în considerare tot ce a suferit Rusia şi atacurile premeditate întreprinse de România împotriva ei... nu înţeleg de ce ruşii ar greşi dacă cer ca 100 sau 150 de mii din aceşti oameni să lucreze în subteranul lor. Eu nu pot să consider că ar fi greşit din partea ruşilor să ia români de orice origine doresc, ca să lucreze în minele ruseşti...".

În lumina celor de mai sus, operaţiunea a avut loc, dând naştere la scene greu de descris. Citez din nota-sinteză din 16 ianuarie 1945 – fond S.R.I. – dosar 3260 – filele 84-89: „Majoritatea arestaţilor nefiind pregătiţi, nu şi-au putut lua nici strictul necesar de alimente şi nici nu s-au putut îngriji de gospodăriile şi de copiii lor (chiar copii sub 2 ani!), care au rămas fără nici o pază şi îngrijire. Măsurile fiind foarte aspre, s-au înregistrat până acum 41 de cazuri de sinucidere". Şi mai departe, din acelaşi dosar: „Familii întregi au fost sfâşiate după hazardul vârstei: părinţii au fost despărţiţi de copiii lor, soţi au fost despărţiţi de soţii şi copii, mame de soţi şi copii. Copii de 2-5 ani au rămas fără părinţi, fiind lăsaţi rudelor sau vecinilor... Atât la Sibiu, cât şi la sate, s-au înregistrat numeroase cazuri de sinucidere. La Sibiu, familia avocatului dr. Julius Schuster: după ce şi-a otrăvit pe cei trei copii ai săi, în vârstă de 1-5 ani, s-a urcat în podul imobilului, unde s-a spânzurat împreună cu soţia sa... Elvira Mühlsteffen s-a otrăvit, după ce asistase la ridicarea copiilor săi, două fete şi un băiat...".

Numărul celor deportaţi nu este nici astăzi stabilit cu precizie. Dacă pentru Bucureşti cifra variază între 1.000 şi câteva mii, pentru regiunile populate de saşi şi de şvabi ele nu pot fi precizate, evidenţele rurale fiind vagi, mulţi fugind în munţi, alţii fiind pe front, iar recensămintele făcute fiind vechi şi needificatoare. Cert este faptul că majoritatea satelor din regiunea Sighişoarei şi Sibiului au fost golite de populaţia activă, muncile agricole rămânând pe seama

copiilor şi bătrânilor. Multe întreprinderi au trebuit să-şi reducă sau chiar să înceteze producţia, din lipsa muncitorilor calificaţi. Iar ca supremă răsplată, odată întorşi din deportare, ţăranii saşi şi şvabi şi-au găsit gospodăriile naţionalizate şi ocupate de străini, vitele şi uneltele confiscate, încât au trebuit să-şi muncească propriul pământ cu propriile vite, dar ca muncitori zilieri în cadrul C.A.P.-urilor nou înfiinţate. Peste câţiva ani au venit deportările în Bărăgan. Este deci de mirare că după 45 de ani de opresiune, de regim comunist, locuitorii de origine germană, saşi şi şvabi, părăsesc în masă ţara în care trăiau de 800 de ani, nemaiavând încredere în promisiuni şi vorbe goale, de lemn?

Sunt printre cei care au avut „fericirea" să participe cinci ani de zile la încheiaţi la „muncă de reconstrucţie". Student în anul trei al Facultăţii de Arhitectură şi în acelaşi timp militar în termen în cadrul aceleiaşi facultăţi, am fost ridicat de acasă în dimineaţa zilei de 11 ianuarie 1945 – „pentru două, maximum trei zile, pentru verificarea actelor", cum a spus comisarul părinţilor mei. „Verificarea actelor" a durat cinci ani de zile în şi la minele de cărbuni din Donbas – bazinul Doneţului. Verificare la care am plecat cu o cămaşă de schimb, o pâine, o jumătate de kilogram de zahăr şi un volum de versuri de Minulescu. N-am să insist asupra călătoriei, care a durat două săptămâni, în vagoane de vite, sigilate, fără nici o amenajare, nici măcar cu o mână de paie pentru dormit, fără nici un mijloc de încălzire decât căldura animală (deşi eram în plină iarnă, în ianuarie). Am ajuns la destinaţie, în orăşelul Krasnodon, după 15 zile, primiţi de populaţia locală cu urlete de ură, ameninţări cu moartea şi pietre aruncate, ceea ce a făcut ca spaima şi aşa cuibărită în inimile noastre să crească la nesfârşit. N-am să pomenesc nici de munca brută, neobişnuită pentru cei mai mulţi, în minele de cărbuni, la adâncimi de sute de metri, în galerii care arareori depăşeau înălţimea de 60-70 cm şi în care munceai întins pe spate, cu praful de cărbune pătrunzând în toate orificiile, şi nici de descărcatul, noaptea, a nisipului îngheţat din vagoanele-platformă. Eram îmbrăcaţi ca vai de lume, pe un ger care depăşea minus 30 de grade şi sub un crivăţ neiertător, care se năpusteau asupra noastră, venind din stepa nemărginită. Chinul fizic era la limita suportabilităţii, dar mai greu de îndurat era chinul psihic, moral. Fiecare vorbă rostită într-o limbă necunoscută ne părea o ameninţare – şi de cele mai multe ori şi era. Escortaţi de santinele cu armele încărcate, plecam dis-de-dimineaţă la muncă şi, tot aşa, încolonaţi, ne întorceam seara în lagăr. O stare de apatie, de disperare, de îndobitocire pusese stăpânire pe majoritatea celor din lagăr, manifestată şi prin renunţarea la o minimă higienă corporală – nespălaţi, neprimeniţi, plini de păduchi. Primele care s-au revoltat împotriva acestei stări de lucruri au fost – spre cinstea lor – femeile, mult mai solidare între ele decât bărbaţii. Ele au fost cele care au început să se îngrijească, să-şi pună la punct îmbrăcămintea, iar exemplul lor a fost decisiv şi pentru ceilalţi.

Primii doi ani de zile au fost şi cei mai grei. Locuiam în lagărul 1210, în barăci de paiantă, câte 40-50 într-o cameră, dormind pe saci umpluţi cu paie şi fiind devoraţi de milioane de ploşniţe, de care n-am putut scăpa decât abia după doi ani. De aceea, din aprilie şi până în septembrie, când timpul permitea, preferam să dormim afară în curte, pe pământul gol. Mâncarea consta dintr-o ciorbă din foi de

varză sau gogonele murate, o lingură de arpacaş şi o bucăţică de pâine, a cărei mărime varia după locul de muncă, şi care era făcută din tărâţe, neagră şi udă, lipicioasă. Pâinea era cea mai preţioasă valoare de schimb – era cartelată şi pentru ruşi – şi cei mai mulţi îşi vindeau jumătate din raţie pentru a-şi asigura hrana zilnică. După doi ani de zile, când începusem să pricepem limba străină, ba chiar să o vorbim rudimentar şi puteam riposta, când locuitorii se convinseseră că nu suntem duşmani şi fascişti, ci doar nişte bieţi oameni amărâţi, trimişi la muncă forţată, relaţiile cu populaţia au început să se normalizeze, iar viaţa a început să devină mai mult sau mai puţin normală în lagăr, o normalitate a unei vieţi îngrădite de sârmă ghimpată. La aceasta a contribuit şi venirea la conducerea lagărului a unei echipe mai moderate, înlocuind-o pe prima, pusă pe jaf şi chiverniseală (au furat, printre altele, tot ce exista mai de preţ prin bagajele noastre, până şi alimentele sau... cartea mea de Minulescu, folosită ca hârtie pentru ţigări). După atâta timp, legătura dintre deportaţi se strânsese, s-au născut prietenii care au durat ani de zile, chiar după întoarcere, s-au născut idile şi chiar căsătorii neoficiale, ba chiar şi un nou-născut, deşi, de obicei, femeile însărcinate erau trimise acasă, fiind inapte pentru muncă. N-aş vrea să vă reţin povestindu-vă cinci ani de viaţă în lagăr. Au fost multe momente îngrozitoare şi câteva, puţine, care au lăsat o amintire plăcută. Dar ceea ce n-am să pot uita vreodată au fost imaginile de coşmar din vara lui 1946, când a izbucnit o epidemie de dizenterie. Oameni, pe care-i cunoscuseşi în deplinătatea puterilor, deveniseră nişte schelete, ale căror oase numai pielea gălbejită le împiedica să se risipească. Slabi, încât nu se mai puteau ţine pe picioare, se târau pe jos, în patru labe. Conştienţi de stare lor, de faptul că puţeau îngrozitor (căci nu puteau să-şi stăpânească nevoile fireşti şi nici nu mai aveau puterea să se spele), se retrăseseră în fundul curţii, lângă latrină, unde zăceau lâncezind până îşi dădeau ultima suflare. Nici o încercare nu poate descrie imaginea asta de infern, de neputinţă atât a lor cât şi a celorlalţi, incapabili să-i ajute din lipsă de medicamente. A fost perioada cu cei mai mulţi morţi în lagăr, în afara celor dispăruţi din cauză de subalimentaţie, din cauza unei munci peste puterile lor sau din cauza accidentelor din mină.

Circa 75-80% din deportaţi s-au întors după cinci ani de zile. S-au întors, dar cu reminiscenţe pe care le simt şi astăzi: reumatisme, degerături, paradontoze, ulcere şi altele, şi altele. Mulţi au murit de atunci încoace, ca urmare a bolilor şi a celor suferite acolo, doar 6-8% din cei deportaţi mai sunt astăzi în viaţă. Iar peste douăzeci la sută au pierit acolo, îngropaţi în pământul neprimitor al Rusiei, fără o cruce, fără un nume la mormânt, doar cu un par înfipt la căpătâi, de care atârna un număr matricol. Acestor dispăruţi, acestor eroi necunoscuţi şi nevinovaţi, le închin aceste vorbe de amintire, căci despre ei nu a pomenit

NIMENI,

NICIODATĂ,

NIMIC.

Julius Hager (Satu Mare)

DEPORTAREA ŞVABILOR SĂTMĂRENI ÎN U.R.S.S.

În urmă cu 50 de ani, 165.000 de germani din România, Iugoslavia şi Ungaria au fost deportaţi la muncă silnică în U.R.S.S., un act de samavolnicie pe care l-a ordonat şi executat puterea sovietică de ocupaţie cu ajutorul aparatului poliţienesc. Din nord-vestul ţării au fost deportaţi peste 5.000 de germani, dintre care peste 1.000 nu s-au mai întors niciodată acasă.

Deportarea germanilor din România în Uniunea Sovietică nu a fost stipulată în actul de armistiţiu. Nici un articol din protocolul cu aliaţii nu poate fi interpretat ca „Reparaţii sub formă de prestare de muncă". Sovieticii au arătat repede că ei sunt singura autoritate care interpretează actul de armistiţiu. Atitudinea lor a fost mult uşurată de intervenţia timidă din partea americană şi de reţinerea din partea engleză.

Ultimul guvern necomunist, Rădescu, a primit în data de 6 ianuarie 1945 din partea sovieticilor ordin de a mobiliza toţi bărbaţii apţi de muncă între 17 şi 45 de ani, iar femeile între 18 şi 30 de ani, în vederea trimiterii lor în Uniunea Sovietică. Guvernul român a adresat preşedintelui adjunct al Comisiei Aliate de Control pentru România, generalul Vinogradov, o notă de protest. În notă s-a menţionat că în actul de armistiţiu nu se prevedea deportarea, că economia română avea multe de suferit prin extragerea forţei de muncă calificată. Rădescu s-a referit şi la aspectul umanitar: soarta femeilor şi a copiilor care rămân acasă. Nota a rămas fără răspuns, România n-a putut face nimic împotriva voinţei sovietice. Se poate considera că deportarea a fost unul dintre primele evenimente ale Războiului Rece, un rezultat al lipsei de control reciproce între Est şi Vest încă din timpul războiului.

„Secolul lagărelor" îşi are originea şi în lagărele de concentrare naziste, în politica fascistă din Germania anilor '30, care a declanşat al II-lea război mondial, cu toate urmările lui nefaste pentru omenire.

Deportarea germanilor a fost un tabu în istoria comunistă, în actele de după repatriere s-a menţionat doar „Muncă de construcţie în U.R.S.S.".

Primele deportări de pe teritoriul României s-au desfăşurat din zona Sătmarului, încă înainte de 6 ianuarie 1945, motivele ţinând probabil de faptul că această regiune a fost anexată în 1940 Ungariei. Arestarea oamenilor s-a făcut de către oamenii armatei sovietice şi ai puterii locale.

Arestarea nu s-a făcut totdeauna conform înţelegerii. Comisiile locale au procedat şi după bunul lor plac, în multe localităţi fiind arestaţi băieţi sub 17 ani, cum şi fete de 13, 14 ani sau oameni bătrâni peste 50 de ani, femei gravide, femei cu copii sugari sub 1 an sau oameni bolnavi, inapţi pentru muncă.

După o jumătate de secol de la deportare ştim un singur lucru cu precizie: că a avut loc, că mii de femei şi bărbaţi au suferit. Uniunea Sovietică, ca o putere învingătoare, a ridicat milioane de oameni pentru reconstrucţie, pentru înlăturarea distrugerilor cauzate de război. Etnicilor germani li s-a atribuit o vină de grup, aceea de a fi ajutat la declanşarea şi ducerea războiului împotriva Uniunii Sovietice; ei au fost consideraţi şi criminali de

război, deşi era vorba de civili neimplicaţi în activităţi militare sau paramilitare. Ei au ajuns între două pietre de moară, între două dictaturi: cea fascistă şi cea comunistă. Cel mai mult au suferit oamenii nevinovaţi, oamenii care nu purtau nici o vină pentru declanşarea ororilor războiului. Germanii din România au fost deportaţi în baza originii lor etnice. Conflictele pe bază de etnie sau naţionalizarea culturii s-au dovedit fără excepţie drumuri greşite, dovadă sunt şi astăzi barbariile etno-politice din Europa de sud-est.

Acum, când se ştie că deportarea a fost o acţiune etnică discriminatorie împotriva germanilor din regiunile ocupate, se pune întrebarea: pentru ce şi pentru cine au trebuit deportaţii să suporte această nedreptate? Din documente reies mai multe aspecte: ei au trebuit să meargă cu grupul lor etnic, au fost pedepsiţi în spiritul culpabilităţii colective; au fost condamnaţi să repare distrugerile pe care alţi germani le-au provocat, dar au fost deportaţi ca cetăţeni români, pentru a contribui la reparaţiile de război.

Suferinţele la care am fost supuşi sunt de nedescris, numai foştii deportaţi ştiu prin câte au trecut. Transportul până în Ucraina sau Ural a mers anevoios, până la trei săptămâni. Am fost înghesuiţi în vagoane de marfă, fără instalaţii sanitare, fără apă de băut (primeam doar rar, de la instalaţia de apă pentru locomotivă) şi pe un frig cumplit. Viaţa din lagăr, fără paturi, priciurile supraetajate, fără aşternut, condiţiile igienico-sanitare extrem de precare, ectoparaziţii care ne-au invadat repede, apariţia de boli contagioase şi de subalimentaţie au cauzat rărirea rândurilor cu până la 20%. Depresiunile psihice au fost fatale pentru mulţi.

Cei inapţi pentru muncă – distrofici –, au fost trimişi în ţară, dar nu toţi au rezistat pe drum. Cei mai mulţi s-au întors abia după cinci ani de zile.

Suferinţele şvabilor sătmăreni în anii deportării au fost descrise în cartea „Donbas – o istorie deportată" de Doru Radoslav. Mărturiile supravieţuitorilor sunt zguduitoare.

Numai că nici după repatrierea din toamna lui 1949 lanţul suferinţelor nu s-a întrerupt. Fiecare repatriat a fost luat în evidenţa Securităţii. S-au întocmit fişe speciale în care a fost evidenţiat trecutul fiecăruia, fişe care ne-au însoţit ca o foaie neagră până nu demult: pentru simplul motiv că eram germani, am fost consideraţi persoane suspecte. Tinerii care nu-şi satisfăcuseră stagiul militar înainte de deportare au fost chemaţi şi înrolaţi în detaşamente de muncă – la minele din Valea Jiului sau pe alte şantiere de muncă. În multe situaţii lipsa de încredere s-a putut observa chiar în cazul copiilor foştilor deportaţi.

Drama etnicilor germani din spaţiul sud-est european ar trebui să fie mai bine cunoscută, să fie menţionată fidel în istorie, căci numai amintirea trecutului poate conferi omenirii mai multă încredere între oameni şi poate oferi o viaţă mai fericită pe pământ.

Doru Radoslav (Cluj-Napoca)

DONBAS – O ISTORIE DEPORTATĂ

(o tentativă de istorie orală)

Este un subiect circumscris conceptului de istorie imediată – istorie orală. În istoriografia ultimilor ani s-au developat gradual aceste concepte: de la istoria contemporană (un concept marxist însuşit cu nonşalanţa mondenităţii în istoriografia occidentală) la istoria imediată şi ca o ultimă achiziţie în zona scrisului istoric: istoria curentă (istoria la zi).

Istoria orală este un concept metodologic asociat istoriei imediate şi istoriei curente; istoria orală este *interfaţa* raportului istorie – memorie. În acest tip de scris istoric şi de istorie realitate se presupune faptul că istoricul se află în ipostaza unei proximităţi faţă de subiectul tratat. Oricum, astăzi, istoria imediată, reconstituită prin intermediul anchetei orale, şi-a definit o inconfundabilă realitate, plasându-se cu abilitate într-o istoriografie care se dispută obsesiv între „*religia duratei lungi*" şi „*fobia evenimenţialului*".

Istoricul imediatist are ca sursă *memoria*, care este un izvor istoric generos, dar în acelaşi timp derutant, şi de aceea el trebuie să inducă o anumită linie de *inteligibilitate* faţă de această memorie. Acest aspect se realizează metodologic prin intermediul interviului sau anchetei orale.

O parte foarte semnificativă a valorilor şi virtuţilor istoriei orale se află în contactul uman *cercetător – interlocutor*, precum şi în abilităţile interpersonale care se acumulează în procesul intervievării. Fundamental în procesul intervievării în istoria orală este aşa-numitul *interviu formal*, în care comentariile intervievatului sunt înregistrate atent pe bandă sau în notiţe. Acesta este preferat în cazul în care subiectul cercetării aparţine trecutului şi se păstrează în memoria vie. Dacă subiectul în studiu încă se mai derulează, se poate alege o formă de cercetare corespondentă *interviului structural*, în care cercetătorul poate interveni pentru a dirija discuţia în sensul recuperării esenţialului din desfăşurarea istorică.

Fără a intra în alte amănunte, menţionăm doar că ancheta orală încorporează o varietate de tipuri de întrebări: *întrebarea siminalectică* (data naşterii, starea civilă, profesia etc.), *întrebarea închisă* (cea în care alegerea şi libertatea de exprimare a interlocutorului sunt reduse la minimum şi se foloseşte atunci când se doreşte obţinerea unor răspunsuri exacte şi care exclud naraţiunea), *întrebarea deschisă* (interlocutorul are în cest caz libertatea de a-şi organiza răspunsul aşa cum doreşte el), *întrebarea de opinie* (care recuperează ce gândeşte interlocutorul despre subiectul anchetei sau pune în evidenţă o informaţie indirectă asupra subiectului), *întrebarea performantă* (aparţine cercetătorului care ajută interlocutorul să-şi completeze amintirile cu date şi fapte greu de memorat, la provocarea lansată de întrebarea deschisă).

Un alt set de precedente metodologice îl reprezintă stabilirea interlocutorilor şi ierarhizarea lor. Această ierarhizare este în funcţie de *ipostaza* lor faţă de evenimentul studiat: 1. *participanţi direcţi*; 2. *colaboratori* ai participanţilor direcţi; 3. *martori* ai evenimentelor; 4. *intermediari*, adică cei care transmit informaţia dinspre amintirile participanţilor direcţi.

Un alt tip de ierarhizare este legat de ipostaza *calitativă* a individului în comunitate: 1. indivizi cu memorie bogată (în satele româneşti există aşa-numiţii *oameni-memorie*, care reţin istoria şi evenimentele din sat sau care au memorat harta cadastrală sau topografia proprietăţilor din comunităţile respective); 2. *oameni în ipostaze speciale* (au calitatea de conducători în comunitate, în agregări sociale sau profesionale etc.); 3. *oameni reprezentativi*: „eşantion *per quota*" (prin ocupaţii profesionale, prin religie, rase, generaţii etc.).

Odată memoria înregistrată, intervin alte precauţii metodice în ceea ce priveşte valorificarea ei ca sursă istorică. Prima ar fi cea legată de faptul că memoria este selectivă, inexactă sau confuză. A doua precauţie ar fi cea legată de transcrierea înregistrărilor (există în acest sens un raport verificat în activitatea de transcriere şi anume o oră bandă înregistrată sau scrisă necesită şase ore de transpunere ca document utilizabil de istoric, pentru că acesta operează o transpunere *idiomatică* (felul de a vorbi al interlocutorului, echivalenţele în metalimbajul istoricului, transpunerea nuanţelor de limbaj etc.).

În zona aceloraşi precauţii metodice trebuie să stea operaţia (cvasichirurgicală) de detaşare a *clişeelor descriptive* sau a capcanelor venite dinspre orizontul livresc (mass-media, în special televiziune), adică de a înlătura acele *contaminări* ale informatorului dinspre surse alogene. De exemplu, în folclor „Tot oraşul poartă gaci/ moştenire de la daci", sau „Am fost trimişi în închisoare pentru că am fost vânduţi la Ialta", sau expresii livreşti din „Manualul bunului patriot": „Ne-am luptat ca Avram Iancu sau ca Horia, Cloşca şi Crişan" etc. Există o anumită *agresivitate* „à la carte" asupra autenticităţii memoriei.

*

Tema „*Donbas – O istorie deportată*" a fost o tentativă de recuperare a istoriei din memorie prin intermediul istoriei orale. Cadrul de studiu: populaţia şvăbească din nord-vestul Transilvaniei, deportată între 1945-1949 în Donbas (U.R.S.S.). Alegerea interlocutorilor s-a făcut pe criteriile de sex, vârstă şi din sate plasate geografic diferit: zona câmpiei someşene, zona suburbană Satu Mare şi zona Codru sau de deal. Din punct de vedere profesional, intervievaţii aparţin unei structuri eterogene, şi anume în majoritatea ei parvin din lumea satului.

Tipul de anchetă folosit a fost întrebarea deschisă, formală, concretizată în interviul *narativ-biografic.* Această opţiune a fost argumentată de faptul că memoria deportaţilor, asemenea celor deţinuţi în închisorile comuniste, este o *memorie ulcerată* (amintirea provoacă rememorarea unor pasaje tragice din biografie, iar naraţiunea poate fi scurtcircuitată de emoţie, de sincope care tulbură coerenţa discursului.

Cercetarea a avut loc pe parcursul a doi ani. Prin forţa împrejurărilor, ne-am amendat tipul de interviu în sensul că am abandonat ideea de a face interviuri individuale şi am optat pentru *interviuri colective*, câte 4-6 subiecţi deodată. Întrucât discuţia colectivă a declanşat povestirea, a fost un adevărat „take-off" pentru cei intervievaţi: amintirea unuia a stimulat amintirile celuilalt şi a fertilizat descoperirea unor pasaje greu memorabile din propria biografie; a fost o adevărată maieutică a memoriei. Acest interviu, însă, a creat dificultăţi mari în momentul transcrierii înregistrărilor.

Tot pe parcursul cercetării, am apelat – în defavoarea bărbaţilor deportaţi – la informaţia femeilor deportate, care păstrează o memorie mai acută sau au fost mai impresionate de cele trăite, având totodată un simţ mai acut în redarea detaliilor. Materialul obţinut din înregistrări a fost

structurat pe o paradigmă prosopografică a deportărilor: ridicarea şi concentrarea şvabilor, drumul spre lagăr, viaţa cotidiană în lagăr, întoarcerea din lagăr.

Se pot desprinde câteva concluzii articulate de o asemenea structură a materialului informativ: cauzele şi destinaţia concentrării lor a rămas neconştientizată în mare parte de cei deportaţi, în viaţa din lagăr s-au detaşat în ceea ce priveşte epicentrul suferinţei în primul rând foamea, apoi frigul şi, după acestea, greutatea sau accidentele muncii. Un al doilea aspect este acela al solidarităţii populaţiei ruse cu suferinţa celor deportaţi (ruşii erau şi ei supuşi aceloraşi suferinţe datorită precarităţii anilor de după război şi, în acelaşi timp, datorită faptului că ţara comunistă în care trăiau era „in extenso" un adevărat lagăr). Întoarcerea din lagăr şi concluziile participanţilor la deportare au stat sub semnul unor explicaţii din orizontul unei mentalităţi exclusiv creştine: „noi am răscumpărat păcatul nemţilor naziști era aşadar o *sinecdocă a culpei*, „aşa a fost să fie", „aşa a vrut Dumnezeu" etc.

Istoria orală este o sursă generoasă de istorie. Sperăm că istoriografia românească îşi va adjudeca responsabil acest tip de cercetare şi de discurs istoric. Sperăm că *centrul de memorie colectivă* de la Sighet va deveni o realitate, iar cercetarea şi valorificarea unei istorii tragice din epoca comunistă vor fi instituţionalizate la standardele unei întreprinderi profesioniste.

Hannelore Baier (Sibiu)

SIGHET – PUNCTUL DE FRONTIERĂ PRIN CARE S-AU ÎNTORS PRIMII DEPORTAŢI ETNICI GERMANI DIN U.R.S.S.

În data de 3 decembrie 1945 Comisia Aliată de Control făcea cunoscut (cu nota nr. A/2087) Ministerului Afacerilor Interne, respectiv ministrului Teohari Georgescu: „...conform hotărârii guvernului sovietic... se vor întoarce la domiciliile lor permanente o parte din germanii mobilizaţi la lucru în U.R.S.S. Dintre aceştia în România 8.000 de persoane, în Ungaria şi Iugoslavia 4.500 persoane. Reîntoarcerea lor se va efectua prin lagărul nr. 36 din Sighet, unde au şi sosit aproximativ 4.000 persoane".

Această notă a Comisiei Aliate de Control este semnată de generalul locotenent P. Vinogradov, şeful statului major al acestei Comisii în România. Acelaşi gen. locot. Vinogradov semnase, tot în numele Comisiei Aliate de Control, la 6 ianuarie 1945, Nota (nr. 031) în urma căreia între 10-20 ianuarie au fost „mobilizaţi prin muncă" toţi cetăţenii români de origine etnică germană, bărbaţii între 17-45 ani şi femeile între 18-30 ani, exceptându-se doar femeile cu copii sub un an şi infirmii. Aceşti mobilizaţi urmau să fie folosiţi „conform instrucţiunilor date de Înaltul Comandament".

Ceea ce părea a fi o acţiune fulgerătoare a fost de fapt o măsură minuţios planificată şi pregătită: în data de 19 decembrie 1944, din partea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri se solicita telefonic tuturor inspectoratelor regionale de poliţie înregistrarea populaţiei de origine

germană capabilă de muncă. În ordinul nr. 32.137 al Subsecretariatului de stat al Poliţiei din 31 decembrie 1944 este prezentat modul de desfăşurare, în trei faze, a operaţiei de ridicare:

a) adunarea cetăţenilor de origine etnică germană, conform tabelelor întocmite şi vârstelor fixate, pe chesturi şi poliţii;

b) transportul celor ridicaţi şi al efectelor lor cu mijloace proprii sau plătite de cei ridicaţi până la cel mai apropiat lagăr sau zonă unde sunt adunaţi de către inspectorii de jandarmi;

c) predarea tuturor de pe teritoriul urban de către organele de poliţie către organele jandarmeriei, prin încheierea de procese verbale.

Documentele de arhivă evidenţiază faptul că premierul Nicolae Rădescu, C.I.C. Brătianu, cât şi Aliaţii, au protestat împotriva acestor cereri ale sovieticilor. Dar în ianuarie 1945 războiul împotriva Germaniei naziste nu se terminase încă şi, pe de altă parte, Aliaţii îşi împărţiseră zonele de influenţă în Europa. În aceste circumstanţe, Guvernul român a fost nevoit să consimtă la o măsură împotriva unei părţi a populaţiei tării, care din punct de vedere etnic aparţinea – şi se considera că aparţine – poporului care a declanşat războiul şi ororile sale.

Nu este cunoscut numărul celor care în ianuarie 1945 au fost duşi din România la muncă de reconstrucţie în Ucraina, în zona dintre Don şi Urali. (Se apreciază că, în total, din estul şi sud-estul Europei au fost ridicate şi duse la muncă în U.R.S.S. în jur de 350.000 persoane de origine etnică germană. Într-un referat al Ministerului Afacerilor Interne din 1947 este menţionat numărul de 70.148 cetăţeni, care ar fi în mare majoritate etnici germani. În alte surse numărul etnicilor germani deportaţi la muncă în U.R.S.S. este apreciată la cca 85.000. Mai important şi tragic decât numărul ca atare – care în proporţii a constituit cam un sfert din cei cca 300.000 de etnici germani care mai rămăseseră în România la finele războiului – este faptul că au fost luaţi tinerii care prin munca lor asigurau veniturile comunităţii, lăsând în urmă copii şi bătrâni fără ajutor. În anii 1946/47 transporturile de bolnavi au fost trimise de sovietici spre zona de ocupaţie sovietică a Germaniei, de unde doar o parte din cei care s-au însănătoşit s-au putut întoarce în ţară, devenind acută problema reîntregirii familiilor, care avea să constituie unul din factorii care au declanşat emigrările tot mai masive.

Dar să revenim la Sighet.

Guvernul sovietic hotărâse deci în toamna lui 1945 repatrierea primilor germani mobilizaţi pentru muncă. Din listele pe care inspectoratele regionale de poliţie trebuiau să le trimită periodic la minister, raportând numele şi numărul celor reveniţi în ţară, reiese faptul că primii „repatriaţi" au sosit în ţară la 2 octombrie, deci cu o lună înainte ca Ministerului Afacerilor Interne să i se fi comunicat venirea lor şi să se fi putut organiza preluarea şi trimiterea lor spre domicilii. În Sighet exista o „Comisie de triere pentru repatriaţi şi evacuaţi" (înfiinţată în baza Ordinului Dir. Gen. a Pol. nr. 5372/11 mai 1945), care a făcut însă cu greu faţă valului de prizonieri, repatriaţi şi evacuaţi care trebuiau „triaţi". Astfel, după aflarea veştii că la Sighet au sosit membri ai comunităţilor ei, conducerea Bisericii evanghelice C.A. din România a trimis în mai multe rânduri

persoane în orăşelul din Maramureş pentru a-i prelua pe cei sosiţi.

Dar iată pe cine hotărâse guvernul sovietic să trimită acasă:

„Aspectul celor care coborau din vagoane era îngrozitor" – îşi aminteşte Klara Schuster, medic pediatru, care împreună cu sora sa a fost printre primii veniţi în întâmpinarea repatriaţilor. „Unii erau încovoiaţi, pentru că timp de trei săptămâni nu ieşiseră din vagoanele de vite. Alţii erau confuzi. Mulţi au murit înainte ca noi să le putem afla măcar numele. De altfel, nimeni nu ştie câţi au murit pe drum şi au fost pur şi simplu aruncaţi din vagoane. Aproape toţi din cei sosiţi sufereau de diaree sau aveau răni îngrozitoare".

De etnicii germani din Iugoslavia şi Ungaria se ocupa Crucea Roşie, pe când saşii şi şvabii au fost preluaţi de rude sau trimişii bisericii. Lor li s-a pus la dispoziţie pentru cazarea bolnavilor – pentru că doar cazurile cele mai grave au fost primite în spital – parterul şcolii maghiare, unde nu mai existau geamuri sau alte instalaţii. Cei reveniţi au fost ridicaţi pe podea. Când nici aici nu mai era loc, unii au dormit chiar şi în altarul bisericii ortodoxe. Singurul vas de care dispuneau cele două doctoriţe a fost un lighean primit de la preotul reformat din localitate. În acest lighean au „gătit" zeama de varză – pentru că alimente nu se găseau. Într-una din zile a sosit un tren cu 36 de mame cu copiii lor născuţi în U.R.S.S. (la ridicarea femeilor nu se ţinuse cont de cele gravide.) Sugarii erau înveliţi în cârpe şi plini de răni purulente. Doctoriţele i-au îmbăiat tot în acel lighean.

Pe parcursul lunilor octombrie şi decembrie soseau mereu noi transporturi cu repatriaţi, dar singurul camion procurat de la Sibiu cu greu reuşea să-i ducă la casele lor pe cei sosiţi, cărora mai întâi trebuia să li se facă formele de intrare în ţară. Mulţi nu au avut răbdarea să aştepte şi au pornit pe jos. Iarnă fiind, iar ei slăbiţi, nu au mai ajuns acasă. De altfel, decedaţii de credinţă evanghelic-luterană au fost în mormântaţi de preotul reformat din Sighet, care învăţase să spună *Tatăl nostru* în limba germană. DE foarte mare ajutor în multele drumuri la autorităţile sovietice le-a fost repatriaţilor etnici germani preotul ortodox Stoian – originar din Sibiu – care cunoştea şi limba rusă.

Majoritatea etnicilor germani „mobilizaţi pentru muncă" s-au întors în anii 1948/49 tot prin Sighet. Cei mai mulţi au stat aici doar trei zile, până când au completat o fişă-declaraţie în care trebuiau să indice motivul „plecării în străinătate", rămânând în baza acestei „vizite" în evidenţele Securităţii. Desigur, acestor lagăre de triere nu le revine în memoria şi istoria ţării semnificaţia tristă pe care o are închisoarea de la Sighet, dar cred că trebuie menţionată şi cercetată şi suferinţa zecilor de mii de persoane care în decursul anilor au „trecut" pe aici, ca victime nevinovate ale regimurilor totalitare sau ale unor măsuri de discriminare şi persecuţie pe criterii etnice.

Maria Luise Roth-Höppner (Sibiu)

DETENŢIA POLITICĂ ŞI EMIGRAREA ÎN GERMANIA

Spre deosebire de cele relatate în majoritatea referatelor anterioare, viaţa mea nu a avut nimic eroic. Am vrut doar să duc o viaţă cinstită, fără compromisuri politice. Nu mă pot lăuda cu nici un act de rezistenţă sau disidenţă. Doar cu mici „rezistenţe pasive", pe care le-au practicat mii de oameni. În rest, am vrut doar să învăţ, să studiez şi apoi să lucrez în meseria pe care mi-am dorit-o dintotdeauna: astronomia.

Viaţa mea este deci un exemplu de viaţă normală într-un timp anormal.

Să v-o relatez pe scurt. În această relatare trebuie să includ şi viaţa familiei mele, de care viaţa mea e strâns legată:

Tatăl meu a fost timp de 20 de ani, începând cu anii de după primul război mondial, deputat în Parlamentul României şi apoi senator de drept; n-a făcut parte dintr-un anume partid, ci a reprezentat în Camera Deputaţilor minoritatea germană. Dar activitatea lui politică nu s-a rezumat doar la o politică a minorităţilor. Cred că a fost un politician capabil şi, în timpuri normale, ar fi putut avea o carieră frumoasă. Dar... timpurile n-au fost normale, mai ales pentru un politician democrat. Atât înainte, cât şi după 1944, ar fi putut face carieră doar făcând compromisuri politice, ceea ce n-ar fi acceptat niciodată. De aceea, din 1940, când Germania hitleristă influenţa din ce în ce mai mult şi politica minorităţii germane din România, s-a retras practic din politică.

Cam în aceeaşi perioadă s-a semnat şi convenţia dintre Hitler şi Antonescu, în urma căreia majoritatea tinerilor saşi şi şvabi s-au înrolat în formaţiunile SS ale armatei germane. Fratele meu a refuzat să plece, rămânând în armata română, fapt pentru care a fost numit, în cadrul unei mari manifestaţii publice, de conducerea, pe atunci hitleristă, a saşilor, „laş" şi „dezertor". Acesta a fost pentru fratele meu, pe vremea aceea încă foarte tânăr, primul impact cu cei „suspuşi"; şi a fost prima lecţie din care a învăţat că aceştia nu întotdeauna te ocrotesc, ci uneori te pot încorseta în tiparele lor ideologice. Şi de asemenea lecţii avea să mai aibă parte.

La 23 august 1944 familia noastră nu a plecat, ca mulţi alţii, din ţară, cu toate că am fi avut posibilitatea s-o facem. Tata n-ar fi conceput să plece, pentru că pentru el era clar că acum era nevoie de el aici. El a rămas aici în mod voit şi nu „din întâmplare". El a fost acela care, printr-un apel adresat saşilor imediat după 23 august 1944, i-a îndemnat să nu-şi părăsească căminele, gospodăriile, ţara. Dar, după cum se ştie, speranţele reinstaurării unui regim democratic în România după 23 august 1944 au fost spulberate foarte repede. Astfel, şi activitatea politică a tatălui meu a fost de scurtă durată.

După o perioadă îndelungată de căutare zadarnică a unui serviciu, în 1952, de Paşti, a fost arestat. L-am putut vedea de câteva ori în iarna 1952/53 la vorbitorul lunar al coloniei de muncă Fundulea. Semăna cu Gandhi, slăbit cum era, dar nu se plângea niciodată, ci era – cum îl ştiam dintotdeauna – optimist şi interesat să ştie, pe lângă cele ale

familiei, de tot ce se petrecea în politica Europei. Ne spunea că ar fi fost condamnat „administrativ" la 2 ani. În primăvara lui 1953 însă a fost dus la Ghencea, unde a murit la 1 aprilie, moarte de care noi, familia sa, n-am fost anunţaţi oficial niciodată. Nu-i cunoaştem mormântul.

Fratele meu a făcut 7 ani de armată (1938-1946), timp în care, „printre picături", a încercat să-şi termine la Bucureşti studiile de drept. Dar... timpurile nu i-au permis să se facă nici ziarist, nici diplomat, cum şi-ar fi dorit. S-a făcut până la urmă... normator. Când avea, când nu avea serviciu.

În acelaşi timp eu îmi terminasem liceul la Sibiu (în 1948). Am reuşit să-mi termin apoi şi studiile la secţia ştiinţifică a Facultăţii de Fizică din Bucureşti, specialitatea astronomie.

Cum majoritatea promoţiei noastre nu eram U.T.M.-işti, la repartiţie am fost „pedepsiţi" prin aceea că am fost trimişi nu în instituţiile de cercetare, cum era normal, ci ca profesori în şcoli. Noi, care nu făcuserăm nici o oră de pedagogie şi care nu păream de încredere din punct de vedere politic şi ideologic, *trebuia acum să educăm tineretul în spirit comunist*! Aceasta a fost una din multiplele inconsecvenţe ale sistemului comunist! Încercarea mea de a primi totuşi un post de asistentă la Observatorul Astronomic din Bucureşti a dat greş, căci angajarea mea nu depindea nici de cunoştinţele mele astronomice, nici de directorul acestei instituţii, ci doar de „Biroul de Cadre al Academiei Republicii Române". Au urmat deci doi ani în care am fost profesoară de fizică, apoi am reuşit chiar să ocup un post la catedra de fizică a Institutului Politehnic din Braşov.

Încetul cu încetul situaţia politică părea să se normalizeze şi speram totuşi la îndeplinirea – cândva – şi a visurilor mele legate de astronomie.

Dar anul 1958 a adus acel nou val de arestări care a lovit şi familia noastră: fratele meu şi cu mine am fost arestaţi şi condamnaţi la „6 ani închisoare corecţională, 4 ani interdicţie corecţională şi confiscarea în întregime a averii personale pentru delictul de uneltire contra ordinei sociale prin agitaţie". Pentru mine Securitatea din Braşov, închisorile din Codlea, Miercurea-Ciuc, Arad, Oradea au fost noile „domicilii" din iulie 1958 până în iunie 1964. Nu cred că este nevoie să descriu viaţa în timpul detenţiei politice. E arhicunoscută. De asemenea cred că e binecunoscut felul în care un acuzat politic putea comunica cu avocatul care urma să-l apere la proces: cu o jumătate de oră înainte de proces îl vedea pentru prima şi ultima dată, şi asta pentru 10 minute, de faţă cu un ofiţer de Securitate.

Deci în 1964 ne-am eliberat, din fericire amândoi sănătoşi. Ne-am stabilit la Sibiu, la mama noastră. Dar... iar a trebuit s-o luăm de la început. Şi acest început ne-a fost făcut extrem de greu. Căutare de servicii, ani de zile, peste tot în ţară. Memorii peste memorii. Totul în zadar. Nimeni nu avea curajul să angajeze foşti deţinuţi politici.

Fratele meu a găsit în final de lucru la o cooperativă, unde lucra la o presă de injectat mase plastice, iar eu mi-am câştigat existenţa mai bine de 4 ani dând meditaţii la matematică.

Iar mama noastră, la 74 de ani, nu avea nici un venit. (Aici aş dori să menţionez că mama de care am vorbit până acum, poate fi privită ca adevărata eroină a cestei epopei a familiei noastre.)

Cu toate greutăţile, nu m-am dat bătută. Abia când am primit răspunsul la un memoriu adresat Ministerului Învăţământului, în care mi se interzicea să predau, fie într-o şcoală, fie într-o universitate, şi când a apărut o lege care interzicea foştilor deţinuţi politici să lucreze în cercetare, am început să mă gândesc la emigrare.

După mult timp de aşteptare ni s-a dat voie, întregii familii, să părăsim ţara, în vara anului 1969.

Lucrurile pe care le luam cu noi nu puteau să depăşească greutatea de 40 de kg. Erau interzise porţelanul, aparatele electrice (nici măcar un fier de călcat nu era permis). Dar mai important decât toate, erau interzise cărţile, scrisorile, însemnările de orice fel. Erau permise 100 de fotografii de familie.

Nu trebuia deci să mă despart doar de oameni şi de mediul familiar mie, ci şi de toate lucrurile cu valoare sentimentală, a căror pierdere o consider şi astăzi c ape un gol în viaţa mea.

O altă condiţie pentru a primi act de emigrare (nici vorbă de paşaport!) era renunţarea la cetăţenia română. Acest lucru l-am perceput, deşi era de redusă însemnătate practică pe atunci, ca pe o constrângere, exprima în mod definitiv faptul de a nu mai aparţine la propria ţară, şi asta mă ofensa.

În Germania mama nu s-a simţit niciodată acasă. A murit la 7 ani după emigrare. Fratele meu a putut profesa în sfârşit în meseria lui mult visată: aceea de ziarist sportiv. A lucrat în Comitetul Olimpic pe timpul Olimpiadei de la München, în 1972. Dar după olimpiadă n-a mai avut nimeni nevoie de un ziarist fără mare experienţă şi la o vârstă „înaintată" de 53 de ani. N-a mai lucrat decât o jumătate de an, apoi a devenit şomer, s-a îmbolnăvit de cancer şi a murit în 1981. Eu mi-am văzut visul dintotdeauna îndeplinit: am găsit un post la Observatorul Astronomic al Universităţii din Hamburg. La 43 de ani mi-am dat doctoratul şi m-am căsătorit cu un hamburghez.

Toate acestea par a fi un „happy end". Dar nu este aşa. Căci de la început nu am fost convinsă că decizia mea de a emigra nu a fost în concordanţă cu acea „linie dreaptă", pe care am admirat-o la tatăl meu, şi care ne-a condus pe noi, familia lui, toată viaţa. Ar fi trebuit să ştiu că doar aici, şi nicăieri în altă parte, mă aşteaptă încercările pe care viaţa mi le rezervase.

Am venit în ţară din ce în ce mai des. Din 1985 nu ne-am mai petrecut concediile decât în România, unde ne-am întâlnit cu cei mai mulţi de aici, care îmi erau ca o familie: prieteni saşi, români, unguri, evrei, tătari, mulţi dintre ei foste colege din închisoare şi familiile lor. Căci pentru mine anii de puşcărie au constituit – în multe privinţe – şi o şansă. Am fost educată într-un spirit tolerant, nicidecum şovin. Dar de abia puşcăria mi-a arătat „pe viu" că nu există decât *oameni* – buni sau răi – şi că nu contează limba pe care, din întâmplare, o vorbesc, sau religia pe care o practică. Astfel mi s-a părut din ce în ce mai aberant că trebuia, la sfârşitul concediului, să plec undeva în străinătate, unde nu ştiam ce caut, în loc să pot rămâne aici, la „ai mei".

Încă din decembrie 1989, urmărind la radio secundă cu secundă evenimentele din România, am fost decisă să mă întorc, în sfârşit, acasă. Din mai 1991 trăiesc cu soţul la Sibiu, unde avem – nu un observator astronomic (şi soţul e,

de fapt, astronom) – ci o firmă de culegere computerizată de texte.

Multă lume se miră că „am avut curajul" să revin. Găsesc că a fost firesc şi nicidecum un „act eroic". Cred că trebuie mai mult curaj să te duci într-o ţară străină decât să revii acasă, între ai tăi. Ca fiică a unui politician, n-aş fi răbdat să stau comod în Germania când aici, în ţara mea, se întâmplă evenimente atât de interesante.

Şi, cu toată modestia o spun, cred că e şi mai mare nevoie de mine aici decât în Hamburg. Şi nu numai de mine. Împreună cu alţii veniţi sau reveniţi să trăiască în România (nu numai saşi, nu numai germani), am înfiinţat „Asociaţia de sprijin a persoanelor care se repatriază ori se stabilesc în România", a cărei preşedintă sunt. Căci cred că e nevoie în ţara asta, acum, nu numai de politicieni democraţi, ci şi, în primul rând, de mulţi *oameni de rând* care *să practice democraţia*. Şi de aceea pledez pentru revenirea a cât mai mulţi din aceia care au învăţat să se implice în mod democratic, pentru a ne ajuta ca drumul ţării noastre spre democraţie, spre toleranţă, spre Europa, să dureze mai puţin decât o viaţă de om.

Constantin Constantinescu, Gheorghe Dăescu (Turnu Severin)

DEPORTĂRILE DIN MEHEDINŢI ÎN BĂRĂGAN

După 23 august 1944, majoritatea forţelor politice interne au susţinut necesitatea revenirii ţării în cadrul de dezvoltare democratic. Decretul 1626 din 31 august 1944 a repus parţial în drepturi Constituţia din 1923.

Dar înţelegerile secrete între marile puteri au decis altfel soarta României. La 9 octombrie 1944, în cadrul unei întrevederi la Moscova, Churchill a propus lui Stalin şi a obţinut din partea sa împărţirea Europei de Est în sfere de influenţă.

În România procentul de influenţă al U.R.S.S. era de 90%, iar al Marii Britanii şi S.U.A. de 10%. Soarta a milioane de locuitori a fost decisă astfel printr-un simplu petic de hârtie cu câteva socoteli.

Reţeaua de lagăre şi închisori s-a putut întinde în toată ţara, rapid şi nestingherit, datorită caracterului în sine represiv al regimului instaurat în România, dar şi condiţiilor create de lipsa de interes a guvernelor occidentale, a presei şi a opiniei publice vestice faţă de suferinţele Estului. Închisorile şi lagărele tânărului regim comunist din România au izbutit performanţa ca, într-un termen extrem de scurt, nu numai să le copieze, dar în unele privinţe să le şi întreacă pe cele ruseşti, abia cunoscute.

Închisorile României antebelice se dovediseră neîncăpătoare, burghezia nu prevăzuse că vor fi simultan

atâţia deţinuţi şi făcuse fără voia ei greutăţi regimului comunist, lăsându-i moştenire o ţară „subdezvoltată" şi în această privinţă. Niciodată în România nu au fost atâţia deţinuţi politici şi atâţia deportaţi ca în perioada 1948-1964.

În acest context-cadru se înscriu şi masivele deportări în Bărăgan din perioada 1951-1956 (unele cu prelungiri până în 1974), deportări ce au afectat atât din punct de vedere economic, cât şi din punct de vedere socio-cultural, judeţele limitrofe cu Iugoslavia, respectiv Timiş, Caraş-Severin şi Mehedinţi.

Scânteia care a aprins focul a fost ruperea relaţiilor între Tito şi Moscova şi izolarea Iugoslaviei, atât din partea Estului, cât şi din partea Vestului. Această ruptură s-a produs în anul 1948.

Rezoluţia Biroului informativ al partidelor comuniste şi muncitoreşti, intitulată „Partidul Comunist Iugoslav în mâinile unor trădători şi spioni", fusese adoptată pe baza raportului prezentat de către Gheorghe Gheorghiu-Dej.

În anii următori, România a acceptat numeroşi emigranţi iugoslavi, devenind o bază pentru propaganda antititoistă prin radio, iar populaţia sârbească din zonele de graniţă a suferit şi ea de pe urma persecuţiilor. Tito era prezentat în caricaturi şi afişe ca un călău cu o bardă însângerată în mână, iar numele lui mai apărea în presă şi la radio doar în formula şablon „banda de trădători şi spioni Tito – Rankovici".

În acest context, în baza Deciziei nr. 316 a Ministerului de Interne, în noaptea de 17-18 iunie 1951 a început masiva deportare în Bărăgan a locuitorilor din localităţile limitrofe Iugoslaviei.

Era noaptea de Rusalii a anului 1951.

În noaptea aceea numeroase familii din sate şi oraşe ale Timişului, Caraşului şi Mehedinţiului, aflate în apropierea graniţei cu Iugoslavia, au fost ridicate şi duse într-o direcţie necunoscută.

Se zvonea că nu se vor opri până în Siberia. În acea tristă noapte au năvălit în case de gospodari cufundate în somn ofiţeri, subofiţeri şi soldaţi de Securitate cu armele gata pregătite pentru tragere. Li s-a spus oamenilor să-şi ia strictul necesar şi să nu creadă vreodată că se vor mai reîntoarce la vetrele lor. Plecau în deportare. Deportarea era o invenţie a ţărilor-continente, a spaţiilor fără capăt, în care pot fi anihilate populaţii, atitudini, istorii.

Deportarea a fost practicată îndeosebi în Rusia ţarilor, ca apoi să fie preluată de către bolşevici şi, prin ei, exportată în ţările Estului comunist. Ar mai fi de analizat deportarea şi exilul interior. Acestea sunt relaţii pe care le-a edificat în chiar lăuntrul nostru viaţa şi sistemul totalitarist. Ideologia marxist-leninistă a fost mobilul unei lente şu neînfrânte deportări dinspre o lume aflată în cadre normale înspre un altceva pe care l-am resimţit cu toţii ca fiind foarte ceţos şi nesigur.

Deportarea în utopie a prostit omul prin promisiuni imposibil de realizat, dar a creat în aceeaşi măsură bieţi indivizi care credeau în visele goale ale unor iluzii devenite politică de stat.

Există numeroase „pete albe" şi multe necunoscute în istoria contemporană a României, necunoscute care îşi aşteaptă cercetătorii şi rezolvarea în spiritul adevărului istoric. „Bărăganul" reprezintă, probabil, una din cele mai

importante, pentru că nu este pur şi simplu un adevăr istoric, ci un adevărat fenomen.

Regimul totalitar, cel care a iniţiat şi desfăşurat deportările în Bărăgan, a avut grijă ca, timp de aproape 40 de ani, despre acest subiect să nu se vorbească nimic, ba mai mult, ca el să fie înlăturat complet din istoria epocii.

Vara anului 1951 devine momentul propice al declanşării acţiunii. Într-o directivă a acelor vremuri se arăta că scopul acestor deportări era legat de „asigurarea securităţii zonei de frontieră cu Iugoslavia". În acelaşi document se preciza că deportările au fost gândite pe o adâncime în interiorul ţării, de la frontieră, de 25 km, şi au avut în vedere mai multe categorii de cetăţeni.

Realitatea a demonstrat că aceste distanţe au fost cu mult depăşite înspre interiorul ţării. În principal au fost vizate elementele socotite periculoase sau care puteau deveni periculoase.

Totodată, pe frontiera de uscat se plănuia evacuarea unei fâşii de teren lată de 100 metri, fâşie ce trebuia să rămână necultivată şi nelocuită.

Revenind la cetăţenii supuşi deportării, aceştia erau cuprinşi în trei mari categorii:

Din prima categorie făceau parte cetăţenii statelor occidentale, „imperialiste" şi ai Iugoslaviei, împreună cu persoanele cărora aceste state nu le recunosc cetăţenia. De asemenea făceau parte funcţionarii epuraţi, militarii deblocaţi, liber-profesioniştii excluşi din colegii – inclusiv avocaţii – şi cei care nu erau originari din zonă. Ei trebuiau să părăsească zona în 48 de ore.

A doua categorie, cea mai numeroasă de fapt, era constituită din cetăţeni originari din Basarabia şi Bucovina de Nord (stabiliţi în România după 1 iunie 1940), din cetăţeni de origine macedoneană şi turcă, din elementele care au făcut parte din SS sau Grupul Etnic German, din simpatizanţi ai lui Tito (titoiştii), din contrabandişti şi din călăuze pentru trecerea frauduloasă a frontierei, din rudele celor fugiţi din ţară şi ale celor care au ţinut legătura cu cei care organizaseră rezistenţa armată din munţi, din chiaburi şi cârciumari, din foştii comercianţi care au avut legături cu străinătatea, din foştii industriaşi şi moşieri etc.

Asupra acestei categorii se abăteau şi măsurile cele mai drastice, fiind dislocaţi din zonă în maximum 24 de ore şi supravegheaţi până la punctele de deportare pe întreaga durată a deplasării.

A treia categorie, ce trebuia să părăsească zona individual, în 24 de ore, după deportarea celei de-a doua, era formată din elemente ce avuseseră la activ o condamnare pentru o infracţiune politică sau o trecere frauduloasă a frontierei, pentru o acţiune gravă de drept comun – sabotaj economic, delapidare sau tâlhărie.

Era foarte dificil ca cineva să poată face excepţie şi să nu fie încadrat în una din cele trei categorii care, în viziunea iniţiatorilor acţiunii, reprezentau un potenţial pericol pentru statul român şi pentru securitatea în zona de frontieră.

Cu toate că se specifica că vor fi deportate „numai persoanele prevăzute în tabelele verificate în teren", numeroşi cetăţeni au fost deportaţi nefiind încadraţi în vreuna din cele trei categorii – datorită abuzurilor săvârşite la întocmirea listelor, precum şi excesului de zel dovedit de autorităţile locale.

Raioanele de deportare fuseseră stabilite prin aceeaşi directivă şi se situau iniţial pe teritoriile G.A.S.-urilor din comunele: Călăraşi, Modelu, Jegălia, Pietroiul, Feteşti, Dragalina, Pelinu, Lucia, Mărculeşti, Borduşani, Giurgeni, Andrăşeşti (Ialomiţa), Tătaru şi Însurăţei (Galaţi). Se urmărea totodată ca oamenii să fie aşezaţi în locurile de dispunere pe categorii sociale şi naţionale.

În ceea ce priveşte bunurile pe care puteau să le transporte, acestea difereau de la o categorie la alta. Iată ce stipula directiva în această privinţă:

„VII. Cei dizlocaţi vor putea să-şi ia cu dânşii bunurile arătate mai jos, după cum urmează:

1. Dizlocaţii din prima categorie vor putea lua cu ei tot ce le aparţine.

2. Dizlocaţii din a doua categorie vor putea lua cu ei următoarele:

a) toate alimentele pe care le au;

b) întreaga rufărie, toate lucrurile de îmbrăcăminte, covoarele şi în general, toate ţesăturile pe care le posedă;

c) toată mobila şi toate obiectele de uz casnic;

d) uneltele manuale (cazmale, lopeţi, secere etc.);

e) banii şi lucrurile de valoare pe care le posedă;

f) cărţile, patefoanele, aparatele de radio şi instrumentele muzicale, cu excepţia pianelor;

g) de asemenea, dacă au, vor putea lua cu ei o căruţă cu cai sau un car cu boi, o vacă cu lapte sau gestantă, precum şi nutreţul pentru cai sau boi.

Cu excepţia căruţelor, carelor şi animalelor, toate celelalte bunuri pe care cei dizlocaţi au dreptul să le ia cu ei vor fi transportate cu trenul, fiecărei familii punându-i-se la dispoziţie cel mult un vagon.

Pentru evitarea abuzurilor, cei dizlocaţi vor semna o declaraţie, unde se va arăta că şi-au luat toate bunurile, cu excepţia celor vândute sau rămase pe loc din diferite motive (lipsă de spaţiu de transport, vite trimise la păşune etc.).

3. Dizlocaţii din a treia categorie vor putea lua cu ei tot ce le aparţine."

Desigur, aşa suna directiva. Abuzurile însă s-au ţinut lanţ.

În zona din care s-au efectuat deportări masive în Bărăgan se găsea şi judeţul Mehedinţi.

Pe tot cuprinsul judeţului au fost dislocate 1448 familii cuprinzând 4657 persoane. Îmbarcările în „bou-vagoane" s-au efectuat în localităţile: Turnu Severin, Strehaia, Prunişor, Balota, Vârciorova, Tâmna, Maglavit.

Situaţia deportărilor în Bărăgan din judeţul Mehedinţi este redată în tabelul sinoptic anexat.

Ce s-a întâmplat însă la destinaţie?

Au fost înfiinţate în câmpul gol, sub cerul liber, 20 aşezări cuprinzând pe cei mai gospodari oameni din zona de frontieră cu Iugoslavia: Pelicanu, Ezeru, Olaru, Movila Gâldăului, Salcâmi, Dâlga, Valea Viilor, Dropia, Lăţeşti, Viişoara, Pereţi, Fundata, Răchitoasa, Schei, Călmăţui, Bumbăcari, Măzăreni, Zagna, Rubla, Frumuşiţa.

Acolo, mehedinţenii s-au întâlnit cu deportaţii din judeţe diferite şi de diverse naţionalităţi: basarabeni, bucovineni, bănăţeni, gugulani, băcui, macedoneni, nemţi (şvabi), turci, ţigani, sârbi.

Greutăţile vieţii dure a Bărăganului prin care am trecut, ne-au făcut să fim tot mai uniţi. Între noi nu a existat discordie şi ură. Eram unul pentru toţi şi toţi pentru unul. Aşa am fost la ridicarea caselor după proiecte tip, aşa am fost la munca în G.A.S., aşa am fost la bucuriile (puţine la număr) şi necazurile fiecăruia dintre noi.

Am demonstrat şi acolo, în câmpia Bărăganului, că ştim să înfrângem necazurile, că ştim să muncim pământul, dând o nouă faţă acestui grânar al ţării ce rămăsese de izbelişte după reforma agrară din 22 martie 1945.

Anii de deportare au variat între 5 ani (minimum) şi 12 ani (familia Bâcleşanu din Hinova), 18 ani (familia Burileanu din Turnu Severin).

Mulţi dintre noi mai fuseseră aruncaţi în drum prin samavolnicul decret 83/1949, deportarea în Bărăgan constituind o nouă perioadă de chinuri, amaruri şi nevoi (familia Constantinescu din Bala).

Moartea lui Stalin, în 5 martie 1953, ca şi reluarea relaţiilor cu Iugoslavia lui Tito, în vara anului 1955, au facilitat reîntoarcerea noastră din deportare.

Această reîntoarcere a fost marcată legislativ prin H.C.M. 2694 din 7 decembrie 1955, care prevedea să ne fie restituite bunurile, casele şi terenurile. Când ne-am înapoiat din deportare nu am găsit însă nimic. Desele demersuri la organele de partid şi de stat aveau veşnic acelaşi răspuns: „V-aţi întors din deportare, mai vreţi şi casele îndărăt? Sunteţi împotriva politicii partidului."

Au urmat din nou ani grei de privaţiuni, generate de lipsa de serviciu, de neprimirea copiilor în şcoli.

Toate au trecut. Au trecut şi bunici, şi părinţi în eternitate. Mulţi albesc cu oasele lor câmpia Bărăganului. Mai sunt câţiva bătrâni din tineretul de atunci, care a plecat în deportare cu părinţii în spate şi cu copiii în braţe. Am rămas copiii de atunci.

Nu purtăm duşmănie, nu vrem răzbunare, dar nu putem uita. Este o pagină de istorie naţională ce se impune a fi scrisă spre a fi transmisă generaţiilor viitoare, ca să nu se mai repete niciodată.

ANEXA

SITUAŢIA deportărilor în Bărăgan din judeţul Mehedinţi

Nr. crt.	Localitatea	Număr familii deportate	Număr persoane deportate
1	2	3	4
1.	Balta	10	22
2.	Bala	2	7
3.	Floreşti	10	39
4.	Gârdoaia	1	6
5.	Căzăneşti	14	55
6.	Jidoşiţa	4	21
7.	Ilovăţ	9	26
8.	Podeni	7	31
9.	Severineşti	13	88
10.	Schela Cladovei	27	67
11.	Marga	3	6
12.	Fântâna Domnească	22	62
13.	Vârciorova	12	33
14.	Ghelmegioaia	14	37
15.	Cireşu	25	94
16.	Moiseşti	3	16
17.	Izvorul Aneştilor	15	36
18.	Erghevița	10	99
19.	Sişeşti	7	18
20.	Izvorăl	15	54
21.	Husnicioara	8	24
22.	Hinova	24	84
23.	Crăguieşti	11	30
24.	Cerneţi	24	73
25.	Simian	12	47
26.	Bâlvăneşti	2	3
27.	Brezniţa Ocol	17	45
28.	Izvorul Bârzii	9	45
29.	Malovăţ	22	50
30.	Degeraţi	8	19
31.	Turnu Severin	299	850
32.	Slaşoma	14	36

Nr. crt.	Localitatea	Număr familii deportate	Număr persoane deportate
33.	Batoţi	11	31
34.	Fogova	9	30
35.	Vânjuleţ	11	36
36.	Livezile	22	72
37.	Poroina Mare	30	106
38.	Izvoarele	21	68
39.	Olteanca	1	2
40.	Stigniţa	2	7
41.	Crivina	11	41
42.	Vânju Mare	30	93
43.	Scăpău	21	62
44.	Petra	4	12
45.	Flămânda	39	145
46.	Ostrovul Mare	18	58
47.	Gogoşu	34	112
48.	Nicolae Bălcescu	21	65
49.	Gruia	45	167
50.	Stigniţa	12	36
51.	Oreviţa Mare	23	87
52.	Corlăţel	36	121
53.	Pădina Mare	21	60
54.	Pătulele	13	38
55.	Bistreţ	27	93
56.	Burila Mare	18	58
57.	Pristol	29	130
58.	Devesel	29	105
59.	Lupşa de Sus	11	24
60.	Rocşoreni	10	23
61.	Ruptura	13	29
62.	Tâmna	18	50
63.	Prunişor	1	5
64.	Branişte	9	32
65.	Cujmir	36	123
66.	Gârla Mare	16	57
67.	Obârşia de Câmp	25	91
68.	Punghina	45	157
69.	Salcia	23	109
70.	Vânători	21	84
71.	Vrata	10	40
	TOTAL	1448	4657

Notă: În situaţie nu sunt cuprinse localităţile Ada-Kaleh, Orşova, Oeşelnoţa, Plavişeviţa şi Sviniţa, care erau din fosta regiune Banat.

Elena Constantinescu* (Turnu Severin)

O TRAGEDIE CE NU POATE FI UITATĂ

La deportarea în Bărăgan aveam 37 de ani. În dimineaţa zilei de 18 iunie 1951, la orele 4 dimineaţa, am fost sculaţi de doi ostaşi înarmaţi şi un căpitan, care, fără prea multe detalii, ne-a spus să ne luăm strictul necesar din gospodărie, întrucât la orele 11 vom fi transportaţi la gară. Soţul meu nu era acasă, lucra la „dublu fund", la Şantierul naval. În momentul când a sosit, istovit de munca nopţii, de aerul toxic în care lucra, arăta deplorabil, întrucât au rămas impresionaţi şi cei ce ne spuneau să ne grăbim. A rămas năuc la această tristă privelişte. Toţi cei din casă plângeau. Singură, mi-am ţinut firea şi spre norocul meu am fost inspirată să iau numai strictul necesar, în plus câteva lemne de construcţie, săcure, cuie, joagăr şi cele necesare la bucătărie. Au fost ridicaţi toţi cei din casă: mama mea (deşi era mama a doua), fetiţa pe care o avea din prima căsătorie în vârstă de 9 anişori, soţul în vârstă de 39 de ani şi băieţelul în vârstă de 3 anişori. Întreaga populaţie de pe stradă era adunată la poartă. Deşi soldaţii au încercat să o îndepărteze, nu au reuşit.

Nu voi uita niciodată gestul mamei şi al fetiţei, care sărutau poarta zicând: „Doamne, cu ce am greşit!"

La orele 11 a venit camionul şi am încărcat bruma ce strânsesem: alimente nu aveam, bani, nici atât, întrucât eu

* Între timp, decedată.

lucram cu acu broderie fină, iar soţul la „dublu fund", ca vopsitor.

În gară, în dreptul podului de la Simian, am fost îmbarcaţi în vagoane de vite. Într-o seară, la orele 10, am ajuns în gară la Ciulniţa, unde locuitorii comunei Dragalina ne aşteptau cu căruţele.

Am fost transportaţi în câmp liber, la 7 km de gara Ciulniţa.

Prima noapte a dormit pe nişte saltele, pe pământul fierbinte al stepei, sub cerul liber, ţintuit de stele.

A doua zi ni s-au dat parcele pe care ne-am ridicat corturi, apoi ne-am săpat bordeie în pământ, iar în final ne-am ridicat case-tip din chirpici, acoperite cu paie.

Neavând mijloace de trai, din prima zi am mers cu fetiţa ţa gară, la descărcat vagoane.

Ca să descriu calvarul acelor ani ar trebui sute de coli de hârtie. Anii de deportare nu au fost prea mulţi, dar vitregia lor a fost fără seamăn.

Consecinţă a locuirii în case în care grâul creştea pe pereţi, mama a decedat la puţin timp după venirea în Bărăgan, iar noi şi copiii am căpătat un reumatism ce persistă groaznic şi astăzi.

În anul 1957 ne-am reîntors la casele noastre. Am găsit pereţii goi, iar lucrurile luate de mai-marii zilei, cei care cei care ne-au făcut să suportăm atâta umilinţă şi prigoană.

Dedic aceste câteva rânduri mamei mele, în memoria anilor de restrişte, de triste, şi uneori duioase, amintiri, care a murit de vitregia, nedreptatea şi amarul acelor ani, blestemând pe acei care au umilit familiile harnice.

Nicolae Burileanu (Turnu Severin)

„ZORII UNEI VIEŢI NOI" ÎN BĂRĂGAN

Mă numesc Burileanu Nicolae şi am fost deportat în Bărăgan la 18 iunie 1951, la vârsta de 39 de ani. Am fost ridicat de armată din casa soţiei mele, din Turnu Severin. Am călătorit cu trenul în vagoane de marfă, însoţit de soţie, Burileanu Maria (29 ani), cei doi copii, Burileanu Florina (3 ani) şi Raluca (1,5 ani), socrul meu, Boldea Constantin (49 ani) şi soacra mea, Victoria (49 ani), precum şi sora soţiei, Boldea Natalia (24 ani).

Am fost părăsiţi într-un loc ce avea să se numească Pelicanu, la 5 km de Călăraşi. Era o arătură semănată cu porumb. Ni s-au dat patru pari şi două rogojini din care ne-am făcut un cort. În toată această perioadă de 9 ani, am locuit într-o casă din chirpici făcută cu mâinile noastre. Casa era acoperită cu stuf. Apa venea în butoaie, multe dintre ele murdare, ceea ce a provocat multe cazuri de dizenterie. În final am săpat noi un puţ. În aceşti ani m-am angajat ca îngrijitor la porci, iar socrul meu, la vaci. Am fost permanent păziţi de Miliţie, care ne-a interzis părăsirea satului. Printre paznici, amintesc pe miliţianul Andrei, fost cioban, şi un alt sergent, ceva mai cumsecade, al cărui nume nu mi-l amintesc.

Ne scoteau forţat la muncă, la cules de bumbac, sau în baltă, la legume. Eram folosiţi ca hamali în gară, la încărcat vagoane cu lădiţe de legume şi fructe, pentru 14 lei pe zi. Munca era obligatorie pentru toate persoanele între 8

şi 80 de ani. Practic, noi am luat dreptul deţinuţilor de drept comun, care efectuau aceste munci.

Dintre cei care au fost deportaţi cu noi, pot aminti pe avocatul Ovidiu Niculescu, pe avocatul Grigore Cameniţă, pe colonelul Anghel Ciuciu, pe profesorul Gheorghe Ogăşanu, pe doctorul Trăilescu, pe care l-am ajutat cu toţii să-şi ridice case pentru că era bătrân şi bolnav. Au mai venit pe parcurs deţinuţi politici ca Cezar Spineanu, profesor universitar şi deputat în partidul lui Iuliu Maniu, adus în sat după 11 ani de detenţie grea. De asemenea a fost adus doctorul Flondor, fiul lui Iancu Flondor, păstrătorul tezaurului polonez. Acesta, traversând o criză de depresiune nervoasă s-a aruncat în timpul nopţii într-un puţ şi, trezit de apa rece, a început să strige după ajutor.

În anul 1960 ni s-a permis să venim în Călăraşi, unde am stat încă trei ani cu domiciliu obligatoriu. Asta a însemnat că lunar trebuia să mă prezint la postul de miliţie. Apoi am rămas sub permanenta supraveghere a Securităţii. În general, din partea vecinilor şi a colegilor de muncă nu am întâmpinat ostilitate la reîntoarcerea din deportare. Menţionez că la Securitate am fost chemat în mod special pentru „crima" de a fi ascultat Europa Liberă şi am fost ameninţat că fiica mea, Raluca, va suporta consecinţele dacă voi continua să ascult acest post. Subliniez că, la data respectivă, fiica mea era profesoară şi risca să-şi piardă locul de muncă.

Pe meleagurile natale am revenit abia după 18 ani de la deportare, cu acordul Miliţiei, şi întreg satul a ieşit în întâmpinarea mea. În Severin am revenit definitiv după Revoluţie, în 1990.

Din păcate, vârsta şi condiţiile precare ale sănătăţii mele au atenuat mult prea mult această bucurie. Acum însă sunt confruntat cu una din cele mai mari nedreptăţi întrucât mi se refuză dreptul stabilit prin lege de a reintra în posesia unei părţi minuscule din ce a reprezentat truda generaţiilor trecute ale familiei mele.

Voi părăsi această lume cu tragedia unei vieţi irosită inutil, călcată barbar în picioare de nişte oameni pe care nu i-am cunoscut niciodată, cărora nu le-am făcut nici un rău şi care m-au pedepsit pentru o vină pe care ei înşişi nu ar fi capabili, acum ca şi atunci, să o poată defini.

Constanţa P. Ciupagea (Flămânda – Mehedinţi)

URMĂRILE COMUNISMULUI

În dimineaţa zilei de 18 iunie 1951, pe la ora 4, am auzit câinii lătrând la poartă. A ieşit soţul meu şi mare i-a fost mirarea, căci la poartă era preşedintele Sfatului Popular – Smeu Nicolae –, un miliţian străin şi un militar cu armă la el. Preşedintele i-a pus decizia în faţă şi i-a spus şi verbal că, în numele legii, trebuie să părăsim casa cu întreaga familie. I-a mai spus să ia din casă ce crede că-i trebuie, respectiv poate să ia caii cu căruţa, o vacă, un porc şi cinci păsări. Miliţianul şi preşedintele au plecat mai departe, iar militarul a rămas în curte să ne păzească până ne face bagajul şi să ne scoată pe poartă, afară. Soţul meu nu a pus mâna să ia nimic din casă, spunând că noi o să avem soarta evreilor din Rusia, că el a văzut când a fost pe front acolo cum i-a scos la marginea oraşului şi i-a împuşcat, trăgând pământ peste ei indiferent dacă erau morţi sau vii. De aceea nu a pus mâna să ia nimic din casă.

Eu am luat ce am crezut, căci de frică nu ştiam ce să fac cu cei doi copii după mine, plângând: Emil, în etate de 6 ani, şi Natalia, de 4 ani. Eu aveam 29 de ani atunci. După ce am luat ce am crezut că-mi trebuie, a venit un colectivist – anume Ilarie Drând –, a încuiat uşile peste tot şi ne-a scos pe poartă.

Ajunşi la marginea satului, chiar în livada noastră cu trifoi, ne-a oprit acolo până s-au adunat toate familiile din satele Jiana Mare, Jiana Veche, Flămânda, Cioroboreni, Dănceu. Oricine vroia să plece la câmp, Miliţia îl întorcea înapoi. Lumea era disperată, căci nu ştia ce se întâmplă în sat. Când s-au adunat toate familiile, ne-a dat ordin să plecăm spre Severin.

Când ne-am apropiat de satul Scăpău ne-a oprit şi ne-a tras convoiul de căruţe într-o livadă de fâneţe. Ne-a spus că o să dormim acolo până a doua zi, când or să vină maşini să ne ia, să ne ducă la gară, iar căruţele ni le vor aduce delegaţii din sat.

A doua zi, 19 iunie, la ora 10, au venit maşinile, ne-au luat bagajul şi ne-au dus în gară la Prunişor, unde am dormit noaptea. A treia zi, adică miercuri, 20 iunie, am îmbarcat în vagoane de vite caii, căruţa şi tot ce am avut şi spre seară ne-au pornit spre Bucureşti. Joi, 21 iunie, eram în gara Titu, unde am stat puţin, iar apoi am pornit mai departe. Pe la Urziceni am mai oprit puţin şi apoi am pornit mai departe. Aproape de seară am ajuns în apropierea bălţilor Brăilei, unde a oprit trenul într-o margine de baltă foarte mare. Se făcuse frig, căci bătea un vânt puternic de se zbăteau valurile de malul îndiguit. Atunci am crezut că noaptea ne dau drumul în apa aceea. Vă puteţi închipui ce se petrecea în sufletul nostru şi ce frică ne-a cuprins şi atunci! Am dormit noaptea acolo şi în dimineaţa de vineri 22 am pornit mai departe, spre Galaţi şi Frumuşiţa, unde eram aşteptaţi de sătenii din satele vecine. Eram oamenii nimănui.

Nimeni nu vorbea cu noi. Ne încărcau lucrurile şi porneau cu noi în balta Brateşului, unde ne aruncau lucrurile jos, în câmp, în stuf, unde se nimerea, şi plecau să mai aducă şi alte familii. Eram sub cerul liber.

După aceea au venit cei cu organizarea satului să ne ducă la loturile stabilite pentru fiecare familie. Unii dintre

noi am stat în floarea soarelui, alţii în orz, alţii în grâu, iar alţii în stuf.

Aşa am stat vreo două săptămâni, până ne-am luat curaj, ne-am dus pe malul Prutului, unde am tăiat sălcii şi ne-am făcut câte o colibă, unde am sta până toamna.

În timpul acesta venea zilnic Miliţia şi ne spunea să ne apucăm să facem chirpici pentru casă, că ne prinde iarna pe câmp.

Vă daţi seama ce era în sufletul nostru când auzeam să ne apucăm de casă, când noi nu aveam nici de unele.

În sfârşit, ne-am apucat de casă. Ne-a dat statul căpriori şi tâmplărie, căci pentru acoperit era stuf destul. Balta avea vreo 24.000 hectare şi era îndiguită cu muţi ani înainte de a ne duce noi acolo.

Eram păziţi de Miliţie şi militari călări. Nu aveam decât o intrare în sat, pe la un pod, căci în rest, peste tot nu erau decât canale. Lucram ca zilieri la G.A.S. Trebuia să ne ducem la lucru să ne câştigăm existenţa, să lucrăm şi la casa noastră şi să facem şi muncă voluntară la clădirile ce s-au ridicat: şcoala, cooperativa , dispensarul şi casa pentru plutonierul de miliţie cu familia lui.

În 1952 s-a făcut stabilizarea că tot nu mai aveam nimic.

Lucram la G.A.S. cu 5 lei/zi. Un bărbat cu caii şi căruţa primea 19 lei la ziua de muncă. Când începea treieratul, la 15 iunie, la orz, şi până aproape de 1 octombrie, când se termina grâul, stăteam numai la spatele maşinii de treierat, fără schimb, ca să primesc doar două norme, adică 10 lei/zi. Am înghiţit la praf de mi s-a schimbat şi vocea şi sufăr şi astăzi de astm.

Munceam împreună cu nemţi, bulgari, macedoneni, basarabeni, bucovineni, bănăţeni, băcui, ţigani, pe toţi suferinţele făcându-ne să fim săritori. Începuserăm să ne obişnuim şi acolo, dar gândul ne era tot acasă. O duceam foarte greu iarna, căci nu mai aveam ce pune pe foc în afară de stuf şi floarea soarelui.

Pe la sfârşitul lui martie 1954 am fost evacuaţi şi duşi în satele vecine, căci le era frică că rupe Prutul digul şi ne îneacă. Am fost împărţiţi în cinci sate vechi, fiindcă noi eram mulţi, şi la fiecare casă era câte o familie din satul nou. Am stat acolo o lună. După aceea a stat vremea, ne-am dus înapoi şi am început să ne vedem de treabă mai departe, fără să ne mai gândim că vom scăpa vreodată de acolo.

În ziua de 24 august 1945 Prutul a rupt digul şi a început să înece câmpiile. Norocul nostru a fost că a rupt la vreo 8 km departe de sat, căci altfel, cum era noaptea, ne putea îneca pe toţi.

În dimineaţa zilei de 24 august, pe la orele 7, eram cu căruţa în faţa casei ca să plecăm la treierat grâu, când ne pomenim cu o vecină, macedoneancă, care era contabilă şi făcea plăţile la muncitori, venind cu pantofii în mână şi strigând în gura mare: muncitori, venind cu pantofii în mână şi strigând în gura mare: „Vecine, unde mai pleci, că Prutul a rupt digul şi a intrat apa în silozul de la orezărie, căci eu de acolo vin. Luaţi copiii în primul rând şi ce mai puteţi şi duceţi-i la gazda veche, şi pe urmă continuaţi cu celelalte lucruri, ce s-o mai putea". Am copiii şi o căruţă de lucruri, am mers la gazda unde mai stătusem, i-am lăsat în curte, fiindcă oamenii erau plecaţi la câmp, iar noi am plecat înapoi cărând până seara, încontinuu, când începuse să se vadă apa înaintând spre sat. A doua zi se vedea tot o apă, fără

margini. Casele de chirpici erau căzute toate la pământ, iar paiele pe unde treierasem le dusese apa şi le băgase în sat. Când am văzut nenorocirea şi am văzut că nu mai am nimic de făcut, i-am scris lui tata să vină să ia cei doi copii, să stea la ei până om vedea ce se va întâmpla cu noi şi încotro o vom lua, căci eram disperaţi.

Într-adevăr, a venit tata imediat, a văzut şi el situaţia noastră şi a luat copiii. Peste câteva zile m-am pomenit cu tata cu copiii înapoi, căci nu-l lăsaseră autorităţile să ţină copiii: Nicolae Smeu – preşedintele Sfatului Popular, Jan Dumitru – şef post miliţie, Dumitru Oprican – secretar II la raionul Vânju Mare.

Au trimis pe tata, om bătrân, cu doi copii mici la Vânju Mare, căci acolo era raionul, spunând să-i ducă cu Miliţia din post în post, pe jos.

Vă închipuiţi în ce situaţie ne aflam. Gazda mai avea şi ea patru copii, dar noroc că au fost nişte oameni foarte cumsecade şi nu am avut necazuri cu copiii. Nu-i pot uita pe aceşti oameni, cât voi trăi. Copiii au mers la şcoală la Tămăoani, căci acolo am stat până ne-au dat drumul acasă.

Nu ne mai gândeam că ne dau drumul acasă, dacă nu ne-au dat drumul când ne-a înecat Prutul casele! Dar Dumnezeu a avut grijă şi de noi tocmai în ajunul Crăciunului, când a venit o nemţoaică care era vecină cu noi şi ne-a spus: „Vecină, ia buletinele şi hai la Frumuşiţa să facem formele, că a venit ordin să plecăm acasă". Nu ne venea să credem. Am urmat atunci drumul Frumuşiţei aproape două săptămâni până să ne facă toate formele şi să ne dea vagoane, pe care le-am şi plătit. Am ajuns acasă în toiul iernii, la 10 ianuarie 1956. Când am intrat în curte, parcă nu-mi venea să cred că am sta aici. Nu mai era grajd pentru patru cai, nu mai era magazie de 13 metri cu garajul trăsurii, nu mai era pătul de 10 metri cu şopron, toate acoperite cu ţiglă de Jimbolia. Le-au stricat şi le-au dus la C.A.P., de au făcut grajduri şi magazii şi ce au mai ştiut, şi pe lângă astea au mai furat şi colectiviştii de şi-au făcut treburile lor.

Ajunşi acasă, nu mai aveam nimic de făcut. Se mileau vecinii şi neamurile să ne aducă câte un lemn ca să ne încălzim şi să ne pregătim de mâncare.

Când au terminat copiii cele 7 clase, alt necaz: nu ne dădeau adeverinţe ca să poată să urmeze şcoala mai departe. La colectiv nu ne primeau spunând că nu avem pământ, că pământul nostru este la G.A.S. Tata, care nu era trecut la C.A.P., mai avea nişte pământ şi, văzându-mă tot supărată şi plângând, a vorbit cu cei de la C.A.P. să fac eu cerere pentru acest pământ. Atunci am făcut cerere la C.A.P. cu două pogoane de pământ şi am putut obţine adeverinţe, de s-au dus copiii mai departe la şcoală.

În anul 1962 s-a trecut şi tata forţat la C.A.P. şi de atunci am început munca la C.A.P. până am ieşit la pensie. Am muncit 22 de ani pentru o pensie de 267 lei pe lună. Deşi făceam norme foarte multe anual, doar dacă primeam 2-3 lei pe ziua de muncă.

Soţul meu a decedat în anul 1976 în etate de 69 de ani, ani plini de suferinţe începând din anul 1939, când au început concentrările. În 1941 a urmat frontul în Rusia timp de 18 luni, după aceea Cehoslovacia şi Ungaria, şi a ajuns acasă după capitularea Germaniei la 9 mai 1945, când s-a terminat războiul. Drept mulţumire a început persecuţia comunismului cu deportarea în Bărăgan, cu cote peste cote, până am sărăcit de tot.

Am plecat de acasă la vârsta de 29 de ani şi acum am 70 de ani – ani prin care am trecut numai şi numai prin necazuri.

Ioan Gh. Jurchescu (Timişoara)

DEPORTĂRILE ÎN BĂRĂGAN, UN ACT DE TERORISM DE STAT

Nu încercăm o exegeză a evenimentelor din noaptea de Rusalii a anului 1951. Vor fi istorici, sociologi şi politologi care vor stabili coordonatele politice, economice şi (de ce nu?) morale, în care s-a pus la cale şi apoi a fost realizată această deportare de câţiva ani, de inspiraţie sovietică, în care au fost implicate peste 40.000 de suflete, cu precădere ţărani din zona de frontieră cu Serbia de astăzi, ridicaţi de la rosturile lor, aruncaţi şi apoi abandonaţi în plin câmp, fără hrană, fără apă şi fără adăpost. O situaţie certă a numărului persoanelor deportate încă nu a putut fi stabilită.

Nu ne vom ocupa nici de contextul politic internaţional, care ar putea fi invocat în explicarea „fenomenului Bărăgan". Nici motive economice nu pot justifica opresiunea la care au fost supuse victimele acestei măsuri, într-un moment în care asupra ţării apăsau obligaţii inimaginabile pentru achitarea despăgubirilor de război ce ne-au fost impuse.

Cuvântul nostru se vrea doar o mărturie, izvorâtă dintr-o datorie morală, pentru ca cele suferite de peste 40.000 de deportaţi să nu fie uitate şi, mai ales, să nu mai poată fi repetate.

Pregătirea acţiunii deportărilor s-a făcut la un nivel foarte înalt (cel mai înalt) şi foarte restrâns, aş putea afirma că a avut un caracter conspirativ. Secretul actului s-a păstrat până în ziua de astăzi, din moment ce actul normativ prin care s-a urmărit legitimarea acestor măsuri, cu toate eforturile depuse, nu l-am putut obţine. Mă refer la H.C.M. 200/1950 al guvernului comunist, şi la H.C.M. 1154//1950, prin care s-a dat dezlegare ministrului de Interne, lui Teohari Georgescu, ca prin decizie să poată muta, disloca, strămuta şi deporta orice persoană din orice localitate. Această putere discreţionară s-a atribuit susnumitului printr-un text special modificator cuprins în H.C.M. 344/15.03.1951.

Deci, bunul plac, jocul arbitrarului devin mijloace de opresiune pentru realizarea unei stări psihice de insecuritate, care atârna ca sabia lui Damocles asupra fiecărui cetăţean. Deşi hotărârile amintite erau date în numele Consiliului de Miniştri, ele poartă doar semnătura celor 6: Gh. Gheorghiu-Dej, Dumitru Coliu, Ana Pauker, Iosif Chişinevschi, Vasile Luca şi Teohari Georgescu.

Punerea în executare a deportărilor s-a făcut „manu militari".

A fost blocată graniţa cu R.S.F. Iugoslavia, în zonă fiind detaşate patru batalioane de grăniceri cu cca 60 de plutoane, numărul batalioanelor ajungând astfel la 11. Dintr-un plan întocmit de Comandamentul trupelor de Securitate pentru „acţiunea de evacuare", aceste trupe erau constituite din: Securitate, trupe de intervenţie, şcoli de ofiţeri de Securitate, grăniceri, totalizând 20.000 ostaşi şi comandanţi; în dotare intrau puştile Z.B., 1-2 automate de fiecare grupă, 50-60 de grenade de fiecare companie. Este adevărat că au lipsit aruncătoarele de flăcări şi tunurile.

S-au format echipe mixte de militari şi civili localnici, care au acţionat începând cu orele 3-4 dimineaţa şi, sub ameninţarea armelor, au evacuat casele, însoţind coloanele

de oameni până la vagoane, fără să li se spună destinaţia. Cei care rămâneau în comună erau blocaţi în case, ca să nu mai poată lua legătura cu cei care urmau să-şi părăsească gospodăriile.

Nu voi descrie scenele de disperare, de durere şi de suferinţă îndurate de copii, femei, bărbaţi, unii în vârstă. N-au fost absolviţi nici bolnavii netransportabili, nici, cu atât mai puţin, femeile gravide. Unii n-au putut rezista acestei acţiuni de „purificare" sub stindard comunist şi au preferat să-şi pună capăt vieţii.

Volumul „Rusalii '51" – editat la Timişoara – este şi o lucrare document a stărilor de coşmar petrecute de cele peste 10.000 de familii deportate. Nu pot să nu amintesc, totuşi, gestul unui ţăran care, scos din casa pe care abia o construise, a început, în pragul demenţei, să sărute şi să îmbrăţişeze pereţii, de parcă ar fi voit să-i ia cu dânsul.

Supravegherea deportărilor s-a făcut sub controlul direct exercitat de Alexandru Drăghici şi Alexandru Moghioroş, amândoi prezenţi în zona celor 25 de km de la frontiera cu Iugoslavia.

Din stenograma unei şedinţe din 19 iunie 1951 (ţinută la Comitetul judeţean P.M.R. Timiş), la care a participat şi Al. Drăghici, în care s-a analizat activitatea echipelor care acţionaseră ca adevărate comandouri pentru ridicarea celor peste 40.000 de persoane, fostul ministru de tristă amintire arăta că „din interese superioare de stat trebuia păstrat secretul pregătirii acţiunii". Iar apoi, din luările de cuvânt ale celorlalţi participanţi, sunt demne de reţinut următoarele aprecieri: „inventarierea bunurilor rămase de la cetăţeni s-a făcut în absenţa acestora" (care erau deja învagonaţi); „s-au făcut afaceri de către casierii plătitori pentru bunurile preluate"; „în casele părăsite au pătruns diverşi indivizi, care şi-au însuşit bunurile şi au consumat băuturile găsite"; „totul se putea transforma în jaf" (ca şi cum ceea ce se executa sub ordin nu era într-adevăr un jaf!). Se mai reproşa executanţilor operaţiei „organizarea mizerabilă" şi că „dacă nu s-ar fi intervenit(?!!) totul s-ar fi transformat în haos"; apoi că „în rândul celor plecaţi exista o psihoză de război" şi, culmea neruşinării, că „unii deportaţi sunt bucuroşi că pleacă din această zonă aflată în pericol". Citatele sunt din stenograma şedinţei sus-amintite. Într-o notă din aceeaşi perioadă, „organele" sunt încunoştinţate despre crearea „unei stări agitate, cauzate de eventualitatea unei campanii împotriva vecinilor noştri sârbi". Tensiunea dintre lagărul sovietic şi şeful comuniştilor iugoslavi atinsese, într-adevăr, o cotă de vârf în perioada respectivă.

Vorbind despre starea de spirit în rândul populaţiei germane, unul din participanţii acre au luat cuvântul a arătat că cei mai mulţi stau gata împachetaţi, convinşi că vor fi luaţi din nou, după ce suferiseră o deportare în U.R.S.S. la aşa-zisa „muncă de reconstrucţie".

Încă din titlul acestei succinte comunicări, anticipam caracterul deportărilor în Bărăgan, ca fiind un *act de terorism de stat*, pentru că:

- a fost o acţiune de o amploare neobişnuită, unică în lagărul sovietic, cu peste 40.000 de victime, realizată cu forţă armată de cca 20.000 ostaşi şi ofiţeri comandanţi, la care trebuie adăugat un număr apreciabil de activişti de partid;

- pregătirea acţiunii s-a făcut în taină, confidenţial, prin păstrarea secretului măsurilor draconice, stabilite pe baza unor măsuri luate la nivelul cel mai înalt;

– impactul, atât asupra persoanelor ridicate, cât şi asupra celor rămaşi în comunele „purificate" Ţărani chiaburi, simpli ţărani, „suspecţi", aşa-zişi „titoişti", intelectuali refractari etc.) şi asupra unei mari părţi din populaţia din zonă a fost total, prin efectul psihologic urmărit: de groază provocată în mod deliberat prin mijloace de intimidare şi timorare. Era o pregătire pentru înfricoşarea ce avea să domine încă patru decenii un întreg popor.

Acestea au fost faptele, poate mai puţin dramatice în comparaţie cu cele petrecute în locurile de exterminare: Gherla, Sighet, Aiud, Jilava, Periprava etc., dar pe care avem obligaţia să le mărturisim, altminteri ne vom înscrie în conspiraţia tăcerii cultivată de actualul regim.

Marcel Gh. Cazacu (Timişoara)

„ELIBERAREA" PRIN DEPORTARE

Tragedia poporului român din ultimele cinci decenii cu greu poate fi numită istorie. În încercările care s-au abătut asupra noastră, fiii acestui neam au avut drept sprijin credinţa în Dumnezeu şi dragostea nemărginită pentru glia strămoşească. Toţi acei care cu cinci decenii în urmă simţeam româneşte şi creştineşte nu puteam rămâne spectatori la invazia hoardelor bolşevice asiatice şi la distrugerea a tot ceea ce realizase mai bun acest neam, pe parcursul celor două milenii de existenţă.

În rândul victimelor sistemului concentraţionar comunist, în afara condamnărilor politice, de multe ori regizate, pronunţate de tribunalele roşii, cei fără de neam şi Dumnezeu au mai „importat" din experienţa sovietelor şi aşa-zisele „pedepse administrative", care se executau în condiţii identice – şi de cele mai multe ori împreună – cu acei care ispăşeau o condamnare politică. Aceste pedepse administrative, pe care organele de opresiune le acordau indezirabililor cu generozitate, în cuantum de 24, 36, 48 sau 60 de luni, se prelungeau la expirare prin noi hotărâri, cu un alt număr consistent de luni de detenţie. Astfel, voi de ca exemplu cazul medicului Ioniţă Pompiliu din Timişoara, condamnat iniţial prin sentinţă la 2 ani închisoare politică, dar care, prin repetate pedepse administrative, a efectuat 15 ani de detenţie, până la graţierea din 1964.

O altă pedeapsă rezervată unor aşa-zişi „periculoşi ordinei sociale" (citatul aparţine hotărârii Ministerului de Interne din anul 1959): erau eliberaţi din penitenciare şi trimişi în Bărăgan („Siberia României"), cu domiciliul obligatoriu pentru un număr mare de ani, care la expirare se prelungeau. Această categorie a fost mai puţin mediatizată de foştii deţinuţi politici, probabil pentru motivul că acei care au stat ani de zile în celule reci, cu obloane la geamuri prin care nu se putea zări soarele, care ani de zile nu s-au săturat la o singură masă de pâine, au primit domiciliul obligatoriu ca pe o situaţie incomparabilă. Chiar dacă în Bărăgan eram obligaţi să ne mişcăm doar pe o rază de 5 km, ducându-ne viaţa în bordeie construite din pământ, acoperite cu stuf şi muncind ca zilieri în agricultura I.A.S.-ului, acolo puteam cel puţin să ne bucurăm de lumină şi soare, de somn, puteam să ne săturăm de pâine şi să gustăm şi lapte ouă, dulciuri, zarzavaturi şi chiar fructe, cărora de an de zile le uitaserăm gustul. De asemenea, puteam citi un ziar, o carte, să mergem la biserică, să corespondăm cu cei dragi.

Arestat la 28 mai 1948, de pe băncile liceului la care frecventam penultima clasă, în cele mai masive valuri de arestări politice, împreună cu alţi şapte colegi de clasă, după luni de anchetă în interiorul penitenciarului Suceava, în martie 1949 am fost condamnat la 8 (opt) ani de muncă silnică şi la 10 (zece) ani degradare civică pentru „crimă de uneltire contra ordinei sociale", art. 209, alin. 3. Calificativele „mistic", „fanatic", atribuite de Securitate, cât şi faptul că am fost permanent ostil acţiunii şi presiunilor de reeducare, m-au privat de dreptul de a scrie măcar o dată pe an zece rânduri pe o carte poştală, anunţând părinţii că trăiesc şi că aş putea primi 5 kg cu cele imperios necesare. La un grad avansat de subnutriţie şi disproteinomie, supus la Canalul Dunăre – Marea Neagră unor munci mult peste puteri, m-am îmbolnăvit grav de inimă, fapt constatat (după moartea lui Stalin) de comisii medicale M.A.I. care m-au găsit inapt total pentru orice fel de muncă, la numai 23 de ani. Cele trei hepatite contactate ulterior, după o grevă a foamei, au determinat să-mi petrec ultimii ani de detenţie prin încăperi cu bolnavi sau chiar în camere-infirmiere de penitenciar.

La 28 mai 1956, într-o cameră-infirmerie a Penitenciarului Gherla, mi-au expirat cei 8 ani de muncă silnică. „Eliberarea" aşteptată s-a materializat prin ordinul nr. 120786 al D.P.L.C., încredinţându-mă unui miliţian înarmat care să mă însoţească până în comuna Răchitoasa, raionul Feteşti, unde mi se fixa domiciliu obligatoriu pentru 24 luni. Nefiind apt pentru o asemenea călătorie, Salvarea m-a transportat şi depus la Clinica Medicală a III-a din Cluj, într-o rezervă păzită la uşă de un miliţian înarmat şi de unde, după două luni de transfuzii, perfuzii şi tratamente acordate de şeful clinicii, profesorul universitar Iuliu Haţieganu, am fost externat, continuându-mi drumul – însoţit – în Siberia României.

La Răchitoasa, anexă a G.A.S.-ului Luciu-Giurgeni, comună înfiinţată de bănăţenii dislocaţi, pe o suprafaţă bălţindă situată pe malul Dunării, dar sub nivelul acesteia, am ales unul din bordeiele părăsite de oamenii reîntorşi la casele lor cu un an în urmă, în care timp cei din satele din jur, majoritatea indivizi fără căpătâi, furaseră uşi, geamuri şi tot ce le putea folosi. Personal, îmi câştigam existenţa muncind ca sezonier pe cele 10 ha de grădinărie a I.A.S.-

ului, unde trebuie să recunosc că m-am vitaminizat cu produse al căror gust îl uitasem în cei opt ani de detenţie.

Dacă în 1956, la soirea mea în Răchitoasa, am găsit acolo vreo 50 de foşti deţinuţi politici cu D.O., în următorii doi ani, prin „eliberări" asemănătoare, numărul foştilor deţinuţi politici cu domiciliu obligatoriu a depăşit 300, în marea lor majoritate fiind intelectuali de clasă: profesori universitari, medici, ingineri, preoţi, ofiţeri superiori, demnitari şi câţiva tineri , foşti elevi şi studenţi, printre care mă număram şi eu. Dintre noii mei consăteni, îmi amintesc de Dumitru Bejan, fost prizonier în U.R.S.S., preot Dumitru Stoichescu, preot Drăguş, prof. univ. Antonescu, doctor Petru Ambrus, Grigore Caraza, Neagu Lungu, Ion Vorovenciu, Ioan Pantiş, Ioan Tonea, Dumitru Oniga, Alfred Cureliuc, Marin Dumitrescu, Jan Aristide, Ioan Stan, Ioan Folea, Grigore Merceanu, Gheorghe Ciurel, Pavel Gligor, Ion Ilescu, Nicolae Mândreanu, Mircea Şoltuz, Traian Trifan, Constantin Stamate, Vasile Alupei, Constantin Slătineanu, Mihai Petrescu, Leonard Caciuc, Petre Bangu, Pandurescu, Ganez, Bolboacă, Lupoiu... şi lista ar trebui completată cu alte vreo 300 de nume. La câţiva, le-au venit acolo soţiile care-i aşteptaseră. Alţi câţiva s-au căsătorit acolo cu fete din ţară care au consimţit să le urmeze soarta. Între noi s-a creat o comunitate sufletească, greu de exprimat în cuvinte. Într-unul din acele bordeie am amenajat o bisericuţă, în care preoţii noştri slujeau bisericile şi sărbătorile , iar eu, nelipsit, dădeam răspunsurile în strană. În preajma naşterii Domnului, inginerul Ioan Pantiş organizase un cor pe patru voci, cu care, înotând cu cizme de cauciuc pe uliţele desfundate ale satului, vesteam la geamurile colegilor Marea Sărbătoare. Cu perseverenţă şi mare risc, din dorinţa de a-mi continua şcoala, în câteva nopţi m-am strecurat din sat, ajungând la Feteşti, la cel mai apropiat liceu, situat la cca 50 km, unde mi-am susţinut examenele pentru ultima clasă de liceu. Bacalaureatul, care se desfăşura pe parcursul a vreo 14 zile, nu am reuşit să-l susţin, neprimind aprobarea Ministerului de Interne.

După expirarea celor 24 de luni de aşa-zisă libertate, aceeaşi Securitate generoasă mi-a mai acordat încă 24 de luni de D.O. Dar, din această a doua tranşă de 24 de luni, după vreo 4 luni, mai precis în noaptea de 18 septembrie 1958, dubele Securităţii au invadat liniştea satului, de unde ne-au ridicat pe criterii de culoare politică pe vreo 70 de foşti deţinuţi politici. Pe majoritatea ne-au depus la colonia „9 Culme", cu pedeapsă administrativă, unde ni s-a aplicat un regim de detenţie de înfometare şi dezumanizare, iar un an mai târziu am fost transferaţi la Periprava, în Deltă, la stuf.

Pe vreo 25 din cei ridicaţi din Răchitoasa în acea noapte i-au dus la Securitatea din Constanţa, unde, după un aproape un an de anchete dure, am aflat ulterior că le-au înscenat un proces, soldat cu condamnări între 20 şi 25 de ani de muncă silnică, cu acuza principală că s-ar fi organizat antistatal la bisericuţa satului. Că pretinsa organizare a fost o născocire a Securităţii o dovedeşte şi faptul că unii din cei condamnaţi, cum a fost ing. Ioan Tonea, veneau la biserică numai la sărbători mari.

În Bărăgan, locul de exil al opozanţilor regimului comunist, erau o sumedenie de astfel de sate întemeiate de bănăţenii dislocaţi, părăsite de aceştia şi repopulate prin „eliberarea" deţinuţilor politici indezirabili, cum au fost: Lăţeşti, Dâlga, Viişoara, Dropia, Valea Viilor, Zagna, Rubla,

Olaru, Movila Gâldăului, Fundata, Schei, Măzăreni, Salcâmi, Pelican.

Aşa înţelegea Securitatea statului comunist să „elibereze" pe acei acre ispăşeau ani grei de temniţă, pentru crima de a iubi pe Hristos şi a se opune instaurării prin forţă a comunismului, o haină străină acestui neam creştin.

Doina Magheţi (Timişoara)

CUM ŞI CÂT SE MUREA PE GRANIŢELE ROMÂNIEI COMUNISTE

Este de notorietate mondială că frontierele României comuniste au însemnat o temă de coşmar. Pentru că, din interiorul lor, graniţele dinspre Vest reprezentau un amestec de fascinaţie şi groază: erau bariera spre „raiul de dincolo", ori spre un teritoriu al morţii. În ultimii cinci ani, încercările de a provoca o dezbatere publică şi pe această temă s-au lovit mereu de tendinţa autorităţilor de a amâna la infinit orice dezvăluire. Explicaţia este limpede: mulţi dintre cei care au comis abuzuri (şi în acest domeniu) sunt şi acum în funcţii importante, uneori chiar mai mari decât cele ocupate până în decembrie 1989. Asupra acestor teme domneşte aceeaşi tăcere – sau, în cel mai bun caz, acelaşi sistem selectiv al „dezvăluirilor convenabile" – ca şi în toate celelalte domenii legate de dimensiunea represivă a fostului regim. Mulţi dintre dumneavoastră sau rude de-ale dumneavoastră au trăit coşmarul nesfârşit al încercării de a deveni liberi. Printre puţinele bunuri, câştigate prin moartea copiilor din Decembrie, se numără şi libertatea de exprimare. Deci trebuie început cumva!

Datele despre civilii („frontierişti") răniţi ori ucişi ne-au fost extrase dintr-un raport (probabil) secret, de vreme ce anumite pasaje... au fost trunchiate, raport întocmit pe o perioadă de 10 ani (1980-1989). Bunăoară, de ce ne-ar interesa pe noi numele soldaţilor implicaţi, când de fapt ei se supuneau unor ordine precise, înscrise în regulament?. Ni s-a precizat de la Brigada de Grăniceri din Timişoara că

toate cazurile privind frontiera au fost soluţionate, iar militarii (mai puţin unul) au fost scoşi de sub urmărire penală, pentru că au acţionat conform Decretului 367 din 18 Decembrie 1971, încă în vigoare!... În acelaşi context ni s-a subliniat că orice cartuş folosit în timpul misiunilor de pază era justificat pe baza unor anchete. Efectivele de militari care-şi desfăşurau serviciul în posturile de pază erau mari, aşa încât era imposibil ca asemenea fapte să fie trecute sub tăcere, având în vedere şi infiltrarea contrainformatorilor militari, subordonaţi direct Securităţii. De la purtătorul de cuvânt al Marii Unităţi de Grăniceri, dl. lt. col. Ilie Mariş, am aflat că Parchetul Militar Timişoara deţine dosarele legate de realitatea de atunci a graniţei. Probabil că printre filele dosarelor nu vom găsi numai adevăruri contrafăcute. Oricum, dl. col. Petre Izdrescu, prim-procuror al Parchetului Militar Timişoara, ne-a asigurat că va cere aprobare Bucureştiului pentru accesul în Arhivă, cu scopul studierii acestor dosare. Din păcate, însă, cum ne-am obişnuit demult, promisiunile s-au arătat a fi deşarte.

Prezentăm, iată, soarta civililor (majoritatea „frontierişti"), aşa cum rezultă din datele de care dispunem până în prezent:

23 septembrie 1983, ora 3,40, Postul grăniceresc Livezile: Ioan Ciucur din Brad (jud. Arad) este rănit la umărul stâng. Din pricina pierderilor masive de sânge, acesta moare;

1 noiembrie 1984, ora 3,30, Postul Leşcoviţa: Rodica Dumitrescu din Livezile (jud. Bistriţa Năsăud) este împuşcată. Pe timpul transportului la spital, aceasta moare;

Pavel Barz din Craiva (jud. Arad) a fost împuşcat *mortal* în data de *3 august 1986, ora 1,15*, în *raionul Postului Partoş*;

Un civil *neidentificat*, rănit în abdomen, în drum spre spital moare. Este vorba de *postul Partoş, 13 septembrie 1986, ora 13,30*;

Ion Drăgulin din Catina (jud. Buzău), rănit la braţ, la *4 octombrie 1986, ora 3,30, raionul Postului Jimbolia Vest*;

Sabin Leşan din Feldru (jud. Bistriţa Năsăud), *împuşcat mortal* la data de *24 octombrie 1986, ora 21,45*, la *Postul Comloşu Mic*;

Gheorghe Leonte a fost *împuşcat mortal,* la *Beba Veche*, la *29 mai 1987, ora 19,30.* Cazul a fost mediatizat de către posturile de radio şi televiziune din Occident. Grănicerul-soldat a fost judecat şi condamnat pentru că pe timpul incidentului a trecut pe teritoriul statului vecin.

Vlad Petru, din Telciu (jud. Bistriţa Năsăud) a fost *împuşcat mortal*, la *18 august 1987, ora 2,30*, în *raionul Postului Comorişte*;

Florian Cicot din Jimbolia a fost *împuşcat mortal*, la *27 decembrie 1987, ora 2,30*, în *Postul Jimbolia Vest*;

Ion Carp din Iaslovăţ (jud. Suceava) este *ucis cu foc de armă*, la *7 august 1988, ora 1,30*, la *Jamu Mare*;

Costică Carcalet din Buda (jud. Vaslui), *împuşcat mortal* la dat de *11 septembrie 1988, ora 3,30*, în *Postul Jamu Mare*;

Oláh Ioan Zóltán, *împuşcat în abdomen*. Cu toate îngrijirile necesare, acesta a decedat. S-a întâmplat în *Postul Peregu Mic*, la *25 octombrie 1988, ora 23,30*;

Mircea Bozgan din Arad, este *ucis* în timp ce încerca să treacă din Ungaria în România, în *zona Cruceni*, la *30 ianuarie 1989, ora 2*;

Cârstea Letschici din Lupac (jud. Caraş Severin) – *împuşcat mortal*, în *Postul Jamu Mare*, la data de *27 iunie 1989, ora 2,10*.

Şi lista continuă. Aflăm din aceeaşi sursă grănicerească despre 8 militari judecaţi şi condamnaţi pentru folosirea abuzivă a armamentului. Dosarele sunt aşezate cuminţi pe raft şi cine ştie când vor putea fi cercetate. De ce această amânare? E adevărat că, într-un sistem totalitar, în care justiţia şi organele represive călcau în cadenţă înregimentate, ordinul de a trage cu arma împotriva persoanelor ce încercau să treacă ilegal frontiera din România înspre o ţară vecină, a existat. Şi acest ordin „a fost respectat". Dar cum rămâne cu justiţia divină, pe care o invocă în conferinţele de presă mulţi dintre juriştii noştri cu responsabilităţi în stat? Nu ştim dacă, într-adevăr, militarii au fost atacaţi (aşa cum susţin unele surse), ştim însă că numărul civililor răniţi ori împuşcaţi mortal pe graniţă este mare. Rămânem cu gândul, din nou şi din nou, la cei care riscând totul, au crezut cu tărie că „eternitatea se cucereşte cu oameni liberi".

Florin Mătrescu (Essen)

REGIMUL COMUNIST ŞI EXODUL ROMÂNILOR

În decursul istoriei românii s-au dovedit unul din popoarele Europei cel mai puţin dispuse să-şi părăsească perimetrul geografic şi să ia drumul pribegiei. Până la instalarea şi consolidarea regimului comunist în România, singurul exod masiv cunoscut în ultimele secole, cu caracter de emigraţie, a fost cel al ardelenilor, oprimaţi politic, religios şi social de Imperiul austro-ungar. Românii nu s-au simţit deci bine în ipostaza de venetici, fiind dispuşi să plătească pentru această dârzenie un tribut chiar foarte mare, până la compromis.

Al doilea război mondial, cu încleştările, tragediile, evoluţiile şi consecinţele sale uneori imprevizibile, a determinat schimbări radicale în mintea şi comportamentul naţiunilor nefericit plasate în centrul şi estul Europei (inclusiv în rândul nostru, al românilor), generând valuri de exod, îmbrăcând felurite caractere şi recunoscând condiţionări la fel de deosebite. Încercând o sistematizare – ce nu-şi doreşte şi nici nu poate fi originală – se pot sintetiza următoarele grupe în cadrul acestuia:

1) Primul val l-au constituit cei cca 600 exilaţi politici legionari care s-au refugiat în Germania după rebeliunea din 1941, mulţi dintre ei părăsind ţara deghizaţi în uniforme germane. Ulterior, ei au fost internaţi în lagărele de la Dachau şi Buchenwald, de unde au fost eliberaţi la 23 august 1944.

2) La aceştia s-a adăugat un număr de mai multe mii de români (al doilea val) imediat după 1944, când mulţi diplomaţi, oameni de cultură, oameni politici, tineri ce studiau în străinătate etc., nu au mai revenit în ţară.

Potrivit unei declaraţii a regelui Mihai I al României, după 23 august 1944 se aflau înstrăinaţi cca 12.000 de români. (Aceste date statistice de datorez dlui dr. ing. Valerian Dobrescu, fost ofiţer în Armata Română.)

3) Până la abdicarea forţată a regelui şi proclamarea regimului comunist (30 decembrie 1947), perioadă în care părăsirea ţării era încă posibilă, s-au mai autoexilat alte mii de români. Numărul acestora, ca şi al valurilor ce i-au urmat, nu mai poate fi corect estimat, lipsind datele statistice. Lumină în acest capitol nu se va putea face numai odată cu prăbuşirea totală a regimului comunist din România şi deschiderea arhivelor ţării.

Cei încadraţi în cele trei valuri definite anterior (denumite uneori şi ale veteranilor exilului) îşi justifică cu siguranţă încadrarea în categoria de exilaţi şi totodată de azilanţi politici. Excepţiile sau agenţii au constituit o minoritate în rândul lor.

4) Sub dictaturile lui Gheorghiu-Dej şi Nicolae Ceauşescu, părăsirea ţării în general, indiferent de auspicii, a devenit o situaţie de excepţie. Totuşi, al patrulea val al exodului a căpătat consistenţă dimensională, la formarea sa contribuind următoarele categorii de români:

a) un număr relativ restrâns (probabil sub 10.000) de oameni care, riscându-şi viaţa, au reuşit trecerea ilegală a frontierei cu sârbii, ungurii, bulgarii şi mult mai rar pe alte căi (via Bratislava, cu mici ambarcaţii pe Marea Neagră, ascunşi în containere portuare, în vagoane de cale ferată sau în TIR-uri etc.);

b) alte câteva mii, unii foşti deţinuţi politici, au fost „scoşi" sau cumpăraţi de rude inimoase sau la insistenţele unor cercuri politice sau umanitare; mecanismul a funcţionat mai ales după moartea lui Stalin, în 1953;

c) pentru un grup mai mare, greu de estimat, părăsirea ţării a devenit posibilă prin căsătoria cu un cetăţean străin; idealul a fost mereu un german sau un evreu, date fiind relaţiile speciale ale regimului comunist cu cele două ţări;

e) la fel de imposibil de estimat este şi cifra celor care au emigrat oficila, de obicei în S.U.A., Canada, Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud şi mult mai puţin în alte ţări ale lumii;

f) până la 200 la număr se adaugă preoţii ce au părăsit ţara între 1947-1989;

g) un mănunchi de autentici disidenţi (cel mai cunoscut şi respectat fiind de departe Paul Goma) şi un număr necunoscut de „persoane incomode" au primit viza plecării uşor sau după îndelungate şicane, ori contra unei recompense materiale oferite Securităţii (cedare de proprietăţi sau de alte bunuri, mită în bani etc);

h) o grupare etnică cu statut special au constituit-o ţiganii ce au părăsit ţara pe căi ilicite. Cifra reală există desigur în evidenţa arhivei Securităţii;

i) Categoria cea mai numeroasă, de departe, o constituie evreii (după mărturiile lui Pacepa 300.000 au fost răscumpăraţi în valută forte) şi germanii (numărul celor ce au părăsit ţara ridicându-se la câteva sute de mii);

5) Al cincilea val l-a făcut posibil revoluţia din decembrie 1989 şi perioada până la sălbatica „mineriadă" din iunie 1990. Se estimează numărul celor plecaţi cu paşaport normal (pentru această perioadă) la 500.000. Cunoscând rigorile crescute ale legilor de azil politic în principalele „ţări-ţintă" ale pribegilor (R.F.G., Franţa, Canada, S.U.A., Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud, Elveţia, Suedia, Austria) şi cotele restrânse de emigrare ale ţărilor neeuropene, estimăm cifra celor ce au reuşit să se stabilească definitiv după 1989 la nu mai mult de 50.000. Insuccesul escapadei spre libertate a descurajat numărul tinerilor de la an la an. Ultimele tentative vizează pătrunderea ilegală în ţările vestice, urmată de o existenţă uneori în afara legii. Cu un mare coeficient de relativitate, estimările noastre privind cifra globală actuală a românilor ce-au luat calea pribegiei în cadrul celor 5 valuri anterior descrise ating probabil o jumătate de milion. Cifra de cinci milioane ce se vântură prin literatura românească din afara ţării mi se pare exagerată.

Toţi aceşti compatrioţi (am exceptat germanii şi evreii emigraţi în Germania, respectiv Israel) constituie diaspora românească, condensată cu predilecţie în Europa de Vest (Germania, Franţa, Austria, Elveţia, Benelux, şi mult mai puţin în ţările scandinave, peninsula Iberică, Italia, Grecia etc.), în S.U.A., Canada şi Australia. America de Sud, Noua Zeelandă şi Asia deţin cifre irelevante. Este absolut corect să afirmăm că regimul comunist – instalat cu brutalitate în România şi nedorit de marea majoritate a poporului – constituire cauza principală a pribegiei românilor din ultimii 50 de ani. Fiecare înstrăinat a reprezentat o notă de protest şi respingerea unui regim năimit, terorist, ateu, incompetent şi antiuman.

În cadrul diasporei s-a separat, în cursul timpului, exilul. Estimat la cifra de minimum 5.000, dar nu mai mare de 10.000, această mică fracţiune formată în general din persoane ce şi-au câştigat şi statutul de azil politic sau de drept de şedere definitivă, poate fi caracterizat succint prin: atitudinea făţiş potrivnică faţă de regimul comunist din România, respingerea statutară a colaboraţionismului sub orice formă; străduinţa de informare a vestului şi a lumii libere, sub diferite forme, asupra realităţilor din ţară; promovarea unei culturi româneşti tradiţionale şi autentice prin fondarea unor asociaţii culturale, comunităţi religioase, fundaţii, editarea de reviste şi ziare libere etc. şi sprijinirea, când a fost necesar şi posibil, a rezistenţei anticomuniste din ţară.

La exilul format din baza sănătoasă a unei părţi dintre veterani s-au adăugat pe parcurs grupuri mici, din celelalte valuri, infiltrarea în rândul acestuia a agenţilor fiind minimă.

Formele de organizare a exilului au trecut prin: Armata Română de Eliberare (cca 10.000 de oameni) de până la 8 mai 1945, Uniunea Asociaţiilor şi Organizaţiilor Româneşti din R.F.G. (cca 13 formaţiuni), Comitetul Naţional Român (înfiinţat în 1948 de generalul Rădescu, dizolvat în 1975 şi reapărut ulterior sub numele de Consiliu Naţional Român – C.N.R. – în 1978, sub conducerea lui Nicolae Penescu, cu filiale în toate continentele), Asociaţia Mondială a Românilor Liberi (ce a demarat cu elemente de platformă anticomunistă, pentru a trece la un anume grad de repliere odată cu apariţia ei în ţară) şi Congresul Mondial Românesc (federaţie democratică, anticomunistă, necolaboraţionistă şi

nemasonică, creată în 1987 şi recunoscută internaţional, care întruneşte actualmente 68 de formaţiuni politice, religioase şi culturale din Europa, America de Nord şi Australia, ca şi cca 200 de persoane independente). De menţionat că românii au adus o contribuţie decisivă la crearea, în 1984, a Comitetului Naţiunilor Captive – Germania/Europa, după modelul celui creat în S.U.A.

Ce-au făcut ceilalţi: diaspora, emigranţii, românii din afara graniţelor ţării? În mare, au abandonat lupta cu regimul din ţară şi comunismul internaţional, ţinându-se deoparte de tot ceea ce le-ar fi putut strica firma de „persoane neutrale". Motivele acestui angajament şi indiferenţa condamnabilă faţă de tragedia ţării au fost numeroase. Enumerăm câteva din ele, fără pretenţia de ierarhizare corectă: a) activităţi ca agenţi de Securitate sau de influenţă ai regimului de la Bucureşti; b) frica că ar putea avea de suferit ca urmare a punerii în acţiune a „mâinii lungi" a Securităţii; c) conjuncturi deosebite, familiale sau pendinte de ţara de emigraţie, ce i-au solicitat maximal în lupta pentru câştigarea existenţei şi a unei oarecare asimilări locale; d) frica de a nu încălca legile multor ţări occidentale ce pretind exilatului neangajamentul politic (ex. Elveţia); e) colaboraţionism mizerabil cu regimul din ţară (mergând până la petreceri ruşinoase în sediul ambasadelor comuniste din lume, având drept scop: recuperarea de bunuri materiale din ţară, o închipuită protecţie pentru cei rămaşi acasă, trimiterea copiilor la studii în România, înmulţirea banilor prin excursii „productive" în România (portbagaje pline cu obiecte) sau investiţii în România etc. Această ultimă formă de colaborare a luat proporţii îngrijorătoare după revoluţia din decembrie 1989; f) în sfârşit, un cameleonism local, în dorinţa de asimilare cu localnicii şi de a putea duce o viaţă mai liniştită şi mai îmbelşugată.

Pentru exilul în numele căruia mi-aţi dat posibilitatea să vorbesc – şi care va lupta alături de dumneavoastră până la democratizarea ţării şi pedepsirea vinovaţilor – diaspora este o lume străină, care (cu excepţia agenţilor Securităţii) prin aşa-zisa neutralitate a făcut într-o formă sau alta jocul regimului comunist din ţară. Noi nu le acordăm nici scuze şi nici circumstanţe atenuante. De iertat îi poate ierta numai Dumnezeu şi cele 200 de milioane de victime ale comunismului internaţional, unii dintre aceştia trecând în lumea onoarei şi liniştii veşnice, aici, la Sighetu Marmaţiei.

Vă mulţumesc pentru atenţia acordată şi vă rog să rezervaţi un minut de reculegere pentru patrioţii români morţi în afara frontierelor ţării, de multe ori singuri, având la vedere o bucată de pământ românesc, conservat cu grijă în recipiente transparente, aduse de acasă; ultimul dintre ei a fost Johann Urwich, primul preşedinte al Comitetului naţiunilor captive Germania/Europa şi autorul celebrei cărţi „Fără paşaport în U.R.S.S.", decedat în decembrie 1994.

Dumnezeu să vă răsplătească străduinţa pentru realizarea până la capăt a acestui „Memorial".

Mircea Carp (München)

AVATARURILE EXILULUI ROMÂNESC

Este pentru mine o mare cinste de a vorbi în acest loc unde au fost torturaţi şi ucişi mulţi din cei mai buni fii ai neamului, în timpul terorii comuniste: oameni politici care au binemeritat de la ţară, intelectuali de seamă, militari de vază, studenţi entuziaşti, muncitori neademeniţi de marxism-leninism, ţărani cu dragoste de glie.

Soarta a vrut – şi tocmai de aceea mă simt umil în faţa sutelor de mii de compatrioţi care au trecut pe la Piteşti şi Aiud, Gherla şi Râmnicu Sărat, pe la ocnele din vestul ţării, pe la Canalul Morţii din răsărit – soarta a vrut să nu fi cunoscut temniţele comuniste decât pentru scurtă vreme, în toamna şi vara anului 1947, după ce am fost arestat la Oaşa, în urma unei trădări.

Eram în drum spre un grup de ofiţeri din munţi , cu care vroiam, cu arma în mână, să ne opunem, regimului celor „fără neam şi Dumnezeu"... aşa cum au făcut mai târziu cei din Munţii Vrancei şi Făgăraşului, cei din Munţii Severinului şi ai Dobrogei. Am cunoscut doar celulele Ministerului de Interne, etajul cinci de la Prefectura Poliţiei, Văcăreştii. La mijlocul lui decembrie 1947 am fost eliberat, dar mi s-a fixat domiciliu forţat. În după-amiaza zilei de 30 decembrie 1947 – înainte de a se anunţa abdicarea forţată a Regelui – o voce m-a avertizat la telefon „să mă dau la fund", căci voi fi arestat din nou. Nu ştiu nici astăzi cine a fost binefăcătorul meu de- atunci, dar îi port o recunoştinţă veşnică. Două săptămâni mai târziu – cu ajutorul nepreţuit al mamei mele şi al unei rude a tânărului luptător naţional-ţărănist Jurebie din Timişoara – am reuşit să fug pe la Curtici. S-a tras cu arma automată asupra mea şi a ghidului meu... Am fost prins de grănicerii unguri la St. Gothard şi apoi lăsat să trec în Austria... M-am strecurat prin zona sovietică a Austriei, cu ajutorul unui ţăran binevoitor., am fost arestat de englezi în zona britanică de ocupaţie, dar scos din închisoare de un paznic care fusese cu misiunea germană de instrucţie la Târgovişte şi m-a recunoscut... Am ajuns, în fine, în zona americană, la Salzburg.

Aşa a început exilul meu. Lupta – chiar şi de departe, alături de alţii, pentru ţara noastră subjugată.

Eram un exil care ar fi trebuit să aibă toate şansele de a reuşi în această luptă. Cu noi era Regele – forţat să abdice de către oamenii lui Stalin, dar acum liber. Cu noi era ultimul prim-ministru legal al ţării, generalul Nicolae Rădescu, îndepărtat din fruntea guvernului de Andrei Vîşinski. Cu noi erau mai mulţi oameni politici de seamă, profund ataşaţi democraţiei: Grigore Gafencu, Constantin Vişoianu, Mihai Fărcăşanu, Sabin Mănuilă. Cu noi erau mulţi tineri entuziaşti de diverse culori politice; cu noi erau militari încercaţi. Dar cu noi era şi acel sâmbure al discordiei, acele ambiţii pe care le cunoaşteţi şi dumneavoastră atât de bine, mai ales de la ceea ce trebuia să fie descătuşarea din decembrie 1989.

Cei de după 1944-1945 eram a doua generaţie a exilului. Prima erau legionarii, fugiţi în Germania după rebeliunea din ianuarie 1941. Unii ne-au primit cu braţele deschise – cei mai mulţi ne-au primit cu „ochi răi". Cu primii am colaborat. Ceilalţi nu au vrut să facă front comun cu noi. Regele a rămas poate prea mult timp pasiv, iar Comitetul Naţional înfiinţat de el s-a destrămat. Unii din noul exil –

veniţi în Occident animaţi de cele mai nobile sentimente – au părăsit lupta dezamăgiţi sau tentaţi de o viaţă economică mai bună. Dar cei mai mulţi nu ne-am dat bătuţi. Ne-am dat repede seama că o „unire" a exilului nu era posibilă. Regele era criticat pentru Actul de la 23 august 1944. Legionarii, pentru colaborarea cu naziştii. Oamenii politici – pentru că le lipsea acel spirit de conducere. Unele critici – valabile. Altele, izvorâte din ambiţii personale sau din necunoştinţă de cauză.

Conştienţi de faptul că o „unire" a forţelor exilului *nu era* posibilă, unii dintre noi am hotărât că ceea ce s-ar putea totuşi realiza ar fi o „unitate" de acţiune. Am strâns rândurile în jurul bisericilor, sub faldurile drapelului tricolor. Am scos ziare – şi nu numai în limba română – pentru a dezvălui nelegiuirile din ţară. S-au scris cărţi în cele mai diferite limbi, în acelaşi scop. Am organizat primul – şi din păcate, până astăzi, singurul – proces împotriva comunismului. Meritul îi revine distinsului şi regretatului diplomat Romulus Bianu. La Paris. Un succes modest dar, oricum, de răsunet. Stânga franceză, pe atunci foarte puternică, a trecut la contraatac şi l-a forţat pe scriitorul Vintilă Horia să renunţe la acceptarea oficială a Premiului Goncourt pentru cartea sa „Dumnezeu s-a născut în exil". Un sprijin mare l-am avut din partea Bisericii Ortodoxe din America, condusă de neobositul Episcop Valerian, şi a Bisericii Unite din America. În multe ţări eforturile noastre au fost consemnate în presa naţională.

Pe măsură ce lupta noastră câştiga teren, la contraatac a trecut şi regimul din ţară. S-au deschis încet porţile spre Apus. Au început să iasă românii din ţară şi ne-am bucurat. Dar puţini au fost aceia care s-au alăturat luptei noastre. Din păcate. Majoritatea, chinuiţi de mizeria şi teroarea din ţară, nu doreau decât să înceapă o viaţă nouă în Occident. Ceea ce am înţeles. Dar ce nu am înţeles era de ce nu doreau, majoritatea, să sprijine cât de cât lupta noastră. Nu veneau la manifestaţii contra demolărilor, căci – spuneau ei – „am familie acasă". Sau: „nu pot, căci mă duc s-o văd în ţară pe mama, care-i bătrână". Deşi mulţi reuşiseră să-şi facă o situaţie financiară bună, veneau tot mai rar la biserică şi nu erau dispuşi să contribuie financiar la eforturile noastre. „Am atâtea obligaţii" – era răspunsul cu care se eschivau.

Dar frontierele ţării au început să se deschidă şi dinspre Vest spre Est. Oameni cu un vechi trecut de exil s-au lăsat ademeniţi de promisiunile deşarte ale regimului comunist şi s-au dus să vadă „ce-i pe acasă". Şi s-au lăsat repede convinşi că „totul e bine". Cu stupoare am citit, prin anii '60, într-un ziar al propagandei comuniste că preşedintele Ceauşescu l-a primit pe nimeni altul decât pe fostul secretar particular al generalului Nicolae Rădescu, acum preşedintele unei asociaţii de prietenie româno-americană. Altă dată am citit cum fostul conducător al corului legionar, fiu de preot din Iaşi, a exclamat într-un interviu acordat aceluiaşi ziar: „Am văzut acum că se poate face o ţară ca soarele sfânt de pe cer!"

După decembrie 1989, însă, ademenirea a fost şi mai extinsă, şi mai clară. Unii intelectuali, din dorinţa de a-şi vedea numele apărute în ţară, s-au grăbit să publice sau să dea interviuri în cele mai dubioase ziare şi reviste, ataşate regimului actual. Enoriaşi cu vechi trecut de exil sau de închisoare în ţară au forţat alăturarea bisericilor lor la patriarhia lui Teoctist, fără să ţină seama de trecutul

acestuia. Alţii am rămas pe poziţiile din trecut: cei care ne considerăm a face parte din „exilul", NU din „diaspora" românească. Noi vrem să mergem mai departe pe drumul trasat de cei care au făcut cinste exilului românesc timp de jumătate de veac: Regele Mihai, Vintilă Horia, Mircea Eliade, George Palade, Eugène Ionesco, Emil Cioran, Sergiu Celibidache, Grigore Gafencu, Constantin Vişoianu, generalul Nicolae Rădescu, criticul de artă Ionel Jianu şi atâţia alţii – artişti plastici, doctori, ingineri, cărturari, muncitori, care au făcut şi continuă să facă cinste neamului din care se trag.

„Last but not least", să nu uităm departamentele româneşti ale Vocii Americii, B.B.C.-ului şi mai ales al postului de radio Europa Liberă, care, cu ajutorul general al poporului american, a ţinut trează conştiinţa naţională timp de 40 de ani şi mai bine. „Fără voi – mi-a spus nu de mult o doamnă – am fi trăit cu toţii în bezna comunistă." De la microfonul Europei Libere au vorbit mulţi, foarte mulţi români, „de la vlădică la opincă". Dar mai ales, zi de zi, acei crainici şi comentatori care cu vremea au devenit prietenii dumneavoastră. Ştiu că voi fi nedrept, dar nu pot pomeni decât pe unii. Pe Noel Bernard. Pe Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Pe Neculai Constantin Munteanu şi Emil Hurezeanu. Pe Ioana Crişan, Ioana Bernard şi Ion Ioanid. Pe Mircea Vasiliu şi Tomi Bărbulescu. Pe Raluca Negreanu şi D. Alexandru. Pe Raluca Petrulian şi Nestor Rateş (care în prezent conduce emisiunile de la Praga). În fine, pe al dumneavoastră, Mircea Carp.

Lupta noastră, a exilului adevărat, continuă, căci mai e mult de făcut pe drumul spre democraţie şi libertate.

În ce mă priveşte, vă pot asigura că – aşa cum spunea odată generalul american Douglas McArthur – „ostaşii bătrâni nu mor. Ei dispar încetul cu încetul". Eu am de gând să dispar foarte încet.

Să auzim numai de bine!

Mihai Caitar (Münster)

REZISTENŢA ŞI LUPTA OAMENILOR BISERICII DIN EXILUL ROMÂNESC ÎN EUROPA DE VEST ÎMPOTRIVA REGIMULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

Rezistenţa şi lupta anticomunistă a clericilor şi mirenilor din jurul organizaţiilor bisericeşti din exil s-au desfăşurat în ansamblul activităţii cultural-politice a exilului românesc. Ele au îmbrăcat forma specifică de combatere a materialismului ateu din ţara noastră, de cultivare şi promovare a valorilor naţionale în exil (valori structural creştine), de demascare în faţa opiniei publice occidentale a persecuţiei împotriva Bisericilor din România, de demascare a ostracizării exerciţiului credinţei religioase individuale, a brutalelor încălcări faţă de libertatea conştiinţei, faţă de drepturile cetăţeneşti democratice.

Nu voi putea prezenta în această scurtă comunicare decât câteva din personalităţile ecleziastice şi organizaţiile religios-culturale, dar cele pe care le voi prezenta aici şi acum sunt reprezentative şi pilduitoare pentru tot ceea ce exilul românesc de pe toate meridianele lumii a opus din punct de vedere religios şi bisericesc guvernului comunist dictatorial de la Bucureşti:

Misiunea Catolică Română din Austria şi Comitetul Român din Salzburg, cu preoţii Florian Müller, Vasile Zăpârţan şi, mai târziu, Ulpiu Bârlea.

Misiunea Catolică Română din Paris, cu Monseniorul Gheorghe Surdu, preotul Vasile Zăpârţan, Monseniorul George Cosma şi preotul Petru Gherman.

Misiunea Unită Română din Germania, cu sediul la München şi Köln, cu preoţii Florian Müller, Ioan Tăutu, Vasile Zăpârţan, Augustin Maura, modesta mea persoană şi Monseniorul Octavian Bârlea.

Misiunea Catolică Română din Germania, cu preoţii Florian Müller, Petru Cadaru, Ernst Haik şi modesta mea persoană.

Biserica Ortodoxă Română din Germania, cu preoţii Vasiloschi, Dumitru Popa şi Viorel Mehedinţu.

Episcopia Ortodoxă Română cu sediul la Paris, cu preoţii Vasile Boldeanu, Mircea Dimitriu şi alţii.

Parohia Greco-Catolică Română din Roma, cu Episcopul Vasile Cristea, Arhiepiscopul Traian Crişan, preoţii Aloisie Tăutu şi Petru Cadaru.

Misiunea Catolică Română din Madrid, cu preotul cu preotul Orduna.

Editura şi revista „Catacombe" din Paris, al căror suflet este dl. Sergiu Grosu din partea Mişcării Ortodoxe „Oastea Domnului".

Şi, în sfârşit, pastorul evanghelic Richard Wurmbrand, legendara figură a rezistenţei şi luptei anticomuniste atât în ţară, cât şi în exil.

Mă opresc aici, cerând iertare acelor numeroşi preoţi şi numeroase organizaţii bisericeşti din Europa Occidentală care nu pot fi amintite din lipsă de spaţiu şi timp. Vreau însă, să accentuez aici, şi în contextul tensiunilor

îngrijorătoare dintre Bisericile Ortodoxă, Unită şi Catolică în ţara noastră, că în exil a existat întotdeauna şi există, cu mici şi insignifiante excepţii, o colaborare deschisă între ortodocşi, catolici şi uniţi, o armonioasă atmosferă de întrajutorare fraternă între preoţi, fără prejudecăţi confesionale. Credincioşii ortodocşi, care şi în exil alcătuiesc majoritatea, apelează fără rezerve la asistenţa religioasă şi socială a organizaţiilor catolice, acestea fiind, totuşi, mai stabil structurate şi mai bine dotate cu fonduri materiale, iar preoţii catolici şi uniţi îşi îndeplinesc misiunea sacerdotală, socială şi culturală, fără să exercite cea mai slabă urmă de prozelitism. Ceea ce îi uneşte şi îi însufleţeşte pe toţi, dincolo de diferenţe confesionale, dincolo de apartenenţe la diverse organizaţii bisericeşti, sunt credinţa în Dumnezeu, exilul în raport cu Patria şi Biserica-Mamă şi un anticomunism fără compromisuri. Experienţa noastră, a clericilor şi mirenilor din exil, ar putea constitui un subiect de meditaţie pentru corifeii tensiunilor interconfesionale din România, în contextul neocomunismului sau criptocomunismului, indiferent ce nume i s-ar da.

La numai câteva săptămâni după sfârşitul celui de-al doilea război mondial, când la Bucureşti era deja de patru luni instalat la putere primul guvern comunist al lui Petru Groza, au fost întemeiate primele două misiuni catolice române din Europa Occidentală pentru asistenţa celor care se refugiau în Vest, din faţa urgiei comuniste: Misiunea Catolică Română de la Paris sun conducerea preotului greco-catolic Gheorghe Surdu şi Misiunea Catolică Română din Austria sub conducerea preotului romano- şi greco-catolic Florian Müller. Parohia Unită din Roma, deja de mai mulţi ani în funcţiune, şi-a orientat imediat şi ea activitatea după cerinţele de grea cumpănă ale timpului, acţionând întocmai precum misiunile de la Paris şi Salzburg.

După încheierea celei mai mari conflagraţii a secolului nostru, Europa Occidentală devenise corabia de savare a miilor de refugiaţi din ţările sud-est europene cotropite de ciuma comunistă şi, totodată, punctul de plecare al lor către ţărmuri mai senine: Statele Unite, Canada, America Latină şi America de Sud. În acest context, când la mulţimea deja existentă a refugiaţilor din faţa înaintării Armatei Roşii se adăugau noi valuri de exilaţi, fugiţi de primejdia gulagurilor comuniste, clericii şi mirenii români de la organizaţiile bisericeşti sus-pomenite şi-au îndeplinit cu abnegaţie şi cinste misiunea.

Am să dau ca exemplu Misiunea Catolică Română din Austria cu sediul la Salzburg, adevărat avanpost şi avangardă în faţa infernului comunist, dar şi poartă de intrare în Occident. În iunie 1945, o mână de români ortodocşi şi catolici, ca: Grigore Filitti, Marcel Ghinea, dr. Ion Crişan, Traian Puiu, Spiridon Neaţă, dr. Nicolae Marinescu, Mircea Dimitriu, Traian Borobaru, Sandu Marin, ing. Tuliu Başiu, Traian Golea, Vasile Simian, învăţătorul Nicolae Leonte, Vasile Creţu, dr. Radu Niţescu şi alţii, au întemeiat la Salzburg Comitetul Român de ajutorare a refugiaţilor din România. Ei au cumpărat o baracă, au arendat şi defrişat, în Elisabethstr 38, în apropierea gării Salzburg, un teren viran, pe care se aflau nişte buncăre. Acolo au instalat baraca, în care au amenajat un cămin, iar în buncăre au amenajat o bucătărie şi o cantină, toate pentru refugiaţi. În baracă erau găzduiţi temporar 30-40 de refugiaţi, anual peste 200 de refugiaţi, iar la cantină, unde domnea Vasile Florescu, zis moş Florescu Bucătarul, erau

servite zilnic, la amiază şi seara, mese calde pentru aproximativ 300 de refugiaţi.

Considerând cu înţelegere şi compasiune situaţia grea a refugiaţilor şi exilaţilor aflaţi în lumea liberă, dar şi în semn de solidaritate cu toţi cei care nu acceptau instaurarea comunismului în patria lor de origine şi de aceea erau nevoiţi să ia calea pribegiei, Vaticanul a luat iniţiativa numirii unor preoţi greco-catolici şi romano-catolici pentru asistenţa religioasă, spirituală, socială şi naţională a refugiaţilor şi exilaţilor. Însăşi Biserica Romano-Catolică era confruntată cu grave probleme în perioada de după război, iar pentru români, preoţi ortodocşi erau de negăsit; după ştiinţa mea se afla un singur preot ortodox român, preotul Vasile Boldeanu, la Paris. Preoţii numiţi de Vatican pentru pastoraţia românilor din exil primeau dispoziţii stricte să evite orice formă de prozelitism, iar ei se conformau întocmai. Prin întemeierea misiunilor catolice române în Europa de Vest, rezistenţa şi lupta anticomunistă în sânul exilului românesc s-au fortificat şi au căpătat o amploare şi o intensitate care au stârnit îngrijorare şi reacţii violente din partea regimului comunist de la Bucureşti, precum vom vedea mai jos.

Numirea şi venirea preotului Florian Müller la Salzburg, el însuşi refugiat politic, a însemnat un nou avânt şi o organizare mai solidă şi mai eficientă a activităţii în sprijinul refugiaţilor. Deşi romano-catolic şi, de origine, german din România, preotul Florian Müller săvârşea Sfânta Liturghie şi Sfintele Taine în ritul ortodox, punându-şi energia şi capacitatea spre zidirea sufletească a tuturor, potrivit cu specificul şi mentalitatea fiecăruia. Dacă începutul căminului românesc şi al cantinei fusese făcut cu sacrificii inimaginabile, dar şi cu o dăruire de sine pilduitoare din partea Comitetului Român şi a refugiaţilor, buna funcţionare şi dăinuirea lor au fost opera colaborării armonioase dintre românii ortodocşi şi Misiunea Catolică Română sub conducerea, mai întâi, a părintelui Florian Müller, mai apoi a părintelui greco-catolic Vasile Zăpârţan. Prin contactele sale personale cu autorităţile americane şi austriece, cu Caritas-ul american şi apoi cu cel austriac, preotul misiunii a obţinut mari ajutoare în bani, obiecte şi alimente pentru refugiaţi. Refugiaţii români, din ce în ce mai numeroşi în urma suprimării partidelor democratice, în urma suprimării Bisericii Unite şi a ostracizării din ce în ce mai dure a Bisericii ortodoxe, aveau nevoie nu numai de mâncare, de îmbrăcăminte şi de un loc de dormit, ci şi de statut legal, acte, identitate, un loc de muncă sau de orientare către limanuri mai sigure. Comitetul Român şi Misiunea Catolică Română se bucurau de un mare credit şi prestigiu în faţa autorităţilor. Preotul Florian Müller, însoţit, din partea Comitetului, când de ing. Iordan Caraivan, când de Spiridon Neaţă, cutreiera Austria, vizita lagărele de refugiaţi luându-i pe români sub ocrotire, garantând pentru ei şi găzduindu-i apoi în căminul de la Salzburg. Aria de acţiune s-a lărgit, astfel încât a fost necesară crearea de filiale ale misiunii la Linz, la Innsbruck şi la Graz. Au fost înfiinţate o grupă de dansuri populare româneşti şi un cor bisericesc, sub conducerea învăţătorului Nicolae Leonte. Au fost organizate serbări naţionale în fiecare an de 10 Mai, de 1 Decembrie, de 24 ianuarie, iar de Crăciun avea loc, mai ales pentru copii, Sărbătoarea Pomului de Crăciun şi un concert de colinde. Până în număr de 130 erau copiii care primeau cadouri de Crăciun, iar participanţii la sărbătorile

naţionale ajungeau până în număr de 600, prilej cu care era menţinută conştiinţa naţională şi flacăra luptei anticomuniste. Preotul Florian Müller celebra Sfânta Liturghie pentru refugiaţi, la Salzburg, în fiecare duminică, iar în celelalte centre, Graz, Innsbruck, sau Linz, o dată sau de două ori pe lună. La slujbe, participau între 100 şi 150 de persoane. Misiunea Catolică Română din Austria acorda şi burse de studiu pentru circa 120 studenţi. În 1950, cu prilejul Anului Sfânt al Mântuirii, Misiunea Catolică Română din Austria a organizat un Pelerinaj Român la Roma. Grupul de pelerini români număra 52 de tineri şi tinere, fără deosebire de apartenenţă confesională.

Buna desfăşurare şi succesul crescând al misiunilor catolice române din Europa de Vest au determinat Vaticanul să numească, în 1951, un coordonator al acestor misiuni în persoana Monseniorului Kirk, fostul secretar al Nunţiaturii Papale de la Bucureşti, care fusese expulzat din România odată cu ultimul Nunţiu Apostolic la Bucureşti, Patrick O'Hara, după instaurarea regimului comunist. Astfel, spre binele exilaţilor români, activitatea misiunilor căpăta coeziune, noi impulsuri spirituale şi materiale, dar mai ales prestigiu în faţa guvernelor ţărilor occidentale. Monseniorul Kirk era asimilat unui ambasador al românilor pribegi. În această calitate, el s-a prezentat şi a fost primit de cancelariile şi de cabinetele Consiliilor de Miniştri de la Bonn, Viena, Roma, Paris, Stockholm, Madrid sau Lisabona. Având din partea refugiaţilor informaţii concrete şi precise, prin mijlocirea misiunilor catolice române, el arăta guvernelor ţărilor occidentale crimele şi nelegiuirile regimului comunist din România, săvârşite împotriva Bisericilor, împotriva structurilor democratice din ţara noastră, împotriva drepturilor omului. Activitatea bogată şi eficace a Monseniorului Kirk i-a alarmat pe puternicii de la bucureşti, care au declanşat o campanie subtilă şi bine regizată de denigrare şi discreditare. Astfel că, sub avalanşa de calomnii, acţiunea lui devenind, în parte, ineficace, el a fost nevoit să se retragă în 1956, iar Sfântul Scaun a dispus, din nou, subordonarea fiecărei Misiuni Catolice române episcopului local. Prin retragerea Monseniorului Kirk, am pierdut un mare şi susţinător al cauzei noastre naţionale şi un neobosit avocat al suferinţelor poporului român înrobit de tirania comunistă.

Extenuat din cauza muncii şi activităţii pastorale la Misiunea Catolică din Austria şi cu sănătatea foarte grav zdruncinată, preotul Florian Müller se retrăsese şi el în iulie 1953. În locul lui, fusese numit de Vatican preotul greco-catolic Vasile Zăpârţan de la Misiunea Catolică din Paris. Acesta a continuat cu acelaşi zel şi dăruire de sine, fără limite, activitatea misiunii.

Pentru ac onoratul auditoriu să poată realiza ce însemna, atât pentru preotul misiunii, cât şi pentru refugiaţii români, o vizită într-un lagăr, voi aduce ca exemplu lagărul de refugiaţi de la Wagna, la 12 kilometri apropiere de frontiera iugoslavă. Sfârşitul anului 1955. Lagărul de la Wagna nu era altceva decât o împrejmuire de sârmă ghimpată înaltă de trei metri, fixată pe un podiş, în aer liber, fără nici un acoperiş, unde erau ţinuţi ca nişte criminali câteva sute de refugiaţi, printre care şi 26 români, fugiţi din ţară prin Iugoslavia. Preotului Vasile Zăpârţan i-au trebuit cinci zile de intervenţii la autorităţi, pentru ca refugiaţii români din lagărul de la Wagna să fie eliberaţi, pentru a fi transportaţi în căminul de la Salzburg.

Cu timpul, situaţia refugiaţilor români din Austria devenea din ce în ce mai grea. Posibilităţi de lucru din ce în ce mai puţine. Perspectivele tot mai sumbre. În Germania vecină, aflată în plin avânt al reconstrucţiei se deschideau noi orizonturi pentru ei. Preotul Vasile Zăpârţan se mută în aprilie 1957 la München, unde, ca şi în Austria, continuă aceeaşi activitate, la conducerea Misiunii Unite din Germania. Comitetul Român din Salzburg îşi încetează şi el activitatea un an mai târziu, în 1958.

În Germania exista deja o Misiune Catolică Română. După un an petrecut în sanatorii pentru refacerea sănătăţii şi a forţelor de muncă, preotul Florian Müller o înfiinţase la 30 iunie 1954. Câmpul de activitate era vast şi bogat. Nu o singură misiune, ci două misiuni erau necesare, pentru a veni în întâmpinarea tuturor problemelor refugiaţilor şi exilaţilor. Cei doi preoţi, Vasile Zăpârţan şi Florian Müller, primul al Misiunea Unită Română, cel de-al doilea la Misiunea Catolică Română, erau prezenţi pretutindeni pentru a răspunde solicitărilor. Lor li s-a adăugat, mai întâi, preotul ortodox Vasiloschi, cu sediul în Berlinul Occidental şi câmp de activitate Nord-Vestul Germaniei, iar ceva mai târziu preotul ortodox Dumitru Popa, cu sediul la Freiburg. Din păcate, preoţii ortodocşi erau lipsiţi de mijloace financiare; ei înşişi, nefiind salarizaţi de vreo biserică, trebuiau să-şi câştige existenţa şi să-şi întreţină familia, exercitând o profesie. Totuşi au realizat mult pentru păstrarea identităţii naţionale a exilaţilor români.

Dintre toţi, preotul Vasile Zăpârţan era cel mai neobosit: îl aflai nu numai în Germania de Vest, dar călătorea până în Danemarca, Suedia şi Norvegia în căutarea refugiaţilor români, pentru a le acorda asistenţă socială şi spirituală. Fără îndoială că activitatea lui era un spin adânc în ochii regimului comunist de la Bucureşti şi al agenţilor acestuia infiltraţi în exil. La 7 august 1976, pe autostrada Nürnberg – München, la kilometrul 457,8, preotul Vasile Zăpârţan a încununat cu un ultim şi total sacrificiu de sine o viaţă de muncă pentru binele compatrioţilor pribegi, o viaţă de luptă împotriva regimului comunist ateu din România. Accident? Atentat? În aceeaşi maşină au murit, alături de el, juristul Dumitru Leontieş şi o româncă refugiată; fiica acesteia a scăpat cu viaţă, dar infirmă fizic şi psihic. Autorităţile germane nu au putut elucida cauzele accidentului. Oricum, preotul Vasile Zăpârţan mai fusese ţinta altor două tentative de asasinat.

La Misiunea Catolică Română din Germania intervenise o schimbare: preotul Florian Müller se îmbolnăvise din nou, după numai doi ani de activitate, şi în locul lui fusese numit, în martie 1956, preotul Ernest Haik.

Pe lângă activitatea pastorală, Misiunea Catolică Română din Germania a ţinut anual, între 1954 şi 1993, 40 de simpozioane.

Din cei aproximativ 98 de preoţi romano-catolici originari din România, răspândiţi în toată Europa de Vest, participau la aceste simpozioane, în medie, până la 40 de preoţi, alături de laici. Se tratau, de fiecare dată, probleme legate de situaţia Bisericilor din România sub jugul comunist ateu, se discutau strategii şi se îndeplineau măsuri în vederea ajutorării, în vederea îmbunătăţirii situaţiei religioase din ţara noastră. Lucrările simpozioanelor erau apoi trimise autorităţilor bisericeşti şi civile la toate nivelurile.

Enumăr, în rezumat, alte câteva realizări:

– S-au găsit căi eficace de străpungere a Cortinei de Fier şi s-au trimis în ţară zeci de mii de Biblii în limba română, sute de cărţi de cult, catehisme şi cărţi de spiritualitate.

– Seminariile catolice de preoţi din Iaşi şi din Alba Iulia (primul redeschis în 1956, cel de-al doilea în 1953) au fost dotate cu literatură teologică în limba latină şi în limbi străine.

– Au fost trimise preoţilor din România sute de veşminte bisericeşti şi numeroase potire.

– Au fost trimise 35 automobile unor parohii catolice cu biserici-filiale numeroase.

– S-a colectat şi s-a plătit Ministerului de Interne de la Bucureşti suma de 200.000 DM pentru eliberarea din închisori a 22 de preoţi catolici, dintre care unii au primit şi permisiunea de a părăsi România.

Voi încheia cu o mărturie personală, o experienţă trăită de mine în cei peste 18 ani de exil. Trec peste realizările pe tărâmul activităţii pastorale şi sociale. Trec peste organizarea de expoziţii itinerante, ilustratoare pentru efectele dezastruoase ale persecuţiilor religioase din România. Trec peste ciclurile de conferinţe şi predici ţinute în mediile germane, pentru a face cunoscute crimele regimului de la Bucureşti. Trec peste întemeierea Editurii şi Asociaţiei româno-germane „Remesianul", cu scop subversiv pe plan religios şi cultural împotriva regimului comunist din ţara noastră. Pentru mine, cele mai împlinitoare şi mai înălţătoare momente de exil au fost demonstraţiile anticomuniste la care am participat, oriunde ar fi fost ele organizate, dar mai ales la Bonn, în piaţa centrală a capitalei Germaniei şi în faţa Ambasadei guvernului comunist din ţara noastră. Alături de preoţi ortodocşi, ca Viorel Mehedinţu, Mihai Crăciunescu şi alţii, aflaţi în fruntea coloanei de demonstranţi, ca pentru a adeveri versul poetului revoluţionar: „Preoţi cu Crucea în frunte, căci oastea e creştină", când pe o rază de 2-3 kilometri răsunai strigătele pornite din zeci şi sute de piepturi: „Jos comunismul! Jos Ceauşescu!", îmi ziceam: „Pentru astfel de clipe merită să înduri amarul pribegiei, nu un an, nu 18, ci până la ultima suflare, câtă vreme există un regim comunist sau neocomunist la Bucureşti!"

Am considerat drept datorie sfântă să consemnez ceste câteva pagini de cronică bisericească şi naţională, pentru ca lupta anticomunistă şi jertfa clericilor şi minerilor din exil să nu fie date uitării, ci să constituie un îndemn pentru viitorime, spre a fi nimicite toate formele mascate de supravieţuire a regimului comunist, toate sechelele rămase în urma lui şi, în sfârşit, să fie edificată o societate românească demnă, dreaptă, liberă şi democrată.

Bibliografie:

Vasile Mailat – *Misiunea Catolică Română din Austria şi Comitetul Român din Salzburg*, Colecţia „Omul Nou", München, 1978.

*** – *Die Rumänische Katolische Mission in Deutschland* (Misiunea Catolică Română din Germania) – Dările de seamă anuale.

Inge Katharina Binder – *Exilul ca Experienţă Culturală, Asociaţii şi Instituţii Româneşti în Apus, 1945-1989*, Editura Remesianul, Műnster, 1993.

*** – Mărturii personale.

L.M.Arcade (Paris)

„CENACLUL DE LA NEUILLY": NECESITATE ŞI LOC DE ÎNTÂLNIRE CU SCRIITORII ROMÂNI DIN EXILUL INTERIOR

Iată cum au început şedinţele cenaclului de la Neuilly:

Într-o seară a lunii mai 1963 am invitat câţiva prieteni de care mă apropia, pe lângă ispita condeiului, cronica neîmpăcare a exilatului. Iată-i citaţi alfabetic: Nicu Caranica, Teodor Cazaban, Ioan Cuşa, N.A, Gheorghiu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Paul Miron şi Mihai Niculescu, sosit de la Londra. Mă gândisem la viitorii redactori ai unei reviste destinate specificului (ca să nu spun originalităţii) literaturii române, cum o cultivau cei de aproape două decenii în apus. De ce l-aş fi invitat pe Constantin Virgil Gheorghiu? Oare nu se împăca scriind aşa cum a scris? Dar îndeosebi fiindcă nu manifestase prin nimic, ani îndelungaţi, dorinţa lui de comunicare, rezervă caracteristică emigrantului şi străină exilatului. Invitaţii fuseseră solicitaţi să citească texte literare inedite. Nicu Caranica a citit începutul unui lung poem intitulat „Povestea Foamei", Mihai Niculescu proză de calitate şi subsemnatul primele pagini ale „Poveştii cu Ţigani". Dacă discuţiile în legătură cu revista n-au condus la nici o decizie, lecturile au fost deosebit de apreciate, îndeosebi de Virgil Ierunca, cal care a răspândit ştirea în aşa fel încât, la întâlnirea fixată o lună mai târziu, am fost peste 20. Celor veniţi din alte ţări li s-a adăugat Vintilă Horia, iar în septembrie Mircea Eliade, care avea să participe – citindu-şi nuvelele înainte de editare – la aproape toate şedinţele din iunie şi septembrie, până în 1984. În acelaşi timp Horia Stamatu a venit de aproape 100 de ori de la Freiburg la Paris, arareori fără să-şi citească un poem inedit.

Am uitat repede gândul iniţial al revistei, înţelegând că neaşteptatul succes al cenaclului n-ar fi fost dacă n-ar fi corespuns unei latente, totuşi prioritare necesităţi. Aceea de a stimula creaţia. Aceea a scriitorului de a comunica prin grai rostit cu un public concret şi aceea a multor ascultători de a auzi limba visului, cea în care visau, fiindcă în timpul zilei vorbeau aproape numai franceza. Ceea nu însemnă că vraja limbajului a dăinuit, precumpănitoare, multă vreme. Un an sau doi după începutul cenaclului , cei cu vocaţia critică au început să critice destul de neconcesiv. Această schimbare s-a petrecut, după câte-mi amintesc, atunci când cenaclul s-a îmbogăţit cu „fideli" proaspăt sosiţi din România, printre care (în ordinea sosirii) Sanda Stolojan şi Basarab Nicolescu. Puţin înainte începuseră să frecventeze şedinţele Alexandru Vona, Mioara Cremene şi artişti ai penelului, cum era Victor Cupşa, alături de „Ştiinţifici", printre care şi S. şi M. Mugur-Schächter şi Matei Cazacu. Din când în când ne bucura vizita unor oaspeţi deosebit de marcanţi: Ştefan Lupaşcu sau Alexandru Ciorănescu.

Deşi în primii cinci ani de activitate se citiseră şi imprimaseră, în cele şase reviste ale vremii[1], pe lângă două volume apărute în colecţia „Inorogului" (al doilea, „Pe strada Mântuleasa" semnat de Mircea Eliade), deşi se venea la cele opt, nouă şedinţe anuale, sacrificând alte întâlniri, şi se pleca cu dorinţa de a reveni, nici o epocă n-a fost mai

[1] Revista Scriitorilor Români, Fiinţa Românească, Destin, Limite, Prodromos şi Ethos.

fecundă -şi uneori mai entuziasmată - decât cea care a durat vreo şase, şapte ani, începând din 1967. Fiindcă au fost anii frecventelor întâlniri cu scriitori români din ţară, cu cei pe care-i ştiam sau intuiam în neîmpăcată luptă cu cenzura şi autocenzura. Dacă folosesc din nou acest adjectiv este fiindcă socotesc trăirea stării de „Neîmpăcat" definitorie, deopotrivă pentru exilatul dinăuntru şi din afară, din România şi din apus.

Cel dintâi ajuns la Paris, pentru o şedere de câteva luni, a fost Ştefan Bănulescu. Mi se anunţase printr-o ilustrată trimisă din Italia în decursul verii. Îmi era complet necunoscut. Dar vă imaginaţi cu câtă nerăbdarea fost aşteptat când, la şedinţa din septembrie, Mircea Eliade a elogiat volumul de nuvele „Iarna Bărbaţilor", spunând între altele: „Scrie nu cum scriu eu, scrie cum aş vrea să scriu eu." Citez această frază fiindcă, semnificativă pentru modestia marelui savant, ar merita să fie reţinută de Istoria Literaturii române. După Bănulescu au participat, la una sau mai multe şedinţe de la Neuilly, rând pe rând şi an de an, cel puţin 50 de scriitori, printre care citez, în ordinea cronologiei vizitelor, pe Ion Negoiţescu, Matei Călinescu, Ştefan Bănulescu, Ovidiu Cotruş, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Ion Caraion, Barbu Cioculescu, D. Ţepeneag, Paul Goma. Şi mă opresc provizoriu la Marin Preda care, venind anual la Paris, a asistat la şase sau şapte şedinţe. Spun „a asistat" fiindcă vorbea arareori şi n-a acceptat niciodată să-şi citească textele literare. Dar a citit cu vădită plăcere un text polemic, aparent referitor la calamităţile franchiste din Spania, referitor în felul cel mai transparent la cele ceauşiste din România. Devenisem prieteni. Nu-mi vorbea, totuşi, la modul confesiv decât în maşină. L-am auzit astfel exclamând pe un drum de ţară, după o lungă tăcere: „Sunt un om mulţumit fiindcă am 49 de ani şi am scris o carte bună"[1]. L-am întrebat ce gândeşte despre celelalte pe care le scrisese. A ridicat din umeri, apoi a schimbat vorba.

Am cunoscut o şedinţă memorabilă prin nivelul discuţiilor şi larga participare românească: alături de cei citaţi mai sus, Alexandru Paleologu, H. Y. Sthal, Petru Comarnescu, Cornel Regman şi Argintescu-Amza. Este adevărat că citea Eliade. Adaug că au fost puţine şedinţe până în 1972 fără prezenţa unui scriitor din România care asculta sau citea.

Timpul nu-mi îngăduie decât o scurtă evocare a devenirii cenaclului după tezele din iulie 1971, timp de peste două decenii, fiindcă şedinţele au continuat până astăzi, totuşi mai rare după 1989 (trei-patru pe an).

Celor în vizită la Paris le-au urmat cei decişi să rămână în Occident, printre care Nicolae şi Bianca Balotă, Alexandru Niculescu şi Florica Dimitrescu, Ioan Petru Culianu, Ilie Constantin, Marin Tarangul, iar prin anii '85-'86 Bujor Nedelcovici şi Matei Vişniec.

Semnalez şi asociaţia „Hyperion", care organizează din 1978, la aceeaşi adresă, dar într-o încăpere mai largă, conferinţe sau mese rotunde, uneori în limba franceză. Aceste manifestări, pe care le-au frecventat şi animat intelectuali francezi de notorietate, sunt programate la ora

[1] Se referea, firește, la „Moromeții", vol. I.

18, cu trei ore înainte de începutul lecturilor literare. Ultima conferinţă a avut loc pe 8 martie 1995, când am ascultat revelaţiile uni sinolog, înainte de a sărbători în spaţiul tradiţional al cenaclului apariţia cărţii lui Basarab Nicolescu, „Théorèmes Poétiques".

Nu bătrâneţea întâlnirilor literare ne-a impus în 1978 extrapolarea sau adausul numit „Hyperion", ci dorinţa de asculta ceea ce ne puteau spune „ştiinţificii" care, amatori de literatură, asistaseră ani de zile la lecturi exclusiv literare. În subsidiar, „Hyperion", ajutat de Aurelio Răuţă, a tentat cu succes difuzarea câtorva sute de titluri româneşti, imprimate de zeci de editori de-a lungul anilor, în Europa Occidentală, în cele două Americi şi până în Hawai, unde scriau, ne scriau şi editau neobosiţii Mira şi Ştefan Baciu.

Dacă, aşa cum se spune, milionul conaţionaliştilor noştri din Apus este dominat de certuri şi dezbinări, mărturisesc, încheind, că nu le-am întâlnit decât arareori în lumea scriitorilor români ai exilului parizian.

Nicoleta Franck (Geneva)

REGELE EXILAT – O ATITUDINE EXEMPLARĂ

În octombrie 1947, când am ajuns în Lumea Liberă, refugiaţii români nu erau încă numeroşi. Sosiseră câteva căpetenii politice, majoritatea era cea a foştilor diplomaţi. Îşi părăsiseră posturile, unii refuzând să execute ordinul lui Tătărescu de a se întoarce la Bucureşti, alţii alegând să nu reprezinte guvernul Groza, alţii, în fine, goniţi din Ministerul de Externe preluat de Ana Pauker care, la 17 noiembrie 1947, a „epurat" peste noapte 165 de diplomaţi şi funcţionari. Epuraţiile de atunci, injuste şi brutale, le păreau normale celor care, acum, nu acceptă punctul 8 al Proclamaţiei de la Timişoara.

Considerându-se şi ei refugiaţi, se mai aflau în Occident, în ţările lor respective, străinii – francezi, belgieni, englezi, olandezi etc. – goniţi de frica prăpastiei, mereu adâncită, între realitate şi propaganda făcută peste hotare. Şi românii, şi străinii, duceau dorul României. Şi erau convinşi că se vor întoarce curând în Ţară.

La începutul lunii ianuarie 1948, când a sosit mazilitul Rege Mihai în Occident, se mai credea în rapida schimbare a situaţiei. Regele avea să dea exemplul că şi în provizorat omul trebuie să-şi caute un rost, să-şi organizeze viaţa în aşa fel încât să-şi câştige existenţa în demnitate, fără a-şi uita însă datoria de a lupta pentru ţara sa.

Lui, Regelui, nu i-a fost uşor să-şi găsească de lucru, căci a te prezenta cu un curriculum vitae indicând meseria de „Rege" nu poate fi decât un handicap. Şi-a însuşit, totuşi,

nu numai o meserie, ci mai multe chiar, adaptându-se oportunităţilor. A reuşit să o facă graţie firii sale care nu cunoaşte nici o formă de elitism – nici de clasă, nici de rasă, nici de cultură. Un om sincer, direct, comunicativ şi înţelegător. De care s-au simţit apropiaţi toţi cei din jurul său. Dar nimănui nu i-a putut trece vreodată prin cap să-l bată pe umăr, tocmai poate datorită calităţilor sale atât de majestuoase. Regele a muncit, a trăit fără fast şi, în ciuda împrejurărilor, a rămas tot Rege. A început prin a denunţa, la Londra şi apoi la New-York, în martie 1948, că abdicarea i-a fost smulsă c sila şi ea este deci nulă şi neavenită. A bătut apoi la toate uşile, nu pentru a se plânge de soarta sa nedreaptă, ci pentru a aminti celor care se făceau că au uitat-o, soarta nedreaptă a poporului român. Puţini l-au ascultat. Mai târziu, în iunie 1954, a depus mărturie în faţa Comitetului constituit de Congresul american pentru a face cercetări asupra „agresiunii comuniste". Comitetului, care se deplasase la Londra pentru a-l interoga, Regele i-a mulţumit la sfârşitul depoziţiei sale, mărturisind că a făcut-o în speranţa că-i va folosi Ţării. Câte iniţiative a luat, câte eforturi a făcut, pentru a combate irealista „Realpolitik", la modă ani şi ani de zile! Să citez, printre atâtea altele, interviul apărut în prestigioasa revistă de la Paris „Politique Internationale", sau, încă, apelul lansat Comisiei Drepturilor Omului a Naţiunilor Unite.

Între timp, veniseră valuri de refugiaţi în Lumea Liberă. Numărul lor nu a putut fi enunţat cu precizie. Erau români „fugiţi", cum îi numeau comuniştii (autodenunţându-se astfel, căci nimeni nu fugea de bine!). Printre ei, bineînţeles, şi securişti deghizaţi în refugiaţi. Adevăraţii refugiaţi au luat exemplul Regelui şi au minţit, muncesc, unii dintre ei ilustrându-se în mod deosebit în profesiile lor. Sunt români, precum se ştie, care au îmbogăţit ştiinţa, artele şi literatura universală.

Însă meritul Regelui de a nu-i fi uitat pe românii rămaşi acasă nu a fost şi cel al tuturor refugiaţilor. Unii s-au dedat trup şi suflet reuşitei materiale şi mulţi dintre aceştia au pretextat înstrăinarea lor, pe motivul fidelităţii faţă de ţara care i-a adoptat. Or, poetul cuban Fernando Valladares, naturalizat american după ce fusese ţinut timp de 20 de ani în puşcărie, ne-a povestit la conferinţa sa de presă, la Geneva, unde vorbise prelung de Cuba la sesiunea Comisiei Drepturilor Omului, deşi se afla acolo în calitate de şef al delegaţiei Statelor Unite, de ce a putut vorbi astfel: Judecătorul în faţa căruia şi-a depus jurământul de a deveni un bun american a declarat că cei care-şi vor uita ţara de obârşie nu vor putea deveni niciodată buni americani!

Refugiaţilor fugiţi şi goniţi li s-au adăugat cu timpul cei vânduţi. Au fost vânduţi pe bani români, precum apoi evrei şi saşi. În Israel am întâlnit foşti cetăţeni români, în sufletul cărora ei poartă laolaltă şi Israelul, şi România. De asemenea şi saşii, totodată şi germani şi români, unul dintre ei vorbindu-mi chiar pe un ton indignat despre faptul că guvernul german, pentru a-i salva desigur, acceptase josnice tocmeli cu guvernul comunist de la Bucureşti, cumpărând astfel oameni precum se cumpără vitele.

În valurile de refugiaţi, încă dinaintea revoluţiei române din decembrie 1989, se aflau şi cei consideraţi ca fiind nu refugiaţi politici, ci economici. Aceeaşi etichetă de refugiaţi economici le-a fost dată şi refugiaţilor de după revoluţie, printre ei aflându-se mai cu seamă tineri. Despre aceste categorisiri, Regele şi-a exprimat părerea în cartea conţinând ultimele sale convorbiri cu Mircea Ciobanu şi intitulată „În faţa neamului meu". Regele a spus: „Eu cred că

situaţia economică din România se datorează unor cauze politice. Aşa că, până şi un refugiat din motive economice este, de fapt, tot un refugiat politic". Am închis citatul, nu fără a constata, o dată mai mult, că Regele Mihai îi înţelege pe toţi şi ştie să se exprime pe înţelesul tuturor, fără ifose sau complicate parafraze.

Provizoratul sperat la început, atunci când România devenea din ţară de imigraţie o ţară de emigraţie, s-a prelungit la nesfârşit. Speranţele puse în revoluţia din decembrie '89 au fost trădate şi dezamăgirea celor din Ţară a fost împărtăşită şi de cei de peste hotare. Mulţi, printre refugiaţi, şi-au pierdut răbdarea, ca şi noii veniţi în rândurile lor. Ei nu mai speră, sunt pesimişti. Regele, nu. El a refuzat şi refuză să creadă că binele şi dreptatea nu vor birui în cele din urmă. El nu şi-a pierdut nici o clipă încrederea în poporul român, în bunul său simţ şi în revenirea lui la tradiţionalul său ataşament pentru valorile adevărate, cele care nu confundă şmecheria cu inteligenţa şi cinstea cu prostia.

În aşteptarea reînvierii României moderne, cea făurită de predecesorii săi în fruntea ţării, şi căreia şi-a închinat viaţa, Regele înmulţeşte folositoarele contacte, acum el fiind ascultat cu atenţie şi preţuire de personalităţi însemnate din Uniunea Europeană şi de peste Ocean. În urma sa, luându-i exemplul, numeroşi refugiaţi deveniţi oameni influenţi pregătesc şi ei viitorul României.

De altfel, Regele a spus la începutul lui mai 1995, când a fost la Londra, adresându-se membrilor Asociaţiei româno-britanice: „Deosebirile între românii care trăiesc în ţară şi cei care se află în străinătate nu mai au nici un sens. Suntem împreună angajaţi în aceeaşi luptă şi avem cu toţii aceleaşi obiective".

Doina Cornea (Cluj-Napoca)

EXILUL REGELUI, IERI ŞI AZI

Sunt delegată de conducerea Fundaţiei „Memoria" să aduc salutul ei şi să o reprezint în cadrul Simpozionului de la Sighet, atât de laborios interesat în a repune în drepturi ultimii cincizeci de ani de istorie.

Permiteţi-mi ca, în cadrul temei „Deportare, exod, exil", să readuc în atenţia dumneavoastră, printre nenumăraţii refugiaţi politici din anii imediat următori instalării regimului comunist, figura aparte a Suveranului Ţării, silit să-şi părăsească patria în câteva ore, sub ameninţarea armelor şi sub şantaj. A fost singura expulzare făţişă, aplicată orbeşte de guvernul Groza, la ordinul Moscovei, unui cetăţean român. Acest surghiun a fost un act cum nu se poate mai neloial şi nedrept, montat împotriva personalităţii de excepţie a Regelui Mihai, care, într-un ceas de mare cumpănă, a dejucat, atât cât i-a stat în putinţă, dezastrul militar şi politic în care România fusese târâtă; în sfârşit, împotriva aspiraţiilor fireşti ale poporului român. Toate acestea sunt lucruri cunoscute şi nu voi stărui asupra lor.

Voi stărui, în schimb, asupra perpetuării consecinţelor acelei hotărâri de expulzare, prelungite până în clipa de faţă, ceea ce, din păcate, constituie o dovadă grăitoare a caracterului nedemocrat al regimului Iliescu. Atâta timp cât sistemul comunist s-a menţinut în Europa Centrală şi de Est, nu se putea pune în discuţie vreo altă formă de organizare statală sau posibilitatea revenirii în

ţările lor de origine a persoanelor expulzate. Dar, după ce sistemele comuniste au fost înlăturate şi libertăţile specifice democraţiilor au fost legiferate, în România, în numeroase cazuri, legiferarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti rămâne pur formală. Astfel, consecinţele hotărârii abuzive din 1947 de expulzare a Regelui au rămas, de facto, până azi în vigoare, în pofida Articolului 20 al Constituţiei, conform căruia Regele este cetăţean român şi în pofida Articolelor 13 şi 15 din Declaraţia universală a drepturilor omului. Cu excepţia vizitei de Paşti, din 1992, refuzuri de viză, chiar două expulzări au fost reiterate, cu o incalificabilă insolenţă şi nesocotire a propriilor legi, în plin regim aşa-zis democratic. Tocmai prin aceste încălcări ale drepturilor umane, autorităţile române se pun singure într-o lumină nefavorabilă în faţa opiniei publice şi a forurilor internaţionale, jucând , din nenorocire, şi cartea poporului român. Ca argument, reproduc un fragment dintr-un răspuns pe care l-am primit din partea fostului premier francez, Baladur, la 29 octombrie 1994, în urma sesizării pe care am făcut-o după expulzarea Regelui de pe aeroportul Otopeni: „Franţa n-a încetat să atragă atenţia autorităţilor române asupra prejudiciului pe care-l suferă imaginea României într-o parte a opiniei publice şi în cadrul unor instanţe europene, ori de câte ori este împiedicat fostul suveran să-şi viziteze ţara".

Totuşi, în toate acestea, trebuie să recunoaştem, suntem şi noi vinovaţi, noi – societatea. De bună seamă, autorităţile ar fi fost primele obligate să aducă o reparaţie acestei nedreptăţi. Dar, fără oportunismul unora dintre noi, fără laşitatea, pasivitatea, insensibilitatea altora faţă de nedreptate, faţă de suferinţele celuilalt, cu alte cuvinte, fără indiferenţa egoistă pe care o manifestăm de a ne constitui ca societate civilă activă, cu funcţia de contraputere, ca factor de control şi de veghe, guvernanţii noştri nu ar avea atâta putere încât să-şi permită pe seama noastră atâtea nelegiuiri. Puterea lor discreţionară se hrăneşte din slăbiciunea noastră endemică. Dar abulia, apatia noastră ne pun în primejdie însăşi existenţa ca naţiune. Orice nedreptate, aparent oricât de îndepărtată ar fi ea de sfera noastră de interese, se constituie ca o nedreptate şi împotriva propriei noastre persoane – chiar dacă în mod superficial nu o percepem astfel – pentru că ea deteriorează spiritul corpului social în care trăim şi căruia îi aparţinem organic. De aceea, o societate este puternică atunci când nu mai asistă pasiv la nedreptăţi, fie că e vorba de dreptul inalienabil al Regelui Mihai de a se întoarce în ţară, fie că e vorba de dreptul sindicatului liber din TVR de a-şi desemna candidaţii. Doar sprijinind adevărul şi dreptatea ne vom redobândi demnitatea naţională pierdută. În viziunea mea, toate acestea ar mai putea însemna că românii – după ce, vreme de aproape cincizeci de ani, au fost trataţi ca nişte viermi de oligarhia comunistă – nu-şi vor putea regăsi integral demnitatea decât odată cu regăsirea Regelui lor.

Radu Portocală (Paris)

IPOSTAZE ALE UNUI EXIL

Îmi închipui o ţară – şi, împrejurul ei, atâtea alte ţări... – în care timpul se transformase în frică, în care zilele nu mai însemnau decât aşteptarea chinuitoare a nopţii, iar noaptea nu mai era decât un spaţiu mut traversat de dube.

(Cui voi putea explica vreodată teribila umbră pe care acest cuvânt – dubă – a lăsat-o peste copilăria mea?)

Dubele străbăteau străzi pustii şi pieţe pustii, zăbrelind nopţile ţării şi, din când în când, una dintre ele se oprea în faţa vreunei case. Din ea coborau fiii şi paznicii revoluţiei, strâmbătorii de destine. Băteau la uşă – nu sunau, cine mai ştie de ce?, niciodată –, băteau la uşă, iar când erau întrebaţi cine bate, răspundeau întotdeauna: „Oameni buni". Imuabil, ciudat ritual de substituire perversă, premergător ororii.

În noaptea de 5 spre 6 mai 1950, bunicul meu, Radu Portocală – fost primar şi deputat liberal al Brăilei, fost ministru în trei guverne Tătărescu –, abia întors acasă după o primă detenţie de 9 luni, convalescent în urma unei grele intervenţii chirurgicale, era arestat pentru a doua oară, în „lotul foştilor demnitari". Condus la Sighet, avea să fie asasinat prin „metoda albă", la o dată ce ne-a rămas până azi necunoscută, apoi aruncat în varul nestins al gropii comune.

Amintirea acelui doliu abstract – fără un mormânt şi fără un trup care să se odihnească într-însul – e prima pe care o am despre moarte. Şi e nefirească!

Prizonierat paradoxal – închidere şi evadare în acelaşi timp –, armă a unui sistem animat de ideologia eliminării metodice, dar şi scut împotrivă-i, exilul s-a aşternut peste familia noastră, ne-a cuprins, în acea noapte de 5 spre 6 mai 1950.

Sub semnul lui, sub semnul tăcerii şi al aşteptării – pe care le percep acum ca pe o zguduitoare ne-ştire în miezul îngheţat al vijeliei – am venit pe lume un an mai târziu. Iar la un an de la naşterea mea, duba s-a oprit din nou în faţa casei, de data asta pentru a-mi lua tatăl – „vinovat" de a fi fost „fiu de fost demnitar" – şi a-l duce pentru doi ani la Jilava, Canal şi Oneşti, spre şantierele de noapte ale urii revoluţionare, inventate pentru a măcina tot ce mai rămăsese din „vechea orânduire". Altă treaptă a exilului.

Rândul meu a venit la 4 aprilie 1977. Atunci, în acea zi, la o lună după cutremur, după ce simţisem împrejurul meu atingerea morţii, în acea zi, între doi ofiţeri de Securitate care voiau să mă acuze de o din păcate imaginară înaltă trădare, am simţit exilul crescând în mine, înconjurându-mă de pretutindeni, podidindu-mă ca un hohot de plâns. Am simţit că trăiesc într-un loc în care nu fusesem vrut niciodată – şi în ziua aceea mai puţin ca oricând –, un loc pe care nu avusesem şi nu aveam dreptul să-l consider ca fiind al meu. M-am simţit aruncat în vid – iar vidul era ultima soluţie. Aşa cum Gheorghiu-Dej voise Canalul ca pe „mormântul burgheziei româneşti". Făceam parte din ceva ce trebuia să dispară potrivit unui plan sistematic, îndeplinit cu temei, decenii de-a rândul. O lentă

perseverenţă, infinit mai înfricoşătoare decât tehnica abjectă a celor doi anchetatori.

Mi-au trebui ani, apoi, pentru a-mi răstălmăci apartenenţa la o lume osândită la pieire şi uitare, pentru a găsi în continuitatea ei forţa memoriei.

Împărtăşisem toată viaţa exilul familiei mele: refuz nemişcat înscris în cercul respingerii. La 4 aprilie 1977 eram condus în propriul meu exil, ca un ritual al intrării în vârsta adultă, ca o obârşie a conştiinţei de mine.

Plecarea n-a însemnat decât materializarea, transpunerea într-o formă administrativă a stării de ruptură permanentă la care fusesem condamnat prin naştere.

Iar începutul îndepărtării nu l-am simţit – straniu – decât 13 ani mai târziu, întorcându-mă.

Poate am trăit, ca mulţi alţii, câteva momente de speranţă în decembrie 1989. Poate, mai repede ca alţii, am simţit măsluirile şi mi-am interzis amăgirea. Am scris ceea ce am crezut şi cred ceea ce am scris. E o formă a libertăţii, iar în cazul nostru, al patologiei noastre în care ne-am ghemuit ca într-o cuşcă înşelător încropită, libertatea nu poate veni decât prin îndepărtare.

Revenit în mai 1990, am înţeles cât de adâncă era ruptura între un *aici* şi un *acolo* pe care exilul, ca o oglindă, le răsturnase. Zile în şir am căutat limita dintre aceste două dimensiuni atât de grave ale îndepărtării, scurtătura care să anuleze sau măcar să reducă distanţa. Speram, cred, să descopăr ceea ce imaginasem în tot acest timp ca fiind vechiul sens al lucrurilor. Dar, în afară de sentimentul unei mari nesiguranţe morale, n-am izbutit să găsesc nimic. Ceea ce-mi fusese interzis aproape 40 de ani începea, abia atunci, în zilele acelea, să nu mai fie al meu. Poate fiindcă veneam dintr-o depărtare alcătuită nu dintr-un timp sau spaţiu, ci dintr-un ciudat amestec de amintiri pe care întoarcerea le-a schimbat în nerealităţi definitive. Poate fiindcă am refuzat de la început şi pentru totdeauna minciuna originară fondatoare a noului entuziasm. Poate fiindcă nu mi-am îngăduit inutila alunecare în miraj.

Exilul continua, exilul începea din nou.

...Ca o eliberare de ceea ce nu mai este. Ca singură coerenţă posibilă cu un destin din care fac parte.

Iar la cele două extremităţi ambigue ale acestui nou exil – aici şi acolo –, rupturile continuă, însingurarea se agravează, memoria slăbeşte, figurând monstruos de absurda victorie a unui rău adânc pe care atât de mulţi s-au grăbit să-l proclame abolit. Multe din ceea ce înainte de 1989 numeam solidarităţi sau chiar prietenii s-au sfărâmat lamentabil. Niciodată n-am fost atât de dezbinaţi. Niciodată individul şi meschinăriile lui n-au primat cu atâta vehemenţă deasupra cauzelor şi împotriva mulţimii. Niciodată pervertirile şi convertirile n-au fost atât de vertiginos nefaste. Niciodată confuzia n-a fost atât de nemărginită. Niciodată nu ne-am aflat atât de aproape de dezastru.

Exilaţi într-unul sau în celălalt dintre spaţii, ne regăsim în starea de ne-ştire de la începuturi, măcinaţi de tăcere sau de sentimentul inutilităţii rostirii.

Teribilă, ineluctabilă îndepărtare întru toate...

...Din miezul ei, cu credinţă în necesara statornicie a exilului, mă înclin în faţa umbrelor de durere ce veghează

în acest loc al ororii. Singură, obstinaţia amintirii le poate reda odihna.

Dumitru Balan (Bucureşti)

ROMÂNIA INTERBELICĂ ŞI EXODUL SCRIITORILOR DIN RUSIA BOLŞEVICĂ

România a fost de-a lungul veacurilor gazdă ospitalieră, leagăn, loc de pripas pentru multe seminţii. Unii reprezentanţi ai diferitelor etnii s-au stabilit definitiv pe tărâmurile acestei ţări, iar alţii, în vremuri de restrişte, au găsit temporar adăpost, înţelegere, căldură sufletească.

Mai apropiat de istoria contemporană, pe la sfârşitul secolului trecut şi începutul secolului al XX-lea, pe pământul românesc s-au salvat, scăpând de urmărirea „ohranei" ţariste, gânditori nonconformişti, militanţi socialişti ruşi, marinari răsculaţi de pe crucişătorul „Potemkin" şi alţii. Dar exodul cel mai impresionant din istoria Rusiei a fost cel declanşat de dramaticele evenimente ale anului 1917. Acapararea puterii de către bolşevici a divizat radical societatea rusă, provocând numeroase jertfe ca urmare a războiului civil şi, ulterior, a deportărilor şi represiunilor în masă, care au atins cifre inimaginabile (după unele date, de ordinul zecilor de milioane).

„Primul val" al emigraţiei ruse – revărsat nu numai în Europa (cu centre importante la Paris, Berlin, Praga, Belgrad, Varşovia, Sofia), dar şi în Asia (Harbin, Şanghai) şi S.U.A. – a creat o cultură proprie viguroasă (primul scriitor rus deţinător al prestigiosului Premiu Nobel pentru literatură pe anul 1933 este poetul şi prozatorul emigrant Ivan Bunin, iar coincidenţa face ca şi ultimul laureat dintre ruşi al acestei valoroase distincţii să fie – deocamdată – tot un scriitor al

exilului, poetul Iosif Brodski), cultură ce s-a dezvoltat în paralel cu cea formată pe teritoriul fostei U.R.S.S.

Pentru a sublinia amploarea acestui exod e suficient să reamintesc faptul că, în ajunul anului 1926, doar la Paris se aflau 72.000 emigranţi ruşi, iar la începutul anului 1930 contingentul emigranţilor ruşi adăpostit de Franţa atingea, potrivit datelor culese de comisia Nansen, o cifră fabuloasă: 400.000. La sfârşitul deceniului al doilea şi în deceniul al treilea, elita scriitorimii şi, în general, a intelectualităţii ruse se afla în afara graniţelor Rusiei, într-un exil plin de amărăciune şi doruri nostalgice (imensa majoritate a emigranţilor nu-şi vor mai putea revedea patria până la sfârşitul vieţii).

Printre numele de mare rezonanţă ale literaturii ruse pot fi citate, la întâmplare: Ivan Bunin, Leonid Andreev, Mihail Arţîbaşev, Mark Aldanov, Arkadi Avercenko, Konstantin Balmont, David Burliuk, Gheorghi Ivanov, Viaceslav Ivanov, Saşa Ciornîi, Zinaida Hippius, Vladislav Hodasevici, Dmitri Merejkovski, Vladimir Nabokov, Aleksei Remizov, Igor Severianin, Lev Şestov, Ivan Şmeliov, Teffi, Boris Zaiţev, Evgheni Zamiatin etc. Au revenit „acasă" din exil doar câţiva scriitori: Andrei Belîi, Aleksei Tolstoi, Aleksandr Kuprin, Maxim Gorki, Marina Ţvetaeva. Da, nu e nici o greşeală. Şi „marele scriitor proletar rus" Gorki s-a aflat până în 1928 în exil, mascat de oficialităţi cu formula disimulatoare „plecat la tratament în Italia".

Din paginile lui Gorki, necunoscute publicului larg şi aduse la lumină recent, descoperim că scriitorul a intrat într-un conflict ireconciliabil cu puterea bolşevică în 1918, atât din cauza instaurării cenzurii draconice împotriva presei şi publicaţiilor democratice, cât şi din pricina reprimării sistematice a intelectualităţii.

În anul 1921 guvernul Rusiei sovietice adoptă un decret privind ridicarea cetăţeniei emigranţilor ruşi.

În anul 1922, la indicaţia expresă a lui V.I. Lenin, pentru refuzul de colaborare cu puterea sovietică sunt îmbarcaţi cu forţa pe un vas şi expulzaţi peste 200 de filosofi, istorici, sociologi, scriitori, artişti plastici. (Istoria se va repeta peste o jumătate de secol, când un alt şef al statului sovietic va da ordin ca scriitorul Alexandr Soljeniţîn să fie îmbarcat într-un avion pentru a fi expulzat în Occident.) Acest important grup de intelectuali a constituit, după expresia unui comentator rus, „un cadou neaşteptat pentru emigraţie" (M. Nazarov), afirmaţie pe deplin îndreptăţită, deoarece printre cei izgoniţi atunci se aflau Nikolai Berdiaev, Serghei Bulgakov, Semion Frank, Ivan Ilin, Lev Karsavin, Nikolai Losski, Fiodor Stepun, Mihail Osorghin, Iuri Aihenvald etc.

Interesul opiniei publice din România faţă de emigraţia rusă s-a manifestat constant prin acordarea de spaţii largi în publicaţiile periodice pentru zugrăvirea situaţiei exilaţilor ruşi şi prin traducerea şi tipărirea operelor acestora; de o deosebită popularitate s-au bucurat ediţiile volumelor semnate de A. Avercenko, D. Merejkovski, L. Andreev, M. Arţîbaşev. Cu toate că în România, situată la graniţa cu marele imperiu roşu, exista pericolul permanent al infiltrării masive de agenţi sovietici, unii emigranţi ruşi s-au stabilit, cu acordul autorităţilor locale, pe teritoriul românesc, devenind cetăţeni loiali ai acestei ţări, iar alţii au poposit temporar, găsind aici un cadru propice pentru activitatea lor creatoare. În România au obţinut meritate

izbânzi artistice doi poeţi-trubaduri: Aleksandr Vertinski şi Piotr Leşcenko, predecesorii şi dascălii lui A. Galici, B. Okudjava, V. Vîsoţki ş.a. Se impun câteva sublinieri bibliografice, deoarece mulţi ani numele acestor doi creatori au fost scoase din circulaţie, atât în fosta Uniune Sovietică, cât şi în România postbelică. Aleksandr Vertinski (1889–1957) s-a remarcat ca poet, prozator, compozitor, artist de estradă şi cinema şi întemeietor al „cântecului de autor". În gimnaziul de la Kiev i-a avut colegi pe Mihail Bulgakov şi K. Paustovski. A debutat în 1912 cu nuvela *Logodnica mea*. În 1920 ia calea exilului. Apare în numeroase concerte în Turcia, România, Polonia, Germania, Anglia, Franţa, S.U.A., China. În 1943 i se aprobă repatrierea. Şi totuşi, dreptul de a publica nu i se va da mulţi ani după aceea.

Încă în 1989, Vertinski era nepublicat şi, într-o scrisoare adresată revistei „Literaturnaia gazeta", un cititor se arăta intrigat de răspunsul primit de la editura „Pravda", care-l informase că în planul editorial nu este prevăzută nici în acel an o carte de poezii, romanţe şi cântece ale acestuia. Autorul scrisorii evocă următoarea întâmplare semnificativă:

„În faţa ochilor mei, un tânăr a cumpărat de la anticarii din Odessa (în parcul oraşului), cu 15 ruble, o ediţie românească a cântecelor şi partiturilor muzicale ale lui Vertinski. În total vreo 5–6 cântece!... Asta dovedeşte că tineretul manifestă mare interes faţă de Vertinski!"[1].

În 1956, într-o scrisoare către ministrul adjunct al culturii din U.R.S.S., Vertinski, repatriat în urmă cu 13 ani, se lamenta că la concertele organizate în tot acel interval persoanele „importante" n-au catadicsit să-l asculte, pe când în perioada emigraţiei la spectacolele sale a asistat „crema din toată lumea", printre care „Gustav al Suediei, Alfons al Spaniei, Prinţul galez, Regele României /.../"[2] şi lista continuă cu alte nume de rezonanţă. Din datele pe care le deţin, rezultă că A. Vertinski s-a aflat pe pământ românesc în anii 1921, 1927, 1930 şi 1931; de altfel, multe poezii, devenite ulterior cântece, au fost create în România, printre care şi primul cântec compus în emigraţie, *În stepa moldavă*. În memoriile sale, Vertinski îşi aminteşte cu emoţie de concertele sale din luxosul cabaret bucureştean „Alcazar", unde publicul entuziast îl acompania vocal, preluându-i melodiile. Sunt conturate nuanţat şi diferenţiat portretele violoniştilor Grigoraş Dinicu şi Vlădescu (ultimului i-a consacrat cântecul *Concert de Sarasate*).

Mai dramatică s-a dovedit a fi figura celuilalt trubadur, Piotr Leşcenko (1888–1954). Născut în satul Isrevo de lângă Odessa, micuţul Piotr, la vârsta de 3 ani se mută cu părinţii la Chişinău, unde cu toţii, în 1918, obţin cetăţenia română. Viitorul trubadur pleacă la studii în Franţa, unde se şi căsătoreşte. Cu concertele sale cutreieră Europa, Asia şi Africa. În 1933 se stabileşte definitiv în capitala României. Împreună cu soţia şi surorile sale inaugurează propriul său restaurant, „Căsuţa noastră", apoi alt restaurant de lux ce-i va purta numele, „Leşvenko", restaurante unde va interpreta propriile cântece. Printre invitaţii permanenţi se număra şi cântăreaţa Alla Baianova. Filiala românească a firmei „Columbia", apoi „Parlophone", îi

[1] „Literaturnaia gazeta", 1989, nr. 24 din 23 mai, p. 3.

[2] „Literaturnaia gazeta", 1989, nr. 25 din 21 iunie, p. 8.

editează o serie de discuri foarte populare în acea vreme. Unii critici, ca de exemplu Vitali Bardadîm, apreciază că „popularitatea lui P. Leşcenko, în anii '30-'50, a depăşit cu mult strălucirea nu numai a lui A. Vertinski, ci chiar şi a lui Leonid Uteosov"[1]. Cunoscut şi elogiat în numeroase ţări ale lumii, datorită concertelor, discurilor şi radioului, destinul îi va fi pecetluit tragic la începutul deceniului al 6-lea. Din puţinele date pe care am reuşit să le adun, reiese că Leşcenko a înaintat organelor sovietice, în 1951, cererea de repatriere. Mai departe lucrurile se complică şi intră într-un con de umbră. Cercetătorul rus L. Lugom aduce câteva precizări privind ultimii ani de viaţă ai poetului-trubadur: „Am auzit o asemenea versiune. Cererea de repatriere i-a fost aprobată. A primit şi vizele respective. Leşcenko şi-a invitat prietenii într-un cerc restrâns şi a organizat o masă de adio. În timpul cinei a ridicat paharul şi a spus: «Prieteni! Sunt fericit că mă întorc în Patrie. Visul meu s-a împlinit. Plec, dar inima mea rămâne cu voi». Ultimele cuvinte s-au dovedit a-i fi fatale. Viza i-a fost anulată. Iar în martie 1954 Piotr Leşcenko a fost arestat de organele de Securitate din România sub acuzaţia că a fost ofiţer în armata regală română. Din închisoare nu s-a mai întors"[2]. Criticul literar Vladimir Zaika afirmă că în 1951 „mâna grea a lui Stalin l-a atins pe Leşcenko" menţionând în continuare că Leşcenko a fost arestat la Braşov în mijlocul unui concert şi a fost închis într-un lagăr aflat la o distanţă de 60 km de Bucureşti[3], firul vieţii trubadurului întrerupându-se brusc într-un spital de închisoare, la 18 iunie 1954.

În România interbelică va găsi temporar mediul , atmosfera propice talentului său tumultuos, poetul Igor Severianin (pe numele adevărat Lotariov), unul din cei mai proeminenţi futurişti ruşi, alături de Velemir Hlebnikov şi Vladimir Maiakovski. Născut în anul 1887 în Petersburg, emigrează în 1918 în Estonia, unde în 1921 primeşte cetăţenie estonă. În Rusia organiza adesea seri literare de mare succes, unde îşi recita versurile. La o asemenea întrunire literară, în 1918, participă – alături de Severianin – şi V.maiakovski; publicul lansează un concurs de declamaţie; poeţii îşi recită versurile, iar după numărarea voturilor „rege al poeziei" este ales I. Severianin. Poetul moare în Estonia la 20 decembrie 1941. În martie 1933, Igor Severianin şi soţia sa, poeta şi traducătoarea Felissa Lotariova, sosesc în România, în cadrul unui prelungit turneu poetico-concertistic peste hotare. Turneul începe la Chişinău, unde la 17, 24 martie şi 28 aprilie, în organizarea Uniunii ziariştilor profesionişti din Basarabia şi a Organizaţiei femeilor din Basarabia, au loc serile Severianin, cu participarea lui L. Evniţki şi O.M. Gordon. În mai 1933, I. Severianin şi soţia sa pleacă din România în Iugoslavia, iar în decembrie se află deja în Bulgaria, de unde la începutul lunii ianuarie 1934 revine în România. La Chişinău, împreună cu poetul L. Evniţki, participă la manifestările organizate de revista „Cocoşelul de aur", apoi la Bucureşti, la 2 iunie 1934, în organizarea aceleiaşi reviste, are loc o seară literară-concert „Severianin", la care participă şi

[1] „Literaturnaia gazeta", 1990, nr. 20 din 18 mai, p. 19.
[2] „Literaturnaia gazeta", 1990, nr. 5 din 31 ian., p. 8.
[3] „Krugozor" (Moscova), 1990, nr. 12, p 17.

cântăreaţa Lidia Lipkovskaia, poetul L. Evniţki şi poeta Olga Mimi-Viorovskaia.

În anul 1935, în luna martie, îi apare la Bucureşti un volum în limba rusă, pe a cărui copertă este inserat textul (redau în traducere românească): „Igor Severianin, *Pianul lui Leandru (Lugnes). Roman de strofe*. În regia autorului. Bucureşti, 1935". Tirajul acestei cărţi, cuprinzând un microroman, scris în strofe oneghiene (strofe specifice romanului puşkinian *Evgheni Oneghin*, compuse din câte 14 versuri), era de 500 exemplare. Curios, nici o bibliotecă din Bucureşti nu dispune de acest volum, o adevărată raritate bibliografică. În vremurile tulburi şi dramatice de după armistiţiul din vara anului 1944 cele două exemplare ale cărţii lui Severianin, existente atunci în fondul Bibliotecii Academiei Române (depozitarul legal de carte la acea dată), au dispărut fără urmă. Nu există nici un act de explicaţie. Au fost distruse (arse)? Au fost însuşite de vreun consilier sovietic, iubitor de poezie? Cert e doar că în acea perioadă cărţile lui Severianin, editate în afara graniţelor U.R.S.S., ca, de altfel, ale majorităţii scriitorilor emigranţi, aerau considerate cărţi antisovietice, în consecinţă, cărţi subversive, interzise. (În circuitul normal de valori ale literaturii ruse, Severianin va reintra oficial de abia în cel de-al 8-lea deceniu.)

Diverse surse ne arată că operele scriitorilor emigranţi ruşi au fost larg răspândite, fiind adesea citite şi recitate în cadrul serilor literare organizate în Bucureşti şi în alte oraşe din România interbelică, printre poeţii ruşi de mare popularitate numărându-se Don Aminado (pe numele adevărat Spolianski), David Khut (pe numele adevărat Fiksman, autorul vibrantei poezii *Funeraliile de la Chişinău*) şi alţii.

În concluzie, se poate afirma că în România, în această oază de romanitate într-o regiune slavă, emigranţii ruşi, şi în primul rând scriitorii, şi-au putut desfăşura activitatea creatoare nestingherit, fără nici un fel de oprelişti, în perioada interbelică. Operele de certă valoare, scrise pe teritoriul nostru, evocările memorialistice etc. (evident, mult mai numeroase decât cele menţionate în spaţiul restrâns al prezentei comunicări) se constituie în mărturii indubitabile.

Roman Wyborski (Katowice)

EXODUL POLONEZILOR ÎN ROMÂNIA, ÎN SEPTEMBRIE 1939

Printre multe alte necazuri comune, deportările, exilurile şi exodurile au legat sufleteşte popoarele din spaţiul central-est european, printre care şi cel român şi polonez. Mai corect ar trebui să spun că popoarele noaste au dorit întotdeauna să locuiască paşnic pe teritoriul lor străbun, fără să aibă loc vreo deportare, vreun exil sau vreun exod, cu care le-ar ameninţa nebunia unui duşman prea puternic.

Secolul al XX-lea, probabil unul dintre cele mai tragice secole din istoria omenirii, ne-a oferit întâmplător un exemplu dintre cele mai frumoase: acela al găzduirii unei naţiuni de către o naţiune vecină. Aceasta s-a întâmplat începând cu noaptea de 17 spre 18 decembrie 1939, când familiile elitelor politice poloneze s-au refugiat, o parte în Ungaria, iar majoritatea în România. Această parte refugiată în România era calitativ şi numeric superioară, dat fiind faptul că aici au sosit preşedintele Republicii Polone, guvernul şi funcţionarii ministerelor, statul major al armatei, preşedinţii celor două Camere, cu mulţi deputaţi şi senatori, băncile, academiile, scriitori, ziarişti, într-un cuvânt Statul Polon, deci Polonia. În acea noapte, polonezii au ştiut prea bine – pentru că mai fuseseră lipsiţi de stat, şterşi de pe harta Europei, timp de 125 de ani – ce însemna acţiunea îndreptată împotriva lor de Wermacht la 1 septembrie şi de Armata Roşie la 17 septembrie, acţiune prevăzută în pactul Ribbentrop-Molotov şi având ca ţel, din nou, aceeaşi distrugere a tânărului stat incomod.

România regală şi neutrală a reuşit să salveze atât continuitatea Statului Polon, cât şi aparenta neutralitate faţă de puterile beligerante, în mod special faţă de Germania hitleristă.

N-aş dori să mă opresc la o discuţie despre numărul celor refugiaţi şi despre efortul material pe care statul român l-a făcut ca să-i întreţină demn, în condiţiile grele ale războiului mondial. Şi dacă în viitor se dovedeşte corectă cifra cea mai scăzută privind numărul refugiaţilor (istoricii polonezi afirmă că au fost maximum 30-50 de mii, iar cei români o sută de mii), precum şi acoperirea întreagă a costului din tezaurul depus la Banca Naţională a României şi din arsenalul de război confiscat, fenomenul rămâne acelaşi: românii i-au salvat pe polonezi.

În ce a constat aceasta? Mai întâi – familiile de români i-au primit cu căldură pe polonezi, punându-le la dispoziţie cele mai frumoase camere din apartamentele lor, asigurându-le hrană, îmbrăcăminte şi încălţăminte de ce mai bună calitate pentru cumplita iarnă din '39-'40.

Când am sărbătorit prima dată, după peste o jumătate de secol (în noiembrie 1994 la Craiova, şi în martie 1995 la Varşovia), 55 de ani de la sosirea polonezilor în România, am putut constata, prin zeci şi sute de mărturii, cât de profundă a fost şi va rămâne legătura dintre gazde şi cei găzduiţi, dovadă fiind şi faptul că nici măcar noţiunea de refugiat nu li se aplica.

Din păcate, falsificarea realităţii apărută în urma celui de-al II-lea război mondial nu le-a permis celor care au devenit prieteni nici măcar să se întâlnească sau să se

viziteze timp de o jumătate de veac. Martorii direct implicaţi au dispărut, iar copiii lor, atunci adolescenţi, au şi ei astăzi aproape 70 de ani, sunt foarte adesea bolnavi şi nu se pot deplasa cu forţe proprii la întâlnirea comună. Trebuie deci să ne grăbim cu toţii, să nu pierdem nici o mărturie, nici o amintire de altădată.

Din fericire, Fundaţia şi Centru „Karta", în frunte cu Alicja Wancerz-Gluza (fundaţie atât de cunoscută în Polonia pentru cercetările asupra destinului polonez în jumătatea de veac care a trecut) s-a implicat cu entuziasm şi în investigaţiile asupra exodului polonez spre România, început în septembrie 1939. o altă contribuţie fericită este datorată cercetărilor personale ale profesorului Tadeusz Dubicki, autorul mai multor articole şi al câtorva cărţi, printre care cele publicate deja despre refugiaţii militari („Armata Polonă în România, 1939-1941"), cele despre refugiaţii civili şi grupările politice din exil, sau cele în pregătire, printre care şi un studiu despre serviciile secrete poloneze de informaţii, rămase pe teritoriul polonez, în acea perioadă.

Atât Fundaţia „Karta", cât şi profesorul Tadeusz Dubicki, au găsit mulţi oameni care doresc să colaboreze în viitor în acest sens, din punct de vedere uman şi ştiinţific.

Din punctul de vedere uman sperăm să ajungem împreună la situaţia în care legăturile sentimentale – păstrate atât de profund în inima celor care s-au întâlnit întâmplător în anii grei de război – să constituie şi astăzi o bază sigură a relaţiilor prieteneşti dintre români şi polonezi, care, având în istoria comună acest exemplu de deplină dăruire din partea română, pot să schimbe stereotipurile închistate în Polonia de astăzi.

Din punct de vedere ştiinţific, suntem datori Istoriei să ajungem la o descriere exactă a evenimentelor, a situaţiilor din fiecare domeniu de importanţă majoră, atât pentru statul polon cât şi pentru statul român, pentru Europa de ieri, de astăzi şi de mâine.

Este greu să enumerăm toate domeniile care trebuie cercetate, începând cu documentele diplomatice, complicaţiile politice, reflexia juridică, noţiunea şi realitatea de neutralitate, situaţia militarilor, a tinerilor şi a învăţământului, serviciile secrete poloneze şi colaborarea lor cu serviciile româneşti etc.

Sperăm, însă, ca în viitorul cel mai apropiat să redăm conştiinţei şi ştiinţei europene ceea ce este profund înscris în inima câtorva mii de români şi polonezi. Fără aceasta, Europa care se conturează acum va fi privată de câteva referinţe esenţiale la o solidaritate reală, referinţe care fac parte implicit din spiritul creştin ce ne leagă în afara oricărei instituţionalizări.

ADDENDA

Din suplimentul „Memorialul de la Sighet”,
publicat în iulie 1995 de revista „22”,
cu sprijinul
Centrului de Informare şi Documentare
al Consiliului Europei

Ana Blandiana

UN DRUM NU NUMAI SPRE TRECUT, CI ŞI SPRE VIITOR

Asemenea indivizilor, popoarele se deosebesc nu numai prin felul în care îşi trăiesc destinul, ci şi prin felul în care ştiu să şi-l pună în valoare. Polonezii au reuşit să dea nefericirii lor seculare definiţia demnităţii, evreii şi-au transformat martiriul în apoteoză. În ceea ce ne priveşte, ştiinţa potrivirii luminilor ne-a fost, din păcate, aproape întotdeauna necunoscută. Aproape întotdeauna am preferat să ne întâmpinăm oaspeţii nu cu lacrimi, ci cu pâine şi sare, şi să ne oblojim rănile în tăcere şi singurătate. Există o mare singurătate în destinul poporului român şi există o insuportabilă tăcere.

Memorialul de la Sighet se naşte din credinţa că această singurătate trebuie să înceteze. Şi ea nu poate înceta decât dacă tăcerea încetează. Cum altfel decât încercând să ne spunem – nouă înşine şi celorlalţi – ceea ce am suferit putem spera că ne vom înţelege şi vom fi înţeleşi? Şi, dacă e adevărat că dreptatea este de partea celui care suferă mai mult, cum altfel decât făcându-ne cunoscută suferinţa ne poate deveni şi dreptatea cunoscută? Cele două părţi ale Memorialului – muzeul gulagului românesc şi Centrul internaţional de studii asupra comunismului – au menirea să aşeze suferinţa noastră în contextul mai larg al celei est-europene şi, ajutându-ne să ne recuperăm memoria, să completeze cu această înţelegere mozaicul la fel de dramatic al înţelegerii celorlalţi.

De la Berlin la Oceanul Pacific, popoarele căzute în boala somnului, stăpânit de convulsii şi de coşmaruri, care a durat o jumătate de secol, au fost extrem de deosebite unele de altele; dar, deşi într-un moment sau altul reacţiile lor au putut fi diferite, evoluţia în nenoroc le-a fost mai mult sau mai puţin asemănătoare. În ceea ce priveşte Europa de Est, atât de fărâmiţată, de diversă şi de divergentă, atât de puţin dispusă să se lase discutată la un loc, ea are în comun nu numai boala pe care a străbătut-o, ci şi faptul că boala nu era congenitală, ci inoculată cu forţa. Numai o analiză comparativă a calvarului pe care toate aceste popoare l-au urcat poate descoperi rădăcinile subiective, pentru fiecare în parte, ale dezastrului, la fel de importante ca şi cauzele obiective, comune.

În cei trei ani de când a început să prindă viaţă ideea astfel structurată a Memorialului, am fost obligată în repetate rânduri să răspund nu atât întrebării „De ce un *muzeu* al suferinţei?" (deşi nu mă îndoiesc că sunt mulţi, şi dintre cei ce au produs suferinţa, şi dintre cei ce au suportat-o, care ar vrea să o uite definitiv), cât întrebării „De ce un *centru internaţional*, şi, mai ales, de ce sub egida Consiliului Europei?". De la vulgaritatea, devenită tradiţională, a „vânzării suferinţei româneşti" străinilor până la „patriotica" grijă că o comparaţie ar putea minimaliza suferinţa românească, s-a făcut totul pentru a discredita o iniţiativă menită să ne aşeze în atenţia şi respectul celorlalţi, debarasându-ne atât de complexele de inferioritate, cât şi de cele de superioritate, care – simultane şi la fel de periculoase – ne împiedică să descoperim egalitatea unde dialogul şi înţelegerea pot în sfârşit să se producă. Pentru că, mai mult decât prin sânge, popoarele se înrudesc prin istoria pe care au îndurat-o împreună, iar problema nu este cine a suferit în aceşti 50 de ani mai mult, ci de ce am suferit cu toţii şi, mai ales, ce trebuie să facem pentru ca această suferinţă să nu fi fost în zadar.

Cât despre implicarea Consiliului Europei, ce poate fi mai firesc decât să sprijine demersul de analizare a unei perioade în care erau încălcate cu cinism cele mai vitale drepturi ale omului, nu doar pentru o minoritate (etnică, sau religioasă, sau sexuală), ci pentru covârşitoarea majoritate a unor popoare întregi? Sighetul – asemenea oricărei închisori comuniste – este simbolul încălcării de către o infimă minoritate politică – nomenclatura – a dreptului la viaţă, la libertate, la proprietate, la cuvânt pentru toţi ceilalţi. Ce poate fi mai firesc decât ca organismele europene să fie alături de cei ce vor să-şi redobândească memoria şi să-şi scrie istoria proprie, din moment ce a fi european nu înseamnă decât a face parte – „toţi diferiţi, toţi egali" – dintr-o naţiune a Europei. La Strasbourg se vine nu de nicăieri, ci dintr-o ţară anume, şi fiecare aduce cu el bagajul propriei istorii şi bunăvoinţa de a-l adăuga zestrei tuturor.

O altă întrebare care mi se pune adesea în legătură cu Memorialul este „De ce la Sighet, când au existat alte închisori mai mari, mai cunoscute şi mai îngrozitoare?". Răspunsul, extrem de simplu, pe care l-am dat întotdeauna este: pentru că Sighetul a fost începutul. Pentru că Sighetul – de altfel singura dintre închisorile româneşti care s-a aflat, un timp, direct în administraţie sovietică, cu temniceri necetăţeni români – este locul în care, cu o claritate aproape teoretică, au fost puse în practică şi s-au demascat procedeele şi etapele represiunii: pentru ca aceasta să poată

deveni au adevărat eficientă, trebuiau mai întâi distruse elitele. La numai 2 kilometri de frontiera sovietică, Sighetu Marmaţiei a fost locul unde din prima clipă a început exterminarea elitelor politice, culturale, religioase, dar şi sociale, profesionale, morale. La Sighet au fost tăiate profilactic vârfurile de orice natură ale societăţii, eliminându-se astfel orice posibilitate de coagulare a societăţii civile.

În numele acestei societăţi civile, atât de programatic distruse şi care se reface atât de greu, Memorialul de la Sighet nu va fi o pledoarie împotriva sau pentru o anumită coloratură politică, ci pentru nevoia de adevăr şi de respect al fiinţei umane, care trebuie să aparţină tuturor. Nici o ideologie din lume nu poate justifica o crimă, iar într-o crimă politică nu-i vorba de raportul dintre dreapta şi stânga, ci de acela dintre victimă şi călău. O singură crimă etatizată poate să anuleze un stat de drept. Sighetul este simbolul importanţei şi necesităţii societăţii civile şi statului de drept, în absenţa cărora popoarele devin populaţii, iar istoria povestea incredibilă a malformării sufletului colectiv.

Memoria trebuie să fie un drum nu numai spre trecut, ci şi spre viitor. Muzeul de la Sighet va fi muzeul tuturor închisorilor româneşti de după război, al ţării care devenise în cele din urmă ea însăşi o închisoare, şi chiar al mentalităţilor în care ecoul terorii mai persistă încă. Cu durere, raţiune şi speranţă, comparându-ne în spaţiu cu cei din jurul nostru, comparându-ne în timp cu noi înşine – din trecut şi din viitor –, Memorialul de la Sighet va strânge, va prezenta şi va analiza dovezile memoriei noastre colective, transformându-le în istorie. Pentru că, în fond, ce este scrierea istoriei dacă nu exorcizarea demonilor trecutului pentru a-i împiedica să pătrundă şi în viitor?

Romulus Rusan

dialog cu Rodica Palade

A SPUNE ADEVĂRUL COMPLET ESTE UN ACT DE TOLERANŢĂ

Un muzeu al tuturor închisorilor

Ce reprezintă Memorialul de la Sighet? De ce aţi ales această localitate şi cum aveţi de gând să concentraţi aici, într-un loc situat la peste 600 kilometri de Bucureşti, procesul comunismului?

Motivaţiile sunt multe, foarte diverse şi totuşi concordante. Închisoarea de la Sighet, construită acum un secol, a început să fie imediat după război, un simbol al represiunii celor ce se opuneau instaurării comunismului. La început a fost pusă sub administraţie sovietică, fiind situată la numai 2 kilometri de frontiera cu U.R.S.S. Aici au fost aduşi primii deţinuţi politici. După răscoalele ţărăneşti din Ieud şi din alte câteva sate, care se opuneau trecerii Maramureşului la Ucraina sovietică, după refugiul în munţi al răsculaţilor, ca partizani, cei prinşi erau strânşi aici. Erau majoritatea tineri – elevi, studenţi şi ţărani – şi unii au supravieţuit anilor lungi de puşcărie, trăind astăzi chiar la Sighet şi fiind membri ai Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici. Mai târziu, Sighetul a devenit un punct de triere pentru foştii prizonieri şi foştii deportaţi care erau aduşi în ţară după detenţia în U.R.S.S. În mai 1950, închisoarea a devenit loc de exterminare pentru foştii demnitari ai României. Aici, într-un punct atât de fierbinte, la marginea colosului care se întindea până în Pacific, au fost aduşi miniştri din toate guvernele de după 1918, inclusiv unii din cei ce făceau parte cu câţiva ani în urmă din guvernul Petru Groza. Au fost aduşi episcopii greco-catolici care refuzaseră în 1948 desfiinţarea bisericii lor. Dar şi preoţi ortodocşi, savanţi, ziarişti, poeţi şi generali consideraţi periculoşi, prin exemplul lor, pentru regimul comunist. Majoritatea erau vârstnici şi foarte vârstnici, de unde se poate deduce că nu atât fiinţa lor fizică era socotită periculoasă în teroarea ce se aşternuse peste ţară, când orice împotrivire putea fi controlată, cât simbolul pe care-l reprezentau. Poate de aceea Sighetul a rămas un loc simbolic de decapitare a elitei româneşti din toate domeniile, pentru ca, lipsită de conştiinţa sa, populaţia să se resemneze şi să consimtă la operaţia, ce urma să mai dureze câteva decenii, a spălării creierilor şi forjării unei conştiinţe de „om nou". Peste cincizeci din aceşti deţinuţi ai Sighetului (între care Iuliu Maniu şi trei membri ai familiei Brătianu) au murit în închisoare şi au fost aruncaţi pe ascuns în gropi anonime, pe un câmp de pe marginea oraşului. Alte închisori din România au fost mai mari, mai dure şi cu un număr mai important de victime. N-am avut de gând, câtuşi de puţin, să le punem în inferioritate, dimpotrivă, să concentrăm aici, în acest loc simbolic, sacrificiul tuturor, suferinţa lor comună. Memorialul de la Sighet nu exclude, ci dă un argument în plus dorinţei ca fiecare din aceste locuri să aibă un memorial al său. Dar (şi acesta este un alt motiv care ne-a dus cu gândul la Sighet) Închisoarea de aici – caz singular – am găsit-o dezafectată, deci disponibilă de a fi transformată în Memorial (disponibilă după un lung şir de demersuri, în care s-au implicat extraordinarii parteneri din Sighet – foştii deţinuţi politici, intelectualii oraşului, Consiliul local, şi mai ales neobositul Gheorghe Mihai Bârlea, reprezentantul fundaţiei noastre acolo).În sfârşit,

faptul că se găseşte pe hartă, în chiar centrul fostei Europe comuniste, la distanţă aproximativ egală de extremităţile sale, ne-a dat încă un argument: anume acela de a găzdui la Sighet, în banca de date a Memorialului, şi experienţa concentraţionară a acestor ţări, pentru a se vedea asemănarea şi deosebirea metodelor, care au dus la transformarea unei jumătăţi de continent în ceea ce a fost până în 1989. Această memorie ştiinţifică poate deveni activă: ea va arăta cum a fost posibil să se întâmple, în fiecare ţară, ceea ce s-a întâmplat, dar şi ce ar trebui făcut pentru ca experienţele din trecut să nu se mai repete. Consiliul Europei a fost primul for internaţional care a înţeles sensul moral, ştiinţific şi educaţional al proiectului nostru, şi l-a asumat şi ne-a promis sprijinul.

Cum va arăta concret Memorialul?

Va fi format din două părţi: un muzeu al câmpului concentraţionar românesc şi un centru de studii acre va avea şi o dimensiune internaţională, în sensul că îşi propune analiza fenomenului comunist şi a „urii etatizate", cum i-am spus noi, - în România, dar şi în alte ţări din Europa centrală şi estică. Clădirea fostei închisori are 108 încăperi, majoritatea celule. Aceste celule ocupă partea centrală a unui „T" cu trei niveluri. Toate celulele vor deveni muzeu. La parter va fi muzeul închisorii Sighet: unele celule vor fi dedicate personalităţilor ce au trecut prin ele, dar din ansamblu va trebui să reiasă viaţa unei închisori în general, cu inventarul uzual, cu obiectele personale ale deţinuţilor, cu portretele acestora, cu cărţile poştale scrise acasă ori primite de acasă. La etajul unu va fi muzeul celorlalte închisori şi lagăre: Aiudul, Gherla, Jilava, Piteştiul, Canalul, Delta, Insula Mare, Târgu-Ocna, Râmnicu Sărat, Galaţi, Suceava şi nu în ultimul rând sinistrele locuri de anchetă ale Securităţii şi Ministerului de Interne. Aici vor fi expus cărţi, documente, fotografii, sentinţe, procese-verbale de execuţie, certificate de moarte, note informative, texte de lege, liste de deţinuţi, articole din presa vremii, obiecte care au aparţinut deţinuţilor, cărţi, scrisori, înregistrări ale vocii, filme video. La etajul doi va fi un muzeu al vieţii cotidiene din timpul dictaturii, muzeu ce va reconstitui existenţa omului simplu în afara închisorii propriu-zise, dar în interiorul uriaşei închisori care devenise ţara. Aici există, de asemenea, obiecte, fotografii, obiecte, cărţi, înregistrări audio şi video; statistici, texte de legi, reconstituiri al e vieţii: de la „cartelele", „bonurile" şi punctele anilor '50 la „raţiile" anilor '80; de la fotografii ale ţăranilor dând cotele sau intrând în colectivă la imagini ale manifestaţiilor de 23 august, de 7 noiembrie sau 26 ianuarie, ale cozilor la alimente, ale oamenilor îmbătrâniţi în aşteptare, ale satelor, cartierelor şi bisericilor dărâmate, ale oraşelor-dormitor lipsite de confort în care a fost transferată populaţia rurală. În sfârşit, în curtea închisorii, în labirintul în care erau scoşi deţinuţii „la aer", astfel încât să nu fie văzuţi şi să nu se vadă între ei, vor fi sculptate în piatră numele victimelor şi va fi amenajată o capelă memorială. Capela va fi unul dintre primele locuri finalizate ale muzeului, pentru că unul din donatori şi-a manifestat dorinţa de a suporta integral costul construcţiei.

Descătuşarea istoriei româneşti

Ce înţelegeţi prin Centrul de studii? S-au făcut speculaţii răuvoitoare pe seama acestui centru şi pe seama caracterului său internaţional. Unii au înţeles că vor fi

demolate zidurile interioare ale închisorii, că va fi desacralizată suferinţa, că prin internaţionalizarea proiectului va fi minimalizată suferinţa poporului român... Citez dintr-un editorial apărut la 22 mai 1995 în Vocea României, editorial care, într-un limbaj de război rece, denunţa punerea acestui centru sub egida Consiliului Europei: „Au început imediat – în principal prin intervenţiile unor neprieteni vecini de-ai noştri – operaţiile de «diluare» a specificului românesc pe care-l avea proiectul iniţial... S-a trecut la internaţionalizarea proiectului, la realizarea unui «Memorial internaţional», total străin aspiraţiilor, intenţiilor şi intereselor româneşti..."

Din păcate, articolele din *Vocea României* (au fost de fapt două, cu un conţinut aproape identic, unul apărut tocmai în ziua când la Bucureşti se deschidea un seminar asupra toleranţei organizat de Consiliul Europei!) mărturisesc aceeaşi teamă de adevăr pe care autorităţile o manifestă când e vorba de procesul comunismului, încercând să-l oprească, fie şi sub aspect teoretic. Eu cred că veneraţia faţă de victimele comunismului nu trebuie să ia doar forma lacrimii, a florilor depuse şi a „liniştii necesare reculegerii" (cum scria acelaşi ziar guvernamental), ci a unei cercetări active, din care să reiasă caracteristicile istorice ale fenomenului totalitar. Suferinţa noastră trebuie studiată şi cunoscută, de noi înşine, dar şi de alţii, pentru că lacrimile se zvântă, florile se ofilesc, dar documentele rămân şi ele se transformă în istorie. Prin poziţia lor centrică în geografia fostei lumi comuniste, municipiul Sighet şi Memorialul Sighet vor deveni focare de referinţă, care vor strânge, în memoria băncii de date, elemente venind şi de la omologii noştri din alte ţări care au cunoscut prigoana, represiunea, teroarea, dictatura, sub forme asemănătoare sau diferite. Eu cred că nu există omagiu mai profund adus luptei şi sacrificiului românesc decât această punere în evidenţă, comparativ cu alte ţări şi în corelaţie cu acestea. Altfel, ne vom plânge singuri suferinţa şi totul va rămâne pasiv, izolat, supus unei a doua recluziuni. Europa nu poate fi gândită în afara acestui studiu specific fiecărei ţări – şi în acelaşi timp complementar –, pentru a se vedea contribuţia părţilor ieşite din întuneric la zestrea spirituală a întregului.

Unde va fi situat şi cum va arăta Centrul de studii?

În completarea muzeului propriu-zis, în aripile laterale ale acelui „T" al imobilului, unde se aflau camerele de gardă, depozitele de efecte şi direcţiunea închisorii... Va cuprinde o bibliotecă, un depozit de manuscrise, de documente şi înregistrări, săli pentru proiecţii video, săli de studiu pentru cercetători, o sală de conferinţe, precum şi banca de date computerizată. Aceasta va îngloba atât rezultatele cercetării noastre, cât şi contribuţia partenerilor, pe măsură ce vom stabili cu aceştia legături de colaborare ştiinţifică. Sumar vorbind, o parte din date va fi obţinută prin înregistrările de istorie orală, din colectările de documente, iar o altă parte va fi realizată prin intermediul simpozioanelor anuale. Anul acesta, de exemplu, la a treia ediţie, ne-am bucurat, cu sprijinul Consiliului Europei, şi de prezenţa unui număr de cercetători din alte ţări – din Polonia, Letonia, Ucraina, Rusia, dar şi din Anglia, Norvegia, Franţa, Elveţia, Germania, care şi-au adus contribuţia la cele trei teme („Represiuni asupra ţărănimii"; „Rezistenţa armată la instaurarea comunismului"; „Deportări, exoduri, exil"), toate aşezate sub titlul generic „Instaurarea comunismului – între rezistenţă şi represiune". Cel mai mult ne-a bucurat

prezenţa a cinci istorici din Chişinău, ca şi a unor personalităţi din exilul românesc. De altfel, la Paris, din iniţiativa doamnei Maria G. Brătianu, ca şi la München, sub egida grupului de sprijin al Alianţei Civice şi a Academiei Civice, s-au constituit asociaţii de parteneriat pentru Memorial. De la românii stabiliţi în S.U.A., Germania şi Anglia primim donaţii, ca şi dovezi de impresionantă solidaritate. Se coagulează astfel o cercetare care ne întăreşte în credinţa că istoria Europei poate fi scrisă asumând suferinţa fiecărui popor şi înglobând-o în creuzetul plin de experienţele particulare ale tuturor. Nici vorbă, deci, de minimalizat suferinţa, de demolat celulele pentru a le transforma într-un „centru cosmopolit al agitaţiei politice, al dezbaterilor antiromâneşti, al controverselor aprinse şi al animozităţilor interetnice" (am citat din nou din *Vocea Roâniei*). Dimpotrivă, este vorba de o descătuşare a istoriei româneşti, de impunerea ei într-o istorie europeană dispusă în general să-şi uite componentele. Voi cita pe istoricul norvegian Jardar Seim, care a asemănat Sighetul cu o „deschisoare" prin care istoria unei jumătăţi de Europă se eliberează şi îşi face loc spre libertatea adevărului.

Cum apreciaţi prezenţa în istoria care se scrie azi a foştilor deţinuţi politici, oamenilor care prin suferinţa lor au legitimat un capitol demn al în trecutul nostru?

Puterea de după revoluţie n-a avut pentru ei o vorbă bună, un gest de recunoaştere. În manualele de istorie editate în ultimii ani n-a apărut despre ei un rând, o explicaţie. Mai rău, din primele zile de după decembrie 1989 ţi s-a impus un regim de toleraţi, au fost culpabilizaţi, obligaţi la o poziţie de continuă defensivă. Au fost descrişi (chiar unii intelectuali au făcut-o) drept „resentimentari", „vociferanţi", oameni ai dreptei sangvinare. A fost pus în mişcare împotriva lor vechiul truc bolşevic al transformării oricărei nuanţe de anticomunism în extremism de dreapta; apoi al agitării acestei false sperietori în faţa democraţilor din lumea liberă.

Ce atitudine au luat istoricii?

Cei oficiali, care decid în Academia Română liniile de dezvoltare a istoriografiei, n-au făcut aproape nimic, poate dintr-un consemn tacit de a ţine lucrurile pe loc. Istoricii profesionişti n-au fost stimulaţi să-şi facă din asta o preocupare de frunte. Cât îi priveşte pe tinerii istorici, am observat o sete de a se ocupa de problemele represiunii, dar iniţiativele lor particulare se lovesc de faptul că arhivele comunismului rămân în general închise, chiar pentru specialişti. Dosarele – chiar aşa, măsluite din start cum au fost (din cauza presiunii şi terorii anchetelor şi proceselor) –, sunt puse sub cheie şi nu se ştie dacă n-au fost între timp amputate, falsificate, „selecţionate", dat fiind faptul că mulţi din cei ce lucrează cu arhivele au lucrat şi înainte. Se ajunge la dosarele Securităţii în cazuri cu totul speciale, cu aprobări aparte. La noi nu s-a procedat ca în fosta R.D.G., de pildă, unde un întreg organism parlamentar, un institut de inventariere, sub conducerea pastorului Joachim Gauck, a preluat arhivele STASI. Tocmai de aceea, cercetarea e săracă, istoricii sunt descurajaţi intenţionat şi, în lipsa surselor, mijloacelor şi stimulării, se resemnează ca în faţa unei interdicţii. În aceste condiţii, apare un fel de istorie folclorică, bazată pe idolatrii şi tabuuri, în care personajele istorice devin fie statui, fie caricaturi. Noroc cu câţiva tineri cercetători care şi-au luat teme de cercetare în domeniu şi

le duc la bun sfârşit, fiecare cu puterile proprii. Dar lipseşte un plan general, o coordonare de ansamblu.

O şansă pentru salvarea adevărului

Aţi vorbit mai înainte de istoria orală...

Am observat că există o reală chemare spre această ramură foarte modernă a istoriografiei, care, cu mijloace relativ modeste, realizează un contact direct cu martorii istoriei şi oferă cercetărilor de sinteză date proaspete, materie primă de studiu. Fără experienţă la început, şi cu o logistică săracă, am pornit la drum, apelând la oameni entuziaşti din filialele Alianţei Civice, iar în ultimul timp la studenţi de la facultăţile de istorie. Tot mai mulţi se simt atraşi, cer aparatură, casetofoane (nu avem nici pe departe câte ne-ar trebui), îşi iau teme de studiu, iar unii teze de doctorat. Am întocmit o metodologie de cercetare, bazată pe un chestionar specific, pe un tabel de periodizare şi pe introducerea datelor în calculator. Am ajuns la câteva sute de înregistrări pe care le stocăm şi, într-o mică măsură, le publicăm în suplimentul „Arhiva" – editat de academicianul Dinu C. Giurescu în ziarul *Cotidianul* (cea care se ocupă de această colaborare este doamna Georgeta Pop). Am avansat unor finanţatori un proiect în baza căruia vom ridica numărul al înregistrărilor la 500, dacă vom avea aparatură şi posibilităţi de deplasare. Până acum am lucrat doar cu benevoli, care-şi plăteau singuri drumurile, cazarea, uneori lucrând cu reportofonul propriu. Este greu să menţii la infinit entuziasmul în lipsa mijloacelor elementare. Le mulţumesc tuturor celor care ne-au ajutat.

Aveţi încredere în obiectivitatea istoriei orale?

Aş asemăna-o cu un telescop care prin mici sondaje parţiale încearcă să afle tot ce se întâmplă în tot cosmosul. Prin ea apelăm la oamenii simpli care nu-şi pot scrie memoriile pentru că nu ştiu, nu put sau nu îndrăznesc. De la aceştia obţinem date despre ei înşişi, despre alţii, şi alţii, care au suferit împreună cu ei, care au murit alături de ei, care trăiesc alături de ei. Este o metodă de a reconstitui viaţa omului obişnuit, al cărui destin lasă totuşi o dâră prin lume. Misiunea interpretării şi sintetizării acestor date revine calculatorului şi istoriografilor de azi sau de mai târziu. Este o metodă de urgenţă pentru captarea unor tezaure de memorie, într-o vreme când nu există, cum am văzut, voinţa politică de a se scrie istoria adevărată. Departamentul de istorie orală al Alianţei Civice, iar acum, în ultimii ani, Fundaţia „Academia Civică", depun eforturi de a recupera aceste destine şi de a le oferi istoricilor. Colaborarea cu Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici este vitală. Dar avem în ultimul timp relaţii şi cu asociaţiile foştilor deportaţi în Bărăgan sau în U.R.S.S. Casetofoanele noastre sunt în continuă mişcare.

Ce riscuri prezintă această metodă? Cum pot fi ele evitate?

În primul rând, nu toţi cei solicitaţi acceptă înregistrarea. În mulţi şi-a făcut loc, din nou, frica (sau aceasta nu i-a părăsit încă). Li se pare – şi se scuză astfel – că sunt supuşi la o a doua anchetă. Alţii refuză pentru că au sentimentul zădărniciei. În sfârşit, la cei ce acceptă apare riscul poluării informaţiei, iar cel ce înregistrează îşi ia de obicei toate precauţiile. Pe de o parte este poluarea pricinuită de apariţia în mass-media sau în cărţile scrise de alţii a unor informaţii care ar fi putut să contamineze

inconştient memoria subiectului. Pe de alta, pot apărea erori de memorie datorate dublei conştiinţe la care a fost constrâns subiectul de-a lungul mai multor decenii, când a trebuit să-şi ascundă biografia reală, originea socială reală, faptele reale, trebuind să etaleze în public o altă înfăţişare, mai conformă cu constrângerile externe. Toate acestea trebuie evitate cu mult discernământ, pentru ca obiectivitatea să fie cât mai respectată. Şi pentru ca materia primă pentru istorici să fie cât mai corectă.

Istoria, o cumpănă între tragedii

Aţi vorbit de decalajul care există în cercetarea crimelor comunismului, şi chiar a comunismului ca fenomen...

Urgenţa este extremă, pe de o parte pentru că generaţia anilor '40-'50 este pe cale de a dispărea biologic, ier pe de altă parte pentru că blocarea procesului comunismului creează supravieţuitorilor un sentiment nemeritat de frustrare, care îi îndârjeşte. Nu cred că se poate ajunge la toleranţă prin ascunderea adevărului din trecut. Din păcate, mediile „gauchiste" din Occident cultivă o confuzie deliberată, în sensul că pun semnul egalităţii între comunism şi antifascism. Ar rezulta din raţionamentul lor că adversarii comunismului ar fi automat şi ai antifascismului; deci, cerând să se facă un proces al comunismului ai cere implicit şi unul al antifascismului. În consecinţă, îşi încheie ei sofistica, adversarii comunismului (sau martorii care depun în procesul comunismului) sunt de extremă dreaptă. Un truc pe care, cum spuneam, îl foloseau şi bolşevicii când îşi definea opozanţii. Dar de care uzau, sub forme mai sofisticate, şi apărătorii U.R.S.S. din cafenelele pariziene ale anilor '50-'60. „Cine nu e comunist este fascist" sau „cine spune adevărul despre comunism şi U.R.S.S. este automat extremist de dreapta". Ani de zile, comunismul sovietic şi-a găsit un excelent alibi în aceste diversiuni. Este de neconceput ca blocajul acesta mental să continue azi, când ar exista libertatea, cel puţin aparentă, a începerii procesului. Cei ce vor să facă procesul comunismului ştiu prea bine cele două faţeţe ale totalitarismului secolului XX, fascismul şi comunismul, şi le consideră la fel de vinovate pentru tragediile însângerate ale trecutului, mai ales că la un moment dat ele au consimţit la un pact: Pactul Hitler-Stalin din august 1939. Deosebirea este că procesul, chiar juridic, al fascismului a început acum aproape o jumătate de secol, prin procesul de la Nürnberg, în timp ce procesul comunismului nu poate începe nici măcar pe plan istoric. Este oare o voinţă politică, pentru ca vinovaţii să aibă timp astfel să ducă în mormânt secretele, odată cu ei? Să nu uităm că victimele vor dispărea între timp şi ele (cele care au supravieţuit) şi astfel va putea avea loc, cândva, cel mult un proces istoric, fără martori! De aici frustrarea, de care am vorbit, a martorilor, de aici urgenţa. A face la timp lumină în istorie este un act de toleranţă, pentru că adevărul spus îi face întotdeauna pe oameni mai buni, mai înţelegători.

Prin înregistrările de istorie orală, prin simpozioanele în care chemaţi martorii să se destăinuie istoricilor profesionişti, dumneavoastră oferiţi materia primă pentru marile sinteze. Uneori această materie primă este furnizată de oameni care au avut credinţe politice diferite. Ce credeţi că trebuie să facă istoricii în sintezele lor pentru a evita capcana subiectivistă a acestor mărturii?

Cred că istoricii ştiu ce au de făcut: prin definiţie, ei ţin cumpăna dreaptă între atâtea tragedii care au însângerat istoria politică şi nu pot consimţi la judecarea lor pe fâşii. Sunt obligaţi să ţină cont de mărturiile tuturor, dacă ele sunt motivate. Atât greşelile, cât şi faptele demne trebuie privite în faţă, cu imparţialitate. Scrierea istoriei presupune cuprinderea obligatorie a ansamblului. O istorie cu pagini lipsă este implicit mincinoasă. Aş compara sinteza istorică onestă cu faimoasa experienţă a lui Newton: acesta a înscris pe un disc toate culorile spectrului şi l-a făcut să se învârtească. Prin rotaţie, culorile curcubeului se combină şi dau albul – culoarea luminii. Cred că această lumină reprezintă în cazul nostru istoria adevărată. Istoria nu poate fi identificată cu culoarea unui partid, aşa cum s-a întâmplat până azi. Tocmai de aceea, martorii trebuie încurajaţi să vorbească – altfel, orice demers este vulnerabil şi poate fi atacat, fie din stânga, fie din dreapta, fie de sus, fie de jos. În jurul suferinţei apar peste tot, la noi sau în alte ţări, concurenţe, exclusivisme. Nu trebuie să acceptăm părtiniri, şi tocmai de aceea este imperios necesar procesul istoric al comunismului. Pentru că timpul trece şi generaţia martorilor se împuţinează. Este o datorie a societăţii civile să se implice şi este datoria istoricilor să se aplece neîntârziat asupra sintezelor, pentru ca suferinţa generaţiilor ce se petrec, ca şi învăţătura celor ce vin, să intre în sfârşit în lumina istoriei.

CRONOLOGIE

29 ianuarie 1993

La Strasbourg, Ana Blandiana solicită secretarului general al Consiliului Europei, d-na Catherine Lalumière, sprijin pentru transformarea închisorii de la Sighet într-un Memorial.

21-23 mai 1993

Primul simpozion „Memorial Sighet": „De la adevărul istoric la judecata istoriei".

Octombrie 1993

Se înfiinţează Departamentul de istorie orală al Alianţei Civice, cu filiale în 21 de judeţe; legături cu National Sound Archive şi The Oral History Society din Londra.

Iarna 1993/1994

Lucru la prima variantă a Proiectului Memorialului Sighet (responsabili – Ana Blandiana şi Romulus Rusan; studiu Muzeografic – Dorana Coşoveanu; amenajarea clădirii – arh. Alexandru Beldiman; cercetare istorică – acad. Alexandru Zub).

11-13 aprilie 1994

Vizită de contact – la Bucureşti şi Sighet – a unei delegaţii a Consiliului Europei formată din dl. José-Maria Ballester, directorul Departamentului Patrimoniului Cultural, şi d-na Isil Gachet, administrator al Diviziei Drepturilor Omului.

21 aprilie 1994

Ia fiinţă Fundaţia „Academia Civică" cu 175 membri fondatori (preşedinte – Ana Blandiana). Fundaţia are ca scop principal crearea Memorialului, dar cuprinde şi departamentele de educaţie civică, de reflecţie şi acţiune morală, pentru editări de cărţi şi publicaţii, pentru artă şi spectacole, pentru o mai bună cunoaştere a românilor în lume.

10-12 iunie 1994

Al doilea simpozion „Memorial Sighet", cu tema „Memoria ca formă de justiţie".

Toamna 1994

Apariţia tomului I din Analele Memorialului de la Sighet, intitulat „Memoria ca formă de justiţie" (356 pagini).

Printr-o decizie a Consiliului Local Sighet, clădirea închisorii este atribuită Fundaţiei „Academia Civică" în vederea transformării în Memorial.

Încep lucrările de reparaţie exterioară a clădirii închisorii, cu ajutorul Fundaţiei „Hanns Seidel" şi cu donaţii particulare.

Primăvara 1995

Înregistrările de istorie orală continuă. Colaborare cu organizaţia „Karta" din Varşovia şi cu istorici din Chişinău. Implicarea în această activitate a studenţilor bucureşteni. Publicarea periodică a înregistrărilor.

28 martie – 2 aprilie 1995

Vizită la Bucureşti şi Sighet a unei delegaţii de expertiză tehnică şi financiară a Consiliului Europei, compusă din expertul în inginerie financiară José Cremades,

arhitecta Florence Babics şi specialistul în istorie orală Robert Perks.

Prezentarea unei versiuni îmbunătăţite a proiectului.

9-11 iunie 1995

A treia ediţie a simpozionului „Memorial Sighet", cu tema „Instaurarea comunismului – între rezistenţă şi represiune". Mesaj al secretarului general al Consiliului Europei, dl. Daniel Tarschys. Participanţi din Româna şi din alte 11 ţări. Sunt prezentate 82 de comunicări. Moderatori – academicienii Şerban Papacostea şi Alexandru Zub, profesorul englez Dennis Deletant. Premiera filmelor „Cazul Motrescu" de Nicolae Mărgineanu şi „Grindul de exterminare Periprava" de Paul Prisada. Recital din poezia închisorilor (Leopoldina Bălănuţă şi Ovidiu Iuliu Moldovan). Expoziţie documentară (Dorana Coşoveanu, Eugen Şahan). Lansarea unui concurs pentru scrierea unei istorii contemporane a României. Simpozionul a fost organizat cu sprijinul Consiliului Europei şi al Fundaţiei „Hanns Seidel". Comunicările sunt publicate în al doilea tom al Analelor Memorialului.

6 iulie 1995

Episodul 42 din serialul TV „Memorialul Durerii" de Lucia Hossu-Longin este dedicat în întregime Memorialului de la Sighet.